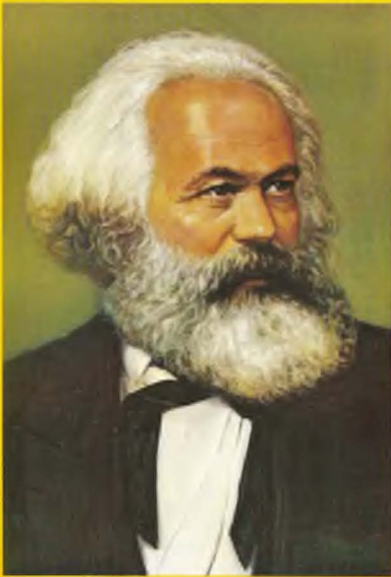

ekimler

Marksist-Leninist Teorik Siyasal Dergi

**Sosyalizmin Tarihsel
Sorunlarına Giriş**

**Komintern Üzerine
Değerlendirmeler**

Türkiye Sol Hareketi

**Partileşme Görevi
ve Leninist Parti**

**Metropollerde
Aşlamayan Bunalım**

Kadın Sorunu

**Emperyalist Dünyada
Yeni Gelişmeler**

Memur Hareketi

1

MART '92

ekimler
MARKSİT - LENİNİST TEORİK SİYASİ DERGİ

ekimler

Mart 1992

Birinci Baskı

Sahibi ve Yazışleri Müdürü:

S.Nusret Öztürk

Kapak: Kemal Yalçın

Baskı: Aydınlar Matbaası

EKSEN Yayıncılık

Eksen Basım Yayın Ltd. şti.

Guraba Hüseyinağa Mah.

şekerci Sok., Emel Apt.

No: 25/2 Aksaray / İstanbul

Tel: 525 59 61

İÇİNDEKİLER

- 5 Yeni Bir Dönemin Başında
- 9 Sunuş
- 11 Sosyalizmin Tarihsel Sorunlarına Giriş
H. Fırat
- 62 Komintern Üzerine Değerlendirmeler
H. Fırat
- 107 Türkiye Sol Hareketi (Kısa Tarih)
Erkin Eralp
- 144 Partileşme Görevi ve Leninist Parti
Ertan Göksu
- 183 Emperyalizmin Metropollerinde Aşılamayan Büyük Bunalım
Orhan İyiler
- 206 Politik Birliğe Giden Yolda Avrupa Topluluğu
- 225 Yeni Dünya Düzeni'ne Değirmeler
İlhan Gökdemir
- 235 Bugünün Toplumunda Kadın
Pınar Çağlar
- 247 Kamu Çalışanları Sendikalarına Genel Bir Bakış
Ayşe Özdamar
- 255 Yayın Dünyası

Yeni Bir Dönemin Başında

Sol hareket dünyada ve Türkiye’de bir tarihsel dönemi geride bırakmış bulunmaktadır.

Dünya ölçüsünde geride bırakılan, Ekim Devrimi’yle başlayan ve 20.yüzyıla damgasını vuran bir tarihsel dönemdir. Ekim Devrimi’nin yarattığı tarihsel çığır içinde gelişen, birbirinden farklı fakat birbirine çok yakından bağlı devrimci gelişme süreçlerinden oluşan bir dönemdir bu. Tarihsel ölçüler içinde ele alındığında, bu devrimci bileşenlerden her biri, önce görkemli bir gelişme evresi yaşamış, sonra da her biri kendine özgü nedenlerle ve kendine özgü bir biçimde tarihsel ömrünü tüketmiştir. Geleneksel komünist hareket uzun bir evrimin ardından bugün artık tümüyle sosyal-demokratlaşmıştır. Milli kurtuluş hareketleri, pek az istisnaıyla, kendi tarihsel dönemlerini çoktan kapattılar. Sosyalist inşa süreçleri ise tıkanıp tersine dönerek dünya kapitalist sistemiyle tam bir bütünleşme ile son buldu. Bu sonuncusunun son evresi aynı zamanda 70 yıllık bir dönemin de kesin bir biçimde sonunu işaretledi.

Türkiye sol hareketinin geride bıraktığı, ilkin, kendi şekillenişini de derin etkilemiş bu uluslararası tarihsel dönemdir. Fakat, ikinci olarak, sol hareketimiz Türkiye’nin son otuz yıllık çalkantılı yaşamı içinde şekillenen kendine özgü bir gelişme dönemini de geride bırakmıştır. Bu ikincisinin sonunu getiren nedenler, ilkiyle sıkı sıkıya bağlantılı olmakla birlikte, yine de kendine özgü iç dinamiklerinden kaynaklanmıştır.

Bugünün en acil görevi olan parti sorunu, dünyada ve Türkiye’de bu dönemlerin kesişerek geride kaldığı bu kendine özgü koşullarda çıkmaktadır biz Türkiyeli komünistlerin önüne. Devrimci sürecimizin bugünkü evresinde devrim mücadelesinin çözücü halkası olan bu görev, parti inşası, içinden geçmekte olduğumuz bu kendine özgü koşulların ortaya çıkardığı sorunlar ve ihtiyaçlar gözetilerek gerçekleştirilebilir ancak.

Komünistler parti sorununa ilişkin olarak bugüne kadar iki önemli noktayı birarada vurgulayageldiler. Bunlardan birincisi, partileşmenin, birbirine kopmaz şekilde bağlı, organik olarak içiçe geçmiş bir teorik-politik ve örgütsel gelişme

süreci olarak kavranması gerektiğidir. Bunu tamamlayan ikinci önemli nokta ise, teorik gelişmenin bu sürecin tayin edici halkası olduğudur. Teorik gelişmenin tayinediciliğine yapılan bu özeltvurgu, yalnızca, teorinin her zaman için tartışmasız bir önem taşıyan olağan işlevinden kaynaklanmamaktadır. Elbette teorik gelişme her zaman için önemlidir; eşlik ettiği ve önünü açtığı politik ve örgütsel gelişme süreçlerinin sağlıklı ve başarılı olabilmesinin temel güvencesidir.

Ne varki, komünistlerin teorik gelişmenin önemine yaptıkları vurgu, Türkiye’de ve dünyada geride kalan dönemin bıraktığı sorunlarla da sıkı sıkıya bağlantılıdır. Bu sorunları kapsamayan hiçbir teorik çaba, ortaya yeni dönemin ihtiyaçlarına yanıt verebilen bir marksist-leninist devrimci sınıf partisi çıkaramaz. Yeni dönemin partisi, adına ve misyonuna uygun düşecekse eğer, geçmiş dönemin eleştirel bir değerlendirmesinden çıkan temel sonuçlar üzerinde yükseltilmelidir.

*

Bir dönemin sonu yeni bir dönemin başlangıcı anlamına gelir. Bugün yeni bir dönemin başında bulunmaktayız. Komünist hareket açısından ele alındığında, bu yeni dönemin bir kısım unsurları kuşku yok ki geride kalan dönemin bağrında belirdi ve şekillendiler. Ne var ki, eski dönemin çürüyen ve dağılan güçleri, her şeye rağmen yine de bu yeni unsurları bir biçimde etki altında tuttular, bu ölçüde sınırladılar, bozdular. Bugün artık ilk defadır ki, yeni dönemin ihtiyaçlarına cevap verebilecek kimlikte bir hareketin şekillenmesinin önü nesnel bakımdan bütünüyle açılmış bulunmaktadır.

Bununla birlikte, bu hiçbir biçimde geçmişin ezici ağırlığından kolayca kurtulabilmek anlamına gelmiyor. Tersine koca bir tarihsel dönemin bir yıkıntıya dönüşerek geride kalması, bu yıkıntının yeniliği ölçüsünde, bugünün kadrolarının omuzlarına bir yük olarak binmektedir. Bu öylesine bir yükür ki, geçmişini anlamak ve açıklamaktaki her zorlanma, en samimi devrimcilerin bile zihnini ezmekte, inançlarını zorlamakta, mücadele kapasitelerini sınırlamaktadır. Tek başına bunun kendisi bile geride kalan dönemin marksist yöntemle dayalı bir değerlendirmesini ve eleştirisini bir ihtiyaç olarak dayatmaktadır. Bununla birlikte, sorun ne bundan ibarettir, ne de bu sorunun en önemli, hatta en acil yönüdür.

20. yüzyıl insanlık tarihinin en yoğun ve hareketli dönemidir. Maddi kazanımlarımızın tamamına yakını bir yıkıntıya dönüşmüş haliyle geride bırakıyor olsak bile, biz komünistler, yine de 20.yüzyılın bu yoğunluğunu ve hareketliliğini temel taraflardan biri olarak yaşamış bir tarihsel hareketin mirasçıları olarak yeterli onura ve övünç kaynaklarına sahibiz. Fakat bununla yetinemeyiz. Kavgayı kalınan yerden sürdürmek ve her alanda geçmişini aşan yeni tarihsel pratiklere kendimizi her bakımdan hazırlamak sorumluluğu ile yüzyüzeyiz. Geride kalan dönemin marksist bir eleştirisi tam da bundan dolayı özellikle gereklidir. Yüzyılımıza Marksizm-Leninizm bayrağı altında ve sosyalizm amacı doğrultusunda damgasını vuran devrimci süreçler paha biçilmez deneyimlerle

doludur. Son derece zengin pratiklerdir bunlar. Onları anlamak çabası, onların bilimsel marksist yöntemle dayalı bir değerlendirilmesi ve eleştirisi, bu çabanın başarısıyla orantılı olarak, marksist-leninist düşünceyi, bilimsel sosyalist teoriyi zenginleştirecektir. Bunda sağlanacak her başarı, katedilecek her mesafe, bugünün komünistlerini bugünün ve geleceğin devrimci pratiklerinde çok daha donanımlı ve hazırlıklı kılacaktır.

Bugün komünistler için önemli bir talihsizlik, geçmişin bu zengin pratiklerine, zaman içinde bugüne gelindikçe, gitgide dozu artan bir teorik bozulmanın eşlik etmiş olmasıdır. Zorlu pratiklerin yarattığı zorlanmalar bu tür bir bozulmanın zemini olmuşlardır. Bunun kendisi de bugüne bir mirastır ve bugünü fazlasıyla biçimlendirmiştir. Bunun üstüne bir de revizyonizmin ve popülizmin yarattığı teorik tahribat binmiştir. Bu açıdan ele alındığında, geride kalan dönemin eleştirel bir değerlendirilmesi, bir yönüyle de bir teorik arınma ve netleşme ihtiyacı olarak çıkmaktadır ortaya.

Bu sonuncu nokta, komünistlerin yakın dönem değerlendirmelerinde şöyle ifade edilmiştir:

“Bütün bunlardan çıkan sonuç, bugünün marksist-leninistlerinin öncelikle bir teorik arınma ve netleşme sorunuyla yüzyüze olduklarıdır. Bu teorinin bilimsel yöntemi, devrimci özü ve temel esasları sözkonusu olduğunda geçmişe (klasiklere) dönmek, ara dönemin dogmatizminden ve onunla elele giden teorik deformasyonlarından arınmak, fakat öte yandan, bunu, tam da bugünün gerçek sorunlarına marksist-leninist teorinin ruhuna uygun gerçek yanıtlar bulabilmek üzere yapmak, bugünü kavramanın ve ilerlemenin ayakbağı haline gelen tüm eskimiş, kalıp, çözüm ya da formülleri kararlılıkla terketmek demektir. Yığılmış bulunan ve teorik açıklık gerektiren sorunların üstesinden gelebilmenin zorunlu önkoşuludur bu....”

Geçmişin ağır bir yük oluşturan kısırlaştırıcı şartlanmışlıklarından sıyrılabilmiş olmak son derece önemli bir adım olabilmekle birlikte, buna gerçek teorik sorunların geniş alanına bir ilk çıkışın ötesinde abartılı bir önem vermek, kendini bekleyen asıl teorik görevleri küçümsemek anlamına gelecektir. Zira teorik arınma ve netleşme, Türkiye ve dünya devriminin temel ve taktik sorunlarının tahlili temelinde bir teorik derinleşme ve yetkinleşme aşamasına geçmek için yalnızca bir önkoşuldur.”

Devrim ve sosyalizm mücadelesinin sorunları bugünden geleceğe uzanmaktadır. Devrimci bir teorik çaba işin özünde ve esasında geçmişe değil, geleceğe dönük olur. Bugünün Türkiye’sinin ve bugünün dünyasının temel ve güncel sorunlarını esas alır. Bu noktada bir kuşku, bir karışıklık olamaz. Fakat tam da bu tür bir perspektif, geçmişle sıkı bir hesaplaşmayı da gerektirir. Zira geleceği kucaklayabilmek, geçmişini aşabilmek ölçüsünde olanaklıdır. Çok çeşitli biçimlerde geçmişin ağırlığı altında ezilen zihinlerin, bugünün ve geleceğin sorunlarını doğru anlaması ve başarıyla çözmesi olanaklı değildir.

Teorik görevler sözkonusu olduğunda, bugünün sol hareketi içinde, belirgin bir biçimde birbirinden ayrılan ve görünürde karşı karşıya duran iki eğilim var. İlki daha çok aydın çevrelerce temsil edilmektedir. Bu çevreler teorik görevlere yaptıkları tek yanlı bir abartılı vurguyu politik ve örgütsel alandaki zayıflıklarını örtmenin, hiç değilse mazur göstermenin bir aracına dönüştürmek eğilimindedir. Bu konunun gösterdikleri teorik çabayı anlamsız ve işlevsiz kıldığını ya görmemektedirler, ya da bu olgu onları gerçekte pek ilgilendirmemektedir.

Öteki eğilim bunun tam tersidir ve devrimci hareketimizin çeşitli gruplarınca temsil edilmektedir. Bunlar ise, güncelliğe dayalı bir dar pratiği kendi başına idealleştirmektedirler. Sözde politika ve pratiğe vurgu adına muazzam teorik sorunları görmezden gelmekte, gerçekte ise aslında fazlasıyla farkında oldukları teorik zayıflık ve çözümsüzlüklerini böylece örtmek istemektedirler.

Birbirinin tersyüz edilmiş olan bu eğilimlerle başından itibaren araya sınır çeken ve aydın oportünizmine olduğu kadar dar pratikçiliğe karşı da mücadele eden komünistler ise, şu bütünsel perspektifi savunageldiler:

“Türkiyeli komünistler bugün ciddi teorik, politik ve örgütsel sorunlarla yüzyüzedirler. Evrenseli kucaklayan bir teorik gelişme ve yetkinleşme; politik sorunlarda ve görevlerde netlik; işçi sınıfını temel alan ve tüm topluma hitap eden etkin bir siyasal faaliyet; böyle bir faaliyetin güvencesi ve yürütücüsü olarak ihtilalci bir sınıf örgütlenmesi; ve tüm bunların cisimleşmiş bir birliği ve ifadesi olarak, leninist bir sınıf partisi.”

“Tüm bunlar aynı görevler sorunlar zincirinin kopmaz halkalarıdır; bir bütün oluşturmaktadırlar.”

Bu perspektif, aynı zamanda, yayın hayatına başlayan *Ekimler*'in alanını, işlevini ve bu işlevin ele alınışını da birarada vermektedir.

ekimler

SUNUŞ

Ekimler, devrimci kamuoyunun önüne ilk kez çıktığı bu sayısında konu ağırlığı olarak da devrimci kamuoyunun gündemindeki bazı temel sorunlardan oluşuyor.

H.Fırat “Sosyalizmin Tarihsel Sorunlarına Giriş” ve “Komintern Üzerine Değerlendirmeler” başlıklı iki ayrı yazısında, eski sosyalist ülkelerde yaşanan ve bugün artık kesin bir çöküşle noktalanmış bulunan restorasyon süreçlerini tarihsel-toplumsal temelleri üzerinde ele almaya çalışıyor.

“Sosyalizmin Tarihsel Sorunlarına Giriş” başlıklı yazı, süreci genel toplumsal-tarihsel bağlantıları içinde, devrim teorisi ve inşa sürecinin sorunları ekseninde ele almakta, “tek ve geri” bir ülkede girilen sosyalizm deneyiminin teorik ve tarihsel anlamı üzerinde yoğunlaşmaktadır. Ekim Devrimi, marksist devrim teorisi açısından irdelendikten sonra, NEP ve sanayileşme-kollektifleştirme dönemleri ele alınmakta ve yazı “bürokratik yozlaşmanın kurumlaştırılması” olarak nitelenen 1936 Anayasasının değerlendirilmesiyle noktalanmaktadır.

“Komintern Üzerine Değerlendirmeler” başlıklı yazı ise, süreci Ekim Devrimine paralel olarak II.Enternasyonal’den kopuşan, uluslararası komünist hareketin iç evrimi ve SSCB ile ilişkileri bağlamında ele alıyor. Yazının bu sayıda yayınlanan ilk bölümü, II.Enternasyonal’in çöküş sürecinden Komintern’in 4.Kongresine dek uzanan dönemde, Komintern’in iç yapı ve işleyişini şekillendiren faktörleri komünist partilerin sosyal demokrasiden kopuşmalarının kapsam ve mahiyetini irdelemekte, Komintern’in 3.Kongresi’nde gündeme getirilen “işçi cephesi” ve 4.Kongresi’nde gündeme getirilen “işçi hükümeti” politikalarının bu çerçevedeki tarihsel-siyasal anlamı üzerine değerlendirmeler yapmaktadır. Tüm bu nedenlerle, bu yazı aynı zamanda “tek ülkede sosyalizm” teorisi ile “halk cephesi” politikalarının daha objektif bir tarzda kavranması açısından da önemli ipuçları sunmaktadır.

E.Eralp’in yazısı ise “Türkiye Sol Hareketi” başlığını taşıyor. Eralp’in yazısı, devrimci hareketteki bunalım ve arayışların yoğunlaştığı, yeniden şekillenme ihtiyacının güncelleştiği bir dönemde, sol hareketin ’60 sonrasında bugüne geçirdiği evrimin genel ve özgün özelliklerini saptamaya çalışıyor. Sol hareketin

kendi tarihsel evrimine, ulusal ve evrensel kaynaklarına karşı eleştirel bir yaklaşıma sahip olmasının yeni bir şekillenme açısından kritik bir öneme sahip olduğu bugün, sol hareket değerlendirmeleri de bu önem kazanmaktadır. Çünkü bu süreç aynı zamanda gündemdeki partileşme göreviyle de dolaysızca bağlantılıdır. Bu sayımızda Eralp'ın yazısının '60-71 dönemini kapsayan ilk bölümünü yayınlıyoruz.

E.Göksu'nun bu sayımızdaki yazısı "Partileşme Görevi ve Leninist Parti" başlığını taşıyor. Göksu, leninist parti anlayışına düzen ve liberalizm cephesinden saldırıların yoğunlaştığı, en "ortadoks" unsurların dahi farklı "parti modeli" arayışlarına yöneldiği bugün leninist parti anlayışına sahip çıkmanın önemini vurguluyor. Partileşme görevinin güncel bir önem taşıdığı bu dönemde, Göksu'nun yazısı partileşme sürecine yönelik bazı saptama ve öneriler sunmayı amaçlıyor.

Orhan İyiler, bu sayımıza, "Kapitalizmin Metropollerinde Aşılamaayan Büyük Bunalım" başlıklı yazısıyla bir katkıda bulunuyor. İyiler, yazısında ayrıntılı bir kapitalizm teşhiri yapmakta, kapitalizmin barışçıl bir biçimde sosyalizme dönüşürülmesi, öz-yönetim, demokratik hukuk devleti vb. gibi devrim ve sosyalizm fikrini reddiye için kullanılan argümanların, "çıplak anlamını" sergilemektedir. İyiler, yazısında kapitalizmin merkezlerindeki bunalımın boyutlarını sergilemekte, bu bunalıma paralel olarak yükselişe geçen faşist hareketlerle, gündeme yoğunlaşarak girmeye başlayan işçi hareketleri hakkında değerlendirmeler yapmaktadır.

Bu sayımızda emperyalist-kapitalist dünyadaki gelişmeleri irdeleyen iki yazı daha var. Bunlardan ilki, Almanya'da yayınlanan Arbeiterkampf dergisinden bir çeviri. "Politik Birliğe Giden Yolda Avrupa Topluluğu". Bu yazı Roma anlaşmasından Maastricht Zirvesi'ne ulaşan dönemde, Avrupa Birliği'nin "entegrasyon" sürecinin iç evrimini incelemekte ve Alman emperyalizminin yürüttüğü hegemonya savaşı, Avrupa'nın emperyalist ülkeleri arasındaki iç çelişkiler ve tarafların yaklaşım farklılıkları hakkında oldukça ayrıntılı bir tablo sunmaktadır.

Bu alandaki ikinci yazımız ise, İlhan Gökdemir'in "Yeni Dünya Düzenine Değinmeler" başlıklı yazısı. Gökdemir bu yazısında somut veriler ışığında emperyalist-kapitalist dünyadaki güç dengelerinin değişimini inceliyor ve bu güç ilişkilerindeki farklılaşmanın politik ve askeri alandaki bazı ilk sonuçlarına dikkat çekiyor.

Bu sayımızdaki son iki yazı ise, "Bugünün Toplumunda Kadın" ve "Kamu Çalışanları Sendikalarına Genel Bir Bakış" başlıklarını taşıyor. Pınar Çağlar, "Bugünün Toplumunda Kadın" başlıklı yazısında kadın sorununa yönelik sınıfsal bir yaklaşım sergilemekte ve bu alanda bazı görevler saptamaktadır. Ayşe Özdamar'ın yazısı ise, kamu çalışanlarının sendikal örgütlenme mücadelesinin gelişimini özetlemekte, düzenin bu alandaki politikalarına ve hareketin önündeki güncel görevlere işaret etmektedir.

ekimler

Sosyalizmin 20. yüzyılın büyük bir bölümüne damgasını vuran bir tarihsel dönemi bugün artık tümüyle geride kalmıştır. Son bir kaç yıldır Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa'da yaşanan değişimler, uzun bir sürecin en son evresini oluşturdu ve bütün bir süreci noktalamış oldu. Bu son evrede, geride kalan dönemle tüm bağlantılar her alanda kesin bir biçimde koparıldı. Başlangıçta taşıdıkları anlam ve işlevleri zaten çoktandır yitirmiş, tümüyle biçimsel hale gelmiş, ya da zaman içinde farklı anlam ve işlevler kazanmış ilişki ve kurumlar tasfiye edildi. Geçmişten kalan izler, geçmişi hatırlatan semboller, büyük bir hoyratlıkla ve dikkate değer bir kolaylıkla süpürülüp atıldı. Böylece, bu sonu hazırlayan nedenler ve süreçlerin gelişme özellikleri üzerine tartışmalar hala sürse de, bir dönemin kesin bir biçimde sona erdiği gerçeği üzerinde hemen hiç bir tartışma kalmadı.

Bu, sosyalist Ekim Devrimi ile başlayan ve insanlık tarihi bakımından büyük sarsıntılarla yaşanan bir tarihsel dönemdi. Birinci emperyalist dünya savaşı, o güne dek sosyalizmin bayrağını taşımış bulunan İkinci Enternasyonal'in çöküşüne ve uluslararası işçi hareketinin bir süre için felç olmasına yolaçmıştı. Fakat bu çok sürmedi. Dünya ölçüsünde tüm çelişkileri keskinleştiren emperyalist savaş, bir yandan Batı'da devrimci bunalımı hazırlarken, öte yandan Doğu'da ulusal uyanışı hızlandırdı. Doğu'nun ezilen uluslarını tarih sahnesine ve dünya devrimci hareketinin genel girdabı içerisine çekti. Devrim, tarihsel gelişme düzeyi bakımından Batı ile Doğu'nun ortasında yeralan, çelişkilerin birikip yoğunlaştığı ve bunalımın en çok olgunlaştığı bir ülkede, bu özellikleriyle emperyalist dünya zincirinin en zayıf halkasını oluşturan Rusya'da patlak verdi. Ekim Devrimi aynı zamanda dünya komünist hareketi için bir yeniden doğuşun başlangıcı olmakla birlikte, tarihsel anlamı ve sonuçları bunun çok ötesindeydi. Dünyayı sarsan ve 20. yüzyıla damgasını vuran bu büyük tarihsel olay, Doğu'daki ve Batı'daki devrimci harekete görülmemiş bir itilim kazandırdı. Ekim Devrimi'yle birlikte dünya devrim süreci, Batı'da proleter devrim süreçleri, Doğu'da ulusal kurtuluş süreçleri, devrimin muzaffer ülkesinde ise sosyalizmin

inşa süreci olmak üzere, başlıca üç cephede birbirine bağlanarak ve birbirini yakından etkileyerek gelişti. Geride kalan dönem bu üç cepheyi birarada kapsamaktadır. Rusya’da patlak veren Ekim Devrimi’yle başlayan bu dönem, aynı ülkede Ekim Devrimi’nden kalan anlamlı tüm izlerin silinmesiyle son buldu.

Ekim Devrimi, emperyalist savaşın Batı’da olgunlaştırdığı devrimci bunalımı derinleştirdi. İşçi sınıfının en diri kesimleri devrimci sosyalizmin bayrağı altında toplandılar ve bir dizi ülkede başarısızlıkla sonuçlanan proleter devrimler patlak verdi. Ekim Devrimi’ni izleyen bu devrimci kabarışın hızı 1920’li yılların başında kesildi. 1929 bunalımını izleyen bir ikinci kabarışı, Batı burjuvazisi faşizmin yükselişi ile karşıladı. Faşizm devrimci işçi hareketini iktidar mücadelesinden **mevcut kazanımların savunulması** çizgisine itti. Sovyetler Birliği’nin dış güvenlik kaygıları bu savunma çizgisiyle örtüşünce, komünist partileri şahsında ifade bulan devrimci işçi hareketinin iktidar perspektifi zaafa uğradı. Devrimci işçi hareketi emperyalist savaşı bu zaafiyet içinde yaşadı; Avrupa’da direnişin asıl yükünü taşıdığı halde, bunu bir iktidar atılımıyla birleştiremedi. Emperyalist savaşta burjuvaziyle “ulusal birlik” çizgisini, savaş sonrasında burjuva hükümetlerde yeralma ve savaşın sarstığı kapitalist rejimlerin onarımına katılma çizgisi izledi. Tüm bu olgular bir arada, Batı’da komünist hareketin iktidar perspektifini dönülmez bir biçimde yitirdiğini, komünist partilerin parlamentarizme ve barış içinde geçiş hayallerine kapıldığını kanıtladılar. Bir yandan, savaş sonrasında yeni ve uzun sürecek bir gelişme ve genişleme dönemine giren kapitalizmin işçi sınıfını düzene bağlayacak olanaklara kavuşması, öte yandan, Batılı komünist partilerinde uç vermekle birlikte asıl olarak 20. Kongre’de sistemleşen reformist ideolojik yozlaşmanın sağladığı teorik-siyasal temel, bu iki etken birarada, Batı’daki devrimci hareketi ‘50’li yıllardan itibaren sonu sosyal-demokratlaşma ile noktalanmış bir sürecin içine soktu. ‘70’li yıllara gelindiğinde bir çok parti için euro-komünist akımın şahsında bu süreç tamamlanmıştı bile.

II. Emperyalist savaş döneminde anti-faşist direnişte önemli bir rol oynayan Doğu Avrupa komünist partileri ise, Kızıl Ordu’nun da yardımıyla, iktidarı ele geçirdiler. Bu ülkelerde olayların sonraki evrimi, ‘50’li yıllarda yaşadıkları iç çalkantıların yanısıra, esas olarak Sovyetler Birliği’ndeki gelişmelerden sıkı sıkıya etkilendi. Başarılı halk devrimleriyle iktidarın ele geçirildiği Yugoslavya ve Arnavutluk’a gelince. Birincisi, Yugoslavya, sosyalist kamptan hemen savaş sonrası yıllarda uzaklaştı ve giderek zaman içinde yeniden emperyalist sistemle bütünleşti. İkincisi, Arnavutluk, Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa ülkelerinde 20. Kongre’yle gündeme gelen ve gitgide olgunlaşan yeni çizgiye direndi, bu direnişin gerginlikleri içinde Doğu Avrupa’dan koparıldı ve koptu. Anlamlı ve iyiniyetli çabalarına rağmen sağladığı başarı son derece sınırlı kaldı ve son tahlilde, bu aynı ülkeleri yozlaşmaya ve çöküşe götüren güçlüklerle ve zaafllara yenildi.

Ekim Devrimi, benzer biçimde, emperyalist savaşın sonucu olarak Doğu’da oluşan devrimci bunalımı da derinleştirdi. Emperyalizmin sömürgeci boyundu-

ruğu altında yaşayan ezilen ulusların kurtuluş umudunu güçlendirdi, ulusal devrimci harekete büyük bir ivme kazandırdı. Ulusal kurtuluş mücadeleleri yüzyılın ilk üç çeyreğine yayıldı, fakat asıl başarısını ikinci emperyalist savaş sonrasında izleyen 30 yıl içinde yaşadı. Bu mücadelelerin darbeleri altında klasik sömürgecilik sistemi çöktü. '70'li yılların sonuna gelindiğinde pek az istisnasıyla bu süreç de aşağı yukarı tamamlanmış bulunmaktaydı.

Ulusal kurtuluş mücadeleleri, dünya devrim sürecinin temel bir ögesi idiler ve bu sürece büyük güç kattılar. Klasik sömürgeciliğin çöküşü ve dünün sömürge uluslarının tarih sahnesine modern uluslar olarak çıkışı, insanlık tarihi bakımından büyük bir ilerleme oldu. Ne var ki, emperyalizme karşı yönelen ve başarılarıyla emperyalist sisteme darbeler vuran bu devrimler, özünde burjuva kurtuluş hareketleri oldukları için, doğaları gereği, sistemin dışına çıkamadılar. Ulusal kurtuluş süreçlerinin yarattığı burjuva gelişme temeli üzerinde bir üst aşamada yeniden emperyalist sistemle bütünleştiler. Geride ise sosyalist teori ve politikayı bozup bulandıran büyük bir tortu bırakarak. İçlerinden yalnızca Çin, Vietnam, Kore ve Küba ulusal kurtuluşu sosyal kurtuluşla birleştiren bir yönelim içine girdiler. Dünya devrimci hareketi için '60'lı ve '70'li yıllarda esin kaynağı oldular. Fakat tam da bu yolla, son derece geri, yarı-feodal topraklarda gerçekleşen ve ezici ağırlığıyla köylülüğe dayalı devrimler olarak, marksist teorinin popülist deformasyonuna da temel bir kaynak oluşturdular.

Dünya devrim sürecinin üçüncü temel bileşeni ise, aynı zamanda uzun bir süre için bu genel sürecin ağırlık merkezi olarak kalan, Sovyetler Birliği'ndeki sosyalist kuruluş çabasıydı. Ekim Devrimi iktisadi ve kültürel gelişme düzeyi bakımından geri bir ülke olan Rusya'da proletaryanın son derece cüretli bir iktidar atılımıydı. Rusya proletaryasının önderleri, Rusya'da muzaffer bir sosyalist devrimin Avrupa'da devriminin başlangıcı olacağı, bunun ise giderek dünya devriminin zaferiyle taçlanacağı umudu ve inancındaydılar. Rusya'da devrim Avrupa'daki devrimci süreçleri hızlandırmakla birlikte Avrupa burjuvazisi genellikle inisiyatif kaybetmedi, kısa bir süre için kaybettiği yerlerde ise yeniden ele geçirdi. Böylece, içsavaşı kazanarak ve dış müdahaleyi altederek ayakta kalmayı başaran Sovyet iktidarı, geri bir ülkede yalnız başına kaldı. Bu durumda, Avrupa'da yeni bir devrimci kabarığa kadar dayanmak, bu arada eldeki sınırlı imkanları azami verimle değerlendirerek sosyalizmin inşasına girişmek bir zorunluluk olarak çıktı ortaya. Sovyet iktidarı bu zorunluluğun üstesinden büyük başarılar göstererek geldi. Sovyetler Birliği iktisadi ve kültürel cephede geriliği altetti. Emperyalist kuşatmaya direndi, Hitler faşizmini tarihe gömdü. Kızıl Ordu'nun savaş başarısı Doğu Avrupa'da komünistlerin iktidarı ele geçirmesini kolaylaştırdı. Sovyetler Birliği yalnızlıktan kurtuldu, sosyalist kamp oluştu. Sosyalist kampın maddi ve manevi desteğine sahip ulusal kurtuluş hareketleri savaş sonrasında büyük bir ivme kazandılar.

Ne var ki, sosyalist insanın tüm bu başarıları, beraberinde sürekli olarak bu başarıları kısa dönemli olarak kolaylaştıran zaafı da biriktirdiler. Bu süreç, işçi sınıfını ve çalışan yığınları politik yaşamın dışına iterken, ayrıcalıklarla

donanmış ve siyasal yönetim tekeline sahip bir siyasi, idari ve ekonomik yönetim kastını gitgide daha çok önplana çıkardı. Bu toplumsal-siyasal tabakalaşma '50'lerdeki tarihsel dönüşün temeli oldu. Bozulmanın, giderek restorasyonun dinamiğine dönüştü.

Daha '30'lu yıllarda, dünya devrimci süreciyle ilişkilerini Sovyetler Birliği'nde sosyalist inşanın çıkarlarını merkeze koyan bir bakışla ele alan ve proleter enternasyonalizminden sapan Sovyet iktidarı, savaş sonrası dönemde büyük devlet politikası izlemeye başladı. Bu, savaş sonrasında sosyalizme yönelen Doğu Avrupa "Halk Demokrasileri" ile ilişkileri de belirledi. Bu tür bir ilişki içinde, Sovyet düzeninin o güne dek biriktirdiği zaafılar, bu ülkelerdeki sosyalist kuruluş çabalarını da koşullandırdı.

20. Kongre geçmişin birikimi üzerinde bir dönüm noktası oldu. Bu süreç, Sovyetler Birliği'ni ve Doğu Avrupa'yı son bir kaç yıla sığın ve az çok sancısız yaşanan değişime hazırladı.

Böylece, Rusya'da sosyalist Ekim Devrimi'yle başlayan ve dünya devrimci sürecinin üç cephesinde birbirini yakından etkileyerek yaşanan bir dönem, Sovyetler Birliği'nde son bir kaç yıldır yaşanan değişimlerle sona ermiş oldu. Geride kalan yalnızca 20. yüzyılın sosyalizm denemeleri değil, aynı zamanda Ekim Devrimi sonrasına damgasını vuran geleneksel komünist hareket ile ulusal kurtuluş hareketleridir. Sona eren dönem, bu süreçlerin toplamından oluşmaktadır. Geride kalan dönemi kavramaya yönelik her çaba, bu birbirini çok yakından etkileyen ve koşullayan süreçleri birarada ve karşılıklı etkileşimi içinde ele almak durumundadır.

Bugün yeni bir dönemin başındayız.

Yeni bir dönemin başında, geride kalan dönemin teorik ve pratik mirasının bilimsel marksist yönteme dayalı bir değerlendirmesi ve eleştirisi bugün nesnel bir ihtiyaçtır. Bununla kendini zenginleştiremeyen bir hareket, geleceğin geçmişi aşması gereken tarihsel pratiklerine kendini gereğince hazırlayamaz. Geride kalan dönem farklı bileşenlerden oluşan bir bütünlüğe sahiptir. Bu bütünlüğü gözetken fakat bu bileşenlerden herhangi biri üzerinde yoğunlaşan bir çaba, ötekileri ve genel olarak devrimci sürecin geride kalan dönemini daha derinden anlamaya da olanak hazırlayacaktır.

Ekim Devrimi ve Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin inşasının ilk dönemlerine bir ilk giriş niteliğindeki bu yazı bu perspektife dayalıdır ve bu amacı gözetecektir.

Rusya'da Devrim ve Proleter Devrimin Sorunları

Yalnızca bir dönemin kapandığı bugün değil fakat hemen her zaman, yalnızca marksistler değil fakat konuyla ilgilenen hemen herkes, 20. yüzyılın sosyalizm deneyimini hep Sovyetler Birliği üzerinden değerlendirdi. Sosyalizm denemelerine girişmiş bir dizi öteki ülkenin kendine özgü deneyimlerini gözden kaçırmaya yolaçmadığı sürece, böyle olması doğru ve doğaldı. Sovyetler Birliği, proleter

devrimler çağını açan Ekim Devrimi'nin ülkesidir. İlk muzaffer proleter devrimini yaşayan bu ülke, bu özelliği ile sosyalist kuruluş sürecine de sahne olan ilk ülke oldu. İnsanlık tarihi için yeni bir durum olan kapitalizmden sosyalizme geçişin sorunları ilk olarak bu ülkede gündeme geldi. İlk olmanın güçlükleri bu ülkede yaşandı; çözümler bu ülkede üretildi ve uygulandı. Teorinin öngörülleri bu ülkede sınıandı; doğruları ve yanlışlarıyla sosyalist inşanın sorunları bu ülkede yaşanan pratiklerden hareketle teorileştirildi. Belki de en önemlisi, çok uzun yıllar için dünya komünist hareketi içinde belirleyici konumu ve genel dünya politikası içindeki özel yerinden dolayı, bu ülkede şekillenen teori ve pratikler, dünya komünist ve devrimci hareketini sürekli ve derinden etkiledi. Bu ülkenin sosyalizm deneyiminin ortaya çıkardığı anlayış ve uygulamalar, İkinci Dünya Savaşı sonrasında gündeme gelen yeni sosyalizm girişimlerini koşullandırdı, şekillendirdi.

Çoğaltılabilecek tüm bu nedenlerden dolayı, Sovyet sosyalizmini anlayamadan bir bütün olarak 20. yüzyıl sosyalizm deneyimlerini anlamak olanaksızdır. Tıpkı, yalnızca gerçekleştiği iç tarihsel koşulları değil, kendini çevreleyen ve tarihsel süreç içinde kendisine sürekli eşlik eden dış (uluslararası) koşulları anlamadan, Sovyet sosyalizmini anlamanın, ondan gelecek için doğru sonuçlar çıkarabilmenin olanaksız olması gibi.

Ekim Devrimi'nin Rusya gibi son derece geri bir ülkeyle sınırlı kalması ve uzayan bir yalnızlığı yaşaması, Sovyet sosyalizminin karşılaştığı problemlerin tarihsel temelini oluşturmaktadır. Doğrusu, bu devrimin liderleri için bile beklenmedik bir durumdu. Beklenmeyen hiç de proleter devrimin öncelikle bir ülkede başarıya ulaşması olasılığı ve olanağı değildi. Tersine, kapitalizmin tekelci aşamasının ortaya çıkardığı ya da daha net görülebilir hale getirdiği olgulardan hareketle ve kapitalizmin eşitsiz ekonomik ve politik gelişme yasasına dayanılarak, proleter devrimin öncelikle bir kaç, hatta bir tek ülkede başarıya ulaşabileceği ihtimali, teorik çalışmalarda açıkça öngörülmüştü. Fakat yine de bunun henüz burjuva devrimi sorunuyla yüzyüze bulunan Rusya gibi geri bir ülke olabileceği olasılığı, bazı istisnaları olmakla birlikte (Parvus, Trotski), pek ihtimal dahilinde görülmemişti. Bu olasılık gerçekleştiğinde ise, bu kez gerilik etkeninin, uzayacağı ancak 1920'ler başında sezilen bir yalnızlık etkeniyle birleşeceği umulmamıştı. (Bunun ise tek istisnası denebilir ki yalnızca Stalin olmuştu.) Lenin, proleter devrimin öncelikle Rusya'da zafere ulaşabileceği olanağını ancak Şubat Devrimi'nden sonra, onun bu geri ülkede belirsiz bir süre için bir başına kalacağını ise, ancak Avrupa devriminin hızı kesildikten sonra görebildi. Tarih sürecinin somut seyri, Bolşeviklerin ve tüm dünya komünistlerinin önüne, önceden düşünmedikleri ve doğal olarak da düşünemeyecekleri bir durum, bu durumla bağlantılı sayısız yeni pratik ve teorik sorun çıkardı. Tümüyle doğal karşılanması gereken bu hazırlıksızlık bir çok cephede sorunları ağırlaştırdı. Tarihsel bir bakışla ele alındığında, öze ve esasa ilişkin sorunlarda, sözkonusu olan hiç de devrim liderlerinin zayıflığı ya da tutarsızlığı değildir. Sözkonusu olan, somut gelişme seyri (bu seyrin alabileceği çok çeşitli biçimleri) önceden

hiç bir zaman tam olarak kestirilemeyen tarihsel gelişmenin kendine özgü çelişmeli sürecidir. Sosyalizmin tarihsel sorunlarını tartışırken, deneyimlerini genellerken, tarihe karşı bilgiççe bir yargıçlıktan kaçınmak tam da bunun için özellikle gereklidir.

Rusya'da devrim ne bir raslantıydı, ne de o dönemin marksistleri için öngörülemez bir gelişme oldu. Bu ülkede devrim uzun zamandır derinden derine mayalanıyordu. Daha geçen yüzyılın son çeyreğinde, Marks ve Engels, o günler için henüz çok sınırlı olan belirtilerden hareketle devrimin ağırlık merkezinin Doğu'ya, somut olarak Rusya'ya, kaydığını farketmişlerdi. *Komünist Manifesto*'nun 1882 tarihli Rusça baskısına yazdıkları Önsöz'de, 1848-49 devrimi sırasında Avrupa gericiliğinin kalesi olan Rusya'nın, artık "Avrupa'daki devrimci eylemin öncüsü durumunda" olduğunu dile getirdiler. 20. yüzyıla dönüldüğünde ise bu artık bariz bir olguydu. Dönemin en büyük teorik otoritesi sayılan Karl Kautsky, 1902 Mart'ında kaleme aldığı bir yazıda, "devrimci fikir ve eylemin ağırlık merkezinin gittikçe Slavlara doğru yer değiştirdiğini" kaydederek, bu olguyu tam bir kesinlikle dile getirmişti.

Beklenen devrim çok bekletmeden 1905'de bir "ilk prova" halinde patlak verdi ve Rus devriminin karakteri, aşamaları, sınıf güçleri, tarihsel gelişme çizgisi ve muhtemel uluslararası sonuçları üzerine süregelmekte olan tartışmalara yeni boyutlar ekledi. Kapitalist gelişme sürecine girmekle birlikte, geri ve yarı-feodal, otokratik ve yarı-asyai bu ülkede, Rusya'da, devrimin ilk aşamada burjuva demokratik bir karakter taşıyacağı üzerine marksistler arasında tam bir görüşbirliği vardı. Fakat devrimin sınıf önderliği ve sınıf dinamikleri sorunu, ortaya Bolşevizm ve Menşevizm gibi sonradan Rus devrim tarihine damgasını vuran iki temel akım çıkaracak kadar temelli bir görüş ayrılığı alanıydı. Devrimin ilk aşamadaki kaderi için yeterince canalcı bir önem taşıyan bu sorun, fakat hiç de bundan aşağı kalmayacak bir ölçüde, devrimin sonraki gelişme çizgisi ve uluslararası etkileri ve sonuçları bakımından da önem taşımaktaydı. Bu ikinci nokta, Ekim Devrimi'yle taçlanan Rus devriminin sonraki seyrini ve karşılaştığı sorunları anlamak bakımından, bugün bizim için özellikle önemlidir.

Bizzat Marks-Engels, aynı önsözde, Rus devriminin, Batıdaki bir proleter devrimin "habercisi" olma ve tam da bu yolla kendisinin de bir proleter devrime dönüşme olasılığında sözettiler. Kautsky ise, "*Slavlar ve Devrim*" başlıklı aynı yazısında, "Batı'dan bunca devrimci girişkenlik edinmiş olan Rusya, belki şimdi, artık bu Batı için bir devrimci enerji kaynağı olmak yolundadır" demiş, muhtemel akibeti ne olursa olsun, gündemdeki Rus devriminin, "bütün uygar dünyada toplumsal devrim filizlerini besleyeceği"ni, "onların daha çabuk ve daha güzel çiçek açmalarını sağlayacağı"ni eklemişti. Biraz fazla genel ve ihtiyatlı olmakla birlikte, Rus devriminin uluslararası etkilerine işaret etmek bakımından anlamlıydı bu sözler. Aynı günlerde ve bu aynı konuda, Kautsky'nin yazısından bir ay önce yayınlanmış kitabında (*Ne Yapmalı?*), Lenin, çok daha cesur ve gelecekte kazanacağı tarihsel anlam bakımından oldukça çarpıcı bir görüş dile getiriyordu. "Tarih bize şu anda herhangi bir ülkenin proletaryasının karşı karşıya kaldığı

bütün ivedi görevlerin en devrimcisi olan görevle karşı karşıya getirmiştir". Sözkonusu olan, yalnızca Avrupa değil fakat artık Asya gericiliğinin de en güçlü kalesi haline gelmiş Çarlığın yıkılmasıdır. Bu görevin üstesinden gelmek, "Rus proletaryasını uluslararası proletaryanın devrimci öncüsü yapacaktır." Lenin sonradan tarihsel olaylar tarafından bir bütün olarak doğrulanan bu görüşünü, 1905'de patlak veren devrimin ilerleyişi içinde daha da geliştirdi.

Yenilgiye uğrayan 1905 devrimi, daha ilk aşamasında Rus devriminin bir işçi-köylü devrimi olarak gelişeceğini ve devrimin seyrine işçi sınıfının damgasını vuracağını bütün açıklığı ile göstermişti. Muzaffer olması durumunda, böyle bir devrimin uluslararası sarsıntısı büyük olmakla kalmayacak, sonraki seyri ve kaderi, Avrupa'da sosyalist devrimin başlangıcı olup olmamasıyla sıkı sıkıya bağlı bulunacaktı. Muzaffer bir Rus siyasal (demokratik) devrimi, Avrupa'da bir sosyalist devrimle birleşmezse eğer, sosyalist aşamaya geçip geçmemesi bir yana, siyasal devrimin kazanımlarını korumakta bile zorlanacaktı. Lenin, Aralık Ayaklanması'ndan hemen sonra, "*Devrimin Evreleri, Gelişme Çizgisi ve Olasılıkları*" başlığı altında şunları yazmıştı: "*Eğersosyalist Avrupa proletaryası Rus proletaryasının yardımına gelmezse, tek başına Rus proletaryası için bu kavga, hemen hemen umutsuz olacaktır ve Rus proletaryasının yenilgisi, Alman Devrimci Partisinin 1849-50 yıllarındaki ya da Fransız proletaryasının 1871 yılındaki yenilgisi gibi kaçınılmaz olacaktır.*"

Bununla birlikte, tarih önceden kestirilmesi olanaksız bir kendine özgü seyir izledi. O günün devrimci liderleri için umulmadık bir anda patlak veren 1917 Şubat Devrimi, Rus devriminin izleyeceği somut seyrin öz bakımından değil ama biçim bakımından hayli farklı olacağını gösterdi. Emperyalist savaşın Avrupa'da ve Asya'da ağırlaştırdığı devrimci bunalım, emperyalist zincirin zayıf halkası Rusya'da devrime yolaçmıştı. Devrim bir kez daha bir işçi ve köylü atılımı olarak patlak vermesine rağmen, işçi sınıfının bilinç ve örgütlenme düzeyinin zayıflığı ve devrimde küçük burjuvatoplumsal vesiyasal öğenin ağırlığı, devrilen Çarlık'tan doğan iktidar boşluğunun burjuvazi tarafından doldurulmasıyla sonuçlanmıştı. Fakat devrim sürüyordu ve her şey, proletaryanın devrimin ilk evresinin kazanımlarını koruyarak, onu iktidarı kendi eline alacak yeni bir devrimle, bir proleter devrimle taçlandırıp taçlandıramamasına bağlıydı.

Çarlığın devrilmesi, Rusya'da Şubat Devrimi, emperyalist savaşın Batı'da olgunlaştırdığı devrimci bunalımı derinleştirmiş, Lenin'in çok önceden öngördüğü gibi, Rus proletaryasını uluslararası devrimci proletaryanın öncüsü haline getirmiş, fakat önceden umulanın aksine, Batı'da proleter devrime yolaçmamıştı. Yeni durumda bu olasılık, artık tümüyle Rusya proletaryasının devrimci iktidar atılımına, sürmekte olan Rus devriminin sosyalist bir aşamaya geçmesine bağlıydı. Lenin'in büyük bir görüş keskinliği ile çözümlediği gibi, başlayan devrimin ortaya çıkardığı yeni koşullar, Rus proletaryasının yoksul köylülüğe dayanarak iktidarı alabileceğini gösteriyordu. Bu yeni adımı atmak, yalnızca başlamış bulunan Rus devriminin kaderi bakımında değil, fakat çok daha önemli olarak, Avrupa devriminin kaderi bakımından hayati önemde görünüyordu. Rusya'da

muzaffer bir proleter devrim Avrupa proleter devriminin başlangıcı olacaktır-yeni düşünce buydu.

Rus devriminin kaderini ve çıkarlarını Avrupa devriminin kaderi ve çıkarlarıyla, dolayısıyla da dünya devriminin kaderi ve çıkarlarıyla sıkı bir ilişki içinde ele almak, o güne kadar Bolşevizmin temel bir ilkesi, en ayırdedici özelliği olagelmmişti. Bu anlamda tarih, proleter enternasyonalizminin ruhuna ve ilkelere uygun davranmada, Lenin önderliğindeki Bolşevik Partisi örneğini aşan yeni bir parti kaydetmiş değil henüz. Bununla kopmaz biçimde bağlı olarak, aynı şey, Ekim Devrimi'nin evrensel kimliği, enternasyonalist ilkeleri ve ruhu için de geçerlidir. Enternasyonalizmde Ekim Devrimi'ni aşmak bir yana, onun etkilerine yaklaşan bir yeni örnek bile yazık ki henüz yoktur dünya devrim tarihi içinde.

Rusya proletaryasını iktidar için harekete geçirirlerken, Bolşevikler için asıl sorun, hiç de sosyalist kuruluş için Rusya'da yeterli maddi ve kültürel koşulların olup-olmaması değildi. Bu, sosyal-şovenizmlerini, burjuvaziye uşaklık çizgisini, Marksizmin ekonomist-doktrinler kaba bir yorumuyla maskeleyen isteyen İkinci Enternasyonal teorisyenlerinin ve onların Rusya'daki uzantıları Menşeviklerin sosyalist devrim sorununu koyuş tarzı olabilirdi ancak. Rusya'nın geriliğinin, sosyalist kuruluş için az-çok yeterli maddi-kültürel koşullardan yoksunluğunun, belki de herkesten çok bizzat Lenin ve Bolşevikler farkındaydı. Fakat sorun kesinlikle bu değildi. Sorunlara proleter enternasyonalizminin ilkeleri, dolayısıyla dünya devriminin çıkarları açısından bakan Bolşevikler için, bütün sorun, emperyalist savaşın Batı'da ve Doğu'da olgunlaştırdığı devrimci bunalımı, uluslararası devrimci proletaryanın, bir bütün olarak dünya devriminin çıkarları doğrultusunda en iyi şekilde değerlendirebilmektir.

Kapitalist gelişmenin tekelleri aşmasında ulusal ekonomileri birbirinden ayıran çitler yıkılmış, tek tek ülke ekonomileri tek bir kapitalist dünya ekonomisi zincirinin birer halkasına dönüşmüştü. Bu iktisadi temel üzerinde ve bizzat bunun ürünü olan emperyalist savaş sayesinde, devrimci bunalım, 1917 dünyasında genel bir nitelik arz ediyordu. Bununla birlikte, eşitsiz ekonomik ve politik gelişmenin doğal bir ifadesi olarak, olgunluk derecesi ve bir devrime dönüşme olanakları her ülkede aynı değildi. Zincir her yerde bir anda değil, öncelikle en zayıf halkadan kopabilirdi. Ama tam da bu gelişmenin gücü ve etkisi, uluslararası bunalımı derinleştirecek, zincirin öteki halkalarında yeni kopmaları zorlayacak, bu olasılıkların gerçekleşmesi ölçüsünde, bir ülkede başlayan devrim dünya devrimine doğru zincirleme olarak genişleyebilecekti.

Şubat Devrimi en zayıf halkanın Rusya olduğunu somut ve pratik olarak göstermişti. Çarlığı devirmek, Rusya proletaryasını uluslararası devrimci proletaryanın öncüsü haline getirmiş bulunmaktaydı. Tarihin Rusya proletaryasının önüne koyduğu yeni görev, emperyalist zincirin bu zayıf halkasında açığa çıkmış bulunan devrimci olanakları büyük bir cesaret ve inisiyatifle değerlendirmek, uluslararası sermaye cephesini bu halkadan kırmak, böylece dünya proleter devriminin yolunu açmaktı. Bu, uluslararası devrimci proletaryaya karşı yerine getirilmesi zorunlu bir görevdi. Bolşevikler soruna böyle baktılar. Sorunu asla

bir ulusal sınırlılık, tecrit edilmişlik içinde düşünmediler. Marksizmin devrimci özüne ve proletarya enternasyonalizminin ilkelerine sadık kalındığı sürece, uluslararası bunalımın o günkü somut koşullarında, sorun kesinlikle başka türlü ele alınamazdı.

Fakat öte yandan, bu enternasyonalist bakış, aynı zamanda Rusya'da başlayan devrimin kendi iç gelişme dinamiklerine ve çıkarlarına da bütünüyle uygundu. Mevcut devrimi bir proleter devrimle taçlandıramamak, onun mevcut tüm kazanımlarını da kaybetmek anlamına gelecekti. Proleter devrimiyle tamamlanmak bir zorunluluktu. Rosa Luksemburg, sonradan Ekim Devrimi'ni değerlendiren, bu zorunluluğu vurucu bir biçimde ifade etmiştir: "*Rus ihtilalinin gerçek durumu bir kaç ay sonra alternatifleriyle belirdi: Ya karşı devrimin zaferi ya da proletarya diktatörlüğü; ya Kaledin ya da Lenin.*" Daha da önemlisi, kendi öz ihtiyaçları bakımından bir proleter devrimle taçlanması gereken Rus devrimi, fakat ancak tam da bu yolla Batı'da bir proleter devrimin başlangıcı olabildiği ölçüde, kendini de güvenceye alabilecekti. Zira ancak böylece geri Rusya'da sosyalizmin kuruluşu, zafer kazanmış Batı proletaryasının iktisadi ve kültürel yardımları sayesinde, az çok kolaylıkla gerçekleştirilebilecekti. Dolayısıyla, Lenin'in önderliğindeki Bolşeviklerde, iki temel düşünce ve inanç içiçeydi. Bunlardan birincisi, Rusya proletaryasının sosyalist devrimi başaramaması durumunda uluslararası devrimci proletaryanın büyük bir tarihsel fırsatı kaçıracağı inancıydı. Bunu tamamlayan ikincisi ise, Avrupa'da sosyalist devrimle tamamlanamadığı sürece, Rusya gibi geri bir ülkede, sosyalist kuruluşu başarıyla gerçekleştirmek bir yana, iktidarı elde tutmanın bile hayli zor olacağı düşüncesi idi. "*Rusya'daki ihtilal, geleceği bakımından, tamamen enternasyonal ihtilale bağlıydı... Rusya'da problem yalnızca ortaya konabilirdi, ama Rusya'da çözülemezdi?*" Rosa Luksemburg'un Ekim Devrimi sonrasına ait bu sözleri, aynı zamanda devrim öncesinde taşınan genel inancın en iyi özeti idi.

Gelgelelim tarih, bir kez daha, kendi önceden kestirilmesi güç seyrini izledi. Öngörülerini ve umutları hem doğruladı, hem boşa çıkardı. Olayların aldığı yön bakımından doğruladı, ulaşacağı umulan sonuçlar bakımından boşa çıkardı.

Rusya'da proletaryanın iktidarı ele geçirmesi, sosyalist Ekim Devrimi, çağ açıcı nitelikteki anlam ve önemini o günün olayları üzerindeki etkisiyle anında gösterdi. Batı'sıyla ve Doğu'suyla tüm dünya, bu muazzam olayın sarsıcı etkisi altına girdi. Emperyalist savaşın yolaçtığı genel devrimci bunalım, yeni boyutlar kazandı. Çok geçmeden Avrupa'da devrimci çalkantılar başgösterdi. Almanya'da Kasım Devrimi (1918), öteki Avrupa ülkelerinde onu izleyen devrimci olaylar dizisi, Rusya'da bir sosyalist devrimin Avrupa'da sosyalist devrimlerin başlangıcı olacağı öngörüsünü, olayların niteliği ve aldığı yön bakımından doğrulamış oldu. Ne var ki gündeme gelen tüm devrim girişimleri kısa zaman içinde yenilgiye uğradılar. Olayların seyri, Avrupa'da, emperyalist savaşla birlikte oluşan ve Ekim Devrimi'yle birlikte derinleşen devrimci bunalımın, yine de bir sosyalist devrimin zaferi için henüz yeterince olgunlaşmadığını, Avrupa burjuvazisi için durumun tümüyle ümitsiz bir aşamaya varmadığını, ve en

önemlisi de, Avrupa proletaryasının İkinci Enternasyonal ihanetinin yarattığı tahribatin sonuçlarından henüz kurtulamadığını, başarılı bir iktidar atılımını gerçekleştirecek bir bilinç ve örgütlenme düzeyine henüz yeterince sahip olmadığını gösterdi. 1920'lerin daha başında, Avrupa'daki devrimci çalkantuların hızı kesilmiş, böylece Avrupa ve onunla bağlantılı olarak dünya devrimine ilişkin umutlar olaylar tarafından boşa çıkarılmış bulunmaktaydı. "Problem" büyük bir cüretle geri Rusya'da ortaya konmuş, ama "çözüm" alanı olarak düşünülen ileri Avrupa'ya ulaşmamış, Rusya'yla sınırlı kalakalmıştı. Bu tümüyle yeni ve beklenmedik bir durumdu.

Fakat olayların boşa çıkardığı yalnızca umutlar değildi. Aynı olaylar, öte yandan, eğer bir Avrupa devrimiyle birleşmeyi başaramazsa, geri Rusya'da proletaryanın iktidarı elde tutmayı başaramayacağına ilişkin belli-belirsiz korkuları da boşa çıkardı. İktidarı ele geçirmiş Rus proletaryası, onu elde tutmak için yıllarca süren bir iç savaş yürütmüş, beyaz orduların ve geniş çaplı bir emperyalist müdahalenin üstesinden gelmeyi başarmıştı. Proletaryanın iktidarı elde tutma kararlılığı, içte köylülükle başarılı ittifak, dışta uluslararası proletarya ve ezilen halkların siyasal ve manevi desteği, devrimci çalkantuların yarattığı objektif olanaklar, yanısıra, savaş yorgunluğunun ve iç bölünmenin emperyalist müdahaleyi zayıflatan etkisi, tüm bunlar birarada bu başarıyı olanaklı kılan etkenler toplamıydı.

Fakat tam da bu görkemli başarının kendisi, ortaya, tarih içinde ve dolayısıyla marksist teori için tümüyle yeni bir sorun çıkardı. Sanayi altyapısından büyük ölçüde yoksun geri ve yıkık bir ülkede, proletaryanın henüz zayıf, köylülüğün ise hala ezici bir çoğunluğu oluşturduğu bir toplumda, yeni bir uluslararası dalgaya kadar dayanmak, bunun için de sosyalist kuruluş sürecini kendi başına ve kendi kıt olanaklarıyla başlatmak. Proletaryanın iktidarı öncelikle geri bir ülkede ele geçirmesi değilse bile, bu geri ülkede tek başına sosyalizme geçiş sürecine girmesi, teorinin o güne kadarki tüm kabulleriyle çelişkiliydi. Fakat bu çelişki hiç de teorinin tutarsızlığından ya da yetersizliğinden değil, tarihsel sürecin izlediği seyirden kaynaklanmaktaydı. Teori ise bu tarihsel çelişkiyi anlamak, içermek, ortaya çıkardığı problemleri çözümlenmek sorunuyla yüzyüzyeydi.

Sanayi devriminin ortaya çıkardığı modern sanayi, daha 19. yüzyılda bir kapitalist dünya pazarı yaratmıştı. Kapitalizmin tekelci aşaması 20. yüzyıla geçişe denk geldi ve ortaya bir kapitalist dünya ekonomisi çıkardı. Tek tek ülke ekonomilerini çevreleyen ulusal çitlerin yıkılması, kapitalist dünya ekonomisi olgusu, marksist devrim teorisi için yeni ufuklar açtı. Lenin'in emperyalist savaşa eşlik eden teorik çabası, yeni tarihsel koşulların ortaya çıkardığı bir dizi soruna tam ya da kısmi açıklıklar getirdi. Bu Ekim Devrimi pratiği ile de birleşince, marksist devrim teorisinde büyük bir zenginleşme yaşandı.

Marks ve Engels proleter devrimi, kendi dönemlerinde kapitalizmin egemen olduğu Avrupa coğrafyasıyla sınırlı düşünmekle birlikte, onu hiç bir zaman ulusal sınırlar içinde kendi kendine yeterli bir sorun olarak ele almış değillerdi.

Avrupa'da modern sanayinin yarattığı maddi temeller üzerinde az çok kısa zaman aralıklarıyla birbirini izleyecek kıtasal bir devrim bekliyorlardı. Daha 1847 yılında, modern sanayinin yarattığı uluslararası çerçeveyi tahlil eden *Komünist Manifesto*, "Bütün ülkelerin proleterleri, birleşiniz!" çağrısıyla biter. Bu şiar salt bir enternasyonalist dayanışma çağrısı olmaktan öte bir anlam taşımaktadır. Proleter devrimin uluslararası karakterini dile getirir. Tekelci emperyalist aşamasında, kapitalizm, üretici güçlerin ulaştığı dev gelişme düzeyi sayesinde, artık bir dünya sistemi haline gelmiş bulunmaktaydı. Tek tek ülke ekonomileri bu gelişme aşamasında birbirine daha sıkı biçimde perçinlendi ve bir kapitalist dünya ekonomisi zinciri oluştu. Bu objektif temel üzerinde proleter devrimi dünya ölçüsünde bir sorun niteliği kazandı. Her zaman için enternasyonal olan karakteri daha açık görülebilir hale geldi. Yeni dönemde artık proleter devrim sorununu, öncesi ve sonrasıyla, ön koşulları, başarısı ve sonraki akibetiyle, şu veya bu ülkenin sınırları içinde kendi kendine yeter bir sorun olarak düşünmek olanaksızlaştı.

Fakat öte yandan, bu aynı koşullar, dünya ekonomisi olgusunda ifadesini bulan bu yeni maddi temeller, bir başka gerçeği de daha açık görülebilir hale getirdi. Kapitalizmin mutlak bir yasası olan çözümsüz ekonomik ve politik gelişmenin bir sonucu olarak, proleter devrimin, öncelikle bir kaç, ya dahatta yalnızca bir tek kapitalist ülkede zafere ulaşabilmesi olanaklıydı. Doğal olarak, bu ülke ya da ülkeler, kapitalizmin en çok geliştiği ülkeler değil de, gelişme düzeyinden bağımsız olarak, sistemin çelişkilerinin en çok yoğunlaştığı ve yumaklaştığı, dünya kapitalist zincirinin devrim için en çok olgunlaşmış bulunduğu halkaları olacaktır. Bu durumda, proleter devrim, şu veya bu ülkede burjuvazinin devrilmesi ve iktidarın o ülke proletaryası tarafından ele geçirilmesi olarak gerçekleşse bile, yine de bu eylemin kendisi esas olarak enternasyonal karakter taşıyacaktı. Zira sözkonusu olan, bir tek ekonomik olgu haline gelmiş bulunan uluslararası sermaye cephesinin ya da aynı anlama gelmek üzere dünya kapitalist zincirinin, en zayıf halkasından (ya da halkalarından) kırılmasıdır. Dolayısıyla, her gerçek proleter devrim, gerek olanakları gerekse güçlükleri bakımından, artık kesinlikle ulusal bir çerçeveye sığmaz, sığdırılmaz. Proleter devrimin gerçekleştiği hal-kada açığa çıkan, hiç de yalnızca ilgili ülkelerin burjuvazisinin zayıflığı değildir. Fakat gerçekte, ilkini zaten doğal olarak içeren, kapitalist dünya sisteminin genç zayıflığı olacaktır. Bu zayıflık, kendini devrimin gerçekleştiği ülke ya da ülkelerde en yoğun biçimiyle ortaya koymuştur, sözkonusu olan yalnızca budur. Zayıf halkanın zincirin tümünü zorlaması, bir ya da bir kaç ülkede patlak veren proleter devrimin öteki ülkelere yayılması olanağı da, bu aynı maddi temeller üzerinde yükselir.

Lenin'in savaş dönemi teorik çabaları bu sonuçları açıkça, ya da içinden çıkarılması hiç de güç olmayan bir dinamik durum olarak içerir. Rusya'da devrim ve bunun Ekim Devrimi'yle taçlanması, bu teorik sonuçları hem pratik olarak doğruladı, hem de kendi pratiği ile zenginleştirdi. Eğer buna rağmen Ekim Devrimi'ni çok geçmeden izleyecek bir genç dünya devrimi görüşü bir kaç yıl

için çok kuvvetli bir umut olarak taşınabildiyse, bu o dönemde, emperyalist dünya savaşının derinleştirdiği ve olgunlaştırdığı devrimci bunalımın dünya ölçüsünde **genelleşmiş** karakteriyle sıkı sıkıya ilişkiliydi ve bu çerçevede bütünüyle doğaldı da.

Fakat yine de, o günkü teorik kavrayış içinde beklenmedik olan iki yeni olgu vardı. İlki, Rusya gibi kapitalist gelişme düzeyi bakımından hayli geri bir ülkede başlayan devrimin Avrupa'ya yayılamaması durumunda bile proletaryanın iktidarı elde tutmayı başarması; ve ikincisi, ilkinden de önemli olarak, yalnız kalan böyle geri bir ülkede sosyalizme geçişin gündeme gelmesiydi. Birincisi dört yıllık zorlu bir içsavaşın ardından gerçekleşmişti ve hiç değilse o gün için gerçek bir olguydu artık. Fakat ikincisi, o günden geleceğe uzanan ve muazzam güçlüklerle karakterize olan bir "sorun"du hala.

O güne dek marksist teori, yüksek bir tarihsel soyutlama düzeyinde ve haklı olarak, sosyalizmi, kapitalist gelişmenin yarattığı yeterli maddi ve kültürel temeller üzerinde yükselen yeni bir toplum düzeni olarak ele almaktaydı. Kapitalist gelişmenin ortaya çıkardığı dev üretici güçler, üretime toplumsal bir karakter kazandırmış ve toplumsal zenginliği, sınıfları ortadan kaldırmayı hem olanaklı hem zorunlu kılacak bir düzeye ulaştırmıştı. Bunun önündeki biricik engel burjuvazinin mülkiyet tekeli ve bu tekelin koruyucu güvencesi olan burjuva sınıf iktidarı idi. Proletarya devrimle bu sınıf iktidarını devirecek, böylece burjuvazinin mülkiyet tekeli parçalayacak, üretim araçlarını ve toplumsal zenginlikleri tüm toplumun mülkü haline getirecekti. Bu ise yalnızca üretici güçlerin özgürce gelişmesinin önünü açmakla kalmayacak, üretim araçlarının toplumsal mülkiyeti temeli üzerinde, zenginliklerin tüm toplumun hizmetine sunulmasını da olanaklı kılacaktı. Kuşkusuz yeni düzen bir süre için, içinden çıktığı eski toplumun izlerini taşıyacak, ondan miras aldığı bazı kötülöklere katlanacaktı. Fakat bir **geçiş devleti** olan proletarya diktatörlüğü altında ve sosyalist kuruluş süreci içinde, bu izleri toplumsal yaşamın tüm alanlarından adım adım temizleyerek, bu **tarihsel geçiş sürecinin** sonunda, birleşmiş üreticilerin özgürlüğe ve eşitliğe dayalı toplumuna, komünizme ulaşacaktı.

Geniş bir tarihsel çerçevede ve yüksek bir teorik soyutlama olarak bu ele alınışın bilimsel değerinden ve doğruluğundan bugün de hiç bir kuşku duyulmaz. Fakat bu ele alınışta doğal olarak ne bir tek ülke düşünülmemekte, ne de kapitalizmin önsel olarak hazırladığı varsayılan maddi ve kültürel temelden yoksunluk hesaba katılmaktadır. Oysa tarih sosyalizme geçiş sorununu tam da böylesi koşullarda gündeme getirmiş bulunmaktaydı. Rusya proletaryası burjuvaziyi devirmiş, siyasal iktidarı ele geçirmişti. Ne var ki, yalnızlığı bir yana, devirdiği burjuvaziden sosyalist kuruluşa geçiş için asgari yeterlilikte bir iktisadi ve kültürel miras da devralmış değildi. Öncelikle yapılması gereken, yeni iktidar koşulları altında bunu yaratmaktır. Bu ise yepyeni bir sorundu. Tarih içinde ve teori için. Toplum içindeki varlığı bakımından son derece güçsüz bir işçi sınıfının önceden öngörülmesi olanaksız böyle bir sorunla yüzyüze kalması, muazzam boyutlarda ve önemde bir güçlüğü ifade ediydi. Yalnız kaldığı andan itibaren

Ekim Devrimi'nin sonraki gelişimini, daha dar anlamda ise Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin kuruluş özelliklerini, bu tarihsel güçlük belirlemiştir.

Tarihin sonraki seyri, ilk olarak Rusya'da gündeme gelen bu güçlüğün, sosyalizme geçmek için öncelikle onun maddi ve kültürel koşullarını yaratmak zorunluluğu, hiç de istisnai bir durum olmadığını gösterdi. Tersine, ülkeler ve uluslar arasında büyük gelişim dengesizlikleriyle karakterize olan emperyalizm koşulları içinde, dünya devrim sürecinin gelişme seyrinin ortaya çıkardığı yaygın bir terslik olduğu görüldü. Bu olgu, emperyalizm çağında proleter devrim sorununun kazandığı bir yeni özelliği çıkarıyor ortaya.

Ekim Devrimi'yle başlayan tarihsel deneyim, siyasal iktidarın proletarya tarafından ele geçirilmesi anlamında proletarya devriminin önkoşulları ile, bu iktidar altında toplumun yeni temeller üzerinde biçimlendirilmesi (sosyalist kuruluş) anlamında proletarya devriminin önkoşullarının, birbirlerinden tümüyle ayrı olmamakla birlikte, iki farklı durum olduğunu gösterdi. 20. yüzyıl tarihi, başarılı örneklerini henüz kaydetmemiş olmakla birlikte, bu iki durumu birbirine yaklaştırmak anlamında bir ölçüde üstüste geldiği durumlara da tanık oldu. Almanya'da 1918-1919 Devrimi buna bir örnektir. Bununla birlikte, Alman devriminin yenilgisi, sosyalist kuruluş için az çok elverişli iktisadi-kültürel koşullara sahip bu ülkede, proletaryanın iktidarı ele geçirmesi için yeterli koşulların oluşmadığını ortaya koyarak, arada yine de bir mesafe bulunduğunu da gösterdi. 1917 Rusyası ise aynı soruna tersinden bir örnek oldu. Şubat Devrimi Rusya'da proletaryanın iktidarı ele geçirmesi için koşulları hızla olgunlaştırdı. Fakat Rusya sosyalist inşanın maddi-kültürel koşulları bakımından son derece geri bir ülkeydi. Daha önce de belirtildiği gibi, bu gerçeğin başından itibaren farkında olan Bolşevikler, iki durum arasındaki mesafeyi, Rusya'da proletarya devriminin ateşleyeceği Avrupa sosyalist devrimi ile aşmayı umuyorlardı. Tarihin terslikleri tam da bu beklentinin boşa çıkmasıyla başlamış oldu.

Genel olarak ele alındığında, emperyalizm aşamasına geçişle birlikte artık iktisadi bir bütün oluşturan kapitalist dünya sistemi, objektif temelleri bakımından proleter devrim için bir bütün olarak olgunlaşmış bulunmaktaydı. Ne var ki, deneyimin de ortaya koyduğu gibi, eşitsiz gelişmenin bir sonucu olarak, proleter devrime başlamanın siyasal olanakları ile, onu sosyalist kuruluş halinde devam ettirmenin iktisadi-kültürel olanakları, kapitalist dünya zincirinin farklı halkalarında büyük dengesizlikler gösterebilmektedir. Eşitsiz gelişme yasası kendini, sosyalist kuruluş için gerekli maddi ve kültürel olanakların büyük ölçüde gelişmiş kapitalist ülkelerde birikmelerinde; emperyalist zincirin parçalanarak iktidarın ele geçirilmesi olanaklarının ise, daha çok geri ya da nispeten geri kapitalist ülkelerde oluşmasında ortaya koymaktadır. Bu ayrım mutlak olmamakla birlikte, 20. yüzyıl deneyiminin yaygın olarak kanıtladığı bir eğilimdir.

Bu eğilimi kapitalist dünya sisteminin bütünsel yapısından ve emperyalist niteliğinden ayrı düşünmek olanaksızdır. Kapitalist gelişmeyi erken bir tarihte yaşayan, sömürgeciliğin ve emperyalist egemenliğin tüm olanaklarını sonuna

kadar kullanan ileri kapitalist ülkeler, bu sayede insanlığın bugün ulaştığı maddi ve kültürel zenginliği büyük bir bölümüyle kendi tekellerinde bulundurmaktadırlar. Tam da bu sayede, kendi işçi sınıflarını yoldan çıkarabilmeyi, buna rağmen seyrek de olsa kaçınılmaz bir biçimde gündeme gelen devrimci bunalımları ise, yine bu tarihsel avantajların yardımıyla nispeten daha kolay atlatabilmeyi başarabildiler bugüne kadar. Kapitalist hiyerarşinin daha alt sıralarındaki ülkeler ise, sistemin genel çelişkilerinin yığılıp yoğunlaştığı, bu temel üzerinde devrimci olanakların çoğaldığı, öte yandan devrimci bunalımları atlamanın ileri kapitalist ülkeler kadar kolay olmadığı halkaları oluşturageldiler. Bugüne kadarki hemen tüm başarılı devrimler ve sosyalizme geçiş deneyimleri bu tür ülkelerde yaşandı. Dünya devriminin somut tarihsel gelişme seyrinden çıkan bu “ters” durum, gerçekte, “sosyalizmin sorunları”nın da genel tarihsel temelidir. Sosyalist kuruluş deneyimlerinin karşı karşıya kaldığı tüm temel sorunlar, son tahlilde, bu zemin üzerinde kavranabilir.

İktidarı ele geçirme koşulları ve olanakları ile sosyalist inşa koşulları ve olanakları arasındaki bu çelişki, özünde proleter devrimin enternasyonal karakterinden doğmaktadır. Proleter devrimi, yalnızca iktidarın ele geçirilmesini olanaklı kılacak koşulların oluşması (“zayıf halka”) yönünden değil, sosyalist inşa bakımından da belli bir ülkenin sınırları içine sığamaz. Normalde bu çelişkinin sağlıklı çözümü de enternasyonal planda bulunabilir. Siyasal olanaklarının yoğunluğu ile devrimlerini başarıya ulaştıran ülke ya da ülkeler, bu sayede, ekonomik olanakları yönünden kuvvetli fakat siyasal olanakları yönünden nispeten zayıf ülke ya da ülkeleri devrime yöneltmeyi başarabilselerdi, bu çelişki önemli bir sorun olmaktan çıkardı. Ekim Devrimi Avrupa devrimini başlatmış olsaydı, Rusya Almanya’yi ileriye, muzaffer bir proleter devrime çekmeyi başarabilseydi, tarih çok başka türlü yaşanabilir, şimdi tartışılan “sorunlar” çok büyük bir bölümüyle sorun olmaktan çıkmış olurdu, büyük bir ihtimalle.

Ne varki tarih kendi seyrini izlemiştir. Bu seyir, genel devrimci bunalımların nispeten uzun aralıklarla gelebildiğini, zincirin ancak zayıf halkalardan kırılabildiğini, fakat bu kırılışın zincirleme sonuçlara sanıldığı kadar kolay yolaçmadığını, yerel bunalımlarla yaşanan kırılmaların ise uzun aralıklarla gerçekleştiğini göstermiş bulunmaktadır. Söz konusu çelişkiye uluslararası planda çözüm bulamamak, gerçekleşmiş devrimlerin ve yaşanmış sosyalizm deneyimlerinin en büyük açmazı olageldi. Zayıf halka olmak niteliği ile iktidarın ele geçirilmesi için gerekli toplumsal-siyasal güçleri yaratabilen bir ülke, devrim uluslararası bir gelişme gösteremezse eğer, geri maddi koşullar temeli üzerinde sosyalist kuruluşu gerçekleştirmede kaçınılmaz olarak ve olağanüstü ölçülerde zorlanacaktır. Ekim Devrimi sonrasında Rusya’da olan budur. Zorlanmanın kendisi ile onun kaçınılmaz bir biçimde beslediği zorlamalar, birarada, bir kez daha “sosyalizmin sorunları”nın sökün ettiği zemini oluşturmuşlardır.

Sosyalizme geçiş sorununun öncelikle tek bir ülkede gündeme gelmesi tarihin sergilemiş bulunduğu objektif bir gerçekliktir. Bu, emperyalizm koşulları içinde teorik bakımdan anlaşılır bir durumdur. Fakat bu objektif gerçeğin, tek

ülkede sosyalizmin nihai zafere ulaşabileceği, tüm toplumsal ve siyasal sonuçlarına varabileceği “teori”siyle bir ilgisi yoktur. Bu ikincisi teorik olarak gerici ve milliyetçi bir ütopyadır. Bugüne kadarki tarihsel deneyimler de buna ilişkin inançları fazlasıyla boşa çıkarmıştır. Mevcut tarihsel deneyim, daha şimdiden, sosyalizmin yerel düzeylerde gündeme gelebileceğini, dahası, tarihin işleyiş diyalektiğinin de normalde böyle seyrettiğini, fakat öte yandan, onun ancak evrensel bir çerçeve içinde tüm sonuçlarına ulaşabileceğini ve böylece kesin zafer kazanabileceğini göstermiş bulunmaktadır. Deneyimin bu ikili yönü birarada gerçekte marksist-leninist teorinin bir doğrulanmasıdır. Teori, Lenin’in şahsında ulaştığı gelişme düzeyinde, hem sosyalizme geçişin öncelikle bir ya da birkaç ülkede gündeme gelebileceğini, ve hem de, onun tam ve gelişmiş biçimini ancak evrensel bir çerçeve içinde kazanabileceğini öngörmüştür. Birinci öngörü **olumlu yönden** doğrularak sosyalizme geçiş sürecini başlatan ülkeler, bunu ulusal çerçevede yaşamayı bir **zorunluluk** olmaktan çıkarıp bir **tercihe** dönüştürme eğilimi gösterdikleri ölçüde, -ki kuşkusuz bu tercihin bir toplumsal mantığı vardır-, karşı karşıya kaldıkları sorunlarla ve yaşadıkları tarihsel akibetle, ikinci öngörü **olumsuz yönden** doğrulamış oldular.

İlk gelişme aşamasında ulusal oluşuma ve ulusal devletlerin kuruluşuna yolaçan kapitalizm, bu çerçevede sağladığı gelişmeyle, bu kez tersinden, bu çerçeveyi parçalayan bir eğilim gösterir. Ulusal çitleri yıkar, uluslar arasında sayısız ilişkileri her alanda geliştirir ve çoğaltır. Sermayenin uluslararasılaşması temelinde, genel olarak iktisadi yaşamın, siyasetin, kültürün, bilimin vb. uluslararası birliği oluşur. Ulusal yalnızlığın ve tecrit edilmişliğin yerini, ulusların çok yönlü ilişkileri ve evrensel karşılıklı bağımlılıkları alır. Lenin, kapitalizmin emperyalizm aşamasına egemen olan bu eğilimi, “olgunlaşmış olan ve sosyalist bir topluma dönüşmeye doğru yolalan kapitalizmin niteliği” olarak tanımlar.

Kapitalizmin yarattığı temeller üzerinde ve ondan daha ileri ve yüksek bir uygarlık olarak sosyalizm, asıl anlamını ve gerçek sonuçlarını ancak bu evrensel çerçeve içinde bulabilir. Kapitalizmin yarattığından daha dar çerçeveler içine sıkışıp kalarak değil. Eşitsiz gelişmenin bir sonucu olarak proleter devrimin ve dolayısıyla sosyalizme geçişin öncelikle en zayıf halkalardan gündeme gelmesi, bu gerçeği değiştirmez. Tarihin tersliklerinden doğan bu zorunluluk, yalnızca, proleter devrimin kendi gerçek çerçevesini (evrensel zemini) bulana kadar tek tek ülkelerdeki sosyalist kuruluşun bir dizi sorunla karşılaşacağını gösterir. Teori bu sorunları içermeli ve deneyimlerin de yardımıyla onlara uygun çözümler bulabilmelidir. Ne var ki, bu sorunlara en uygun çözümler bulmak zorunluluğu ile, bu sorunları ortaya çıkaran dar çerçeveyi kendi içinde amaçlaştırmak farklı şeylerdir. Bugüne kadarki deneyimlerle yaşanan birincisi (sosyalizme geçişin yerel düzeyde gündeme gelmesi), gelecekte de karşımıza çıkacaktır. Fakat ikincisi (bunu kendi içinde amaçlaştırmak), yalnızca birinci durumun yan ürünü olarak ortaya çıkan bozulmayı ve sapmayı ifade eder. Bu sapmaya düşüldüğü ölçüde, sosyalizmin yerel olmaktan kurtulamadığı sürece kaçınılmaz olarak yüzyüze kalacağı gerçek sorunlarına, bu sorunlara uygun düşen isabetli çözümler

getirmek de o ölçüde güçleşecektir. Geçmiş sosyalizm deneyimlerinin değerlendirilmesinde bu nokta özellikle kritik bir önem taşır. Sosyalizme geçiş sorunuyla öncelikle yüzyüze kalan ülke proletaryası, eğer mevcut ve gelecekteki kazanımlarını kalıcılaştırmak istiyorsa, kendi devriminin kaderini hiç bir biçimde uluslararası devrimin kaderinden koparmamalı, dahası ona tabi kılmalıdır. Geride kalan dönemin kavranması gereken temel derslerinden biridir bu. Bunun gözden kaçırıldığı yerde, proleter enternasyonalizmi zaafa uğrar, “ulusal sosyalizm”in yolu açılır. Bu ise bozulma ve yozlaşma süreçlerinden geçerek, sonunda kapitalizme varır.

* * *

Rusya’da proletaryanın iktidarı ele geçirmesi nispeten kolay, yıllarca süren bir içsavaşı kazanarak elde tutması ise hayli zor olmuştu. Fakat asıl zorluk bundan sonra başlıyordu. Emperyalist savaşın bitimini bir yıl önceleyen Ekim Devrimi, savaşı izleyen devrimci çalkantılar döneminde uluslararası devrimci işçi hareketinin kazandığı en ileri düzey olmuştu. Militan ruhu ve muzaffer konumu bakımından bu gerçek yeterince açıktı. Fakat bununla kıyaslanmayacak denli önemli olan, teorisi, ilke ve idealleri, evrensel amaçları ve muazzam enternasyonalist ruhu bakımından asıl bunun böyle olmasıydı. Ekim Devrimi’nin asıl çıkışı ve mesajı evrensel nitelikteydi. Bu devrim gerçekte, artık barbarlığa dönüşmüş bulunan dünya kapitalizmine cüretli bir meydan okuma idi. Fakat yazık ki, şimdi toplumsal-kültürel gelişme düzeyi bakımından son derece geri olan bir ülkenin sınırları içerisine sıkışıp kalmıştı. Kendini bu geri toplumsal-kültürel düzeye ve yalnızlığa uyarlaması yaşayabilmesinin biricik koşuluydu. Bu zorunluluk, onun büyük tarihsel şansızlığı olmuş, sonraki pratiğini ve ona eşlik eden teoriyi derinden etkilemiştir.

Tüm hesaplarını başından itibaren ve haklı olarak uluslararası devrim üzerine yapmış bulunan Bolşevikler, şimdi geri, yoksul ve yıkık bir ülkede yalnız kalmışlardı. Sosyalist bir toplumun inşası için temel bir siyasal önkoşul olarak siyasal iktidara sahip bulunmaktaydılar. Fakat böyle bir kuruluşun ekonomik ve kültürel önkoşulları, yönetimini devraldıkları Rusya’da son derece zayıftı. Bu zayıflığın giderilmesinde, hiç değilse artık o gün için Avrupa’ya da güvenemezlerdi. Zira Avrupa’da devrimci dalga çekilmekteydi ve onu bir yenisinin ne zaman izleyeceği konusunda kimse bir şey söyleyemezdi. Sovyet iktidarı altında işçi-köylü ittifakını güçlendirecek, emekçi kitlelerin enerji ve gayretlerini olağanüstü boyutlarda harekete geçirerek, sosyalizmin kuruluşu için eksik olan koşulları bizzat bu iktidar altında yaratacaklardı. Önlerinde başkaca da bir seçenek yoktu. Tabi eğer milyonlarca işçi ve köylünün dört yıla yaklaşan bir içsavaş süresince muazzam fedakarlıklar pahasına korumayı başardığı Sovyet iktidarının yıkılıp gitmesi bir seçenek değildiyse.

Bu, aynı zamanda, o günkü koşullar altında içte devrimi sürdürmenin, dışta uluslararası devrim sürecine yardım etmenin de mümkün tek yoluordu. Ne var

ki yapılması gereken yeterince açık olmakla birlikte, bunu gerçekleştirmek hiç de kolay değildi. Devrim sürecinin bunaltıcı güçlükleri asıl bundan böyle kendilerini göstereceklerdi.

Sovyet iktidarının önündeki güçlüklerin manzarası başdöndürücü idi. Bu güçlükleri anlamadan, Bolşeviklerin işe hangi koşullarda başladığını, nasıl bir miras devraldıklarını gözönünde bulundurmadan, ne sağlanan olağanüstü ilerlemeyi, ne de bizzat bu ilerlemeye eşlik eden ve sonraki dejenerasyona zemin oluşturan bedelleri anlamak olanaklıdır. Sovyet iktidarının, geri ve yalnız bir ülkede, tarihte bir ilk deneyim olarak sosyalist toplum inşasına girişirken karşı karşıya bulunduğu muazzam güçlükler, genellikle herkesçe kabul edilmektedir. Bu güçlükleri altetmede gösterilen büyük başarı da genel bir kabul görmektedir. Fakat buna eşlik eden bozucu etkenlerin tam da bu güçlüklerle ve onları aşma başarısıyla sıkı sıkıya bağlantılı olduğu gerçeği ise çoğu kere sessizce geçiştirilmekte ya da ihmal edilmektedir. Bunun ihmal edildiği bir durumda ise, geride kalmış bulunan sosyalist deneyimi doğru anlamak ve dolayısıyla ondan gelecek için gerçekten yol gösterici olabilecek isabetli sonuçlar çıkarmak mümkün olmayacaktır.

İçsavaştan muzaffer çıkan Sovyet iktidarı başından itibaren ve uzun yıllar boyunca hep olağanüstü koşullarla ve onlara eşlik eden olağandışı uygulamalarla yüzyüze kaldı. İkinci Dünya Savaşını izleyen yıllarda nihayet koşullar nispeten olağanlaştı. Sovyetler Birliği hem iktisadi ve kültürel gerilikten, hem de sosyalist kampın ortaya çıkışına bağlı olarak uluslararası yalnızlıktan kurtuldu. Ne var ki, bu safhaya ulaşma süreci, aynı zamanda, olağanüstü koşulların getirdiği olağandışı uygulamaların, bunların yarattığı ilişki ve kurumların, beslediği ve gerisingeri beslediği anlayışların, artık yerleşip olgunlaştığı bir süreç olarak yaşanmıştı. Olağanüstü koşulları altederek sosyalizm için az çok olağan sayılabilecek koşulları elde etmek, fakat içte ve dışta buna uygun anlayış, ilişki ve kurumları yeterince geliştirememek, Sovyet sosyalizminin ve ondan ayrılmayan öteki sosyalizm denemelerinin tarihsel trajedisini hazırladı.

İçsavaş sonrasında, 1921'de, Sovyet iktidarının önündeki manzara genel çizgileriyle şöyle özetlenebilir.

İçte; geri ve üstelik içsavaşta çok büyük ölçüde tahrip olmuş bir sanayi, yaygınlığı ölçüsünde ilkel bir tarım ekonomisi, içsavaşın olağandışı koşulları içinde genel olarak çökmüş bir ülke ekonomisi, zayıf bir işçi sınıfı, ezici bir köylü ağırlığı, yaygın bir kitlesel cehalet ve genel bir kültürel gerilik. Bunları tamamlayan açlık, yokluk, yoksulluk, hastalık. Bu zemin üzerinde işçi sınıfının geri kesimlerini de etkileyen ve kapsayan yaygın bir köylü hoşnutsuzluğu.

Dışta; çekilmiş bir devrimci dalga, yenilmiş ve gerilemiş bir Avrupa işçi hareketi, o an için yeni bir müdahale gücünden yoksun olsa da, süregelen boğucu bir emperyalist kuşatma ve tehdit, Doğuda uyanmış bulunan fakat emperyalizmi zayıflatıcı etkisini henüz güçlü bir biçimde gösterememiş olan kurtuluş hareketleri.

Tüm bu iç ve dış koşullar birarada, denebilir ki, tarihte bir ilk sosyalist

kuruluş girişimi için düşünüleebilecek en elverişsiz koşullardı. Lenin, 1923 Mart'ında bile, sorunu şöyle tanımlayabiliyordu: "*Günümüzde karşılaştığımız sorun şudur: bugün içinde bulunduğumuz yıkım ile ve küçük ve çok küçük köylü üretimimiz ile, Batı Avrupalı kapitalist ülkeler sosyalizme doğru gelişmelerini tamamlayınca dek dayanabilecek miyiz?*" ("*Az Olsun Temiz Olsun*").

Bu olağanüstü koşullara yenilmemek Sovyet iktidarı için büyük bir tarihsel başarı olmuştur.

Kaldı ki, içsavaş sonrasında sorun henüz sosyalizme geçişi başlatmak bile değildi. "NEP Rusya'sından Sosyalist Rusya'ya" (Lenin) geçiş için aradan daha çok yıllar geçmesi gerekecekti. İçte ekonomiyi içinde bulunduğu çöküntüden kurtarmak en acil görevdi. NEP'le amaçlanan buydu. Bu aynı zamanda içsavaşın geride kalan özel koşulları sonrasında zayıflamaya başlayan işçi-köylü ittifakını yeni bir temelde güçlendirmek demektir. Bu arada Çarlık'tan miras yıkık sanayi onarılacak, sosyalist kuruluşun iktisadi koşullarını yaratmak için gerekli bir sanayi atılımı için güç ve kaynak biriktirilecekti. Dışta ise, topyekün bir çatışmadan kaçınmak üzere emperyalistlerarası çelişkiden en iyi şekilde yararlanılacak, Doğu'nun devrimci uyanışından ve uluslararası devrimci işçi hareketinden güç alınacaktı.

İçte, sosyalist kuruluş için elde mevcut bulunan tek koşul, bizzat Sovyet iktidarının varlığı idi. Lenin, yaşamının en son yazısında (*Az Olsun Temiz Olsun*) siyasal öncüllerine sahip olmamıza karşın, doğrudan sosyalizme geçecek kadar uygar değiliz" derken, hem varolan bu biricik koşula, hem de "doğrudan sosyalizme geçmek" için zorunlu asgari ekonomik-kültürel koşulların henüz yokluğuna, birarada işaret etmiş oluyordu. Sovyet iktidarı, ekonomik canlanma temeli üzerinde kentte ve kırdaki kapitalist ilişkilerin gelişip yaygınlaşması anlamına gelen NEP'in yaratacağı tehlikeleri bertaraf etmenin ve ileride sosyalizme geçişi başlatmanın biricik güvencesiydi. Yalnızca işçilerin değil, emekçilerin büyük bir çoğunluğunun da desteğine sahip olmak anlamında, bu iktidar, içsavaş sonrasında her zamankinden daha güçlüydü. Fakat öte yandan, bu iktidarın sınıf kimliğinin toplumsal-siyasal güvencesi olan Rusya proletaryasının nicel ve nitel yapısında içsavaşla birlikte ortaya çıkan ciddi zayıflama gözönüne alındığında, bu iktidar artık öncesinden çok daha güçsüzdü. O günden geleceğe sosyalist kuruluşun karşılıklıya kaldığı sorunlar ve Sovyet iktidarının uğradığı bürokratik çarpıklıklar bakımından, bu olgu son derece özel bir öneme sahiptir.

Emperyalist savaş öncesinde Rusya, kapitalist gelişmede belli bir mesafe almış olmakla birlikte, hala cehalet ve geriliğin egemen olduğu bir ülkeydi. Nüfusunun ezici ağırlığını köylülüğün oluşturduğu bir küçük-burjuvalar deniziydi. Genel nüfus içindeki oranı son derece küçük olan işçi sınıfının asıl gücü, büyük kentlerin büyük işletmelerinde yoğunlaşmış olmasından geliyordu. Siyasal kaynaşmalar dönem inde ülkenin kalbi büyük kentlerde, büyük kentlerin kalbi ise fabrikalarda atıyordu. Bu etkin stratejik konum siyasal ve örgütsel girişim yeteneği ile de birleşince, Rusya proletaryası üç Rus devriminin de sürükleyici gücü olmuş, üçüncüsünde iktidarı ele geçirmeyi başarmıştı. Devrim fırtınası,

içinde doğmuş bulunan büyük kentlerin işçi sovyetleri, yeni iktidarın hem modelini hem çekirdeğini oluşturmuşlardı. Kuşkusuz içsavaş milyonlarca köylü harekete geçirilmeden kazanılamazdı. Fakat bir kez daha yönetici ve sürükleyici güç, arkasında üç devrimin büyük politik ve örgütsel deneyimi bulunan ve şimdi artık iktidar gücü olan büyük kentlerin sanayi proletaryası olmuştu. Bolşevik Partisi başından itibaren bu sınıfın bünyesinde şekillenmiş, her zaman onun bir parçası, öncü kolu olmuştu. Şubat Devrimi'nden sonra bu sınıfın en geniş kesimlerinin militan desteğini kazanmayı başarmış, onun omuzları üzerinde Sovyet iktidarının yönetici partisi olmuştu.

Oysa içsavaşın bitiminde, üç devrimin eğittiği ve iktidara hazırladığı bu sınıfın sosyal varlığında büyük bir dağılıma sözkonusuydu. Bu sınıf devrimi gerçekleştirip yıllar süren içsavaşı kazanırken bu yolla bir bakıma kendi sosyal varlığını da tüketmişti. İçsavaş içinde büyük sanayide bir çöküntü yaşanmıştı ve bu başlı başına sanayi işçi sınıfının dağılması anlamına geliyordu. Bunun da ötesinde, devrimin eğittiği militan işçi kadrolarının bir bölümü, asıl yükünü çektikleri içsavaşta kırılmış, diğer bir bölümü ise içsavaş içinde ve ertesinde yeni iktidar kadrolarını oluşturmuşlar, siyasi, idari, ekonomik ve askeri yönetim işlerini üstlenmişlerdi. Çalışır haldeki az sayıda fabrika ve işletmede onların yerini almış olanlar ise, siyasal bakımdan geri ve deneyimsiz olmaları bir yana, işçi sınıfının ancak uzun yılların üretim pratiği içinde kazanılabilen sınıf zihniyetinden bile çok uzak idiler. Lenin, bu yeni işçi kitlesi hakkında 1922 Mart'ında şu değerlendirmeyi yapmaktaydı: *"Savaştan bu yana, Rusya'nın sanayi işçileri eskiden olduklarından daha az proleter haline geldiler, çünkü savaş sırasında askeri hizmetten kaçmaya çalışanların bütün hepsi fabrikalara girdiler. Bu herkeşçe bilinen bir şey."* (Molotov'a Mektuplar)

Devrimi yapan ve iktidarı yaratan işçi sınıfı ile şimdi iktidarı sürdürmek ve ilerde sosyalist kuruluşu gündeme getirmek sorunuyla yüzyüze olan işçi sınıfının siyasal ve fiziksel yönden bu çok büyük ölçülerdeki farklılaşması, geri ve yıkık bir köylü ülkesinde son derece önemli bir sorunun ifadesiydi. O gün için ve zaman içinde çok yönlü etkileri oldu. Herşeyden önce Sovyet iktidarının proleter sınıf tabanında nitel ve nicel yönden ciddi bir zayıflama demektir. Nicel zayıflamayı sanayideki hızlı toparlanma ile çok geçmeden gidermek belki olanaklıydı. Ama nitel zayıflamayı, yeni yapısıyla işçi sınıfının yaşadığı siyasal geriliği ve ataleti gidermek aynı ölçüde kolay olmayacaktı. Doğan bu boşluğu iktidarın fiziksel gücüyle doldurmak zorunlu olduğu ölçüde ise, zaten devrimden beri içinden çıkılamayan bürokrasi sorununu büsbütün karmaşıklatacaktı. İşçi sınıfının durumuna ilişkin bu olgu, Sovyet demokrasisinin zaafa uğramasının, başlangıçta Sovyet örgütlenmesine dayanan iktidarın giderek daha çok devlet aygıtına dönüşmesinin, partinin devletle özdeşleşmesinin, profesyonel ve ayrıcalıklı bir yönetim kastının oluşmasının vb., o günün ve geleceğin bir dizi sorununun köklerini oluşturur.

İçsavaşın bitimini NEP dönemi izliyordu. Bu, toplumda zaten ezici boyutlarda olan köylü ağırlığının kendisini iktisadi, sosyal ve kültürel, ve kuşkusuz,

siyasal yaşamda gitgide daha etkin bir biçimde göstermesi demekti. İşçi sınıfı ise bunu dengelemek ve kendi önderliğinde kontrol altına almak için sosyal ve politik bakımdan artık eskisine göre kıyaslanamaz ölçüde daha zayıftı. Oysa Sovyet iktidarının proleter karakterini ve bağımsız sınıf politikasını koruyabilmek, bu dönemde her zamankinden daha önemli bir sorundu. İşçi sınıfındaki zayıflama sonuçlarını tam da bu ihtiyacın belirlediği bir alanda gösteriyordu. Lenin'in bu zayıflamaya ilişkin değerlendirmesi nedensiz değildi. İçinde bulunan bu "güç durumda", bu yapıyla işçi sınıfının ve o anda partiye gelecek yeni üyelerin proleter kimlik ve politika için yeterli güvence sayılamayacağına işaret etmek istiyordu. *"Eğer gerçeğe gözlerimizi kapamazsak, itiraf etmeliyiz ki bugün partinin proleter politikası üyelerinin karakteri sayesinde değil, fakat partinin yaşlı Muhafız diye adlandırabileceğimiz küçük grubunun bölünmemiş büyük prestiji sayesinde belirlenmektedir."* Genç bir iktidar partisi için, NEP'in boğucu burjuva atmosferi ile birlikte ele alındığında düşünülebilecek en büyük talihsizlikti bu. Zor, karmaşık ve güç kaldırılabilir bu durumu, partinin bile ancak uzun mücadeleler içinde çelikleşmiş ve kaynaşmış dar bir çekirdeği kaldırabilirdi. NEP'e paralel olarak parti içi temizliğin gündeme gelmesi ve partinin kapılarını yeni üyelere karşı daha sıkı tutması bundandı. Zor koşullar, sağlam ve sarsılmaz bir parti yapısıyla göğüslenebilirdi.

Artan köylü ağırlığının ötesinde, NEP, ülke çapında serbest ticaret ve piyasa ilişkileri demekti. Bu kentte nepmanların, kırdaki kulakların ortaya çıkıp palazlanmasına yolaçacaktı. Ülkenin gelecekteki kaderi için sosyalizm ile kapitalizm arasında bir ölüm-kalım mücadelesiydi sözkonusu olan. Bolşevik Partisi elindeki iktidar aracını en etkin biçimde kullanmak zorundaydı. Doğru ve dikkatli politikalarla yoksul ve orta köylülükle ittifakı korumak, burjuva gelişmenin yaratacağı tehlikeyi ise bertaraf etmek için gerekiyordu bu. Üstelik, iktidarın kullanımı, işçi sınıfının durumundan kaynaklanan zayıflığı da giderecek ölçüde geniş ve etkin olmak zorundaydı. Ne var ki, tam da yığınların siyasal ataletinden kaynaklanan boşluğu doldurmak türünden bir etkin iktidar kullanımı, devlet aygıtının güçlenmesi, idari yöntemlerin egemenliği, dolayısıyla bürokratik çarpıklıkların artması demekti. Olan da buydu zaten. Uygulama olarak daha başından beri varolan ve NEP'in bir başka ayırdedici özelliği haline gelen idari ve ekonomik yapıda belli ayrıcalıklarla donatılmış "burjuva uzmanlar"ın zorunlu ve yaygın kullanımı ise, bürokratik bozulmaya yeni ve karmaşık boyutlar ekliyordu.

Kuşkusuz gerçekte bu noktada sorun devlet aygıtında burjuva uzmanları çalıştırmaktan çok daha kapsamlıydı. Bizzat bu aygıtın kendisi bir çok bakımdan geçmişten devralınmıştı. Ordu, polis, gerici parlamento, siyasal bürokrasinin temel mevzileri vb., eski düzenin bu siyasal kurumları devrimle dağıtılmış olmakla birlikte, yine de idari aygıt bir ölçüde devralınmıştı. Komintern'de yaptığı son konuşmada (Dördüncü Kongre, 19 Kasım 1922), *"Eski devlet aygıtını miras aldık, bu da bizim talihsizliğimizdir"* demişti Lenin. Bu aygıtın kilit mevkilerine gerçi Bolşevikler hakimdi. *"Oysa tabanda, çarın ve burjuva toplu-*

munun bıraktığı", çoğu, bilinçli ya da bilinçsiz, Sovyet iktidarına karşı çalışan, kitlelere karşı eski toplumdaki kalma keyfi, horgören ve baskıcı davranış biçimlerini uygulayan "yüzbinlerce eski memur" vardı. Bu yolla eski toplumun idari gelenekleri ve kötülükleri yeni iktidar bünyesine taşınıyor, onu bozuyor, lekeliyordu. "Buna kısa sürede çare bulmak olanaksızdır. Aygıtı daha iyi bir biçime sokmak, değiştirmek ve ona yeni güçler katmak için uzun yıllar çalışmalıyız" diyordu Lenin. Bu, uzun yıllar içinde bir biçimde başarılı da. Burjuva uzmanlara bağımlılık sona erdi. Ne var ki, bu "yüzbinlerce memur"un alışkanlıkları, bürokratik gelenekleri, yönetme yöntemleri ve en nihayet kurumlaşmış maddi ayrıcalıkları, şu veya bu biçimde ve ölçüde, yeni Sovyet kadrolarına miras kaldı. Zira bu kadrolar yalnızca uzun yıllar sonradan yerini aldıkları eskilerle iç içe bulunmakla kalmamış, yönetmesini belli bakımlardan bizzat onlardan öğrenmişlerdi. Sonuç olarak, kadroları çok büyük ölçülerde değişmekle birlikte, bu ilk dönemde şekillenen devlet aygıtı, yapısı ve işleyişinin bir çok temel özelliği ile, sonraki dönemlere miras olarak kaldı.

Sovyet iktidarı, ilk ortaya çıkış biçimiyle, devrim içinde ve kitlelerin kendi öz devrimci siyasal inisiyatiflerinden doğan Sovyetler üzerinde oluşmuştu. Yalnızca gücünü ve yönetme iradesini değil, bizzat ismini de onlardan alıyordu. Sovyetler, yeni tipte bir devletin, yeni tipte bir demokrasinin temel araçları, proletaryadiktatörlüğünün somut gerçekleşme modeli ve çekirdeği idiler. Devrimin gelişim seyri içinde ortaya çıkan çok çeşitli türden kitle örgütleriyle, özellikle fabrika komiteleriyle tamamlanıyorlardı. Sovyet iktidarı, yeni tipte de olsa bir devlet iktidarı olmak durumunda olduğu sürece, kendi yönetim aygıtını, idari bürokrasisini de kurmak zorundaydı. Fakat iktidarın temel ve yönetici siyasal gücü ve aracı Sovyetler olarak kalacaktı. Parti, tıpkı iktidarın alınmasından önce olduğu gibi, Sovyetler içinde etkin yönlendirici, sürükleyici bir güç olmaya çalışacak, ama onun kendi öz işleyişini bozmayacaktı. Böyle olacağı sanılıyordu.

Oysa iç savaşın bitiminde, bu ilk ortaya çıkış biçimiyle Sovyet iktidarından ve onun dayanağı olan Sovyetlerden geriye pek az şey kalmıştı. İç savaş ve ona eşlik eden savaş komünizminin olağanüstü koşulları, iktidarın aşırı bir yoğunlaşmasını ve merkezileşmesini gerektirmişti. Bunun kendisi Sovyetlerin olağan demokratik işleyişini peşinen zaafa uğrattı. Öte yandan, bu yoğunlaşmada partinin oynamak zorunda olduğu kritik rol ise, daha devrimin ilk anlarından itibaren, iktidar aygıtı ile partinin özdeşleşmesi tehlikesini yarattı. 1919 Mart'ında toplanan 8. Parti Kongresi bu tehlikeye dikkat çekmiş, parti ile devlet iktidarının özdeşleşmesinin "felaketli" sonuçlar yaratacağına işaret etmişti. Partinin görevi, "Sovyetlerin faaliyetini yönetmekti, yoksa Sovyetlerin yerini almak değil" diye vurguluyordu 8. Kongre. Bu sorun bütün iç savaş boyunca partiyi uğraştırdı. Fakat fiilen, koşulların dayattığı zorunluluklar ile yaşanan zorlukların üstesinden gelmede düşülen kolaycı eğilimler, işaret edilen tehlikeyi iç savaş bitiminde artık bir olgu haline getirmişti. Sovyetler biçim olarak yine vardılar, fakat artık eski içerik ve işleyişlerini yitirmiş bulunmaktaydılar. Yığınların devrimci siyasal inisiyatiflerinin siyasal biçimleri ve proleter demokrasinin uygulama araçları

olarak doğan bu örgütler, artık aktif ve militan katılım anlamındakitle dayanaklarını yitirmiş, yeni biçimiyle kitlelerin üstüne bir bürokratik ağırlık olarak çökmüşlerdi. Ruhunu, iradesini, yaşam gücünü kitlelerden alan Sovyetler ile şimdiki Sovyet aygıtları artık birbirinden bütünüyle farklı kurumlardı.

Bu deneyimden doğan dersleri doğru değerlendirebilmek için gözönünde bulundurulması gereken asıl önemli nokta, ortaya çıkan durumun, içsavaşın özel koşullarından öteye, kitlelerin durumundaki köklü değişimle çok özel ve dolaysız bağlıdır. Devrimci çalkantı dönemi ve uzun ve zorlu içsavaş yığınları fazlasıyla yormuş, onları belli bir politik atalete ve bezginliğe düşürmüştü. Oysa Sovyetler kitlelerdeki büyük devrimci siyasal canlanmanın ifadesi ve ürünü idiler. Bu canlılığın yatışması, onları kendilerini yaratan ve yaşatan dinamizmden yoksun bırakmıştı. Proleter kitlelerdeki ataleti daha anlaşılır kılan bir başka temel nokta, daha önce sözü edilen olgu, işçi sınıfının yapısında ortaya çıkan değişmeydi. İçsavaş ve yeni siyasal yönetim aygıtının şekillenışı, proleter Sovyetlerin yaratıcısı kitleyi bir bakıma tüketmişti. Zaten büyük ölçüde çökmüş bulunan üretim alanında onların yerini alanlar, Sovyetleri eski biçimiyle yaratamayacak ve yaşatamayacak bir gerilik ve politik zayıflık içindeydiler. Daha genel planda ise, işçi sınıfı da içinde emekçi kitlelerin genel kültürel geriliğinden temel bir etken olarak sözedilebilir. Yığınların devrimci inisiyatifi ve enerjisi, mücadele ve ayaklanma örgütleri Sovyetleri yaratıp yaşatmıştı. Ama genel siyasal ve kültürel gerilik, iktidar ve yönetim organları olarak Sovyetleri, aynı biçimde besleyip yaşatmanın önüne bir engel olarak dikilebiliyordu. Bu zayıflığı giderebilmek ise bir zaman ve sabır sorunuydu.

Söz konusu olan hiç de Sovyet iktidarının kitle desteğini yitirmiş olması değildi. Tersine bu destek, işçi kitleleri bakımından hemen hemen tamdı ve köylülük içinde ise onarılan ilişkilere bağlı olarak o an hayli ileri bir noktadaydı. Ama sorun destek değil, yönetim işlerine doğrudan, aktif, sistemli ve sürekli bir katılım, devlet işleri ve kurumları üzerinde etkin ve sürekli bir denetimdi. Ve bu ne dilekler, ne de kararnemelerle sağlanabilirdi.

Bu nedenledir ki, içsavaşın hemen ardından girişilen, “Sovyetleri yeniden canlandırma”, Sovyet kurumları ile geniş işçi kitleleri arasında meydana gelen kopmayı giderme, bozucu bürokratik öğeleri temizleme, partiyi Sovyetlerin kendisine ait olan işlevlerden uzaklaştırma ve böylece parti kurumları ile Sovyet kurumları arasında ilk dönemin sağlıklı ilişki biçimini yeniden kurma vb. çabalar çok fazla bir sonuç vermedi. Partinin yönetim organı üzerindeki denetimini Sovyet kurumlarının inisiyatifi lehine azaltma girişimleri ise, bu sonucu yaratamadığı gibi, yönetim aygıtını dolduran “burjuva uzmanlar” üzerindeki denetimin zayıflamasına, yani gerçekte burjuva bürokratik öğelerin güçlenmesine yolaçtı. Bunu engellemek için gerisin geri parti denetimi ise, yeniden parti ile devletin özdeşleşmesine... Ortadaki durum ciddi bir açmazdı ve kuşkusuz çözüm, yine de yalnızca, yığınların politik inisiyatiflerini, katılımını ve devlet işleri üzerindeki denetimini harekete geçirebilmekten geçmekteydi. Duruma kısa dönemli olarak başka ve geçici çözümler bulunabilse bile (Lenin, 1923'te,

Sovyet ile parti unsurları arasında “esnek bir birlik”ten söz etmişti), uzun vadede gerçek çözüm için, inatçı ve sabırlı bir çabada ısrar etmekten başka yol yoktu. Tıpkı yığınları devrime hazırlamak için gösterilen türden, uzun ve sabırlı bir çabaydı gerekli olan. İktidar olmak bunun için kuşkusuz iktidara hazırlanma dönemleriyle kıyaslanmayacak olanaklar sunuyordu.

Ne var ki, bütün bir 1920’li yıllar boyunca “Sovyetlerin yeniden canlandırılması” niyeti korunmuş ve yığınları etkin kılmak için belli çabalar harcanmış olmakla birlikte, gerçekte gereğince yapılamayan da bu oldu. İktidara egemen parti olmak avantajı, kitlelerden doğan zayıflığı yönetim aygıtını güçlendirerek doldurma kolaycılığına götürebildi. Bu yönetim aygıtının sosyalist kimliğini korumak ise, partiyi bu aygıtı tam anlamıyla egemen kılmak, parti ile devleti özdeşleştirmek yoluyla güvence altına alınmak istendi. Sovyet iktidarındaki bürokratik deformasyonun temelleri daha içsavaştan itibaren olmak üzere, bu nesnel temeller ve öznel hataların bileşkesi üzerinde şekillendi ve geleceğe doğru olarak sürekli bir biçimde gelişti, güçlendi ve yerleşik hale geldi. 1930’larda durum artık “olağan”laşmıştı.

Ortaya çıkan sonuç bugün için bir tarihsel veridir. Bu kuşkusuz onun bir tarihsel kaçınılmazlık, gerçekleşebilir tek olanaklı durum olduğunu göstermez. Fakat süreç bu biçimde yaşandığına göre, onun gerçekte nasıl yaşanabileceği üzerine sınıma imkanı olmayan spekülasyonlara girmek yerine, öncelikle yapılması gereken neden böyle yaşandığını anlayabilmektir. Bu çabanın kendisi, aslında aşılamayan nesnel zorunluluklar ile bunlara eşlik eden öznel zaafı birbirinden ayırdetmenin de en sağlıklı yoludur. Kaldı ki bir sürecin neden bu biçimde yaşandığını anlamak, hiç de ona eşlik eden öznel anlayış ve uygulamaları her durumda onaylamak anlamına da gelmez. Anlamak temeli üzerine oturan bir eleştiri, hatalı anlayış ve uygulamaları aşmanın da tek mümkün yoludur.

Tarihsel geçmişin getirdiği gerilik, yoksulluk ve cehalet ile, tarihsel seyrin getirdiği bu geri zemin üzerinde yalnızlık, Sovyet devriminin iki büyük handikapıydı. Bunlar üzerine önce içsavaşın olağanüstü siyasal koşulları, onun üstüne de NEP döneminin aynı şekilde olağanüstü olan iktisadi koşulları bindi. Geri bir sanayinin elde tutulması ile toprak üzerinde hukuki devlet mülkiyeti bir yana bırakılırsa, NEP, aslında, Sovyet iktidarı altında (belli tedbirlerle sınırlanan) bir kapitalist gelişme denebilecek türden garip bir tarihsel tersliğin ifadesiydi. Tarihsel olarak ileri bir siyasal iktidar ile geri toplumsal gelişme düzeyi arasındaki çelişkinin ürünüydü. Bu açıdan ele alındığında aynı zamanda bir zorunluluktan da. Ne var ki, NEP koşullarının genç Sovyet düzeni için boğucu bir atmosfer yarattığından da kuşku duyulamaz. NEP, piyasa değerlerinin egemenliği, burjuva öğelerin gelişmesi demektir. Hiç değilse bir süre için, bunlara karşı proleter ve emekçi yığınları harekete geçirmek değil, tersine dizginlemek bir politik zorunluluk idi. Bu ise yığınların politik ataletini güçlendiren bir etki yapıyordu. Başından itibaren Sovyet iktidarı bir güvence sayılmıştı; onun güvencesi ise, o günün verili koşullarında ancak ve yalnızca parti olabilirdi, öyle oldu. Bu da doğal olarak içiçe geçme ve özdeşleşme eğilimi ve uygulamasını kalıcılaştıran

bir tarihsel rol oynadı. Kısaca NEP koşulları, partide ve iktidar yapısında bürokratik deformasyonu, işçi ve emekçi yığınlar arasında ise politik edilgenliği güçlendiren doğrultuda bir etkide bulundu.

NEP'ten Çıkış: İkinci Devrim

İçsavaş kazanılarak korunan Sovyet iktidarı, yaşanması zorunlu bir evre olan NEP döneminde kendini az çok sağlamlaştırma olanağı buldu. İşçi-köylü ittifakının yeni bir temel üzerinde onarılması ve güçlendirilmesi, ekonomik çöküntünün giderilmesi, yıkık sanayinin onarılarak eski (1913) düzeyine kavuşturulması, bu sonuncusuna bağlı olarak, ve bu çerçevede olmak üzere iktidarın hem sınıfsal hem iktisadi dayanaklarının güçlendirilmesi, bu sağlamlaşmanın NEP'le elde edilen başlıca maddi koşullarıydı. Ne var ki, aynı zamanda Sovyet iktidarı altında kontrollü bir kapitalist gelişme demek olan NEP, tam da bu özelliği sayesinde, Sovyet iktidarını yeni bir temel üzerinde tehdit eden çelişkileri de olgunlaştırmıştı kendi bağrında. 1928-1929 iktisadi toplumsal buhranı bu çelişkiler temelinde patlak verdi ve NEP döneminin de sonunu ilan etti.

Sovyet iktidarı 1921 Martı'nda NEP uygulamasına geçerken aslında daha baştan çelişkili bir sürece adım atmış oluyordu. Bu öylesine bir süreçti ki, bir yandan Sovyet iktidarına toparlanıp yerleşmesi ve iktisadi ve kültürel devrim için güç biriktirmesi olanağı sağlarken, öte yandan ise ya onu tehdit edecek (kulaklar ve nepmanlar), ya da en azından yeni devrimci adımlara direnç gösterecek (orta köylülük) toplumsal öğelerin güçlenmesi anlamına geliyordu. Zira NEP, bir yönüyle işçi-köylü ittifakının korunması, ekonominin canlandırılması, sanayinin onarımıydıysa, öteki yönüyle de, toprak dağıtımı ile birlikte iyice güç ve yaygınlık kazanmış küçük-meta üretiminin istikrar kazanması ve kendi içinden sürekli bir biçimde yeni bir kırsal burjuvazi (kulaklar) üretmesi demektir. Aynı süreç kentlerde, küçük sanayide ve ticarete etkin bir burjuvazinin (nepmanlar) gelişmesi anlamına geliyordu. Sovyet iktidarını oturtan süreç, çok geçmeden onu tehdit edecek güçlerin birikmesi süreci olarak da işliyordu. Aynı şekilde, içsavaşın ardından ekonomide yaşanan kaosu gideren önlemler, çok geçmeden yeni bir ekonomik kaosu mayalayacak tarzda da iş görüyordu. Bu bir ve aynı sürecin, NEP'in, çelişkili işleyişiydi. Kuşkusuz süreç bu çelişmeleri daha ilk adımdan itibaren sürekli olarak üretiyordu. Fakat Sovyet iktidarı da, dikkatli politikalarla, bunun zamansız olarak genel ve buhranlı bir çatışma düzeyi kazanmasını engellemeye çalışıyordu. NEP'in zorunlu işlevini tamamlayana kadar sürmesi, bu müdahalenin başarısıyla yakından bağlantılıydı. Bununla birlikte ilerde bu çelişmeli sürecin sonuçlarıyla, bunun beslediği çatışmayla kaçınılmaz bir biçimde karşı karşıya kalınacaktı.

Az-çok yerleşen ve geçmişten devralınan sanayiye onaran (yaklaşık olarak 1926 yılı) Sovyet iktidarının önünde, o güne dek henüz esas olarak siyasi alanda kalmış devrimi, toplumsal ve kültürel alanda geliştirip derinleştirmek görevi

duruyordu. Ayakta kalması ve geleceği tümüyle buna bağlıydı. Bu aynı zamanda Sovyet demokrasisini yeni bir temel üzerinde geliştirmek olanağı demektir. Devrimin toplumsal alana yayılması süreci, aynı anlama gelmek üzere sosyalizmin inşası, iktisadi ve kültürel geriliğin giderilmesiyle olanaklı hale gelebilen, onunla içiçe yürüyen bir süreç olarak yaşanabilirdi ancak. Bu ise, uluslararası konjonktürün de baskısıyla, hızlandırılmış bir sanayileşme ve kırsal ilişkilerde köklü bir dönüşüm gerektiriyordu. Sovyet iktidarı, 1928'de gündeme getirdiği Birinci Beş Yıllık Plan'la bunu amaçlıyordu. Amaçlanan ve umulan aynı zamanda NEP döneminden yumuşak bir çıkıştı da.

Bununla birlikte, partide ve hükümette o dönem henüz oldukça güçlü bir konumda olan Buharin önderliğindeki sağ kanadın da etkisiyle taşınan bu umut, olayların gerçek seyriyle boşa çıktı.

NEP süreci içinde kentte ve kırdaki güçlenen kapitalist öğeler, özellikle de kırdaki kulaklar, bir dönemdir sürdürdükleri ekonomik direnişlerine (tahıl stoku ve ticari spekülasyon), geline aşamada artık siyasal bir nitelik kazandırmışlardı. Sovyet iktidarına direniyor, ona kafa tutuyor, orta köylülüğü etkilemeye, onu da hiç değilse pasif bir ekonomik direnişe yöneltmeye çalışıyor, bunda başarılı da oluyorlardı. Sanayinin mevcut zayıflığı, köylünün talep ettiği tüketim mallarını üretmedeki yetersizlikleri, kulakların orta köylülüğe yönelik bu çabalarının başarısını kolaylaştırıyordu. Tüm bunlar, 1928 yılına gelindiğinde, şehirlerde besin kıtlığına, sanayide kaynak zayıflamasına, genel olarak da bir iktisadi krize yolaçmış bulunmaktaydı. Sovyet hükümetinin 1928 yılı boyunca uyguladığı geçici önlemler ve siyasal ikna çabaları sonuç vermedi. Bu koşullarda, besin kıtlığından ve sanayileşme çabalarının zaafa uğramasından hoşnutsuz kent işçilerinin de dolaysız baskısı altında, çatışma kaçınılmaz oldu. Bu, NEP'in ömrünü doldurduğunun işareti ve beklenmedik bir zamanda ve biçimde sona erişiydi.

NEP sorunu (bu dönemden çıkışın yolu ve hızı), NEP gündeme geldiğinden beri ve yarattığı tehlikelere bağlı olarak, parti içinde sürekli bir tartışma ve iç gruplaşma konusu olmuş temel sorunlardan biriydi. Trotski önderliğindeki sol kanat, hızlı bir sanayileşme ve tarımda buna eşlik eden bir kolektifleştirme yoluyla, daha başlamasının hemen ardından bu dönemi sona erecek politikalar savunuyordu. Buharin önderliğindeki sağ kanat ise, NEP'i, sosyalist kuruluşa geçiş için güç toplamanın zorunlu bir ön evresi değil, bizzat bu kuruluşun kendisi olarak alıyor, köylülüğün çıkarlarına hiç bir biçimde zarar vermeyecek düşük bir sanayileşme hızı savunuyordu. Sol kanat, kaçınılmaz olarak aşırı zorlamalar ve idari önlemlerle uygulanabilecek bir politikayla, Sovyet iktidarını zamansız olarak, henüz savaş komünizminin taze anılarıyla dolu geniş orta köylü kitlesi ile karşı karşıya getirecek bir yol önermiş oluyordu. Henüz oturmadığı, sanayinin onarımı ve işçi sınıfının yeniden oluşumuyla gücünü toparlamadığı bir safhada, bu yol, Sovyet iktidarını ya aşırı bir bürokratik aygıt dönüşme, ya da kestirmeden bir yıkılış riskiyle yüzyüze bırakmak demektir. Sağ kanat ise, savunduğu politikayla, uluslararası faktörleri tümüyle gözden kaçırmaması bir yana, serbest

ticaret ve piyasa ilişkileri yoluyla sosyalizme ağır tempolu bir yumuşak geçiş düşüyor, böylece NEP'in sürekli geliştirdiği kapitalist öğelerin yarattığı toplumsal-siyasal tehditi tümüyle görmezlikten geliyordu. Kapitalist öğelere karşı sınıf mücadelesi bakımından yoksun olan bu yol, bu liberal sosyalizm ütopyası, NEP ortamında boyveren kapitalist öğeleri ve yöntemleri kurumsallaştırmak anlamına geliyordu. Kestirmeden kapitalizme varmaktan ve Sovyet iktidarının yıkılışına zemin hazırlamaktan başka bir sonucu olamazdı.

Partinin Stalin'in kişiliğinde temsil edilen resmi çizgisi ise, bu iki aşırı ucun ifade ettiği tehlikelere karşı az-çok dikkatli bir tutumun ifadesi olmakla birlikte, sürecin karmaşık ve çelişkili yapısından dolayı, belli tutarsızlıkların ve yalpalamaların da ifadesiydi. Nitekim 1928 yılına gelindiğinde umulmadık bir buhranla yüzyüze kalınmış, bu ise NEP'e umulmadık bir zamanda ve önceden düşünülmemiş bir biçimde bütünüyle son vermeyi gerektirmişti. Olayların seyri sert ve kesin bir müdahaleyi ve yön değişikliğini kendiliğinden gündeme getirmişti. Doğal olarak bu, özellikle yaygın kollektifleştirme için, yeterli siyasal ve teknik hazırlıktan yoksun olmak anlamına geliyordu. Bunun her zaman tartışma ve eleştiri konusu olagelen ciddi yan sonuçları oldu. Yine de, bu deneyimden sonuçlar çıkarmak ile, kendi koşullarının büyük güçlükleri ve karmaşası içinde, çıkarları çatışan kuvvetler arasında sert bir sınıf mücadelesi olarak yaşanmış bir tarihsel süreç üzerine kolaycı yargılara varmak, birbirine karıştırılmaz. İşçi sınıfının ve yoksul köylülüğün tam desteğine sahip Sovyet iktidarının, kendini aşan koşulların gündeme getirdiği bu müdahaleyi yapması bir zorunluluktur. Şehirlerdeki kıtlığı gidermek, sanayileşmeyi güvenceye almak, Sovyet iktidarının otoritesini ve ona verilen işçi ve emekçi desteğini korumak, ağırlaşan uluslararası koşullara hazırlanmak, bu müdahalenin o günkü acil nedenleri olarak ortaya çıkıyordu. Fakat aslında sorunun temelinde NEP'le palazlanan kapitalist öğeleri bertaraf ederek sosyalist kuruluşun koşullarını yaratmak temel stratejik amacı vardı. Bu herhalükarda yapılacak ve Sovyet iktidarı Birinci Beş Yıllık Plan'la zaten bunu amaçlamıştı. Ne var ki bu planın hedefleri, olayların sonradan kazanacağı boyutlarla kıyaslandığında, henüz son derece alçakgönüllüce sayılırdı. Sanayileşmede nispeten düşük bir hız belirlenmişti ve planın sonuçlanacağı 1933'e kadar mevcut köylü çiftliklerinin yalnızca %20'sini kollektifleştirmek hedefleniyordu. Daha önce de belirtildiği gibi, amaç NEP döneminden nispeten yumuşak bir çıkıştı. Henüz kulakların sınıf olarak tasfiyesi değil, fakat tedrici olarak belinin kırılması hedefleniyordu. Ne var ki, ne genel koşullar, ne de kulakların gemi azya almış karşı-devrimci direnişleri buna imkan vermedi. NEP dönemi önceden kestirilemeyen bir biçimde ve ani olarak son buldu.

Böyle olunca, bu son hiç de basit bir politikada değişikliğinden ibaret olamazdı. Yeni bir döneme barışçıl, az-çok sancısız bir geçiş hiç olamazdı. Gerçekte sözkonusu olan, yeni bir sınıf savaşı evresinin, özellikle de kırsal kesimi kapsayan ve Sovyet iktidarı koşullarında kendine özgü bir iç savaş biçiminde yaşanan büyük bir toplumsal çalkantı ve köklü bir toplumsal dönüşüm döneminin başlamasıydı. Ekim Devrimi'nde yeni bir safhaydı bu, ya da bu anlama gelmek

üzere bir ikinci büyük devrimdi. İşçavaşın bitimiyle noktalanın devrimin ilk dalgasının (ogünkü sınıf ilişkileri içinde ve aşılabilir nesnel güçlüklerden dolayı) üstesinden gelemediği bir dizi toplumsal dönüşümün, devrimin yeni bir dalgasıyla gerçekleştirilmesiydi. Bu dalga, kuşkusuz iktidar olmanın tüm olanaklarıyla, iktidarın tam bir yönlendirmesi altında, ama yine de devrimci sınıf dinamikleri temelinde yaşandı. Bu özelliği ile ilk itilimi “yukarıdan” verirken, fakat “aşağıdan” bir hareketle de birleşen bir “çifte” girişimdi. Kentlerde kendini sayısal güç olarak yeniden bulan işçi sınıfının, kırdaki devlet çiftliklerinin yanısıra NEP uygulamalarıyla şekillenen tarım işçilerinin ve son olarak yoksul köylülüğün omuzları üzerinde yükseldi. Buna orta köylülüğün sınırlı bir kesiminin desteğini de eklemek gerekir. Bolşevik Partisi yönetimindeki Sovyet iktidarının motor rol oynadığı bu büyük tarihsel dönüşüm için asla yeterli olmayan, fakat yine de ona bir ilk itilimi vermeye yetebilen iktisadi, sosyal ve siyasal kuvvetler, tam da 8 yıllık NEP dönemi içinde biriktirilmişti. NEP yalnızca Sovyet iktidarını tehdit eden güçleri değil, bu tehditi bertaraf edecek güçleri de yaratmıştı. Yeniden şekillenen ve en militan ve bilinçli öğeleri ile partiye yeni bir soluk taşıyan ve artık NEP’e katlanmayı reddeden sanayi işçi sınıfı bu güçlerin en temel öğesi idi. Bu yeni devrimin bir yönü, kentte nepmanların ve özellikle kırdaki kulak sınıfının tasfiyesiyle sonuçlanan gerçek bir sınıf savaşı, öteki yönü ise, bu büyük kitle hareketlenmesi içinde hedefleri oldukça büyümüş Birinci Beş Yıllık Plan’ın gerçekleştirilmesi seferberliği idi. Birinci Beş Yıllık Plan, bir sanayileşme ve tarımda kolektifleştirme atılımıydı. Özellikle kırdaki geleneksel ilişkilerde köklü bir toplumsal ve kültürel dönüşüm olarak yaşanan bu atılımla, sosyalist kuruluş için bir ağır sanayi temeli yaratılmış, kırsal kesimde geleneksel köylü mülkiyetine (özel mülkiyetin bu son kalesine) son verilerek makinalı kolektif tarıma geçişte muazzam adımlar atılmış, kent ve kır yaşamından kapitalist sınıf öğeleri temizlenmiştir. Tüm bu adımları belli sınırlar içinde kalan bir kültür devrimi tamamlanmaktaydı.

1929 Atılımı: Başarılar ve Bedeller

1929 yılında başlayan hızını ancak ‘30’lu yılların ortasında alabilen bu yeni evre, Sovyet tarihinin en önemli ve bu nedenle de çok tartışmalı bir dönemidir. NEP, Sovyet iktidarının varlığı koşullarında, eski düzene dönülemediği, fakat henüz yeni düzenin de kurulmadığı, hala esas olarak bu kuruluşu geçiş için güç biriktirildiği bir ara dönemdi. Bu dönemde rejimin sosyalist niteliği, sosyalist bir iktidarın varlığı ve bu iktidarın sosyalist kuruluşu geçiş niyeti ve hazırlığında ifade buluyordu. Hızını ve esas içeriğini 1929 hareketliliği ile alan Birinci Beş Yıllık Plan, bu niyetin hayata geçirilmesi, sosyalist kuruluşun başlatılmasıdır. Sanayileşme atılımı, bununla kopmaz biçimde bağlı kolektifleştirme hareketi, bunlara eşlik eden kültür devrimi, tüm bunlar bir arada, Rusya’da eksik olan şeyi, sosyalizmin inşası için gerekli iktisadi ve kültürel temeli yaratma çabasının ifadesi idiler. Gündeme geldiği iç ve uluslararası konjonktür, bu çabanın hızını

ve biçimini derinden etkiledi.

O güne dek Sovyet tarihinin başlıca evreleri (savaş komünizmi ve NEP), bir yandan kazanımlar, öte yandan bu kazanımlarla sıkı sıkıya bağlı bedeller yaratmak anlamında, çelişkili süreçler olarak yaşanmışlardı. Yeni dönemin bu özelliği çok daha belirgindi. Dahası, bu, genel olarak geçmişten devralınan geri iktisadi ve kültürel mirasın kendi çelişkilerini yoğunlaştırarak ortaya koyduğu, bunları gidermek çabasının ise kendi yan sonuçlarını yaratıp biriktirdiği bir dönem oldu. Gerilikten kaynaklanan bu çelişkilerin bu yeni evrede yoğunlaşarak kendi sonuçlarını yaratması normaldi. Zira bu, devralmantarihsel mirasla o güne kadar ertelenmiş köklü bir hesaplaşmanın, nihayet bütün kapsamıyla ve dönülmez bir biçimde gündeme alındığı bir zaman dilimiydi. Yalnızca bütün geleneksel direnç öğelerinin açığa çıktığı değil, tarihsel geriliğin kendini dönüştüren çabalara kaçınılmaz bir biçimde kendi rengini de kattığı bir gelişme evresi oldu bu. Sosyalizmin kuruluşu süreci, paradoksal bir biçimde sosyalizmin bozulduğu sürecinin tohumlarını ekerek gelişti. Buradaki paradoks gerçekte yüzeydedir. İşin özünde sözkonusu olan, sosyalizm gibi ileri bir toplum düzeninin, uluslararası yalnızlık bir yana, kapitalizmden bile değil, çok büyük ölçüde kapitalizm öncesinden devralınan geri bir iktisadi ve kültürel mirasın dönüştürülmesi çabası olarak yaşanması, bunun ise beraberinde anlaşılması güç olmayan bedeller yaratmasıdır. Bir kez daha, her bakımdan ve her durumda bir tarihsel kaçınılmazlık olarak değil, fakat nihayetinde yaşanmış bulunan somut bir tarihsel gerçeklik olarak...

Devrimci sürecin uluslararası cephesini ayrı bir yazıda (*Komintern Üzerine Değerlendirmeler*) ele almak üzere şimdilik bir yana bırakarak, bu çelişkili süreçlere, kazanımlarına ve bunlara eşlik eden bedellere, daha yakından bakalım.

Lenin'in sözleriyle, siyasal öncüllerine sahip olmakla birlikte "doğrudan sosyalizme geçecek kadar" uygar olmayan 1920'lerin Sovyetler ülkesi, yaşamak, dayanmak ve en önemlisi sosyalizm doğrultusunda gelişmek istiyorsa, bu "uygarlık" temellerini yaratmak zorundaydı. NEP dönemi henüz hiç de bu temelleri yaratmamış, yalnızca buna girilebilecek asgari güçleri biriktirmişti. Uygarlık koşullarından kastedilen, çok somut olarak, geniş çaplı bir sanayi ve onunla kopmaz biçimde bağlı köklü bir kültürel değişimdi. İlk adımda iktidarı ele geçirmenin belirleyici öneminin yanısıra, bunlar olmaksızın bir sosyalist kuruluş sürecini geliştirmek düşünülemezdi. Onuncu Parti Konferansında (Mayıs 1921) Lenin, haklı olarak bu gerçeğin altını çiziyordu: "*Geniş çaplı sanayi, kaynaklarımızı çoğaltabileceğimiz ve sosyalist bir toplum kurabileceğimiz tek ve gerçek temeldir. Kapitalizmin yarattığı gibisinden büyük fabrikalar olmaksızın, çok gelişkin geniş çaplı sanayi olmaksızın, sosyalizm hiç bir yerde olanaklı değildir.*" Bu sözler, hem yerine getirilmesi zorunlu bir temel görevi, ve hem de, normalde kapitalizm tarafından yerine getirilen bir işin ("kapitalizmin yarattığı gibisinden") sosyalist bir iktidar tarafından gerçekleştirilmesi gerektiği şeklindeki bir "tersliği" (tarihsel sürecin akışından, eşitsiz gelişmenin kendisinden doğan bir terslik) dile getiriyordu. Böyle bir tersliğin kendi ters sonuçlarını

yaratmaması düşünülemezdi. Nitekim daha sonraki tarihsel evrelerde sosyalist kuruluşun gündeme geldiği başka bazı geri ülkelerde de, farklı biçimlerde olmakla birlikte öz olarak aynı güçlükten (terslikten) kaynaklanan bir dizi sorun yaşanmıştır.

NEP sürecinin bir bunalımla noktalanması ve büyüyen kulak tehlikesi, Stalin önderliğindeki Sovyet komünistleri için uyarıcı oldu. Yerine getirilmesi tarihsel olarak zorunlu görevi geniş kapsamıyla kendi gündemlerine aldılar. Bu sınıf savaşıyla içiçe yürüyen bir iktisadi seferberlikti. Esas halka, geniş çaplı ve hızlanan uluslararası olayların baskısı altında hızlandırılmış bir sanayileşmeydi. Kırsal kesim de bu gelişmeden beslenen (tarımsal araç-gereç), fakat aynı zamanda bu gelişmeyi besleyen (yeterli yiyecek maddesi, hammadde, işgücü), buna ayak uyduran geniş çaplı bir kolektivizasyon, öteki halkaydı. Her iki gelişme için gerekli eğitilmiş emekçi insanı kitlesel ölçülerde yaratmak üzere girilen kültürel devrim ise, üçüncü halkaydı. Bu ölçüde geniş çaplı ve aşırı derecede yoğunlaştırılmış hızlı bir toplumsal değişimin, özellikle ilk yıllar içinde ve daha çok da kırsal kesimde yarattığı geçici kargaşa ve kayıplar saklı tutulursa, daha geniş bir zaman dilimi içinde ele alındığında, bu seferberliğin ortaya çıkardığı büyük tarihsel ilerlemeler üzerine geçmişte ve bugün pek az tartışma vardır. Özel mülkiyetin son kalelerine öldürücü darbeyi vurmak, piyasa ilişkilerine son vermek, yığınların muazzam yaratıcı enerjisini planlanmış ekonomik hedefler doğrultusunda seferber etmek, tüm bunlar üretici güçlerin görülmemiş boyutlarda bir özgür gelişmesine, bu temel üzerinde köklü toplumsal ve kültürel dönüşümlere yolu açmıştı.

1929 öncesi Sovyet ülkesi ile 1930'ların sonundaki Sovyet ülkesi, iki ayrı dünyadır artık. Tarıma dayalı geri bir kırsal toplumdan, asgari sınai temele sahip bir kent toplumuna büyük bir sıçrayıştır bu. Buna bağlı olarak köylülüğün nüfus içindeki ezici ağırlığında büyük bir zayıflama, işçi sınıfının toplum içindeki varlığında ise görülmemiş bir büyüme ve güçlenmedir. Eski toplumdan kalan ya da NEP döneminde oluşan sömürücü sınıflar süpürülüp atılmıştır artık. Sürekli kapitalist öğeler yaratan yaygın küçük meta üretiminden ve onunla kopmaz biçimde bağlı sınırlandırılmış bir piyasa ekonomisinden, tarımda devlet mülkiyetinin yanısıra kolektif köylü mülkiyetine dayalı makinalaşmış geniş çaplı bir tarıma, sanayide kamu mülkiyetine, ekonominin tümünde ise planlı yönetime geçiştir. İktisadi gerilikle kopmaz biçimde bağlı kültürel geriliğe ve cehalete son verilerek, eğitimi ve öteki kültür öğelerini çalışan yığınların yaşamına maletmedir. Teknik ve üretim bilgisi, genel olarak bilimsel bilgi üzerindeki küçük bir burjuva uzmanlar azınlığının tekeline parçalayarak, onu milyonlarca işçi ve emekçiye maletmedir. Ve elbetteki, tüm bunlarla içiçe olarak, yığınların iktisadi, sosyal ve kültürel yaşamında görece bir iyileşmedir.

Kısaca, sosyalist bir iktidar altında, çapı ve hızı bakımından tarihte o güne dek eşi görülmemiş ve daha sonra da görülemeyecek olan büyük bir modernleşme hareketiydi bu. Rusya'nın tarihsel geriliğinin ve cehaletinin aldedilmesi, "sosyalizme doğrudan geçiş için" eksik olan "uygarlık" koşullarının yaratılmasıydı.

Peki Stalin'in daha 1930'ların ortasında iddia ettiği gibi, bu, Sovyetler Birliği'nde "sosyalizmin kuruluşu" muydu? Sosyalizm, kapitalizmden komünizme bir geçiş süreci olarak ele alındığında, iktidarın alınmasından beri, toplumsal alanda bu doğrultuda ilk ciddi adımların nihayet atılmış olması anlamında, kuşkusuz evet; ama sözkonusu olan henüz yalnızca bir başlangıç adımıyken, buna bundan öte bir değer atfeden tüm öteki anlamlarda ise, kesinlikle hayır. Stalin'in sözlerinde, Sovyet deneyiminden de öte, yaşanmış hemen tüm öteki sosyalist kuruluş deneylerini de kapsayan temel bir teorik ve tarihsel yanığı saklıdır.

Bu büyük tarihsel başarılarla eşlik eden, bir kısmı bizzat bu başarıları önemli ölçüde kolaylaştıran ve olanaklı kılan, fakat öte yandan ise aynı başarıları daha peşinen zedeleyen, zaman içinde ise zayıflatıp çürüten bedellere gelince, bunlar çok çeşitlidir ve birbirine de sıkı sıkıya bağlıdır. Burda ancak başlıcaları üzerinde durulabilir.

Rusya proletaryasının büyük devrimci atılımı içinde doğan Sovyet iktidarının, içsavaşın zorunlulukları içinde ve daha sonra ise proletaryanın yapısal değişimi ve zayıflamasına bağlı olarak, bürokratik çarpıklıklara uğramasına, parti ile iktidar kurumları arasında bir özdeşleşme olgusunun ortaya çıkışına daha önce değinilmişti. NEP dönemi bu bozuklukları ancak artırabilirdi ve nitekim bu dönem boyunca süren "Sovyetleri canlandırma ve Sovyet demokrasisini geliştirme" (Stalin) çabaları anlamlı bir sonuç vermedi.

Bununla birlikte, Ekim Devrimi ideallerinin taşıyıcısı olan parti ve Sovyet iktidarı, yeniden şekillenen işçi sınıfının en iyi öğelerini de sürekli bir biçimde içine alarak (bir kaynağa göre, "1924 ile Birinci Beş Yıllık Planın başlangıcı arasında 147 bin işçi üretimden yönetsel işlere" aktarıldı), proleter sınıf kimliğini ve devrimci idealizmini korudu. NEP Rusyası'ndan geleceğin sosyalist Rusya'sına geçişin esas güvencesi, bu yıllarda, bizzat Sovyet iktidarı ile ona hakim olan Bolşevik Partisiydi. İşçi sınıfının ve genel olarak emekçi kitlelerin politik edilgenliğinde esaslı bir değişim yaşanmış değildi. Sosyalist bir devleti herhangi bir burjuva devletten temelden ayıran "mucize araç" sayılan "devletin yönetilmesi günlük işine emekçilerin çekilmesi" (Lenin) alanında henüz anlamlı bir gelişme yoktu. Bunda başarısız kalındığı ve bu başarısızlık uzadığı ölçüde ise, bu boşluğu dolduran kurumsallaşma ve işleyişte giderek bir kalıcılığa eğiliminin güçlenmesi kaçınılmazdı. 1929 sıçrayışına ulaşıldığında gerçek durum da aşağı yukarı buydu.

1929 sonrası yıllar kenette ve kısmen kırdaki büyük bir kitlesel seferberlik olduğu halde, iktidar yapısının bu özellikleri değişmedi. Değişmediği gibi bu hareketlilik içinde iyice pekişip kökleşti. Zira bu yıllarda bir içsavaşla (daha çok kırdaki) bir iktisadi kuruluş savaşı içiçe yaşandı. Bu her iki savaşta da, oluşmuş yapısı ve işleyişiyle, Sovyet iktidarı en etkili araç olarak iş gördü. İktidarın merkezileşmesi ve merkezde yoğunlaşması en üst noktaya vardı. Bu çapta, bu yoğunlukta ve hızda bir toplumsal altüst oluş, bunu, denebilir ki içsavaştakine benzer biçimde bir ihtiyaç, bir zorunluluk haline getirdi.

Fakat öte yandan, bizzat bu çifte savaşın kendisi, işçi sınıfı ve kırdaki yoksul köylülük için büyük bir kitlesel hareketlilik anlamına geldiğine ve bu doğal olarak politik bir muhteva taşıdığına göre, bunu geliştirmek, uygun örgütlenme ve ilişki biçimleri içinde kalıcılaştırmak, iktidarın bürokratik yapısını giderecek bir sürekli güvenceye dönüştürmek de olanaklıydı. Bunun yapılamadığı, dahası, tersine, geçmişten devralınmış biçimiyle iktidar yapısı ve işleyişini kalıcılaştırmak çabası gösterildiği bir gerçektir. Bu 1929 sonrası sıçramanın yalnızca eksik kalan kritik bir halkası değil, daha da önemlisi, en büyük çelişkisidir. Zira NEP Rusyası'nın toplumsal ilişkilerini köklü bir biçimde dönüştürmek, sosyalist kuruluşun iktisadi koşullarını geliştirmek, kültürel alanda önemli ilerlemeler sağlamak, tüm bunlar, iktidar aracının etkin kullanımı ne olursa olsun, ancak bir kitle seferberliği ile gerçekleştirilebilir şeyler olduğu gibi; öte yandan, kitlelerin politik etkinlik kapasitesinde önemli bir sıçramanın da maddi-kültürel koşullarını oluşturmak anlamına gelmektedir. Buna rağmen iktidar yapısının sosyalist demokrasinin özüne uygun bir örgütlenme ve işleyişe kavuşturulamaması, üstelik bundan kaçınılması, bir çelişki olarak çıkmaktadır ortaya. Sovyet tarihinin sonraki evrimi bakımından kritik bir öneme sahip bu çelişkiyi doğru anlamak, bu tarihi doğru değerlendirmenin, dolayısıyla ondan isabetli sonuçlar çıkarmanın önemli bir halkasıdır.

Yaşamının son yıllarında Sovyet iktidarının uğradığı bürokratik çarpıklıklara özel bir ilgi gösteren Lenin, "geçmişten bize miras kalan idari aygıtı yeniden kurmak" temel görevini ele alırken, bunun ancak yığınların kültürel düzeyini yükseltmekle olanaklı olabileceğine, bunun ise iktisadi geriliği gidermekle olan sıkı bağına tekrar tekrar işaret etmektedir. İşçilerin geriliği ve eğitilmemişliği koşullarında, siyasal iktidar aygıtını parti ile güvenceye alan Bolşevikler, daha başlangıçta ve hemen tüm NEP dönemi boyunca, idari işlerde ve ekonomide binlerce çarlık bürokratını ve burjuva uzmanı çalıştırmak zorunda kaldılar. "Komünizmi, kapitalizmin döküntüleriyle kurmak zorunluluğu"nun (Lenin) bir boyutu da buydu.* Proleter devrimin son derece geri bir ülkede yalnız kalmış olması, bu zorunluluğun olumsuz etkisini görülmemiş ölçüde çoğaltıyordu. Eski toplumun kalıntısı bu öğeler ancak bir dizi özel imtiyazla donatılarak işçilerle bulabiliyorlardı. Bunun toplum ve Sovyet iktidarı üzerindeki bozucu etkisinin daha başından itibaren bilincinde olan Bolşevikler, burjuva uzmanlara bu bağımlılıktan kurtulmak için bilinçli bir çaba gösterdiler. İşçi kadroların eğitime ve sistematik bir biçimde yönetsel görevlere, özellikle de idari ve ekonomik yönetimin kilit mevkilerine yükseltmeye özel bir önem verdiler. Bütün bir NEP dönemi boyunca sayıları yüzbinleri bulan komünist işçi üretimden yönetsel işlere aktarıldı. Böylece bürokratik öğeler ile ayrıcalıklı uzmanların ağırlığı bir ölçüde sınırlanıp dengelendi.

NEP döneminin bitiminde ise gündeme getirilen kapsamlı toplumsal dönü-

* "İktidarı, kapitalizmin bize miras bıraktığı unsurlarla kuruyoruz. Eğer aydınların temsil ettikleri kapitalist kültür mirası kullanılmazsa, iktidarı kuramayız."

şüm projelerinin en heyecan verici halkasını oluşturdu bu sorun. Amaç, bilimsel bilgi, teknik beceri, idari yönetim alanlarında, çoğu eski toplumdaki kalma ayrıcalıklı bir azınlık uzmanlar kastının tekeline kırmak, bilgi ve tekniği çalışan milyonlara maaletemek olarak belirlendi. Sorun toplum yaşamından kapitalizmin kalıntıları temizlemek genel amacının ayrılmaz bir parçası sayıldı. Yeni toplum artık yalnızca kulaklardan ve nepmanlardan değil, onların ekonomik ve idari işlerde “uzman” uzantılarından da kurtulmalıydı. Stalin önderliği ile sağ muhalefet arasındaki temel ayrım çizgilerinden biri de, ötekilere kopmaz biçimde bağlı olan bu sorunda odaklaşıyordu.

Bu politika Birinci Beş Yıllık Plan boyunca başarıyla uygulandı. İşçiler ve köylüler içinden yüzbinlerce insan sanayileşmenin ve makinalaşmış kolektif tarımın teknik ve idari ihtiyaçlarına cevap verecek biçimde eğitilip yetiştirildi. Bu iş de tıpkı ötekiler gibi, bir kitle seferberliği, çalışan yığınların yaratıcı enerjisi ve inisiyatifinin muazzam ölçülerde harekete geçirilmesi olarak yaşandı. Bu sayede günden güne, yıldan yıla, ekonomide ayrıcalıklı burjuva uzmanlar, idari işlerde eskiden kalma ya da sonradan bozulmuş bürokratik öğeler, yerlerini daha çok işçi sınıfından gelmiş yeni bir yöneticiler ve proleter uzmanlar kuşağına bıraktılar.

“Kendi entelijansiyasını yaratamayan bir sınıf egemenliğini sürdürmez”, şeklindeki temel bir fikirden kaynaklanan muazzam önemdeki bu gelişme, fakat hiç de daha az önemli olmayan çelişkilerle içiçe yaşandı. Bir kere, her ne kadar bu yeni işçi-köylü yöneticiler ve uzmanlar kuşağının ortaya çıkışına paralel olarak NEP döneminin bürokratik öğeleri ve burjuva uzmanlar kuşağı tasfiye edildiyse de, bu aynı dönemde oluşmuş ve oturmuş bürokratik sistem, yapılar ve işleyiş aşağı yukarı değişmeden kaldı. Bu, çalışan sınıfların bağrından geliyor olsalar da, bu yeni kadroların uzun vadede aynı çürütücü etkiye açık olmaları demektir. Yaşanan sürecin önemli çelişkilerinden biri buydu.

Bununla bağlantılı bir başka sorun daha vardı. İşçileri uzmanlaştırmak, bilimsel bilgiye ve tekniğe egemen kılmak gibi açıkça sınıfsal, dolayısıyla politik bir perspektife dayalı bu gelişmenin, buna rağmen en temel eksiği, gerçekte yine de politik bir boyuttan yoksunluğu idi. Sözkonusu olan hiç de, işçi ve emekçi yığınları politik yaşama, “devletin yönetilmesi günlük işlerine” katmak üzere hareketlendirme, bu hareketliliğin öne çıkardığı öncü öğeleri ise bizzat kitlelerin iradesi doğrultusunda ve denetimine açık bir şekilde siyasal yönetim kademelerine çekmek değildi. Sözkonusu olan yalnızca, kitlelerden özerkleşmiş iktidar yapısının, hızlı iktisadi gelişmenin gerektirdiği idari ve teknik kadroyu işçi ve emekçiler içinden çıkarıp almasıydı. Parti ve iktidar organları arasındaki özdeşleşme sürüyordu. Daha da kötüsü, giderek normal bir durum olarak meşrulaşıyordu. Bunu gidermek çabası artık terkedildiği gibi, 1920’lerin sloganı olan “Sovyetlerin yeniden canlandırılması” şiarı da bir yana bırakılmıştı. Böylece, bilgiyi, kültürü, tekniği çalışan yığınlara malederek, yığınlar içinden bunu en iyi kavramış öğeleri idari ve ekonomik yönetime çekerek, toplumsal demokratik yönünü bu alanda geliştiren Sovyet iktidarı, öteyandan, önceki dönemde oluşmuş kusurlarını

kalıcılaştırarak, sosyalist demokrasinin siyasal alanında gitgide daha çok zaafa uğruyordu.

Sonuç olarak, siyasal, idari, ekonomik ve öteki yönetim işlerinde kadroların toplumsal bileşimi değişse bile, mekanizmanın aynı kalması, yönetim işlerinin hala özel, aşağıdan denetlenemeyen ayrıcalıklı bir alan olarak yaşaması anlamına geliyordu. Yönetim işlerinin hala aşağıdan denetlenemeyen, yalnızca kendi hiyerarşik yapısı içinde yukarıya tabi bir ayrıcalık olarak kalması, başlıbaşına bir bürokratik bozulma ögesi ve zeminiydi. Fakat bu yönetim ayrıcalığı, ona eşlik eden ekonomik ayrıcalıklarla birlikte ele alınmadığı sürece, bozucu etkisinin gücü eksik kavranmış olacaktır. İkisinin birleştiği bir durumda, başlangıçta egemen olan devrimci idealizmin, sosyalist bilincin, sosyalist kuruluş heyecanının gücü ne olursa olsun, bozucu zeminin zaman içinde etkisini göstermesi kaçınılmazdı.

Yöneticilerin gerektiğinde geri alınmak üzere kitleler tarafından seçilmesi ile, yönetim görevinin bir maddi ayrıcalık alanına dönüşmemesi, Paris Komünü'nün bu iki ilkesi, marksistler tarafından sosyalist devletin iki temel ayırtedici özelliği ve bürokratik yozlaşmasının önüne geçmenin iki temel güvencesi olarak düşünülmüştü. Lenin *Devlet ve Devrim*'de bunlar üzerinde özellikle ve etraflıca durmuştu. Fakat Ekim Devrimi'nin ilk yılları kapsayan pratiği, gerek özel koşulların ortaya çıkardığı zorunluluklar, gerek kitlelerin genel kültürel geriliği, gerekse de devrimci dalganın çekilmesinin ardından kitlelerin inisiyatifinden doğmuş Sovyet örgütlerinde yaşanan işlevsizleşme koşullarında, bu üçünün iç içe geçtiği bir durumda, gerektiğinde geri çağırılmak üzere bizzat seçme ilkesinin uygulamada karşı karşıya kaldığı güçlükleri de ortaya çıkardı. Yine de bu duruma geçici bir olgu olarak yaklaşıyor, zaman içinde özel koşulların aşılmasına ve kitlelerin politik-kültürel düzeyindeki gelişmeye bağlı olarak, bu ilkenin uygulama gündemine getirileceği umuluyordu. Oysa 1930'ların büyük hareketliliği içinde bundan hepten uzaklaşıldı. Dahası, işyerlerinde kolektif sorumluluktan bireysel sorumluluğa geçiş, işçilerin kendi eğilimlerini ve tepkilerini ortak olarak ortaya koyabilecekleri bazı hakların ortadan kaldırılması, zaten sınırlı bazı araçların iyice işlevsizleşmesi (sendikalar) doğrutusunda, geriye dönük gelişmeler bile yaşandı.

Ekonomik ayrıcalıklara gelince, bunlar başlangıçta zorunluluktan dolayı yalnızca eski düzenden kalma burjuva uzmanlar için vardı. Partililer bu tür ayrıcalıklardan yoksundu. 1930'larda ücret farklılaşması güçlendirilmiş bir politika olarak uygulanınca, bundan en çok yararlanan, işçi sınıfından gelme bu yeni yöneticiler kuşağı oldu. Ya da sınıf içinde bundan en çok yararlanmayı başaranlar, çoğu kere çok geçmeden idari işlerde de ön plana çıkanlarla aynı kişiler oldular.

Kulaklara, nepmanlara, eski düzen kalıntısı burjuva uzmanlara karşı devrimci bir sınıf mücadelesinin sürdürüldüğü, sosyalist ideallerin ve sosyalist bir toplum kurma heyecanının parti de, iktidarda ve işçi sınıfında egemen olduğu bir dönem içinde ortaya çıkan bu durum şaşırtıcı görünüyor. Bunda NEP döneminin yozlaştırıcı uygulamalarının yeni döneme etkisi rol oynamış olmakla

birlikte, gerçekte bu etki son derece talidir. Yeni dönemin bu uygulamaları ancak yeni dönemin koşulları ve ihtiyaçları ile birlikte bir ölçüde kavranabilir.

Stalin, 4 Şubat 1931 günü, Sanayi Kadroları I. Konferansında yaptığı ve tüm Bolşevikleri tekniği öğrenmeye, bilimin efendisi olmaya çağırdığı ünlü konuşmasında şunları söylüyordu. “İleri kapitalist ülkelere göre, biz, elli-yüzyıl geç kalmış durumdayız. Biz, bu arayışı on yılda kapatmalıyız. Ya bunu yapacağız, ya da toz olacağız”. Bu sözler, tekniği öğrenmek ve bilimin efendisi olmakla, sanayileşmenin muazzam hızı arasında dolaysız bir bağ kuruyordu. Köylü bir ülkede hızlandırılmış bir sanayileşme, kırdan kente yoğun bir işgücü aktarımı, işçi sınıfının mevcut yapısında hızlı bir değişme, köylülükten yeni çıkma öğelerle bu safların hızla kalabalıklaşması demektir. Sovyet iktidarı hızlandırılmış bir sanayileşmeyi sosyalizmin toplumsal tabanını hızla büyütmek gibi bir sosyal-siyasal amaç olarak da değerlendirmişti. Ne var ki, köyden kente bu hızlı nüfus akışı işçilerin sayısını hızla çoğaltsa bile, bu hiç de işçi sınıfının gücünde aynı hızda bir artma anlamına gelemezdi. Bu yeni işçiler, çok kullanılan bir tabirle, henüz yalnızca işçi tulumu giymiş mujiklerdi. Sosyalist bir iktidar altında bile olsa, işçi sınıfı saflarına bu denli hızlı ve yığınsal katılma, sınıf bilinci bir yana, hiç de aynı ölçüde kolay ve hızlı bir işçi zihniyeti kazanmak anlamına gelemezdi. Geniş çaplı sanayi içinde işçilerin ancak uzun yıllar içinde kazanabilecekleri çalışma disiplini, kollektif eğilimler, giderek sosyal sorumluluk gibi özelliklerden henüz yoksundu, bu yeni işçi kitlesinin çok büyük bir bölümü. Aynı zamanda, özellikle orta köylü kökenliler, kollektifleştirme hareketinden dolayı şu veya bu ölçüde hoşnutsuz, kente gelişlerinde bile belki gönülsüzdüler.

Safları hızla çoğalan işçi sınıfını, hızlandırılmış bir sanayileşmenin gerektirdiği çalışma şevki, iş disiplini ve teknik beceri elde etme isteğine yöneltmek için, sosyalist propaganda ve eğitim yöntemleri elbetteki en ileri düzeyde kullanılıyordu. Fakat “sosyalist subotnikler” gibi olumlu örneklere rağmen, daha Sovyet iktidarının ilk yıllarında bile bunun kısa dönemde kolay sonuç veremeyeceği görülmüş, parça-başı ücret gibi kapitalizmin en berbat iş yöntemleri gündeme getirilmişti. Hızlandırılmış bir sanayileşmenin zorunlu ve şaşmaz bir politika haline getirildiği şimdiki yeni koşullarda ise, kırdan fabrikaya sürekli olarak akan köylüleri iş disiplinine alıştırmak ve onlardan sürekli olarak daha çok sayıda teknik yönden eğitilmiş kadro çıkarmak için, bu sistem (parça-başı ücret sistemi, sözde “bilimsel işyönetimi” olan Taylorizm), en geniş çapta uygulanıyordu. Bu sanayide sürekli artan bir ücret farklılaşması, verimli işçilerin hep daha yüksek kazançlarla ödüllendirilmesi demektir. Denebilir ki, sanayileşme atılımının en olumsuz bedeli bu uygulama oldu. Zira bu, işçi sınıfının kendi içinde sürekli bir tabakalaşma yaşaması anlamına gelmekteydi. Kazançlarıyla orantılı olarak işçi sınıfının dar bir kesimi nispeten daha elverişli yaşamkoşullarına kavuşurken, daha geniş kesimleri daha geri yaşam koşulları ile yüzyüze kaldılar. Bu olgu, daha genel ve uzun vadeli çıkarlar temeli üzerinde birleşiyor olsa bile, bu dar temel üzerinde işçi sınıfının bir iç bölünmeye uğraması anlamına gelmekteydi. Sosyalizmin ilk evresinde “burjuva hakkı”nm geçerliliği düşüncesiyle

(“Herkesten yeteneğine göre, herkese çalışmasına göre” ilkesi) haklı gösterilmeye çalışılan bu aşırı tabakalaşmaya karşı haklı olarak ortaya çıkan tepkiler ise, çarpıtılmış bir biçimde “küçük-burjuva eşitçiliği” olarak mahkum edildi.

Kuşkusuz Marks sosyalizmin geri ve yalnız bir ülkede gündeme geleceğini düşünmemiştir. O, sosyalizmin, ileri düzeyde bir sinai gelişme yaşamış, proletaryası bu gelişme içinde oluşmuş ve bu gelişmenin vereceği her türlü eğitimden geçmiş, iktisadi-toplumsal zenginlikleri sınıfları kolayca yokedecek ölçüde çoğalmış, tüm bu elverişli koşullara birarada sahip bir toplumda gündeme geleceğini düşünüyordu. Dahası, sosyalizm, gelişmiş bir dizi ülkede “eşzamanlı” denebilecek nispeten kısa zaman aralıklarıyla gündeme girebileceği için, **dış koşulların baskısı da olmayacaktı.** Fakat tüm bunlara rağmen, Marks, kapitalizmden komünizme geçiş sürecinin ilk evresinde, değer yasasının etkisini sürdüreceğine, ücret ödemelerinin ise bunun temel alanlarından biri olacağına açıklıkla işaret etmişti. Bu ilk evrede, ücret ödemelerinde henüz, “Herkesten yeteneğine göre, herkese çalışmasına göre” formülasyonunda ifadesini bulan burjuva hukukunun geçerli olacağı düşüncesi Marks’ındır.

Böyle olunca, esas ağırlığı ile köylü olan bir toplumda, sosyalizme öncelikle onun sinai temelini yaratarak başlayan, bunu ise yeni işçileşecek, işçi zihniyetinden henüz yoksun köylülerle yapmak zorunda kalan geri ve **kuşatılmış** bir ülkede, “onyılda yüzyılı” yaşamak zorunda olan bir ülkede, ücret ödemelerinde değer yasasının egemen oluşunda şaşkıncı bir yan olmamalı. Şaşkıncı, dolayısıyla tartışmalı olan, bunun “parçabaşı ödeme” türünden kapitalizm koşullarında bile en berbat iş yöntemleri uygulaması içinde gerçekleştirilmesi, bununla da kalınmayarak, bunun geçici bile değil, tersine gitgide daha etkin uygulanan kalıcı bir sistem haline getirilmesidir.

1930’lu yıllarda ve Beş Yıllık Plan hedefleri doğrultusunda işçi sınıfına aşılana kuruluş heyecanı, muazzam fedakarlık ruhu üzerine pek az tartışma var. Fakat, bu manevi heyecanı maddi teşvikle desteklemek, bunu da parçabaşı sistemle yapmak, kendiliğinden bir biçimde işçi sınıfını kendi içinde paralize ediyordu. İşletme kolektifleri arası sosyalist yarış, aynı işletmenin içinde işçi bireylerin maddi kazançla ödüllendirilen rekabetiyle zaafa uğruyor, sakatlanıyordu. Zaman içinde birincisinin etkisi azaldığı ölçüde, sosyalist idealizm, kuruluş heyecanı durulduğu ölçüde, ikincisinin bozucu sonuçları, işçi sınıfının atomize eden etkisi, daha belirgin olarak ortaya çıkacaktı. Üretim araçlarının toplumsal mülkiyeti koşullarında, sanayileşme sürecinin başarıları, genel iktisadi, sosyal ve kültürel yaşam koşullarında sürekli bir iyileşme demektir. Bunun sonuçlarından bir bütün olarak, bir sınıf olarak yararlanan işçiler, yine de kişisel kazanç temeli üzerinde bir iç bölünmenin olumsuz etkilerine maruz kaldılar. Sosyalizmin kuruluş sürecini yaşayan bir toplumda, bunun yarattığı ve yaratacağı vahim sonuçlar, yine gerisin geri, sınıfın politik yaşama katılımı biçim ve olanaklarıyla, kendi sınıf öncüsü ve devletiyle ilişki biçimiyle birlikte kavranabilir.

Stalin, yukarıda sözü edilen ünlü konuşmasında, Bolşevikleri bilgi ve tekniği ele geçirmeye, onun efendisi olmaya çağırırken, bunu şu ünlü şiarla birleştirmiş-

ti: “Bolşeviklerin ele geçiremeyeceği kale yoktur”. O güne kadar bu sözün hakkını fazlasıyla vermiş Bolşevikler, bu inancın hakkını bir kere daha vererek bilgiyi ve tekniği de gerçekten ele geçirdiler. Sınıfın öncüleri, siyasal bakımdan en gelişmiş kesimleri olarak, sanayileşme atılımının iktisadi, teknik, kültürel ihtiyaçlarına en iyi onlar yanıt verdiler. Ya da bu yanıtı veren yeni işçiler doğal ve kaçınılmaz olarak ve sürekli bir biçimde Bolşeviklerin saflarına, partiye ve yönetim kademelerine aktılar. Fakat tam da bu yolla, kalifiye eleman haline gelmenin, verimli bir çalışmaya geçişin, yönetim işlerinde uzmanlaşmanın karşılığı olan fazla kazancı hakedenlerin önemli bir bölümü bizzat partili ekonomi ve iktidar kadroları oldular. Böylece, kendiliğinden bir biçimde, ücret ödemelerine egemen değer yasasının hükmü altında, kendilerini maddi ayrıcalıklarla donatmış oldular. Tıpkı, işçi sınıfı yaratıcılığının ve sosyalist yarışın iyi bir örneği olan Stehanov Hareketi’nin taşıdığı çelişkiye benzer bir biçimde. Stehanovcular da bir yandan teknik yaratıcılığın ve verimli çalışmanın en iyi örneklerini verirlerken, öte yandan tam da bu sayede, ortalamanın çok üstünde bir işçi gelirin sahipleri haline geliyorlardı. Parti tüm işçi sınıfını kapsamadığı gibi, işçi sınıfının hala da küçük bir azınlığı olmaya devam ediyordu. Sınıfın öncüsü olan bu yönetici azınlık, aynı zamanda sınıfın ayrıcalıklı bir azınlığına, hiç değilse bunun en önemli ve en etkin bölümüne de dönüşmüş olacaktı süreç içinde. Oturmuş ve kurumsallaşmış biçimiyle devlet ve ekonomi yönetimini bir ayrıcalıklı iş haline getirmiş olan Sovyet düzeni, böylece, bu işi bir de “burjuva hukuku”na uygun “hakedilmiş kazanç” kavramı ve ahlakı içinde bir maddi ayrıcalık alanına dönüştürmüş oldu. Bürokratik deformasyon geleceğe yönelik olarak ve bir süreç içinde hep bu zemin üzerinde gelişip olgunlaştı.

Henüz geriliği, yoksulluğu ve cehaleti kırma evresinde ve bu işin ise köylü ağırlıklı bir toplumun insan malzemesiyle yapılmaya çalışıldığı koşullarda, kimse Bolşeviklerden eşitlikçi bir ücret sistemi uygulamalarını bekleyemezdi. Bu ütopyik bir beklenti olacağı gibi, iktisadi ve kültürel gelişmeyi de köstekler, böylece yalnızca sosyalizmin maddi koşullarının yaratılmasını geciktirmekle kalmaz, hızlı gelişmeyi bir zorunluluk haline getiren uluslararası gelişmelerin o günkü ölüm-kalım ortamında, Sovyet iktidarının varlığını da tehlikeye düşürdü. Bu çerçevede ele alındığında, safları köylülükle sürekli şişen işçi sınıfının geri kesimlerini, verimli ve kaliteli çalışmanın fazladan bir kazançla ödüllendirilmesi yoluyla harekete geçirmek olağan karşılanabilirdi. “Küçük-burjuva eşitlikçiliği”ne yöneltilmiş eleştiri bu sınırlar içinde haklı da görülebilirdi. Fakat iki önemli koşulla. Birincisi, parti bunu, geri toplumsal ve kültürel koşulların ve acil ihtiyaçların ortaya çıkardığı ve elbetteki yalnızca sosyalist kuruluşun ilk dönemine özgü bir “zorunlu kötülük” saymalıydı. Böylece bu, hem ölçüsü kaçırılmaması gereken, hem de zaman içinde tasfiye edilmek üzere mücadele edilmesi gereken bir uygulama olurdu. Oysa böyle olmadığını biliyoruz. Bizzat Stalin’in ağzından bu, sosyalizmin olağan bir normu sayılmış, buna aykırı her düşünce ise, o gün ve gelecek için, bir küçük-burjuva anlayışı ilan edilmiştir. Böylece kapitalizmden miras burjuva hakkı, ücret farklılığı alanında

kurumsallaştırılmıştır. Bu, bu sınırlar içinde değer yasasının kurumsallaştırılması ile aynı anlama gelir.

Yeterli zenginlikten yoksun ve daha uzun zaman da yoksun kalacak bir toplumda, bu uygulama, sanayi kesiminde işçi sınıfının iç tabakalaşmasını, toplum planında ise genel bir tabakalaşmayı, “hakedilmiş kazançlar” ya da gelir farklılaşması temeli üzerinde meşrulaştırmak demektir. Bu tür bir meşrulaştırma bir geçiş süreci olan sosyalizmin ilerleyişini zaafa uğratmakla kalmaz, onu bozacak, geriye çekecek ve giderek tersine çevirecek öğeleri de biriktirir. Nitekim olayların tarihsel seyri bunun başka türlü olamayacağını göstermiş bulunuyor. Burada şunu da önemle belirtelim ki, kademeli ücret uygulaması gerçekte yalnızca “burjuva hukuku”nun eşit değerlerin değişimi sınırları içinde kalsaydı, ilk evrenin bir “zorunlu kötülüğü” olarak yine de bu kadar tahrip edici olmayabilirdi. Fakat bundan temelleniyor olsa da gerçek uygulamada gelir farklılaşması bu nesnel sınırları altüst etmiş, yönetici gelirleriyle sıradan işçi gelirleri arasında büyük uçurumlar doğabilmiştir.

İkinci koşula gelince; sınıfın öncüsü, sosyalist bilincin ve ideallerin taşıyıcısı olarak, hiç bir özel maddi teşvik dürtüsüne ihtiyaç duymamaları gereken Bolşevikler, kendilerini bilinçli bir politika ile bu “hakedilmiş” fazla kazançtan yoksun bırakabilirlerdi. Yönetim işlerinin bir maddi ayrıcalık alanına dönüşmemesi için katı kurallar uygulayabilirlerdi. Bu olanaklıydı ve bu olanak sosyalist bilinç ve ideallere sadakatten başka bir şey değildi. Nitekim çok daha elverişsiz koşullarda, iktidarın ilk yıllarında ve kısmen NEP döneminde, burjuva uzmanlara önemli maddi imtiyazlar tanınmışken, kendilerini bilinçli bir biçimde bundan yoksun bırakmışlardı. Bu politikayı uygulamak, parti saflarını ve iktidar kademelerini her türlü zayıf ve zararlı öğeden, sahtekarlardan, çıkarıcılardan, ayrıcalık peşinde koşanlardan, henüz yoksul bir toplumda rahat yaşam düşkünlerinden korumak olanağı anlamına da gelecekti.

Yeni dönemde bunun sürdürülememesini, Bolşevik Partisinin, iktidar pratiği içinde kendi eski geleneklerinden bir ölçüde uzaklaşması olarak görmek gerekir. Fakat iktidar pratiğinin kendisinden de önemli olan ve bizzat onu da kapsayan daha genel bir etken var. Bu, köylü ağırlıklı bir toplumun sorumluluğunu taşıırken ve bu toplumu dönüştürürken, onu dönüştürmek için kullanılan yöntemlerin bozucu etkisi altına girmekten kaçınmamak olarak ifade edilebilir. Devraldıkları miras Bolşevikleri öncelikle, inşa edecekleri toplumsal düzenin maddi-kültürel koşullarını yaratmak zorunda bıraktı. Bu ise kaçınılmaz olarak onların siyasal kimliğinde ve siyasal sistemde bozucu etkilere yolaçtı.

Sosyalizme geçmek için öncelikle sanayileşmek gibi bir zorunluluğu yaşamak, dahası bu sanayileşmeyi yaklaşımda olan bir savaşa askeri hazırlıkla birleştirmek, geri ve yoksul bir toplum için son derece ağır bir yük demektir. Bu, en asgari bir yaşam düzeyi için bile gerekli mal ve hizmetlerde uzun yıllar için bir kıtlık demektir. Bu kıtlığın kendisi eşitlikçi politikaların etkisini sınırlar ve insanların kendi aralarındaki “yaşama savaşı”nı kışkırtır. 1930’lu yıllarda, Bolşeviklerin uzun vadeli çıkarlar için gündelik meşakketlere katlanma ruhunu

yıgınlara aşulamakta büyük bir başarı gösterdikleri kuşkusuzdur. Fakat yine de bu başarının belli nesnel sınırları vardır ve bu sınırların ötesinde “yaşama savaşı” için önemli bir alan açılır. Fazla ve kaliteli çalışmanın ödüllendirilmesi, yüzyılların köklü kişisel çıkar anlayışının yanısıra, tam da bu alandan köklenir. Bu zihniyete ve “savaş”a taviz veren parti ve iktidar, çok geçmeden kendini de bunun içinde buldu. Bulduğu ölçüde ise giderek bunu kendi lehine gözetti. Devrimci idealizm zayıfladıkça bu eğilim arttı, bu eğilim arttıkça devrimci idealizm zayıfladı.

İsterse geçmişte en devrimci geleneklerin yaratıcısı ve mirasçısı olsun, eğer sosyalist bir iktidar, bu iktidarın yöneticisi olan parti, egemenliğini başta işçi sınıfı, tüm çalışan yığılların sürekli ve etkin bir politik yaşamı ile birleştiremiyorsa, iktidar olma gücünü bizzat bu kaynaktan almıyorsa, zaman içinde devrimci idealizmini yitirecek, kaçınılmaz bir biçimde bozulup yozlaşacaktır. Tarihsel deneyimin de gösterdiği gibi, edilgen bir politik destek, hiç bir biçimde bu kötü akibete karşı bir güvence oluşturmaz. Proleter ve emekçi yığılların sınırlanmamış, canlı, enerjik, etkin politik yaşamı bunun biricik güvencesidir. Çalışan kitleler buna uygun tüm haklara, olanaklara ve araçlara sahip olabilmelidirler. Kuşkusuz bu tür bir politik yaşamı yaratmanın ve sürekli kılmanın kolay olmadığını da bizzat tarihsel deneyimi göstermiştir. Rusya’da içsavaş sonrası yıllar, devrimin hareketlendirdiği kitlelerde sonradan yaşanan bu tür bir durulmaya tanıklık eder. Fakat sosyalist bir iktidar koşullarında onları yeniden politik yönden etkin kılmanın en geniş olanakları vardır ve bu görev sosyalist bir toplum yaratmanın en temel halkalarından biridir.

Devrimi sürdürmek herşeyden önce politik bir olaydır. 1929 sıçramasıyla proleter yığılları sanayileşme, yoksul köylü yığıllarını kollektifleştirme doğrultusunda muazzam denebilecek bir hareketliliğe yönelten, bunu bilimsel bilgi ve tekniğe egemen olma seferberliği ile birleştiren Sovyet iktidarı, bu aynı çabayı bu aynı yığılları devlet işlerine ve yönetimine egemen kılmak doğrultusunda da gösterebilirdi. Kitleler için canlı, etkin, militan, sınırlanmamış bir politik yaşam yaratmak üzere de bir dizi köklü politika gündeme getirebilirdi. Bu herşeyden önce, yığılların politik inisiyatifine ve etkisine yer açmak üzere, partinin iktidar tekeli zayıflatmak, aynı anlama gelmek üzere parti ile iktidar organları arasındaki özdeşliği, adım adım tasfiye etmeyi gerektirirdi. Parti elbette yine iktidarın yönetici kuvveti olacaktı. Fakat hiç de artık devlet aygıtı ile güvenceye alınmış bir iktidar tekeli sayesinde değil, çok daha emin ve sağlıklı bir biçimde, işçi sınıfının ve emekçilerin etkin politik yaşamından aldığı güç ve destekle. Bu kuşkusuz kolay değildi. Hele de köylülükle henüz büyüyen bir işçi sınıfı gerçeği koşullarında. Ne var ki buradaki güçlük yüzyıllık geriliği on yılda kırmaktan hiç de daha büyük değildi. Bu ikincisini başaran bir güç, birincisinin de üstesinden gelebilirdi. “Bolşeviklerin fethedemeyeceği kale yoktur” sözü burada da geçerlilik kazanabilirdi. Kaldı ki, sınıfın öncüsünün bütün bir tarihsel dönem boyunca en temel ve şaşmaz görevi, sınıfı sürekli bir biçimde kendi düzeyine çıkarmaktır. Sınıfa önderlik fonksiyonunun kendisi, bu amaçla dolaysız bir diyalektik ilişki içindedir.

Bunun yerine bir başka yol tutuldu. Partinin yığınların pasif desteğine fakat iktidar aygıtının etkin kullanımına dayalı iktidarı, bu iktidarı aşan her türlü politik kitle inisiyatifini başarısız kılacak şekilde perçinlendi. Yığınlar yalnızca belirlenmiş kanallar ve hedefler doğrultusunda ve tek taraflı işleyen bir iktidar yönlendirmesi altında hareket edebildiler. Bu tür bir “politik yaşam” ise bir yandan iktidar aygıtını bürokratik bir deformasyona uğratarken, öte yandan ise, sürekli bir biçimde yığınları bir politik atalete ve ilgisizliğe itti. Bu, iktisadi planda ilerleyen sosyalizmin inşası sürecinin, politik planda aynı ilerlemeyi yaşayamadığı, daha da kötüsü, sürecin bu alanda bir bakıma tersine işlediği anlamına gelir.

Devrim dönemi boyunca ve içsavaş sırasında Bolşeviklerin en büyük üstünlüğü, yığınları politik mücadelenin bu en yoğun anlarında ve olaylarında seferber edebilmek yeteneği idi. Bunu yalnızca doğru çizgiye ve önderlik yeteneğine borçlu idiler. Bu onlara politik iktidarı kazandırmış, fakat Rusya’da yalnız kalmalarının ardından, onları sosyalizmin bu “siyasal öncül”lerinin sosyalizme doğrudan geçiş için hiç de yeterli olmadığı acı gerçeği ile yüzyüze bırakmıştı. Bu olgu doğal olarak dikkatleri sosyalizmin iktisadi ve kültürel koşullarının yaratılmasına yöneltecekti. NEP ara döneminin ardından gündeme gelen büyük kuruluş atılımı ile amaçlanan bu eksiği tamamlamaktı. Fakat bu Bolşeviklere ara dönemin politik kayıplarını unutturmamalıydı. Bu yeni evrede politik sorun, bunun ayrılmaz bir parçası olarak da Sovyetlerin işlevsizleşmesiyle zaafa uğrayan Sovyet demokrasisini geliştirmek, bir kez daha esas halka olmalıydı.

Oysa 1917’de (enternasyonalist bir perspektiften de alınan güçle), iktisadi ve kültürel gerilik etkenine gösterilene doğru ve haklı aldırılmazlık, 1929 sonrasında bu kez yanlış ve son derece sakıncalı bir biçimde politik faktöre ilişkin olarak gösteriliyordu. Ne var ki, birinci türden bir aldırılmazlık muzaffer Ekim Devrimi ile taçlanırken, bu ikincisi yalnızca Sovyet iktidarının uğradığı bürokratik çarpıklıkların kurumlaşması ile sonuçlandı.

Sosyalist kuruluşu, devlet mülkiyeti ve planlı ekonomi temeli üzerinde bir iktisadi kuruluşun dar sınırları içerisine hapsedmek; sosyalizmde asıl canalcı sorunun, proleter ve emekçi yığınları sürekli ve etkin bir politik yaşam içinde eğitmek, toplum yaşamının (üretim ve yönetimin) tüm alanlarına bütün bir geçiş süreci boyunca derece derece egemen kılmak olduğu gerçeğini gözden kaçırmak, 1930’ların en trajik çelişkisi oldu. Öylesine ki, “siyasal öncüller”ine sahip olduğu halde “sosyalizme doğrudan geçmek” için gerekli iktisadi ve kültürel koşullardan yoksun olan Sovyet ülkesi, eksik olan bu sonuncuları nihayet az çok elde ettiği bir aşamada, bu kez aynı geçişin “siyasal öncüller”inde zaafa uğramış buldu kendini.

1936: Ulaşılan Düzeyin Bir Bilançosu ve Kararan Perspektifler

1929 atılımını izleyen on yıllık zaman diliminde, Sovyetler Birliği’nin iktisadi, sosyal ve kültürel cepelerde katettiği mesafe muazzam ölçülere ulaşmıştı.

Bu aynı zaman diliminde ve tam da aynı tarihten (1929) başlayarak kapitalist dünyanın içine girdiği tarihinin en büyük ekonomik bunalımı, Sovyetler Birliği'nin başarılarını daha bir gözkaştırıcı kılmaktaydı. Örneğin, bu on yıllık dönemde, en büyük kapitalist ülkelerin sanayileri durgunluk ya da gerileme içindeyken, Sovyetler Birliği'nin sanayi üretimi tam 5,5 kat artmıştı. Elbette bu ekonomik başarının gerisinde sosyalist mülkiyet ve planlamanın kapitalist özel mülkiyete ve piyasa anarşisine üstünlüğü yatmaktaydı. Asıl tarihsel önemi de buradaydı.

Bununla birlikte, ulaştıkları bu başarılar, Sovyet komünistlerine, en fazla, sosyalist bir toplumun kuruluşuna nihayet geçebileceklerini düşündürebilirdi. Rusya'nın yüzyıllık geriliğinin, yoksulluğunun, cehaletinin beli nihayetkırılmıştı. Geniş ölçekli bir sanayi, makinalaşmış bir tarım, safları oldukça kalabalıklaşmış ve kültürel düzeyi nispeten yükselmiş bir işçi sınıfı, sosyalizmin bu "önkoşulları" artık nihayet vardı. Bunların çoğu kapitalizmden devralınabilirdi, kendileri yaratmak zorunda kalmışlardı; fakat artık yaratmışlardı. Bunları Sovyet iktidarı koşullarında ve sosyalist yöntemlerle yaratmış olmak, aynı zamanda bu sürece paralel bir biçimde sosyalist ilişkileri geliştirmek anlamına geliyordu. Fakat yine de gerçekte sosyalizmin kuruluşu, elde edilen bu "önkoşullar" temeli üzerinde asıl şimdi başlayacaktı. Ve buna herşeyden önce, "yüzyılı onıyla sıkıştırmak" zorunluluğunun yarattığı sosyalizmi zedeleyen bedelleri temizleyerek başlayabilirdi.

Oysa, bu on yıllık dönemin sonunda bile değil, daha 1930'ların ortalarında (1936), Sovyet komünistleri Stalin'in şahsında bir başka iddia ile ortaya çıktılar. Buna göre, Sovyetler Birliği'nde sosyalizm tüm cephelerde daha şimdiden kesin zafer elde etmişti. "Sosyalist sistemin ulusal ekonominin tüm alanlarındaki eksiksiz zaferi bundan böyle kazanılmış bir olgu" ydu. O güne kadar gelişmelerin bir bilançosu niteliğindeki *SSCB Anayasa Tasarısı Üzerine* başlıklı raporunda (25 Kasım 1936), Stalin, sosyalizmin bu kesin zaferinden ne kastettiğini daha açık olarak şöyle ifade ediyordu. "*Bizim Sovyet toplumumuz, daha şimdiden, özünde, sosyalizmi gerçekleştirdi; sosyalist düzeni yarattı, yani başka terimlerle, marksistlerin komünizmin birinci evresi ya da alt evresi dedikleri şeye ulaştı. Bu demektir ki, komünizmin birinci evresi, yani sosyalizm, ülkemizde daha şimdiden temel olarak gerçekleşmiştir. Komünizmin bu evresinin temel ilkesi, bilindiği gibi, 'Herkesten yeteneğine göre, herkese emeğine göre' dir. Anayasamız, bu olguyu, yani sosyalizmin bu zaferini belirtmeli(dir)*" (*Leninizmin Sorunları*, 1. baskı, Sol Yay., s.628)

O günkü Sovyet toplumu gerçeğinin ne ölçüde doğru bir ifadelendirmesi olduğu sorunundan bağımsız olarak, Stalin'in bu sözleri, herşeyden önce ciddi bir teorik karışıklığın ifadesidir ve kendi içinde çelişkilidir. Burada sorunların genel teorik çerçevesini soyut planda irdelemek değil, elbet teorik bir bakış çerçevesinde, fakat daha çok Sovyet tarihinin gelişim seyri, mantığı ve çelişkileriyle ilgiliyiz. Bu nedenle; aslında geçmiş tüm sosyalizm deneyimlerinin uğradığı başarısızlığı kavramada anahtar niteliğindeki sorunlardan biri olan bu

karışıklığa yalnızca işaret etmekle yetineceğiz.

Proletarya Diktatörlüğü Döneminde Ekonomi ve Politika başlıklı çok bilinen makalesinde (30 Ekim 1919), Lenin, proletarya diktatörlüğü tarihsel dönemi, ya da sosyalizmin kuruluşunun bütün bir tarihsel döneminden başka bir şey olmayan “geçiş dönemi” hakkında şunları söyler: *“Teorik açıdan, hiç kuşku yoktur ki, kapitalizm ile komünizm arasında, bu her iki toplumsal ekonomi biçiminin özelliklerini ve niteliklerini birleştirmesi gereken belli bir geçiş dönemi uzanır. Bu geçiş dönemi, ölen kapitalizm doğan komünizm arasında -ya da başka bir deyişle, yenilmiş ama yokedilmemiş olan kapitalizm ile doğmuş ama henüz çok zayıf olan komünizm arasında- bir mücadele dönemi olmalıdır?”* (İşçi Sınıfı ve Köylülük, I. baskı, Sol Yay., s.381)

Proletarya diktatörlüğü ile karakterize olan bu tarihsel geçiş döneminde, sömürücü sınıflar tasfiye edilmiş olsa bile sınıflar ve dolayısıyla, “farklı biçimlere” bürünmüş şekliyle sınıf mücadelesi varlığını sürdürecektir. Sınıfların ortadan kaldırılması hiç de yalnızca sömürücü sınıfların tasfiyesinden ibaret değildir, “üstelik de en zor kısmı **değildir**”. Sınıfları ortadan kaldırmak için, Lenin’in sözleri ve vurgularıyla, *“fabrika işçisiyle köylü arasındaki farklılığı ortadan kaldırmak, bunların hepsini işçi yapmak gerekir”*. Bu ise aslında, işçi sınıfının da sınıf olarak ortadan kalkması, geçiş döneminin, dolayısıyla proletarya diktatörlüğünün son bulması, “sönümlenmesi” demektir.

Stalin, elbette, geçiş döneminin son bulduğundan değil, ama komünizmin ilk evresinin gerçekleşmiş olmasından söz ediyor. Ama tutarsızlık ve çelişki, tam da burada ortaya çıkıyor. Komünizmin alt evresi, Marks’ın sözleriyle, *“kapitalist toplumdaki çıkıp geldiği şekliyle bir komünist toplu.n”*u, Lenin’in sözleri ile, *“yenilmiş ama yokedilememiş olan kapitalizm ile doğmuş ama henüz çok zayıf olan komünizm”* in içiçe bulunduğu bir toplumu anlatır. Bu içiçelik hiç de eski sömürücü sınıfların varlığından gelmez. Tersine, Rusya’nın kendine özgü koşullarının gündeme getirdiği NEP’den dolayı, bunların son kalıntılarının tasfiyesi 1929 sonrasına kalmış olsa bile, normalde bu, bir proleter devrimin ilk elden ve nispeten kolay olarak gerçekleştireceği bir iştir. Bu içiçelik; komünizmin alt evresinin, Marks’ın sözleriyle, *“iktisadi, manevi, entellektüel ve bütün bakımlardan, bağrından çıktığı eski toplumun damgasını hala taşıyan bir toplum”* olmasında ifade bulur; Lenin’in sözleriyle, *“kapitalizm ile komünizm arasında, bu her iki toplumsal ekonomi biçiminin özelliklerini ve niteliklerini birleştirmesi gereken belli bir geçiş dönemi”* nin daha ilk evresi olmasında ifade bulur.

Bütün bir sınıflı toplumlar döneminden birikerek, burjuva toplum üzerinden yeni topluma geçen gelenekler, görenekler, alışkanlıklar, düşünüş şekilleri, kısaca burjuva toplumun “manevi ve entellektüel bakımlardan” yeni toplumda süregelen büyük etkisini bir yana koyalım. Bin yılların yöneten-yönetilen ayrımında ifadesini bulan ve kolay kolay giderilemediğini deneyimin de göstermiş bulunduğu siyasal faktörleri de bir yana bırakalım. Bu içiçelik, kendini asıl olarak bizzat iktisadi alanda gösterir. Temel üretim araçlarının devletleştirilmesi, eski

sömürücü sınıfların tasfiyesinin iktisadi yönüdür ve hiç de işin “en zor kısmı **değildir**”. Burada, ekonomik olarak tasfiye edilmiş bulunsalar bile hala eskiyi geri getirme özlemleriyle yanıp tutuşan eski sömürücü sınıf öğeleri ile, özel mülkiyet kalıntılarını ve küçük meta üretimini bile bir yana bırakabiliriz. Fakat kapitalizmin yeni toplumda varlığını hala koruduğu asıl alan, bizzat değer yasasının hala hükmünü sürdürebilmesidir. Kısmen üretim alanında (tüketim maddeleri üretimi, kolhoz üretimi, küçük-meta üretimi vb.), fakat esas olarak da değişim ve bölüşüm alanında hala geniş bir etkinlik alanı vardır. Bölüşümde, ücret ödemelerinde, hala burjuva hakkı geçerlidir. Devlet mülkiyetine alınarak hukuksal bakımdan toplumsallaştırılmış üretim araçlarının fiilen de toplumsallaşması süreç içinde gerçekleşecektir ve bu sürecin tamamlanması uzun zaman alacaktır. Fakat bu gerçekleşmediği sürece, işgücü de eski toplumdan kalma izleri zorunlu olarak taşıyacaktır. Artık artı-değer sömürüsüne ve piyasaya ilişkilerine konu olmayacak, fakat ücret ödemelerinde “eşit değerler değişimi” ilkesi geçerli kaldığı ölçüde ve sürece, bu sınırlar içinde ve bu yönüyle “meta” olmak özelliğini hala koruyacaktır.

Tüm bu olgular, özellikle komünizmin alt evresinde, Stalin’in deyişiyle sosyalizmde, “yenilmiş ama yokedilmemiş olan kapitalizm ile doğmuş ama henüz çok zayıf olan komünizm arasında”, bir ölüm kalım mücadelesinin sürmekte olduğunu gösterir. Doğası gereği, açıkça mevzilenmiş sınıflar arasında geçen mücadeleden çok daha zor ve karmaşık bir mücadeledir bu. İşte tam da böyle bir dönemden, “sosyalizmin eksiksiz zaferi”, ya da “kesin zaferi” diye sözedebilmek, kendi içinde bir çelişkidir ve teorik bakımdan bir değer taşımaz.

1936 yılının Sovyetler Birliği’nin bu tür bir “zafer”den henüz ne kadar uzak olduğunu en kestirme kanıtı, ötekiler bir yana, bizzat Stalin’in üzerine konuştuğu Anayasa’nın kendisidir. Bu Anayasa’nın “Sosyal Bünye” başlıklı birinci bölümünün 12. maddesi (b şıkkı) şunu ilan eder: “*Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nde, Herkesten yeteneğine göre, herkese çalışmasına göre’ sosyalist ilkesi gerçekleşir*”.* Bu o günkü Sovyet toplumunun bölüşüm ilişkilerinde “burjuva hakkı”nın egemen olduğunu kabul etmekten öteye, yeni anayasanın temel bir maddesi halinde hukuksal güvenceye kavuşturulduğuna göre, bu bölüşüm ilkesinin sonraki bir dönem için de egemen kalmaya devam edeceğini ilan etmek demektir. Bu ilke, “çalışmayan yemez” yönüyle ele alındığında eski topluma göre büyük bir ilerlemedir. Fakat öte yandan, üretim araçlarının toplumsal mülkiyeti nedeniyle esas ve biçimi farklı olmakla birlikte, yine de, “burada uygulanan ilke, eşit değerler değişimi olduğu ölçüde, meta değişimine hükmeden ilkenin aynısıdır” (Marks) ve bu yönüyle de eski toplumun bir kalıntısıdır. Değer yasasının kuvvetli bir varlık alanı ve eşitsizliğin kaynağı olan bu ilkeyi, bu zorunlu kötülüğü, Marks, eski toplumdan kalma bir “kusur” sayar. Stalin’in bu aynı şeyde sosyalizmin eksiksiz zaferinin bir kanıtını bulmasına yalnızca şaşılabilir.

* 1936 Anayasası’nın tam metni için bkz. Prof. Rudolf Schlesinger, *Marksizm ve Sovyet Hukuk Teorisi*, Sinan Yay., İst., 1974, s.340-378

Bu iddianın kendisi bile başlıbaşına bir çelişkidir. Zira sözü edilen ilke esas itibarıyla komünizmin alt evresine egemen olur. Madem bu evre “daha şimdiden” gerçekleşmiştir, bu, **dinamik** bir karakteri olan “geçiş süreci”nin yeni ve bir üst evresine geçilmekte olduğunu da anlatır. Böyle bir durumda ise, bölümüm ilişkilerinde burjuva hukukunun ifadesi bir ilkenin, anayasal güvence altına alınmak bir yana, tersine adım adım tasfiyesi gündeme getirilir. Toplumsal gelişme süreçlerinde hukukun genellikle “arkadan topallayarak” gelmesi bir kural olmakla birlikte, bu hiç de ömrünü doldurmuş bir evreye ait bir hukukun yeni bir evrede gündeme getirilmesi anlamına gelmez. Sosyalist bir toplumda hiç gelmez. Fakat buradaki çelişki hiç de basit bir yanılığın ürünü değildir. Bunun gerisinde, gerçekte bütünsel bir niteliği olan kapitalizmden komünizme geçiş sürecinin, ancak bir soyutlama düzeyinde sözü edilebilir olan alt ve üst evrelerini birbirinden koparmak, her birini kendi başına az çok yerleşik birer “düzen” olarak birbirinden ayırmak eğilimi vardır. Sonraki bir tarihsel dönemin “olgun sosyalizm aşaması” şeklindeki revizyonist düşüncesi, 1930’ların bu eğiliminden kök almaktadır.

Sosyalizmin “kesin zaferi” düşüncesindeki ciddi iç teorik çelişkileri bir yana bırakalım. Bu düşüncenin 1930’ların ortalarındaki Sovyet toplumunun gerçekle-riyle ilişkisi ele alındığında, ortaya tarihsel sonuçları bakımından son derece ciddi sorunların çıktığı görülür.

Stalin düşüncesini bir dizi kanıt eşliğinde sunar. Buna göre, sanayi, tarım ve ticaret cephelerinde “ulusal ekonominin tüm bu alanlarında” sosyalist sistemin eksiksiz zaferi artık “kazanılmış bir olgu”dur. Bu zafer, Sovyet toplumunun sınıfsal yapısının da temelden değişmiş olduğu anlamına gelmektedir. Artık sanayide kapitalistler sınıfı, tarımda kulaklar, ticarete tacir ve spekülâtorler yoktur. Bu tüm sömürücü sınıfların tasfiyesi demektir. Geride yalnızca işçi sınıfı, köylülük ve aydınlar kalmıştır. Bunların ise, diye devam eder Stalin, yalnızca kendi yapılarında temelli değişimler yaşanmakla kalmamış, birbirleriyle ilişkileri de temelden değişmiştir. “*İlk olarak, işçi sınıfı ile köylülük arasındaki, aynı şekilde bu sınıflar ile aydınlar arasındaki sınır çizgileri*” artık silinmektedir. Bu, “*eski sınıf tekerciliğinin yok olduğunu gösterir... İkinci olarak, bu değişmeler, bu toplumsal gruplar arasındaki ekonomik çelişkilerin yok olduğunu, silindiğini gösterir... Ve son olarak, aynı şekilde, bu toplumsal gruplar arasındaki politik çelişkilerin de yok olduğunu, silindiğini gösterir*”.

Bu sonuncu “olgular”ın öyle bir sunuluş tarzı var ki, bundan kalkılarak, Sovyet toplumunun, komünizmin alt evresini tümüyle geride bıraktığı, artık komünizme geçmekte olduğu, Stalin’in bunu iddia ettiği pekala düşünülebilir. Nitekim, 1938’de kaleme alınan *Sovyetler Birliği Komünist Partisi (Bolşevik) Tarihi*’nin, Stalin’in bu raporunu ve 1936 Anayasasını yorumlayan bölümlerinde*, bu iddiayı içeren daha açık pasajlar da var. Fakat muğlak ve bulanık ifadelerine rağmen, Rapor’un tümü gözönüne alındığında, Stalin’in; Sovyet

* Bkz. J. V. Stalin, *Eserler*, C.15, İnter Yayınları, İst. 1990, s.386-391

toplumunda sömürücü sınıflar tasfiye edilmiş olmakla birlikte işçi sınıfı ve köylülüğün iki temel ve ayrı sınıfı olarak varlığını hala sürdürdüğünü; fakat bununla birlikte, bir eğilim olarak, bunlar arasındaki sınırçizgilerinin, dolayısıyla ekonomik ve politik çelişkilerin yok olmaya doğru gittiğini anlatmak istediği görülür.

Ne var ki, bu şekliyle bile, bu düşünceler, bir eğilimin aşırı abartılı bir basitleştirilmesi olmaktan öteye, o günkü Sovyet toplumunun iktisadi, sınıfsal ve siyasal gerçeklerini ve bundan doğan gerçek sorunları doğru yansıtmazlar. Daha da kötüsü, bu gerçeklerikarartırlar. Karartıkları ölçüde ise, o günkü Sovyet toplumunun önünde hala uzun ve zorlu bir tarihsel dönem olarak geleceğe uzanan geçiş sürecinin temel sorunlarını ve bundan kaynaklanan görevleri gizlerler. Ve son olarak, bu düşünceler, aynı dönemde ve sonraki bir kaç yılda buna eşlik eden öteki düşüncelerle birlikte ele alındıklarında, 20. Kongre’de formüle edilen proletarya diktatörlüğünden sözde “bütün halkın devleti”ne geçiş revizyonist teorik tezinin, temel öğelerini açıkça ya da örtük bir biçimde içerirler.

Stalin’in sosyalizmin eksiksik zaferine gösterdiği kanıtlar içinde yalnızca biri tartışmasızdır. Gerçekten de 1930’ların ortasında Sovyet toplumunda artık eski sömürücü sınıflar tasfiye edilmiş bulunmaktaydı. Ne var ki, bu olgu sosyalizmin eksiksiz zaferinin değil, bu zafere giden yolun önündeki temel sınıfsal engellerin temizlendiğinin bir kanıtı olabilirdi yalnızca. Bu bile, 1929 ile başlayan bu tasfiye sürecinin üzerinden henüz bir kaç yıl ancak geçtiğine göre, ekonomik ilişkileriyle tasfiye edilmiş olsalar da, geniş bir kitle tutan bu sınıfların (aileleriyle birlikte kulakların sayıları milyonları buluyordu) o aşamada henüz bir tehlike olmaktan çıkmadıkları kaydıyla birlikte kabul edilebilir. (Stalin’in kendisi bile henüz bir kaç yıl öncesinde “Kulakları kolhozlarda arayın” demiyor muydu!)

Sovyet toplumunun iktisadi ve kültürel cepelerde büyük bir atılım gerçekleştirdiği, iktisadi geriliği ve kaba cehaleti altettiği tartışmasızdır. Ne var ki bu tartışmasız başarı sosyalizmin eksiksiz zaferinin bir kanıtı olmaktan henüz çok uzaktı. Öncelikle, bu büyük başarının bedeli zorunlu olarak çalışan yığınların önemli yoksunluklara katlanması olmuştu ve yaşam düzeyindeki görece düzelleme ne olursa olsun, yığınlar hala çok geri yaşam koşulları içinde bulunmakta idiler. İkincisi, ki önemi tümüyle birincisiyle bağlantısı içinde kavranabilir, tam da bu büyük atılımın kendisi, ancak işçiler ve köylüler içinde, yanı sıra çalışan yığınlarla yöneticiler arasında, önemli tabakalaşmalar pahasına gerçekleştirilebilmişti. Ve üçüncüsü, bu atılım devlet aygıtında muazzam bir büyüme yaratmakla kalmamış, onun bürokratik kusurlarını da görülmemiş ölçüde çoğaltmıştı. Bu sonuncusu özellikle önemlidir. Zira üretim araçları üzerinde devlet mülkiyetinin sosyalist mülkiyetin ifadesi sayıldığı bir durumda, devletin bu bürokratik yapısı kalıcılaştığı ölçüde ve koşullarda, bu sav tümüyle tartışmalı hale gelir. Bu, üretim araçları üzerinde devletin hukuksal mülkiyetinden gerçek bir toplumsallaşmaya geçiş sürecinin tıkandığını da işaretler. Böyle bir durumda devlet mülkiyetinde sosyalizmin eksiksiz zaferinin bir güvencesini görmek bir yana, tersine bunun kendisi,

sosyalizme doğru yürüyüşün bir engeline de dönüşebilir. Nitekim tarihsel deneyim bunu hemen tüm örneklerde göstermiş bulunmaktadır.

Stalin'in Sovyet toplumunun iki temel sınıfı ile "Sovyet aydınları"nın durumu hakkındaki değerlendirmeleri de gerçeğe aykırıdır. Bunlar arasındaki sınır çizgilerinin "silinme"si, "yokolma"sı bir yana, bu sınıfların her biri kendi içinde bile henüz yeterince oluşmuş, oturmuş ve homojenleşmiş değillerdi.

Sancılı bir biçimde olsa bile, tarımın ilkel ve dağınık yapısına son verilerek küçük köylü çiftliklerinin makinalaşmış tarıma dayalı kolhozlarda birleştirilmiş olması, Sovyetler Birliği'nin tarımsal alanda gösterdiği büyük bir başarıydı. Bunun muazzam iktisadi, sosyal ve kültürel sonuçları oldu. Bu, köylülüğün geniş ölçekli tarıma dayalı bu kollektif köylü mülkiyeti (kolhozlar) yoluyla sosyalizme yöneltmesi doğrultusunda büyük bir adım ve olanaktı.

Rusya kırının içe kapanıklığına, dağınıklığına, tecrit edilmişliğine, köy yaşamının uyuşukluğuna, muazzam ve sonuçları bakımından geri döndürülemez bir darbeydi. Buna kırdan eğitim ve kültür yaşamının canlanması eşlik etmişti. Geleneksel ataerkil ilişkiler, yerleşik batıl inançlar, bin yıllık cehalet, tüm bunlar büyük bir darbe yemişti. Sosyalist bir toplum yaratmanın en temel halkalarından biri olarak, köy ve kent yaşamı arasında ilk ciddi köprüler kurulmuş, bu anlamda, köylülüğün geleneksel içe kapalılığında gerçekten de büyük bir değişim başgöstermişti.

Ne var ki tüm bunlar henüz çok yeni olgulardı. Yeni süreç ancak başlıyordu. Daha da önemlisi, kırsal kesimdeki bu başarının önemli bedelleri olmuştu. Kendi küçük çiftliğine fazlasıyla düşkün olan ve köylü kitlesinin büyük bölümünü oluşturan orta köylülüğü buna ikna etmek pek de kolay olmamıştı. Bu önemli zorlamalar gerektirmiş, bu zorlamalar ise Sovyet iktidarı ile bu kitlenin ilişkilerini bir süre için zedelemiş, ciddi gerginliklere yolaçmıştı. Gönülsüz katılımın yolaçtığı etkilerin yanısıra, kollektifleştirmenin kontrol edilemeyen büyük hızı zamanında ve yeterli miktarda tarımsal makina sunuluşunu olanaksız kılınca, bu zaaf, ilk yıllarda tarım üretiminde gerilemelere, bu ise, ilişkilerde yeni gerilimlere neden olmuştu. Bunun etkileri Stalin'in raporunu sunduğu sıralarda henüz yeni yeni geçmekteydi. Kolhozcu köylülük henüz kendi içinde bile oturmuş sayılmazdı. Dahası uygulanan ücret ve bölüşüm kuralları, kolhozların kendi içinde ve farklı kolhozlar arasında bir tabakalaşmayı besliyordu. Grup mülkiyeti içinde bulunan, henüz onu bile yeterince sindirememiş olan, kendi içinde de önemli bir kazanç farklılaşması yaşayan bir köylülük ile, işçi sınıfı arasındaki sınır çizgilerinin silindiğinden, ekonomik ve politik çelişkilerin yok olduğundan söz etmek gerçeklere aykırıydı. Sorunların ve bundan çıkan görevlerin karartılmasından başka bir anlamı da olmazdı.

İşçi sınıfının kendine özgü yapısı ve durumu da henüz çok ciddi sorunların ve görevlerin ifadesiydi. 1922'deki somut durumu ve yapısıyla Lenin'in sosyalizmin güvencesi olarak göremediği Sovyet işçi sınıfı, NEP dönemi boyunca sayısal olarak büyümekle kalmamış, politik yönden de belli bir gelişme kaydetmişti. Bu sayededir ki, partinin ve iktidarın yönetimi altında, sanayileşme ve

kollektifleştirme atılımının 1929'daki esas sürükleyici toplumsal kuvveti olmuştur. İşçi sınıfı yalnızca ilk sanayileşme girişimlerinin coşkun taşıyıcısı olmakla kalmamış, onbinlerce mensubuyla kırdaki kollektifleştirme çabalarına bizzat katılmıştı. Büyük işçi grupları kulak direnişinin kırılmasında özel bir rol oynamışlardı. Daha da önemli bir olgu, NEP bürokrasisinin tasfiyesiyle boşalan yönetim görevlerini, işçi sınıfının en iyi öğeleri doldurmuştu. Bu aynı zamanda işçi sınıfından partiye büyük bir üye akımı anlamına da geliyordu.

Fakat daha önce de değinildiği gibi, tam da bu süreç, Sovyet iktidarının kurumlaşma ve işleyiş biçimi nedeniyle, işçi sınıfının bir sınıf olarak toplum yaşamında politik ağırlığını artırmıyor, tersine zayıflatıyordu. İktidar ile sınıfı organik olarak birbirine bağlayan ilişki, kurum ve işleyişlerin yokluğu koşullarında, en iyi öğeleri ile toplum yönetimini beslese bile, bu hiç de işçi sınıfının toplumu yönetmesi anlamına gelmiyordu. (Öncü ile sınıfın karşılıklı organik ilişkileri burada kritik bir alan ve sorundur.) Dahası, ücret politikaları ve genel olarak iş yasaları, hızlı sanayileşme ile safları sürekli büyüyen işçi sınıfının, kendi sınıfsal-politik birliğini geliştirmesini engelliyor, onu kendi içinde tabakalaştırıyor, bir tür işçi aristokrasisine yolaçarak, bölüyor ve zayıflatıyordu.

Bütün bu olgular ışığında bakıldığında, Stalin'in aynı raporunda, "devletin yönetici gücü işçi sınıfıdır" sözleri gerçeği yansıtmadığı gibi, sosyalist kuruluşu geliştirme sürecinin bu en temel halkasındaki muazzam görevlerin de üstünü örtüyordu. İktidar yapısının temel zaafı (işlevsiz sovyetler, parti ile devletin özdeşleşmesi, denetlenemeyen ve ayrıcalıklı bir bürokrasi), sanayileşme atılımı döneminde zayıflamamış, tersine pekişmişti. Hızlı sanayileşme zorunluluğunun işçi sınıfının iç yapısında yolaçtığı zayıflama, bu zaafı ayrıca besliyordu.

Bu durumda, Stalin'in sözleri sözde gerçekleşmiş bir olguya değil, gerçekleştirilmesi gereken gerçek bir göreve işaret etmeliydi: İktidarın yönetici gücü işçi sınıfı olmalıdır! Kuşku yok ki işçi sınıfının öncü partisinin iktidara egemenliği, sınıfın dolaysız siyasal katılımdan uzaklığının öncüde kaçınılmaz olarak yarattığı bozucu etkiyi şimdilik saklı tutmak kaydıyla, Stalin'in sözlerinde bir gerçek payı olduğunu gösterirdi. Fakat bu gerçek payının kendisi o günün çok temel bir zaafının örtüsüne dönüştürüldüğü noktada, gerçek bir tehlike de başgösteriyor demektir. Partinin iktidar ile özdeşleşmesi başından itibaren nesnellikten kaynaklanan bir zaaf sayılmıştı. O günün bir olgu olarak sürmekte olan bu zaafını açıkça tanımlayıp gerektirdiği görevlere işaret etmek yerine, işçi sınıfını "devletin yönetici gücü" ilan etmek, olsa olsa bu kez partiyi sınıfla özdeş görmek anlamına gelirdi. Bu ise, zaaf ifadesi bir olguyu bir yanlış fikirle rasyonalize etmek demektir. Sonraki sosyalizm deneyimlerinin devraldığı olumsuz mirasın en temel öğelerinden biri olan bu fikir, aslında daha başından, (parti devletle özdeşleşmeye başladığı andan itibaren) uç vermişti parti saflarında. (En hararetli teorisyenleri arasında bir ara Trotski ve Zinovyev de vardı. Bu henüz muhalefete düşmedikleri bir dönemdeydi.)

Parti sınıfın kendisi değil, onun yalnızca küçük bir azınlığıdır. Partinin

tarihsel misyonu, bir sınıf olarak işçi sınıfına ait bulunan, yalnızca onun sınıf konumu, kapasitesi ve nitelikleri ile gerçekleştirilebilir olan tarihsel ve siyasal misyonları devralmak değil, bunların gerçekleşmesinde işçi sınıfına önderlik etmek, bu önderlik içinde sınıfın uzun vadeli çıkarlarının da güvencesi olmaktadır.

Tarihsel olarak yeni bir toplum düzeni olan sosyalizmi kurmaya ve yönetmeye yetenekli tek güç işçi sınıfıdır. Partinin kritik rolü elbette bu tarihsel süreçte de öneminden hiç bir şey kaybetmeden devam eder. Fakat bu rol ancak, devrimi gerçekleştirerek iktidarı ele geçirmiş işçi sınıfının yeni toplum düzenindeki siyasal konumlanması ve örgütlenmesi içinde, onun öncüsü fakat aynı zamanda kopmaz bir parçası olarak gerçekleştirilebilir. Parti sınıfın en ileri kesiminin öncü örgütlenmesidir. Oysa proletarya diktatörlüğü, işçi sınıfının iktidar örgütlenmesidir. Üretimin en küçük birimlerinden merkezi iktidarın doruklarına kadar. İşçi sınıfının gerçekten “devletin yönetici gücü” olabilmesi, devletin siyasal biçiminin işçi sınıfının bir sınıf olarak örgütlenmesine uygun olmasını gerektirir. İktidar organlarının şekillenmesi, yapısı, işleyişi, tüm bunlar buna uygun bir nitelik taşımalıdır. Nitekim devrimin yarattığı Sovyetler bu özelliği taşıyordu ve tam da bu yolla, işçi sınıfı devrimde önderlik fonksiyonunu başarıyla gerçekleştirebilmişti.

İçsavaş ve sonrasında ortaya çıkardığı acımasız gerçekler, Bolşevik Partisi'nin işçi sınıfı adına devletin yönetici gücü olmasını bir zorunluluk olarak gerektirmişti. Söz konusu olan salt bir önderlik değil, fakat daha da öte, bir boşluğu doldurmaktı. Bu boşluğu doldurabilmek yeteneği, o gün için Bolşevik Partisi'nin bir erdemi olmakla birlikte, durumun kendisi gerçekte nesnelliğin zorladığı bir zaafı. Stalin'in raporunu sunduğu tarihsel evrede, bu durum hala da bir olguydu ve bunu devam ettirmek eğilimi parti için artık bir erdem değil, sonuçları bakımından son derece vahim temel bir zaaf göstergesi olacaktı.

1930'larm ortasında işçi sınıfı, ne politik gelişme ne de politik örgütlenme yönünden, hala “devletin yönetici gücü” konumunda değildi. Sovyet demokrasisini geliştirmek, herşeyden önce işçi sınıfının bu alandaki zayıflıklarını gidermek demektir. Zira bu demokrasi işçi sınıfı demokrasisiydi; onun damgasını taşımalı, onun önderliğinin ve egemenliğinin ifadesi olmalıydı. Bu bütünüyle politik bir sorun ve politik bir görevdi. Bunu yeni bir anayasa ile “yurttaşların demokratik haklarını” geliştirmek ve güvenceye almak gibi bir hukuksal soruna indirgemek, yalnızca siyasal niteliğini değil, fakat sınıfsal özünü de gözden kaçırmak olurdu. 1936 Anayasası ile olan da buydu gerçekte.

Devrimden sonra 5. Sovyet Kongresinde kabul edilen ilk anayasada eşit oy sistemine aykırı düzenlemeler yapılmış, eski toplumun sömürücü sınıfları ise oy hakkından yoksun bırakılmıştı. İşçi sınıfının sayısal zayıflığının ve yığınların kültürel geriliğinin zorladığı, fakat normalde hiç de zorunlu olmayan son derece özel bir uygulamaydı bu. Sovyet iktidarının nihayet 1936 Anayasası ile bu uygulamaya son vermesi ve tüm Sovyet yurttaşlarına eşit oy hakkı tanınması hayli gecikilmiş sıradan bir demokratik ilerlemeydi. Oysa, *SBKP(B) Tarihi*'nin yeni anayasanın kabulünü konu alan bölümünde, Sovyet toplumunun sosyal değişimi-

mini ve iktisadi başarılarını özetleyen ilk paragraf, şöyle devam eder: “*Sosyalizmin zaferi, seçim sistemimizin daha da demokratikleştirilmesi ve genel, eşit, ve gizli oya dayanan doğrudan seçim kabul edilmesini mümkün kıldı.*”

Burjuva demokrasisinin en sıradan bir uygulamasını, proleter demokrasinin “sosyalizmin zaferi” ile olanaklı hale gelen büyük bir başarısı olarak sunmak gerçekten şaşırtıcıdır.

Burada üzerinde genişçe duramayacağımız bu konunun teorik ve tarihsel önemi nerededir? Bu önem, bir dizi özel evreden ve buna eşlik eden özel uygulamalardan geçerek nihayet normal bir sosyalist kuruluş için az çok olağan koşullara ulaşan, “sosyalizmin zaferi”ne yaptığı vurguyla kendi de aslında bunu böyle gördüğünü ortaya koyan, Sovyet iktidarının (ve SBKP’nin) proleter demokrasi sorununu ele alışındadır. Sovyet demokrasisini geliştirmek ve güçlendirmek gibi temel bir siyasal sorun, Sovyet yurttaşlarına hukuksal bakımdan daha geniş haklar tanımak ve bunu anayasal güvence altına almak derekesine indirgenmiştir. Yurttaşların temel demokratik hakları elbet yasal güvence altına alınmalıydı. Fakat sorunun sınıfsal-siyasal kapsamı yanında, hukuk alanına değil gerçek siyasal yaşama ilişkin yanı yanında, bunun esaslı bir önemi de yoktu. Yasal hakları bir kağıt parçası haline getiren, “en demokratik” bir anayasayı bile “daha yazılırken ihlal” akibetiyle yüzyüze bırakan, tam da bu yönün gözden kaçırılmasıydı.

1930’ların ortalarında, Sovyet demokrasisini geliştirmek, herşeyden önce, işçi sınıfının gerçekten toplumun “yönetici gücü” olabilmesi sorunuydu. İşçi sınıfına bu olanağı ve yeteneği kazandıracak köklü bir politik çaba sorunuydu. Ama asla salt yeni bir hukuksal düzenleme sorunu değildi. Bir sınıf demokrasisi, işçi sınıfının damgasını taşıyan bir proleter demokrasi olması gereken Sovyet demokrasisi, Rusya’nın kendi özgül koşullarından dolayı, **birbirine yakından bağlı başlıca beş koldan zaafa uğramış** bulunmaktaydı. 1) Sovyetlerin işlevsizleşmesi; 2) Çarlık idari aygıtından devralınan kötü miras; 3) Toplumdaki köylü ağırlığının iktidar yapısına yansması; 4) Parti ile devletin özdeşleşmesi; 5) Sınıfsal ve iktisadi ayrıcalıklarla donanmış bir bürokrasi. Tüm bunların ortaya çıkışının ortak tarihsel eksenini, işçi sınıfının sayısal ve siyasal zayıflığı ile kültürel geriliği olmuştur. Tüm bunların ortak sonucu ise Sovyet iktidarının büründüğü ve gitgide güçlenen bürokratik kimlik oldu.

Bütün bunlar birarada çözücü halkayı da işaretlemekteydi. Sovyet sosyalizminin tarihsel geleceği bakımından da belirleyici olan bu halka, işçi sınıfını artık sadece öncüsü aracılığıyla değil, fakat bir toplumsal-politik güç olarak bizzat iktidarın egemen gücü haline gelmesi, kapitalizmden komünizme geçiş sürecinin öncü ve yönetici kuvvetine dönüşebilmesi idi. Sovyet demokrasisini geliştirmenin bu en kritik halkası, aynı zamanda, öteki emekçi kesimleri (köylülüğü) demokratik yaşama katmanın en sağlıklı ve etkin yolu, tüm yurttaşların yasal demokratik haklarının da en temel güvencesi olacaktı. Sovyet komünistleri bu sürecin önünü açsalar, özel tarihsel koşulların ve ona eşlik eden özel uygulamaların nihayet son bulması anlamında, proletarya diktatörlüğünün, aynı

anlama gelmek üzere sosyalist demokrasinin olağan koşullarına anlamlı bir geçişi nihayet başarmış olacaktı. Bunu gerçekleştirmek elbette hala da bir süreç işiydi ve o günün koşullarında bile henüz pek kolay değildi.

Bununla birlikte 1930'ların gelişmelerinin bunun için hayli elverişli toplumsal ve kültürel koşullar yaratmış bulunduğu da bir gerçektir. İşçi sınıfı muazzam bir büyüme yaşamıştı, toplumsal ağırlığı artmış ve eskiye göre kültürel düzeyi hayli yükselmişti. Eksik olan ve yapılması gereken, işçi sınıfının politik-sınıfsal oluşumunu yoğunlaştırmak, iktidarı partiden sınıfa yaymak, bunun için her türlü tedbiri almak, her türlü çabayı harcamaktı. Sınıftan kopmamış, onun bir parçası ve gerçek çıkarlarının temsilcisi olan öncü bir partinin, o günün koşulları içinde öncelikli ve şaşmaz görevi bu olabilirdi. Bu, yalnızca sosyalizmin geleceği bakımından değil, öncünün geleceği bakımından da, hem ilkesel hem yaşamsal bir önem taşımaktaydı. İşçi sınıfının aktif politik etkinliğine, egemenliğine ve önderliğine dayanmayan bir sosyalizm ile, bu sosyalizmi işçi sınıfı adına, kendini onunla özdeş görerek inşa edebileceğini sanan bir öncünün akibeti, olayların evriminin de gösterdiği gibi, aynıdır: bozulma, çürüme ve sonunda yokolma.

Marksist teorinin devrimci özü işçi sınıfının tarihsel rolü üzerinde odaklaşır. Kapitalizmi tarihe bu sınıf gömebilir. İnsanlığı sömürünün ve sınıfların bulunmadığı, bunlardan kaynaklanan tüm kötülüklerin de bunlarla birlikte yokolduğu komünizme yalnızca bu sınıfın önderliği ulaştırabilir. Kapitalizmden komünizme geçiş tarihsel sürecinin ifadesi olan proletarya diktatörlüğü, bu sınıfın iktidara egemenliği ve topluma önderliği anlamına gelir. Lenin, bilimsel ve tarihsel-felsefi bir kavram olan "proletarya diktatörlüğü"nü, "yalnızca belirli bir sınıf"ın, sanayi proletaryasının, sosyalizmin kuruluşu mücadelesine, "sınıfların tam olarak kaldırılması uğruna verilen mücadelenin tümüne önderlik edebileceği" anlamına geldiğini söyler.

Bu düşüncelerin, bunlardan kaynaklanan tarihsel ve politik perspektiflerin anlamını yitirdiği yerde, marksist teorinin devrimci izinden geriye pek bir şey kalmaz. Tarih bugüne dek bu düşünceleri hem pozitif ve hem de tersinden negatif deneyimlerle doğrulamış bulunmaktadır. İşçi sınıfı burjuva iktidarlara karşı mücadelenin öncü toplumsal gücü olduğunu, başarılı ya da başarısız, tüm devrim deneyimleriyle fazlasıyla göstermiştir. Tersinden ise, işçi sınıfı etkin ve egemen bir sınıf haline getirilmedikçe, sosyalizmin kuruluşu sürecinin başarıyla ilerletilemeyeceği, bu sürecin er-geç tıkanacağı, bozulma, yozlaşma ve sonunda ise kapitalizme dönüşün kaçınılmaz olacağı, bu aynı gerçeği kanıtlamıştır.

Kuşku yok ki, tarihin gösterdiği başka gerçekler de var. Tüm sosyalizm deneyimleri, tümünden önce de Sovyet deneyimi göstermiştir ki, eski düzeni devirmek mücadelesine önderlik edebilecek politik ve örgütsel yeteneğe ulaşmadaki başarısını ortaya koyan işçi sınıfı, bu aynı yeteneği bu yeni toplumun egemen sınıfı olarak ortaya koymada ciddi yetersizliklerle karşılaşabiliyor. Eski düzeni yıkmaya yeteneği ile yeni toplumun kuruluşuna önderlik etme yeterliliği arasındaki bu mesafe, ortaya bir dizi sorun çıkarıyor. Sosyalizmin tarihsel deneyimlerinin önemli bir alanıdır bu. Tarihsel deneyim, hem kuruluş sürecinde

sınıfın öncüsünün (partinin) taşıdığı muazzam önemi, hem de partinin kendi bu rolünü doğru bir anlayışla ele alıp gerçekleştirebilmenin hiç de birincisinden aşağı kalmayan önemini, birarada göstermiştir.

Sorunun özü şudur: Sınıfın yeni toplumun kuruluşunun önder ve egemen gücü haline gelebilmesi, bu politik ve kültürel düzeye ulaşabilmesi, bir süreç işidir. Öncü ilk dönemlerde sınıfın yetersizliklerinden gelen boşluğu da doldurarak, bu yetersizliklerin mümkün olan en hızlı biçimde giderilmesi için sınıfa önderlik etmelidir. Bu süreç boyunca, sınıfın yönetime ve üretime egemen kılmak için en azami çabayı harcamalıdır. Bu, öncünün, koşulların zorlamasıyla üstlendiği bir dizi işlevi sürekli bir biçimde sınıfa yayması sürecidir. Bunu yapmayan ya da buna hakettiği önemi vermeyen bir öncü, şaşmaz bir biçimde sınıfla ilişkilerinde zaafa düşecektir. Sözkonusu olan iktidara egemen olan bir öncü olduğuna göre, bu bir bürokratlaşma ve yozlaşma süreci olarak seyredecektir. Sınıfın devrimci öncülüğünden devlet aygıtına dayalı bir tutucu yönetim partisine geçiş olacaktır bu.

Kendi adını taşıyan bir iktidara egemen olma yeteneğine ulaşamayan bir işçi sınıfı ise, zaten henüz anlamlı denebilecek bir düzeyde bütünleşemediği, egemen olamadığı iktidara ve üretime zaman içinde iyice yabancılaşacak, bir kez daha sıradan bir üretim nesnesine ve “ücretli”ye dönüşecektir. Sınıfın dolaysız etkinliğine dayanmayan bir “yeni düzen”in ise, bir dönem için sınıfın ve emekçilerin belli hak ve çıkarlarının “bekçisi” olarak kalmayı başarması işin özünü değiştirmez. Kaldı ki tarihsel ölçülerle alındığında bu çok sürmez de. Sosyalizme ilerleme yeteneğini kaybetmiş böyle bir “düzen”, bir dönem için kararsız bir denge içinde yaşasa bile, er-geç, bütün biçimleri ve sonuçlarıyla gömmediği kapitalizm tarafından kaçınılmaz olarak bizzat kendisi gömülür.

1930’ların ortasında, Sovyetler Birliği’nde, sosyalizmin zaferi değil, uzun bir tarihsel dönemi gerektiren bu zaferin nihayet elde edilebilen önkoşulları sözkonusudur. Her şey iktidar cephesinde işlerin nasıl seyredeceğine bağlıdır. İşçi sınıfının dolaysız ve etkin politik egemenliğinin önü ve kanalları açılacak mıdır? Mevcut siyasal iktidar kurumlaşmaları, ilişkileri ve işleyişlerinde, bunun gerektirdiği köklü değişikliklere (bir kez daha proleter yığınlar seferber edilerek) gidilecek midir? Zorunlulukların bir sonucu olarak o güne dek pratikte fiilen bir parti diktatörlüğü olarak yaşanmış olandan, terimin bilimsel ve tarihsel anlamında proletarya diktatörlüğüne, nihayet az-çok anlamlı bir geçiş yaşanacak mıdır? Sovyetler Birliği’nde sosyalizmin geleceği, elde edilenle mi yetinileceği, yoksa henüz ancak başlayan kuruluş sürecinin ileriye mi götürüleceği, bu sorulara gerçek yaşamda verilecek yanıtlara sıkı sıkıya bağlıydı. Oysa Stalin’in ulaşılan düzeyin bilançosunu çıkararak ve değerlendirmesini yapan raporu, bu sorunlara değinmez bile.

Sorunun bu canalcı sınıfsal-siyasal yönüne hiç değinmeyen, daha da kötüsü, hala bir sorun olarak duranı elde edilmiş bir olgu sayan Stalin’in Anayasa Raporu (dolayısıyla yeni Anayasa), gerçekte iktidarın mevcut bürokratik yapısını kurumlaştırmaya varacak ve onun demokratik-hukuksal örtüsü işlevini görece-

ti. Olayın nesnel anlamı ve mantığı buydu. Stalin'in kendisi, Anayasa'yı o güne kadar ulaşılmış kazanımların ifadesi sayıyordu. Anayasa'da ulaşılmış bir dizi kazanım gerçekten yasal bir güvence kazanıyordu. Fakat işçi sınıfının yönetici güç olduğu gerçek bir sovyetler demokrasisine dayanan iktidar yapısı, hiç de bu kazanımlardan biri değildi henüz. Bunu bir veri saymak ya da sanmak, onu gerçekleştirmek perspektifini de artık tümüyle yitirmek demektir.

İşçi sınıfı ve köylülük ile Sovyet aydınları arasında, "sınır çizgilerinin silindiği", "yokolduğu" iddiasının tarihsel ve siyasal anlamını da bu çerçevede değerlendirmek gerekir. Stalin'in raporundaki tanımında "Sovyet aydınları" kategorisi, politik, idari ve ekonomik aygıtı oluşturan bütün yöneticiler tabakasını da kapsar. Yöneten-yönetilen farklılaşmasının bu ileri düzeyinde, yönetim tabakasının siyasal ve idari yönetim ayrıcalığını bir dizi maddi ayrıcalıkla birleştirdiği bir evrede, sözkonusu iddia, bir kere daha bürokratik yapıyı kurumlaştırmanın ve elbette gizlemenin biraracı olmaktan öte bir anlam taşımaz. Sovyet iktidarının o günkü siyasal konumuyla, hala da işçi sınıfının ve emekçi köylülüğün çıkarlarının taşıyıcısı olması ise, bu olgunun tarihsel önemini azaltmaz. Zira bu yapıyı bu şekliyle kurumlaştırmak, onun bu devrimci kimliğini gelecekte de koruyabilmesini peşinen artık olanaksız kılmaktır. Zira bu tür bir siyasal kurumlaşma, yönetici azınlığın bir siyasal tekeli niteliği kazanacak, gelir farklılaşması ve bir dizi imtiyaz temeli üzerinde, zaman içinde kendi toplumsal mantığını da dayatacak, bozulma ve çürüme kaçınılmaz olacaktır.

KOMİNTERN ÜZERİNE DEĞERLENDİRMELER

I. BÖLÜM

H. FIRAT

İkinci Enternasyonal: Çürümeden Çöküşe

İkinci Enternasyonal, birinci emperyalist dünya savaşının resmen ilanının daha ilk günlerinde ideolojik ve örgütsel bakımdan çöktü. Üçüncü Enternasyonal savaşın resmen bitişinden (11 Kasım 1918) yaklaşık dört ay sonra (2-6 Mart 1919) kendi resmi kuruluşunu ilan etti. İkinci Enternasyonal'in çöküşü ile Üçüncü Enternasyonal'in doğuşunu birbirinden zaman olarak dört yıllık (1914-1918) emperyalist dünya savaşı ayırır. Fakat gerçekte, uluslararası işçi hareketinin iki ayrı tarihsel gelişme dönemine damgasını vuran bu iki ayrı enternasyonal biribirinden, savaşla geçen dört yıllık çalkantılı zaman dilimi değil, tamı tamına iki temel tarihsel çağ ayırır. Birinci emperyalist dünya savaşı dünya kapitalizminin genel bunalım çağını başlattı. Bu, kapitalizmin az çok barışçıl yaşanan bir gelişme çağından, onun genel bunalımının bir ifadesi olan dünya savaşları ve toplumsal devrimler çağına bir geçiştir. İkinci Enternasyonal'den Üçüncü Enternasyonal'e geçiş, tarihsel temelini ve anlamını tam da bu çağ değişiminde bulur.

Paris Komünü Batı'da burjuva devrimler döneminin bitişini işaretler. Fakat tarihsel olarak ele alındığında, Paris işçilerinin bu kısa ömürlü iktidar girişiminin bir erken doğum olduğu, henüz proleter devrimler döneminin başlangıcı anlamına gelmediği de görülür. Arada serbest rekabetçi aşamadan tekelci aşamaya geçişte ifadesini bulan ve onu bir dünya ekonomik sistemi haline getiren kapitalizmin nispeten barışçıl bir gelişme dönemi uzanır. Paris Komünü'nü hemen izleyen yıllarda, kapitalizmin tekelci gelişmesinin ilk belirtileri ortaya çıktı ve yeni yüzyıla dönüldüğünde tekelci kapitalizm egemen hale geldi. İçteki bu sürece, yaklaşık aynı yıllarda (Lenin 1876 yılına işaret eder) başlayan ve 19. yüzyılın bütün bir son çeyreği ile 20. yüzyılın savaş öncesi yıllarını kapsayan sömürge yağması süreci, dünyanın büyük emperyalist devletlerce ekonomik ve politik yönden "barışçıl" bir paylaşımı eşlik etti.

Paris Komünü'nden birinci emperyalist paylaşım savaşına uzanan kapital-

izmin bu görece barışçı gelişme dönemi, aynı yılların hızla büyüyen uluslararası işçi hareketine kendi özelliklerini vermemezlik edemezdi. Gerçekten de bu dönem, daha çok Avrupa ve Kuzey Amerika'dan oluşan uluslararası işçi hareketi için, devrimin yeni ağırlık merkezini oluşturan Çarlık Rusyası dışında tutulursa, sakin, barışçıl, yumuşak, yasal bir gelişme dönemi oldu. Tek tek ülkelerde yasal bir çerçevede, buna uygun araç ve yöntemlerle çalışan sosyalist partiler, işçi sınıfının eğitim ve örgütlenmesi işiyle uğraşiyor, bunu toplumsal devrime uzun vadeli bir "hazırlık" çalışması olarak değerlendiriyorlardı. Toplumsal devrimi elbette ilke olarak kabul ediyorlar, fakat bunu belirsiz, hiç gelmeyecekmiş gibi görünen, bilinmez bir geleceğin sorunu olarak algıladıkları ölçüde, kendilerini buna ilişkin herhangi bir dolaysız yükümlülük altında hissetmiyorlardı.

1889'da kurulan İkinci Enternasyonal, ulusal bir çerçevede yasal ve parlamenter araçlarla işçi hareketinin gelişimini sağlayan bu partilerin gevşek bir uluslararası örgütsel birliğini temsil ediyordu. Kendi içinde temel sorunlara ilişkin bir ideolojik birlik ve netlikten yoksundu. Ortodoks marksistlerle revizyonistler bir aradaydı. Bu, bazen yolaçtığı harareti tartışmalar dışında, politik yönden pek bir problem de yaratmıyordu. Düzenli aralıklarla toplanan kongrelerde, önemsiz konularda kararlar nispeten kolay alınıyor, diğer bazı konular uzlaşma ürünü muğlak ve her tarafa çekilebilir metinlerle hallediliyor, temel ve canalcı sorunların ise ustalıklı üstü örtülüyordu. Gevşek bir uluslararası birlik olarak Enternasyonal'in aldığı kararların, tek tek ulusal partiler üzerinde fazlaca bir yaptırım gücü de yoktu zaten. Kısaca, bir bütün olarak alındığında, İkinci Enternasyonal, kapitalizmin bu özel evresinin (bu evrenin kendi has özellikleriyle belirlenen) özel bir ürünü, işçi hareketinin sakin ve barışçı bir gelişme döneminin ifadesi ve temsilcisiydi.

20. yüzyıla dönüş, kapitalizmin bu özel gelişme evresinin de sonunu işaretliyordu. Kapitalizm artık tekelci emperyalist bir aşamaya ulaşmış, bir dünya sistemi haline gelmişti. Bir dünya sistemi olarak kendi bünyesinde taşıdığı evrensel çelişkiler olgunlaşmakta ve onu bir genel bunalıma hazırlamaktaydı. Kapitalist metropollerde olgunlaşan emek-sermaye çelişkisi, zorla köleleştirilmiş ve kapitalist ilişkilerin ihracına sahne olmuş sömürgelerde ulusal uyanış ve kurtuluş mücadeleleri, son olarak, dünyada ele geçirmedikleri bir toprak parçası bırakmadıkları için, egemenlik alanlarını ancak bir yeniden paylaşım ile genişletebilecek olan büyük emperyalist devletler arasındaki kıyasıya rekabet ve hummalı bir silahlanma faaliyeti -tüm bunlar kapitalizmin çalkantılı bir döneme girmiş bulunduğunu gösteriyordu. Bu yeni bir çağa geçti. Emperyalist dünya savaşları, toplumsal devrimler ve milli kurtuluş devrimleri ile karakterize olacak emperyalizm çağına.

İkinci Enternasyonal'in en yetkin otoriteleri bu yeni çağın ortaya çıkardığı yeni sorunları kuramsal planda teşhis etmekte doğrusu pek bir güçlük çekmediler. Karl Kautsky, İkinci Enternasyonal'in bu en etkili teorisyeni, daha 1909 yılında, barışçıl gelişme döneminin artık kesin bir biçimde son bulunduğunu, kapitalizmin bir savaşlar ve devrimler dönemine girmekte, "yeni bir devrimler

çağı”nın yaklaşmakta olduğunu ilan etmişti. “Bir dünya savaşı(nın) tehdit edici ölçüde yakına gelmiş” bulunduğunu da tespit eden Kautsky, böyle bir savaşın ise, savaş sırasında ya da sonrasında fakat kesinlikle “devrim anlamına geldiğini” hatırlatıyordu. Batı’da savaşla bağlantılı bir devrim olasılığına değinmekle yetinmeyen Kautsky, “Asya ve Afrika’da her yerde başkaldırı ruhu”nun yayıldığını, bunun devrimlere yolaçacağını ve “yabancı boyunduruğunun yıkılması”yla sonuçlanacağını da ifade ediyordu.⁽¹⁾ Kautsky’nin *İktidar Yolu* adını taşıyan ve emperyalist savaş, toplumsal devrim ve sömürgelerde ulusal kurtuluş sorunlarına değinen bu kitabını, Lenin, Kautsky’nin ihanetini incelediği bir yazıda,⁽²⁾ “çağımızın hedeflerini en tam biçimde ortaya koyan bu broşür” şeklinde olumlarken görünüşe göre pek haksız da sayılmazdı.

En yetkili organlar olarak II. Enternasyonal Kongreleri ise, yeni çağa geçişin gündeme getirdiği bazı sorunları daha da erken tarihlerden itibaren tartışmaya başlamışlardı. Sürekli güçlenen militarizm ve buna bağlı olarak emperyalist bir savaş tehlikesi bunların başında geliyordu. Savaş öncesi bir dizi kongrenin değişmez gündem maddeleri haline gelmişti bu iki sorun. Örneğin 1907’de toplanan Stuttgart Kongresi, bu sorunlara ilişkin karar metninde, “militarizme karşı kavganın bütün olarak sosyalist sınıf savaşından ayrılamayacağını yeniden” bildiriyor, emperyalist savaşların “kapitalizmin doğasından” kaynaklandığını, emperyalist devletlerin “dünya pazarındaki rekabetlerinin ürünü” olduğunu ifade ediyordu. Aynı karar metninde, Enternasyonal içindeki devrimci unsurların (Lenin, Rosa Luxemburg vb.) özel ısrarları sonucu olsa bile, üye partiler için, tüm çabalara rağmen önlenememesi durumunda, patlak verecek savaşın yolaçtığı şiddetli ekonomik ve politik krizden halkı ayağa kaldırmak için yararlanmaya uğraşmak ve kapitalist sınıf egemenliğinin kaldırılmasını hızlandırmak görevleri tespit ediliyordu.⁽³⁾

Bununla birlikte belli belirtileri daha o zamandan var olsa bile 1907’de bir emperyalist savaş tehlikesi henüz çok yakın olarak düşünülüyordu. Bu nedenle tespit edilen tehditin ve işaret edilen görevlerin Enternasyonale bağlı partiler için, hiç değilse bunların büyük çoğunluğu için, gerçekte pek bir pratik anlamı ve sonucu yoktu.* Oysa Balkan bunalımı ve savaşının bu tehlikeyi adamakıllı somutlaştırıp yakınlaştırdığı yıllarda, işin ciddiyeti daha iyi hissedilmeye başlandı. İkinci Enternasyonal çöküşünden önceki son kongresini savaştan yaklaşık bir-buçuk yıl önce İsviçre’nin Basel kentinde topladı (Kasım 1912). Kongre artık

(1) *Seçilmiş Politik Yazılar*, Kavram Yayınları, İstanbul, 1990, s.87-92

(2) “Ölüşövenizm, Yaşayan Sosyalizm”, *Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları* içinde, Sol Yayınları, Ankara, 1979, s.189-190

(3) Karar metninin tümü için bkz. Peter Nettl, *Rosa Luxemburg*, C.1, Atalol Yayıncılık, İstanbul, 1990, s.371-373

* Enternasyonalin en güçlü ve “model” partisi SPD ile ünlü lideri Bebel, konunun Stuttgart Kongresi gündemine alınmasına bile karşı çıkmışlardı.

Peter Nettl, a.g.e., s.369

kapıya dayanmış bulunan savaş tehlikesini yeniden tartıştı. Yayınladığı bildiride Kongrenin savaş tehlikesini iyiden iyiye algıladığı, savaşın kökenleri ve karakteri kadar, onun başlatılmasına vesile olacak bölgeseî sorunları da oldukça isabetli tespit ettiği görülür. Bu bildiri, Stuttgart (1907) ve Kopenhag (1910) Kongrelerinin savaşa ilişkin kararlarını yeniden hatırlatır ve onaylar. Savaşı önlemek, önlenememesi durumunda ise, yaratacağı ekonomik ve siyasal bunalımdan “en geniş halk tabakalarını ayaklandırmak ve kapitalist egemenliğin düşüşünü hızlandırmak için” yararlanmak devrimci görevinin yeniden altı çizilir. Bildiri, Kongre adına, bütün Enternasyonalin bu konudaki “mutlak oybirliğini sevinçle kaydeder”. 1870 Fransız-Alman, 1904 Rus-Japon savaşlarını ve onları sırasıyla izleyen Paris Komünü ve 1905 Devrimini hatırlatarak, yönetici sınıfları ve hükümetleri “bir dünya savaşının devamı olabilecek bir proletarya devrimi” konusunda uyarır.⁽⁴⁾

İşte bu enternasyonal, kuramcılarını bir devrimler çağını önceden görüp ilan eden, kongreleri yeni bir tarihsel dönemi başlatacak olayı, emperyalist dünya savaşını, onun anlamını ve sonuçlarını, oldukça doğru bir biçimde kestiren o görkemli İkinci Enternasyonal, önden haber verdiği savaşın ilan edildiği günlerde bir anda ve bütünüyle çöktü, iflas etti. İkinci Enternasyonal’in en güçlü ve saygın üyesi Alman Sosyal-Demokrat Partisi’nin (SPD) parlamento grubunun 4 Ağustos 1914 günü Reichtag’da savaş kredileri lehinde oy vermesi, tarihsel olarak bu çöküşü ve iflası sembolize eder. Rosa Luksemburg tepkisini, Alman sosyal-demokrasisini “kokmuş bir ceset” şeklinde niteleyerek ortaya koymuştu. Fakat 4 Ağustos’u izleyen günlerde, ezici bir çoğunluğu ile aslında bizzat İkinci Enternasyonal’in kokmuş bir ceset olduğu anlaşılacaktı. Savaş bunun açığa çıkışına yalnızca bir vesile olmuştu. Bugünden ve tarihsel bir bakışla ele alındığında bunda şaşkıncı bir yan görülemez. Marksist-leninistler ve genel olarak ilerici devrim tarihçileri, 4 Ağustos 1914’te simgelenen çöküşü, İkinci Enternasyonal’in gerçek politikalarında ani bir dönüş değil, doğal bir sonuç olarak değerlendirirler. Oysa olayın yaşandığı günlerde, Enternasyonal’e uzun bir zamandır mesafeli ve eleştirel yaklaşanlar bile, başta Lenin, ortaya çıkan gerçek karşısında büyük bir şaşkınlığa, hatta şoka uğramışlardı.

Yaşadığı sarsıntıyı çabuk atlatan ve kendini büyük bir enerjiyle bu beklenmedik olayın iktisadi, siyasal, düşünsel ve tarihsel temelleriyle tahliline veren Lenin, bir kaç ay sonra kaleme aldığı bir yazıda, şunları söylüyordu: “Avrupa savaşı, çok büyük bir tarihsel bunalımdır, yeni bir çağın başlangıcıdır. Her bunalım gibi savaş da, ikiyüzlülüğün peçesini yırtarak, bütün anlaşmaları redderek, bütün kokuşmuş, soysuzlaşmış otoritelerin burnunu kırarak, kökü derinlerde olan karşılıkları ağırlaştırmış, yüzeye çıkarmıştır.”⁽⁵⁾ Lenin bu satırlarda, başka şeylerin yanında, Kautsky ve bir bütün olarak İkinci Enter-

(4) Bildirinin tam metni için bkz. Lenin’in *Emperyalizm* kitabının (7. baskı) Ekler bölümü, Sol Yayınları, Ankara, 1979, s.157-163

(5) Bkz. 2 nolu dipnot

nasyonal hakkında yaşadığı hayal kırıklığının izahını yapmaya çalışıyordu. Emperyalist savaşa ifadesini bulan büyük tarihsel bunalım, bazı kişi ve kurumların çürümüşlüğünü örten perdeyi kaldırarak, onların gerçek çehresini bütün çıplaklığı ile açığa çıkararak, herşeye rağmen “yararlı ve ilerci” bir yön taşıdığını göstermişti. Bu tema, Lenin’in o dönem İkinci Enternasyonal’in çöküşünü konu alan yazılarında sık sık yinelenir.

Savaş bu konuda gerçekten büyük bir iş başarmış, kapitalizmin nispeten barışçıl bir gelişme döneminin ürünü örgütlü sosyalist hareketin gerçek yapısını ve niteliğini açığa çıkarmıştı. Yaşanan çürümenin gerçek boyutlarını savaş ortaya çıkarmış olsa bile, bunu önceden sezenler de yok değildi. Alman partisinin sol kanat mensupları buna örnektir. Bunlardan Parvus,* 1905 gibi erken bir tarihte, Avrupa’daki kapitalist düzenin olgunlaştığını ve artık ilerlemenin önünde bir engel haline geldiğini belirttikten sonra, fakat diyordu; “*Proletaryanın siyasal enerjisi yeterince yoğunlaşmamıştır. Sosyalist partiler karardan ve cesareten yoksundurlar. Bu durumdan, Sosyal-Demokrat Partinin, kapitalist düzenin yaşaması suçunu yükleneyeceği sonucunun çıkarılabileceği düşünülebilir.*” Bu sözleri aktaran Isaac Deutscher, şunları ekliyor: “*Bu sözleri çağdaşları çok ileriye gören bir kehanet saydı*”⁽⁶⁾

Fakat Alman partisinin sol kanadı için, bu tür “kehanetler”in, son derece somut gözlemlere ve tahlillere dayandığına da kuşku yoktur. Nitekim, sol kanadın liderlerinden Rosa Luksemburg, 1907 başında Clara Zetkin’e yazdığı bir mektupta, şunları söylüyor: “*...Düşüncelerimin olgunlaşmasından sonra vardım bu sonuca. Apaçık gerçek şu ki, August (Bebel) -diğerleri daha fazla- tamamen parlamentoya ve parlamentarizme bağlanmış durumda. Parlamenter eylemin sınırlarını aşan olayları her gördüklerinde ümitsizleşiyorlar; hayır, ümitsiz demek de yetmez, çünkü o zaman hareketi tekrar parlamenter kanallara sokmak için ellerinden geleni yaparlar ve kendi sınırlarını aşma riskini göze almaya cesaret edenleri gözü dönmüşcesine ‘halk düşmanı’ diye lanetlerler. Kitlelerin partide örgütlenmiş kesiminin parlamentarizmden yorgun düştüğü, parti taktiklerinde yeni bir çizgiyi sevinçle karşılayacakları gibi bir his var içimde. Ancak parti liderleri, hele hele oportünist editörler, milletvekilleri ve sendika liderlerinden oluşan üst tabaka karabasan gibi çökmüştür yerlerine*”⁽⁷⁾

Rosa Luksemburg’un bileşimini olduğu kadar, sınıf mücadelesinin devrimci taktikleri karşısındaki oportünist ruh hallerini ve tutumlarını da oldukça başarıyla tanımladığı bu “üst tabaka”, İkinci Enternasyonal’deki çürümenin toplumsal temelidir. Yalnızca “model parti” SPD’ye değil, İkinci Enternasyonal’in Batı Avrupalı tüm partilerine özgüdür. Bu üst tabaka, işçi hareketinin 1871-1914 dönemini kapsayan yasal ve barışçıl gelişme dönemi ile kapitalizmin emperyalist aşamasının ortak ve özel bir ürünüdür. Birinci faktör legalitenin durgun ve rutin

* Aleksander Israel Lazarevitch Helfhand

(6) Isaac Deutscher, *Troçki*, C.I, Ağaoğlu Yayıncılık, İstanbul, 1969, s.134 (dipnot)

(7) Nettl, a.g.e., s.351

ortamında çürümenin uygun siyasal zemini, ikincisi ise aristokratlaşmış yozlaşmasının elverişli iktisadi temelini oluşturmuştur. Sakin, yumuşak, ağır bir gelişme döneminde, yasal siyasal örgütler ve barışçı-parlamentar yöntemlerle çalışan İkinci Enternasyonal partileri, bu süreç içinde, burjuva yasallığı ve parlamentarizm tarafından alıklaştırılmış ve bayağılaştırılmış, devrimci ruh, cesaret ve girişkenlikten uzaklaşmış, sınıf mücadelesinin devrimci araç ve yöntemlerine yabancılaşmış bir sosyal-demokrat parti bürokrasisi üretti. Emperyalizmin dünya ölçüsünde elde ettiği aşırı karlar ise, işçi sınıfının dar bir kesimi içinde yaratılmış ve bu bürokrasiyle organik olarak içiçe geçmiş bir işçi aristokrasisinin ekonomik temelini oluşturdu. Bu küçük-burjuva parti bürokrasisi ile işçi aristokrasisi bir arada, dış görünümüyle büyüyen, yayılan ve güçlenen, işçi hareketinin siyasal ve örgütsel gelişmesini ve olgunlaşmasını temsil eden İkinci Enternasyonal'in (onun mensubu tek tek sosyal-demokrat partilerin) asıl omurgasını ve ruhunu oluşturdu, içten içe çürümenin toplumsal dayanağı oldu. Emperyalizmin asalaklığının ve çürümesinin Batıdaki sosyalist harekete ve işçi sınıfı hareketine yansımalarıydı bu.

Dikkatini uzun zaman yalnızca oldukça erken bir tarihte ortaya çıkan (Bernstein'in temsil ettiği) revizyonist kanada diktiği için, İkinci Enternasyonal'deki çürümenin gerçek kapsamını zamanında göremeyen Lenin, buna rağmen, savaş bu gerçekliği açığa çıkardığı andan itibaren, onun tarihsel, iktisadi ve düşünsel temellerini en kapsamlı ve başarılı tahlil edip açıklığa kavuşturan kişi olacaktır. Lenin'in emperyalizm tahlili ve teorisi ile İkinci Enternasyonal'deki çürümeye ilişkin tahlili arasında kopmaz bir bağ vardır. Nitekim *Emperyalizm* kitabının Fransızca ve Almanca baskılarına yazdığı 6 Temmuz 1920 tarihli Önsöz'de, bu bağı net bir biçimde ortaya koyar. İşçi hareketinin bütününde görünen ve İkinci ve Üçüncü Enternasyonaller şahsında somutlaşan bölünmeye işaret ederek, "öyleyse bu tarihsel ve evrensel olayın ekonomik temeli nedir?" diye sorar ve cevaplar: "Bu kökler, kuşkusuz, kapitalizmin en yüksek tarihsel aşamasını, yani emperyalizmi karakterize eden asalaklık ve çürümededir". Emperyalizm bu sayede elde ettiği muazzam aşırı karlarla işçi sınıfının küçük bir azınlığını bozmuş ve bürokratlaştırmıştır. "Yaşam tarzlarıyla, dünya görüşleriyle tamamen küçük-burjuva niteliği taşıyan bu burjuvalaşmış işçi tabakası ya da 'işçi aristokrasisi', İkinci Enternasyonal'in başlıca desteği olmuştur."⁽⁸⁾

Bu tabakanın oluşumu, bu oluşuma paralel olarak İkinci Enternasyonal'in içten içe çürümesi, aslında onun 1889-1914 arası bütün bir tarihsel dönemini kapsar. Buna rağmen bu gerçeğin ancak yeni bir tarihsel dönemin başlangıcı olan bir bunalımla açığa çıkması, sorun tarihsel bir bakışla ele alındığında, hiç de şaşırtıcı değildir. Bir kez daha, bunun açıklaması sözkonusu dönemin kendi özelliklerinde saklıdır. İkinci Enternasyonal 1889'da Marksizmin devrimci teorisi ve ilkelerini temel alarak kuruldu. Marksizmin Avrupa'nın sosyalist işçi partilerine bu genel egemenliği, kuşkusuz Avrupa işçi hareketindeki bir tarihsel

(8) A.g.e., s.14-15

olgunlaşmanın göstergesiydi. Bu partilerin toplumsal devrime barışçıl ve yasal bir hazırlık dönemini yaşamaları bütünüyle objektif koşulların bir gereği idi. Ne var ki, bu görece durgun yasal dönem ile kapitalist emperyalizmin ekonomik koşulları, işçi hareketi üzerinde bozucu etkilerini günbegün biriktirmekteydiler. Aslında bunun ilk ideolojik dışavurumu oldukça erken bir tarihte, daha 19. yüzyılın bitimine yakın, Bernstein şahsında temsil edilen revizyonizmle açığa çıktı. Bernstein, Marksizmin devrimci teorisini açıkça yadsıyor, sınıf mücadelesi, toplumsal devrim, proletarya diktatörlüğü üzerine devrimci görüş ve ilkeleri açıkça reddediyordu. Henüz kuvvetli bir marksist geleneğe sahip bulunan İkinci Enternasyonal bu revizyonist akıma tepki gösterdi ve revizyonistler azınlıkta kaldılar. Fakat toplumsal devrimi açıkça reddeden bu reformist akımın buna rağmen yine de İkinci Enternasyonal bünyesinde kalmaya devam etmesi ve üye partilerin bir kanadını oluşturması, Enternasyonalin sonraki akibetini anlamak bakımından dikkate değer bir olgudur. İlk aşamada toplumsal devrimi ve genel olarak devrimci sınıf mücadelesini açıkça reddederek kendini gösteren reformist kanat, 1907 Stuttgart Kongresi'nde, bu kez sözümona "sosyalist bir sömürge siyaseti" ile ortaya çıktı. Çoğunluğunu oluşturdukları Kongre Komisyonunun hazırladığı ve sömürgeci emperyalist siyaseti aklayan karar tasarısı, 108'e karşı 128 oyla zar zor reddedilebildi. Başta Kautsky, İkinci Enternasyonal'in resmi temsilcileri bu karar tasarısını teşhir ettiler. Fakat bu olay, hem Enternasyonal bünyesinde revizyonizmin kazandığı güç ve cüreti, ve hem de, kendi burjuvazisinin emperyalist siyasetiyle bağdaşabilen böyle güçlü bir kanadı içermek ve kabul etmekle, İkinci Enternasyonal'in içinde bulunduğu gerçek durumu gösterdi. Aynı kongrede, emperyalist savaşa karşı izlenecek devrimci taktiklerin açık formülasyonuna ilişkin olarak Lenin-Luksemburg grubunun değişiklik önermesine Alman sosyal-demokratlarının resmi lideri Bebel'in karşı çıkışı, bir başka dikkate değer olaydır.

Temel ilkesel sorunlara ilişkin bu örnekler, İkinci Enternasyonal'deki çürümenin erken tarihlerde başgösterdiğinin açık işaretleridir. Eğer buna rağmen, İkinci Enternasyonal'in resmi teorik çizgisine yine de Marksizm egemen kalabilmişse, bunun sırrı, Marksizmin devrimci ilkelere gerçek sadakati açığa çıkaracak ve sınayacak çalkantılı bir dönemin henüz gelip çatmamış olmasıydı. Devrimci sınıf çatışması, burjuva egemenliğe dolaysız saldırı, bizzat toplumsal devrimin kendisi, henüz belirsiz bir geleceğin sorunu olarak kaldığı sürece, tüm bunları teoride kabul etmenin, fakat pratikte, yasal ve parlamenter bir zeminde en bayağı bir oportünizmle işleri idare etmenin, demek oluyor ki kuramsal saflıkla pratik oportünizmi bağdaştırmanın, o gün için fazla bir güçlüğü yoktu. (Enternasyonal'in baş kuramcısı Karl Kautsky'nin bütün yeteneği, bu işi çok iyi bir biçimde başarmasıydı.)

Uygulama gereği ve zorunluluğu olmadığı sürece, muhtemel bir emperyalist savaşa karşı en devrimci kararları "oy birliği" ile almak (Basel Kongresi) hayli kolaydı. Aynı şekilde, buna uygun strateji ve taktiklerle, çalışma, örgütlenme ve mücadele yöntemleriyle birleştirme gereği ve zorunluluğu olmadığı sürece,

alışlagelmiş araç ve yöntemler olduğu gibi korunduğu sürece, “ycii bir devrimler çağının yakınlaşmakta” olduğunu bildirmekte de fazla bir güçlük ve sakınca yoktu.

Teori ile pratik arasındaki uçurumun, oportünizmin bu en kaba biçiminin klasik örneği, İkinci Enternasyonal'dir. Devrimci teoriyi gelecek için kabul etmiş, reformist oportünizmi ise gündelik olarak uygulamıştır. Emperyalist savaş gibi bir büyük bunalım anı, devrimci teori ile devrimci pratiğin en dolaysız ve hiç kaçamaksız olarak üstüste düştüğü nadir tarihsel anlardan biridir. İkinci Enternasyonal'in çöküşünün savaşın patlak verdiği günlerle çakışması, “model parti”nin “kokmuş bir ceset”ten başka bir şey olmadığını en açık bir biçimde tam da bu sırada açığa çıkması, bundan dolayıdır.

Ünlü Basel Bildirisi'nde şu ifadeler yer alır:

“Hükümetler iyice bilsinler ki, Avrupa'nın bugünkü durumu, ve işçi sınıfının fikri eğilimi içinde, bizzat kendileri için tehlikeli olmaksızın savaş kundakçılığı yapamazlar.”

“Bir dünya savaşının devamı olabilecek bir proletarya devrimi önünde yönetici sınıfların duyduğu korku, barışın esaslı bir güvencesidir.”

Bu sözler, bugünden bakıldığında ve tarihsel gerçeklerin ışığında değerlendirildiğinde, iyiden iyiye kapıya dayanmış bir felaket karşısında, İkinci Enternasyonal resmi çevrelerinin içinde bulunduğu ruh halinin gerçek niteliği konusunda açık bir fikir verir. Somut bir tehlikeyi, emperyalist savaş, gerçekten algılayan resmi çevreler, en az onlar kadar korktukları bir devrim ihtimaliyle kapitalist düzenin yönetici çevrelerini korkutmaya ve sözümona bu yolla savaş engellemeye çalışırlar.

İkinci Enternasyonal resmi çevreleri, bir savaşın getireceği yıkım ve felaketlerin yanısıra, onun zorunlu kılacağı devrimci tutumlardan ve altına imza atmış buldukları bildirinin öngördüğü görevlerden, özellikle savaşın yaratacağı krizden kapitalist sınıfın devrilmesi doğrultusunda yararlanma görevinden, aslında bizzat devrimin kendisinden korkuyorlardı. Savaşın hemen öncesindeki günlerde yaşadıkları çaresizliği ve paniği tarihçiler çarpıcı bir biçimde kaydediler.

Bu büyük ikiyüzlülüğün emperyalist savaşla açığa çıkması yalnızca güncel politik değil, daha da önemli olarak, tarihsel bir anlam taşır. Birinci emperyalist savaş, emperyalizmin başlıca evrensel çelişkilerinin toplanıp düğümlendiği büyük bir tarihsel olaydı. Savaş kendisiyle birlikte toplumsal devrimler (ve Doğu'da milli kurtuluş devrimleri) dönemini başlatmıştır. Bu yeni çağ çürümüş eski enternasyonalin sonu demektir. İkinci Enternasyonal'in savaşla başlayan bir çağ değişimi ile birlikte çöküşü tarihsel bir gerçek olduğu kadar mantıksal bir olaydır da.

Yeni bir çağ, toplumsal devrimler çağı, yeni bir enternasyonal demektir. Bu enternasyonal, yeni çağın sert ve çalkantılı koşullarında, uluslararası işçi sınıfının uluslararası burjuvaziye karşı cepheden devrimci sınıf mücadelelerinin, kapitalist düzen ve diktatörlüğün yıkılması, iktidarın proletarya tarafından ele geçiril-

mesi ve sosyalizmin kuruluşu mücadelesinin temsilcisi, taşıyıcısı ve yöneticisi olacaktır. Daha kısa dönemli düşünüldüğünde, bu yeni enternasyonal, İkinci Enternasyonal'in son Basel Kongresi'nde ilan edip de günü gelip çattığında sırt çevirerek ihanet ettiği devrimci görevlerin gerçekleştiricisi olacaktır.

Lenin, bu nesnel tarihsel ihtiyacı, eski enternasyonalin fiilen çöküşünün daha ilk aylarında dikkate değer bir açıklık ve kesinlikle gördü ve ifade etti. Eski enternasyonalin açığa çıkan çürümüşlüğüne duyduğu bütün bir tiksintiye rağmen, onun, uluslararası işçi hareketinin belli bir tarihsel gelişme dönemi boyunca gerçekleştirdiği "yararlı" hizmeti sükunetle tespit ve teslim etti. Fakat onun artık öldüğünü de kesin bir biçimde ilan ederek, bir üçüncü enternasyonal çağrısıyla birlikte bu kez böyle bir enternasyonali gerekli ve zorunlu kılan tarihsel dönem ve görevlerin doğru bir tanımını yaptı. Savaştan, dolayısıyla eski enternasyonalin çöküşünden yalnızca üç ay sonra, Kasım 1914'de. (*Sosyalist Enternasyonal' in Durumu ve Görevleri* yazısı.)

Lenin'in Üçüncü Enternasyonal sloganı, hiç de öznel bir proje değil, fakat nesnel tarihsel bir ihtiyacın büyük bir görüş keskinliği ile önden tespit edilmesidir. Bununla birlikte, nesnel bir ihtiyacın tespit edilmesi ile onu olanaklı kılacak öznel koşulların oluşması birbirinden farklı şeylerdir. Verdiği mücadelenin niteliği ve safhaları, Lenin'in bu ayrımının bilincinde olarak hareket ettiğini gösterir.

1889 yılında kurulan ve sosyalist işçi hareketinin yirmibeş yıllık bir dönemine tartışmasız olarak damgasını vuran İkinci Enternasyonal, Paris Komünü sonrası bütün bir sosyalist gelişme ve birikimin siyasal ve örgütsel ifadesiydi. Böyle olunca, bu örgütün çöküşü, ona egemen olmuş oportünizmin iflasından çok daha önemli ve kapsamlı sonuçlar çıkardı ortaya. İşçi hareketinin 45 yıllık örgütlü sosyalist birikimi bir anda darmadağan oldu. Elbette İkinci Enternasyonal'in uzun zaman alan çalışmalarının yığınlarda sosyalist amaç ve idealler doğrultusunda yarattığı etki kolay kolay silinemezdi. Ne var ki, sözkonusu olan bu etki değil, bu etki temeli üzerinde yükselen örgütlü siyasal birikimdi. Şimdi buna artık açık yada örtülü sosyal-şoven kimliği ile oportünizm egemendi ve onu emperyalist amaçlar için savaşan burjuvazinin hizmetine sunmuştu. Böylece savaş, yalnızca kapitalizmin genel bunalımını değil, tam da bu aynı temel üzerinde, uzun ve başarılı bir gelişme döneminin ardından işçi hareketinin ve sosyalizmin evrensel çapta ilk büyük bunalımına da yolaçtı, İkinci Enternasyonal'in çöküşü ve iflası, aynı zamanda bu bunalımın da bir ifadesiydi. Uluslararası işçi hareketinde dönülmez bir bölünme anlamına geliyordu.

Lenin, bu bunalımı ve bölünmeyi tahlil eden o günkü bir çok yazısında, döneme döneme bu bölünmenin emperyalizmin nesnel koşullarından kaynaklandığını ve İkinci Enternasyonal'in bütün bir tarihini kapsadığını vurgulamaktadır. "İşçi hareketinin iki özsel eğilimi, devrimci sosyalizm ile oportünist sosyalizm arasındaki savaşım, 1889'dan 1914'e değin uzanan tüm bir dönemi kapsar." Buna, bu bölünmenin aynı dönem içinde bazı ülkelerde örgütsel biçimler de kazanmış bulunduğunu, diğer bazı ülkelerde ise aynı parti içinde kıyasıya bir mücadele

olarak sürdürdüğünü eklemektedir.

Bu değerlendirmeler kuşkusuz tarihsel gerçekleri yansıtıyordu. Fakat İkinci Enternasyonal çöktüğünde ortaya çıkan asıl gerçek şuydu ki, belki de bir tek Rusya hariç, bütün büyük partilerde “oportünist sosyalizm” ezici bir egemenlik kurmuş bulunuyordu. Bu partilerin devrimci kanatları son derece küçük ve örgütsüz çevreler olarak kalakalmışlardı (örneğin Rosa Luksemburg önderliğindeki SPD sol kanadı). Kendilerine önceden örgütlü bir kimlik kazandırmış olanlar ise, kendi ülkelerinde örgütlü işçi hareketinin yalnızca son derece küçük bir kesimini temsil ediyorlardı.

Sosyal-şovenlerin de etkisiyle yığınları kapsayan milliyetçi şoven dalga, bu grupları ilk dönemler için özellikle yalnızlaştırmıştı. Savaşla birlikte gündeme gelen tümüyle yeni ağır faaliyet koşulları ise, özellikle ilk zamanlarda durumlarını iyice zora sokmuştu. Daha da önemlisi bu parti, grup ya da çevreler, genel olarak devrimci Marksizmin tabanı üzerinde durmak ve emperyalist savaşa karşı enternasyonalist bir konumda olmakla birlikte, henüz netleşmiş bir ideolojik tutum ve programdan yoksundular. İkinci Enternasyonal’in ihanetini ve iflasını açıkça görüyor, mahkum ediyorlardı. Ama gerek ideolojik zayıflık, gerekse sosyalist birikimin hala da eski geleneksel partilerin bünyesinde oluşu, tam bir örgütsel kopuşta büyük tereddütler yaratmaktaydı.

Bir eğilim olarak geçmişten kök alan devrimci sosyalist akımın bir çok ülkede o günkü varlığı ne ölçüde tartışmasız bir gerçektiyse, bunun kendi içinde yeterli bir ideolojik netlikten, örgütlü bir varlıktan ve uluslararası planda yeterli bir ortak davranış birliğinden yoksunluğu da o ölçüde tartışmasız bir gerçektir. Örneğin bu akımın en önemli ve herşeye rağmen birbirine en yakın iki temsilcisi Bolşevikler ve Spartakistler’dir. Oysa onlar arasında bile henüz ciddi görüş ve davranış farklılıkları sözkonusuydu. Alman komünistleri, kendi ülkelerinde kautskici “merkez”den, uluslararası planda ise İkinci Enternasyonal’den örgütsel bir kopuşta hala zorlanıyorlardı. Bolşevikler kendi oportünistlerinden her türlü kopuşu gerçekleştireli çok olmuştu (daha savaş öncesinde). Savaş İkinci Enternasyonal’in çürümüşlüğü, oportünist ve sosyal-şoven kimliğini bütün açıklığı ile ortaya çıkardığı andan itibaren ise, bu kopuşun uluslararası planda da bir zorunluluk olduğunu ısrarla savunuyorlardı. Bu Üçüncü Enternasyonal için, komünist bir enternasyonal için bir çağrı ve mücadeleydi. Uluslararası devrimci marksist akımın içinde bulunduğu zayıflık, dağınıklık ve karamsarlıktan dolayı, bunun için daha yıllarca mücadele etmeleri gerekecekti. Yeni devrimler çağının proleter sınıf mücadeleleri ihtiyaçlarına yanıt verebilecek yeni tipte devrimci partilerin belli başlı ülkelerde hiç değilse ilk nüveleri ortaya çıkmadan, yeni bir enternasyonal yaratmak olanaklı değildi. Öte yandan savaşın mayaladığı devrimci bunalımın henüz yeterince olgunlaşmamış olması da, uluslararası çaptaki bu tür bir büyük devrimci girişim için yeterli nesnel itkileri henüz olanaklı kılmıyordu. Dolayısıyla Lenin ve Bolşeviklerin “proje”lerini gerçekleştirememeleri kararsızlıklarından değil, bu nesnel gerçeklerden dolayı idi.

İkinci Enternasyonal’in büyük ihaneti gerçekleştiğinde buna en çok şaşırانlar,

bu örgütün içten içe yaşadığı çürümenin gerçek kapsamını savaş bunu açığa çıkarana kadar göremeyenler arasında, Lenin önderliğindeki Bolşevikler de vardı. Buna rağmen bu ihanet ve çöküş karşısında hemen hiç bocalamayanlar da yine onlar oldular. İkinci Enternasyonal'in işinin bittiğini herkesden önce ilan edenler, "Yaşasın Üçüncü Enternasyonal" diye ilk haykırانlar onlardı. Yeni enternasyonalin ideolojik ve taktik temellerini hazırlamada ve onu yılların mücadelesiyle nihayet örgütsel olarak da gerçekleştirmede belirleyici rolü de yine onlar oynadılar. Tüm bunlar hiç de şaşırtıcı değildir. Salt Lenin'in tartışmasız kişiliği ile de bağlantılı değildir. Zira unutmamak gerekir ki, Lenin'den bütünüyle habersiz olarak, Rusya'daki Merkez Komitesi ile Duma'daki Bolşevik Grup savaşa karşı bocalamaksızın yurtdışındaki Lenin'e paralel düşen bir tavır almışlardı. Bolşeviklerin bu sağlam ve sarsılmaz tutumlarının gerisinde, o dönem Rusyası'nın özel tarihsel konumu ve bununla sıkı sıkıya bağlı olarak da Bolşevik hareketin kendisine özgü tarihsel oluşumu yatar.

Çarlık Rusyası, Marks-Engels'in 1882 gibi erken bir tarihte işaret ettiği ve yüzyılın dönümünde ise Kautsky'nin daha kesin bir formülasyona kavuşturduğu gibi, Paris Komünü yenilgisinden sonra uluslararası devrimci eylemin ağırlık merkezinin kaymış bulunduğu ülkeydi. Batı Avrupa'da kapitalizmin ve onunla bağlantılı olarak işçi hareketinin görece barışçı bir gelişme dönemine girdikleri sırada, Çarlık Rusyası'nda devrimci çalkantılar başgöstermişti bile. '80'li yılların başında bir ideolojik akım olarak şekillenen Rusya marksist hareketi, bir siyasal akıma dönüştüğü 1894'den itibaren bu devrimci çalkantılarla içiçe gelişti. Bu gelişmenin tarihi, marksist hareket içindeki devrimci akım ile oportünist akım arasında yaşanan zorlu ve uzlaşmaz bir mücadelenin de tarihidir. Lenin her zaman ve bu arada İkinci Enternasyonal'in çöküşünü konu alan yazılarında, bu mücadele ile tüm Enternasyonal içinde devrimci ve oportünist eğilimler arasında süren kesintisiz mücadelenin paralellliğini vurgular.

Bununla birlikte, Rusya'daki mücadelenin kendine özgü niteliği, onun görece barışçı değil, her zaman sert, çalkantılı, devrim ve karşı-devrim dönemlerini yaşayan bir tarihsel zemin üzerinde cereyan ediyor olmasıydı. Rusya'da temel görüşler ve taktikler başından itibaren sınıf mücadelesinin sıcak pratiği ile dolaysız bir bağlantı halinde idi. Yaşam görüşleri, taktikleri, gerçek konum ve tutumları sürekli sinamakta, devrimci olanla oportünist olanı sürekli ayırmakta ve ayrıştırmaktaydı. Uzun yıllar Kautsky'nin, aslında tüm bir İkinci Enternasyonal'in gerçek konumu olan, kuramda "ortodoks" Marksizm ile pratikte en bayağı bir oportünizmi bağdaştırmak, Rusya'da olanaksız değildiyse bile hiç de kolay değildir. Zira Batı Avrupa'da henüz geleceğin sorunu olanlar, Rusya'da daha şimdiden güncel sorunlardı. Teori pratikle kopmaz bağlar içindeydi. Batı Avrupa'da Bernstein'in ismiyle anılan aşırı reformist bir uç kanat dışında oportünist "cerehat"ın asıl büyük bölümü emperyalist savaşa kadar dipte gizli kalmayı başarabilmişken, Rusya'da bu "cerehat" devrim ve karşı-devrimin birbirini izleyen ilerleyişi içinde her adımda ortaya dökülüyordu. Ekonomizm (1894-1903), Menşevizm (1903-1908), tasfiyecilik (1908-1914) ve nihayet sosyal-

şovenizm (1914 sonrası) tüm bunlar bu çalkantılı sürecin peşpeşe sıraladığı “yan ürünler”di. Ve en başından itibaren Lenin, 1903’ten itibaren ise Lenin’in önderliğinde şekilene Bolşevizm, bu tarihsel çizgiyi her bir safhada karşı kutbundan, devrimci sosyalizm konumundan izler. Emperyalist savaş Batı Avrupa partilerinde o güne kadar yanyana ve içiçe varolagelmiş devrimci ve oportünist eğilimlerin kesin bir ayrışmasını artık nihayet gündeme getirdiğinde, Rusya’da bu iş çoktan bitmişti bile. 1912’den beri Bolşevikler artık kesmen ve tümüyle ayrı bir parti idiler. Gerçekte ise bu daha 1903’ten beri fiilen böyleydi. Batı Avrupa’da, emperyalist savaşın başlattığı yeni tarihsel dönemin devrimci ihtiyaçlarına yanıt verecek yeni tipte devrimci partinin ortaya çıkışı henüz potansiyel bir sorunken, Rusya’da bu parti oluşup olgunlaşmıştı bile. Kısaca ileri fakat uyuşuk Avrupa’da ancak İkinci Enternasyonal’in çöküşüyle birlikte yaşanacak olanlar, geri fakat devrimci Rusya’da uzun bir süreç içinde yaşanagelmiş, savaş yalnızca bunun son safhasını oluşturmuştu. Dolayısıyla, bu devrimci gelişmenin devrimci ürünü olan Bolşeviklerin, İkinci Enternasyonal’de yaşananlara bir anlık şaşırırsalar bile, bu gelişmeye karşı nasıl davranacakları konusunda hiç şaşırırmamalarında kavranamaz bir yan yoktur. Aynı şekilde, uluslararası devrimci işçi hareketinin sonraki seyrinde belirleyici bir rol oynamalarına da...

Ekim Devrimi: Komünist Enternasyonal İçin Olgunlaşan Koşullar

Rusya’da patlak veren Şubat Devrimi ile birlikte, ikibuçuk yıldır sürmekte olan emperyalist dünya savaşı yeni bir safhaya girdi. Emperyalist savaş yaklaşık bir buçuk yıl daha devam edecek, fakat bundan böyle artık savaş bunalımı devrim bunalımıyla içiçe yaşanacaktı. Rusya’da devrim, savaşın kaçınılmaz olarak mayaladığı devrimci bunalımın ilk somut açığa çıkışı, elle tutulur bir ilk ürünüydü. Aynı zamanda, emperyalist savaşın devrime yolaçacağına ilişkin savaş öncesi öngörülerin tartışmasız bir ilk doğrulanması oldu.

Doğal olarak, Çarlığın yıkılışına yolaçan Şubat Devrimi yalnızca bir başlangıçtı. Savaşın içinde ortaya çıkan ve savaşı izleyecek olan devrimci çalkantı dönemi henüz yeni başlıyordu. Hem Rusya ve hem de emperyalist savaş içinde ya da onunla bağlantılı olan hemen tüm ülkeler için. Rusya’da başlamış bulunan devrimin kendi kaderi, tümüyle, iktidarı proletaryanın eline verecek sosyalist bir aşamaya geçip geçemeyeceğine bağlıydı. Avrupa’da olgunlaşmakta olan devrimci bunalımın seyri ise, Rusya’da olayların nasıl seyredeceğine çok yakından bağlıydı. Rusya emperyalist savaş yürüten en büyük emperyalist devletlerden biriydi. Görece zayıf fakat son derece militan bir işçi sınıfına sahip bu ülke, emperyalist zincirin en zayıf halkasıydı ve Şubat Devrimiyle bu gerçek apaçık ortaya çıkmış bulunuyordu. Böyle bir ülkede emperyalist zinciri kırarak sosyalist devrimi başarıya ulaştırmak, özellikle savaş içindeki Avrupa’da olmak üzere, tüm dünyada büyük yankılar uyandıracak, devrimci bunalıma yeni bir ivme kazandıracaktı.

Lenin'in Şubat Devriminden hemen sonra formüle ettiği bolşevik taktik, bunubütün açıklığı ile görüyor, kavlıyor ve kendinde somutluyordu. Sağlam bir devrimci marksist teorik temele ve kuvvetli enternasyonalist geleneklere sahip olan Bolşevikler, İkinci Enternasyonal'in iflasından beri olayların Avrupa'daki seyriyle çok daha yakından ilgileniyorlardı. Lenin'in savaşa paralel teorik çabaları, sosyal şovenizme ve kautskiciliğe karşı amansız ideolojik mücadelesi, ve tüm Avrupa ölçüsünde yaymaya çalıştığı emperyalist savaşı içsavaşa çevirmek ve proleter devrimi başarıya ulaştırmak devrimci taktiği, birarada bu ilginin ifadesiydiler. Bolşevikler oportünizm ile hesaplaşmalarını çoktan sonuçlandırmış örgütlü bir parti olarak, uluslararası sosyalist işçi hareketinin mevcut yıkım ortamında, süren şaşkınlığı ve dağınıklığını gidermede, belli tutarsızlıklar taşıyalar bile devrimci enternasyonalizme esasta sadık kalmış çevreleri toparlamada, yeni bir enternasyonalin teorik, taktik ve örgütsel temellerini hazırlamada, kendilerine ayrı bir sorumluluk düştüğünün bilincindeydiler. (Lenin'de bu bilinç özellikle netti.) Tüm bunlar daha Şubat Devriminden önce böyleydi. Şubat Devrimi ise bu sorumluluğu hem daha açık ve hem de daha yakıcı hale getirdi.

Lenin, patlak verdiği andan itibaren emperyalist savaşa karşı net bir biçimde formüle ettiği devrimci taktiği, Şubat Devriminin yarattığı yeni koşullar içinde, bu yeni koşulların Rusya proletaryasına uluslararası devrim alanında yüklediği enternasyonalist sorumluluğu da kapsayacak biçimde, şöyle tanımlıyordu ünlü *Nisan Tezleri*'nde : " *Şubat-Mart 1917 Rus devrimi, emperyalist savaşın iç savaş durumuna dönüşmesinin başlangıcını gösterdi. Bu devrim, savaşın durdurulmasına doğru ilk adımı attı. Savaşın durdurulmasını, yalnızca ikinci adım -iktidarın proletaryaya geçişi- sağlayabilir. Bu bütün dünyada 'cephenin yarılması' nın -sermaye çıkarları cephesinin yarılmasının- başlangıcı olacaktır, ve proletarya, ancak bu cepheyi yararak insanlığı savaşın korkunçluğundan kurtarabilir, ona sürekli bir barışın iyiliklerini sağlayabilir.*

"*Ve, işçi vekilleri sovyetlerini yaratarak, Rus devrimi, Rusya proletaryasını, daha şimdiden bu sermaye 'cephesini yarma' işini yapabilecek bir duruma getirmiştir.*" (9)

Bu öngörüü doğrulayan sosyalist Ekim Devrimi, böylece Lenin'in savaş boyunca sarsılmaz bir kararlılıkla savunduğu taktiğin, tek doğru, sosyalist anlamda tek devrimci ve enternasyonalist taktik olduğunu da kanıtlamış oldu.

Ekim Devriminin çağ açan anlam ve önemi, gerçekte emperyalist savaşla girilmiş bulunan toplumsal devrimler dönemini fiilen başlatmış olmasındadır. Muazzam tarihsel etkileri ve sonuçları iyi bilinen bu büyük tarihsel olay, sarsıcı etkisini güncel olaylar üzerinde çok geçmeden gösterdi. Savaşın yarattığı bunalıma yeni boyutlar kattı. Devrimci süreçleri hızlandırdı. Yıllardır süren savaşın acısını çeken Batı işçi ve emekçileri ile savaşla birlikte yaygın bir biçimde dünya olayları sahnesine çekilmiş bu'unan Doğu'nun ezilen halkları üzerinde güçlü devrimci etkilere yolaçtı.

(9) *Nisan Tezleri ve Ekim Devrimi*, 3. baskı, Sol Yayınları, Ankara, 1979, s.48

Ekim Devriminin tarihsel önemdeki etkilerinden biri de, çürümüş İkinci Enternasyonal'e ve ona ilişkin son hayallere öldürücü darbeyi vurmasıdır. İkinci Enternasyonal'in çürümüşlüğü ve iflası aslında savaşla birlikte ortaya çıkmış olmasına rağmen, sosyal-şovenler ve kautskici "merkez", savaşın yığınlarda başlangıçta yarattığı milliyetçi duygusal baskıdan da yararlanarak bu gerçeği gizlemeye çalışmışlar, bunda hayli de başarı sağlamışlardı. Emperyalist savaş yandaşlığını yüzüstü sürdüren sağ kanattan farklı olarak, bu aynı işi "sosyalist" ve "enternasyonalist" kılıflar içinde yapmaya çalışan "merkez" kanadı, bu gerçeğin anlaşılmasını özellikle güçleştiriyordu. Ekim Devrimi, cepheyi yararak, proleter devrimi somut bir tarihsel gerçeklik haline getirerek, tüm bu ikiyüzlülükleri ve sahtelikleri örten perdeyi yırtıp attı. Tek tek ülkelerde ve tüm dünya ölçüsünde gerçek saflar birbiriyle bağdaşmaz bir biçimde ayrıştırdı ve karşı karşıya getirdi. İkinci Enternasyonal'in açık ya da gizli tüm oportünist ve şoven temsilcileri, kendi ülkelerinde devrimin, uluslararası planda Ekim Devriminin ve onun hızlandırdığı devrimci süreçlerin karşısına dikilerek, kendi gerçek kimliklerini kesinleştirmiş oldular. Emperyalist savaşta "anavatan savunması" bahanesiyle kendi burjuvazilerinin yanında saf tutmuş olanlar, şimdi de aynı şeyi kapitalist düzeni savunarak toplumsal devrim karşısında yapıyorlardı. Bu, İkinci Enternasyonal'in artık devrim, sosyalizm ve enternasyonalizm adına davranma, öyle görünme olanağını tarihsel olarak yitirdiği anlamına geliyordu. İkinci Enternasyonal "komüncü"lere karşı "versaycı"ların safındaydı. Ekim Devriminin öldürücü darbesinin anlamı, bu gerçeği kesinleştirmiş olmasındaydı.

Hızlanan devrimci süreçlerle birlikte düşünüldüğünde, bu, proleter devrimler döneminin enternasyonal, komünist bir enternasyonal için en uygun tarihsel ortam sayılırdı. Oysa onu gerçekleştirmek için daha aradan devrimci çalkantıların ilk ve en önemli dalgasını dakapsayan önemli bir zamanın geçmesi gerekecekti.

Şubat Devrimi savaşla birleşecek ve savaşı izleyecek uluslararası devrimci çalkantıyı haber verdiğinde, Avrupa'da bu çalkantılı döneme ideolojik ve örgütsel bakımdan hazırlıklı hemen hiç bir marksist parti yoktu. Marksist çevreler geleneksel partilerden örgütsel olarak hala da kopamamışlar, dahası kautskici "merkez"le araya yeterli netlikte bir ideolojik çizgi de çizememişlerdi. Büyük bir bölümü hala küçük ve örgütsüz çevrelerdi. Bu tarihsel veri, içten içe çürümüş İkinci Enternasyonal'in uluslararası işçi hareketi içindeki muazzam yıkıcı etkisini gösterir. Lenin Şubat Devrimi sonrasında, proleter enternasyonalizmine sahip bu çevrelerin gücünün son derece sınırlı olduğunun bilincindeydi: *"Bu insanların sayısı çok değil, ama sosyalizmin geleceği yalnızca onlar, yığınların bozucuları değil, ama yolgöstericileri yalnızca onlardır."*

Bu çevrelerin güçlenmesi ve geleneksel partilerden koparak yeni tipte bir devrimci parti kimliği kazanmalarında, iki olanağa güveniyordu. İlk genel planda savaşın olgunlaştırdığı devrimci bunalımın safları kesin bir biçimde ayrıştırmaya etkisine; ve sonra da, ilkinin de bir uzantısı olarak, özel planda Rusya'da başlamış bulunan devrimin bir proleter devrim doğrultusundaki scyrine. Bu ikincisi somut bir olanaktı ve Lenin, bu olanağı yalnızca Avrupa

devrimini hızlandırmak değil, onunla kopmaz bir biçimde, uluslararası komünist hareketi toparlamak bakımından da ele alıyordu. Doğal olarak bu ikincisinin kendilerine, Bolşeviklere, ayrı, özel ve acil bir tarihsel sorumluluk yüklediğinin bilincindeydi. Rusya proletaryasının uluslararası devrime karşı sorumluluğu ile Bolşeviklerin uluslararası komünist harekete karşı sorumluluğu üstüste ve içiçeydi Lenin'de. *Nisan Tezleri* bu son noktaya ilişkin bilinci de net bir biçimde içerir.

"Partimiz 'beklememeli'dir; hemen III. Enternasyonalî kurmalıdır" diyen Lenin, bunu ve o günün kendine özgü koşullarında Rusya proletaryası ile Bolşevik Partinin birbirine paralel düşen tarihsel sorumluluklarını şöyle ifade etmektedir.

"Rus proletaryasına çok şey verilmiştir; dünyanın hiç bir yerinde işçi sınıfı henüz Rusya'da olduğu kadar devrimci gözüpeklik gösteremedi. Ama çok şey verilmiş olandan, çok şey istenecektir."

"Partimizin, tüm dünyanın işçi partileri karşısındaki durumu bugün öyledir ki, III. Enternasyonalî hemen kurma zorunda bulunuyoruz. Bu işi bugün bizden başka kimse yapamaz..." (10)

Lenin'in aynı yerde görünürde sorunu Rusya'nın özgürlük ortamıyla ilişkilendirmesi fazla bir anlam taşımaz. Sorunun özü, yaklaşmakta olan devrimci fırtınayı, eski çürümüş enternasyonalle her türlü ilişkisini kararlılıkla koparmış, gerçek devrimci bir enternasyonalle kucaklamak kaygısıdır. Bu kararlılığın, öncelikle, o günkü nesnel ve öznel olanaklarıyla ancak Bolşevikler tarafından gösterilebileceğine, bunun öteki ülkelerin kararsız grup ve çevrelerini sürükleyeceğine inanmaktadır. Büyük bir görüş keskinliği ile yakın geleceğe bu tür bir hazırlıktan yoksun olarak girmenin yaratacağı sonuçları hissetmekte, bundan tedirginlik duymaktadır.

Fakat Lenin'in "kararsızlara yardım etmek isteyen herkes, ilkin kendisi duraksamaktan vazgeçmeli" uyarısı, kendi partisini bile etkilemedi: Üçüncü Enternasyonal'i "partimiz kurmalıdır" cüretli önerisi destek görmedi. İkinci Enternasyonal'den bu tür bir kararlı kopuş bir yana, Rusya'nın merkezleriyle yeniden birleşmeyi uman Bolşevikler bile vardı. Rusya'da proleter devrime geçişin zorunluluğunu ve bunun uluslararası devrim için taşıdığı önemi göremeyenler ile, eski enternasyondan kopuşta Bolşevik Partisinin uluslararası komünist harekete karşı o günün koşullarında taşınması zorunlu enternasyonalist sorumluluğunu kavrayamayanların aynı kişiler olması şaşırtıcı değildir. Burada oportünizm karşısında zayıflık ile burjuvazi karşısında zayıflık üstüste düşmektedir. Rus devriminin o günkü sorunlarına sosyalist bir perspektifle bakamamak ile, uluslararası olayların o günkü koşullarda Rusya proletaryasına ve Bolşeviklere yüklediği özel sorumluluğu enternasyonalist bir perspektifle değerlendirememek, aynı şekilde üstüste düşmekteydi.

Dolayısıyla Bolşevikler, Ekim Devrimi öncesinde uluslararası komünist

(10) A.g.e., s.65 ve 73

hareketin yeniden oluşumuna Lenin'in umduğu türden bir özel katkıda bulunamadılar. Fakat Ekim Devrimi, yalnızca emperyalist bunalımı keskinleştirerek ve devrimci süreçleri hızlandırarak dolaylı bir yoldan değil, fakat aynı zamanda Bolşeviklerin gözkamaştırıcı bir tarihsel zaferi olarak doğrudan doğruya, çeşitli ülkelerdeki marksist parti, grup ve çevrelerin toparlanmasına ve güçlenmesine katkıda bulundu. Ekim Devrimi, kendinde Leninizmin teorik ve taktik zaferini somutlaştırdı. Böylece onun evrensel planda yaygınlaşıp benimsemesinin önünü açtı.*

Yine de Ekim Devrimi sonrası ilk bir yıl için düşünüldüğünde, bu etkinin ortaya elle tutulur yeterli sonuçlar çıkardığını söylemek mümkün değil. 1918 sonbaharı, dört yıldır büyük bir vahşet olarak süren emperyalist savaşın son aylarıydı. Savaş büyük acılara malolmuş, özellikle Avrupa'da korkunç bir yıkım, yoksulluk ve açlığa yolaçmıştı. Tüm bunların sonucu olarak o günlerde uluslararası çapta bir devrimci durum vardı. Devrimci patlamaların eli kulağında. Rusya proletaryası tutulacak yolu göstermişti. Ekim Devriminin yığınlar üzerindeki etkisi gitgide büyüyordu. Fakat bu uluslararası devrimci durumu bir uluslararası devrime yöneltecek bir yeni devrimci enternasyonal bir yana, belli başlı Avrupa ülkelerinde -en önemli ülke olan Almanya da dahil- ortada henüz devrimci partiler bile yoktu. Aynı günlerde, "devrim bir dizi Avrupa ülkesinde, gözler önünde büyük bir hızla yükseliyor" diye yazan Lenin, öte yandan, Kautsky ile ünlü polemiklerinin ilk notlarında, şu büyük kaygısını da açıkça not ediyordu:

"Avrupa için en büyük talihsizlik, onun için en büyük tehlike, orada devrimci parti olmamasıdır. Schidemannlar, Renaudeller, Hendersonlar, Webbler ve hempaları gibi hainlerin partileri, ya da Kautsky gibi uşak ruhlular var. Devrimci parti yok Avrupa'da."

"Gerçi yığınların güçlü bir devrimci hareketi bu yanlışlı düzeltebilir, ama bu olgu büyük bir talihsizlik ve büyük bir tehlike olarak kalıyor." (11)

Tarihsel olaylar, bunun gerçekten büyük bir talihsizlik olduğunu, korkulan tehlikenin gerçekleşeceğini gösterecekti. Lenin'in yazdıklarının daha mürekkebi bile kurumadan.

Savaşın bittiği günlerde Almanya devrimci bunalımın merkezidi. Fakat Kasım Devrimi (1918) patlak verdiğinde, Avrupa'daki devrimci enternasyona-

* Kautsky'den *Seçilmiş Politik Yazılar* yayınlayan Hatrick Goode derlemedeki sunuşların birinde şunları yazarken bütünüyle haklıdır:

"Bu noktada Lenin'in, Kautsky'nin yorulmaksızın kınanmasında, görünürde tek başına olduğu anımsatılmaya değer. Kautsky'nin kuramsal hatalarını eleştiren Trotsky gibileri bile Kautsky'ye politik olarak saldırmayı reddediyor ve devrimci öğeler ile Kautsky ve taraftarları arasında birliği ileri sürmeye devam ediyorlardı. Lenin'in partisi dışındaki marksistlere gelince, Kautsky'nin bir 'ortadoks marksist' olarak şöhreti herhalde 1917 Ekim devrimine dek ayakta kaldı." (s.86)

(11) *Proleter Devrim ve Dönek Kautsky*, (4. baskı), Bilim ve Sosyalizm Yayınları, Ankara, 1989, s.128

list grupların en önemlisi olan Spartakistler henüz bir parti bile değilldi. Schidemannların partisi vardı, Kautsky'lerin partisi vardı, ama R. Luksemburg ve K. Liebknecht'in henüz bağımsız bir partileri yoktu. Spartakistlerin, Lenin'in lanet okuduğu o Alman "birlik" geleneğini kırarak Kautsky'lerin partilerinden kopmaları ve nihayet bağımsız bir parti olarak varolmaları için, Alman Devriminin en geniş ve en güçlü dalgasının gelip geçmesi gerekti. Oysa özellikle savaşı kaybetmiş ülkelerde (Almanya, Avusturya-Macaristan) savaşın bitimini hemen izleyen bu ilk dalgayı hazırlıklı karşılamak büyük bir tarihsel önem taşımaktaydı. Bu, en önemli fırsattı. Zira hem savaşın yarattığı acı ve yıkımların kitleler tarafından en derin bir biçimde hissedildiği bir andı, ve hem de, savaştan henüz çıkmış yığınlar silahlıydı. Bu, bu ülke burjuvazilerinin en zayıf anıydı. Lenin'in sözünü ettiği "devrimci parti" eksikliği nedeniyle, ayaklanan ve devrimci sovyetler yaratan yığınlar devrimci bir önderlikten yoksunlardı. Politik olarak sosyal-demokrat partilerin denetiminde kaldılar. O günlerde artık kendi de bir hain olan Parvus'un yıllar öncesinden yaptığı kehanet gerçekleşmiş, sosyal-demokrat partiler, güçsüz düşmüş burjuvazi hesabına burjuva düzeni korumak suçunu tüm güçleriyle üstlenmişlerdi. Sosyal-şoven ve merkezci kanatlarıyla eski sosyal-demokrat partiler, proleter yığınlardaki radikalizmi dizginlemek için sosyalist maskelerini daha güçlü bir biçimde takındılar. Devrimin bir kısım şiarlarına ve yarattığı devrimci örgütsel biçimlere bile, içini boşaltmak ve etkisizleştirmek üzere, sahip çıktılar. Böylece savaşın açtığı devrimci bunalımın bu en güçlü dalgası, çürümüş monarşilerin devrilmesiyle savuşturuldu. "Cumhuriyet" biçimi altında burjuva düzen bu en güçsüz tarihsel anında bile korunabildi. Devrimci enternasyonalist grupların "merkez"den kopmadaki yıllar süren zayıflığı, böylesi kritik bir tarihi anda burjuvaziye yaradı.

Savaşın bitimiyle birlikte yoğunlaşan devrimci bunalım, özellikle Almanya ve Orta Avrupa'daki olaylar, komünist enternasyonalin kuruluşunun artık geciktirilemeyeceği konusunda ciddi ve harekete geçirici bir uyarı oldu. Bundan sonrası çok hızlı yaşandı. Aralık sonunda (1918) Bolşevik Partisi tüm ülkelerin komünistlerine Üçüncü Enternasyonal çağrısı yaptı. Ocak sonunda (1919) aynı çağrıyı bu kez Bolşevik Partisiyle birlikte bir dizi parti ve grup ortak olarak yineledi. Çağrıya yanıt veren parti ve örgütler 2 Mart 1919'da, Moskova'da, bir "Uluslararası Konferans" olarak çalışmalarına başladılar. 4 Mart'tan itibaren aynı çalışmalar Üçüncü Enternasyonalin kuruluş Kongresi biçimini aldı ve yeni enternasyonalin kuruluşu tüm dünyaya ilan edildi.

Emperyalist dünya savaşı bir tarihsel dönemi kapatmış, bu büyük tarihsel olayın uluslararası işçi hareketindeki yankısı, II. Enternasyonal'in iflası olmuştu. Bu iflas, devrimci akım ile oportünist akım arasında kökü geçmişte olan iç saflaşmayı anında ortaya çıkarmasına rağmen, devrimci akımın, kendine yeni tarihsel dönemin gereklerine uygun bir uluslararası ideolojik ve örgütsel kimlik kazandırabilmesi için aradan yoğun ve çalkantılarla yaşanan uzun yılların geçmesi gerekmişti. Savaş ve bunalım, savaşın son yıllarında kitlelerde artan memnuniyetsizlik, devrimci çalkantının ilk belirtileri, nihayet bir ilk örnek olarak Rusya'da

Şubat Devrimi, onu izleyen ve toplumsal devrimler döneminin fiilen başlatan Ekim Devrimi, Ekim Devriminin devrimcileştirici etkisi, Almanya’da ve Orta Avrupa’da savaşın bitimini izleyen devrimler ve devrimci çalkantılar... Kendini komünist olarak niteleyen yeni enternasyonal, tüm bu tarihsel olayların nesnel zemini üzerinde adım adım şekillendi. Savaşın ilk iki yılındaki ilk girişimler (Zimmerwald, Kienthal ve bu sırada oluşan “Zimmerwald Solu”) yeni bir enternasyonal haber vermekle birlikte, biçim olarak henüz eski enternasyonalin bir iç muhalefeti konumundaydı. Ekim Devrimi kilometre taşı oldu. Arada durmak ya da tereddüt etmek artık olanaksızdı. Saflar son derece net oluşmuştu. Bir yanda, genel planda kapitalist düzenle ve tek tek ülkelerde kendi burjuvazisiyle bütünleşen çürümüş, tarihsel olarak ölmüş İkinci Enternasyonal; öte yanda, uluslararası proletaryanın devrimci eylemini iktidar mücadelesi ve proletarya diktatörlüğü doğrultusunda yönlendirecek ve yönetecek bir Üçüncü Enternasyonal... İkinci Enternasyonal’dan ideolojik tam kopuşu, artık örgütsel bir tam kopuş izlemeliydi. Savaşın ortaya çıkardığı ve Bolşeviklerin anında gördüğü bu zorunluluğu, öteki ülkelerin devrimci enternasyonalist grupları ancak savaşla birleşen Ekim Devrimi ve onu izleyen öteki devrimlerle görebildiler. 1918’in ikinci yarısı yeni partilerin ve çok geçmeden parti kimliği kazanan komünist örgütlerin peşpeşe kuruluşuna sahne oldu. Bu gelişmeden hareketle Lenin, Üçüncü Enternasyonal’in “fiilen” aşında 1918 kurulduğunu kabul eder. 1919 Mart’ındaki Birinci Kongre, bu fiili duruma resmi bir kimlik kazandırmış oldu.

Komünist Enternasyonal: İlk Yıllar, İlk Sorunlar

İşçi hareketindeki ağır fakat yaygın büyümenin ortaya çıkardığı İkinci Enternasyonal, zamanla, görece barışçı geçen bir dönemin reformist bir yan ürününe dönüşmüştü. Üçüncü Enternasyonal, toplumsal devrimler çağının ilk büyük devrimci dalgasının dolaysız bir devrimci ürünü oldu. Hemen ardında muzaffer Ekim Devrimi, ayaklarının altında ve hemen önünde, yeni muzaffer devrimlere varabilecek devrimci çalkantılar uzanıyordu. Kendi kuruluşunda, yaşadığı çağın açık bilincini olduğu kadar, yaşadığı günlerin devrimci bilincini, sorumluluğunu ve coşkusunu da yansıtıyordu. Tarih içindeki yerini ve tarihsel misyonunu buna göre saptamaktaydı. Kendini uluslararası işçi hareketinin uzun geçmişinin devrimci mirasçısı ve devrimler dönemindeki temsilcisi olarak görüyordu. Birinci Enternasyonal, geleceği öngörmüş ve sosyalizm için uluslararası proleter mücadelenin ilk ideolojik ve örgütsel temellerini atmıştı. İkinci Enternasyonal, hareketin yaygınlaşmasında büyük bir rol oynamış ve milyonlarca proleter sosyalizm bayrağı altında örgütlemişti. Üçüncü Enternasyonal ise, bu birikimin meyvelerini toplayacak, “açık kitle eyleminin, devrimi gerçekleştirmenin enternasyonal” olacaktı. (*Kuruluş Manifestosu*). Lenin de, kuruluşunun hemen ardından, Üçüncü Enternasyonal’in “tarihteki yeri”ni ve “çağ açan önemi”ni, proletarya devrimini zafere ulaştırmak, “Marks’ın baş sloganını”,

proletarya diktatörlüğünü gerçekleştirmek şeklinde özetlemiştir.

Tarih içindeki bu dolaysız devrimci konumunun yanısıra yeni enternasyonalin bir başka temel özelliği, ilk kez tüm dünya ölçüsünde bir uluslararası örgüt olarak ortaya çıkmasıydı. İlk iki enternasyonal yalnızca Avrupa ve Kuzey Amerika işçi hareketini kucaklamışlardı. Birinci Enternasyonal döneminde Doğu hala uzun tarihsel uykusundaydı. İkinci Enternasyonal'in ise ancak son döneminde Doğu'da uyanışın ilk belirtileri açığa çıkmış, fakat oportünist liderler ya bunu görmezlikten gelmişler, ya da örneğin "ilerici bir sömürge politikası" tartışmakla yetinmişlerdi. İkinci Enternasyonal'i çöküşe götüren emperyalist dünya savaşı, öte yandan Doğu'daki uyanışı tüm boyutlarıyla açığa çıkardı. Ekim Devrimi ise ona yeni bir hız kazandırdı; Batı'nın devrimci işçi hareketiyle Doğu'nun devrimci ulusal hareketi arasında dolaysız bir köprü oldu. Şimdi ise komünist Üçüncü Enternasyonal, bu birliğe uluslararası bir örgütsel şekil kazandırmak iddiası ve misyonu ile ortaya çıkıyordu. O yalnızca Batı'nın proleterlerinin değil, Doğu'nun emekçilerinin kurtuluş davasının da temsilcisiydi. Daha *Kuruluş Manifestosu*'nda buna açıkça yer verir; Batı'daki proleter devrimleri ile Doğu'daki ulusal kurtuluş devrimleri arasındaki kopmaz ilişkiyi vurgular.*

İçinde olduğu güncel tarihsel ortamın etkisiyle, Komünist Enternasyonal'in kuruluşuna büyük bir coşku ve dünya devrimine ilişkin son derece iyimser beklentiler egemendi. Öylesine ki, Lenin Kuruluş Kongresi'nin hem açış hem kapanış konuşmalarında, bu iyimserliği dile getirir: "Bütün dünyada proleter ihtilalin zaferi artık kaçınılmazdır: Uluslararası Sovyet Cumhuriyetinin oluşumu ilerlemektedir."

Bununla birlikte, devrimci çalkantılar içinde doğmuş olmak Üçüncü Enternasyonal'in gecikmişliğini gösterdiği gibi, hazırlıksızlığında ifade bulan zayıflığını da açıklar. Kurulduğunda Üçüncü Enternasyonal'e bağlı partilerin sayısı son derece sınırlıydı. İkinci Kongre'de de dile getirildiği gibi, "çoğu ülkede salt komünist eğilimler ve gruplar vardı". Varolan partiler ise henüz yeni kurulmuşlardı. İdeolojik ve örgütsel bakımdan oturmuş değillerdi. Zayıf ve deneyimsizdiler. Avrupa'daki genel devrimci bunalımın sola ve devrimci eyleme çektiği yığınların henüz çok önemsiz kesimlerini temsil ediyorlardı. Bu yığınlar hala büyük ölçüde İkinci Enternasyonal reformistlerinin ve "merkezci"lerin denetimindeydi. Doğal olarak bir tek Bolşevik Partisi bunun istisnasıydı. Devrimci bir dalganın aşağı yukarı tepe noktasında doğmuş, fakat önüne gündemdeki dünya devrimine önderlik etmek görevi koymuş bir örgüt için, bu son derece büyük bir handikaptı.

* İkinci Kongre'de kabul edilen Komünist Enternasyonal Tüzüğü'nün girişinde şöyle denir: "*Komünist Enternasyonal, gerçekte sadece beyaz derili insanların varlığını kabul eden İkinci Enternasyonal'e bağlarını kesin olarak koparttı. Komünist Enternasyonal kendisini bütün dünya emekçilerinin kurtuluşu görevine adanıyor. Komünist Enternasyonal saflarında beyaz, sarı, siyah derili insanlar, dünyanın bütün emekçileri kardeşçe birleşiyor.*"

II. Enternasyonal/Belgeler, Belge Yay., İst., 1979, s.25

Alman komünistleri, yeniden şekillenen komünist hareketin bu henüz son derece zayıf düzeyini Üçüncü Enternasyonal'in kuruluşunu ertelemeye gerekçe göstermişlerdi. Bolşevikler içinse tersine aynı olgu bu kuruluşu bir an önce gerçekleştirmenin bir gerekçesiydi.

Komünist Enternasyonal zayıf doğmakla birlikte kuruluşunun ilk bir yılında çok hızlı bir gelişme yaşadı. Yığınlardaki devrimcileşmenin sürmesi, Orta Avrupa'da ve Almanya'da Sovyet hareketinin gelişmesi ile Ekim Devrimine artarak süren sempati bunu kolaylaştırmıştı. Komünist Enternasyonal çizgisinde yeni komünist partiler ve örgütler kuruldu. Almanya'da, Fransa'da İngiltere'de ve İtalya'da devrimci işçilerin önemli bir bölümünü kontrol eden "merkezci" partiler, devrimci tabanın baskısıyla Komünist Enternasyonal'e katılma isteklerini açıkladılar. Bunlardan ilk üçü Şubat 1919'da İkinci Enternasyonal'in bir devamı olarak kurulan Bern Enternasyonal'i'nden kopmak zorunda kalmışlardı. Kısa ömürlü İkibuçukuncu Enternasyonal de aynı şekilde, sarı Bern Enternasyonal'i'nin itibarsızlaşmasının bir sonucu olarak çıktı ortaya. Komünist Enternasyonal'in güç kazanması öylesine etkileyiciydi ki, Lenin'i, İkinci Kongre'de (Temmuz 1920), bir yıl içinde "İkinci Enternasyonalin üstesinden gelmiş" bulduklarını ilan eden abartılı bir değerlendirmeye yapmaya bile götürdü.

Bu hızlı gelişme üzerine gelen ve dünya devriminin olgunlaşmakta olduğu inancının hala güçlü olduğu koşullarda toplanan İkinci Kongre, Komünist Enternasyonal tarihinde ayrı bir yer tutar. Kuruluş Kongresi'ne göre geniş bir katılıma ve güçlü bir temsil yeteneğine sahip bu Kongre'de, bir dizi temel ve taktik konuda Komünist Enternasyonal'in ilkesel konumu netleştirildi, ideolojik temelleri oluşturuldu, tüzüğü kabul edildi.

Lenin'in İkinci Kongre'ye "*Sol' Komünizm Bir Çocukluk Hastalığı*" kitabını özel bir çabayla yetiştirerek ve Batı dillerinde basımını sağlayarak katılması, bu Kongrenin tarihsel konumu hakkında yanıltıcı yorumlara konu edilemez. Kongre net bir biçimde sağcı oportünizme karşı mücadele platformu olmuş, oportünizm "baş düşman" ilan edilmiştir. Üçüncü Enternasyonal "moda"sına karşı aşırıya varan tedbirler alınmış, "merkezilik"e olduğu kadar onunla uzlaşma eğilimine de savaş ilan edilmiş, "merkez"den kopmak ve "merkezci"leri saflardan temizlemek tutumu bir "ülmatom" kesinliğinde ortaya konmuştur.

Ayrıntılarda ve bazı güncel sorunlarda tartışmalı noktalar olsa bile, Lenin "sol" eğilimlere karşı mücadelesinde tarihsel ve ideolojik bakımdan temelde doğru ve haklı bir konumdadır. Henüz son derece yeni ve dencyimsiz olan komünist parti ve grupların içinde belli kesimler, İkinci Enternasyonal'in oportünist geleneklerine duyulan yerinde ve haklı tepkiyi yanlış bir biçimde belli çalışma alan, araç ve yöntemlerinin reddine vardırırmaktaydılar. İçinden geçilmekte olan tarihsel ortama ve yığınlardaki devrimcileşme ve siyasal olgunlaşmanın düzeyine ilişkin yanılsamalar, bu eğilimi özellikle körüklüyordu. Oysa bir bütün olarak 1919 yılının olayları, gerek yığınların devrimcileşmesinin gerçek düzeyi, gerekse henüz son derece güçsüz ve dencyimsiz olan komünist partilerin bu

yığınlara önderlik yeteneği konusunda uyarıcı olmuş, erken ve kolay devrim hayallerini boşa çıkarmıştı. Yine de, savaşı izleyen ve en büyük ve en derini olduğu sonradan anlaşılan ilk dalga geçmiş olmakla birlikte, devrimci durumun sürdüğü ve daha kuvvetli yeni bir dalganın geleceği ortak ve güçlü bir inançtı. Bunu en iyi şekilde karşılamak ona en iyi şekilde hazırlanmayı, bu ise “baş düşman” ve asıl büyük tehlike olan oportünizmi altetmeyi, fakat yanısıra, “çocukluk” hastalıklarından kaçınmayı da gerektirirdi.

Lenin kitabıyla bunu kavratmayı amaçlıyordu. Nitekim Kongre’deki tutumu da buna tanıklık eder. “Burjuva rejimi bütün dünyada derin bir devrimci kriz geçirmektedir” değerlendirmesini yapar ve sorunu, “devrimci krizi iyi kullanabilmek için devrimci sınıfı hazırlamak” şeklinde koyar. Bunun temel engeli oportünizmdir. Lenin’e göre Komünist Enternasyonal kurulduğundan beri önemli bir mesafe katedilmiş olmakla birlikte, “dünya proletaryasının ihtilalci işçi partilerinin kendi içlerinde bulunan burjuva ve oportünist etkiden kurtulmaları henüz gerçekleşmiş değildir”. “Oportünizm baş düşmanımızdır ve onu yenemeliyiz. Bu kongreden ayrıldığımız zaman tüm partilerden, sonuna dek bu mücadeleyi vermeye kararlı olmalıyız. Asıl görevimiz budur.” Bu sözleri, bu görevle kıyaslandığında, “sol” eğilimin yanlışlarını düzeltme” görevinin daha kolay olduğu; yalnızca küçük-burjuva ögelerin değil, fakat geçmişin çürütücü parlamenter geleneklerinin doğurduğu “haklı, doğru ve gerekli bir kinden hareket eden proletaryanın bazı ileri gruplarının” da bu eğilim içinde yer aldığı değerlendirilmesi izler. (12)

Komünist Enternasyonal tarihinde İkinci Kongre çoğu kere “21 koşul”la birlikte anılmakta ve bu koşulların sonraki tarihsel etkileri hakkında yaygın bir tartışma yürütülmektedir. Lenin ve Zinoviyev tarafından hazırlanan Komünist Enternasyonal’e katılmanın “21 koşul”u, bu kongrede oportünizme karşı verilen mücadelenin ve alınan tavrın en şiddetli ifadesi oldular.

Daha önce de ifade edildiği gibi, Avrupa’ya egemen devrimci havanın hala sürüyor olması, devrimci tabanın baskısı, Ekim Devriminin prestiji, Komünist Enternasyonal’in artan gücü ve saygınlığı, tüm bu etkenler bir arada Bern Enternasyonal’i parçaladı, İkinci Enternasyonal’in merkezci kanadına mensup önde gelen hemen tüm partiler, İkinci Kongre öncesinde taktik bir manevra olarak Komünist Enternasyonal’e katılmak istediler. “21 koşul”, bu “moda” eğilime karşı Komünist Enternasyonal’in kendi ideolojik ve ilkesel saflığını korumak ve savunmak isteğinin ürünüdür. Bu koşulların sunuş bölümünde açıkça belirtilir ve vesile doğdukça tek tek maddelerde yinelenir: “Komünist Enter-

(12) III. Enternasyonal Konuşmaları, Pencere Yayınları, İstanbul, 1989, s.52-53 5

Aynı kongrede Lenin, Alman ve Hollanda “sol”unun hatalarından söz ederken, “genel olarak bu, gelişen bir proleter hareketin hatasıdır” derken, hemen ardından Alman “merkezci”lerinin kongredeki temsilcileri hakkında ve kıyaslama içinde, şunları söyler: “Crispien ve Dittmann yoldaşların söylevleri burjuva ruhundan esintilenmiştir ve bu proletarya diktatoryası için hazırlanmamızda bize yaramayacaktır.”

nasyonal, II. Enternasyonal ideolojisinin kesin olarak sıyrılmayan ve yarı-gö-nüllü olduklarını belli eden kararsız öğeler tarafından sulandırılma tehlikesiyle karşı karşıyadır.”

İkinci Kongre, “21 koşul”u kabul ederken, hem bu tehlikeyi önlemek ve hem de, Komünist Enternasyonal üyesi olup da kendi reformist ya da “merkezci” kanatlarından kopmakta zorlanan partileri bu konuda bir an önce kesin bir tavra yöneltmek amacındadır. “21 koşul”un 7. maddesi, bu ikincisini, “merkezci”den kopmanın en kısa zamanda gerçekleşmesini “kayıtsız şartsız bir ultimatoma niteliğinde” ifade eder. Bunda tereddüt etmenin ve bu tereddüte katlanmayı Komünist Enternasyonal’den beklemenin, onun “İkinci Enternasyonal’e benze-mesine yol açacağı”nı belirtir. Böylece ilkinden kaynaklanan aynı tehlikeye işaret eder. ⁽¹³⁾

Komünist Enternasyonal bu hassasiyeti göstermekte tümüyle haklıydı. Nitekim sarı Bern Enternasyonal’inden devrimci ortamın baskısıyla kopan ve Komünist Enternasyonal’e katılmak isteyen merkezci parti ya da kesimler ile İki buçukuncu Enternasyonal, devrimci dalganın çekildiğinin kesinleşmesinden hemen sonra, gerisin geri aynı sarı İkinci Enternasyonal’e döndüler (Mayıs 1923). Öte yandan Komünist Enternasyonal de talep ettiği ayrışmayı sağladı. Alman Bağımsız Sosyal-Demokrat Partisi ile Fransız ve İtalyan Sosyalist partilerinde, komünist-ler “merkezci”lerden koptular. Muhakkak ki oportünist öğelerden ancak “ultimatoma”la gerçekleşebilen bu tür bir kopmanın geleceğe yansıyan bazı sonuçları olacaktır. Bu 1920 sonunda Tours kongresinde Komünist Partisi adını alan Fransız Sosyalist Partisi için özellikle doğrudur.

Fakat “21 koşul”, gerek taşıdığı anlam ve gerekse yarattığı tarihsel sonuçlar bakımından, yukarıda sözü edilen güncel tehlikeyi savuşturmaktan öteye bir önem taşımaktadır. Bir bölümü ilke sorunları ve dönemin devrimci görevleri konusunda açık ve kesin devrimci tanımlamalar getiren bu koşulların, öteki bir bölümü, Komünist Enternasyonal’e üye olmak isteyen partilerin bu üyeliği hak etmek için yapması zorunlu iç temizliği ve ve iç örgütsel düzenlemeleri kesin ve emredici bir üslupla ortaya koymaktadır. Diğer bazı maddeler ise, bir örgüt olarak Komünist Enternasyonal’in disipline ve örgütsel işleyişe ilişkin anlayışını yansıtmaktadır. Yeni kurulmuş ve moda bir akına sahne olan Komünist Enternasyonal’in, İkinci Enternasyonal’den kalmış partilerden, örgütsel yapı ve işleyişe ilişkin olarak, kendi anlayış ve ilkeleri doğrultusunda kesin değişiklikler ve düzenlemeler talep etmesi son derece doğaldı. Ne var ki, ayrışma ve iç arınmayla karakterize olan bir geçiş döneminin gerektirdiği bu katı ve emredici tutum, Komünist Enternasyonal’in bütün bir tarihinde kalıcılaştı.

İkinci Enternasyonal gevşek bir federasyon olarak örgütlenmişti. Merkezi bir yönetim ve uygulama gücü olmadığı gibi, kararlarının bir bağlayıcılığı da yoktu. Bu yapı, içinde şekillendiği tarihsel dönemin sınıf mücadelesi yönünden durgun, barışçı, hemen tümüyle ulusal bir zemine ve ulusal devlet çerçevesine

(13) *Belgeler*, s.28-34

dayalı koşullarıyla kolayca uyuşabiliyordu. Emperyalizm çağının hızlanan olayları, uluslararası proletaryanın ortak devrimci tutum ve eylemini daha sıkı koordine etmeyi gerektirdiği bir evrede ise, kağıt üzerinde ortak tutumlar saptanmış, fakat uygulama yeteneği konusunda hiç bir özel çare düşünülmemişti. Gerçekte devrim gibi, uluslararası proletaryanın ortak devrimci eylemini ve mücadelesini örgütlemek gibi bir sorunu olmayan İkinci Enternasyonal için, bu durum ne şaşırtıcıydı, ne de o gün için bir problem yaratıyordu. İkinci Enternasyonal'in çöküşü bir yönüyle de durgun dönemin gizlediği bu gerçeğin emperyalist savaşla birlikte açığa çıkmış olmasının bir sonucudur.

Komünist Enternasyonal'den çok önce gerçek marksistler bundan proletarya hareketinin uluslararası disiplini konusunda sonuçlar çıkarmaya çalıştılar. Emperyalist savaş öteki şeyler yanında ulusal çitlere bir başkaldırı olmuş ve tek tek ülkelerdeki devrimci süreçleri bir tek dünya devrimci sürecinin bileşenleri haline getirerek, uluslararası proletaryanın genel strateji ve taktiğini olduğu kadar eylemini de birleştirip koordine etmeyi bir zorunluluk haline getirmişti. Savaşı izleyen uluslararası devrimci dalga bu ihtiyacı daha açık ve yakıcı hale getirdi. İkinci Enternasyonal'in ideolojik bakımdan heterojen, örgütsel bakımdan gevşek yapısının eleştirisi bu temelde gerçekleşti. Devrimci bir komünist enternasyonalin yapısı ve işleyişi ise bu eleştirinin ışığında düşünülüp şekillendirildi.

Devrim çağının gereklerini (buna örgüt ve disiplin anlayışı da dahildi) devrim ülkesinin tarihsel pratiğinin de yardımıyla herkesten iyi kavrayan Bolşevikler bir yana bırakalım. Alman Sosyal-Demokrat Partisi'ndeki bürokratik-merkeziyetçiliğe duyduğu yerinde ve haklı tepkiden dolayı, merkeziyetçilik ve örgüt disiplini sorununa hep dikkatli ve mesafeli yaklaşmış Rosa Luksemburg bile, daha 1915 sonunda, tüm oportünist öğelerden arınmış ve sıkı bir disipline dayalı yeni bir enternasyonal tasarlamıştı. Buna ilişkin olarak hazırladığı 6 maddelik "Öneriler"ini, Liebknecht, uluslararası disiplin konusunda katı ve fazla merkeziyetçi bulmuş ve eleştirmiş, fakat buna rağmen Rosa Luksemburg bu konuda herhangi bir değişiklik yapmayı kesin bir biçimde reddetmişti. (Bu "Öneriler" 1916 başında Spartakist grup tarafından benimsendi.)⁽¹⁴⁾

3. maddesinde "Sınıf örgütlenmesinin ağırlık merkezi Enternasyonaldir" diyen, savaş ve barış zamanında temel sorunlara ilişkin taktiklerin Enternasyonalce saptanması gerektiğini savunan bu "Öneriler" in, bunu izleyen 4. maddesi ise şöyleydi: "4.) Enternasyonal kararlarının uygulanması görevi bütün diğer örgütsel görevlerin üstündedir. Kararlara karşı çıkan ulusal seksiyonlar otomatikman kendilerini Enternasyonalin dışında bulurlar."⁽¹⁵⁾

Rosa Luksemburg, yalnızca İkinci Enternasyonal'in olumsuz deneyiminden hareket ediyordu. Oysa Komünist Enternasyonal'e yön veren Bolşevik liderler, bu deneyimin yanısıra, Ekim Devriminin ve sürmekte olan iç savaşın olumlu

(14) Nettl, Rosa Luksemburg, C.2, s.141

(15) Önerilerin tümü için bkz. Nettl, a.g.e., s.149-150

deneyiminden, savaş sonrası uluslararası devrimci dalganın başarısız fakat öğretici deneyimlerinden hareket ediyorlardı. Buna rağmen, daha önce de altını çizdiğimiz iç ayrışma ve arınma ihtiyacının gerektirdikleri dışında (ki “Öneriler”ini hazırladığı sırada, Rosa Luxemburg da, eski enternasyonalin kendi bünyesinde olmak üzere, bunu kesin bir biçimde talep ediyordu), formüle ettikleri koşullar özü itibarı ile çok farklı değildi.

Öte yandan, “21 koşul” a egemen disiplin ve merkezîyetçilik anlayışı, yalnızca uluslararası işçi hareketinin geride kalan deneyimlerinden de esinlenmez. Yanısıra, içinden geçilmekte olan tarihsel ortamın varsayılan özelliklerinden hareket eder. O günlerde, dünya devriminin olgunlaşmakta, “bütün dünya da derin bir devrimci kriz” in yaşanmakta olduğu, yeni bir uluslararası devrimci dalganın çok geçmeden geleceği düşünülmektedir. Bizzat “21 koşul” un tek tek maddelerinde de bu sık sık dile getirilmiştir. “Avrupa ve Amerika’ nın hemen bütün ülkelerinde, sınıf mücadelesi içsavaş evresine giriyor. Bu koşullar altında...” (3. koşul). “İçinde yaşadığımız, içsavaşın keskinleşme döneminde,...” (12. koşul). Komünist Enternasyonal’ in merkezîyetçilik anlayışını asıl tanımlayan 16. madde bile, içinden geçilmekte olduğu düşünülen kendine özgü koşullarla ilişkilendirilmektedir: “16. Komünist Enternasyonal Kongresi’ nin ve Yürütme Komitesi- nin bütün kararları, Komünist Enternasyonale üye olan bütün partiler için bağlayıcıdır. En keskin içsavaş koşullarında faaliyet gösteren Komünist Enternasyonal, II. Enternasyonalde olduğundan çok daha fazla merkezîyetçi bir tazdaör gülenmek zorundadır. Komünist Enternasyonal ve onun Yürütme Komitesi doğal olarak, ayrı ayrı partilerin, içinde mücadele ettikleri ve faaliyet gösterdikleri çok farklı koşulları hesaba katma ve genelde geçerli olacak kararları, ancak böylesi kararlar almanın mümkün olduğu sorunlarda almak durumundadır.” ⁽¹⁶⁾ (Siyahlar benim)

O gün içinde bulunduğu somut tarihsel ortamı ve olayların akış yönünü böyle değerlendiren Komünist Enternasyonal’ in, uluslararası çapta daha sıkı bir disipline ve güçlendirilmiş bir merkezîyetçiliğe yönlmesi gayet normaldir. Yanlışlık bu sonucun kendisinde değil, bunun çıkarıldığı olayların seyrine ilişkin değerlendirmededir. Bu değerlendirmenin yapıldığı günlerde Avrupa’ da içsavaş evresine girilmiyor, tersine, emperyalist savaşın bitimini izleyen böyle bir evreden (bazı istisnaları olmakla birlikte) artık genel olarak çıkılıyordu. Nitekim çok geçmeden Üçüncü Kongre’ de bu gerçek teslim edilecekti. Fakat buna rağmen, İkinci Kongre’ de şekillendirilen ve olayların yönüyle gerekçelendirilen merkezîyetçilik anlayışında bir değişiklik yapılmadı. Tersine bu güçlendirilerek sürdürüldü. Daha “Stalin dönemi” nden önce!...

Yukarıya aktarılan 16. madde çerçevesinde dikkate değer olan olgu, “en keskin içsavaş koşulları” yla ilişkilendirildiği halde, burada formüle edilen merkezîyetçilik anlayışının, gerçekte hiç de normal dönemin makul ölçülerini aşmamasıdır. Eğer bu maddedeki anlayışın özü egemen kalsaydı, değil içsavaş

koşulları, normal dönemlerde bile, bu ölçüler içindeki bir merkezîyetçiliğin tek tek ülkelerdeki komünist hareketi zaafa uğratması için bir neden kalmazdı. Ne var ki gerçek uygulamada ve zaman içerisinde gitgide güçlenen bir eğilim olarak, bu maddenin son bölümündeki sınırlayıcı ve dengeleyici kayıt görmezlikten gelindi. “Yürütme Komitesinin bütün kararları” kapsamına, yalnızca “genelde geçerli olacak kararlar” ve “ancak böylesi kararlar almanın mümkün olduğu sorunlar” değil, her bir ülkenin kendine özgü olan, dahası giderek her bir partinin kendi iç örgütsel durumuna özgü olan sorunlar (ve tabii bu sorunlara ilişkin kararlar) da dahil oldu.

Aynı kongrede kabul edilen ilk tüzüğün bir çok maddesi, Yürütme Komitesinin (KEYK) görevi, yapısı, yetkisi ve çalışma tarzına ilişkin sorunlara ayrılmıştır. “21 koşul”a bağlı olarak sözünü ettiğimiz gerekçelendirmeler çerçevesinde Yürütme Komitesi geniş yetkilerle donatılmıştır. Fakat doğal olarak en yetkili organ kongredir ve tüzüğün 4. maddesi bu kongrenin her yıl düzenli olarak toplanmasını öngörür. “En keskin içsavaş koşullarında” bu hükme uyulabildiği halde, devrimci dalganın çekilişinden itibaren uygulama değişmiş, ilk beş kongre yaklaşık olarak bir ya da bir buçuk yıl arayla toplandığı halde,* Altıncısı 4 yıl aradan sonra (Temmuz 1928), Yedinci ve son Kongre ise ancak yedi yıl aradan sonra (Temmuz 1935) toplanabilmiş, sonuncusundan sekiz yıl sonra ise Komintern herhangi bir kongre toplayamadan Yürütme Komitesi (KEYK) kararıyla kendini feshetmiştir. Zaman içinde ileriye doğru gidildikçe Komintern kongreleri sürekli bir biçimde seyrelmiş, Yürütme Komitesinin yetkileri ise ters orantılı olarak sürekli bir biçimde artmıştır. Bu, Komintern’de devrimci merkezîyetçilikten bürokratik merkezîyetçiliğe doğru bir bozulma çizgisidir de. Bunun yarattığı sorunları ve dünya komünist hareketi ve dünya devrimci süreci üzerindeki tahribatını, tek ülkede sosyalizmin ortaya çıkardığı problemler ve bununla kopmaz biçimde bağlı olarak, Yürütme Komitesi içinde ve üzerinde Bolşevik Partisi’nin taşıdığı özel ağırlık ile birlikte kavramak olanaklıdır.

İkinci Kongre’de sorun henüz bu çerçeveye sahip değildi. Tek gerçek kaygı, Komünist Enternasyonal’i zararlı öğelerden korumak, uluslararası proletaryanın devrimci eylemine, yaklaştığı düşünülen yeni devrimci çalkantı döneminde en başarılı biçimde önderlik etmektir. Fakta bu kaygıdan doğmakla birlikte, merkezîyetçiliğe doğru kuvvetli aşırı eğilim bu dönemde yerleşmiş ve değişen koşullar içinde bir kusura dönüşmesi kolaylaşmıştır.

“21 koşul”, İkinci Enternasyonal’in eski ve tecrübeli oportünist partilerine Komünist Enternasyonal’in kapılarını kapatmada ve bir kısım partinin saflarında bulunan oportünist öğeleri temizlemede etkili bir silah olarak iş gördü. Fakat bu koşullarda egemen olan ve oportünist öğelere karşı olduğu sürece yararlı bir iş gören hükmedici hava, bir merkezîyetçilik anlayışı olarak kalıcılaştığı ölçüde, dönüp gerisin geri, genç, deneyimsiz, henüz oturmuş bir kimlik ve kişilik

* Birinci Kongre (Mart 1919), İkinci Kongre (Temmuz 1920), Üçüncü Kongre (Haziran 1921), Dördüncü Kongre (Kasım 1922), Beşinci Kongre (Haziran 1924)

kazanmamış yeni partileri yaralayan bir silaha dönüşebildi.

Çekilen Dalga ve Geri Çekilmenin Sorunları

Komünist Enternasyonal, dünya devrimine ilişkin güçlü umutlar çerçevesinde, kendini genel bir saldırıyı yöneltmek üzere hazırlamıştı ki (1919-1920, 1. ve 2. kongreler), devrimci dalganın çekilmekte olduğu katı gerçeği ile karşı karşıya kaldı (1921-1922, 3. ve 4. kongreler). Bu onu haklı olarak taktik çizgisinde temelli değişiklikler yapmaya yöneltti. Fakat bu değişiklik ihtiyacının kendisi ile yapılan değişikliğin mahiyeti, henüz doğmuş, yeni ve oturmamış bir örgüt olarak Komünist Enternasyonal 'i, ona bağlı tek tek partileri, ciddi karışıklıklara itti, önemli tarihsel sonuçları olacak sorunlarla yüzyüze bıraktı.

Komünist Enternasyonal geç doğmuş, dünya savaşını izleyen devrimci dalgaya tümüyle hazırlıksız yakalanmış bir örgüttür. Burada uluslararası bir örgüt olarak Komünist Enternasyonal 'in kendisi için sözkonusu olan şey, belki bir tek Bolşevik Partisi hariç, onun hemen tüm seksiyonları için ayrıca geçerlidir. Zira onlar da ya Komünist Enternasyonal 'le eş zamanlı olarak, ya da hatta ondan bile daha sonra ancak kurulabilmişlerdir. Ötkei etkenler bir yana, bizzat devrimci dalganın içinde ve onun bir ürünü olarak ortaya çıkmış olmak bile, tek başına, onun geçip gidişinin ardından elde edilen hiç bir anlamlı ve kalıcı sonuç olamaması olgusunu açıklar. Rusya'da Sovyet iktidarı yaşamaktaydı, iç savaş muzaffer bir sona bağlanmıştı. Fakat bu kazanım Komünist Enternasyonal 'i incelemektedir. Komünist Enternasyonal 'in savaşı izleyen devrimci dalgadan bizzat kendi faaliyeti ile elde ettiği tek gerçek kazanım, kendine bağlı partilerin kurulması ve belli bir güç kazanmasıydı. Bu güç ise, bir kez daha Sovyet ülkesi ile diğer bir kaç ülke dışında (Fransa, Çekoslovakya ve Norveç), örgütlü işçi sınıfı çoğunluğunu kapsamıyordu.

Bu sonuçlar şaşırtıcı değildir. Kendisi devrimci bir dalganın tepe noktasında doğmuş bulunan bir örgütün, hızla geçip gidecek olan bu dalgayı muzaffer devrimlere yöneltebilmesi beklenemezdi. Bir ilk oluşum aşamasının ideolojik ve örgütsel adımlarını henüz ancak atabilmiş bir örgütün, savaş boyunca mayalanan ve savaşla birlikte patlak vermiş bulunan uluslararası devrimci bunalımın olgunluk aşamasının ihtiyaçlarına başarıyla yanıt verebilmesi düşünülemezdi. Bu değerlendirmenin, ancak daha sonra, ancak o günün tarihsel olaylarının sonraki seyri ve genel bilançosu ışığında, bu denli kolay yapılabilir olduğuna kuşku yoktur. Dolayısıyla, sonradan bakmanın avantajıyla, Komünist Enternasyonal 'in kuruluşunun ilk iki yılında dünya devrimine ilişkin olarak taşıdığı güçlü umutlara bakıp, onun bu "büyük yanılgısı"na şaşmak anlamsızdır. Kaldı ki olaylara hazırlıksız yakalanıldığının daha kuruluş anından itibaren Komünist Enternasyonal 'in kendisi de farkındaydı. Yeni enternasyonalin önderi Lenin, daha onun ortaya çıkışından önce ve patlak vermek üzere olan devrimci olayların öngününde, Avrupa'da devrimci partinin yokluğunu "büyük bir talihsizlik ve büyük bir tehlike" olarak nitelmişti. Olayların hemen sonraki seyri bu talihsizlik

ve tehlikenin olanca açıklığı ile doğrulanması olmuştur.

Buna rağmen Lenin'de içinde Komünist Enternasyonal'in, devrimci bunalımın o günkü gelişme çizgisine ilişkin ciddi yanılgılar yaşamış olduğu bir gerçektir. Bu yanılgının esası, Enternasyonal'in kuruluş döneminin, uluslararası devrimci bunalımın gitgide radikalleşecek bir çizgideki ilerleyişinin henüz yalnızca bir ilk evresini oluşturduğunun sanılmasıydı. Devrimci bunalım derinleşerek sürecekti, İkinci Kongre'de hala buna inanılıyordu. Eğer Komünist Enternasyonal de bu arada kendi oluşumunu ve hazırlıklarını büyük bir hızla tamamlarsa, çok geçmeden geride kalanı izleyecek daha derin ve daha kapsamlı bir yeni devrimci dalgadan en iyi şekilde yararlanabilecekti. Oysa İkinci Kongre'den kısa bir süre sonra olaylar gösterdi ki, Komünist Enternasyonal'in içinde doğduğu devrimci dalga, gerçekte savaşı izleyen devrimci bunalımın tepe noktasıydı. Devrimci çalkantılar uluslararası çapta, önemli farklılıklar ve dengesizlikler göstererek gerçi bir dönem daha sürecekti. Fakat 1918 sonu ile 1919 yılının ilk yarısını kaplayan devrimci dalgayı aşacak bir yenisi o tarihsel devrimci bunalım evresinde (1917-1921) bir daha gerçekleşmeyecekti.

1919 yılı "Savaşın sonra sermaye için en kritik yıl" (Trotski, 3. Kongre) olmuştur. Bu hem burjuvazinin en güçsüz olduğu ve hem de kendisinin bu güçsüzlüğü iliklerinde duyduğu bir önemli yıldır. Savaş henüz bitmişti, yığınlar silahlıydı ve dört yıllık savaşın acılarının en derinden hissedildiği bir dönemdi. Savaşın yenilen tarafı olan Alman ve Orta Avrupa burjuvazisinin baskı aygıtı bir süre için felce uğramış bulunmaktaydı. Burjuva düzenin yerleşik ilişki ve kurumları temelinden sarsılmış, olağan dönemlerin dengeleri altüst olmuştur. Fakat yine de devrimci bunalımın yeterince derin olmamasının yanısıra, komünist öncünün gücü ve hazırlığı ile sosyal-demokrasinin kitleler içindeki etkisi ve gücü arasındaki ilişki, bu ikincisinin lehine olmak üzere, ters orantılıydı. Hain sosyal demokrasi bu en kritik tarihsel anda "düzen"i korumuş, burjuvazinin kendini toplamasına, tahkim etmesine ve inisiyatifi yeniden ele geçirmesine paha biçilmez bir katkıda bulunmuştu. Devrimci bunalım daha birkaç yıl sürecek olsa bile, burjuvazi savaşı izleyen en kritik safhayı geride bırakmıştı. Uluslararası burjuvazi, Ekim Devriminin derslerini komünistlerden daha derin ve kapsamlı bir biçimde özümseyerek, yeni bir Ekim'in, özellikle buna en yakın görünen ülkede, Almanya'da, gündeme gelmesi tehlikesine karşı, bu tehlikeyi bertaraf edecek biçimde kendini hazırlamıştı. Savaş sonrası bir yıl içindeki dağınlığı ve aşırı güvensiz ruh hali geride kalmıştı. Kendini artık daha güçlü ve güvenli hissediyordu. İşçi sınıfının elde etmiş bulunduğu siyasal kazanımları hedef alan bir karşı saldırıya geçecek kadar...

Aslında Avrupa'da devrimci hareketin gelişme temposunda belli bir düşmenin yaşanmakta olduğuna dair işaretler daha 1920 yılı başında hissedilmeye başlanmıştı. Komünist Enternasyonal'in birinci Kuruluş yıldönümünde (1920 Martı) yaptığı bir konuşmada, Lenin'in bunu farketmediği görülür. Kuşku yok ki, 'Sol' Komünizm Bir Çocukluk Hastalığı bunun ürünüdür. Nisan-Mayıs 1920'de hızlı bir çalışmayla İkinci Kongre'ye yetiştirilmek istenmesi bu açıdan rastlantı

değildir. Bununla birlikte, Lenin'in bu sıradaki gerçek görüşü, devrimci hareketin gelişme temposunda belli bir yavaşlama olmakla birlikte, devrimci bunalımın derinleşmekte olduğu, bu objektif zeminin devrimci hareketin gelişimine yeni bir hız kazandıracığı doğrudur. Bu çerçevede sorun, erken ve kolay devrim hayallerine kapılmadan, ama gelmesi kuvvetle muhtemel yeni devrimci dalgayla hızlı, dikkatli ve sabırlı bir biçimde hazırlanmaktır. İkinci Kongre'de yapılan tartışmalar ve alınan kararlar da hep bu çerçeveye girer.

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, İkinci Kongre, dünya devrimine ilişkin güçlü umutlar sahne oldu. Taktik çizgi, hazırlıklar, düzenlemeler hep bu umutları yansıtır. "21 koşul" bile tek başına bunu kanıtlar. Ne var ki bu kongreyi izleyen olaylar, bu umudu sürekli bir biçimde zayıflattı. Kızıl Ordu Varşova kapılarında dönmek zorunda kaldı. 1920 Eylül'ünde İtalyan işçi sınıfının fabrikaları işgal eylemi çok geçmeden kırıldı ve faşistlerin karşı saldırısı hareketi büsbütün gerilettiler. 1921 Mart'ında, o günlerin "devrim ülkesi" Almanya'da, "proletarya öncüsünün ayaklanması" bir kahramanlık örneği oldu, fakat proletaryanın geniş kesimleri tarafından izlenmedi ve vahşice ezildi. 1921 Mart'ında Kronstadt isyanı patlak verdi ve Sovyet Rusya'da "geri çekilme" (NEP) gündeme geldi.

Komünist Enternasyonal 3. Kongresi (22 Haziran-12 Temmuz 1921) bu gelişmeler üzerine geldi ve ortaya çıkan yeni duruma ilişkin hararetli tartışmalara sahne oldu. Bu kongre de Komünist Enternasyonal tarihinde özel bir yer tutar. Bu bir dönüş kongresidir. Bu dönüşün temeli, dünya devriminin yakın dönem somut gelişme seyrine ilişkin olarak ilk iki kongrede taşınan umutların terk edilmesidir. Artık bu sürecin çok daha karmaşık, eşitsiz, inişli-çıkışlı, sancılı ve en önemlisi uzun vadeli bir süreç olduğu düşünülmektedir. Buna bağlı olarak, Üçüncü Kongre, o günkü koşullarda, kapitalist düzene cepheden saldırı taktiklerinden güç toplamak ve işçilerin çoğunluğunu kazanmak taktiğine dönüş, Lenin'in sözleriyle doğrudan saldırıdan "kuşatmaya" dönüşü temsil etti. Komintern içinde, merkezciğe ve sağcı eğilimlere karşı uzlaşmaz ve hoşgörüsüz bir mücadeleden, bu mücadele hala kısmen sürdürülse de, bu kez "sol" eğilimlere karşı uzlaşmaz ve hoşgörüsüz bir mücadeleye dönüşü temsil etti. İkinci ve İki buçukuncu Enternasyonallerden her alanda tam bir kopuş ve amansız bir mücadeleden (ki "özgün" durumdan dolayı bir tek İngiltere bunun dışında tutulmuştu daha önce), bu aynı örgütlerle işçi sınıfının sermayeye karşı kısa dönemli çıkarları için "cephede" birliği çizgisine dönüşü temsil etti.

Kuşkusuz bu dönüşlerin gündeme gelmesi, koşullarındaki değişim ve onun ortaya çıkardığı yeni ihtiyaçlar ve görevlerle sıkı sıkıya bağlantılıydı. Fakat hem o günkü tarihsel ortamda koşullardaki bu değişimin gerçek boyutlarını ve anlamını tespit etmenin ve bunun üzerinde anlaşmanın güçlüğü, ve hem de, dünya devrimine ilişkin güçlü kısa dönemli umutlar ve hayaller içinde oluşmuş bir örgütün tüm kesimlerini bir arada bu umutları sürdürmek eğiliminin cazibesinden kurtarmanın anlaşılır güçlüğü, Komünist Enternasyonal'de ciddi sarsıntılar yarattı. Lenin-Trotski liderliğinin başını çektiği yeni taktik çizgiye karşı hayli güçlü ve dirençli bir "sol" muhalefet belirdi. Bu muhalefeti altetmek zorlu çabası,

bizzat Komünist Enternasyonal bünyesinde hala güçlü bir eğilimi temsil eden sağ kanadın işini kolaylaştırdı. Merkezciğe karşı mücadele sorunu ve merkez-cilikten arınma görevi, güçlü “sol” eğilim karşısında bir yana bırakıldı. Lenin, bütün şiddetini “sol”a yöneltti, merkezciğe karşı mücadelenin abartıldığını, hatta “artık cansıkkı olmaya” bile başladığını söyledi. Lenin, o günün objektif koşullarıyla bağdaşmayan “sol” hayallere ve bunlara eşlik eden maceracı politik çizgiye karşı mücadelesinde güncel planda kuşkusuz haklıydı. Fakat bu kongredeki dönüşün ve “sol”’a karşı amansız, sağa karşı hayırhah bir mücadelenin, bir dizi başka etkenin yanısıra, Komintern’in gelecekteki yaşamını derinden etkilediği bir gerçektir.

Komünist Enternasyonal bünyesinde sağ’a, İkinci Enternasyonal’in sürmekte olan ideolojik etkilerine karşı mücadele ancak başlamışken, devrimci dalganın düşmesi sonucu gündeme getirilen geri çekilme taktikleri, bu ideolojik etkiden arınma mücadelesini kesintiye uğratmış, bunun taşıyıcısı olan ögeler Enternasyonal’in bu yeni çizgisinin resmi temsilcileri olarak görünebilmişlerdir. Altıncı Kongre’den sonra (1928) yeniden gündeme getirilen, “sosyal-demokrat etkilerden arınma” sorunu ise, hem tümüyle sağlıklı saiklere dayanmamış ve hem de anlamlı sonuçlar yaratmamıştır. Kısaca, Komünist Enternasyonal’in Üçüncü ve onu derinleştiren Dördüncü Kongreleri, Yedinci Kongre’deki köklü dönüşü hazırlayan ve kolaylaştıran tarihsel kaynaklar içinde yer alırlar.

Üçüncü Kongre çalışmalarında yeni durumun tespiti ve tahlili özel bir yer tutar. Trotski Kongre’ye sunduğu “Dünya Ekonomik Bunalımı ve Komünist Enternasyonal’in Yeni Görevleri” başlıklı ana raporun girişinde sorunu ortaya şöyle koymaktadır: “Savaşın bitiminden bu yana üç yıl doluyor. Ekonomik ve siyasal düzeyde önem taşıyan görüngüler çıktı ortaya. Sermaye daha hala hemen hemen bütün dünyada tahtında oturuyor; ve biz bu nedenle genelde görüşümüzün, dünya devrimine ilişkin bugünün koşullarında hala doğru olup olmadığının hesabını kendimize vermek zorundayız. Güç ilişkilerinde yadsınmayacak bir değişiklik gerçekleşti. Tartışılabilir tek şey, bu değişimin güç ilişkilerinde meydana gelen daha derin bir takım kaymalardan mı ileri geldiği yoksa daha çok yüzeysel bir değişim mi olduğudur.”⁽¹⁷⁾

Bu giriş sözleri, kongrede tartışılacak ana sorunun başarılı bir ortaya konuluşudur. Trotsky, kendi yönünden, tartışmaya açtığı soruna kesin bir yanıt vermese bile, Üçüncü Kongre sırasında durumun ilk iki kongre dönemindeki gibi olmadığını; başlangıçta genel perspektif doğru saptanmış olmakla birlikte, dünya devriminin somut gelişme seyrinin önceden umdukları gibi gerçekleşmediğini, onun karmaşıklığını yeterince hesaba katmadıklarını, yaşanan yenilgiler ve hayal kırıklıkları aracılığıyla bunu bugün artık nihayet anlayabildiklerini belirtir ve ekler: “Ancak şimdi görüyoruz ve hiss ediyoruz ki, nihai hedefe, iktidarı fethetmeye, dünya devrimine pek o kadar yakın değiliz. 1919 yılında, o zaman, kendimize demiştik ki; bu, ay sorunu. Ama şimdi bunun yıl sorunu olduğunu

(17) Belgeler, s.55

söylüyoruz. Tam ve kesin olarak söyleyemiyoruz, ama şimdi daha iyi biliyoruz ki, gelişme bu doğrultudadır ve biz geçen zaman içerisinde bütün dünyada çok daha güçlü olduk.” (18)

Trotski'nin bu sözleri, kongrede ulaşılan sonuçların, ki bu sonuçlar tespit edilen yeni taktik çizginin de dayanaklarını oluşturur, en önemli bazı öğelerini içermektedir. Dünya savaşını izleyeceği düşünülen bir dünya devrimi görüşü olaylar tarafından boşa çıkarılmıştır. Şimdi artık, dünya devriminin eşitsiz ve karmaşık bir gelişme seyri izleyeceği, daha da önemlisi, uzun bir devrimci mücadele dönemini gerektireceği düşünülmektedir. Lenin'in kongreye sunduğu “Rus Komünist Partisinin Taktikleri Üzerine Rapor”unda da aynı fikir dile getirilmektedir: “... Olaylar bizim beklediğimiz gibi dümdüz bir gelişme göstermediler. Diğer büyük gelişmiş kapitalist ülkelerde bugüne dek devrim patlak vermedi... Önceden tahmin etmiş olduğumuz gibi uluslararası devrim ilerlemekte, fakat tam bizim düşündüğümüz gibi değil.” (19)

Lenin'in önderlik ettiği bir enternasyonalin başlangıçta dünya devrimine ilişkin “düz bir gelişme” çizgisi düşünmüş olması ilk bakışta şaşırtıcı gibi görünüyor. Zira Lenin, savaş dönemindeki teorik çalışmaları esnasında kapitalizmin eşitsiz ekonomik ve politik gelişme yasasına, buna bağlı olarak da dünya devrim sürecinin eşitsiz gelişme seyrine işaret etmiş bulunmaktaydı. Eğer buna rağmen savaş sonrası dönemde dünya devrimine ilişkin “dümdüz bir gelişme” seyri düşünülebilirdiye, bunun nedeni de bizzat savaş sonrası uluslararası tarihsel ortamın kendisiydi. Devrimci bunalım ve devrimci çalkantılar genel bir nitelik arz etmekteydi. Özellikle 1919 yılında ve özellikle Almanya ve Orta Avrupa'da. Devrimin buralardaki, özellikle de Almanya'daki, muhtemel bir başarısının ise uluslararası devrimci bunalımı iyice kızıştıracağı, uluslararası devrimci dalgayı önünde durulamaz boyutlara vardırılacağı umuluyordu. Kuşkusuz ki, bu umutların daha derininde, savaşın, dünya kapitalist düzeninin dengelerini belini yeniden doğrultamayacak denli bozduğu, bunalımın gitgide derinleşmekte olduğu inancı yatmaktaydı.

Komünist Enternasyonal, Üçüncü Kongre'de, olaylar tarafından boşa çıkarılan beklentilerini tahlil ederken, şunları söylemekteydi: “Farklı ülkelerdeki çelişkilerin ulaştığı keskinlik derecesindeki değişiklik, onların toplumsal yapısındaki, aşılması gereken zorluklardaki değişiklik, Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'nın yüksek düzeyde gelişmiş kapitalist ülkelerindeki burjuvazinin yüksek örgütlenme düzeyi, dünya savaşının doğrudan dünya devriminin zaferine yol açmadığını gösterdi.” (20)

Burada sıralanan olgular, genel bir uluslararası bunalım koşullarında bile, dünya devriminin somut gelişme seyrinin neden dümdüz bir çizgi izleyemeye-

(18) a.g.e., s.56

(19) Üçüncü Enternasyonal Konuşmaları, s.126-127

(20) Aktaran Fernando Claudin, *Komintern'den Kominform'a*, C.I, Belge Yay., 1990, İstanbul, s.77

ceğinin, gelişmenin neden bir eğilim olarak eşitsiz ve karmaşık olarak seyredeceğinin açıklamasını oluşturmaktadırlar.

Üçüncü Kongre, dünya devrimine ilişkin kısa dönemli umutları terketmişti. Yine de, kesinlemelerden kaçınınakla birlikte, uluslararası durumun objektif yönden hala devrimci kaldığını, geri çekilmenin kısa süreli olacağını düşünmek eğilimindeydi. Lenin, “RKP’nin Taktikleri Üzerine Rapor’un Tezleri”nde, “büyüyen ekonomik kriz”den, bunun “kitlelerin durumunu her yerde kötüleştirme”sinden, savaş tehlikesinden, tüm bunların ise İkinci ve İkibuçukuncu Enternasyonalleri gittikçe zayıflatmasından söz ediyordu.⁽²¹⁾ Kongre’de Komünist Enternasyonal’in yeni taktikleri üzerine konuşan Radek ise “dünya ekonomik bunalımının yerini konjonktürün geçici yükselişine bırakması” ihtimalinin tümüyle reddedilemeyeceğini, kongredeki tartışmaların da zaten buna işaret ettiğini ifade ettikten sonra, egemen eğilimi yansıtan şu değerlendirmeyi yapıyor: “*Fakat şu gerçeği, benimseyeceğimiz temel hat, genel rota olarak saptamalıyız: Dünya devrimi güçleri etkilerini sürdürüyorlar ve dünya devriminin bir iniş çizgisinin eşiğinde değil, devrimci güçlerin yeni mücadeleler için toparlanmasının eşiğinde bulunuyoruz.*”⁽²²⁾

Radek’in bu değerlendirmesi, kongrede tespit edilen yeni taktik çizginin temellerini oluşturmaktadır. Dünya devrimi güçleri etkilerini sürdürüyorlar, yani durum objektif bakımdan hala devrimcidir. Fakat devrimci dalga bugün için çekilmiştir. Şimdi yeni mücadeleler için güç toplamak zamanıdır. Gerçi Komünist Enternasyonal geçmişe göre bugün çok daha güçlüdür. Fakat henüz işçi sınıfının çoğunluğunu kazanmış değildir. Yeni mücadeleler için hazırlık, işçi sınıfının çoğunluğunu kazanmak demektir.

Üçüncü Kongre’de, bu değerlendirmeden çıkan ilk dolaysız sonuç “Kitlelere” sloganı olmuştur. Radek konuşmasında bunu, “*Dünya devrimine giden yolu, geniş kitlelerin fethedilmesinde görüyoruz*”, şeklinde ifade eder. Lenin ise, şimdi ne yapmamız gerekir diye sorar, “devrim için en iyi şekilde hazırlanmak” diye yanıtlar ve bunu şöyle formüle eder: “*Gelişmiş kapitalist bir ülkede proletarya ne kadar çok örgütlenmişse, tarih devrim hazırlığında bizden o kadar çok mükemmellik istemekte ve işçi sınıfının o kadar büyük bir çoğunluğunu kazanması gerekmektedir.*”⁽²³⁾

Dünya devrimine ilişkin kısa dönemli umutların terki, “Kitlelere” sloganı ve “işçi sınıfının çoğunluğunu kazanmak” görevi, bunlar Üçüncü Kongre’nin en önemli sonuçları oldular. Kongre’den hemen sonra geliştirilen “Birleşik İşçi Cephesi” taktiği ise, bu slogan ve görevden doğuyor, onları tamamlıyordu.

Bu bir geri çekilme politikası ve taktiği idi. Fakat bunun ne tür bir geri çekilme olduğu üzerine yeterli bir açıklık yoktu. İkinci Kongre’nin abartılı değerlendirmelerinden yalnızca bir yıl sonra bu tür bir taktiğin gündeme geti-

(21) *Üçüncü Enternasyonal Konuşmaları*, s.93

(22) *Belgeler*, s.58

(23) *Üçüncü Enternasyonal Konuşmaları*, s.127-128

rilmesi Enternasyonal içinde büyük karışıklıklara ve iç bölünmelere neden oldu. Bu taktiğin kendi içinde yeterli açıklıktan yoksunluğu ise doğal olarak yeni karışıklıklara ortam hazırladı. Yeni tezlerin bir “uzlaşma” ürünü olduğunu Lenin açıkça söylemişti. Bu aslında yeni durumun tahliline ilişkin bulanıklığın kaynaklarından hiç değilse biri hakkında bir fikir veriyor. Komintern sağı'nın hararetle desteklediği ve onayladığı tezlerin yazarı Radek, Kongre'den hemen önce, tezleri kaleme aldığı sırada, aslında yeni bir “eylem dönemine” girildiğini düşünen ve “saldırı kuramı”nı destekleyen “sollar”a eğilimliydi. Tezlerin ilk taslağını buna göre kaleme almıştı ve bu nedenle Lenin tarafından “solcu ahmaklığa teslimiyet”le itham edilmişti.⁽²⁴⁾ Radek tutumunu ancak bundan sonra değiştirmişti. Tüm bunlar yaşanan karışıklığı bir ölçüde açıklamaktadır.

Kongre'de kabul edilen tezleri savunan konuşmasında, Radek, daha önce aktarılan sözlerinden de anlaşılacağı gibi, dünya devriminin bir iniş çizgisinde olduğunu kabul etmiyordu. Konjonktürel bir gerileme içindeki “devrimci güçlerin yeni mücadeleler için toparlamasının eşiğinde” bulunuyorlardı. Radek'inki kişisel bir değerlendirme değil, kongreye hakim olan eğilimdi. Lenin'in kongredeki konuşmaları yer yer farklı işaretler taşımaktadır. Fakat o da, örneğin kongrenin bitiminden bir gün önce (11 Temmuz 1921) “Alman, Polonya, Çek, Macar ve İtalyan Delegeleriyle Toplantıda Konuşmalar”ında, kabul edilen geri çekilme ile ilgili şu değerlendirmeyi yapabilmektedir: “*Bu kongrede yapılan geri çekilme, kanımca, bizim 1917'de Rusya'daki davranışımızla karşılaştırılabilir, ve bu nedenle geri çekilmenin hücumla geçmek için hazırlanmak olduğunun kanıtıdır.*”⁽²⁵⁾

Bugünden bakmak bir yana, o gün için bile güç anlaşılır bir paralelliktir bu. Konuşmanın ilk bölümünden de anlaşıldığı gibi Lenin, Şubat Devrimi sonrasında, yığınların büyük çoğunluğunun henüz Menşevikler ve Sosyalist Devrimcilerin etkisinde ve denetiminde oldukları bir sırada, Bolşevikler'in, çoğunluğu kazanmak üzere gösterdiği taktik esneklik ve “geri çekilme”yi kastetmektedir. Bu paralelliğin objektif değeri tümüyle tartışmalıdır. 1917 Mart'ında Rusya'da devrim yeni başlamıştı, henüz ilk ve en ılımlı evresindeydi; olayların sonradan doğruladığı gibi, her şey onun gitgide radikalleşeceğini, devrimin yeni bir aşamasını zorlayacağını göstermekteydi. Yığınların devrimci eyleminde ileriye doğru bu radikal seyrin tersine olarak ise, kurulu düzen, Çarlığın yıkılışıyla birlikte bir çözümlenme ve dağılma sürecindeydi.

Oysa 1921'deki uluslararası durum hiç de bununla kıyaslanabilir değildi. Rus devrimiyle başlayan devrimci bunalım süreci, savaşın bitimini izleyen aylarda uluslararası bir devrimci dalgaya dönüşmüş, belli iniş çıkışlar izleyerek, 1921 yılına geldiğinde artık gitgide yatışmaya yüz tutmuştu. Tersinden ise, uluslararası burjuvazi ilk kritik dönemi atlatmanın ardından gitgide duruma

(24) Alexander Sobolev, *Üçüncü Enternasyonal Kısa Tarihi*, Bilim Yayınları, İstanbul, 1979, s.137-138

(25) *Üçüncü Enternasyonal Konuşmaları*, s.150

hakim olmuş, savaşın ve savaşı izleyen devrimci çalkantıların sarstığı düzeni restore etmede önemli mesafeler katetmişti. Kısaca 1917 Mart'ında Rusya'da devrimci dönem yükseliş çizgisinin ilk evresindeydi; 1921 yazında ise, sorun şu veya bu ülke açısından değil fakat uluslararası çapta ele alındığında, savaşı izleyen devrimci dönem düşüş çizgisinin son evresindeydi. Zaten çok geçmeden herkesten önce bunu bizzat Lenin görecek, tüm açıklığı ile ifade edecek (*Az Olsun Temiz Olsun*), Komünist Enternasyonal ise bunu kapitalizmin "geçici ve nispi istikrar dönemi" olarak tanımlayacaktı.

Dolayısıyla devrimin yükseliş çizgisinin taktikleri ve taktik esnekliği ile, devrimin iniş çizgisinin taktikleri ve taktik esnekliği iki farklı durumdu ve hiç bir biçimde kıyaslanamazdı. Buna rağmen bu kıyaslamayı olanaklı kılan tek şey, Üçüncü Kongre'de yapılan değerlendirmelerde dünya devriminin bir iniş çizgisinde olduğunun henüz kabul edilmemesiydi. Aslında bir çok belirti, özellikle Lenin ve Trotski'nin konuşmaları, bunun hissedildiğini, ama kimsenin açıkça dile getiremediğini göstermektedir. Bunun yerine, sürecin, düz bir çizgi izlediği, daha uzun zamana yayılmakta olduğu, devrim anı için takvim yapılamayacağı vb. şeklinde daha genel ve dolaylı ifadeler tercih edilmekteydi. Farkedilen, kısmen hesaba katılan fakat açıkça ifade edilmeyen bir durum... Bu olgu, devrimci dalga içinde ve dünya devrimini yönetmek üzere kurulmuş, daha bir yıl önce gerçekleşen İkinci Kongresi'nde tüm kararlarını bu doğrultudaki bir değerlendirme üzerine oturtmuş olan bir örgütün, içinde bulunduğu karmaşık ruh halini anlatır.*

Fakat Üçüncü Kongre değerlendirmelerinin taşıdığı karışıklığın gerisinde, uluslararası durumun hala bir ölçüde belirsiz, karışık ortamı vardı. Savaşı izleyen genel devrimci dalganın giderek yatışmakta olduğuna kuşku yoktu. Fakat tek tek bazı ülkelerde durum hala belirsizdi ve bunların başında kritik bir önem taşıyan Almanya vardı. Yenilmiş ve Versay Antlaşması ile köleleştirilmiş Almanya'da toplumsal ve ekonomik buhran varlığını sürdürmekteydi. Beklenmedik bir gelişme bu buhranı bir devrimci siyasal bunalıma dönüştürebilirdi. (Nitekim 1923 sonbaharında öyle oldu.) Kısmen İtalya'da ve bazı Balkan ülkelerinde de (özellikle

* Buharin'in, Lenin'in beşinci ölüm yıldönümünde yaptığı ünlü konuşmada, Üçüncü Kongre'den yaklaşık bir buçuk yıl sonrasına ait *Az Olsun Temiz Olsun* yazısındaki uluslararası durum tahliline ilişkin olarak söylediği şu sözler, bu ruh halini yansıtmak bakımından dikkate değerdir:

"Viladimir İliç bu satırları yazdığı zaman biz kapitalizmin stabilizasyonundan bahsetmedik. Bu stabilizasyonun tanımlaması yoktu. Ve Vilidamir İliç bizim yıllarca sonra büyük güçlüklerle başardığımız çözümlenmeyi esas itibarıyla yaptı. Lenin, oportünizmle ve herhangi bir ölümcül suçlamayla karşı karşıya gelmekten korkan biri değildi ve muzaffer emperyalist devletlerin başarı kazanacağını yazdı."

Toplumsal Kurtuluş, sayı:12, s.47

Bu konuşmayı yaptığında artık sağ'ın lideri olan Buharin, Üçüncü Kongre'de hala sol'un temsilcileri arasındaydı

Bulgaristan'da) durum hala belirsizdi.

Bu açıdan ele alındığında, farklı ülkelerdeki farklı ve eşitsiz durumları tek bir tanımlama ve ondan çıkacak tek bir genelleştirilmiş taktik çizgi içinde toparlamak eğilimi, Üçüncü Kongre'deki karışıklığın teorik ve yöntemsel temeliydi. Bu Üçüncü Kongre'ye özgü bir hatalı tutum da sayılamaz. Dünya ölçüsündeki emperyalist savaşın genelleştirdiği devrimci bunalım, savaşı izleyen yıl olan 1919'da taşıdığı bu özelliğini hemen onu izleyen yıllarda kaybetmeye başladığı halde, Komünist Enternasyonal tüm ülkelerdeki durumu ortak bir payda altında toplamaya özel ve güçlü bir eğilim duydu. İkinci Kongre'de bu çok belirgindi. Çok genel bazı göstergelerden kalkılarak "Avrupa'nın ve Amerika'nın hemen bütün ülkelerinde sınıf mücadelesi iç savaş evresine giriyor" denilebiliyor, bu tespit defalarca tekrarlanabiliyor, kongrenin saptadığı genelleştirilmiş taktik çizginin temellerini oluşturabiliyordu. Şimdi ise Üçüncü Kongre'de bu aynı yöntemsel hata tersinden bir değerlendirme ile sürdürülmekteydi. Genelleştirilmiş bir geri çekilme taktiği. Bu hatanın tarihsel önemi, tek tek ülkelerdeki özgünlüklerin, devrimin gelişme çizgisine ilişkin ulusal farklılıkların, bunun gerektirdiği farklı görev ve taktiklerin yeterince değerlendirilememesi olmuştur. Komintern merkezi organları isteseler de bunu başaramazlardı. Komünist Enternasyonal'in birbirinden farklı durumlara farklı ve yaratıcı bir tarzda uygulaması gereken genel taktik ilkeleri çerçevesinde, bunu en iyi her bir ülkenin kendi komünistleri yapabiliirdi. Bu, genç komünist partilerin kişilik, inisiyatif ve sınıf mücadelesinin gelişim seyrini etkilemede ustalık kazanması bakımından da önemli ve gerekliydi. Komünist Enternasyonal'in buna, daha başından ve İkinci Enternasyonal pratiğine abartılmış bir tepki olarak, yeterince olanak tanıdığı söylenemez.

Üçüncü Kongre, geride kalan dönemde devrimci sürecin değişik ülkelerdeki farklı gelişme seyrine, olanaklar ve güçlüklerin her bir ülkede eşit olmayan düzeyine, çelişkilerin ulaştığı keskinlik derecesi bakımından değişik ülkelerin birbirinden farklı konumlarına dikkat çekmişti. Buna rağmen aynı kongre aynı hatayı tekrarlardı. Başkan Zinovyev, bir yandan "Doğaları gereği sadece ulusal çerçevede çözülebilecek sorunları uluslararası çerçevede çözme yönünde düşüncesizce taleplerimiz oldu" diyor, fakat öte yandan, örgütsel işleyişe ilişkin bazı teknik sorunları gerekçe göstererek, Enternasyonalin gevşekliğinden, yeterince merkezîyetçi olmamasından yakınıyordu. Örgütsel işleyişi mükemmelleştirmekle, her bir ülkenin kendine özgü durumunu gözeterek üye partilere genel çizgi ve ilkeler çerçevesinde zorunlu bir geniş inisiyatif alanı tanımak farklı şeylerdir. Oysa birincisinden kalkılarak ikincisini saçmalık derecesinde sınırlamak noktasına daha o günlerde varıldı. İngiliz komünistlerinin seçimlerde İşçi Partisi adayları lehine kendi adaylarını geri çekmesi KEYK tarafından telgrafla "tavsiye" edilebiliyor, doğal olarak bu tavsiyeye uyuluyordu; 1923 sonbaharındaki buhran sırasında, Almanya Komünist Partisi lideri Brandler, planlanan ayaklanmanın sorunları için Komintern merkezi ile Almanya arasında mekik dokuyor, Trotski ve Zinovyev, ayaklanmanın tarihini bile bizzat saptamak konusunda

Geri Çekilme İçinde Gerileme: Birleşik İşçi Cephesi ve “İşçi Hükümeti”

Komünist Enternasyonal nc Kongresi'nin genel bir geriekilme taktiği çerçevesinde gündeme getirdiği politikaların ortaya çıkardığı sorunlar ve karışıklıklar, bu kongrenin kararlrından çıkan “Birleşik İşçi Cephesi” politikası ile Dördüncü Kongre'nin karara bađladđı “İşçi Hükümeti” politikası incelen-diğinde daha net görülebilir.

nc Kongre'nin geriekilme saptaması çerçevesinde temel Şiarı, “Kitlelere!” oldu. Buna göre, savaş sonrası devrimci kabarişın “ilk dönemi” sona ermişti. Şimdi ekonomik ve politik cephelerde burjuvazi karşı saldırıya geçmiş bulunmaktaydı. Bu durumda proletarya burjuva düzene cepheden saldırıdan, kısmi istemler uğruna bir savunma savaşına geçmek zorunda kalacaktı, Komünistler ise bu mücadelede proletaryaya önderlik etmek, bu çaba içinde temel devrimci anlayış ve amaçlarını proleter ve emekçi kitlelere benimsetmek zorunda idiler. Kitleleri parlamento ve sendikacılığın dar alanlarından çekip çıkarmanın, onlara kapitalist düzen çerçevesi içinde kalındıkça kısmi kazanımların bile ne kadar sınırlı ve iğreti kalacağını gösterebilmenin, biricik gerçek çözümün kapitalist sınıfı altetmekten ve iktidarı ele geçirmekten geçtiğini kendi deneyimleri ile kavrayabilmenin yolu, proleter yığınların kısmi talepler uğruna gündelik mücadelelerine önderlik etmekten geçmekteydi. Bu düzenin dar çerçevesine kapanıp kalmak değil, tersine kitleleri oradan çıkarıp devrime yöneltmek mücadelesi olacaktı. Bunun için “kitlelere” gidilmeliydi. Devrimin zaferi kitlelerin bu gündelik hazırlık çalışmalarıyla fethinden geçmekteydi.

Fakat bu noktada birbirine bağlı bazı sorunlar vardı. Devrim için fethedi-lecek kitlelerin büyük bir bölümü İkin-ci ve İki bukuncu Enternasyonallere bağlı reformist sosyal-demokrat partilerin etkisindeydi. Bu kitlelerin büyük bir bölümü sendikalarda rgtlyd. Fakat bu sendikalar, reformist partilere mensup liderlerin denetimindeydi. Dolayısıyla kitleleri kazanmak, bir yönüyle de sosyal-demokrat partilerin onlar üzerindeki etkisini kırmak, onları reformist parti ve sendikaların denetiminden çekip almak, hem politik hem sendikal planda devrimci bir temel üzerinde örgütlenmek ve seferber etmek demektir. Bu nedenle ilkin, sosyal-demokratların denetimindeki bu kitlelere ifade edilen amaç doğrul-tusunda ulaşabilmenin uygun somut yöntemleri bulunabilmeliydi.

Öteyandan, burjuvazinin bir karşı saldırısıyla yüzyüze bulunan işçi sınıfının, bu güncel saldırı karşısında, farklı enternasyonaller arasındaki mevcut bln-mşlğnden gelen zaafını bir lde gidirebilmesi, hiç değilse kısmi istemler uğruna mücadelede eylem birliğini oluşturması gerekliydi. Bu işçi hareketi için nesnel bir ihtiyaçtı. Fakat komünistler içinse, aynı zamanda reformizmin düzen yanlısı konumunu, mücadeledeki tutarsızlıklarını sergilemenin ve bu sayede işçi sınıfının geniş kesimlerini onun etkisinden kurtarıp kazanmanın en uygun yolu

ve yöntemiydi. Böylece “Kitlelere!” sloganı belli bir mantık içinde gidip, Üçüncü Kongre sonrasında kesin bir formülasyona kavuşturulan ve somut bir çağrıya dönüştürülen, “Birleşik İşçi Cephesi” politikasına bağlanıyordu.

Tüm kapitalist ülkeler için bir Komünist Enternasyonal taktiği olarak geliştirilmesi daha sonra olmakla birlikte, “Birleşik İşçi Cephesi” politikasının ortaya çıkışı Üçüncü Kongre’yi öncelemektedir. Bu kongreden daha altı ay önce, 8 Ocak 1921’de, Almanya Birleşik Komünist Partisi Merkez Komitesi, Almanya’daki tüm sol parti ve sendikalara (Sosyal Demokrat Parti, Bağımsız Sosyal Demokrat Parti, ABKP’den kopan Komünist İşçi Partisi ve sendikalar) seslenen bir Açık Mektup yayınladı. Mektubun esasını, gericiliğin saldırılarına karşı işçi sınıfının ve öteki emekçi kesimlerin acil ekonomik ve politik istemleri çerçevesinde bir birleşik eylem çağrısı oluşturmaktaydı. Bu mektup ve onu izleyen 1921 Mart ayaklanmasının yenilgisi, yalnızca Alman Komünist Partisini değil, Komintern’i de kendi içinde böldü ve Üçüncü Kongre’de devam eden hararetli tartışmalara yolaçtı. Komintern yöneticilerinden Zinovyev ve Buharin Açık Mektup’a anında karşı çıktılar. Onu uygulanma yeteneğinden yoksun devrimci olmayan bir girişim saydılar. Lenin ve Trotski ise desteklediler. Lenin, desteğini özel bir mektupla Açık Mektup’un sahiplerine iletti (Nisan 1920). Kongre’de ise onu sol kanada karşı hararetle savundu: “ ‘Açık Mektup’un oportünist ilan edilmesi gerçekten utanç vericidir... Örnek bir politik tavidir ‘Açık Mektup’. Biz bunun tezlerimizde açık bir şekilde altını çizdik ve kesinlikle bunu savunmalıyız. Bir örnektir diyorum çünkü işçi sınıfının çoğunluğunu kazanmanın somut yöntemlerinin ilk adımıdır. Proletaryanın hemen hemen bütününün örgütlü olduğu Avrupa’da, işçi sınıfının çoğunluğunu kazanmak zorundayız; bunu anlayamayanların komünist harekette yeri olamaz.”⁽²⁶⁾

Birleşik İşçi Cephesine ilişkin politikanın geliştirilmesi, bir dizi çağrı ve bazı somut girişimlerle birleştirilmesi, asıl olarak Üçüncü Kongre sonrasında ve Dördüncü Kongre’ye kadar olan bütün bir dönem boyunca gerçekleşti. Komünist Enternasyonal Yürütme Kurulu’nun Bolşevik liderlikle yakın bir işbirliği içinde geliştirdiği tezlerde, bu politikanın anlamı, amacı, ilkeleri ve pratik sorunları sürekli biçimde işlendi.

Buna göre; Birleşik İşçi Cephesi, kapitalizme karşı savaşmayı arzulayan bütün işçilerin birliği anlamına geliyordu. Burjuvazinin işçi sınıfına artarak süren saldırısı, buna karşılık ise işçi sınıfının politik ve örgütsel bakımdan farklı işçi sınıfı partileri arasında bölünmüşlüğü açık olgusu, hiç değilse acil sorunlar ve kısmi istemler temeli üzerinde bu tür bir birleşik cepheyi zorunlu kılmaktadır. Bu ihtiyacın karşısına dikilecek olanlar “işçilerin zihninde mutlaka mahkum olacaktır”. Öte yandan, eğer Komünist Partisi bu tür bir birlikten geri durmuş olsaydı, bununla yalnızca, “işçi sınıfının çoğunluğunu, kitle eylemi temeli üzerinde, kazanmakta aciz olduğunu göstermiş olurdu...” Birleşik cephe taktiklerinin amacı ve anlamı daha geniş işçi kitlelerini sermayeye karşı verilen mücadelenin

(26) Üçüncü Enternasyonal Konuşmaları, s.114

içine çekmektir ve bunu olanaklı kılmak için elbette reformist liderlere birlikte mücadele etmek için tekrar tekrar öneriler yapmaktan kaçınılmamalıdır. Bu, “reformistleri sığınaklarından çekip çıkarmak ve mücadele içindeki kitlelerin gözleri önünde kendi saflarımıza yerleştirmek” olacaktır. Bunda reformistlerle bir yakınlaşma görmek, ancak reformizme karşı mücadeleyi yayın odasından dışarıya ayın okumaya indirgeyen bir gazetecinin tutumu olabilir. “...Reformistlerle işçilerin gözü önünde çatışmaktan ve işçi kitlelerine komünistlerle reformistleri kitle mücadelesinin eşit düzleminde değerlendirmek fırsatını vermekten kaçınmaktır.” Bundan geri durmanın gerisinde tüm sol lafazanlıklara rağmen, gerçekte, “bir politik pasiflik yatmaktadır”⁽²⁷⁾ vb.

Dördüncü Kongre toplandığında (5 Kasım-5 Aralık 1922), aradan geçen dönem içinde Birleşik İşçi Cephesi doğrultusundaki çabaların tek sözüedilebilir sonucu, “bir dünya işçi kongresi”ni toplamanın sorunlarını tartışmak üzere, üç enternasyonalin temsilcilerinin biraraya geldikleri Berlin Konferansı olmuştu (Nisan 1922). İkinci Enternasyonal, Berlin Konferansı’ndan iki ay kadar sonra yapılan kendi konferansında (Haziran 1922, Londra), “Üçüncü Enternasyonal’le uluslararası bir uzlaşmaya varmak üzere girişilecek hiç bir çabaya katılmayacağını” karara bağlayınca, bu girişim de tümüyle sonuçsuz kaldı.⁽²⁸⁾

Buna rağmen Dördüncü Kongre, Birleşik İşçi Cephesi politikasına özel bir yer ayırarak, bu cepheyi gerçekleştirmek için mücadelenin asıl şimdi başladığını ilan etti.: “İçinde bulunduğumuz dönemde komünistlerle emekçilerin çoğunluğunu kazanma yolunu sadece birlik cephesi taktiği gösterdiği için Komintern bu taktiğin bütün komünist parti ve gruplarca en titiz bir biçimde uygulanmasını talep etmektedir.” Bölünmeye reformistlerin ihtiyacı vardı. Komünistlerse işçi sınıfının bütün güçlerinin kapitalizm karşısında biraraya getirmek için çalışmalıydılar. Bu çerçevede, birleşik cephe taktiği, komünist öncünün geniş işçi yığınlarına “en zorunlu hayati ihtiyaçları için giriştikleri günlük mücadeleler sırasında yaklaşması anlamına” gelmekteydi. Gündelik talepler için verilen her mücadele devrimci eğitim için bir kaynak oluşturmaktaydı; “çünkü mücadele deneyleri, emekçileri devrimin kaçınılmazlığına ve komünizmin önemine” inandıracaklardı. “Birlik cephesi taktiğinin gerçek başarısı ‘aşağıdan’ bizzat işçi kitlesinin derinliğinden çıkacaktır.” Bununla birlikte, komünistler, “rakip işçi partilerinin yöneticileriyle görüşmeler”den de kaçınmamalıydılar vb.⁽²⁹⁾

Dördüncü Kongre’deki asıl yenilik, ortaya atılan “İşçi Hükümeti” sloganıydı. Bir propaganda sloganı olarak “her yerde” geçerli ilan edilen “İşçi Hükümeti”, burjuva toplumun “güvensiz durumda bulunduğu, işçi partileriyle burjuvazi

(27) Aktaran Trotski, *Faşizme Karşı Mücadele*, Köz Yayınları, 1977, s. 189-192

Trotski, aynı yerde, aktardığı tezlerin Üçüncü ve Dördüncü Kongreler arasında kendisi tarafından kaleme alındığını açıklıyor.

(28) Sobolev, a.g.e, s.188-196

(29) *Belgeler*, s.68-69

arasındaki güç oranının, hükümet sorunun çözülmesini pratik bir zorunluluk olarak gündeme getirdiği ülkeler” içinse güncel bir siyasal slogan olarak öneriliyordu.. Bu gibi ülkelerde, işçi hükümeti sloganı, “bütün bir birlik cephesi taktiğinden çıkan kaçınılmaz mantığı” bir sonuç olacaktı.

“İşçi Hükümeti”, ne proletarya diktatörlüğü ve ne de “ona doğru barışçıl parlamenter bir yükseliş”ti. İşçi hükümeti, “burjuva demokrasisi çerçevesinde ve öncelikle onun araçlarıyla, proleter organlara ve proleter kitle hareketlerine dayanarak işçi politikası yürütme yolunda işçi sınıfınca girilen” bir deneydi. Burjuva partileriyle sosyal demokrat partilerin koalisyonu karşısına komünistler, “ekonomik ve siyasal alanda burjuva iktidarına karşı ve onun nihai çöküşünü amaçlayan, işçilerin birlik cephesini ve bütün işçi partilerinin koalisyonunu” çıkartmalıydılar. Komünist ve sosyal-demokrat partilerin koalisyonuna dayanacak böyle bir işçi hükümetinin “ilk başta gelen görevleri”, proletaryayı silahlandırmak, üretim üzerinde denetim kurmak, vergi yükünü zenginlere yüklemek, gerici burjuvazinin direncini kırmak olmalıydı. “Böyle bir hükümeti, ancak bizzat yığınların mücadelesinden doğduğu takdirde, ezilen işçi kitlelerinin en aşağı tabakalarınca yaratılan, mücadele yeteneğine sahip işçi organlarına dayandığı takdirde gerçekleşebilir.” Fakat “tümüyle parlamento kökenli bir işçi hükümeti de devrimci işçi hareketinin canlanması için vesile yaratabilir” vb.⁽³⁰⁾

Kendi kuruluşundan beri hain ilan ettiği ve burjuva düzenin bir parçası saydığı İkinci Enternasyonal’le, bu kez sözümona “burjuva iktidarına karşı ve onun nihai çöküşünü amaçlayan” bir sözde “işçi hükümeti” tasarlayabilmek, Komünist Enternasyonal’in daha Dördüncü Kongresi’nde yaşadığı büyük gerilemenin ifadesidir. İnce taktikler adına temel gerçeklerden kopmayı ve Komünist Enternasyonal’e devrimci kimliğini veren taktik ilkelerden uzaklaşmayı ifade eden bu sloganın Dördüncü Kongre’deki savunusunu, o günlerde Lenin’den sonra Enternasyonal’in en etkin ve saygın otoritesi olan ve birleşik işçi cephesi politikasının geliştirilmesinde de özel bir rolü bulunan Trotski yaptı. Tarihçi Deutscher, Trotski üzerine biyografik eserinde, işçi hükümetine ilişkin yeni politikanın Dördüncü Kongre’de nasıl karşılandığı hakkında şu bilgiyi vermektedir:

“Bundan sonraki dördüncü kongrede Lenin, hasta olduğu için kısa konuştu. Sözlerini güçlükle söyleyebiliyordu. Enternasyonalin strateji ve taktiklerini Troçki açıkladı. Yeniden birleşik cepheyi savundu. Bu konuda bir adım daha ileri gitti ve komünist partilerinden, bazı şartlarla, Sosyal Demokrat hükümetleri desteklemelerini ve, özel bir takım durumlarda, ihtilal öncesi bir hava ortaya çıktığı zaman, yani koalisyonun proletarya diktatörlüğünün yolunu açması ihtimali bulunduğu hallerde, onlara katılmalarını bile istedi. Muhalefet küplere bindi. Komünist partilerinin herhangi bir koalisyon hükümetine katılmamaları daha ilk günden beri Enternasyonalin birincisi ilkesi olmuştu; partinin görevi, burjuva devlet makinasını yıkmaktı, içine sızarak ele geçirmek değildi. Bununla birlikte

(30) Belgeler, s.67-73

Kongre yeni taktiği kabul etti. Komünist partilerden Sosyal-Demokratlarla koalisyon hükümeti kurmak için fırsat kollamaları istendi...”⁽³¹⁾

“İşçi Hükümeti” sloganı bir yana, birleşik işçi cephesi taktiği, amaçları bakımından kendi içinde belli bir mantığa sahip gibi görünür. Kapitalizme karşı savaşmak isteyen tüm işçilerin birliğini sağlamak, işçi sınıfının çoğunluğunu kitle eylemi temeli üzerinde devrime hazırlamak, “reformistleri sığınaklarından çekip çıkarmak ve mücadele içindeki kitlelerin gözleri önünde kendi saflarımıza yerleştirmek...” vb. vb. Ne var ki, bu taktiğin tartışmalı yanı kendi içinde kurgulanmış amaçları değil, sorunun ilkesel yanı bir yana, herşeyden önce tarihsel ortamdan ve siyasal gerçeklerden kopukluğudur. Bu zayıflık, ilkesel zayıflıklar bir yana bırakıldığında bile, saptanan taktiğin tutarsızlığını ve sonuçta tümüyle başarısızlığa uğramasını açıklamaya yeterdi. Kendi iç kurgusuna göre, bu taktiğin başarısında, sınıfın geniş kesimlerinin kapitalizme karşı sürekli bir biçimde genişleyecek ve derinleşecek eylemi bir ön varsayımdır. Herşey, kısa bir duraklamanın ardından, sürmekte olan devrimci bunalım temeli üzerinde devrimci kitle hareketinin yeni bir yükseliş olanağına göre düşünülmektedir. Üçüncü Kongre tezlerinin yazarı Radek’in “genç rota” üzerine söyledikleri ile Lenin’in bir dizi değerlendirmesi, bu arada 1917 Rusyası ile kurulan paralellik, tüm bunlar birarada bunu gösterir.*

Oysa Avrupa ve Kuzey Amerika sözkonusu olduğunda, bu değerlendirme olayların gerçek seyriyle bağdaşmaz. Bu taktiğin gündeme getirildiği dönem, Avrupa’da ve Kuzey Amerika’da, yeni bir yükselişin eşiği olmakla değil, savaşı izleyen devrimci yükselişin sonu ve kapitalizmin nispi bir istikrar evresine girişi ile karakterize olmaktadır. Nitekim Lenin, bir süre sonra, yenilmiş Almanya’yı dışında tutarak, o günlerin Avrupa’daki gerçek durumunu şöyle tanımlayacaktı. “Batının en yaşlı devletleri olan bir kaç devlet, kazandıkları zafere dayanarak, kendi ülkelerindeki sömürülen sınıflara bazı önemsiz ayrıcalıklar tanımak durumundadırlar. Bu ayrıcalıklar önemsiz de olsalar, o ülkelerdeki devrimci hareketi geciktirmekte ve ‘toplumsal barış’a benzer bir durum yaratmaktadır.”⁽³²⁾

Dolayısıyla, yeni politikanın varsayımları, herşeyden önce içinden geçilmekte olan tarihsel evrenin nesnel özellikleriyle katı bir çelişki içindeydi. Bu, bu varsayımlar temeli üzerinde bu politikadan umulan tüm yararların dayanaksızlığını ve sonuçta yalnızca bu yönüyle bile bu taktiğin isabetsizliğini ve başarısızlığını açıklar. Şunu da belirtelim ki, şaşırtıcı derecede öznel görünen bu bakışın gerisinde, hep Almanya’da hala belirsiz kalan durum vardır. Fakat

* Bu beklenti ciddi bir somut tahlile dayanmaz. Gerçi Lenin, aynı kongredeki konuşmalarının birinde, “ileri kapitalist ülkelerdeki somut gelişimin derin bir araştırması” ihtiyacını vurgular, fakat yeni taktiğin dayandırıldığı tespitler bu tür bir tahlilden bağımsız olarak yapılır.

(31) Troçki, C.2, Ağaoğlu Yayınevi, İstanbul, 1970, s.79

(32) Az Olsun Temiz Olsun, *İşçi Sınıfı ve Köylülük* İçinde, Sol Yayınları, Ankara, 1977, s.517

Almanya'ya bakıp, Komünist Enternasyonal'in geneli için bir taktik çizgi tespit etmek ve "bu taktiğin bütün komünist parti ve gruplarca en titiz bir biçimde uygulanmasını" talep etmek, bir kez daha yineleyelim, daha da vahim bir tutarsızlıktır.

Fakat birleşik işçi cephesi taktiği ile "işçi hükümeti" sloganının, Komünist Enternasyonal'in teorik ve tarihsel konumu bakımından asıl önemi, hiç de güncel durumun değerlendirilmesindeki telafi edilebilir bir taktik yanlışlıkta yatmamaktadır. Nitekim, adı açıkça konmasa bile, o günün tarihsel ortamının gerçek özellikleri gitgide daha belirgin hissedildiği halde, bu taktik buna rağmen ve "asıl şimdi gerekli" denilerek (Dördüncü Kongre, 1922 sonu) sürdürülmüştür. Demek ki sorunun özü ve önemi hiç de koşulların kavranış biçimiyle ilgili değildir. Bu taktik ve sloganın asıl önemi, proletaryanın devrimci sınıf taktiklerinin ilkesel çerçevesine ilişkin tutarsızlıklar ve bununla da sıkı sıkıya bağlı olarak, sosyal-demokratların gerçek konumu hakkında yeniden yaratılan hayallerdir. Bu taktik ve slogan, Komünist Enternasyonal'in İkinci Enternasyonal'in teorik ve ilkesel konumundan yaşadığı büyük tarihsel kopuştan ciddi bir gerilemedir. Arada açılan ve tam bir tarihsel ve teorik haklılığa sahip olan mesafenin, ciddi teorik ve ilkesel karışıklıklar yaratacak ve tahrip edici tarihsel sonuçlar besleyecek ölçüde, yeniden kapanmasıdır. Aslında, bir başka yönünden bakılırsa, yaşanan teorik ve tarihsel kopuşun ne ölçüde köklü, derinlikli, kesin ve tam olduğunun da, bir ölçüde tartışmaya açık hale gelmesidir.

Emperyalist savaş, İkinci Enternasyonal'in, ona bağlı geleneksel sosyal-demokrat partilerin, burjuvazinin hizmetinde düzen içi örgütler haline geldiğini gösterdi. Savaşı izleyen devrimci dalga, bu aynı partilerin devrimin karşısına kapitalizmin aktif savunucuları olarak çıktıklarını, proletarya ile burjuvazi arasındaki içsavaşta "komüncü"lere karşı "versaycı"ların yanında yer aldıklarını (Lenin) gösterdi. Macar Sovyet Cumhuriyeti deneyi, merkezilerle bile bir hükümet birliğinin felaket demek olduğunu kanıtladı. Tüm bu deneyimleri, *Emperyalizm* başlıklı bilimsel eserinin teorik sonuçları ile birleştiren Lenin, 1920 Temmuz'unda bu aynı esere yazdığı Önsöz'de, şöyle toparladı: "*İşçi hareketinin bütününde görülen uluslararası bölünme, günümüzde iyice belirgin bir durum kazanmıştır. (II. ve III. Enternasyonaller). İki akım arasında silahlı bir savaşın ve içsavaşın sürdüğü de ortadadır.*" Aynı yerde bunu örnekledikten, bu "tarihsel ve evrensel olayın ekonomik temeli"ni özetledikten sonra da, sözlerini şöyle bağladı: "*Bu olayın ekonomik kökleri kavranmadıkça, siyasal ve toplumsal önemi değerlendirilmedikçe, komünist hareketin ve önümüzdeki toplumsal devrimin pratik sorunlarının çözümlerine doğru bir tek adım bile aulamaz*"⁽³³⁾

Komünist Enternasyonal'i bu tarihsel ve teorik gelişme süreci yarattı ve bu enternasyonalin ilk iki kongresi kendini yaratan bu temeli daha da geliştirdi. Üçüncü Kongre ile aynı tarihte, İkinci Enternasyonal, her yerde, savaşın ve onu izleyen devrimci kaynaşmaların kapitalist düzende yarattığı sarsıntıları giderme

(33) *Emperyalizm*, Sol Yay., 7. Baskı, s.14-15

ve kapitalizmi restore etme çabasında burjuvazinin aktif bir destekçisi idi. Objektif konumu ve temel yönelimi bu olan bir akımla, geniş işçi yığınlarını birleştirmek adına ve kısmi talepler temeli üzerinde, kapitalizme karşı bir asgari mücadele platformu tasarlamak, bir kez daha objektif gerçeklerden kopmaktır.

Sosyal-demokratlar işçi sınıfı yararına bazı reformlar için bazı gündelik ihtiyaç ve istemler için elbette bir çaba gösterebilirlerdi ve göstermekteydiler. Başka türlü olsaydı politik olarak varolmak olanağını kolayca kaybederlerdi. Fakat onlar için bunun yolu **burjuva düzenin temel çıkarlarına hizmetten** geçmekteydi. Sosyal-demokratlar için kısmi taleplerin elde edilmesi, **burjuva düzeni savunmanın, sınıfı devrimci eylemden alıkoymanın** yan ürünleriydi. Oysa komünistler için kısmi talepleri gerçekleştirmek, tersine, kapitalizme karşı mücadele etmekten, yığınları devrimci eyleme sürüklemekten geçmekteydi. Reformcu ve devrimci bu iki bakış ve ele alışın, birleşik işçi cephesi çerçevesinde ve gündelik faaliyet içinde bağdaştırılması nasıl olabilirdi? Burada, tam da bu bağdaşmazlık içinde, sosyal-demokrasinin içyüzünü açığa çıkarmak ve böylece geniş işçi kitleleri üzerindeki etkisini kırmak olanağı ileri sürülebilir. Fakat bunun olanaklı olabilmesi de, ya gündelik istemlerin sosyal-demokrasi ve reformist sendika liderleri tarafından karşılanamaması, ya da birlik cephesi platformunun kısmi istemlerin ötesinde kurulabilmesi gereklidir. O günün koşullarında bunlardan ilki, sosyal-demokratlar için, tam da mücadeleden geri durarak, yığınları politik pasiflik içinde tutarak, bu temel üzerinde burjuvaziyle gerçekleştirilmiş uzlaşma sayesinde, elde edilebilir idi. Kaldı ki zaten bu sosyal-demokrasinin gücünü ve etkinliğini oluşturmasını ve korumasını olanaklı kılan asıl temeldi. Sosyal-demokratlar, bu tür bir çerçevede kalındığı sürece, hiç de komünistlerle “mücadele birliği”ni değil, tam tersine, burjuvaziyle komünistlere karşı iş birliğini tercih ederlerdi. Ve kapitalizmin girmekte olduğu yeni koşullar ile Ekim Devriminden duyulan korku ve alınan ders, bir çok ülkede burjuvaziye, bu alanda sosyal-demokratlara gerekli kolaylığı fazlasıyla sağlamaya yönelmişti.

Gündelik istemleri aşan bir birlik cephesi platformu ise, sosyal-demokratların doğaları gereği yaşanamayacakları, tersine bu doğrultudaki bir gelişmeye karşı burjuvaziyle her zamankinden daha sıkı kenetlenecekleri bir durum olurdu. Bu noktada onların işini güçleştirecek, onları daha çok bir **taktik manevra** olarak birleşik işçi cephesi politikasına zorlayabilecek tek gerçek faktör, kendi etkileri ve denetimleri altında tuttukları da dahil, geniş yığınların bu tür istemlere sahip çıkması ve bu doğrultuda ortaya bir **militan mücadele eğilimi** koyması olabilirdi. Aslında taktik politikasını geliştirirken Komünist Enternasyonal’in de umudu buydu. Gerek birleşik işçi cephesi, gerekse “işçi hükümeti” üzerine görüşlerini açıklarken ve başarı olanaklarını tartışırken, döne döne bu “aşağıdan” gelen basınç üzerinde durması bundandır. Fakat bu umut o günün gerçeklerinden kopuktu. (Lenin’in, önemsiz ayrıcalıklarla burjuvazinin yaratmayı başardığı “toplumsal barış”a benzer bir durum üzerine sözleri hatırlansın.)

Devrimci hareketin yatıştığı ve kapitalizmin nispi bir istikrar dönemine girmekte olduğu bir sırada, “işçi sınıfının çoğunluğunu” reformizmin etkisinden

kurtarıp kazanmak, Komünist Enternasyonal'ın kapıldığı anlaşılması zor bir hayaldi. Geride kalan devrimci dönemde başarısız bir işin, kıyaslanmayacak ölçüde elverişsiz olan bir dönemde, yığınların devrimcileşmesi ve sosyal-demokrasiden kopmasını kolaylaştıran nesnel koşulların geride kaldığı nispeten durgun bir dönemde başarılabilirliğini sanmak gerçekçi bir beklenti değildi. Böylesi dönemlerde reformizm gücünü, etkinliğini, yığınlar üzerindeki politik ve örgütsel denetimini her zaman ve nispeten kolay bir biçimde koruyabilmektedir.

Fakat böyle bir hayale kapılmanın yarattığı **asıl tehlike**, bunu olanaklı kılacak taktikler adına, Komünist Enternasyonal ile İkinci Enternasyonal, komünist parti ile sosyal-demokrat parti arasındaki sınır çizgilerini bulanıklaştırmak olurdu. Sosyal-demokrat partileri de kapsayan “işçi partileri” deyişi, onun bir uzantısı olarak ortaya çıkan “işçi hükümeti” sloganı, “işçi partileri ile burjuvazi arasındaki güç oranı” türünden ifadeler, “burjuva iktidarına karşı ve onun nihai çöküşünü amaçlayan işçilerin birlik cephesi ve bütün işçi partilerinin koalisyonu” türünden formüller, tüm bunlar böylesine bir bulanıklığı yaratmaktan başka bir işe yarayamazlardı. İşçilere, komünist partisi ile sosyal-demokrat partinin koalisyonundan oluşan, burjuva demokrasisi çerçevesinde ve “öncelikle onun araçlarıyla” iş gören, böylece sözüme “devlet aygıtını ele geçiren”, bu sayede işçileri silahlandırırken tüm burjuva ve karşı devrimci örgütleri silahsızladırarak, üretimi denetleyen bir “işçi hükümeti” modeli sunmak, yalnızca sosyal-demokrasi konusunda da değil, daha da kötüsü, burjuva devlet aygıtı hakkında boş ve son derece tehlikeli hayaller yaymak demektir.

Komünizm ile sosyal-demokrasi iki ayrı dünya, iki ayrı düzen, iki ayrı sınıf, iki ayrı siper demektir. Birincisi her türlü faaliyetinde işçi sınıfını düzenden koparıp kapitalizmi yıkmak üzere devrime yöneltmek için çabalarırken, ikincisi, tersine olarak, işçi sınıfının kapitalizme köleliğini sürdürmek, onu düzen içinde tutup devrimden uzaklaştırmak çabasıdır. Özel bir tarihsel anda bu iki akımın varlığını birarada tehdit edebilecek bir gelişme sözkonusu olmadığı sürece, bu iki akım arasında bir kesişme alanı bulmak nesnel olarak olanaksızdır. Sosyal-demokrasiye nefes aldırılan bir durgunluk döneminde komünistlerin bu tür bir kesişme alanı aramaya kalkması, onları yalnızca düzen içi bir çerçeveye sıkışık kalmak tehlikesiyle yüzyüze bırakabilir. Ya böyle olur, ya da sözkonusu taktik bir kez daha ayakları havada kalır, bir uygulanma olanağı bulamaz.

Üçüncü ve Dördüncü Kongrelerin resmi belgeleri, tüm sosyal-demokrat partileri cömertçe “işçi partileri”ni sınıflamasına koyarlar. Oysa İkinci Kongre’de Lenin, İngiliz İşçi Partisini “sendikalarda örgütlenmiş işçilerin politik ifadesi” olarak tanımladılar diye İngiliz komünistlerini kınamaktaydı. Bir parti nitelendirilirken üye tabanının sosyal yapısına göre değil, sözkonusu partilerin gerçek politik kimliğine ve faaliyetine bakılır diyen Lenin, “Bu açıdan bakıldığında tek doğru görüş, İşçi Partisi’nin son derece burjuva bir parti”, “burjuvaziye ait bir örgüt” olduğunu sözlerine eklemişti. Fakat bu kongreden yalnızca altı ay sonra, bu kez sözüme bir “işçi hükümeti”ne olanak yaratmak adına, İngiliz

komünistlerinden İngiliz İşçi Partisi lehine kendi adaylarını seçimlerden çekmeleri de istenebilmişti.

Sosyal-demokrat partileri kapsayan bir birleşik işçi cephesi ancak bir koşulla gerçekleşebilirdi. Komünistlerin onu devrimci bir biçimde ele almaması, kısmi talepler uğruna mücadeleyi iktidar perspektifine bağlamaması koşuluyla. Bunun olmadığı bir durumda, reformistler de devrimcileşemeyeceğine göre, bu taktiğin bir gerçekleşme şansı yok demektir. Bu taktiğe model ülke olan Almanya'nın bazı eyaletlerinde (Saksonya ve Thüringen), 1923 sonbaharında, "işçi hükümeti" sloganı sosyal-demokratların sol kanadıyla kurulan ortak hükümetlerle çok kısa bir süre için bir uygulanma olanağı buldu. Bunun ise 1923 Ekim'inde komünistlerin bozguna dönüşen kolay yenilgisi ile sonuçlanması, Komünist Enternasyonal'i geriye çeken taktiğin de sonu oldu. Bir ölçüde bu fiyaskoya bir tepki olarak, 1924 Haziranı'nda toplanan Beşinci Kongre'de, bu kez de ters uca bir savrulmayla, sosyal-demokrasinin "faşizmin bir kanadı" olduğu iddia edildi ve ortaya "sosyal-faşizm" tezi atıldı.

Kendi özel katkısı ile geliştirilen birleşik işçi cephesi politikasını 1932'de hala savununan Trotski, bu politikanın başarısızlıkları hakkında şunları yazmaktadır:

"Öyleyse, Komintern'in birleşik işçi cephesi politikasını reddedişi nasıl açıklanmalı? Bu politikanın geçmişte uğradığı başarısızlıklar ve fiyaskoyla". Başarısızlığın politikadan değil, politikacıardan geldiğini iddia eden Trotski yapılan yanlışların "iki kategori"de toplandığını belirtir. Kendisinin etkin olduğu döneme (bu politikaların geliştirildiği Üçüncü ve Dördüncü Kongreler dönemi) ilişkin yanlışları ilk kategoride toparlar ve şöyle özetler: *"Çoğu kez, Komünist Partisinin en önemli yayın organları durumla ilgisi olmayan ve kitlelerin bilincinde bir karışıklık uyandırmayan radikal sloganlar için ortak mücadele önerisi ile yaklaşmışlardır reformistlere. Bu öneriler, kör atış niteliğini taşıyorlardı. Kitleler ilgisiz kalıyordu; reformist liderler ise Komünistlerin bu önerilerini Sosyal Demokrasiyi yıkmak için bir tuzak olarak görüyorlardı. Her iki durumda da, birleşik cephe politikasının salt biçimsel, bildirisel bir uygulaması denenmişti; oysa bu politika, özü itibarıyla, ancak genel durumun ve kitlelerin şartlarının gerçekçi bir değerlendirmesinin temeli üzerinde verimli olabilir."*⁽³⁴⁾

Trotski yanlış tarihçisi Isaac Deutscher ise, aynı konuda ve Trotski'nin bu politikaya ilişkin rolünü tartıştığı bir sırada, şu değerlendirmeyi yapar:

"Birleşik cephe fikri Bolşeviklerin geçmişteki taktik tecrübelerine dayanmaktaydı... Ancak, Bolşeviklerin başarısı yalnızca liderlerinin becerikliliğinden ileri gelmemiştir, bütün sosyal düzen yıkılmış, bütün klasik ihtilallerde olduğu gibi bu ihtilal de sağdan sola gitmişti. Komünistlerin görüşüne göre, başka gerçekçi taktikler olmasa bile, Rusya'nın dışında uygulanacak bu tür taktiklerin aynı derecede başarı şansı var mıydı? Eski düzen Avrupa'da bir dereceye kadar denge sağlamış, karmakarışık bir şekilde de olsa açıkça soldan sağa gitmişti.

(34) *Faşizme Karşı Mücadele*, s.192-193

Yalnız bu bile birleşik cephe içinde reformcuların üstün durum sağlamalarına yeterdi.”⁽³⁵⁾

Her iki değerlendirme de, aslında, özellikle Trotski kesin bir biçimde aksine iddia etse de, birleşik işçi cephesi taktiğinin o günün tarihsel koşullarında devrimci bir çerçevede uygulanma yeteneğinden yoksun olduğunu göstermektedir. Reformcu bir çerçeveye de doğal olarak Komünist Enternasyonal yanaşmazdı. (Değerlendirmesinde Trotski'nin “yanlışlar” diyerek kınadığı, gerçekte Enternasyonal'in bu yerinde tutumundan başka bir şey değildi.)

Fiili bir uygulama yeteneği bulamamakla birlikte, birleşik işçi cephesi ve “işçi hükümeti” taktiklerinin Komünist Enternasyonal'in sonraki yaşamı içinde önemli ve birbirine yakından bağlı ciddi bazı tarihsel sonuçları oldu.

İlkin, birleşik işçi cephesi taktiği ve özellikle “işçi hükümeti” sloganı ile, İkinci Enternasyonal'e karşı verilen tarihsel mücadelenin sağladığı ideolojik kazanımların bir bölümü zaafa uğradı.

İlkinin bir uzantısı ve ikinci olarak, bu taktiklerin gündeme gelmesi, Komintern'de başlamış bulunan fakat henüz yeterli sonuçları yaratmamış olan İkinci Enternasyonal'in ideolojik kalıntılarına karşı mücadeleyi kesintiye uğrattı. Bu taktiklerle birlikte sağ eğilimin temsilcileri kendilerini gizlemeyi başardılar, dahası önemli bir güç kazandılar.*

Komintern solu ise, Üçüncü Kongre boyunca Lenin'in yoğun bir eleştiri şiddetine hedef oldu. Lenin'e göre, “saldırı kuramı”nın savunucusu olan “sollar” dizginlenemezse, tüm komünist hareket “ölüme mahkum” olur, ortada “ne komünizm ve ne de Komünist Enternasyonal” kalırdı. Bununla birlikte, kongrenin daha sakin bir anında, “Sol'un hatası sadece bir hatadır ve kolayca düzeltilebilir” demekten de geri durmadı Lenin. Bunu, Şmeral'in şahsında sağ'a ilişkin rahatsızlığını ifade ettiği bir sırada söylemesi özellikle anlamlıdır.

Üçüncü olarak, oportünizme karşı mücadelenin zayıflaması olgusu ile sağın güçlenmesinin kolaylaştıran geri çekilme taktikleri birarada, Yedinci Kongre'deki köklü tarihsel dönüşün kolay gerçekleşebilmesini hazırlayan temel etkenler arasında yer alırlar. Yedinci Kongre, 1920 başlarında birleşik işçi cephesi ve “işçi hükümeti” taktiklerini uygulanmaz kılan iç güçlükleri, bunları iktidar perspektifi

(35) Troçki, C.2, s.78-79

* Lenin, Üçüncü Kongre'nin son günü, “Alman, Polonya, Çek, Macar ve İtalyan Delegeleriyle Toplantıda Konuşmalar”da, Komintern sağ'ın temsilcilerinden Çek partisi lideri Şmeral hakkında şunları söyler: “Şmeral benim konuşmamdan hoşnut kalmışa benziyordu, fakat tek taraflı olarak yorumluyor şimdi onu. Komitede yaptığım konuşmada Şmeral'ın doğru çizgiyi bulabilmesi için üç adım sola atmasını, ve Kreibich'in bir adım sağa atmasının gerektiğini söyledim. Ne yazık ki, Şmeral bu adımları atmakla ilgili olarak hiç bir şey söylemediği gibi, durum hakkında görüşlerini de belirtmedi.”

Üçüncü Enternasyonal Konuşmaları, s.149

Lenin kaygılarında haklıydı. Komintern solu, sağa doğru atılması istenen “bir adım”ı genellikle attı. Fakat sola doğru “üç adım atması” gereken Komintern sağ'ı yerine çakılıp kaldı.

içinde ele almaktan vazgeçerek bir biçimde aşmış oldu. İkitadar perspektifinin bir yana bırakılması, eski taktiklerin, 1930'ların kendine özgü koşullarına uyarlanarak uygulanmasını olanaklı hale getirdi.

Birleşik işçi cephesi ve işçi hükümeti taktiklerinin sonuçlarına ilişkin olarak söyleneceklerin hepsi bu kadar değil; fakat tarihsel önemleri bakımından bu kadarı şimdilik yeterli.

* * *

Komünist Enternasyonal'in tarihinde ilk beş kongreyi kapsayan dönemin belli başlı sorunları burada ele alınanlardan ibaret değil kuşkusuz. Örneğin sömürgeler sorunu ile tek ülkede sosyalizmin Lenin'le gündeme gelen ilk sorunlarına henüz hiç değinilmedi. *Komintern Üzerine Değerlendirmeler*, ilk yılların bu iki önemli sorununu da kapsayarak sonraki dönemlerin sorunlarıyla devam edecek.

Yeni Bir Döneme Giren TÜRKİYE SOL HAREKETİ

(Kısa Tarih)

Erkin ERALP

GİRİŞ

Bugünlerde devrimci hareketin bütününe mal olmuş bir sözcük var. Harmanlaşma. Bu sözcüğün bu kadar kolay yankı bulması ve devrimci hareketin geneline malolması elbette belirli bir nesnelige tekabül etmesinden, gündemdeki yakıcı bir ihtiyacı formüle edebilmesinden kaynaklanıyor. Devrimci hareket, hem geleneksel toplumsal tabanını hem de ideolojik dayanaklarını önemli ölçüde yitirmiş durumdadır. Böyle bir pozisyonunun siyasal düzeydeki ifadesi ise, ortada kalmak, daha açıkçası politik gereksizleşmedir.

İşte yeni bir harmanlaşma ihtiyacı buradan, devrimci hareketin hızla yitirmekte olduğu politik-ideolojik varoluş koşullarını, yeniden ve yeni bir temelde kazanma zorunluluğundan kaynaklanıyor. Ne var ki, “harmanlaşma”, bu ideolojik-toplumsal arka planıyla birlikte kavranamamakta ve çoğunlukla basit bir kan kaybını önleme mantığı içinde gündeme getirilmektedir. Dolayısıyla birlik arayışları da, güçlerin aritmetik olarak birleştirilmesi ve kadro potansiyelinden rasyonel bir biçimde yararlanılması perspektifini aşmamaktadır.

Türkiye devrimci hareketinin, yeni bir şekillenişe olan ihtiyacını, tek başına ya da temel olarak uluslararası plandaki gelişmelerle açıklamak, sorunun boyutlarını karartan bir diğer eksikli yaklaşımdır. Hiç kuşku yok, Türkiye devrimci hareketinin kadroları arasında, uluslararası plandaki gelişmeler önemli bir “şok” nedenidir ve yeni arayışları daha belirgin bir hale getirmiştir. Ne var ki, eski sosyalist ülkelerin akibeti ne Türkiye sol hareketindeki bunalımın başlangıcı ne de tek başına nedenidir.

Türkiye devrimci hareketindeki bunalım yapısaldır, 1970’li yılların sonunda belirginleşmeye başlamış, 12 Eylül’de kolay yenilgiyle derinleşmiş ve evrensel plandaki gelişmelerle doruğa ulaşmıştır. Kaynağını Türkiye sol hareketinin toplumsal tabanından, daha da açıkçası kendini sürekli bir biçimde üretecek ve gelenekselleştirecek bir toplumsal tabana sahip olamamasından almaktadır. Bu nedenle Türkiye devrimci hareketinin önemli bir bölümü “ara akım” görüntüsü taşımaktadır.

Devrimci hareket ihtiyaç duyduğu yenilenmeyi başarabilmek için, "ara akım" görüntüsünden kurtulabilmek sorunuyla yüzyüzedir. Bunun anlamı ideolojik planda küçük-burjuva popülizmini aşmak ve sınıf hareketiyle birleşmeyi temel alan bir politik faaliyet yürütmektir. İçinden geçilen dönem devrimci hareketin ideolojik-toplumsal kaynaklarında yaşanan erezyon nedeniyle, hem bir çöküş hem de yeniden şekilleniş dönemidir.

Türkiye devrimci hareketi açısından bunalımı aşma sorunu bugün çok daha güncel ve yaşamsal bir boyut kazanmaktadır. Uluslararası plandaki gelişmeler ve emperyalist kapitalist sistemin yoğun ideolojik saldırısı karşısında, devrimci hareketin kayda değer bir bölümü adeta içe kapanıp devrimci özdeğerleri harekete geçirerek bir karşı koyuş gerçekleştirdi. Olayların nispeten şiddet ve etkisinin azaldığı, karşı-devrimci dalganın giderek dibe vurduğu bugün, devrimci hareketteki bunalım kendini çok daha açık biçimlerde hissettirmektedir. Karşı devrimci dalgaya kasılarak karşı koyan devrimci hareket, gevşediği oranda büyük bir boşluğa düştüğünü hissetmektedir. Yaşanılan olayların moral basıncı, kadrosal kan kaybı ve çok daha önemlisi dün veri kabul edilen ama bugün ulusal ve uluslararası plandaki olayları açıklama gücünü önemli ölçüde yitirmiş ideolojik argümanlar... Tüm bunlara çeşitlenip hızlanan olay ve gelişmelere müdahale edemiyor olmanın getirdiği gerilim eklenince, devrimci hareket tam bir şaşkınlığa sürüklenmektedir.

Kendi özel tarihini, sınıfsal ve ideolojik yapılanışını sorgulamaya cesaret edemediği ölçüde, devrimci hareket evrensel plandaki karşı-devrimci cereyanın basıncına da çok daha açık hale gelmektedir. Sosyalizmin uluslararası planda yaşadığı erozyon ve yıkımı kavrayabilmek, bu soruna tarihsel-siyasal temelde bir açıklama getirebilmek, bütün bir deneyime yukarıdan ve eleştirel bakabilmek ölçüsünde mümkündür. Bu ise, devrimci hareketin tek tek unsurları açısından herşeyden önce hem kendi tarihleriyle hem de kendi "uluslararası merkezleriyle" hesaplama sorununun gündeme girmesi demektir. Dolayısıyla, sol hareket açısından bugün tarihsel-evrensel sorunları aşabilmek, aynı zamanda ve ilk adımda kendi tarihine eleştirel bakabilmeyi zorunlu kılmaktadır.

Tüm dünya devrimci hareketinin üzerinde sarsıcı etkiler yaratan, eski sosyalist ülkelerdeki yıkım aynı zamanda bugünün komünistlerinin önüne oldukça ağır teorik ve pratik sorunlar yumağı devretmiş bulunuyor. Ancak, bu sorunların sağlıklı, kapsamlı ve mümkün olduğunca kısa sürede aşılması sayesinde, ileri düzeyde bir sosyalist siyasal odaklaşmanın yaratılabilmesi sağlanabilir. Teorik-ideolojik atılım olarak tanımladığımız, sosyalist ideolojiyi yaşanan deneyimin ışığında yeniden kurma görevi, her halükarda hemen çözülecek bir sorun olmadığına ve bu sorunu çözebilmek de sonuçta güçleri birleştirebilmek ölçüsünde kolaylaşacağına göre, devrimci hareketin "bunalımı" aşmak konusunda ilk elden yapması gereken, yine kendi geçmişiyle hesaplaşabilmek ve sınıf hareketine yönelik aktif bir siyasal faaliyet yürütebilmektir.

Bugün sol hareket, yeni bir yükseliş için adeta kendi dışındaki gelişmelere umut bağlar hale gelmiştir. Moral bir güç doğuracak yeni bir yükseliş, yeni

Körfez krizleri, emperyalist kapitalist dünyanın teşhirine yolaçacak olaylar vb. Dünya yüzeyinde karşı-devrim lehine olan dengede devrim lehine önemli bir değişiklik, kuşkusuz bu tip olayların gerçekleşmesiyle mümkündür. Ne var ki, Türkiye devrimci hareketi, karşı devrimci rüzgar karşısında bir “direnç” kaynağı olan, işçi hareketi ve Kürt emekçi ulusal mücadelesi karşısında adeta seyirci durumundadır. Seyirci kalınım müdahale edilemediği ölçüde, hem güçsüzlük ruh hali derinleşmekte, hem de Kürt hareketinin yarattığı basınç ideolojik savrulmalara, siyasal kişiliksizleşmelere neden olmaktadır. Bugün artık işçi hareketi ve Kürt hareketi devrimci hareketin bunalımlarını örten ve onu ayakta tutan bir işlev görmekten ziyade, paradoksal biçimde bunalımı daha da derinleştiren bir rol oynamaktadır.

Sol hareketin bunalımı ve güçsüzlük ruh hali, sağlıksız bir “birlikçilik” ve “legalizm” eğilimine kaynaklık etmektedir.

Bunalımın tek nedeni olarak, sosyalizmin evrensel plandaki “bunalımı”nı görmek, sol hareket arasındaki tarihsel-siyasal farklılaşmaların da artık anlamsızlaştığı gibi kolaycı sonuçlara yolaçmakta; bu ise ideolojik-teorik ayrımları ve farklı politika tarzlarını yok sayan ya da önemsizleştiren bir “birlik” anlayışına kaynaklık etmektedir. Ne var ki, bütün bu ayrımları karartan tüm “birlik” girişimleri yarattıkları kısa bir heyecan dalgasından sonra, çok daha büyük hayalkırıklıklarına neden olarak “olumsuz” şekilde sonuçlanmaktadır.

Devrimci hareket, gündemi belirleyebilen bir politik odak olabilmek için, politik-örgütsel faaliyeti yoğunlaştıramadığı ve dikkatini sınıf hareketinin sorunlarına ve düzeninin “çatlaklarına” dikemediği ölçüde, birlik girişimleri de yalnızca hareketin bunalımını artırmaktadır. Bugün çok daha açık olarak ortaya çıkıyor ki, birleşme ve yeni bir harmanlaşmanın yolu, bir çekim merkezi yaratılmaktan geçiyor. Bugün çekim merkezi yaratılmak da ideolojik performans kadar ve hatta ondan daha çok pratik politikada bir performans ortaya koyabilmekle mümkündür.

Legal alana çıkarak ve orada belirli bir “meşruiyet alanı” yaratarak bir siyasal odaklaşma yaratma projelerinin yarattığı sonuçlar ise bugün çok daha açık bir biçimde görünmektedir. Bu tip çabaların şu ana dek sonucu tartışma tüketmek ve tasfiye oldu. Bir ideoloji olarak Marksizmin bir siyasal hareket olarak sosyalizmin toplum nezdinde meşruiyet kazanmasına objektif olarak hizmet eden “legal Marksizm” dönemleri hem suni-iradi olarak yaratılamaz, hem de bu, illegal örgütlülüğün zorunluluk olduğu bir coğrafyada yalnızca devrimci hareketi geriletir ve tasfiyeye götürür.

Türkiye toprağında kelimenin her anlamıyla bir devrimci alternatifine ihtiyaç duyulduğu da bugün çok daha nettir. Bir dönemin furyası olan “örgütsüz” sosyalistlik eğilimi önemli ölçüde zayıflamış, yaşanan son üç yıl, reformist-legalist çıkışların toplumsal arayışlara yanıt vermek kudreti gösteremediğini somut olarak kanıtlamıştır. Marksizmi reformist bir ideolojiye dönüştürme çabaları “prim” yapmadığı gibi, bu çabanın sahipleri de hızla “Marksizm” etiketini de atarak düzenle daha ağıktan bütünleşmişlerdir. Devrimci demokrasiden refor-

mizme evrilen hareketler ise, bugün çok daha somut olarak, dağılma ya da daha “radikal” bir çizgiye oturma ikilemiyle karşı karşıyadırlar.

* * *

Devrimci hareketin içinde bulunduğu “bunalımın” nedenlerini anlamak, aşmak ve yeni bir yükselişin sosyalist-siyasal odaklaşmasını yaratabilmek, bugünün içiçe geçmiş görevleridir. Devrimci hareket bir iç ayrışma ve netleşme süreci yaşamaktadır. Bu sürecin, kendi ideolojik-politik konumunu eleştirel bir temelde aşma çabasında olan unsurları, hiç kuşkusuz yeni bir “harmanlaşma”nın da unsurları olacaktır. Tam da, devrimci hareketin bunalımının aldığı boyut (iç kapanarak ve ertelenerek bunalımın üstünü örtmenin imkansız hale gelmesi), “harmanlaşma”yı sanıldığından daha da imkanlı hale getirmektedir.

Tarihe yaşadığımız anın problemlerini aşma temelinde yaklaşıyoruz ve tarihi bu ihtiyaç doğrultusunda yeniden kuruyoruz. Bugün ise tarihe belirli bir parçasından ya da sınırlı bir sorun temelinde değil, daha genel ve yukarıdan bakmak durumundayız. Sosyalizmin ilk denemelerini kavramak, onun tarihsel kazanımlarına sahip çıkarak yenilgi nedenlerini tahlil etmek, ideolojik-politik açıdan yeni dönemin hareketi olmak için ne denli zorunluysa, aynı zorunluluk Türkiye sol hareketinin tarihine yaklaşımda da sözkonusudur. Bugün sol hareketin tarihini partileşme süreci açısından ve bu amaca bağlı olarak irdelemek göreviyle yüzyüzeyiz.

Sol hareketin tarihinin yazılma ihtiyacı, sosyalizm deneyimlerinde daha fazla açıklığa kavuşulduğu oranda ve partileşme sürecinin çeşitli uğraklarında kendini yeniden yeniden hissettirecektir. Bu, sol hareket içindeki yapay ayrımların kaldırılması ama aynı zamanda ideolojik-siyasal ayrımların daha kesin ayırdayına varılabilmesi için de zorunludur. Partileşme süreci, hem mevcut ayrımları sağlıklı bir temelde yok sayma eğilimleri ile mücadeleyi, hem de gerçekten işlevsizleşen ya da hiç bir zaman gerçekte varolmamış olan suni ayırım noktalarını ayıklamayı zorunlu kılmaktadır. Bugün, Türkiye devrimci hareketi kendi sırtındaki lüzumsuz yüklerden ve beynindeki temelsiz önyargı yığından kurtulmak için son derece elverişli koşullara sahiptir.

Devrimci hareketin yeni bir şekillenme sorunuyla yüzyüze kaldığı, “yeni bir harmanlaşma” tartışmalarının yoğunlaştığı bu günlerde sol hareketin 1960’lı yıllardan bugüne geçirdiği ideolojik, politik ve sınıfsal iç evrimi genel hatlarıyla da olsa tarihsel-toplumsal temelleriyle ortaya koyabilmek, bugüne bıraktığı mirasın olumlu ve olumsuz boyutlarını saptamak, ileriye dönük bazı sonuçlar çıkarabilmek güncel bir öneme de sahiptir.

Gerçek anlamda “yeni dönemin” hareketi olabilmek, eski dönemin olumlu mirasına sahip çıkarak, yalnızca kopuşunu değil kendi tarihsel sürekliliğini de bilince çıkararak mümkündür. Tarih kendini süreklilik ve kopuş diyalektiği temelinde üretir. Yalnızca kopuşu görmek, aynı zamanda “koparı” kavrayamamak demektir. Türkiye’de marksist-leninist oluşum, herşeyden önce bu tarihin

ürünüdür; onun taşıdığı dinamiklerin belirli koşulların tazyikiyle daha üst düzeye sıçramasıdır.

Bu nedenle Türkiye sol hareketinin, özelde de devrimci hareketin tarihi aynı zamanda marksistleşme sürecidir. Marksizmin bir coğrafyada ideolojik ve ötesi politik akım olarak şekillenmesi; ancak öncesinde devrimci bir arayış süreci varsa mümkündür ve bu devrimci arayış sürecinin ürünüdür.

Bu dinamikler ve bu koşullar bugün için de geçerlidir. Partileşme hedefi, geçmişe yukardan bakmayı, tarihsel süreci anlamayı ve ileriye yönelik projeksiyonlar çıkarabilmeyi zorunlu kılıyor.

* * *

Türkiye’de ‘60’lı yıllar sol hareketin ikinci ve kesintisizlik anlamında da belirleyici doğuş yıllarıdır. ‘60’lı yılların ortaları ise Marksizmin Türkiye’nin gündemine etkin bir biçimde girişine tanık olunur. Elbette ki Türkiye toprağında da Marksizm, mevcut tarihsel, siyasal, sosyal ortamın belirleyici şekillendirmelerine uğradı. Sol hareketin üzerinde yükseldiği toplumsal taban, bu toplumsal tabanın burjuva düzen ve ideolojisiyle nesnel ve öznel mesafesi, ulusal ve uluslararası planda kapitalist sistemin ve devrim cephesinin mevcut durumu ve geçirdiği değişiklikler, sınıflar savaşımının düzeyi vb. bir dizi etken, bu yeniden şekillenişin muhtevasını belirledi.

‘60’lı yıllar, sol hareketin tarihi açısından bir tür yeniden başlangıçtır. Ama bu yeniden başlangıç daha önce “bırakılan yerden” devam edildiği anlamına gelmemiş, aksine sol hareket ‘60’lı yıllarla birlikte hem geçmiş geleneğin belirleyici bir etkisinin olmaması hem de farklı sosyal-siyasal atmosferin basıncı altında adeta yeniden ve eskiye göre daha farklı bir biçimde şekillenmiştir.

Bu nedenlerle, bugünün sol hareketi üzerinde ‘60’lı yıllarda yaşanan sürecin, ‘60 öncesi döneme göre çok daha doğrudan ve belirleyici etkileri vardır.

YENİDEN DOĞUŞUN SOSYAL-SİYASAL ORTAMI

1960’lı yıllara gelinirken, kapitalizm, iki savaş arasında yaşadığı tarihinin en büyük iktisadi bunalımını, Doğu Avrupa’ya, Çin’i vb. kaybetmek pahasına atlattığı durumdaydı.

İki savaş arasında yaşanan bunalım, klasik bir üretim fazlası bunalımı olarak gündeme gelmiş, kapitalizm büyük bir pazar sorunu ile karşı karşıya kalmıştı. Bu bunalım doğal olarak mevcut sermaye birikim tarzının ve bunun şekillendirdiği uluslararası kapitalist entegrasyon biçiminin devredışı kalmasını sağlıyordu.

Uluslararası ticaret hadleri belirgin biçimde az gelişmiş ülkeler aleyhine dönmüştü. Bu ülkelerin en önemli ihracat kalemini oluşturan tarımsal malların dünya fiyatları hızla düşerken, sanayi ürünlerinin fiyatları ise hızla artıyor, dolayısıyla az gelişmiş ülkeler dışarıya tarımsal ürünler satamadıkları gibi, sanayi ürünleri de ithal edemiyorlardı. Sonuç olarak, pek çok bağımlı ülkede başvuru

zorunlu yol, ie kapanmak ve ithal edilemeyen bazı temel sanayi mallarını devletin eliyle üretmeye çalışmak oldu. Sözkonusu “devletçilik” dönemi modern sınıfların gelişip şekillenmesi açısından önemli bir itilim sağladı bu ülkelere.

Devletçilik ve “ie kapanma” savaş yıllarına özgü olarak kaldı, 1940’lı yılların ilk bölümünden sonra, savaşın oluşturduğu yeni dengelerin üzerinde, uluslararası kapitalist dünya yeni bir şekillenişe yönelmeye başladı. Önderliğini ABD emperyalizminin yaptığı bu “yeni işbölümü”, Pax Americana dönemini açtı ve siyasal ifadelerini NATO, Birleşmiş Milletler, UO vb. gibi kuruluşlarda, ideolojik ifadesini azgın bir anti-komünizmle simgelenen soğuk savaşta buldu. İktisadi alanda ise bu yeni uluslararası kapitalist işbölümü, sermayenin uluslararasılaşmasını doruğa çıkaran bir dönüşümle simgelendi.

Bu ülkelerde, sözkonusu dönemde son derece hızlı bir kapitalistleşme, buna bağlı olarak da son derece hızlı bir sınıfsal ayrışma yaşandı. Mali-sanayi burjuvazisi iktisadi ve siyasal etkinliğini arttırırken, paralel olarak safları hızla kalabalıklaşan proletarya da bir sınıf olarak şekillenmesini tamamlıyordu. Hızlı kapitalistleşme her zaman kırsal alanın büyük bir hızla boşalması anlamına gelir. Önce gizli işsizler, kır yoksulları, derken mülksüzleşen küçük üretici şehirlere akar, bir kısmı fabrikalara dolarken, bir kısmı da “yedek sanayi ordusu” olarak bekletilir.

Sonuç; bu kapitalizm beğenilmedi. Özellikle de bu ülkelerin aydınları ve kapitalist gelişmeden en fazla “acı” çeken kırsal ve kentin yoksul tabakaları tarafından. Çünkü kapitalizmin gelişmesine rağmen, yoksulluk daha da artmış, kırlardan şehirlere akan ve gecekondualarda barınan yığınsal bir şehir yoksulları tabakası oluşmuş, çok daha önemlisi bu süreç bu ülkelerin gündemine bağımlılık probleminin olanca yakıcılığıyla yeniden girmesine neden olmuştu. Bu ülkeler yüksek dış borçlar, dış ticaret açıklarıyla yüzyüze kalıyorlardı.

Sol hareketin 60 sonrası şekillenişinde aynı zamanda, uluslararası plandaki siyasal rüzgarlar da son derece etkin bir rol oynamıştır. II. Dünya savaşının ardından emperyalist-kapitalist dünyanın yeni şekillenışı ve bu yeni şekillenişin üretim sürecinin evrenselleşmesini hızlandıran yeni entegrasyon biçimlerini doğurması, bağımlı ülkelerde yeni bir popülist dagaya da zemin hazırladı. Emperyalist sistem, “yeni sömürgecilik” metodları ile bu ülkelere sermaye akışını yoğunlaştırarak, kapitalist gelişmeyi hızlandırdı. Bu ise bu ülkelerdeki sınıfsal ayrışmaları hızlandırdı, sınıf mücadelesini ivmelendirdi. 60-70 dönemi bu nesnel zemin üzerinde Latin Amerika’da bir dizi anti-emperyalist, Asya’da ise anti-emperyalist ve anti-feodal motifli mücadeleye sahne oldu. Özellikle ABD’yi açık bir askeri mağlubiyete uğratarak “sendrom” yaratan Vietnam Devrimi başta olmak üzere Latin Amerika’da “zaferden zafere koşan” gerilla savaşları, Küba Devrimi vb. özelde ABD karşıtlığı biçiminde yaşanan anti-emperyalist rüzgarın güçlü bir biçimde estiğini gösteriyordu. Aynı dönemde Ortadoğu’da benzer gelişmeler yaşanıyordu, bir yandan İran’da TUDEH’in reformizmine tepki olarak, ağırlıkla devrimci öğrencilerden oluşan Fedeyan örgütleniyor, bu yıllarda pek çok genç devrimci hem gerilla eğitimi hem de

enternasyonalist dayanışma için Filistin’de savaşmaya gidiyor ve bu savaşımın etkilerini Türkiye’ye taşıyordu. Diğer yandan da Türk solunun şekillenmesini etileyen bir başka gelişme, darbeler aracılığıyla “ilerici Arap rejimleri”nin yönetime gelmeleri gerçekleşiyordu.

* * *

Türkiye’de yaşanan ve solun yeniden doğuşunun nesnel zemini olan gelişmeler, dünya yüzeyinde uluslararası kapitalizmin yaşadığı bu aynı sürecin bir halkasıydı yalnızca.

1929’da dünya kapitalist ekonomisindeki kriz, henüz gelişme evrelerinin başında bulunan Türkiye kapitalizmine katlanarak yansdı. Tarım ve sanayi ürünleri arasındaki fiyat makasının sanayi ürünleri lehine belirgin bir biçimde açılması, gelişmiş kapitalist ülkelerle iktisadi-ticari ilişkilerin buhran nedeniyle zedelenmesi, zayıf kapitalist ekonomiyi zorunlu olarak içe kapanmaya zorladı. Modern sınıfların oluşumunun henüz son derece geri düzeyde olduğu Türkiye’de, içe kapalı ekonominin motoru ancak devlet olabilirdi. Türkiye’de, devletçiliğe ve planlı ekonomiye geçişle birlikte, Kemalizmin “sınıfsız, imtiyazsız” toplum ve “üçüncü yolculuk” fikrini andıran ideolojik söylemleri de hızla devreye girdi.

Savaş ertesi dönemde Türkiye, dünyada oluşan ABD merkezli yeni denge ve düzen içerisinde yerini aldı. Marshall yardımı 1950’li yılların ortalarına dek tarımda kapitalizmin gelişimi doğrultusunda, bu yıllardan sonra, tarımsal ürünlerin fiyat düşüşüne bağlı olarak da hafif sanayi alanında yatırımlarda kullanıldı. Bu dönem kapitalist ilişkilerin hızla geliştiği ve kentlere göç olayının yaygınlaştığı bir dönemdir. Türkiye böylece “bağımsızlık”, “milli sanayi”, “milli dış politika” vb. ideolojik argümanlarının eşliğinde yürüttüğü on yıllık devletçilik dönemine son veriyor, Batı kapitalizmi ve özellikle de ABD emperyalizmi ile bağımlılık ilişkilerini de pekiştiren yeni bir entegrasyon sürecine yöneliyordu.

Bu politika 1958’lerde döviz kıtlığı ve dış ödeme açığı biçiminde kendini gösteren bir tıkanmayla karşılaştı. 1960 askeri darbesi, iktisadi-siyasi istikrarsızlığın yoğunlaştığı ve hızlı tekelleşmenin yarattığı sonuç nedeniyle toplumun özellikle orta ve küçük-burjuva kesimlerinden, aydınlardan vb. gelen tepkilerin yükseldiği bir dönemde gerçekleşti.

Öte yandan ise 1960 askeri darbesiyle açılan dönem “ithal ikameci” adı verilen ve yabancı sermaye ile yerli sermayenin bir koruma duvarının arkasında ortak yatırımlar yapmasını anlatan birikim modelinin etkin bir kullanımına tanık oldu. Bu politika her şeyden önce yabancı sermayeye yüksek kar oranlarının garanti edilmesi ve ülke içinde tekelleşmenin hızlanarak sürmesi anlamına geliyordu.

Türkiye’de sol hareketin yeniden doğumu, hiç kuşkusuz ki temel olarak kapitalist gelişmenin ulaştığı düzey ve bu düzey üzerinde modern sınıfların gelişim göstermesiyle doğrudan bağıntılıydı; ama onun sonraki gelişimini anlamak açısından, “yeni bağımlılık” ilişkilerini, sonuçlarını ve 27 Mayıs’ın pekiş-

tirdiği “ordu”, “kapitalist olmayan yol” illüzyonlarını kavramak özel bir öneme sahiptir.

* * *

1960-70 arası dönemde, sınıflar mücadelesinde de daha önce benzeri görülmemiş bir arayış ve canlılığın hakim olduğu söylenebilir.

İşçi sınıfı, bu dönemde varlığı açıkça hissedilen maddi bir güç olarak sosyal sahneye çıkıyordu. 1960 yıllarında proletarya gittikçe artan oranda imalat sanayinde toplanıyor, imalat sanayinde büyük işyerleri ortalama 108 işçi çalıştıracak kapasiteye ulaşıyordu. Dönem sonunda, yani 1970’li yıllarda ise işçi sınıfının faal nüfusun içindeki payı %30’a ulaşıyordu.

1960’lı yıllar işçi hareketinde de belirgin bir canlanmanın görüldüğü yıllardır. Bu dönemde işçi hareketi genel olarak sürekli saldırı planında olmasına ve büyük bir moral güce sahip olmasına karşın, dönem sonuna kadar barışçıl mücadele yöntemleri ve reformizm harekete hakim olan ana unsurlardır. İşçi hareketinin barışçıl karakterini besleyen nesnel zemin 1960-70 döneminde kapitalizmin nispeten istikrarlı bir büyüme ritmi tutturmuş olması ve iç pazara dönük bir üretim sürecinin varlığı nedeniyle, işçilerin barışçıl mücadeleler sonucu reel ücretlerde istikrarlı bir artış sağlayabilmeleridir. Üstelik bu yeni işçilerin önemli ölçüde dünün yoksul -az topraklı köylüleri olduğu da hatırlanırsa, bu kesim için işçilik yapabilmenin bir “imtiyaz” olarak değerlendirilmiş olması da son derece muhtemeldir. 1968-70 dönemi, kapitalist ekonominin içine girdiği krize paralel olarak, işçi hareketi fabrika işgalleri ile başlayan ve 15-16 Haziran’da doruğuna ulaşan bir dizi militan eylemlere sahne oldu. 1964’de 6600 olan grevci sayısı, 1969’da 23.190’a ulaşmıştı.

1960’lı yılların ortalarından itibaren küçük-burjuvazinin milli gelir içindeki payı belirgin bir düşüşe geçiyor, bu kesimler içindeki huzursuzluk ve kaynaşma artıyordu. Bu dönemde yeni toprakların ekime açılma süreci de önemli ölçüde durmuştu. Dönem sonuna doğru bu huzursuzluk, özellikle yoksul köylülerin toprak ve küçük üreticilerin kredi fiyatlarının indirilmesi vb. talep eden eylemlerini doğuruyordu.

1960’lı yıllar, aynı zamanda gelişen kapitalizmin nitelikli işgücü ihtiyacını karşılamak amacı doğrultusunda eğitimin de yaygınlaştırıldığı bir dönemdir. Öğrenci sayısının artışı, doğal olarak öğrenci oranı içinde alt sınıflara mensup gençlerin ağırlığının artması anlamına da geliyordu. Köy ve kasabaların “ağal, eşraflı, tefecili” yaşamından koparak kapitalist metropollerini dolduran bu gençler, kendilerini metropollerin hareketli siyasal ortamında ve ekseninde “nasıl bir kalkınma” problemiği olan tartışmaların içinde buldular. Üniversiteyi okuma şansı elde eden bu gençlerle, kapitalist gelişmenin gecekondularına yığıldığı üretim dışı gençlik kitlesi, 1960-70 döneminin siyasal aksiyon açısından en militan kesimlerini oluşturacaklardı.

* * *

'60 sonrası solun yeniden şekilleniş süreci ile ilgili bölüme geçmeden, son olarak "devralınan miras" üzerinde genel çizgileriyle de olsa durmak gerekli.

Önce bu dönemin TKP'sinin siyasal-programatik konumu açısından anlamlı bir özetini aktaralım:

"Bu durum, yani Atatürk döneminin anti-emperyalist ve devrimci niteliği sol'u bir dereceye kadar açmazlara sokuyordu. Köklü bir toprak reformu, halkın yararına yöneltilmiş ve halkın denetiminde bir endüstrinin ve rejimin kurulması, ağır endüstriye öncelik verilmesi, politik hürriyetlerin, yani sınıf parti ve sendikaları kurma hakkının tanınması, işçilerin mesleki haklarının sağlanması ve tek dereceli, nisbi seçim sisteminin kurulmasına yönelmiş, Milli Demokratik Devrimin tamamlanması amacını güden, sosyalizme açık bir rejim için mücadeleye girişen sol, bunu Kemalist kampın sol unsurlarıyla güç birliği içinde, legal bir ortamda gerçekleştirmek istiyordu." (N. R. İleri, *TKP Gerçeği ve Bilimsellik*, Anadolu Yay., 1976, s.123)

Burada sunulan tablo Şefik Hüsnü TKP'sinin tamam yakın bir resmini vermektedir.

TKP, 1924 öncesi dönemde klasik "kapitalist olmayan yol", "üçüncü yol" perspektifine bağlı bir faaliyet yürüttü.* Bu dönem, TKP'nin, Kemalistlerin kapitalist yola girmeden sosyalizme yönelebileceklerine yönelik derin bir inanca sahip olduğu görülmektedir. Doğal ki, bu "inanç" politika alanına döndüğünde, TKP'ye, kendine Kemalizme yol gösterme misyonunu biçmiş bir politik hareket görüntüsü kazandırıyor.

1925'lerden sonra TKP'ye hakim olan çizgiyi ekonomist-liberal bir çizgi olarak tanımlayabiliriz. Bu tarihten sonra TKP'ye "üretici güçler" teorisi yol göstermeye başladı. Fakat netice itibariyle TKP'nin teorik anlayışlarını besleyen bizzat onun politik konumlanması olduğu ölçüde, teorik yönelimdeki farklılıklar esasen TKP'nin politik çizgisinde hiçbir değişikliğe yolaçmadı. 1925 sonrası TKP, artık Kemalizmin bir burjuva iktidar olduğunu kabulediyordu; ama burjuva devrime burjuvazi önderlik etmeli, üretici güçleri geliştirerek modern sınıfların oluşumunu, dolayısıyla sosyalist devrimin nesnel koşullarını hazırlamalıydı. Komünistlerin görevi "*sosyalist devrimin nesnel koşulları oluşuncaya, dolayısıyla anti-emperyalist, anti-feodal devrim tamamlanuncaya kadar ve ancak bu devrimleri tutarlıca sürdürmesi kaydıyla*", Kemalist iktidarı desteklemek olacaktı.

TKP, tüm bu görevlerini, R.N. İleri'nin sözleriyle "*Kemalist kampın sol unsurlarıyla güç birliği içinde, legal bir ortamda gerçekleştirmek istiyordu.*" Bu sözler, TKP'de cisimleşen politika yapış tarzının iki önemli ögesini de ortaya çıkarmaktadır. Yol açıcılık misyonunu Kemalizm, yol göstericilik misyonunu ise kendilerinde görmelerinden kaynaklanan bir "muhafelet" tarzı ve bunu en etkin

* TKP'ye başından beri damgasını vuran Şefik Hüsnü çizgisidir. TKP'nin Mustafa Suphi önderliğindeki "Rusya okulu", kemalistlerin katliamına uğrayarak fiziki olarak yok edildi. Bu TKP'de hem daha ileri bir çizginin hakim olmasını engelledi, hem de Kemalizme teslimiyet duygusunu kökleştirdi.

biçimde yerine getirmek için yasallaşmak arzusunda ifadesini bulan icazetçi-legalist bir eğilim. Bu dönemde kemalistlerin de TKP'ye yaklaşımı, SSCB ile ilişkilerin boyutuna paralel olarak (kritik dönemlerin "acımasız operasyonları" bir yana) belli bir "müsamaha" dozu taşımaktadır.

Kemalist rejimin "dış politika" ihtiyaçları doğrultusunda oluşan ve belirttiğimiz gibi nisbi bir dengeye sahip olan bu ilişkiler, II.Dünya savaşı sırasında ve sonrasında artık kesin bir şekilde değişecektir. TKP'nin, 1943'te CHP'yi, Komintern'in faşizm taktiklerinin etkisiyle karşısına alması ve tek parti rejiminin savaş sonrasında ABD egemenliğinde kurulan yeni kapitalist dengelerde yerini alma isteği, bu dengeyi değiştiren nedenler oldu ve TKP 1951'de yediği darbe ile tam bir tasfiyeye uğradı.

'60 öncesi birikimin sağcı-uzlaşmacı karakterinin en billurlaşmış görüntüsü Kadro Dergisi olayında yansır. Kadro Dergisi, 1932-35 yılları arasında, hemen hepsi "dönek" komünist olan bir yayın kurulu tarafından çıkarıldı. Ne ki Kadrocular, bu "dönek" sıfatını hiçbir zaman kabul etmediler ve özde haksız sayılmazlardı, çünkü Kadro, 1924 öncesi TKP'sinin resmi çizgisi ile neredeyse tamamen paralel bir anlayışı savunuyordu. Kadrocular, yalnızca bu kapitalist olmayan kalkınma perspektifini kendi doğal teorik sonucuna, "üçüncü yol" anlayışına vardırırmışlardı. Kemalistleri, kapitalist ve sosyalist olmayan (ama her ikisinin "olumlu" özelliklerini alıp "olumsuz" özelliklerini atarak oluşturacak) bir sistemin ilk kurucuları, kendilerini ise bu sistemin "ideologları" olarak değerlendirdiler.

Doğal ki, Kadrocular yalnızca kapitalist gelişmenin ihtiyaçlarını karşılayan bir dolgu malzemesi olabildiler ve işlevlerini tamamlayıp, bu gelişmenin ihtiyaçları ile uyuşamadıkları anda da bizzat "ideolojisini üretmeye" soyundukları, Kemalist iktidar tarafından devredışı bırakıldılar. Sonuçta, onlar yalnızca, 1928 dünya iktisadi krizini izleyen dönemde, devletçilik politikasıyla sermaye birikimine yönelmenin "teorisini" yapmış oldular.

Bu kısa anlatımdan sonra, '60 öncesi "birikimin" genel özellikleri üzerine bazı çıkarsamalar yapmak mümkün.

1960 öncesine hakim olan "sosyalizm" anlayışı, temel olarak "kalkınma" ve "gelişmenin hangi yolu" izleyeceği problemi üzerinde yükseliyordu. Kemalistlerin, "kapitalist olmayan bir kalkınma yolu" aracılığıyla süreci sosyalizme götürebilecekleri fikrinden, üretici güçler görüşüne doğru yaşanan bir iç ideolojik evrime karşın, kalkınma problemini temel alan pozitivist anlayışta herhangi bir değişiklik olmadı. Sol hareketin bu pozitivismi sınıflar ve sınıf mücadelesi konusunda idealist bir anlayışla birleşiyordu. Sol hareketin sınıflar mücadelesi konusundaki tutumu, süreç boyunca sınıfların varlığının reddinden, sınıfların varlığının kabulüne, ama sınıf mücadelesinin reddine uzanan bir fikri çeşitlilik gösterir. Bu anlayış neticede, sınıfsal zemine ve sınıf mücadelesine dayanmayan bir "rejim muhalifliği" ve "sosyalizm" perspektifi demektir ve politikadaki sonucu Kemalizmi, sosyalizmi yakınlaştıracak bir yolaçıcı olarak görmek ve desteklemektir.

SOL HAREKETİN YENİDEN DOĞUŞU: 1960-70

1960-70 dönemi, sol hareket açısından yalnızca bir yeniden doğuş dönemi değil, aynı zamandakitlelerle son derece canlı bağların kurulduğu bir aydınlanma dönemidir. Bu yıllarda devrim, sosyalizm ve Marksizm kavramlarının (her biri son derece çarpık bir temelde de olsa) yaygın bir tartışma, ilgi ve desteğe konu olduğunu söyleyebiliriz.

1960'lı yıllar sol hareketin makro düzeyde politika yapma imkanını elde ettiği, aydınlarda siyasi radikalizm eğiliminin yaygınlaştığı, sendikal planda yeni arayışların gündeme geldiği bir tarihsel kesittir. Bütün bu gelişmeler, genelde kapitalizmin ve modern sınıfların belirli bir gelişmişlik seviyesine ulaşmış bulunduğu ve özelde de 27 Mayıs'ın yarattığı siyasi cereyan ve ortama bağlı olarak şekilleniyordu. 27 Mayıs askeri darbesinin yeniden ivme kazandırdığı "millici", "sanayileşmeci" ve "demokratikleşmeci" cereyan, devralınabilecek kökleşmiş herhangi bir devrimci sınıfsal mirasın ve etkilenebilecek herhangi bir devrimci sosyalist uluslararası odağın bulunmadığı '60'lı yıllarda, toplumun değişik kesimlerinin arayış ve taleplerini de doğrudan doğruya etkiliyordu.

'60 sol hareketi bu süreçte ve ilk başlarda özellikle toplumun arayış içindeki iki farklı kesiminin eğilimleri üzerinde şekillendi. Bu kesimlerden biri aydınlardan diğeri ise sendikacılarıdır. YÖN ve TİP ve daha sonra MDD ise '60 sol hareketini temsil eden siyasi odaklardır.

Bu akımların programatik yaklaşımlarını, "devrim", örgüt ve sınıf perspektiflerinin kapsam ve anlamını, geçirdikleri iç evrimi ve gelecek döneme devrettikleri mirası kavramak, sol hareketin bugününü anlamak açısından da özel bir öneme sahiptir.

YÖN

Kapitalist gelişme, bir yandan pre-kapitalist unsurlarla bütünleşerek ve onu dönüştürerek gelişmesini sürdürürken, bu aynı süreç, orta köylülüğün alt kesimleri, küçük mülk sahipleri için yoksullaşma ve yoksul köylülük için mülksüzleşme ve proleterleşme süreci demektir. Kır hayatı içinde etki ve sancıları çok daha yoğun olmakla beraber şehir hayatında da bu süreç, tekelleşmeyle beraber orta ve küçük burjuvazinin artan hoşnutsuzluğu anlamına geliyordu. Özellikle 50'li yılların sonlarına kadar sanayileşme konusunda ciddi bir gelişme sağlanamaması, bu tarihten sonra gündeme gelen "montaja" dayalı sanayileşmeye rağmen kırsal boşalma, yoksullaşma ve gecekondulaşmanın devam etmesi, prekapitalist unsurların ve bağımlılık ilişkilerinin farklı bir düzeyde olsa da varlığını sürdürmesi, küçük-burjuva ve orta sınıfların hoşnutsuzluğu kadar aydınlardan da "bu kapitalizm" karşısında eleştirel bir tavır almalarını doğurdu. Özellikle "bağımsız sanayileşme" ideolojisiyle şekillenmiş Cumhuriyet aydınları ve dahası TKP kadroları açısından mevcut kapitalistleşme sürecinin "kalkınma" ve "çağ-

daşlaşma” getirmeyeceğini, yalnızca bağımlılık ve “Filipin tipi demokrasi”yi doğuracağını düşünmek son derece doğaldı. Üstelik bu kapitalizm “toprak ağalığı”, “tefecilik-bezirganlık” gibi feodal unsurlarla siyasi ve iktisadi planda bütünleşiyorsa...

İşte YÖN çizgisi kapitalist gelişmeye bağlı olarak oluşan bu sosyal-sınıfsal ilişkilerin aydınlar üzerinde yarattığı “etkilerin” bir ürünü olarak şekillendi. Bu şekilleniş ise ideolojik dayanaklarını Kemalizmde buluyordu.

’60 sol hareketi içinde döneme ideolojik ve siyasi perspektif açısından en hazırlıklı giren YÖN Hareketidir. Kemalist devrimin tüm kazanımlarına sahip çıkmak ve onun hedef ve perspektiflerine yeniden geçerlilik kazandırmak iddiasını taşıyan YÖN, eski CHP’li aydınlarla bir takım akademisyenlerin ortak çabası olarak şekilleniyordu. Klasik Cumhuriyet aydını devletçidir ve kendini devletle bütünleştirir; dolayısıyla kapitalist gelişme onun bu toplumsal ve ideolojik konumunu da sarsıyordu. Ağırlıkla CHP’li aydınlardan oluşan YÖN’cülerin hedeflerini “üstten devrimcilik”le sınırlamaları, hiç kuşkusuz klasik Cumhuriyet aydınının devlete yakın pozisyonuyla da doğrudan bağlantılıydı.

1961’de yayın hayatına başlayan YÖN, bu temel perspektif doğrultusunda hedeflerini “çağdaş uygarlık”, “batılılaşma”, “hızlı kalkınma”, “üretimde planlı devletçilik”, “sosyal adaletin sağlanması” vb. olarak saptıyor ve bu hedefler doğrultusunda “öğretmen, yazar, politikacı, sendikacı, müteşebbüs ve yöneticilerin” topluma yön vermek için ortak çaba içerisinde olmaları gerektiğini belirtiyordu. Dönem boyunca YÖN’ün bu programdan yana ve bu programa karşı güçler hakkındaki tahlillerinde belirli değişiklikler olmasına karşın, programın özünde hiç bir değişiklik sözkonusu değildir. Değişim yalnızca anti-feodal yanı ağır basan Batıcı-çağdaşlaşmacı bir yaklaşımdan, anti-emperyalist, anti-feodal bir doğucu, üçüncü yolcu yaklaşıma doğrudur.

1980’lere uzanan süreçte tüm devrimci demokrat hareketlerce neredeyse bir ön kalıp sayılan ve strateji tartışmalarına ana dayanak yapılan feodalizm-kapitalizm, sanayi burjuvazisi-ticaret burjuvazisi, emperyalizm-millî kapitalizm vb. kategorik ayrımlar ve bunlar arasında kurulan ikilemci mantık YÖN’ün programatik çerçevesinin en asli unsurları arasında yer almaktadır. YÖN tüm dönem boyunca hiç değişmeyen bir çizgi olarak ilerici mahiyette, ülkenin bağımsızlığından ve kalkınmasından yana bir burjuva kliğin varlığını aramış ve “devrim” anlayışında bu gücün desteklenmesi merkezi bir konuma sahip olmuştur. YÖN’ün programı, özel mülkiyetin kaldırılması, işçi sınıfının tarihsel rolü vb. gibi temel konularda marksist argümanlarla baştan arasına bir sınır çizmiş, gerek öngördüğü değişimin muhtevası gerekse de bunu gerçekleştirecek toplumsal bileşimin saptanması açısından sosyalist dünya görüşünden son derece net bir biçimde farklı bir tercihe sahip olmuştur.* YÖN’cüler sınıf analizinin Türkiye’ye uymayacağını, Türkiye’deki temel sorunun millî çıkarlar doğrultusunda anti-emperyalist ve anti-feodal mücadele olduğunu belirtiyorlardı.

YÖN’cülerin tüm bu nedenlerle sınıfa bakış açıları da son derece nettir. Onlara göre “sınıf önderliği meselesini sanki bugün en hayati meselesiymiş

gibi herşeyin üstünde sayan bir davranış çeşitli sosyal sınıfların psikolojisini gözönünde tutmadığı için, hiç değilse taktik bakımdan hatalı olmuştur". (Doğan Avcıoğlu, YÖN, Eylül 1966) Sınıf önderliği sorununu "hiç değilse taktik bir hata" olarak değerlendiren YÖN'cüler "çıkarları modernleşme ve kalkınmadan" yana olan "ara tabakaları" "politik hayatta sonucu tayin edici unsur" (Doğan Avcıoğlu, YÖN, Eylül 1966) olarak değerlendirmekte ve bu kesime sınıfa göre çok daha belirleyici bir misyon yüklemektedirler.

Programatik hedefleri açısından son derece belirgin sınır çizgilerine sahip olan YÖN'cüler, aynı zamanda bu amaca ulaşmanın yöntemi konusunda da berrak bir tavra sahiptirler. YÖN'ün programını uygulamak için öngördüğü method hem kemalist gelenekten hem de bu metodu daha gerçekçi gösteren bir olayın, 27 Mayıs'ın yarattığı beklenti ve umutlardan güç ve destek alıyordu. Altın "ara tabakaların" basıncı ve üstten "genç subayların" çözücü darbesi YÖN'ün "devrim" stratejisinin kapsamını oluşturmaktadır.

Bu akımın örgüt anlayışı da kuşkusuz, "devrim" perspektifiyle son derece uyumludur. Bir aydın hareketi olarak YÖN'ün pratik politika ile ilgisi hep bir "entellektüel cereyan" yaratma çabası ile sınırlı kalmış, bu cereyanın sonuçlarını örgütlemek ve doğrudan siyasal bir aksiyoner olmak çabası ise hiç olmamıştır. YÖN, iktidar hamlesini gerçekleştirme görevini çok net bir biçimde kendi dışına, orduya havale etmiş, kendi misyonunu ise "mevcut düzeni sarsmak" ve bir harekete geçirici odak olmakla sınırlamıştır. İktidar hamlesini kendi dışındaki odaklardan bekleyen YÖN için örgüt sorunu hiç bir zaman önemli olmamıştır. Bütün dönem boyunca, TİP'e alternatif olarak gündeme getirilen başarısız Çalışanlar Partisi girişimi bir yana bırakılacak olursa, YÖN'ün en önemli örgütsel girişimi Sosyalist Kültür Derneğinin kurulmasıdır.**

YÖN, bir darbe beklentisi içinde olduğu ölçüde örgüt olma gereği duymamış, ama darbeyi teşvik edeceğini umduğu kitle hareketlerini çeşitli araç ve müdahalelerle alevlendirmeye çalışmıştır.

TİP

Türkiye'de sendikal yapılar sınıf mücadelesinin örgütsel bir ürünü olmaktan ziyade, daha sürecin başlarında, 1946'da devletin yoğun denetim ve yönlendirmesine tabi olarak oluştu. Devlet bu tarihlerde sendikal alanda oluşan merkezkaç

*Buna karşın sosyalizm sözcüğüne YÖN'de sıkça rastlanmaktadır. Şöyle: "Sosyalizm, komünizmin panzehiridir" (Abdi İpekçi), "Kemalizmin altı oku, Türk sosyalizminin temel taşlarıdır. Faşizm ve benzeri ideolojiler, komünizm belası, ancak böyle bir sosyalizmle önlenebilir". (Muzaffer Karan) (YÖN, 12 Eylül 1962, s.39)

** Sadun Aren, Seyfi Demirsoy gibi farklı yelpazeden kurucuların bulunduğu Sosyalist Kültür Derneğinin amacı, "Milliyetçi, demokratik ilkelere dayanan ve aşırı sınıf çatışmalarını önleyecek" bir sosyalizmin savunulmasıdır. (YÖN, 16 Ocak 1963, s.57)

eğilimlerini ise yoğun bir baskı ve yasak zinciri altında elimine etti. Ne var ki güdümlü bir tarzda oluşturulmuş ve ABD sendikacılığı ile devletçilik anlayışının kaynaştığı bir ideolojik eğitime tabi tutulmuş olsalar da, sendikacılar arasında da kapitalist gelişme ve işçi sınıfının nicel ve nitel gelişmesine paralel olarak farklı arayış ve yönelimler gündeme geliyordu. TİP, sendikacıların, devlete bağlı sendikal anlayışa ve “siyaset yasağı”na karşı, Avrupa sendikacılığından da ilham alan bir tepkisinin ürünü idi.

Radikal bir geleneği bulunmayan “1946 sendikacı kuşağı” ile bir müddet sonra sendikacıların çağrısı üzerine TİP’e katılan “sosyalist aydınlar”ın sınıfsal-siyasal eğilimleri dönem boyunca TİP’e damgasını vuracaktır. TİP’e katılan aydınların geçmiş birikim ve mirasla dirsek temasları vardı; ne var ki, M. Ali Aybar, B. Boran ve S. Aren’de temsilciliğini bulan bu aydın potansiyel, 1960’lı yıllara bu eski birikimin taşıyıcılığını dahi yapamadılar. Her birinin ortak yanı sosyalizmin liberal bir yorumuna sahip olmalarıdır. Örneğin S. Aren, daha 1960’lı yılların başında YÖN’de kaleme aldığı bir yazıda, Türkiye’de sosyalizmin sınıfsal sömürü ve adaletsizliklerin değil, kalkınma sorununun bir çözümü olarak gündeme girdiğini ve bu nedenle sosyalizme barışçıl geçişin mümkün olduğunu iddia ediyordu. Bu ideolojik argümanlar zamanla kendi içinde evrim geçirmekle beraber öz olarak hiç değişmeden TİP’e damgasını vurdular. TİP’in “sosyalist” aydınları da sosyalizmle kalkınma arasında bire bir ilişki kuruyor, YÖN ve MDD’den bu amaca ulaşmanın yöntemi üzerinde ayrılıyorlardı.

TİP’in çözüm yöntemi, mevcut demokratik anayasal çerçevenin korunması ve genişletilmesi, “işçi ve emekçilerin partisinin” parlamenter yoldan iktidara gelmesidir. TİP, Türkiye’de sosyalizmin nesnel ve öznel şartlarının oluşmadığını iddia ediyor ve sosyalizmi bu şartların olgunlaştırıldığı bir ara sürecin arkasına yerleştiriyordu. TİP’e göre sosyalizmin nesnel koşullarını oluşturmak, ancak sosyalist parti liderliğinde bir çeşit devlet kapitalizmi uygulayıp kalkınma sorununu halletmekle mümkün olabilirdi. Sosyalizmin öznel şartlarını oluşturmak ise demokrasinin ilerletilmesi sayesinde gerçekleşebilirdi. İşçi sınıfı ancak demokratik bir ortamda eğitimini tamamlayabilir ve tarihsel görevlerini kavrayarak kendi partisini demokratik yoldan iktidara getirebilirdi. Kısa zamanda dar bir aydın çevresi olmaktan çıkarak bir kitle partisine dönüşen ve politik varlığını parlamenter düzene borçlu olan TİP, tüm bu nedenlerle darbeci anlayışlarla daha başlangıçta arasına sınır çizmiştir. Bu farklı politik tutumun kapsam ve anlamı B. Boran’ın şu sözlerinde ifadesini bulmaktadır: “*Demokratik yolu ve yığınları başa koymak gerekir, reformlar köklü değişikliklerden çıkarı olan sınıfların uyanması ve teşkilatlanmasıyla gerçekleştirilebilir.*” (Aktaran, Abdurrahman Atalay, *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, No:63, s.2143)

TİP’in parti anlayışı da kendi politik konumlanışı ile doğrudan bağlantılı olarak parlamentarizm ile şekillenmiştir. TİP’de seçimlere girebilmek, girilen seçimlerde “başarı” kazanmak, örgütsel şekilleniş konusunda da temel motivasyondur. Üye standartlarında, il ve ilçe teşkilatlarının kuruluş tarzında ve çok daha çarpıcı olarak Genel Merkezin Ankara’ya nakledilmesinde hep bu anlayış doğ-

rultusunda hareket edilmiştir.

1965 seçimini izleyen dönemde sosyalizm vurgusunun öne çıkması ve cepheci anlayışlarla araya bir sınır çizilmesi partinin liberal-popülist karakterinde bir değişiklik yaratmadı. TİP'in 1965'te ulaştığı "sosyalizm" anlayışı marksist-leninist bir kavrayışın gelişmesi anlamına gelmiyordu. Bu sosyalizm vurgusu, daha çok, bu yıllarda "ortanın solu" anlayışına yönelerek TİP'e yakınlaşan ve TİP'i yedeklemek isteyen CHP ile farklılaşmanın bir aracıydı.*Orta ve küçük-burjuvazinin tekelleşmeye ve uğradığı önemli gelir kayıplarına paralel olarak sola yönelişinin belirginleştiği 1965 ve izleyen dönem, aynı zamanda iki parti arasında parlamenter solun temsilciliği konusunda rekabetin de şiddetlendiği bir dönemdir. "Seçim zaferi"nin ardından "1968'de başa geçmek, '70'lerde de iktidar olmak" düşleri gören TİP'in cephe tezlerini bir kenara bırakarak "sosyalizm" vurgusunu öne geçirmeye başlaması bu dönemde ve bu şartlar altında gerçekleşti.

Bu nedenle TİP'in "sosyalizm" vurgusunu öne çıkarmaya başlamasına rağmen, ittifak, örgüt, öncülük vb. konularda eski çizgiyi muhafaza etmesi ve çok daha önemlisi 1965'li yıllarda çok daha köylücü bir çizgiye yönelmesi, yalnızca görüntüde bir paradokstur, gerçekte ise TİP'in parlamenter konumlanışı açısından büyük bir iç tutarlılığa sahiptir. TİP parlamentarizmi aşmak için değil, aksine bu çizgiyi değişen şartlar altında da koruyabilmek güdüsüyle 1965 seçimlerinden sonra sosyalizm vurgusunu devreye sokmuştur.

Tüm bunlara karşın dönem boyunca işçi sınıfına hem fiziki olarak hem de söylemde en yakın pozisyonda görünen siyasi odak TİP'tir. TİP'in üye bileşiminde ve oy potansiyelinde işçi sınıfı belirli bir ağırlığa sahiptir. Ne var ki, bu konuda da görüntü ile gerçek arasında önemli bir mesafe olduğu söylenebilir. TİP'de önemli bir sendikacı ağırlığının olması, partinin işçi sınıfı içinde de kayda değer bir örgütlülüğü olduğu kanısı uyandırabilmektedir. Gerçekte ise, dönem boyunca, TİP'in işçi sınıfı içinde örgütlenmesinin önünde, sendika bürokrasisi kendi aristokratik çıkarlarıyla en büyük engeli oluşturmuştur. Partideki orta sınıf aydınları ile sendika bürokrasisi arasında işçi sınıfının denetiminin sendika bürokrasisine bırakılması konusunda adeta zımni bir anlaşma vardır. İkinci ve daha önemlisi de, TİP'in mevcut işçi üyeleri ile arasındaki örgütsel ilişki, fabrika temeline dayalı bir ilişki değildir.

Neticede TİP'in işçi sınıfına bakışı da parlamentarizmle koşullanmış liberal-popülist bir bakıştır. TİP için, özellikle 1968'lere kadar, işçi sınıfı önemi sıklıkla köylülüğün gerisine düşen bir oy potansiyelidir. TİP'in sosyalizm anlayışının parlamenter-popülist karakteri, parti, iktidar vb. sorunlara yaklaşımda da net bir biçimde görülmektedir. Anti-empyralist mücadeleyi reddeden, bunun yerine sözde anti-kapitalist mücadeleyi yerleştiren TİP için, anti-kapitalist-sosyalist

* "...toplumculukakımını yozlaştırmak için her çareye başvuran CHHP bugün Türkiye İşçi Partisine karşı himayeci gösterilmek istenirken, sol akımın önderliğini ele geçirmeye çalışıyor." (Suat Aksoy, *Sosyal Adalet* dergisi, Ağustos 1965, sayı:17)

mücadele işçi sınıfının bağımsız siyasal-örgütsel ve ideolojik mücadelesine dayanması gereken bir süreç değildir. Aksine *“Türkiye’de... (Batı’dakinden farklı olarak -E.E.) sosyalist hareket, işçi-emekçi sınıfların birleşik hareketi olarak gelişmektedir”*. (Behice Boran, *Sosyalizm ve Türkiye Sosyalizmi*, s.86) Sosyalist hareketin işçi ve emekçilerin ortak hareketi olarak geliştiği yönündeki bu tespit doğal sonuçlarına, parti ve iktidar anlayışına dek genişletiliyordu. TİP’in liberal-popülist anlayışının bir uzantısı olarak sosyalist parti *“işçi ve emekçilerin ortak partisi”*, sosyalist iktidar da *“tüm emekçi sınıfların ortak iktidarı”* olarak tanımlanmıştır.

‘60’lı yılların ortalarından itibaren, pratik planda işçi hareketi ve toplumsal muhalefet hareketlerinde yükselme ve militanlaşma, parlamenter umutların erimeye başlaması vb., teorik planda ise hayli sınırlı ve çarpık bir kavrayışa dayansa da marksist birikimin genişlemesi, bu hareketin mevcut konumunu teorik-pratik planda daha tartışmalı hale getiriyor ve yeniden bir kimlik tanımlamasını zorunlu kılıyordu. Örneğin TİP’in bu yıllarda içine düştüğü çelişkiyi, İdris Küçükömer’in 1968 yılında ve TİP Ankara Kurultayında yaptığı konuşma çarpıcı bir biçimde özetlemektedir.

“Parti içindeki çelişmenin objektif şartları var. O da şudur. Tüyük ve program eskimiştir... Ve program yapıldıktan sonra Türkiye’de şahit olduğumuz bir strateji tartışması ortaya çıkmıştır... Programdaki bu eksiklik ve bunun yanında mevcut tezatlar, parti dışından, bu parti devrimci bir parti midir, bu parti sosyalist bir parti midir, eylemde nasıl hareket edecektir vs. soruları sorarak, bu parti içindeki çelişkileri ortaya atmıştır.” (Aktaran, *TİP’in Birinci On Yılı*, İno Türk Yay., sayı:143)

İşte bir yandan MDD’cilerin strateji ve icazetçilik-devrimcilik tartışmalarının TİP tabanında önemli bir yankı bulması ve TİP içinde MDD’ci muhalefetin güçlenmesi, diğer yandan Aybarcı popülizmin sendika bürokrasisinde yarattığı hoşnutsuzluk ve hepsinden önemlisi TİP’in güç kaybına uğradığının gittikçe netleşmesi, Emek grubu etrafında bir parti içi muhalefetin şekillenmesini taziyik etti.

Emek grubunu yaratan gelişmeler, popülist argümanlara karşın 1967’den itibaren partinin taşrada ciddi bir güç yitimine uğraması, ama öte yandan TİP’in üzerinde yükselbileceğine inandığı bir işçi potansiyelinin ortaya çıkmasıdır. Bu eğilimi, 1967 yılında bir grup sendikacının Türk-İş’ten ayrılarak DİSK’i kurmuş olmaları güçlendirdi. TİP’le yakın bağı bulunan DİSK kısa zamanda işçi sınıfının genelinde sempati ve ilgi toplamaya başlamıştı.

TİP içinde reformist bir işçi hareketi yaratma amacı etrafında gelişen ve Emek’te çisimleşen muhalefet, partiyi bu çizgiye oturtabilmek açısından, yalnızca partinin yıpranmış önderi Aybar’ı değil, daha önemlisi partinin reformist konumunu sorgulayan ve onu *“sonu görünmeyen maceralara”* kanalize etmeye çalışan MDD muhalefetini de tasfiye etmek zorundaydı. Böylece sosyalist devrim argümanları bir kez daha ve bu kez daha marksizan biçimde, partinin parlamentarist çizgisini, reformist bir işçi partisi yaratma temelinde yeniden inşa

etmek ve ona zarar verecek unsurları tasfiye etmek amacıyla devreye sokulacaktır.*

MDD

1965'lerde şekillenmeye başlayan, 1967'lerden sonra yükselişe geçen MDD Hareketi ise, bu dönemin eski TKP mirası ile en dolaysız bağları bulunan siyasi odağıdır. Hemen tüm önemli kadroları eski TKP kökenli olan MDD, '60-70 döneminde adeta YÖN'le aynılaştan bir politik tutum gösterir. Ne var ki YÖN ile MDD arasında, ikincisinin daha marksizan ve alt sınıfların eylemine daha yakın bir pozisyonda olmasından kaynaklanan farklılık, YÖN'ün geleceğe hiç bir politik miras ve etki bırakmadan sönmesine neden olurken, MDD'yi '71 devrimci hareketinin şekillendiği ve etkilendiği bir odak haline dönüştürdü.

MDD, hem eski TKP'den hem de '71 sonrası hareketlerden belirgin farklılıklar taşıyan ve bir yönüyle '60-'70 dönemine has bir harekettir. Devralınan mirasın zayıflığı, olumsuzluğu, birikim yetersizliği, örgütsüz bir ara dönem ve uluslararası planda etkin bir devrimci marksist odak bulunmaması vb. gibi faktörler MDD hareketini, 27 Mayıs'ın pratik, YÖN'ün ise teorik etkisine çok daha açık bir hale getiriyordu. MDD eski TKP mirasıyla YÖN'ün bir sentezi olarak şekillendi. Ayrıca bir rakip olarak TİP'in varlığı ve bu TİP'in dış TKP tarafından destekleniyor olması, MDD'nin daha ilk adımda önemli bir gençlik tabanı elde etmesi MDD çizgisinin '60 sonrası şekillenişinde önemli faktörler oldu.

1967'lerde MDD Hareketi daha başından TİP'le aralarındaki temel ayrım noktasının programatik değil mücadele anlayışına ilişkin bir ayrım olduğunu deklare ederek siyaset sahnesine çıktı. MDD Hareketi de YÖN ve TİP'le ortak kanıyı paylaşıyordu. Nesnel ve öznel koşullar sosyalizm açısından henüz olgun değildir ve atılması gereken ilk adım sosyalizmin önkoşullarını hazırlayacak bir siyasal-sosyal ortamı yaratmaktır.

MDD Hareketi, işte bu noktada, sosyalizmin önkoşullarını yaratacak düzenin nasıl, hangi yolla kurulacağı konusunda TİP'ten ayrılmakta ve YÖN Hareketi ile paralellliğini önemli ölçüde korumaktadır. MDD'cilere göre, emperyalizme bağımlı komprador iktidar yıkılmadan sosyalizme geçişin koşullarını hazırlayacak bir düzen yaratılamaz. Sosyalizme geçebilmek için bağımlılığı ve geri üretim

* Örneğin B. Boran, ihtilalci parti konumlanışının ancak devrimci bir duruma bağlı olarak ortaya çıkabileceğini ve bugün devrimci bir durumdan da söz edilemeyeceğine göre sosyalistlerin işçi sınıfının çıkarlarını parlamenter yoldan korumalarının dışında hiç bir seçenekleri olmadığını söylüyordu.

Emek grubu devlet, devrim, parti, ittifaklar vb. gibi sınıfın ihtilalci hareketinin oluşumu açısından kritik önem taşıyan konularda eski çizgiyi sürdürdü. TİP yönetimine karşı muhalefetlerini ilan ettikleri daha ilk sayılarında Emek dergisi yazarları, TİP'in işçi ve emekçi sınıfların ortak partisi olması gerektiğini belirtiyorlar, ayrıca sosyalist iktidarı da işçi ve emekçilerin ortak iktidarı olarak tanımlıyorlardı. Böylece Aybar TİP'i ile Emek grubu esasen parti-sınıf ve sosyalist iktidara ilişkin ortak yaklaşımları savunuyorlardı.

ilişkilerini tasfiye etmek zorunludur. Bu, anti-emperyalist (milli), anti-feodal (demokratik) devrim aracılığıyla gerçekleştirilir.

MDD, teorik planda işçi sınıfını “önder güç” ve diğer toplumsal kesimleri ise “işçi sınıfının müttefikleri” olarak değerlendirmekle beraber, MDD ve SD arasında çizilen kesin kategorik ayırım, küçük-burjuva radikalizmine atfedilen siyasal misyon, gerçekte bu akımın da işçi önderliği ile sınıf partisi sorununu, “hiç değilse taktik bakımdan hatalı” değerlendirerek geleceğe ertelediğini göstermektedir. MDD’cilerin sınıf önderliği ve sınıf partisine ilişkin anlayışları cepheci anlayışın basit bir yansıması olmaktan öteye gidememektedir. *Aydınlık* dergisi, TİP’in ideal bir sosyalist parti olması için yapılması gerekenleri sıralarken, MDD’cilerin sınıf partisi anlayışlarını da net bir biçimde yansıtmaktadır. “TİP, sosyalizmin bilimini temel alan, emekçileri parti içinde örgütleyip sosyalist kadrolar oluşturmak ve bütün milli sınıfları milli kurtuluş safalarında toplamaya yönelik parti olmalıdır.” (*Aydınlık*, Aralık 1968, sayı:2, s.10)

MDD Hareketi, milli demokratik devrime kimin önderlik edeceği sorusuna, teorik planda dahi işçi sınıfı lehine kesin bir yanıt vermezken, küçük-burjuva radikallerinin demokratik devrim ve hatta sosyalist devrimden yana önemli bir güç olduğunu savunmaktadır. Teorik planda küçük-burjuva radikallerinin (özelde ordu) lehindeki bu eğilim, pratik politikada tam anlamıyla bir darbe teşvikçiliğine dönüşmektedir.

1968’li yıllara gelindiğinde, MDD çizgisinin demokratik devrim anlayışında da Komintern’in teorik çerçevesine doğru bir yakınlaşma görülür. Alt sınıfların gelişen muhalefetine karşın, MDD sürecinde temel ittifak olarak değerlendirilen milli burjuvazinin bir türlü ortaya çıkmıyor olması, bu sınıfın devrimciliği konusunda ve özellikle de gençlik hareketinin kadroları arasında ciddi şüpheler doğurmuştur. Bu dönemde özellikle geri kadroların basıncıyla MDD teorisinde, milli burjuvazinin tarafsızlaştırılması gereken bir güç olduğu yolunda vurgular ortaya çıkmıştır. Ne var ki buna karşın MDD’ci akımın politik yönelişi değişmemiş, daha da ötesi, “kaynayan ortam” darbeci zihniyeti daha da güçlendirmiştir.

MDD çizgisi açısından örgüt sorunu ise sürekli “güncel” ama hep ertelenen bir sorundur. MDD, dönem boyunca bir yandan TİP’i “sosyalist bir parti” olarak değerlendirmiş, öte yandan da onun politik hattını parlamentarizm ve icazetçilikle eleştirmiştir. 141 ve 142’nin yürürlükte olduğu bir Türkiye’de “gerçek bir sosyalist parti” kurulamayacağı ve kurulsada dahi bunun aynen TİP gibi icazetçi bir parti olacağı vurgusu, örgütsüzlüğün gerekçesi olarak kullanılmıştır.

Esasen MDD’nin sosyalist nitelikte bir örgütsel oluşuma sıcak bakmaması, YÖN ile aynı politik amaca sahip olması ile ilgilidir. MDD’nin YÖN’den tek farkı, darbeci beklentileri dejenre edilmiş marksist kavram ve kategorilerle ifade ediyor olmasıdır. MDD, iki önemli tespite dayalı olarak örgüt fikrinin uzağına düşüyordu. Birincisi; “bağımsızlık olmadan sosyalizm olmaz”, ikincisi; “bağımsızlığı sağlamak işi esasen küçük-burjuva radikallerine aittir”. Dolayısıyla “proleter devrimcilerin” görevi “küçük-burjuva radikalleri”nin “bağımsızlık”

mücadelesini desteklemek ve ancak bundan sonra kendi sosyalist siyasal görevlerini ve bu görevlerin yürütücüsü proletarya partisini gündeme getirmek olmalıdır.

İşte bu tespitler MDD ile YÖN'ün temel olarak "bağımsızlık, kalkınma" problemiğinde ifadesini bulan aynı amaca ve dahası bu amaca ulaşmak için alt sınıfların tazyiki ve kemalist subayların çözücü darbesinde simgeleşen aynı siyaset tarzına sahip olduklarını göstermektedir. Bu ortak amaç ve siyaset tarzı nedeniyle ki, MDD'nin dönem boyunca örgütsel arayışı hep küçük-burjuva radikalleriyle ortak bir platform olarak düşünülen Devrimci Güç Birliğini (Dev-Güç) yaratma çabasıyla sınırlı kalmıştır. Nitekim bu güç birliği 1968 Mart'ında Dev-Güç'ün kurulmasıyla gerçekleşti. Gel gör ki, Dev-Güç "küçük-burjuva radikalleri"ni harekete geçirmek konusunda herhangi bir başarı sağlayamadan ve fiilen FKF'nin eylemliliğine dayanan bir oluşum olarak bir süre sonra sönüp gitti. Dev-Güç projesinin başarısızlığa uğramasıyla ki, MDD'nin etkilediği genç kadrolar arasında örgüt ve parti arayışı hızlandı. Bir müddet TİP'in ele geçirilmesi vaadleriyle doldurulan boşluk bu tarihten sonra daha da belirginleşti. Ve yeni bir parti için "sosyalist şura" toplanması girişimleri bu döneme denk düştü.

Örgüt sorununa yaklaşımda döneme damgasını vuran bir özellik de illegalite fikrinden uzaklıktır. Dönem boyunca, legalite imkanları dışında bir parti tarafların hiç birinin gündem ve perspektifinde değildir. Bu perspektif sınırlılığı en çelişik ve en çarpıcı biçimde, yine MDD şahsında ifadesini bulur. MDD'cilerin "141 ve 142. maddelerin yürürlükte olduğu bir ülkede gerçek sosyalist parti kurulamaz" gerekçesiyle parti oluşumunu erteleyen bir mantık sergilediklerini belirtmiştik. Dönem sonunda parti kurmak amacıyla sosyalist şura toplamayı planlayan MDD'cilerin bu kez de 141 ve 142 yürürlükte olduğu için "mümkün olduğunca az kusurlu" bir parti kurmak amacıyla oldukları görülür. Ne ki, TKP, dolayısıyla illegalite tecrübesine de sahip olan bu kadroların aklına "kusursuz" bir illegal parti kurmak fikri hiç gelmez.

Genel değerlendirme ve ara sonuçlar

1960'lı yıllarda, sol hareketin yeniden doğuşu, geri kalmışlığa ve bunun sorumlusu olarak görülen bağımlılık ilişkilerine tepki şeklinde geliyor. Bu tepki nesnel kaynağını emperyalizm bağımlı gelişmenin yarattığı toplumsal değişim ortamında buldu. Aydın kesimlerindeki politizasyon yükselişi moral dayanaklarını ise 27 Mayıs darbesinden alıyordu. 27 Mayıs, "kalkınma"nın önünde engel olarak gözüken "feodal" ve "emperyalist" güçlerin ve bu güçlerin çıkarlarını temsil eden "Amerikancı" iktidarların, genç subayların çözücü darbesiyle bertaraf edilebilecekleri ve ülkenin bağımsız kalkınmacı yola sokulabileceği yönünde umut verici bir örnek kabul edildi.

27 Mayıs'ın, YÖN-MDD Hareketlerinde cisimleşen bu umutverici etkisi, üstelik dönem boyunca uluslararası plandaki bazı siyasi gelişmeler tarafından da pekiştiriliyordu. Bir dizi ülkede anti-Amerkancı çizgi temelinde çeşitli "darbe"

girişimlerinin olması ve Nasır örneğinde olduğu gibi bunların bir kısmının “gözkamaştırıcı başarılar” elde etmesi, aydınların bu yöndeki siyasal eğilimlerini moral açıdan kuvvetlendiriyordu.

TİP, 27 Mayıs’ın kuvvetlendirdiği “darbeci” eğilimlerle daha baştan arasına sınır çizmekle beraber, o da kendi politik konumlanışına uygun bir tarzda, 27 Mayıs’ın kuvvetlendirdiği bir başka “eğilimin”, parlamentarizmin temsilcisi oluyordu. Dönem boyunca YÖN-MDD akımı 27 Mayıs’ın gerçekleştiriliş tarzını, TİP ise 27 Mayıs’ın gerçekleştirmiş olduğu “Demokratik Anayasa”yı, kendi politik amaç ve programlarıyla doğrudan doğruya ilişkilendireceklerdir.*

’60 solunun programatik çerçevesi de bu ortamda ve esasen ortak bir zeminde şekillenecektir. Kemalizmin sol yorumu YÖN’ün, YÖN-Kemalizm ve eski TKP çizgisinin sentezi de MDD’nin programatik çerçevesini oluşturdu. TİP’in programı ise temelde aynı çizgiyi temsil etmekle beraber, TİP bu programı kendi politik konumlanışı doğrultusunda parlamentarist-liberal bir yoruma tabi tuttu. Ne var ki, neticede 27 Mayısçılık, Kemalizm, cephecilik, anti-emperyalizm, köylücülük, anti-feodalizm bu dönem solunun ortak programatik çerçevesini vermektedir.

1960’lı yıllar sol hareketin genel problemiği, “kalkınma” ve “bağımsızlık” ekseninde şekillenmiştir. Kapitalizmin nesnel-bilimsel kavranışına ve eleştirisine dayanan bir sosyalizm anlayışı yerince, toplumsal yapının geriliğine ve bağımlılığına duyulan bir tepkinin teorik planda ütöpik, politik planda ise düzen kurumlarını doğrudan hedeflemeyen bir tarzda ifadesi, ’60 solunun karakteristiğidir. Kaynağında kapitalizmin bulunduğu sosyal ve sınıfsal sonuçlara karşı kaynağı gözardı eden bir programatik çerçeveyle karşı konulmaya çalışılmıştır.

Üçüncü yolcu, “bağımsız kapitalizm”ci bu temel popülist önermelerin teorik altyapısı da son derece eklektiktir. Üretim evrenselleşme sürecinin hızlandığı, yabancı sermaye ile yerli sermayenin organik bir bütünleşmeye doğru yolaldığı

* Bu iki farklı politik konum kaçınılmaz olarak, tarihi de kendi politik konumlanışlarma göre yeniden yorumlayacaklardır. TİP ve YÖN-MDD çizgisinde hakim olan parlamenter ve darbeci anlayış, Cumhuriyet tarihinin dönüm noktaları konusunda da iki akımı farklı saptamalara götürecektir. Bu farklı saptamaların en önemli yanı, iki farklı eğilimin politik perspektif ve sonuçlarının geçmişi açıklama temelinde ifade edilmesidir. YÖN ve MDD açısından 1945 bir karşı devrim momentidir ve doğal olarak amaç da 1945 öncesine, demek ki yarım kalan devrim sürecine yeniden dönebilmektir. Nitekim M. Belli “Türkiye 1920’lerde sosyalist devrime bugünlerden çok daha yakındı ama 1945 karşı devriminden sonra gündemde olan artık MDD’dir” derken, aynı zamanda MDD’nin “devrim” perspektifini de ortaya koyuyordu. 27 Mayıs’ın gerçekleştiriliş tarzına değil ama “anayasası”na değer veren TİP, süreç içinde tarihi de kendi politik konumlanışı açısından yeniden inşa etti. Aybar, daha sonraki tarihin miras kalacak bir saptamaya tam da bu konumda ve dönemde ulaştı. MDD’ye göre bir karşı-devrim momenti olan 1945’ler, TİP’e göre, “çok partili hayata geçişi”, “demokrasiyi” başlattığı için Cumhuriyet tarihi açısından oldukça önemli bir ilerlemeyi temsil ediyordu.

bu tarihsel kesitte, emperyalizm salt bir rantiye ilişki olarak değerlendiriliyor, onun feodal, yarı-feodal unsurlarla kurduğu ilişki, emperyalizmin sanayileşmenin karşısı olduğuna kanıt sayılıyordu. Böylece emperyalizm-kompradorlar-feodal toprak ağaları ittifakına karşı, sanayinin gelişmesinden yana olan “milli burjuvazi” ilerici ilan ediliyordu.*

Oysa dönem boyunca süreç bu teorik yaklaşımların tümünün de Türkiye'nin yaşadığı kapitalistleşme sürecine ne denli zıt ve ütöpik olduğunu gösterecekti. Emperyalizm sanayiye geliştiriyor ve feodal unsurları da tedrici biçimde kapitalistleştirerek tasfiye ediyordu. Emperyalizmle, sanayi burjuvazisi de dahil yerli burjuvazi arasında temel bir çelişki değil, aksine hızlanan bir bütünleşme söz-konusuydu.

'60 sol hareketine damgasını vuran liberal-parlemantarist ve kemalist -popülist anlayış belirttiğimiz gibi bu akımların işçi sınıfının rolü ve parti-sınıf ilişkileri konusundaki yaklaşımlarında da hakimdir. Herşeyden önce belirtmek gerekir ki, '60 sonrası sol hareketin yeniden şekillenışı işçi sınıfının rolünün değil, “cephe” politikalarının tartışıldığı bir ortamda gerçekleşiyor. Yalnızca YÖN'de değil, aynı zamanda TİP'de de ilk tartışma konusu “cephe” sorunudur. TİP'in yayın organı “Sosyal Adalet” daha ilk sayısında emperyalizme, büyük burjuvazi ve toprak ağalarına karşı, milli burjuvaziyi de kapsayan geniş bir cephe önerisi getiriyor. Bu noktada, 1965'e kadar TİP ve YÖN arasında herhangi bir uyumsuzluk ve tartışma yoktur. 1965 “seçim zaferi” TİP'in “cephe” vurgularında değişiklik yaratınca, bu tarihten itibaren YÖN, TİP'e karşı bir tavır alıyordu.

Ne ki TİP, MDD ve YÖN'de, özellikle de ilk ikisinde teori ve pratik alanında yaşanan çelişkili süreç daima daha marksizan argümanlar kullanılarak giderilmeye çalışıldı. Bu süreç, MDD'ciliğin kendi içinde bir kopuşla küçük-burjuva sosyalizmine evrilişine ve TİP'in yine bir iç ayrışma ile reformist bir işçi partisine dönüşme çabalarına dek uzanmaktadır. Yön aydınları ise ideolojik planda Kemalizmle kurdukları dolaysız bağlantılar ve dolayısıyla alt sınıfların siyasal eğilimlerine uzaklıkları nedeniyle, '71 şokundan sonra, “kapitalist kalkınma yoluna” rıza göstererek '60'da ayrıldıkları CHP saflarına geri döndüler.

'60'lı yılların sonlarına doğru, sol hareket, kapitalist ilişkilerin yaygınlaşmasına paralel olarak Kürt aydınları başta olmak üzere Kürt emekçi halkındaki ulusal uyanışın yarattığı basınçla da hem harekete hakim şoven çizgiyi aşmaya, hem de buna bağlı olarak kemalizmin ideolojik gölgesinden kurtulmaya başlamıştır.

1969'da Kürt aydınlarının ulusal bilinçlenmesinin örgütsel bir ifadesi olarak kurulan Doğu Demokratik Kültür Ocakları'nın etkin faaliyetleri, Irak'ta 1970'de

* TİP emperyalizmle yerli burjuvazi arasındaki çıkar ortaklığını, sanayi burjuvazisi ile ticaret burjuvazisi arasındaki bütünleşmeyi doğru tespit etmekle birlikte, sanayi burjuvazisinin farklı fraksiyonları arasında ilerencilik-gericilik ayrımı yapmaktadır ve dönem boyunca ittifak yapmak amacıyla demokrasinin ilerletilmesinden yana burjuva fraksiyon arayışını sürdürmektedir.

yapılan özerklik antlaşmasının moral etkileri ve kitleselleşen Doğu Mitingleri, özellikle de Kürt aydınları üzerinden '60 sol hareketini de olumlu noktada etkiliyordu. Yayın hayatı boyunca Kürt sorunu hakkında yazı yayınlamamayı tercih eden Türk Solu dergisi 12 Mart günlerinde bu basınçtan etkilenecek adını Türkiye Solu olarak değiştirecek, TİP'in 1970'te gerçekleşen 4. Kongresi Kürt sorunu ile ilgili dönemin en ileri metnini, parti kararı olarak kaleme alacaktı.

1970'li yıllara gelindiğinde TİP ve MDD içerisinde Kürt ulusal sorununa karşı duyarlılığın artması ve bu sorunun artık "Doğunun geri kalmışlığı" ya da "kapitalizmin eşitsiz gelişmesi" argümanları ile değil, Kürt halkı üzerindeki ulusal tahakkümle açıklanan bir sorun haline dönüşmesi, sol hareketin evrimi açısından son derece önemli bir gelişmedir.

* * *

Bütün bu göstergeler, bu akımların siyasal konumlanışları ve ideolojik şekillenişleri açısından Marksizm dışı konumlarını göstermekle beraber 1960'lı yıllarda Marksizmin Türkiye toprağına, üstelik bu kez son derece etkili bir tarzda girdiği de açıktır. Marksizmin cisimleştiği bir ideolojik siyasal odağın bulunmaması, bu dönemi bir "marksist aydınlanma" dönemi olarak nitelememizi engellemez.

Her tarihsel-siyasal hareket, doğuş ortamının hem genel özelliklerinden hem de ondan daha çok özgün yapısından etkilenir ve bu özelliklerin koşullandırıcıları altında şekillenir. Bu koşullandırmanın sonucunda, bazen Marksizm belirli bir coğrafyada ideolojik ve siyasal akım olarak oluşur, ne ki sıklıkla gerçekleşen bu değil, Marksizmin belirli bir sosyal-sınıfsal ortamın baskısı altında de jenerasyona uğramasıdır.

Marksizmin bütünsel ve iç tutarlılığa sahip bir ideolojik sistem olarak doğmuş olması, aynı zamanda bundan böyle "Marksizmin saflığının" da garanti altına alındığı anlamına gelmez. Genel planda Marksizmin sapmaları doğal olarak Marksizmin içinden çıkar. Ne var ki süreç, yerel planda adeta kural olarak tersinden işler ve marksist ideolojik ve siyasal odaklar, marksizmin sapmalarından ya da "marksist" olduğu iddiasındaki sınıf dışı akımlardan, bir dizi iç mücadele sonucu oluşur.

1960-70 dönemi, Marksizm dışı ideolojik-politik akımların damgasını vurduğu bir dönemdir. Buna karşın, emperyalist entegrasyona tepki, kapitalizmin sonuçlarına karşı alt sınıfların hareketlenmesi, dünya yüzeyinde esen Marksizm iddialı neo-popülist cereyan, TKP'nin etki ve birikimleri vb. etkenler, toplumsal çalkantı ve arayışların yoğunlaştığı bu dönemde, Marksizmi yeniden ve güçlü bir biçimde Türkiye'nin gündemine yerleştirdi. Bu, toplum yüzeyinde hayli etkili, bir o kadar da sığ ve çarpık bir "marksist" bilinçlenmenin yaşanması demektir.

Marksist bir ideolojik odağın ortaya çıkması, Marksizmin bilimsel-sınıfsal kavranışı ile mümkündür. Sosyalizmin bir siyasal hareket haline gelme süreci

ise bilimsel-sınıfsal kavrayışın, sınıf hareketiyle birleşme sürecinde ifadesini bulur. 1960-70 dönemi bu açıdan değerlendirildiğinde, modern kapitalist ilişkilerin tahlili üzerine oturan bir sosyalizm anlayışı, proletaryanın öncülüğü ve diğer sınıflardan bağımsızlığı kavrayışı, parti fikri vb. bu dönemde mevcut değildir ve buldukları kadarıyla ise bir hayli dejenere olduklarını söyleyebiliriz. Kuşkusuz Marksizmin bu “çarpık” yorumu, salt başına teorik yetersizlik ve uluslararası alanda hakim olan ideolojik cereyanlarla açıklanamaz. Ne var ki, 1960-71 döneminde yaşanan “marksistleşme” sürecine ilişkin yapılan bir değerlendirme, bu dönemin teorik miras ve seviye bakımından oldukça sığ olduğunu ve bu durumun da mevcut aydın potansiyelini marksist ideolojik şekillenme konusunda dezavantajlı bir konuma düşürdüğünü saptamak durumundadır. Bu dönemin teorik kapasite açısından en gelişkin aydınları YÖN’cülerdir ve kendi dışındaki aydın potansiyelini de teorik olarak yönlendirdikleri söylenebilir. TİP programının YÖN’ün sunduğu programatik çerçeveyi nerdeyse kopya etmesi dahi bu yönlendirmenin etki derecesini açıklar. Behice Boran, Sadun Aren vb. gibi akademisyenlerin (geçmişte TKP ile dirsek temasında olmalarına karşın), marksist formasyonlarının hayli sınırlı olduğu söylenebilir. Marksist eserler üzerindeki yasağın 1960’lı yıllarda kalktığını ve bu eserlerin yoğun olarak yayımlanmasının ise dönem ortasından sonra gerçekleştiğini düşünürsek dönemin ilerici, devrimci kadrolarının marksist literatür hakkındaki bilgi birikimi daha iyi anlaşılacaktır. İlerici-devrimci toplumsal muhalefetin odaklandığı TİP, kadro ve taban eğitimi konusunda dönem boyunca hemen hiç bir ciddi adım atamayacak, bu TİP’e yöneltilen eleştirilerin başlıcalarından biri olacaktır. Dönem boyunca marksist literatürün popülerleştirilmesi yönündeki adımlar daha çok da çeviriler aracılığıyla MDD Hareketi tarafından atılacaktır. Ne var ki bu çeviriler hem son derece sınırlıdır, hem de oldukça çarpıtılmıştır.

Hiç kuşku yok ki, uluslararası siyasal atmosfer ve uluslararası komünist hareketin yaşamış olduğu deformasyonun da marksistleşme süreci üzerinde etkileri mevcuttur. Ne var ki, ’60 sol hareketinin hiç bir unsurunun, uluslararası siyasal odaklarla doğrudan bir teması sözkonusu değildir. Bu hareketlerin uluslararası düzeyde organik ilişkilere sahip olmamaları, ideolojik-siyasal şekillenişlerinde de dış siyasal odakların belirleyici bir yönlendiriciliğe sahip olmadıkları anlamına geliyordu.

Bu dönem, Batıdaki devrim dalgasının çekildiği, bu coğrafyada kapitalizmin nispi bir istikrara ve gelişme çizgisine sahip olduğu, Doğu’da ise sınıfsal ve ulusal kaynaşmaların yoğunlaştığı bir tarihsel kesittir. Bunun ise ikili bir sonucu olmuştur. Bir; devrim dalgasının Doğu’ya kayması Marksizmi devrimci demokrasinin etkisine daha açık hale getirmiştir, iki; öte yandan devrim dalgasının Batı’dan çekilmesi ise bu coğrafyada Marksizmi reformist demokratizmin basıncıyla yüzyüze bırakmıştır. İki dünya savaşını izleyen dönemden günümüze uzanan tarihsel aralık Doğu’da ulusal kurtuluş savaşlarının Batı’da ise faşizmin yarattığı korku ve paniğin karşılıklı kuvvetlendirici etkisiyle de, bir devrimci sınıfsal teori olarak Marksizmi, sapmaların ya da sınıf dışı akımların dejeneras-

yonu karşısında hayli savunmasız bırakmıştır. Kuşkusuz bu faktörlere, sosyalist ülkelerin yaşadığı deformasyon da eklenince, “dış odak”ların Marksizmin dejenerasyonunu önlemek bir yana bu dejenerasyonu pekiştiren bir etkiye sahip olduğu söylenebilir.

Türkiye de bu sürecin dışında değildi. Üstelik ‘60’lı yıllarasağlam ve olumlu marksist bir mirasın taşınmadığı düşünülünce, dışarda “düzeltici” bir mihrakın bulunmaması çok daha kritik bir önemle sahip oluyordu.

Rusya’da Marksizmin ortaya çıkış sürecinde, Batı’nın güçlü bir işçi hareketine ve güçlü bir teorik birikime sahip olduğunu ve marksistleşme sürecinde bu dış “düzeltici odak”ların hayli önemli bir role sahip olduğunu da hatırlarsak, Türkiye sol hareketinin doğuş ve oluşum sürecinde, ne denli önemli bir olanaktan yoksun olduğu da ortaya çıkar. Daha sonraki bölümlerde göreceğimiz gibi Türkiye’de yaşanan marksistleşme sürecinde, kendisi deformasyona uğramış olsa da uluslararası komünist odakların yine de önemli bir rolü olmuştur.

Bu dönemde hayli yaygın olan “özgünlük” vurguları da dikkate alındığında, bu dönemin ilerici aydın potansiyelinin, en azından bir bölümünün (TİP’li aydınlar) uluslararası siyasal odakların teorik-ideolojik etkisine kendilerini daha başından kapalı tutmaya çalıştıkları da görülür. ‘60 döneminde gerçekten de solun ortak çizgisi olarak tanımlanabilecek bir özelliğe, kendini “Türkiye’nin özgün yolunu” temsil etme misyonu ile tanımlama eğilimine tanık olunur.* Bu “özgünlük” vurguları hem bu dönemdeki milliyetçi eğilimlerin gücünü göstermekte, hem de bu akımların Marksizm-Leninizmle ve uluslararası siyasal odaklarla araya sınır çizme ihtiyacından kaynaklanmaktadır.

MDD’ci çizgi ise, gerçek geçmiş TKP ile gerekse Komintern gelenekleriyle kendini en fazla bağlı hisseden aydınlar tarafından temsil edilmektedir. Bunların o günkü SBKP, ÇKP vb. partilerin ideolojik-teorik argümanlarından haberleri olduğu da muhakkaktır. Ne var ki, M. Belli, H. Kıvılcımlı vb. aydınlarca temsil

* “...Türkiye’ye özgü sosyalist rotayı çizmek ve Türk sosyalist hareketini yüzde yüz bağımsız yabancı etkilerden uzak, ... bir hareket olarak raya oturtmak mücadelesini vermektedir.”

B. Boran, *Sosyalizm ve Türkiye Sosyalizmi*, s.71

“Türkiye İşçi Partisinin sosyalizmi, ‘Türkiye sosyalizmi’ ithal malı değildir. Bu ne Batıdaki, ne Doğu’daki örneklere benzer.” M. A. Aybar, aktaran Yerasimos, *Az gelişmişlik Sürecinde Türkiye*, C.3, s.494

“Türkiye sosyalizmi bilimsel toplumculuğun ışığında ama her türlü dogmacılıktan, taklitçilikten, tekerlemecilikten kaçınarak, gaziler çağından ta İstiklal Savaşına kadar kendi milli tarihinden destek bulan Türkiye’nin ...” YÖN, 7.5.1965, sayı:110

“...Türkiye emekçilerinin... çıkarları gereği, Sovyetler Birliği’ne bu ülkeyi yöneten partiye karşı olumlu bir tutumu benimsemek ... başka şeydir ‘Moskovacı’ olmak başka şey..’ Maocu’, ‘Kastrocu’, ‘Moskovacı’ yakıştırmalarına cevabımız şudur ... Biz Türkiyeciyiz. Türkiye emekçilerinin davasının savunucusuyuz biz.” M. Belli, “Her Devrim Milli Bir Yol İzler”, *Türk Solu*, 27 Şubat 1968

edilen bu çizginin sözkonusu uluslararası odaklarla bağı son derece dolaylıdır ve SBKP çizgisine daha yakın bulunmalarına karşın, kendilerini nispeten “bağımsız” bir çizgiye oturtmaktadırlar.* MDD’cilerin ’60 sonrasındaki teorik-politik çizgileri kuşkusuz ki TKP mirası ile de bağlantılıdır. Fakat bu aydınların 1960 sonrası politik konumları, taşıyıcısı oldukları TKP çizgisinden dahi özellikle iki kritik konuda geridir.

Birincisi bu aydınlar, özellikle de M. Belli’de simgelenen çizgi, işçi sınıfının mücadelesi karşısında son derece ilgisiz bir konumdadır. Oysa Şefik Hüsnü TKP’si, faaliyeti boyunca sınıf içinde örgütlenme çabasına özel bir önem vermiştir. Birincisi ile doğrudan bağlantılı ikinci gerileme ise “örgüt” ve “illegalite” konularında görülmektedir. Yine Şefik Hüsnü TKP’si tüm Kemalizm hayranlığına ve bu hayranlıkla da beslenen legalisteğilimlere karşın örgüt fikrince hep yakındır. Ayrıca TKP, legal imkanlardan yoksun olunan bir dönemde illegal olarak siyasal faaliyet yürütmüştür. MDD çizgisi ise “icazetçiliğe” karşı olma adına legal planda hiç bir örgütsel oluşuma yönelmediği gibi illegal alanda faaliyet yürütmek için de herhangi bir çabası olmamış, dönem boyunca bir hareket görüntüsünü aşamamıştır.

Bu dönemin bir başka eski TKP’lisi H. Kıvılcımlı ise, sınıf ve parti kavrayışı açısından M. Belli çizgisinden daha ileri bir konumu ifade etmekle beraber, politik konumlanış açısından özel bir yer işgal etmez. H. Kıvılcımlı da, 1960 ve sonrası dönemde “darbe” umudu ve bekleyişi artan aydınlar arasındadır. 1930’lu yıllarda özellikle Kemalizm ve ulusal sorun konusunda TKP çizgisinden daha ileri bir tutuma sahip olan H. Kıvılcımlı, 27 Mayıs’ın yarattığı sarsıntı içinde 1960’lı yıllara adeta bu ileri tutumlarını terkederek girer. ‘60’lı yıllarda H. Kıvılcımlı üzerinde de uluslararası siyasal odakların doğrudan ve belirleyici bir etkisi yoktur. H. Kıvılcımlı’da oluşan “darbeci” hayaller, onun “tarih tezi” ile şekillenen teorik sisteminin bir ürünüdür. Kıvılcımlı, Osmanlı ve Türkiye’nin “özgün” karakterinden kaynaklandığını iddia ettiği “ordunun bizdeki ilerici rolü” üzerine tezleriyle, başından itibaren özellikle devlet ve sınıf ilişkileri alanında çarpık bir marksist kavrayış edinmiştir.

Özetle, 1960-71 dönemindeki “marksistleşme” sürecinde, uluslararası siyasi odakların doğrudan ve belirleyici bir etkisi yoktur. Bu dönemde TKP ve Komintern geleneğinin etkilerini üzerinde taşıyan aydınlar dahi, geçmişe göre daha geri bir teorik ve politik konuma sahiptirler. TKP politik faaliyeti boyunca sürekli olarak Kominternin sağ kanadını oluşturan partiler arasında yer almıştı. 1960’lı döneme ulaşan TKP’liler ise, kendi temsil ettikleri mirasın daha sağına düşeceklerdir. Bu durumun ‘60’lı yıllarda yaşanan “marksistleşme süreci” açısından önemli anlamları vardır. Bir, Marksizmin Türkiye toprağına etkin bir şekilde yerleştiği bu yıllarda, dünya düzeyinde “marksistleşme süreci”nin olumlu bir rotaya çekilme-

* 1951 Tevkifatından sonra kendini tasfiye eden TKP, ‘60’lardan sonra iki ayrı kanat olarak ortaya çıktı. İç ve dış TKP. Dış TKP’nin SSCB ile doğrudan bağlantısı olması, M. Belli kanadını SBKP karşısında daha mesafeli ve soğuk bir yaklaşıma sürükledi.

sini sağlayacak etkin bir sosyalist siyasal odak yoktur; iki, varolan son derece sınırlı ve Kemalizmle bulaşık miras, bu yıllara çok daha dejenere bir biçimde taşınmıştır. Bir diğer özellik ise, tüm bu nedenlerle Türkiye sol hareketinin oldukça yerli bir akım olarak şekillenmesidir.

Gerçekten de, Türkiye sol hareketi ancak 1968'lerde uluslararası odakların etkisine daha açık hale gelecektir. Bu dönemde bir yandan Çin-Sovyet çatışmasının, diğer yandan Vietnam Devriminin ve Latin Amerika'daki gerilla mücadelesinin rüzgarlarının Türkiye sol hareketi üzerinde kuvvetli etkileri görülecektir. Ne var ki bu dış etkenler, sol hareketlerin politik ve teorik konumlanışlarında köklü bir değişiklik yaratmayacak, aksine sol hareketler az çok şekillenmiş yol ayrımında kendi politik yönelişlerine en uygun uluslararası odağı "yolgösterici" olarak kabul edeceklerdir. TİP, SBKP'nin "barışçıl geçiş", "barış içinde birarada yaşama" vb. tezlerine daha belirgin bir şekilde angaje olmaya başlarken, MDD'ciliğin bir kesimi, SBKP'nin "kapitalist olmayan kalkınma yolu", "ileri demokrasi" vb. tezlerine, diğer kesimi ise maoculuğun çeşitli yorumlarına ve Latin Amerika devrimciliği tezlerine vb. angaje olacaklardır. Kuşkusuz tüm bu etkilenmeler, oturulan sınıfsal-politik zemine göre çeşitli farklılıklar gösterecektir. Orta sınıf aydınların ve sendika bürokrasisinin etkilenişi, kendi reformcu politik konumlanışını meşrulaştırmak amacına dönük gerçekleşirken, gençliğin ve alt sınıfların yükselen eylemliliğinin temsilcisi olan kadrolar daha çok Marieghella, Guevara, Çarı Mazumdarçılık gibi Latin Amerika devrimciliği ve maoculuğunun devrimci yorumlarından kendi "eylem" arzularını meşrulaştıracak tarzda etkileneceklerdir.

1960-71 döneminde yaşanan "marksistleşme süreci"ni kavramak açısından saptanması gereken bir önemli unsur da, '60 sol hareketinin devralabileceği radikal bir burjuva devrimci kültür, gelenek ve mirasın da bulunmamasıdır. Varolan miras Kemalizm ve bu mirası en dolaysız bir biçimde temsil eden ise YÖN Hareketidir. Burjuva devrim mirasının dolaysız temsilcisi YÖN Hareketinin ise, '60 sol hareketine katkısı, üçüncü yolcu eğilimleri güçlendirmek ve darbeci anlayışı yaygınlaştırmaktır. Burjuva devrimci mirasın örgüt, mücadele biçimleri, kültür vb. konularda son derece kısır olması, alt sınıfların mücadele konusunda geçmişten devralabileceği hiç bir ileri kazanım olmaması anlamına geliyordu. Aynı zamanda Cumhuriyet dönemi boyunca mevcut düzen kurumlarını karşısına alan radikal bir aydın hareketliliğine de rastlanmaması da, burjuva devrimci mirasın zayıflığı ile doğrudan bağlantılıydı. Cumhuriyet aydını kitle radikalizminden kopuk bir "yukarıdan devrimciliği" miras edinmişti. YÖN'cü aydınların ileriye dönük olarak devrimci aydın hareketliliği yaratma konusunda hiç bir birikim bırakmadan '70'li yıllarda tümüyle düzene entegre olması, bu durumun en somut göstergesi sayılmalıdır.

1971 darbesiyle kapanan dönemde, sol hareketin yaşadığı aydın erozyonu yalnızca YÖN kadroları ile sınırlı değildir. Sol hareket '74 sonrasında son derece sınırlı bir aydın kadro devredebilecektir ve bunların pek çoğu da devrimci bir pozisyondan uzak bir politik konumlanışı tercih edeceklerdir. FKF, Dev-Genç

deneyimiyle açılıp 71 çıkışıyla doruğuna çıkan bu dönemden sonra öğrenci kökenli kadroların “marksistleşme süreci”nde sol hareketin aydın ihtiyacı açısından çok önemli bir yer tuttuğunu görüyoruz. Bu değişiklik sol harekette devrimcileşme sürecini hızlandırdığı gibi aynı zamanda bir teorik kısırlığın başlangıcı anlamına da geliyordu. 1960’lı yılların en önemli yanı bir aydın politizasyonu ile başlayan bu dönemin büyük bir aydın erozyonu ile sona ermesidir.

Gerçek anlamı darbeciliği aşmamakla birlikte YÖN ve MDD’nin bir devrim fikri ve ajitasyonuna sahip olması, ama devrim perspektiflerinin muhtevasıyla bağlantılı olarak da örgüt fikrinden uzaklıkları, öte yandan temelini parlamenter varoluştan alan, bu nedenle kitle radikalizmine kapalı olan TİP’te örgüt fikrinin daha gelişkin olması, ’60 sol hareketinin temel karakteristiklerindedir. Bu durum burjuva mirasın sınırlılığıyla da birleşince, devrimci akımların (örneğin Rus burjuva devrimcilerinin devrettikleri türden) ciddi bir örgüt mirası devralamamalarına neden olacaktır.

’60 sol hareketinin, geleceğe devrettiği bir başka önemli özelliği, işçi sınıfının sosyalizm için henüz nitel ve nicel anlamda “olgun” olmadığı şeklindeki ortak saptamadır. MDD’nin devrimi burjuva fraksiyonlara, TİP’in ise sosyalizmi uzak geleceğe devretmesinin temel gerekçesi olan bu saptama ’71 Hareketi açısından son derece çetrefil bir sorun olacak, bu hareketlerin parti-sınıf ilişkileri ve devrim teorisi açısından (dışardan esen neo-popülist cereyanın da basıncıyla) leninist kavramlardan uzaklaşmasını kolaylaştıracaktı.

Özellikle dönem sonuna doğru belirginlik kazanan temalara karşın, ’61-’71 dönemindeki yol ayrımlarının temel nedeni ne leninist literatüre bağlı strateji tartışmaları, ne de uluslararası siyasal odaklara karşı alınan farklı tutumlardır. Temel ayrım noktası, ’60 solunun çeşitli unsurlarının oturdukları toplumsal tabana da bağlı olarak farklı politika tarzlarını edinmeleri ve “devrim” sorununa yaklaşım tarzlarıdır. Gerek strateji tartışmaları gerekse de uluslararası politik odaklara karşı tutum bu ayrım üzerine ve bu ayrımın önemini karartacak tarzda gelişmiştir.

’71 HAREKETİ: DEVRİMCİ BİR ÇIKIŞ

1968 ve izleyen yıllar, burjuva düzeninin iktisadi ve siyasi krizinin derinleştiği ve derinleşen krize paralel olarak kitle muhalefatinin yükseliş içine girdiği yıllardır.

Burjuva düzen, iktisadi planda dış ticaret açıklarının büyümesi, enflasyonun yükselmesi ve yatırımların durması vb. gibietkenlerin yarattığı basıncın altındaydı. Mali bağımlılığın teknolojik bağımlılıkla bütünleşmiş olması, dış borçları ödemek için döviz bulamayan kapitalist ekonomide yatırımları da durduruyor ve mevcut üretimde önemli kapasite düşüşleri yaratıyordu.

İktisadi krize paralel olarak siyasi planda da bunalım ögeleri birikiyor, burjuva klikler arası ayrışma ve çatışmalar boyutlanıyordu. Burjuva düzeninin kurumlaşmış-geleneksel partileri AP ve CHP, bu ayrışmaya paralel olarak iç

bölmelere uğruyorlardı. MGP, MNP, DP, CKMP gibi özellikle tarım ve taşra burjuvazisinin temsilciliğine soyunan yeni partiler ortaya çıkıyordu. Bu ayrışma ve çatışmaların yarattığı istikrarsızlık ortamında, burjuva düzenin temel kurumlarından biri olan parlamento, iktisadi-siyasi krize müdahale gücünü önemli ölçüde yitiriyordu.

Burjuva düzeninin bir diğer temel kurumu olan ordu ise, kendi içinde yaşanan çatlığa rağmen, özellikle hiyerarşinin üst kademelerinde bütünlüğünü koruyordu. Özellikle başlangıçta bir nevi sosyal güvenlik kuruluşu olarak kurulan, ama zamanla yerli ve yabancı sermayeyle ortak yatırımlara yönelen OYAK aracılığıyla ordunun sermaye düzenine ne denli bağımlı kılındığı, süreç içerisinde ve ancak pratiğin gücüyle kanıtlanabilecektir. 9 Mart'ta genç subayların giriştiği darbe girişiminin başarısızlıkla sonuçlanması, ordunun sermayeyle bütünlüşme derecesini net olarak gösterirken, darbeci hayaller de yıkıma uğruyordu.

Düzen cephesinde bu gelişmeler yaşanırken kitle muhalefeti de gittikçe daha militan biçimlere bürünerek yükselişini sürdürdü. 1968 yılı sokak gösterilerinin yoğunlaştığı ve aynı zamanda bu gösterilerin sokak çatışmalarına dönüştüğü bir yıl oldu. Anti-emperyalist şiarlar etrafında yükselen kitle muhalefetine yönelik, burjuvazinin desteğinde örgütlenen gerici saldırılar yoğunlaşmaya başladı. Kanlı pazar ile doruğuna çıkan bu gerici saldırılar özellikle gençlik kesiminde silahlı mücadele fikrinin güçlenmesine de neden oldu.

Üniversite eylemlerinin işgallere, kır yoksullarının eylemlerinin mitinglerden toprak işgallerine, işçilerin eylemlerinin grevlerden fabrika işgallerine dönüştüğü ve sokak çatışmalarının yoğunlaştığı bu dönemde, gençlik farklı ve kendi özgücüne dayanan bir eylem çizgisine adeta kendiliğinden ulaşmıştı.

TİP'in bu dönemdeki tavrı ise, ünlü "eylem yapmayalım provakasyon olur, faşizm gelir" tavrıydı. Bu tavrın dayandığı politik nesnellik yalnızca onun parlamenterist politika tarzı olabilirdi. Yoksa bu dönem, işçi eylemlerinin ve kitle muhalefetinin aldığı radikal biçimler bir yana burjuvazinin de net olarak parlamento dışı çözümlere yöneldiği, parlamenter mücadelenin olanaklarının tümüyle tükendiği bir dönemdir.

MDD ve artık *Devrim* dergisi etrafında kümelenen YÖN'cüler ise, gelişen anti-emperyalist gençlik hareketine hem anti-Amerikancı bağımsızlıkçı karakteri nedeniyle, hem de daha çok darbeyi uyarayan hareketler olarak daha sıcak yaklaşıyorlar, eylemleri destekleyen bir ajitasyon-propaganda faaliyeti yürütüyorlardı. Ne var ki, onların eylemlere verdiği destek de politik amaçları doğrultusunda iki önemli kayıt taşıyordu. Orduyu karşıya almamak, milli ve küçük-burjuvaziyi ürkütmemek.

İşte 1960'lı yılların sonlarına bu koşullar içinde girildi. Bu tarihlerde anti-emperyalist mücadelede pratik inisiyatif öğrenci gençliğin elindeydi. Gençlik bu mücadelede kazandığı radikallik ve inisiyatifi kendi örgütlenmesi olan FKF'ye de taşıyor, bu örgütlenmede Kıbrıs olaylarından 6 Filo'ya, küçük üretici eylemlerine, işçi eylemlerine vb. dek politikalar üretiliyordu. FKF'nin Dev-Genç'ce

dönüşüm süreci, aynı zamanda gençlik kadrolarının kendi mücadele isteklerini “provakasyon olur” ya da “milli burjuvaziyi ürkütmeyelim” gerekçesiyle sınırlandırmak isteyen TİP ve MDD’nin çizgisine karşı da bir tepkinin oluşum sürecidir. TİP’in seçim yenilgileri, alt sınıfların yükselen ve radikalleşen eylemleri, burjuvazinin içindeki hesaplaşmaların netleştiği bu dönemde, hala “ilerici milli burjuvazi”nin herhangi bir politik aksiyonunun görülmemesi vb. bu kopuşun sosyal-siyasal ortamını hazırlamıştı. MDD’ci fikirleri desteklemek amacıyla yeni yeni çevrilen Lenin ve özellikle Mao’nun eserleri de, genç kadroların devrimde alt sınıfların ve öncünün rolü konusunda kendi konularına uygun teorik argümanlar edinmelerine imkan sağlıyordu.

’71 kopuşu, bu sosyal-siyasal atmosferde ve pratikte farklı bir mücadele çizgisi geliştirmiş olan gençlik kadrolarının kendi eylem çizgilerine teorik bir temel arama çabaları içinde şekillendi.

Politik-örgütsel ifadelerini de THKO, THKP-C ve TKP-ML’de buldu. Her biri genç kadrolar tarafından oluşturulan bu hareketler, TİP, MDD ve MDD’nin sağ kanadı olarak değerlendirilen PDA çevresinin eylemsizliğine, uzlaşmacılığına bir tepki olarak oluştu. Bu tepki herşeyden önce pratik bir tepki idi. Teorik planda ise bu hareketler, her biri farklı düzeylerde olmakla birlikte uluslararası devrimci popülist hareketlerle, MDD çizgisinin eklektik bir sentezine dayanıyorlardı.

’71 devrimci hareketi

’71 kopuşunu simgeleyen örgütler içerisinde THKO (yarattığı moral değerler ve etkiler bir yana) geçmişte aşma konusunda ileriye en az miras bırakan akım oldu. THKO’da ’71 kopuşu hemen yalnızca bir pratik tavır olarak kaldı ve teorik alanda geçmişte aşmaya yönelik hiç bir ciddi uzanım sağlayamadı. THKO geriye bir kaç bildiri ve Türkiye Devriminin Yolu broşürü dışında hiç bir yazılı belge bırakmadı.

THKO, milli demokratik devrim çizgisini halk savaşı anlayışı çerçevesinde savunmaktadır. Ne var ki Mao’nun halk savaşı stratejisi işçi sınıfının tarihsel rolünü hiç değilse teorik planda reddetmezken, THKO “*üretimde bulunan proletaryanın savaşıma müsait olmadığı*” gerekçesiyle “*üretim dışı proletaryayı (kır yoksulları ve küçük üreticilik)*” temel almaktadır.

Gerek bu metinler, gerekse de THKO militanlarının savunmaları, bu örgütün, devlet, parti, sınıf vb. gibi temel sorunlarda MDD’nin dahi gerisine düşen bir kavrayışa sahip olduğunu göstermektedir.

THKO’nun parti fikrine yaklaşımı “cephe”ci anlayışın ilkel bir uzantısıdır. Partinin bağımsız politik hattı ve cephe içindeki hegemonyası konularında, THKO oldukça geri bir çizgiye sahiptir. Sözkonusu olan bütün anti-empyrialist güçleri kapsayan bir ordu yaratmak ve partiye bu ordunun yürüttüğü mücadele süreci içerisinde ulaşmaktır.

THKO çizgisinin geçmişe dönük eleştirisinin temeli ve kapsamı bu metinlerde de ifadesini bulmuş, THKO geçmişin eleştirisi temelinde “silahlı mücadele

lenin her şart altında temel mücadele biçimi olması gerektiği” sonucuna varmıştır.

THKO’da dönem boyunca ne bir ciddi örgütlenme faaliyeti ne de ideolojik-teorik bir çaba görülmeyecektir.

Fokocu, kemalist eğilimler taşıyan THKO dışındaki diğer iki oluşum THKP-C ve TKP-ML, ’60 sol hareketinden daha kapsamlı kopuş denemeleridir ve bu nedenle kendinden sonraki dönemin sol hareketi üzerinde daha kalıcı etkiler yaratmışlardır.

THKP-C, MDD içinde yaşanan bir iç ayrışma sürecinin ürünü olarak doğmuştur. Ayrılık, teorik düzlemdeki ifadelerini, cephe, öncülük, aşamalı-kesintisiz devrim, demokratik devrimin muhtevası vb. konularda bulmuştur.

PDA çizgisi, demokratik devrimde hegemonya sorununa ve bu devrimin muhtevasına ilişkin Mihri Bellici yaklaşımı sürdürüyor ve devrimde proletaryanın mutlak hegemonyası fikrini reddediyordu. PDA’ya göre milli demokratik devrim, işçi sınıfının öncülüğünde dört milli sınıfın iktidarı ele geçirerek milli demokratik ekonomiyi uygulamasıdır. Ne var ki, bu devrimin proletarya hegemonyasında olması zorunluluğu yoktur ve pekala küçük-burjuva-milli burjuva önderliğinde de gerçekleşebilir.

PDA, tıpkı MDD gibi proletaryanın fiili önderliğinde olmayan, ama proletarya önderliğini “profesyonel devrimcilerin” ikame ettiği bir devrim anlayışından uzaktır. Ne var ki bu görünürdeki olumluluk politika zemininde burjuvaziye tam bir teslimiyete, reformist bir çizgiye tekabül ediyordu. Madem ki proletarya, devrimi gerçekleştirecek objektif ve subjektif şartlardan yoksundur, o zaman yapılması gereken bu şartların oluşması için zorunlu olan koşulları yaratmaktır. Proletarya ancak bu koşulların yaratılmasına bağlı olarak tarihsel görevini yerine getirebilir. Bu MDD’ciliğin klasik aşamalı devrim anlayışıdır. PDA’nın bu noktada MDD’den tek farkı sahip olduğu köylücü eğilimdir. PDA kitlelere dayanmayan (“kitle çizgisine aykırı”) her türlü “devrim” girişimini “maceracılık” olarak değerlendirmektedir.

PDA başından itibaren teorik sistemini maoculuğun liberal yorumuyla sol kemalizmin bir sentezi üzerine inşa etmiştir. Devrim anlayışında anti-feodal mücadele hem emperyalizme, hem de tekelci sermayeye karşı mücadeleye göre çok daha baskın bir yer işgal etmektedir. Çıkarları feodalizmin tasfiyesinden yana olan kesimlerle cephe arayışı PDA’ya göre politik faaliyette yakalanması gereken temel halkadır. PDA milli cephe ile proletarya partisinin yaratılmasını aynı sürecin iç içe geçmiş görevleri olarak değerlendirmekte ve milli cephenin kurulması için proletarya partisinin varlığının şart koşulamayacağını savunmaktadır.

THKP-C kendi teorik temelini gençler olarak MDD, özel olarak da PDA çizgisinin eleştirisi temelinde inşa etmiştir. THKP-C’nin bu akımlardan ilk ve en temel farklılığı “öncülük” konusundadır. MDD öncülüğü açık bir biçimde burjuva sınıflara havale ederken, PDA öncülük konusunda temel olarak MDD çizgisini sürdürmekle birlikte kitle çizgisi vurgusu yapmakta ve bu PDA’yı örgüt fikrine daha da yakınlıktır. THKP-C ise kitleye rağmen öncüye abartılı

bir belirleyici rol biçme konusunda PDA'ya göre klasik MDD çizgisine çok daha yakındır. Ne var ki, THKP-C'nin klasik MDD çizgisinde öncünün kim olacağı sorusunda düğümlenen çok daha temel bir farklılığı vardır. THKP-C, MDD'nin "genç subaylara ve küçük-burjuvaziye" devrettiği öncülük rolünü proletaryanın temsilcisi olarak nitelediği "profesyonel devrimcilere" aktararak, devrimci hareketin düzen karşısında daha bağımsız ve kendi özgücüne güvenen bir çizgiye yaklaşmasını teorik alanda da formüle etmektedir.

Düzenle araya konulan mesafe, THKP-C'nin cephe ve partileşme sürecine MDD-PDA çizgisinden daha farklı bir yaklaşım ortaya koymasında da ifadesini buluyordu. THKP-C bir cephe arayışına girilebilmesi için proletarya partisini şart koşuyor, cepheyi ana görev olan partinin yaratılmasına bağlı olarak şekillenecek tali bir görev olarak tanımlıyordu. Parti cephe teorisyeni M. Çayan bu yaklaşımını demokratik devrim anlayışına dek uzatarak gündemdeki devrimi işçi sınıfının ideolojik, politik, örgütsel öncülüğünde ve kesintisiz olarak sosyalizme yönelen bir süreç olarak tanımladı. Böylece burjuva devrimini, burjuvaziye havale eden ve sosyalizme yönelmek için bir burjuva aşamayı zorunlu gören klasik MDD çizgisi yerine, devrimi sınıfın öncülüğünde kesintisiz bir süreç olarak değerlendiren daha ileri bir formülasyon getirildi.

Ne var ki, tüm bu ileri noktalarına karşın THKP-C çizgisi kendi politik konumlanışını rasyonalize etme çabası içinde marksist-leninist kavram ve kategorilerle gititkçe araya daha net bir sınır çizdi. '60 sol hareketine hakim olan ve neredeyse onların ideolojik planda Marksizm dışı konumlarının ortak "izahı" haline dönüşen "özgünlük" vurguları, THKP-C Hareketi açısından da benzer bir işlev gördü.

İlk başlarda ve PDA'nın proletaryanın devrimde önderliği yerine getirebilmesi için gerekli objektif ve subjektif şartların olmadığı görüşünü eleştirirtemelinde, Türkiye'deki kapitalizmin gelişkinlik düzeyi hakkında yapılan ileri vurgular, "ideolojik önderlik" teziyle çeliştiği oranda terk edildi. THKP-C parti ve sınıf ilişkileri, devrimde sınıfın önderlik rolü vb. konularda Leninizmden uzaklaşarak, küçük-burjuva radikalizmine uygun bir teorik sistem yaratma girişimine yöneldi.

Küçük-burjuva radikalizminin "sınıflarüstü sınıf mücadelesi" eğiliminin teorik bir ifadeye kavuşturulma çabası, THKP-C'de oldukça eklektik ve kimi noktalarda ise oldukça özgün bir teori ortaya çıkardı.

M. Çayan, sınıf dışı bir siyasal radikalizmi teorize etme çabasında (kendi teorik yaklaşımına sosyalist teori ve pratikten dayanaklar bulmaya özen göstermekle birlikte), emperyalizmin "üçüncü bunalım dönemi"ne özgü teorik yaklaşımları getirme ve dogmatizme karşıtlık iddiası ile ilk başta Marks'ın determinist yaklaşımının açıklama gücünü Batı ile sınırlayarak reddeder. Ne var ki, bir Doğu ülkesi olan Rusya'da demokratik devrim için proletaryanın fiili öncülüğünü şart koşan Lenin'le çelişkiye düşmekten kurtulamaz ve "üçüncü bunalım dönemi"nin özgünlüğünü devreye sokarak "İki Taktik"i de kategorik olarak reddeder. M. Çayan'ın "eklektik ve özgün" teorik yaklaşımlarından biri de emperyalizm konusundadır. M. Çayan emperyalizmin içsel bir olgu haline

geldiğini iddia ederek '60 sol hareketinin anti-emperyalist mücadeleyi daha çok dış güçlere ve özelde ABD emperyalizmine indirgeyen çizgisinden farklılaşır ve bu teoriye pratik politikada önem kazandıran bir sonuca ulaşarak, anti-emperyalist mücadelenin daha ilk elden iç düşmana yönelmesi gerektiğini savunur. Bu tespit, demokratik devrimin doğrudan doğruya mevcut burjuva devlet yapısına yönelen bir devrim (anti oligarşik) olarak tanımlanması, '71 devrimciliğinin düzen karşısındaki devrimci pozisyonunun bir başka teorik ifadesidir.

Ne var ki, emperyalizmin içselleşmesi tespiti, anti-emperyalist mücadelenin zorunlu olarak anti-kapitalist mücadeleye bağlanması gerektiği sonucuna değil, THKP-C'nin küçük-burjuva popülist çizgisi doğrultusunda sınıflararası ayırım ve çıkar farklılığını örten ve devrimin sınıfsal niteliğini karartan sonuçlara ulaşır. Nasıl PDA çizgisi anti-kapitalist mücadelenin milleti böleceğini, ama anti-fodal mücadelenin tüm ilerici kesimleri ortak bir platformda birleştireceğini savunuyorsa, THKP-C de emperyalizmin içselleşmesi sayesinde anti-oligarşik devrimin tüm halkın ortak çıkarı haline geldiğini savunur.

Nihayetinde THKP-C'nin teorik çizgisi anti-emperyalizmle sınırlı bir perspektif ve belirli bir mücadele tarzının, silahlı mücadelenin formüle edilmesine dayanır. M. Çayan "çağımızın baş çelişkisinin ezilen uluslar ve emperyalizm arasında" olduğunu savunur. Çağımızın baş çelişkisi bu olduğu içindir ki profesyonel devrimciler temel savaş alanı olarak kırları seçmelidirler. Kapitalizmin belirli bir gelişmişlik seviyesini kabul eden ve demokratik devrimi bir toprak devrimi olarak görmeyen THKP-C açısından temel gücün köylüler, temel savaşım alanının kırlar olarak tespit edilmesi, teorik planda son derece çelişik bir tutumdur, bu çelişik tutum iki temel gerekçeyle düzeltilmeye çalışılır. Bir, işçi sınıfı nitel ve nicel açıdan zayıftır;* iki, kırlar devrimin tarım devrimi olması nedeniyle değil, emperyalizmin denetiminin bu alanlarda zayıf olması nedeniyle temel savaşım alanlarıdır.

1971 devrimciliğinin bir başka önemli örgütü TKP-ML'dir. İbrahim Kaypakkaya ve arkadaşları Şubat 1972'de "DABK Kararı" ile "TİİKP revizyonizmine" karşı bir iç mücadele başlattılar ve bu iç mücadelenin sonucunda devrimci bir kopuş yaşayarak TKP-ML örgütünü kurdular.

İbrahim Kaypakkaya, '71 kopuşunun simgeleri arasında önemli ölçüde işkencedeki direnişi ile tanınan, ama teorik yaklaşımları açısından en az bilinen isimdir. Onun teorik görüşleri maoizmin radikal bir yorumuna dayanmakla birlikte, bu köylücü eğilimle sınırlı değildir. Kaypakkaya '71 Hareketi içinde '60 sol hareketinden en köklü biçimde kopuş yaşayan kişidir. Kemalizm ve ulusal

*"Ülkenin işgal altında olduğunun bile farkında olmadığı bir evrede proletaryanın fiili öncülüğünden bahsetmek, oportünizmin danskasıdır." (M. Çayan, *Bütün Yazılar*, s. 99)

M. Çayan, işçi sınıfının bilinç geriliğini kırların temel alınmasında en önemli neden olarak tespit ettikten bir yıl sonra, işçi sınıfının objektif şartlar açısından da fiili öncülük yapamayacağı sonucuna, yani bir yıl önce PDA'yı eleştirdiği konuma düşecektir.

sorun alanında burjuva ideolojisinin '60 sol hareketi üzerindeki son derece dolaysız hegemonyası İbrahim Kaypakkaya tarafından aşılmıştır.

Kaypakkaya, TİİKP gibi halk savaşını savunmakta, TİİKP'i ise bu savaşımın gerektirdiği pratik inisiyatifi göstermemekle, pasifizme suçlamaktadır. İktidarın parça parça alınmasına dayalı halk savaşı stratejisi, temel örgütlenme biçiminin silahlı örgütlenme, temel mücadele biçiminin de silahlı mücadele olmasını zorunlu kılarken, TİİKP bu yönde hiç bir somut adım atmamaktadır. Oysa, Kaypakkaya işçi sınıfının ve halkın ayaklanması için en zorunlu görevin bir devrimci önderlik yaratılması olduğunu düşünüyor ve "şimdi işçi sınıfımızın ve yoksul köylülerimizin büyük çoğunluğu kurtuluşlarının ancak silahlı mücadele ile olacağını kavramış durumdadır...", "Genel olarak dünyada özel olarak da Türkiye'de objektif şartlar devrime son derece elverişlidir" (İbrahim Kaypakkaya, Seçme Yazılar, Ocak Yayınları, Önsöz) saptamasını yapıyordu. Bu saptama yalnızca İbrahim Kaypakkaya'ya özgü değildir. '71 devrimci hareketinin hemen tüm kesimleri bu ortak saptamayı paylaşıyordu.

İ. Kaypakkaya'da kopuş bu pratik boyutuyla sınırlı değildir. Kaypakkaya'yı, muhatabı TİİKP ile köklü bir hesaplaşma arzusu, aynı zamanda TİİKP'in devamcısı olduğunu iddia ettiği Şefik Hüsnü TKP'si ile de bir hesaplaşmaya götürmüş, bu hesaplaşma, Kaypakkaya'nın Kemalizm ve şovenizmden kopuş yaşamasını da kolaylaştırmıştır. Kemalizm ve şovenizmle kopuşmayı kolaylaştıran bir diğer önemli unsur da, İ. Kaypakkaya'nın TİİKP Doğu Anadolu Bölge Komitesi Sekreterliğini yapmasıdır. Genel çalışma alanı Doğu Anadolu, özel çalışma alanı Malatya ve Dersim olan Kaypakkaya, hem Kürt gerçeğini ve Dersim isyanını canlı tanıklarından öğrenme fırsatı buluyor hem de kemalist bir jargonla Kürt köylülerini halk savaşına kanalize etmenin güçlüğünü pratikte yaşıyordu. Bu politik pozisyon, Kaypakkaya'nın Kemalizm ve milli meselede burjuva ideolojisinin etkilerini aşmasını kolaylaştıran önemli bir unsur oldu.

Ne var ki, devrimci bir konumlanış ve Kürt sorunu ile Kemalizm konularında ileri bir noktada bulunmasına karşın, Kaypakkaya, tüm diğer temel sorunlarda hakim popülist ideolojinin etkilerini taşımaktadır. Örneğin çağ tahlili konusunda "Emperyalizm proleter devrimler ve ulusal kurtuluş savaşları çağı" görüşünü ulusal kurtuluş savaşlarının çağı ik özelliği olduğunu iddia ederek eleştiren Kaypakkaya, T ye'deki baş çelişmeyi "emperyalizm ve sosyal-emperyalizmle ezilen uluslar ve halklar arasında çelişme" olarak değerlendirerek politik planda sınıfsal ayrım ve mücadeleyi karartan sonuçlara ulaşmaktadır.

TKP-ML, THKP-C ve THKO'ya göre çok daha köylücü bir ideoloji ve politik bir tutum sergilemiştir. Kuşkusuz bunun ilk nedeni TKP-ML'nin TİİKP içerisinden çıkan bir oluşum olmasıdır. Ne var ki bu köylücü eğilimi pekiştiren son derece önemli başka etkenler de vardır. TKP-ML'nin ortaya çıktığı Şubat 1972 yılında hem işçi hareketi ezilmiş ve susturulmuş ve çok daha önemlisi THKO ve THKP-C ağır bir yenilgiye uğratılmıştı. Teorik planda kırıları temel almak iddiasıyla ortaya çıkan THKO ve THKP-C, pratikte bir şehir gerillacılığı faaliyeti sürdürdüler. Nitekim teori ve pratik arasındaki bu farklılık M. Çayan'ı

klasik maoculuktan uzaklaştırarak Dauglos Bravo ve Carlos Marieghellacılığa doğru yaklaştırdı. İşte şehir gerillacılığının THKO ve THKP-C nezdinde aldığı bu ağır yenilgi, TKP-ML'nin savaşımın üsleri olarak kırların temel alınması yönündeki fikrini pekiştirdi. TKP-ML'nin köylücü eğiliminin bir diğer belirleyici nedeni bu hareketin çıkış aşamasında zaten fiilen TİİKP-DABK'a (Doğu Anadolu Bölge Komitesi) dayalı olmasıdır. Dolayısıyla TKP-ML'in kurucuları açısından kırlık alanlarda konunun daha hareketin kuruluş aşamasında fiilen sözkonusuydu.

Kaypakkaya Kemalizm ve ulusal sorun gibi temel alanlarda burjuva ideolojisinin etkilerini aşmakla birlikte teorik sisteminin asal unsurları politik konumlanışına uygun olarak kızıl siyasi üsler yaratmak problemi etrafında oluşmuştur. TKP-ML kendi politik varlığını halk savaşında, sınıfsal tabanını da yoksul köylülükte aramıştır. Partinin adında "köylü" ibaresi bulunmasını ilkesel açıdan doğru bulmayan Kaypakkaya, uzun halk savaşı içinde ve kızıl siyasi üsler yaratma temelinde yürütülecek bir savaşımda partinin objektif olarak bir "köylü" partisi olacağı gerçeği ile hiç ilgilenmemekte, daha da ötesi bu çelişkiyi feodalizmin kökünden tasfiye edildiği bir sürece kadar meşrulaştırmaktadır. *

Kaypakkaya'nın demokratik devrime ilişkin görüşleri de klasik maocu görüşlerin bir tekrarı niteliğindedir. Demokratik devrimi bir toprak devrimi olarak nitelendiren Kaypakkaya devrimin temel gücü olarak köylülüğü, temel örgütlenme alanları olarak kırları görmektedir. Klasik MDD'ciliğin cephe ve milli burjuvazi konusundaki tahlilleri de Kaypakkaya'da varlığını sürdürmektedir. Kaypakkaya'nın cephe konusunda MDD'den tek farklılığı cepheyi proletarya partisinin hegemonyasında bir oluşum olarak değerlendirmesidir.

Genel değerlendirme ve ara sonuçlar

'71 devrimci hareketi bir kopuştur, kuşkusuz her kopuş gibi geçmiş dönemle bağlantı noktaları vardır. Alt sınıflara dayanma çabasında olan ve özgüce güven temelinde bir çizgi tutturmak isteyen '71 devrimcileri, geçmişin eleştirisini de bu temelde gerçekleştirmişlerdir. THKO, THKP-C ve TKP-ML Hareketlerinin tümü de geçmişin parlamentarist ve devrimi kendi dışına havaleeden tutumlarının yerine öncünün silahlı mücadeleyi temel alan aktivitesini yerleştirmişlerdir. TİP'in reformizmine karşı yasadışı silahlı mücadele, MDD'nin cuntacılığına ve milli burjuvaziden aktivite beklentilerine karşı profesyonel devrimcilerin ve alt sınıfların belirleyici rolü...

Ne var ki, '71 kopuşu taşıdığı politik önemin büyüklüğüne karşın ideolojik-programatik planda hayli sınırlı bir kopuştur. Evrim klasik MDD'cilikten maocu, kastrocu, marieghellacı vb. demokratik devrimciliğe doğrudur. Örgüt sorunun-

* "Ve feodalizm kökünden tasfiye edilmediği sürece de köylü kitlesi önemli bir devrimci güç olarak kalır ve devrimin muhtevası demokratik devrim olarak kalır." İbrahim Kaypakkaya, Seçme Yazılar, Ocak Yay. , s.30)

daki ilerlemeye ve partiye duyulan yakıcı ihtiyaca rağmen, teorik planda leninist parti fikrine bir yaklaşma değil aksine bir uzaklaşma sözkonusudur. Parti anlayışı konusunda klasik MDD'cilik, işçi sınıfının partisinin yaratılması yönünde değil, sınıfa dayanmayan bir parti fikri inşa edilerek aşılmaya çalışılmıştır. Cepheci anlayış ise temelde korunmakla beraber parti fikri cephenin önüne geçirilmiştir.

'71 devrimciliği, devrimdeki "öncülük" sorunu konusunda, MDD'ciliğin öncülüğü burjuvaziye devreden tutumunu reddetmekle beraber, proletaryanın rolü konusunda ise tam bir bulanıklık ve gerileme içindedir. THKO, açıkça "şehir proletaryasına değil kır proletaryasına" dayanmak isteyen bir oluşum olarak kendini tanımlamakta, doğuya kaydıkça devrimlerde "volontarizm" in öneminin arttığını iddia eden M. Çayan, proletaryanın tarihsel rolünü köylülere ve profesyonel devrimcilere devretmekte, proletaryanın rolünü ise yalnızca "ideolojik önderlik"le sınırlandırmaktadır. . Kaypakkaya'da ise "ideolojik önderlik" formüle edilmemekle birlikte, objektif olarak devrimdeki önderlik köylülüğe kaydırılmaktadır.

'71 devrimciliğini alt sınıflara ve devrimciliğe yakınlaştıran, ama proletaryadan uzaklaştıran bir dizi etmen vardır. '71 devrimciliği gerek kadrosal açıdan, gerekse toplumsal tabanının ağırlığı olarak öğrenci gençliğe dayanır ve oluşumunu bir gençlik örgütü olan Dev-Genç'te tamamlar. Bu harekete belirgin bir küçük-burjuva karakter vermekle beraber aynı zamanda hareketin bir aydın hareketi olduğunu da gösterir. Kuşkusuz hareket öğrenci gençliğin üretimden kopukluğundan ve sınıfsal heterojenliğinden kaynaklanan ideolojik-siyasi istikrarsızlık öğelerini de içinde barındırmakta, bu ise hareketi küçük-burjuva ideolojik etkilere daha açık hale getirmektedir. Ne var ki, hareketin klasik küçük-burjuva sınıflara dayanan bir hareket olmaması, bir aydın hareketi olması, bu hareketlerin en azından belli bir bölmesinin proletarya ideolojisine yönelmesini de imkanı kılan bir özelliktir. Dolayısıyla yalnız başına '71 devrimciliğinin bir öğrenci radikalizmine dayanıyor olması, onun proletaryadan uzaklaşmasını açıklamaya yetmez.

'71 devrimciliğinin küçük-burjuva popülizmine yönelmesini ve sınıf bakış açısından uzak konumunu kavramak için aynı zamanda bu hareketlerin doğuş ortamını, mevcut sosyal ve siyasal atmosferi de gözönünde bulundurmak gerekir.

'71 devrimci hareketini oluşturan kadrolar MDD'ye de bir tepki duymakla birlikte, bu tepkinin ideolojik-teorik sınırlarını çizen bir dizi belirleyici unsur vardı. Herşeyden önce '71 kadrolarının tümü ideolojik eğitimlerini MDD'cilik içerisinde tamamlamışlardı. Ayrıca '71 Hareketinin yönetici kadroları gençlikle sınırlı kaldığı ölçüde, bu aynı zamanda marksist birikimin zayıflığından kaynaklanan bir başka önemli engele dönüşüyordu. Bu durumda genç kadroların tek bir çıkış noktası olabilirdi. Etkin bir sosyalist siyasal odağın varlığı. Bu yıllarda ise ne içerde ne dışarda devrimci bir çıkışa yol gösterebilecek varlığı hissedilebilen devrimci sosyalist bir siyasal odak yoktu. Devrimci bir çıkışın eşiğindeki '71

Hareketine yol gösterebilecek bir uluslararası siyasal cereyanlar ise gerilla hareketleri, Çin Kültür Devrimi ve etkisi sınırlı da olsa Avrupa'daki gençlik hareketleriydi. Bu durumda '71 kuşağı kendi devrimci çıkışına dayanak olabilecek kaynaklardan beslenerek teorik-politik çizgisini netleştirdi ve MDD'ciliğin alternatifi maoculuk, guevaracılık, Çarı Mazumdarıcılık olarak şekillendi.

Genç kadrolar arasında hem alt sınıflara yönelmeyi hem de maocu, köylücü eğilimleri benimsemeyi kolaylaştıran bir diğer önemli nesnel neden devrimci gençlik hareketinin kadrosal ve tabansal dayanağı olan öğrenci gençliğin mensup olduğu sınıfsal kökenlerdir. '60'lı yıllarda eğitimin yaygınlaşması, alt sınıflara mensup gençliğin de üniversitelere girebilmesi anlamına geliyordu. Bu gençler açısından "geri kalmışlık", "ağa", "eşraf", "tefeci" vb. neredeyse günlük hayatın bir unsuruydu. Üniversite ve metropol hayatı bu gençler nezdinde kapitalizmin "çarpık" ve "eşitsiz" yapısını kavramak açısından son derece elverişli pratik imkana dönüşmüştü.* Bu gençler köylü sorunlarını daha yakından biliyor ve onlarla ortak bir dil bulmakta daha az güçlük çekiyorlardı.

Türkiye'de işçi hareketi dahil toplumsal muhalefet hareketlerinin radikal bir geleneğe sahip olmaması ve '60'lı yıllar boyunca 1968'e dek işçi hareketinin barışçıl bir çizgi izlemesi de gençlik hareketi içinde popülist yönelimi dizginleyebilecek önemli bir unsurun devre dışı kalması anlamına geliyordu. 1968'e gelindiğinde ise artık gençlik içindeki yönelimler az çok şekillenmiş durumda idi. Bu yıllarda işçi sınıfı vurgusuna sahip tek politik mihrak TİP'di (bağımsız bir siyasal odak yaratamadığı ölçüde etkisi sınırlı olan Hikmet Kıvılcımlı bir yana bırakılırsa), bu durum ise düzeltici bir işlev görmekten ziyade, yalnızca gençlik kadroları içinde "sosyalizm", "işçi sınıfı" vurgularıyla reformist-parlamentarist çizgi arasında bir bağın kurulmasına yol açtı.

Sonuçta, tüm bu etkenlerin karmaşık yönlendiriciliği altında '71 kopuşu, geçmişle hesaplaşma, reformizmin ve darbeciliğin eleştirisi temelinde özgüce ve alt sınıflara dayalı bir silahlı mücadele perspektifini alternatif sunmaktan öteye geçemedi. Dahası bu kopuş getirdiği maocu, guevaracı yorumlarla kendini izleyen döneme olumsuz bir ideolojik miras devretti.

Düzen karşısında devrimci bir pozisyona sahip olmak, burjuva kurumları olan ordu ve parlamento karşısında daha ileri bir tutumu, kemalist ideolojiden uzaklaşmayı ve milli burjuvazinin devrimciliğine karşı daha kayıtlı bir yaklaşımı da beraberinde getirdi. '71 devrimciliği ile sol hareket alt sınıflara yönelirken aynı zamanda kaynağını üst sınıflara güven ve onlardan yolaçıcılık misyonu beklemekten alan icazetçi anlayışlara da önemli bir darbe vurdu. Türkiye sol hareketi, Osmanlıdan 1970'li yıllara kadar bütün politik-örgütsel çıkışlarını burjuvazinin sağladığı ortam ve imkanlara güvenerek gerçekleştirdi. Burjuvazinin yasak ve baskıları karşısında ise faaliyetini ve örgütlenmesini tasfiye etti.

*12 Mart'ta Ankara ve İstanbul'da yargılanan yaklaşık 500 Dev-Genç Davası tutuklusunun beşte dördü kasaba ve köy nüfusuna kayıtlıdır. Bkz. Ertuğrul Kürkçü, Dev-Genç, *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*, No: 64, s.2163)

1960 sol hareketi de varlığının ve faaliyetinin sınırını ya TİP'de olduğu gibi anayasa çerçevesiyle ya da YÖN-MDD çizgisinde olduğu gibi onun temel kurumlarından biri olan ordudan devrim beklentisiyle çizdi. 1971 Hareketi, sol hareketin faaliyetlerinin önündeki bu icazetçi kayıtları da kaldırarak sol hareketin devrimcileşmesi açısından önemli bir rol oynadı. '71 Hareketi '60 sol hareketinden örgütlenme ve çalışma tarzı açısından da devrimci temelde bir kopuştur. '71 devrimcileri tarafından silahlı mücadele ve yanısıra illegal temelde bir örgütlenme perspektifinin savunulması, sol hareket açısından oldukça önemli bir ilerlemedir. '71 kadrolarının devralabilecekleri herhangi bir ileri örgüt mirasının olmadığını, bu kadroların MDD'nin örgütsüzlüğü ve TİP'in legalizmi içinde eğitimlerini tamamladıklarını düşünürsek, '71 Hareketinin bu açıdan taşıdığı önem daha netleşir.

'74 sonrası sol harekete etkileri bulunan bir gelişmede yine '71 Hareketi şahsında billurlaşmıştır. '71 Hareketinin öğrenci gençliğe dayandığını belirtmiş-tik. Aynı zamanda bu '71 Hareketiyle klasik Cumhuriyet aydını tipinden de bir kopuştur. Cumhuriyet aydınının radikalizmi, temelini kendini devletle bütünleş-tirme eğiliminden alan bir üstten devrimciliktir. '71 Hareketiyle alt sınıflardan gelen ve siyasal radikalizmi alt sınıflarla bütünleşme ve devleti karşısına alma perspektifiyle gösteren yeni bir aydın tipi de ortaya çıkmıştır.

Cumhuriyet aydın kuşağından devrimci bir tarzda kopuşan, ama önemli bir entellektüel marksist birikimden yoksun bu kadrolar, '71 sonrası sol hareketin aydın kadro ihtiyacını da karşılamak sorunuyla yüzyüze kalacaklardır. '71'in önder kadrolarının hemen tümünün fiziki olarak yok edildikleri de düşünülürse, '74 sonrasına zaten son derece yetersiz olan mevcut teorik ve pratik tecrübe birikimi önemli ölçüde taşınamayacaktır.

Sürecek

GİRİŞ

Devrim ve iktidar isteyenlerin çok olduğu, ama bir o kadar da bunun araçlarına yabancılaştığı bir ülkede yaşıyoruz.

Devrimi ve iktidarı isteyenler, onun araçlarını da istemek, daha ötesi de yaratmak zorundadır.

Devrim kendiliğinden ortaya çıkıyor, ancak onu zafere kavuşturmak, meyvelerinden yararlanmak bilinçli, planlı bir çalışmanın sonucu olarak gerçekleşiyor. Burada iradi güç belirleyici bir rol oynuyor.

Komünistler için devrimci iradenin en yoğunlaşmış hali, devrimci sınıf partisinde somutlaşıyor. Çünkü, devrim ancak, devrimci sınıf partisinin bilinçliliği, örgütlülüğü ve yığınları harekete geçirme gücüyle doğrudan bağlantılı olarak gerçek amaçlarına ulaşabilir.

Tarih, sınıfın en militan, bilinçli ve örgütlü gücü olarak komünistler için parti dışında iradenin yoğunlaştırılacağı bir alanın olmadığını ortaya koyuyor.

Parti kendiliğinden bir sürecin ürünü değildir. Demek oluyor ki, çelişkilerin, olayların, zayıflıkların ve güçlü yanların bilincinde olan komünistlerin çabası dışında partiye ulaşmak olanaklı değildir.

Komünist hareketin tarihinde, parti sorunu her zaman temel bir sorun olarak marksistlerin gündeminde yerini almıştır. Özellikle içinde yaşadığımız yüzyılın başından bu yana, marksist hareket içinde ortaya çıkan bölünme ve birleşmelerde kilit bir rol oynamıştır. Çünkü parti sorunu, tarihsel deneyimlerle de kanıtlandığı gibi, proletaryanın iktidar savaşının nasıl sürdürüp sürdüremeyeceği sorunudur.

İçinde yaşadığımız koşullar devrimci sınıf partisi sorununu daha da önemli hale getirmektedir. Çünkü, dönem Marksizm-Leninizme saldırıların zirveye ulaştığı bir dönemdir ve parti sorunu bu saldırıların yoğunlaştığı en kritik halkayı oluşturuyor.

Öte yandan, devrimci sınıf partisi anlayışı sadece burjuvazinin, liberal döneğin saldırılarının yoğunlaştığı bir alan değil, Leninizm iddiasındaki grup ve kişilerin de, kabalaştırarak gerçek içeriğinden uzaklaştırdığı alanların başında gelmektedir.

Bugün devrimci sınıf partisi anlayışının savunusu, en başta burjuvazinin saldırılarına karşı direnmeyi zorunlu kıldığı gibi, Leninizm adına, leninist parti anlayışının kabalaştırılarak çarpıtılmasına da karşı durmakla olanaklıdır.

Türkiye komünistleri için sorun, sadece devrimci sınıf partisi anlayışına karşı sürdürülen saldırılara karşı durma sorunu da değildir. Devrimci sınıf partisini yaratma sorunu, komünistlerin en acil sorunu durumundadır. Bu görev başarılmadan saldırılar karşısında gerçek bir direniş kalesi yaratmak olanaklı değildir. Bu bakımdan parti sorunu pratik bir sorundur.

Çok sınırlı bir azınlığı oluşturmakla birlikte, bugün Türkiye’de kendine parti diyen ve bu bakımdan daparti sorununun çözülmüş olduğunu savunanlar çokacaktır. Gerçekten de adı parti olan, politik olarak ise fazla bir anlam ifade etmeyen, bir mezhep örgütü olmanın ilerisine geçmeyen bir dizi grup vardır. Bu grupların kendisi de, sınıf hareketine önderlik edememekten yakındığına ve yaygın bir devrimciler kitlesi ve sınıf bilinçli işçilerin parti arayışına yanıt verilemediğine göre, parti sorunu günümüzün en acil sorunu olmaya devam ediyor.

Parti sorununun acil bir sorun olduğunu anlamak yetmiyor, “nasıl bir parti?” sorusuna da doğru bir yanıt vermek gerekiyor. Yıllardır bir dizi grup parti sorununu gündemine almış olmasına rağmen, “nasıl bir parti?” sorusuna doğru bir yanıt veremediği ve gereğine uygun davranmadığı için, sorun bütün yakıcılığı ile gündemdeki yerini koruyor.

* * *

Tarih, sosyalizm adına bir dizi parti anlayışına şahit oldu. Fakat leninist parti anlayışı dışında hiçbir parti teorisi ve pratiğinin proletaryayı iktidara taşımadığı da yine tarihin ortaya koyduğu bir gerçektir.

Leninist parti anlayışı ve pratiği Rusya’da doğdu ve 1917 Ekim Devrimiyle iktidar oldu. O günden bu yana leninist parti anlayışı, Rusya sınırlarının dışına çıkarak, uluslararası düzeyde örnek alınan parti anlayışı oldu.

Bugün Sovyetler Birliği’nde ve diğer bir dizi ülkede karşı-devrimin kesin zaferiyle birlikte, burjuvazi ve liberal dönemler Leninizmin, leninist öncü parti anlayışının iflasını ilan ediyor. Onlara göre, tarih leninist öncü parti anlayışının işçi sınıfını zafere götüremeyeceğini kanıtladı. Leninizmin iflasını ilan edenler, tarihin eskittiği teoriler dışında hangi parti anlayışının proletaryayı zafere götüreceğini ortaya koymuş değildir. Leninist parti anlayışı dışında, hiçbir parti anlayışının proletaryayı zafere götürdüğüne tarih şahit olmadığına göre, proletarya, liberal dönemlerin “yeni” parti anlayışını ortaya koymasını beklemelidir!

Oysa yaşam durmuyor, yaşam durmadığı gibi, proletaryanın burjuvazi karşısındaki savaşımı da durmuyor. Leninist parti pratiğinin proletaryanın iktidara gelmesinden sonraki akibeti ne olursa olsun, o proletaryayı iktidara götüreceği tarihin şahit olduğu tek parti anlayışıdır.

Leninist parti anlayışı, koşullardan kopuk bir reçete olmadığına göre, onun iktidar sonrası akibeti, onun iktidara götürmedeki başarısını karartamaz. Ayrıca,

iktidar sonrası uygulamaların leninist parti anlayışıyla ne derece bağdaştığı ise sorunun bir başka boyutunu oluşturuyor.

Proletaryanın devrimci savaşçıları için, dün olduğu gibi bugün de, leninist parti anlayışı, teori ve pratikte temel yol gösterici olarak kalmayadevam edecektir.

Fakat bunun kendisi bile, leninist parti anlayışını yaşamış deneyler ışığında yeniden ortaya koymayı zorunlu kılıyor. Çünkü, iktidar olmuş veya iktidar adayı komünist partilerinin akibetini ve Leninizm adına yıllardır marjinal muhalefet akımları olmanın dışına çıkamamış bir dizi grubun teorisi ve pratiğini açıklama ve gerçek leninist parti anlayışını teoride ve pratikte yeniden varetme gibi bir görev vardır komünistlerin önünde.

Bütün bunlar parti sorununun dar anlamda parti sorunundan da öte bir dizi boyutu olduğunu, tarihsel deneyimleri de gözetenek tekrar tekrar incelenmesi gereken kapsamlı bir konu olduğunu ortaya koyuyor. Yazı her bakımdan konuya açıklık getirmeyi değil, soruna yaklaşım ve kapsam bakımından güncel görevlerle ilişki içinde en önemli yanlarıyla dikkat çekerek bir genel çerçeve oluşturmayı hedefliyor.

I-Yöntem Üzerine

Her sorunda olduğu gibi parti sorununda da yöntemsel açıklığa kavuşmak önem taşıyor.

Yıllardır Leninizmin, leninist parti anlayışının bir dizi yoruma tabi tutulduğu, Leninizm adına iktidar olmuş veya iktidara aday bir dizi partinin yozlaşarak dağıldığı, bir çoğunun burjuva düzenin savunucusu haline geldiği, Leninizm adına bir dizi grubun faaliyet sürdürdüğü günümüz koşullarında, leninist partiyi teoride ve pratikte yeniden canlandırma göreviyle karşı karşıya olanların sorun konusunda yöntemsel açıklığa kavuşmaları özellikle önemlidir.

Yöntemimiz doğal olarak materyalist diyalektik yöntem olacaktır. Daha somut olarak, Lenin'in Marx-Engels'in teori ve pratiğine yaklaşım yöntemi, bizim de leninist parti anlayışı ve pratiğine yaklaşım yöntemi olmalıdır.

Lenin, Marx'ın teorisine nasıl yaklaşmak gerektiğini şöyle açıklıyordu:

"Biz Marx'ın teorisini, bitirilmiş ve dokunulmaz bir şey olarak asla görmüyoruz; tersine bizim inancımıza göre, bu teori yalnızca, sosyalistlerin yaşamın gerisinde kalmak istemiyorsa, her yönde daha da geliştirmek zorunda oldukları bilimin temelini atmıştır. Bizim kanımızca, Marx'ın teorisini bağımsız olarak daha çok geliştirmek, özellikle Rus sosyalistleri için zorunludur, çünkü bu teori yalnız, ayrı ayrı İngiltere'de Fransa'da olduğundan başka türlü, Almanya'da Rusya'da olduğundan başka türlü uygulanan genel ilkeleri verir."⁽¹⁾

Leninizm, doğru olarak, emperyalizm ve proleter devrimler çağının Marksizmi olarak tanımlanır. Lenin, Marksizmin genel ilkeleri ışığında, öncelikle de onun yöntemini alarak, içinde bulunduğu toplumun, Rus devriminin teori ve pratiğini ortaya koymuş, yaşadığı dönemin ekonomik ve politik gelişmelerini de

kucaklayarak Marksizmi, Marksizm-Leninizm düzeyine çıkarmıştır.

Marksizm-Leninizm de bir bilim olduğuna göre o tamamlanmış, dokunulmaz bir teori değildir. Yaşamın gerisinde kalmamak için komünistler, onun temel ilkeleri ışığında, öncelikle de yöntemini benimseyerek içinde bulunduğu koşulları yorumlamak zorundadır.

Parti teorisi de, marksist-leninist teorinin en temel taşlarından biridir. Önce onu doğru anlamak, sonra da içinde bulunduğumuz koşulları doğru analiz ederek somut koşullara uygulamak gerekir.

Leninist parti teorisinin temel özellikleriyle ortaya çıkmasının üzerinden 90 yıl geçti. Leninist parti teorisinin mimarı olarak Lenin, Rus devriminin gelişim seyri içinde onu sürekli derinleştirmeye ve geliştirmeye çalıştı. Ama buna da tamamlanmış gözüyle bakılamaz. Tersine ortaya konup kanıtlanmadıkça, onun temel çerçevesi komünistler için temel yol gösterici olmaya devam edecektir. Çünkü o, emperyalizm ve proleter devrimler çağının, proleter devrimin güncelliğine yanıt veren devrimci sınıf partisi anlayışının pratikte kanıtlanan en olgun halini oluşturmaktadır. Ama Lenin bile, 1921’de örgüt teorisi konusunda kendilerinin daha öğrenmeye gereksinimleri olduğunu söylediğine göre, soruna tamamlanmış bir “model” olarak yaklaşamaz.

Bolşevikler, proletaryanın iktidar savaşımında zafer kazanmasını olanaklı kılacak düzeyde parti teorisi ve pratiğinde bir olgunluğa ulaşmışlardı. Ne var ki, geline nokta bolşeviklerin proletarya diktatörlüğünün de aracı olarak teoride ve pratikte parti sorununu çözmeyi başardıklarını söylemek olanaklı değildir. Rusya’da proletaryayı iktidara götüren bolşevik parti, belli bir dönem sonra sosyalizmi başarıyla inşa etmenin aracı olmaktan çıktıysa eğer, parti sorununa bu gözle de bakmak gerekiyor.

Kuşkusuz, bu leninist parti anlayışının, iktidar olmuş proletaryanın zaferi pekiştirmesinin aracı olmadığı gibi, liberallere özgü iddiayı asla kabul etmeyi gerektirmez. Ama rahatlıkla şu söylenebilir; leninist parti teorisi koşullardan kopuk olarak ele alınacak tamamlanmış bir “model” değildir. Değişik koşullarda farklı bir biçimde uygulanan, her fırsatta zenginleştirilmesi gereken genel çerçeveden oluşur.

Leninist parti teorisi, genelde sanıldığı gibi, ne “*Ne Yapmalı?*” da, “*Bir Adım İleri İki Adım Geri*” de, ne de başka bir makalede tam olarak ortaya konmuştur. Leninist parti anlayışı, marksist teorinin temelleri üzerinde, 1900’ün başlarından, Ekim Devriminin zaferine kadar bir dizi deneyden hareketle ortaya konmuş genel ilkelerden oluşur. Onun ötesinde, Lenin’in, şu veya bu makale ve kitaptaki söylediklerini veya değişik olaylar vesilesiyle ortaya koyduğu tutumları ve söylenenleri kendi koşullarından kopararak taklit edileceğini söylemek berbat bir dogmatizm ve Lenin’i anlamamak olacaktır.

Somut toplumsal-politik koşullardan kopuk bir örgüt (parti teorisi) olamaz. Lenin’in, kendi örgüt teorisinin bir “model” haline getirilerek başka ülkelerde de uygulanabileceğini düşünen bolşeviklere ve onu bir “model” olarak eleştirisiz benimseyen değişik ülkelerin komünistlerine karşı tutumu konumuz bakımından

öğreticidir.

Lenin, III.Enternasyonal 4.Kongresi'nde, 3.Kongre'de örgüt konusunda benimsenen kararları sözkonusu ederek şunları söylüyordu:

"... 1921'de, III.Kongre'de, Komünist partilerinin örgütsel yapısı ve çalışmalarının içeriği ile izlenecek yöntemler üzerine bir kararı kabul etmiştik. Karar harikuladeditir; ama neredeyse tümüyle Rusçadır; yani her şey Rusya'daki ilişkilerden çıkartılmıştır... Rus deneyimimizden edindiklerimizle yabancılara nasıl yaklaşacağımızı bilememişiz. Kararda söylenen her şey havada kalmıştır. Oysa bunu kavramadan daha ileri gidemeyeceğiz. Hepimiz için, yabancı yoldaşlar için olduğu kadar Ruslar için de öğrenmek zorunda oluşumuzdur. Öğrenme imkanını ancak şimdi ele geçirdik. Bu imkana ne kadar süreyle sahip olacağımızı bilmiyorum. Kapitalist güçlerin bize daha ne kadar sakin sakin öğrenme imkanı tanıyacıklarını bilmiyorum. Ama mücadele faaliyetlerinden ve savaştan arta kalan her anımızdan öğrenmek hem de temelden başlayarak öğrenmek için yararlanmalıyız."⁽²⁾

Ne yazık ki, sonrası gelişmeler, Lenin'in bu öğüdüne fazla uyulmadığını, öğrenmenin yerini koşullardan kopuk şemaların aldığını gösterdi. Lenin alınan kararlara yanlış demiyor, onu sadece Rus deneyinden hareketle hazırlandığını, öğrenmeyi önleyecek formüllerle yaşamdan koparıldığını ve bu gerçeği anlamadan ileri gidilemeyeceğini söylüyor.

Marksizmin ortaya çıkışından bu yana 150, Lenin'in örgüt teorisinin ortaya çıkışının ise üzerinden 90 yıla yakın bir süre geçti. Bilimsel sosyalizmin teorisi, özelde parti teorisi o dönemden bu yana sınıflararası ilişki ve kurumlardaki, bilim ve teknikteki gelişmeyi gözetmek zorundadır. Bu gelişmeleri kucaklamayan, ona uygun çalışma ve örgüt biçimlerini geliştirmeyen bir parti proleter hareketin gelişmesinde gerekli devrimci rolü oynayamaz. Nasıl ki, burjuva devletin örgütlenme biçimi, sınıfların eğitim ve kültür düzeyi, bilim ve teknikteki gelişmelerin sınıf savaşımı alanına yansıtılması yüzyıl öncesiyle aynı değilse, mevcut gelişme düzeyini temel alarak savaşım ve örgütlenme biçimini oluşturmak zorunda kalan proletaryanın örgütlenme biçim ve araçları da aynı kalamaz.

İkinci olarak, devrimci sınıf örgütlenmesi, her ülkenin ekonomik, toplumsal-politik koşullarını gözetmek zorundadır. Bilimsel sosyalizmin teorisi her ülkeye aynı şekilde uygulanmak zorunda olan bir reçete değil, farklı ülkelerde farklı "uygulanan genel ilkeler"den oluşur. Bilimsel sosyalizmin teorisinin her yerde aynı şekilde uygulanan bir reçete olarak görülmesinin sonucu, teoride kısırlık, politikada ise darkafalılıktır.

"Somut koşulların somut tahlili" marksist diyalektiğin temeli olduğu kadar, revizyonizmin de çıkış noktasıdır. Tarihte Marksizme, Leninizme saldıranlar, onu revizyona tabi tutanlar çıkış noktası olarak "somut koşulların somut tahlilin"den hareket etmişlerdir. "Koşulların değişikliği" revizyonistler için temel parola olmuştur.

Bugün de, burjuvazi ve liberal sol koşulların değiştiğini, Marksizm-Leninizmin "çağdışı bir idoloji" ve "dogmalar yığını" olduğunu, leninist parti teo-

risinin “Rus koşullarından çıktığını”, “evrensel bir değer taşımadığı”nı, Marx ’a dönmek gerektiğini söyleyerek Marksizm-Leninizme saldırıya geçmiş bulunuyor.

Onlara göre, leninist parti fikri, bilimsel sosyalizmin bir temel taşı değil, Marksizme suni olarak girmiş, Rusya ’nın koşullarıyla bağlantılı bir özgünlüktür. Böylece Marx ile Lenin arasındaki süreklilik reddedilmekle kalınmıyor, devrimci parti teorisi de reddedilerek proletaryanın iktidar savaşımı yadsınmış oluyor.

Bu saldırılar karşısında direnmek gerekliliğine inananlar çoğunlukla, “hayır hiçbir şey değişmemiştir, Marx ’ın, Lenin ’in görüşleri de bütünüyle doğrudur” gibi bir savunma çizgisi izliyorlar.

Şunu unutmamak gerekiyor: Marksizme, Marksizm-Leninizme saldırılar, onu içerden çökertme girişimleri yeni değil, Marksizmin ortaya çıkmasıyla başlamış ve bugün en şiddetli biçimini almıştır. Marx ve Lenin ’in bu saldırılara yanıtı, birinci olarak “teoriyi bilimsel olarak çürütün” şeklinde meydan okumak; ikinci olarak da, teoriyi her somut gelişme karşısında derinleştirme, düzeltme ve geliştirme yolunu tutmak olmuştur.

Örneğin, 1890’ların sonlarında Bernstein ’in başını çektiği, Marksizme yönelik bir saldırı başladığında Lenin ’in Marksizmi savunma yöntemi, marksist-leninistlerin soruna yaklaşımını ortaya koyuyor.

Bernştayncı revizyonizmin Marksizme saldırısının özü, onun parti teorisi de dahil, sınıf savaşmaları alanındaki görüşleriydi. Kanıtı ise, ekonomik alandaki gelişmelerin Marx ’ın teorisini doğrulamadığıydı. Bu gelişme karşısında, Lenin bir yandan, Marx ’ın yöntemini ve teorisinin temel ilkelerini savunma ve yeniden kanıtlama yolunu tutmuş, bir yandan ise, onun boşluklarını ve zayıf yanlarını doldurarak teoriyi geliştirmiştir. Bu yöntem sayesinde, Bernştayncı revizyonizmin Rus biçimi olan ekonomizmi tasfiye etmeyi başarmış ve bolşevizmin temelini atmıştır. Lenin ’in bu yöntemi yaşamı boyunca başarılı bir şekilde kullandığının bir dizi örneği vardır. Leninizm bu yöntem sayesinde ortaya çıkmıştır.

Bugün de Marksizm-Leninizme yönelen saldırıları göğüslemede marksist-leninistlerin yöntemi aynı olmak zorundadır. Bu saldırıları göğüslemek, proletaryanın savaşımı zafere ulaştırmak için, marksist-leninistler, öncelikle teorisinin özünü ve yöntemini anlamalı, sonra eleştirel bir bakışla kendi kavrayışını gözden geçirmeli, bu zemin üzerinde de, son gelişmeleri hesaba katarak teoriyi zenginleştirip, geliştirmelidirler. Ancak bu yapıldığı ölçüde, Marksizm-Leninizmin ilkelerinin, onun özünü oluşturan materyalist diyalektik yöntemin dün olduğu gibi, bugün de tek bilimsel teori olarak, proletaryanın iktidar savaşımında bir silah olduğu gösterilebilir.

Burjuvazi ve onun işçi hareketi içindeki sosyalizm maskeli uzantılarını oluşturan reformistler her zaman Marksizm-Leninizme saldırmışlardır. Bugün bunun şiddetli bir şekilde sosyalist ve işçi hareketinde hissedilmesinin nedeni, Lenin ’den sonra gelişmeler ışığında marksist teorisinin geliştirilip, zenginleştirilememesidir. Bilime bilim olarak yaklaşılması, varolanla yetinilmesi, yeni olguların gerektirdiği yeni açılımların yapılmaması, kaçınılmaz olarak onun

deforme edilmesi sonucunu doğurmuştur. Bu en başta leninist parti teorisi için geçerlidir.

* * *

Leninist örgüt teorisinin oluşumu bir sürecin ürünü olduğu kadar, bolşevik örgüt ve bireylerin bolşevikleşmesi de bir sürecin ürünüydü.

Lenin, 1920’de bolşevizmin, “siyasal bir düşünce akımı olarak ve siyasal bir parti olarak” 1903’ten beri varolduğunu söylüyordu, ama geçen 17 yılın güçlüklerle dolu bir süreç olduğunu da ekliyordu.

Bolşevik bir teori ve örgüte belli bir zaman kesitinde sahip olmak, her sorunu çözen bir sihirli değneğe sahip olmak değildir. Önemli olan her koşulda ve dönemde bolşevizmin yöntemine ve iktidar perspektifine sahip olmaktır.

İskra’nın çıkışıyla bolşevik örgüt yapısı biçimlenmeye başlıyor, 1903’de menşeviklerle ayrılık sonrasında şekilleniyor ve resmi bir biçime kavuşuyor. Ama iki yıl sonra, 1905 Devrimiyle örgütlenme biçiminde köklü bir değişiklik yapmak gündeme geldiğinde, buna en başta bazı bolşevik kadrolar direniyor. Örneğin Lenin, illegal çekirdeği koruyarak, daha fazla legal ve yarı-legal örgüt biçimlerine geçilmesini, örgütün daha fazla demokratikleştirilmesini, sınıfa daha geniş açılmayı, komitelerdeki işçi üye sayısının artırılmasını istiyor, ama bir kısım bolşevikler bunun örgütü bozacağını düşünerek karşı çıkıyor. Aydın kökenli bolşevikler partinin yeni işçi üyelerle genişletilmesini savunurken komite üyeleri karşı çıkıyor. Lenin, III.Kongre’de partide işçiler ve aydınlar arasında ilişkiyi düzenleyen karar görüşülürken müdahale etme gereksinimi duyuyor ve şunları söylüyor:

“Komitelerde çalışmaya uygun hiçbir işçi olmadığı söylendiğinde yerimde zorlukla durabildim. Sorun uzatılıp duruyor, Partide bir şeyin sorun olduğu açık. Komitelerde işçilere yer verilmelidir. Kongre’de sadece üç yayıncının olması tuhaf; diğer yandan her ne kadar yayıncılar işçilere yer verilmesi fikrine taraftar görünüyorsa da, komite üyeleri, bilinmeyen nedenlerden dolayı bu konuda oldukça telaşlandılar.” (3)

Bu, Lenin’in II.Kongre öncesi ve sırasında, profesyonel devrimciliğin sınıfsal kökeninin önemli olmadığı vurgusundan hareketle komite üyelerinin partinin toplumsal kimliğini yeterince gözetmeme gibi bir hataya düşebildiklerini, “komitecilik” eğiliminin gelişebileceğini gösteriyor.

Oysa, Lenin’in sınıfsal kökeni ne olursa olsun partinin profesyonel devrimcilerden oluşması gerektiği fikrini vurgulu tarzda ortaya koymasının nedeni, partinin toplumsal kimliğini, sınıf hareketiyle birleşmesini önemsiz görmesinden değil, sınıf hareketiyle birleşmenin de temel koşulunu, sağlam bir teoriye, merkezileşmiş ve etkin bir işbölümüne sahip, faaliyetin sürekliliğini güvence altına alacak bir örgüt yaratmaktan geçtiğini görmesidir.

Profesyonel devrimci bir çekirdek oluşturma görevi başarıldıktan sonra, Lenin’in vurgusu da değişmiş, her fırsatta sınıf hareketiyle güçlü bağlar kurmanın

önemine dikkat çekmiştir.

Bu diyalektik gelişme ve koşullar anlaşılmadığında, Lenin'in 1905'de söylediği bazı sözleri temel alarak uvriyerizm, 1902'deki söylediği bazı sözleri temel alarak da komploculuğa savrulmak kaçınılmazdır.

Aynı şekilde, Lenin'in 1905 Devrimi koşullarında boykot taktiğini savunması, 1905 Devrimi'nin arkasından gelen gericilik yıllarında, partinin bütün legal olanakları kullanmaktan vazgeçmesi gerektiğini savunan otzovist bir eğilimin gelişmesinde etkili olduğu anlaşılıyor.

Bolşevizm yanlısı eğilimlerin yeşermesine engel olan bir sigorta değildir. Yukarıda örgütsel-politik alandan verdiğimiz iki örnek bunu açıkça gösteriyor.

Benzer bir durum, ideolojik alanda 1917 Şubat Devrimi'nin arkasından gündeme geliyor. Şubat Devrimi Çarlığı yıkıyor, ama bolşeviklerin öngördüğü gibi, işçilerin köylülerin devrimci diktatörlüğü gerçekleşmiyor. Gerçekleşiyor; ama bir başka biçimde ve iktidara egemen olmayan Sovyetlerde. İkili iktidarın diğer kesiminde.

Bekledikleri gerçekleşmeyen bolşevik partinin yöneticileri "*İki Taktik*"te formüle edilen sloganlara bağlı kalmaya, demokratik devrimi savunmaya devam ediyorlar. Sorun, Lenin'in İsviçre'den dönüp "*Nisan Tezleri*"yle müdahalesiyle ancak çözülüyor. Lenin, yeni durum ve koşulları hesaba katmayanları, bu nedenle de bolşevizmin özüne bağlı kalma yeteneği gösteremeyenleri "eski bolşevikler" olarak niteliyor.

Bu örnekler bolşevizmin teoride ve örgütte Türkiye'de yaygın olarak sanıldığı gibi, bir reçete, dogmalar yığını olmadığını, bolşevizmin her şeyden önce, somut koşulların somut tahlili, her fırsatta kendini yenileme ve iktidar tutkusu olduğunu anlatıyor. Bunlar aynı zamanda, Lenin sonrası bolşevizmin teori ve pratiğini doğru değerlendirmek, onun özüne, yöntemine ne derece bağlı kaldığını anlamak bakımından da önemlidir.

II-Leninist Parti Anlayışı ve Devrimci Hareket

Lenin'in parti anlayışı nedir? Bugün her şeye rağmen önemli bir kesimin Leninizmde direndiği, o iddiayı taşıdığı gözönüne alındığında, bu soruya doğru yanıt vermek, partinin potansiyel güçlerini maddi güce dönüştürmek, sosyalizmi işçi hareketiyle kopmaz bağlarla bağlamak, bütün bunların sonucu olarak devrimci sınıf partisini inşa etmek bakımından önem taşıyor.

Kuşkusuz genel çerçeve sözkonusu olduğunda, devrimci saflarda leninist parti tanımına pek itiraz edileceğini sanmıyoruz. Bu genel çerçeve somut sorunlara yaklaşım zemini üzerinde üretildiği ölçüde yolaçıcı olacak, yanlışlar daha çarpıcı olarak görülebilecektir.

Önceden de belirtildiği gibi, leninist parti teorisi, şu veya bu kitap veya makalede bütün sınırları çizilmiş bir teori olarak yer almıyor. Eğer öyle olsaydı, bu bir teori değil (teori, uluslararası hareketin deneyimlerinin genelleştirilmesi), bir reçete olurdu.

Leninist parti teorisi, tüm uluslararası hareketin ve Rus deneyiminin eleştirel bakışla genelleştirilmesinden oluşuyor. Öyleyse, bu teoriyi anlamak için, bütün bir bolşeviklerin deneyimleri, Lenin'in söyledikleri, koşullardan koparılmadan, iç bağlantıları gözardı edilmeden eleştirel bir şekilde gözden geçirilmelidir.

Leninist parti teorisini anlamak, onun her şeyden önce ortaya çıkış koşullarını anlamak demektir. Leninist parti teorisi, tam haliyle olmasa da, sistematik olarak 1900'ün başlarında ortaya çıkıyor.

Lenin her şeyden önce bir marksisttir ve parti teorisinde de Marksizmin temel fikirlerinden yola çıkıyor. Ama o, Marx-Engels'in söylediklerini olduğu gibi taklit etmiyor, her şeyden önce söylenenlerin koşullarını kavramaya çalışıyor, daha da önemlisi Marksizmin özü olan materyalist diyalektiği somut koşulları değerlendirmede temel alıyor.

Rusya'da komünist hareket önce narodnik teori ve pratiklerle Marksizmin ilkeleri temelinde hesaplaşarak şekilleniyor. Bu gelenek ideolojik ve pratik olarak aşılırken, onda sınıf hareketi için olumlu olan ne varsa alınmasına titizlik gösteriliyor. Toptan bir inkar değil, diyalektik bir inkar sözkonusu.

Lenin narodnik hareketle aralarındaki farkı ve ondan neyin alınacağını şöyle açıklıyordu:

"Naradnoya Volya'nın hatası, bütün hoşnutsuzlukları bu örgüt içinde toplama ve bu örgütü otokrasiye karşı kesin mücadeleye yöneltmesi değildi; tam tersine, bu, onun büyük tarihsel erdemiydi. Hata, özünde hiç de devrimci olmayan bir teoriye dayanmaktan ileri geliyordu, ve Naradnoya Volya üyeleri, gelişmekte olan kapitalist toplum içindeki sınıf mücadelesiyle kendi hareketlerini ayrılmaz bir biçimde bağlamayı ya bilmiyorlardı, ya da bunu başaramıyorlardı."(4)

Bir başka yerde de, Lenin, *"önceki bütün devrimci hareketin geleneği, sosyal demokratların bugün bütün gücünü partinin örgütlenmesinde, iç disiplininin güçlendirilmesinde ve illegal çalışma tekniğinin geliştirilmesinde yoğunlaşmalarını gerektirmektedir."*(5) demektedir.

Rus marksistlerinin Narodnik harekete karşı ideolojik savaşımı yoğunlaşdırmaları, tersten bir eğilimin gelişmesine yolaçıyor. Bu eğilim legal Marksizm ve ekonomizm olarak kendini ortaya koyuyor. Partinin kurulması, marksist hareketin birleştirilmesi için ekonomizmin ideolojik olarak ezilmesi gerekiyor.

Lenin, ekonomizmin temel özelliklerini şöyle açıklıyor:

"Bu akım genellikle ekonomizm (sözcüğün en geniş anlamıyla) olarak adlandırılır. Başlıca özelliği geride kalmanın, yani daha önce açıkladığımız üzere, bilinçli önderlerin, kitlelerin kendiliğinden uyanışının gerisinde kalmasının kavranmaması, hatta savunulmasıdır. Bu akımın karakteristik özellikleri kendini şunlarda ifade eder: İlkeler açısından, Marksizmin kabalaştırılmasında ve günümüzdeki oportünizmin yarattığı, modern 'kritisizm' in karşısında çaresizlik; siyaset açısından, siyasi ajitasyon ve siyasi mücadeleyi sınırlamaya ya da bunları küçük eylemlere indirgeme çabalarında, Sosyal Demokratların genel demokratik hareketi kendi ellerine almadığı sürece, otokrasiyi deviremeyeceklerini kavrayamamakta taktik açıdan kesin kararsızlık (...); ve örgütlenme açısından,

hareketin kitle karakterinin azalmayıp yükselmekte olduğunu, hazırlık mücadelesini, her beklenmedik isyanı ve nihayet tayin edici saldırıyı yönetebilecek devrimcilerin güçlü ve merkezi bir örgüt kurma zorunda olduğunu kavrayamamak.”⁽⁶⁾

Leninist parti anlayışının temellerinin ortaya konduğu “*Ne Yapmalı?*”, ekonomizmineleştirisini temelinde komünist hareketin görevlerinin açıklanmasına ayrılıyor.

Lenin bu eserinde sadece devrimci örgüt fikrini geliştirmekle kalmıyor, bununla da bağlantılı, ama sonuçları itibariyle daha geniş bir çerçeveye oturan Marksizmin kabalaştırılmasının da eleştirisini yapıyor. Ekonomik ve politik savaşım, kendiliğinden hareket, sosyalist hareket, parti, sınıf, madde, bilinç gibi marksist sınıf savaşı teorisinin temel kavramları yeni dönemin koşulları da gözetilerek, yeniden tanımlanarak Marksizm geliştiriliyor.

Son olarak, Lenin’in parti teorisini şekillendirmede önemli bir etken Çarlık Rusyası’nın koşullarıdır. Lenin herhangi bir yerde değil, Rusya’nın somut koşullarında teoriyi geliştirmeye çalışıyor. Lenin’in örgüt fikrine Rusya koşulları doğal olarak sınıyor, bu ise o dönemde ve sonrasında iki türlü yanılığ yaratabiliyor. Birincisi, Lenin’in örgüt (parti) teorisinin Rus koşullarının ürünü olduğu, onda evrensel olan bir şeyin bulunmadığı; ikincisi ise, Rusya koşullarıyla bağlantılı söylenenlerin de evrensel bir teori gibi, değişikliğe uğratmadan alınıp uygulanması gerektiği.

Lenin marksist parti anlayışının genel çerçevesini şöyle ortaya koyuyor:

“Marksizm, bize, kök salmış geleneklerin, siyasal entrikaların, anlaşılmasız yasaların, ve muğlak öğretilerin kara örtüsü altındaki şeyi -sınıf mücadelesini, her türden mülk sahibi sınıflar ile, mülksüz yığınlar, mülksüzlerin başında bulunan proletarya arasındaki mücadeleyi- sezmeyi öğretmiştir. Devrimci bir sosyalist partinin gerçek görevini açıklığa kavuşturmuştur: Toplumu yeniden biçimlendirmek için planlar kurmak değil, işçilerin aldığı payı iyileştirmek konusunda kapitalistlere ve onların çanak yalayıcılarına öğüt vermek değil, komplo planları hazırlamak değil, ama proletaryanın sınıf mücadelesini örgütlemek ve nihai amacı proletaryanın siyasal gücü ele geçirmesi ve sosyalist bir toplumun örgütlenmesi olan bu mücadeleye önderlik etmek.”⁽⁷⁾

Marksist-leninist parti, öncü ve devrimci bir partidir. Ama bu kadarının kabulü yeterli değildir. Öncülüğün somut araçlar ve örgütlenme biçimiyle, program ve taktiğiyle ortaya konması, devrimciliğin somut bir iktidar perspektifiyle birleşmesi gerekir. Lenin’i diğer çağdaşlarından ayıran budur.

II.Enternasyonal partileri de, somutta menşevikler veya leninist parti anlayışının karşısına dikilen Troçki ve R.Luxemburg’da partinin öncü ve devrimci olmasını reddetmiyorlardı. Ama tarih onların değil, leninist partinin proletaryayı iktidar savaşımında zafere götüreceğini kanıtladı.* Soyut bir devrimcilik,

* Bugün, S. Birliği’nde sosyalizmin ve Bolşevik Partisi’nin olumsuz akıbetinden bakılarak, Troçki ve Rosa Luxemburg gibi leninist örgütlenmeye karşı çıkmış muhalifler-

somut örgütlenme biçim ve araçlarıyla birleşmeyen bir öncülük, proletaryaya iktidar savaşımında önderlik görevlerini yerine getiremez. Leninist parti anlayışı sadece örgütlenme biçimiyle değil, nasıl bir program, nasıl bir taktik sorusuna verdiği yanıtla da diğerlerinden ayrılıyordu.

Nasıl bir program ve nasıl bir taktik sorusunun yanıtı bu yazının konusu değildir. Biz burada nasıl bir parti (örgüt) sorununu ele alacak ve Leninizm adına sol harekette egemen olan yanlış yaklaşım ve pratiklere dikkat çekeceğiz.

a) Parti ve Sınıf

Parti sosyalizmi benimseyerek proletaryanın ideolojik savunusunu yapmakla yetinemez, proleter hareketi bağımsız bir kimliğe ulaştırma ve iktidar savaşımında başarılı olması için proleter hareketin de öncüsü olmak zorundadır. Parti bilimsel sosyalizmle proletarya hareketinin birliğidir. Fakat bu birlik bir anda gerçekleştirilemez ve karmaşık bir süreçten geçerek kendini ortaya koyar.

Lenin'in parti anlayışına yön veren temel düşünce, kendiliğinden sınıf hareketinin kendi iç evrimiyle tarihsel çıkarlarının, sosyalizmin bilincine varamayacağıdır. "*Bütün ülkelerin tarihi göstermektedir ki, işçi sınıfı, salt kendi çabasıyla sadece sendika bilincini, yani sendikalar içinde birleşmenin, işverenlere karşı mücadele etmenin ve hükümeti gerekli iş yasalarını çıkarmaya zorlamanın vb. gerekli olduğu inancını geliştirebilir.*"⁽⁸⁾

Lenin, neden sınıfın kendi sınıf bilincine kendiliğinden ulaşamayacağını söylerken, "burjuva ideolojisi köken bakımından sosyalist ideolojiden çok daha eskidir, çok daha gelişkindir, ve boy ölçüşemeyecek kadar daha çok yayılma olanaklarına sahiptir" diyordu ve dipnot düşerek ekliyordu: "*İşçi sınıfı kendiliğinden sosyalizme çekilir; ne var ki, en yaygın (ve sürekli olarak ve çeşitli biçimler altında canlandırılan) burjuva ideolojisi, kendisini, işçi sınıfı üzerinde kendiliğinden daha da büyük ölçüde kabul ettirir.*"*

Lenin bunları, 1900'lü yılların başlarında söylüyordu. Tekelci kapitalist

rin, 1900'ün başlarında söyledikleri bazı sözlerden hareketle leninist parti anlayışının tarihsel haklılığı inkar edilmeye çalışılıyor.

Bugünden bakıldığından "kahince" sayılabilecek sözler, bir uyarı olarak anlamlı olmakla birlikte, hiç de leninist parti anlayışının temel özellikleriyle evrensel karakterini, Troçki ve R. Luxemburg'un ise kendiliğinden bir parti anlayışını savunduğunu, bu açıdan da tarihsel haksızlıklarını ortadan kaldırmaz.

Kendisi leninist olmayan, tarihçi M. Liebman "kahince sözler" in altında yatan faktörleri açıklarken, bu sözleri söyleyecek düzeyde, "gerçekliğin henüz sağlam bir temel sunmadığı" nı belirtiyor ve şunları ekliyordu: "*Eleştirel çözümlenmeden çok burun kıvrırma ve çamur atmanın ağır bastığı, kötü niyetin, kin ve nefret beslemenin politik yargılardan daha büyük bir rol oynadığı açıklamaların paradoksal biçimdeki kahince niteliğini açıklayan budur.*" (Lenin Döneminde Leninizm, C.1, s.39, Belge Yay.)

* *Ne Yapmalı?*, Sol Yayınları, s.56

devletin politik yönetim ve ideolojik aygıtlarının gelişkinliği ve yayılma olanakları bakımından zirveye ulaştığı günümüzde burjuva ideolojisinin, kendiliğinden bir sınıf olmaktan kurtulamayan sınıfın bilinci üzerinde karşı etkisi de o güne göre çok daha güçlüdür. Bunu göğüslemenin dünden daha bilinçli, örgütlü ve yaratıcı bir faaliyeti gerektirdiği ise, kendiliğinden ortaya çıkıyor.

Bu düşüncenin doğal sonucu, proletaryayı sosyalizmle donatacak, ona sınıf bilincini taşıyacak bir örgütlenmenin yaratılması gerekliliğidir. Parti, proletaryanın tarihsel çıkarlarının temsilcisi olarak işte bu görevi yerine getirecektir.

Fakat bu doğru anlaşılacak zorundadır. Birincisi, partinin oluşumu proletaryanın dışında gerçekleşmiyor. *“Sosyalizm teorisi, mülk sahibi sınıfların eğitim görmüş temsilcileri tarafından, aydınlar tarafından geliştirilen, felsefi, tarihsel ve iktisadi teorilerden doğup gelişmiştir.”*⁽⁹⁾ Sosyalizm bir bilimse, bilim olarak ele alınmak zorundadır. Bilimi geliştirme görevi ise, kapitalizm tarafından ekonomik ve düşünsel sefaletle itilmiş proletarya yığınlarının yapabileceği bir görev değildir. Öncelikle, mülk sahibi sınıflardan gelen, ama kendi sınıf intiharını gerçekleştirerek sosyalizmi benimseyen aydınlar tarafından bu görev başarılabilir.

Sosyalizmi benimseyen aydınlar, sosyalizm bilincini işçilere taşımadan, onların en eğitilmiş, politik olarak en gelişmiş bireylerinin parti olarak örgütlenmesine yardımcı olmadan, sosyalizm maddi varlığa dönüşemeyecek, dünyayı değiştirme görevini yerine getirememiş olacaktır. Sosyalizmi benimseyen aydınlar tarafından, propaganda, ajitasyon ve örgütlenme çabasıyla bilimsel sosyalizm proletarya hareketine taşındıktan, parti örgütlenmesi yaratıldıktan sonra, artık *“dışardan bilinç”* taşıma ayrı bir anlam kazanacak, sadece aydınların yerine getirdiği bir görev olmaktan çıkacaktır.

Parti, işçi sınıfının dışında bir oluşum değil, onun öncü kesiminin içinde yer aldığı sınıfın bir parçasıdır. Parti işçi sınıfının bilinçli azınlığıdır, kapitalizm koşullarında, hatta iktidarının ilk dönemlerinde bilinçli bir azınlık olarak da kalmaya devam edecektir.

Parti işçi sınıfının en bilinçli, en faal üyelerini, kendini sosyalizm davasıyla özdeşleştirmiş devrimci işçileri saflarında toplayarak proletaryanın organik bir parçası haline gelir, toplumsal kimliğine kavuşur.

Partinin toplumsal kimliğine kavuşması bir süreç sorunudur. Hatta partinin kuruluşu için onun üyelerinin çoğunluğunun işçilerden oluşması da gerekmez. Ancak, bu Türkiye’de sık olarak görüldüğü gibi, tarihi 10-20 yılı bulan bir partinin üyelerinin sınıfsal bileşimi sınıf-dışı öğelerden oluşuyorsa, bu sadece ilgili *“partinin”* bir mezhep olmayı aşamadığını veya küçük-burjuva bir kimliğe sahip olduğunu gösterir. Marksist-leninist bir parti, uzun süre politik alanda ayrı, toplumsal alanda ayrı bir kimlik sergileyemez.

Parti sadece sınıfın en bilinçli ve faal üyelerini birey olarak saflarında toplayarak sınıfın bir parçası olmaz, parti sınıfın örgütlü bir parçasıdır. Parti bu örgütlülüğü, üretim birimlerinde, fabrikalarda, sınıfın geniş kesimlerini içinde barındıran sendikalar, dernekler içinde hücreler halinde örgütlenerek gerçekleş-

tirir.

Parti bu örgütlülükle sınıf hareketini politik olarak yönlendirme olanağına kavuşacağı gibi, bu örgütlerin çalışmalarıyla kendine sınıfın içinden sürekli taze kan taşınmasını da güvence altına alır.

Bu özelliğiyle leninist parti, en baştan, sosyalizmi benimsemiş aydınların pratik çabalarını sınıf hareketini etkileme üzerinde yoğunlaştırmasını şart koşar. Sosyalizmin sınıf hareketiyle birleşmesi, sınıfın en seçkin üyelerini saflarında barındırması, üretim birimlerinde örgütlenmesi, uzun ve yoğun politik çabayı, ajitasyon, propaganda ile sınıf hareketini sistematik olarak etkilemeyi zorunlu kılar.

Leninizm iddiasındaki grupların, yıllardır sınırlı güçlerini “halk” içinde ajitasyon ve propagandaya (burada ajitasyon ve propagandanın içeriğine girmiyoruz), “halkı” örgütlemeye ayırarak politik varlıklarını sürdürmeye çalışmaları Leninizmden, leninist parti anlayışından ne kadar uzak olduklarını ortaya koyar. Bu basit görevlerin yanlış belirlenmesinden gelen pratik bir yanılğı değil, bu hareketlerin proletaryanın tarihsel rolüne yaklaşımlarını ortaya koyan çarpıcı bir göstergedir.

Sınıf hareketine politik müdahalenin amacı, sınıfı tüm ezilen ve sömürülenlerin temsilcisi olarak tarihsel misyonunu kavratma, kendi dar sorunlarının dışına çıkarak toplum sorunlarıyla ilgilenmeye yönelme çabasıdır. Örneğin, sınıfa müdahaleyi sınıfın gündelik sorunları konusunda bir ajitasyon, propagandayla sınırlayan, onun örgütlenmesini sendikalarda örgütlenme ve sendika bürokrasisine muhalefetle, kapitalizm koşullarında politik reformlar demetinden başka bir şey olmayan “demokrasi” programıyla, demokratik devrimcilikle sınırlayan bir yaklaşımla belki sınıf içinde güç olmak olanaklı, ama sınıfın devrimci partisini yaratmada bir adım bile ilerlemek olanaklı değildir.

Geçmişte ve bugün, “halk”dan uzaklaşarak sınıf yönelimine giren veya “halkın” bir parçası olarak sınıf hareketiyle ilgilenen, ama bu ilgiyi asıl olarak bağımsız sendikalar kurmak ve sendikalarda muhalefet hareketleri örgütlemekle sınırlayanların devrimci sınıf partisinin yaratılmasında bir adım bile ilerleymemeleri, Leninizmle devrimci sendikalizm arasındaki ilkesel farkı ortaya koyuyor. Devrimci sendikalizmle sınıfın bilinç düzeyini ilerletmek, sosyalist bilince sıçratmak olanaklı olmadığı gibi, bu bilince ulaşmayan işçilerle birleşmek de sadece o örgütün devrimci sınıf örgütü olmadığını ortaya koyar. Leninist sınıf örgütü, sınıfın gündelik sorunlarının dışına çıkan, ona dışardan bakan, bilinç ve etkinlik düzeyiyle sınıfın önüne geçen devrimci işçilerin örgütüdür. Bilinç ve etkinlik bakımından ortalama işçilerden oluşan bir örgüt sınıfa devrimci bir önderlik yapamaz.

Lenin, devrimciler örgütü ve işçiler örgütü ayrımı yaptığı için, devrimciler örgütünün en seçkin devrimci işçilerden oluşmasını istediği için, bürokratizmle, komploculukla, örgütü sınıfın yerine geçirmekle, örgütü sınıfa kapatmakla suçlandı. Ama kazanan bu suçlamayı getiren menşeviklerin, “ordusu olmayan büyük general” olma akibetinden kurtulamayan Troçki’nin, uzun süre sosyal-demokrat

partiden kopamayan, Alman devrimi patlak verdiğinde bocalayan ve devrimin yenilgisinde önemli sorumluluğa sahip, “dağlar kartal”ı R.Luxemburg’un başını çektiği Alman sollarının örgütü değil, Lenin’in örgütü oldu.

Leninist parti anlayışı sınıfın bilinçli azınlığı ile sınıfın geniş kitlesi arasında bilinç ve etkinlik düzeyi bakımından kesin bir ayırım yapılmasını şart koşar. Kapitalizm koşullarında sınıfın geniş kitlesinin partinin, öncünün bilinç düzeyine ulaşması olanaksızsa, bu ikisi arasında da mutlaka fark olacaktır. İktidara gelen proletaryanın bile kısa sürede öncünün bilinç düzeyine ulaşması olanaksızdır. Sınıfla öncüsü arasındaki fark ortadan kalktığında sınıflar da ortadan kalkmış olacaktır.

Bu nedendir ki, kendiliğinden sınıf hareketine bel bağlamayı, bu anlamda kuyrukçuluğu öngören şu tür yaklaşımlar Lenin’in örgüt anlayışına yabancıdır.

“Spartaküs Birliği, işçi kitlelerinin üzerinde, yada onlar kanalıyla egemenliği ele geçirmek isteyen bir parti değildir.

“Spartaküs Birliği, tüm Almanya’daki proleter kitlelerinin büyük çoğunluğunun kesin ve açık arzusu olmadan, proletarya, Spartaküs Birliğinin görüşlerini, amaçlarını ve mücadele yöntemlerini bilinçli olarak onaylamadan, hükümet gücünü asla devralmayacaktır.” ⁽¹⁰⁾

Kuşkusuz parti, sınıfın geniş kesimlerine, hatta emekçi yığınlara rağmen, onun desteğini almadan iktidarı alamaz, ancak bu destek partinin program ve taktiklerini “bilinçli” bir şekilde benimsemeyle de özdeşleştirilemez. Ters durum, kapitalizm koşullarında (bu devrim durumunda da olsa) sınıfın geniş kesimlerinin partinin bilinç düzeyine ulaşacağını varsayar ki, tarihte ne böyle bir durum yaşanmıştır, ne de bu anlayışa sahip bir partinin iktidar savaşımında başarılı olduğunun örneğine rastlanmıştır. Bu anlayışın sonucu, kuyrukçuluk ve iktidar perspektifinden yoksunluktur.*

Leninist parti anlayışı, sınıfın en seçkin üyelerini saflarına alarak, disiplinli, merkezi, bilinçli bir azınlık örgütü olarak, her dönemde hareketin sürekliliğini sağlarken, sınıf içinde örgütlenerken, sınıfa sistematik olarak politik müdahalede bulunarak sınıfın geniş kesimini partiye yakınlaştırır, devrim durumundaysa geniş kesimleri kendi sloganları temelinde iktidara götürür.

Asıl olarak sınıfın gündelik değil, tarihsel çıkarlarının savunucusu olan parti, sınıfa olağan dönemlerden çok, olağanüstü dönemlerde gerekli olur. Olağan dönemlerde, parti kendi dışında gündelik çıkarlarının kavgasını veren sınıfa çok bir

* Bolşeviklere katılana kadar benzer bir parti anlayışının savunucusu olan Troçki, katıldıktan sonra menşevizmle bolşevizmi uzlaştırma çabalarını şöyle değerlendiriyordu:

“Uzlaştırma politikası, olayların gidişatının bizzat kendisinin gereken taktiği ortaya çıkaracağı umudundan kuvvet alıyordu. Bu kadenci iyimserlik pratikte sadece hizipsel mücadelenin değil, fakat aynı zamanda parti fikrinin kendisinin de reddi anlamına geldi. Çünkü, ‘olayların gidişatı’ yığınlar doğru politikayı doğrudan dikte edebiliyorsa, proletaryanın öncüsünün özel olarak birleşmesine, program tespitine, liderlik seçimine, bir disiplin anlayışı eğitimine ne gerek var?” (Aktaran İşçiler ve Toplum, sayı:3, s.66)

yardımında bulunamaz.

Devrimci dönemler sınıfın geniş kesimlerinin kitlesel patlama dönemleridir. Bu dönemde sınıf politik duyarlılığı bakımından zirvededir, içgüdüsel olarak sosyalizme açık olan işçi bu dönemde sosyalizme bilinçli olarak yönelim içine girer, öncünün propaganda ve ajitasyonu en yüksek verimi alır, parti tam da bu koşullarda sınıf içindeki güçleriyle, sınıf ilişkilerinin doğru değerlendirilmesine dayanan program ve taktikleriyle sınıfın geniş kesimlerini kendisine çeker ve iktidar savaşıma yönlendirir.

Devrimci dönemler, sadece partinin sınıfın geniş kesimlerini yanına çekme, iktidar savaşına yönlendirme bakımından elverişli dönemler değil, parti sınıfa önderliği gerçekleştirdiği ölçüde, proletaryanın dışındaki emekçi yığınları da proletaryanın yanına çekerek iktidar savaşında proletaryanın müttefiki olmasını sağlar. Çünkü devrimci dönemler, proletarya ve burjuvazi olarak sınıf savaşımının kutuplaştığı, proletarya dışındaki orta tabakaların bağımsız politik bir hat geliştirme bakımından zayıf bir irade gösterdiği, proletarya veya burjuvaziden birine taraf olmayacağı ilimli olduğu dönemlerdir. Bu kararsızlık ortamında orta sınıfların saflarını belirlemede en önemli faktör güç olgusudur. Kim güçlüyse ondan yana tavır koyar. Proletarya bilinçli ve örgütlü bir önderlik altında savaşım içindeyse, burjuva kesimler dışındaki orta tabakanın desteğini almayı da büyük ölçüde güvence altına almış olacaktır.

Ama partinin devrimci dönemde sınıfın geniş kesimlerine önderlik edebilmesi için, olağan dönemlerde sınıfı etkilemek için sistematik bir politik müdahalede bulunması, onun en bilinçli kesimlerini partiye kazanması, üretim birimleri temelinde örgütlenmesi, kendi içinde kaynaşmış bir çekirdek oluşturması, kısacası sistematik bir hazırlığı gerçekleştirmesi gerekir. Olağan dönemde sistemli olarak hazırlık yapmayan parti, devrimci dönemde bu hazırlığa fırsat bulamadan sınıfın kendiliğinden hareketi tarafından aşılabacaktır. Kendiliğinden sınıf hareketi de devrimci bir önderlikten yoksun olduğu ölçüde, ya başka burjuva ve küçük-burjuva politik akımların yedeği olarak, ya da karşı-devrimin şiddetli terörüyle yenilgiye uğrayacaktır.

Önceden bilinçli bir hazırlığı gerçekleştiremeyenler, öncü partiyi kurmak için devrimci durum koşullarını bekleyenler, hazırlık döneminde sistematik bir politik ve örgütsel çalışmayla sınıfın güvenini kazanmayanlar, kısacası durumu idare ederek o “mutlu gün”ü bekleyenler, o gün geldiğinde kendiliğinden hareket tarafından aşılabacak, şaşkınlık içinde ne yapacağını bilemeyen budalalara döncelerdir.

Lenin kendi örgüt anlayışını açıklarken, devrimcilerin ve işçilerin örgütü ayrımını yapıyor ve devrimcilerin örgütü olarak devrimci sınıf partisinin, işçilerin örgütünden farklı olarak, “her şeyden önce ve esas olarak devrimci eylemi meslek edinmiş kişilerden oluşması”, böyle bir örgütün dar ve gizli olması gerektiğini söylüyordu.⁽¹¹⁾

Lenin, “partiyi yalnızca profesyonel devrimcilerden oluşan gizli bir komplo örgütü olarak” düşündüğü yönünde menşeviklerin iddialarını yanıtlarken de

sunları belirtiyordu:

"Parti örgütlerinin yalnızca profesyonel devrimcilerden oluşması gerektiği düşünülmemelidir. Aşırı ölçüde sınırlı ve gizli örgütlerden gayet geniş, özgür, loose organisation'lere (bağılantısız örgütlere-ç) kadar, her türden, dereceden ve cepheden örgütlere gereksinmemiz var."⁽¹²⁾

Lenin menşeviklere yanıt olarak kendisinin "*Bir Yoldaşa Mektup*"ta söylediklerini referans vererek nasıl bir örgüt düşündüğünü somut olarak belirtir.

"Genel olarak örgütlenme derecesine ve özel olarak da örgütün gizliliğine ilişkin olarak ana çizgileriyle şu kategoriler düşünülebilir: 1) devrimcilerin örgütleri; 2) olabildiği ölçüde yaygın ve çeşitli işçi örgütleri (belli koşullarda, öteki sınıfların belli öğelerini de kapsamına alacağını düşünerek, kendimi işçi sınıfıyla sınırlıyorum) Partiyi bu iki kategori meydana getirir."⁽¹³⁾

Lenin ayrıca, partiye yakınlık ve ilişki düzeylerinde farklılığı olan başka işçi örgütlerinden de söz eder.

Açık olanı daha açık ifade etmek gerekirse; gizlilik koşullarında faaliyet sürdüren bir partinin merkezi ve mahalli yönetici komiteleri, komitelere bağlı olan dağıtım, baskı, askeri ve gizli teknik işlerle görevli hücreler, mesleği devrimci çalışma olan devrimcilerden oluşmalıdır. Bunlara ek olarak, fabrika içinde, komitelerin verdiği her görevi yerine getirecek üyelere oluşan fabrika hücreleri ve geniş işçi örgütleri içinde (örneğin sendikalarda) parti üyelerinden oluşan komiteler oluşturulmalıdır. Bu örgütlerin toplamı partiyi oluşturur.

Bu örgüt doğası gereği dar bir örgüt olacaktır. Partiyi çevreleyen bir dizi yan örgütlenmeler (işçi çevreleri, fabrika çevreleri vb.) partinin sınıfla bağlantılarını sağlayan örgütlenmelerdir. Ama bu türden örgütlenmeler partiye yakınlık dereceleri ne olursa olsun partinin içinde değil, dışındadır.

Lenin, "işçi sınıfının öncüsü olarak parti, tüm sınıfla karıştırılmamalıdır" dedikten sonra, partiyle sınıf arasındaki ilişkiyi şöyle açıklıyordu:

"Birincisi, sosyal-demokrat işçi sınıfı partisinin faal öğeleri, yalnızca devrimci örgütleri değil, aynı zamanda parti örgütleri olarak kabul edilen bir çok işçi örgütlerini de içine alacaktır. İkincisi, bizim bir sınıf partisi olduğumuz gerçeğinden, partiye bağlı olanlarla kendilerini partiyle işbirliği içinde görenler arasında bir ayırım yapılmasının gereksiz olduğu sonucu nasıl ve hangi mantıkla çıkarılabilir? Bunun tam tersi doğrudur: Bilinçlilik ve eylem derecesi arasında farklılık olduğu için, partiye yakınlık derecesinde de bir ayırım yapılmalıdır."⁽¹⁴⁾

Bütün bunlara rağmen, partiyle sınıfın ilişkileri, parti örgütlerinin yapısı ve parti üyeliğinin normları mutlak bir ölçüyle sınırlı değildir. Örneğin, politik ortamın uygun olduğu koşullarda, devrim dönemlerinde bu ilişki daha bir farklı özellik kazanır. Parti sınıfa daha geniş olarak açılır, parti örgütleri daha geniş ve esnek bir biçim kazanır, parti üyeliği normları ise, işçiler için daha esnek hale getirilir. Ama partinin devrim döneminde böyle bir yapıya kavuşması, harekete öncülük yapabilmesi için önceden, istikrarlı, eğitilmiş, ilkelerde sağlam, pratikte yaratıcı bir çekirdek örgütlenme zorunludur. Bu olmadan bir parti olunamaya-acağı gibi, bu duruma hazırlıksız yakalanan bir parti de, hareketin öncüsü olmak-

tan çıkararak, bilinçsiz yığınların içinde erir, gider.

Partinin kurulduğunda, onun sınıf partisi olmasından hareketle üyelerinin çoğunluğunun işçilerden oluşması gerektiği gibi şartlar öne sürmek de doğru olmayacaktır.

Rus marksistleri narodnik hareketle hesaplaşmaya bağlı olarak bütün dikkatlerini sınıfı örgütlemeye vermelerine ve partinin kuruluş döneminde sınıfla güçlü bağlara sahip olmalarına, yani sınıfla ilişki bakımından elverişli koşullara rağmen yine de parti kurulduğunda, işçi üyeleri sınırlıydı. Parti toplumsal bileşimi bakımından bir sınıf partisi kimliğini 1905 Devrimi sırasında kazandı.*

Bu partinin kuruluşunda toplumsal kimliğinin önemli olmadığı, burjuva ve küçük-burjuva kökenli sosyalist aydınların da biraraya gelerek kendini parti olarak ilan edeceği anlamına gelmez. Ancak, parti için, kuruluş sırasında toplumsal kimlikten daha önemli özellikler olmalıdır: Proletaryanın tarihsel çıkarlarının bilincinde olma, sistematik olarak sınıf hareketine müdahale, bu bilinçle partinin toplumsal kimliğini kazanmasını sağlayan, her koşulda hareketin sürekliliğini temsil eden devrimciler örgütü.

Zaten, bu çalışmanın sistematik olarak sürdürülmesi, kendiliğinden partinin toplumsal kimliğini kazanmasının da güvencesi olacaktır.

Geçmişte kendini sosyalizm, Marksizm-Leninizm adına proletarya partisi ilan eden devrimci grupların temel eksikliği, üyelerinin çoğunluğunun işçi olmaması değil, en başta sosyalizm adına halkçılığı savunmaları, işçi sınıfı eksenli bir politik ve örgütsel çalışma değil, tüm halk sınıf ve tabakalarını temel alan bir faaliyet sürdürmeleri ve nihayet hareketin sürekliliğini sağlayacak profesyonel devrimci çekirdekten yoksunluk ve bu çekirdekle sınıf arasındaki ilişkide gösterilen kavrayışsızlıktır.

Leninizm iddiasındaki bir dizi devrimci grubun, leninist partiyi bir grup profesyonel devrimciden ibaret görmeleri, sınıfla birleşme sorununu ise, en baştan itibaren proletarya hareketine müdahale içinde gerçekleşecek bir sorun olarak kavramaktan çok, önce kolay güç olunacak toplumsal kesimler içinde yoğunlaşarak, bunun içinden çıkacak kadrolarla sınıfa yönelik çalışmaya geçme gibi aşamacı bir perspektife sahip olmaları, proletaryanın tarihsel rolüne, parti

* M. Liebman, RSDİP'in işçi üyeleriyle ilgili şu bilgileri veriyor: 1903 Kongresine katılan 60 küsur delegeden sadece 3-4'ü işçiydi; 1905'teki kongrede tek bir işçi delege yoktu; ama 1905'te bolşevik üyelerin %62'si işçi sınıfındandı; 1906 Birlik Kongresi'nde delegelerin 108'i aydın, 36'sı işçiydi, 1907 Kongresi'nde ise işçi delegelerin sayısı 116'ya, toplam delegelerin üçte birine yükselmişti. (*Lenin Döneminde Leninizm*, C.1, s.45-46, Belge Yayınları)

Zinovyev de, *Rusya Komünist Partisi Tarihi*'nde, 1903 yılında partinin sosyal yapısını değerlendirirken şunları söylüyordu: "*Iskra'nın organizasyonu ve komitelerimiz o dönemde özellikle öğrencilerden, kısmen de profesyonel devrimcilerden oluşuyordu. Babuşkin ve Schotman gibi işçilerin sayısı çok azdı ve partinin temellerinin atıldığı İkinci Kongre'de çoğunluğu teşkil etmiyorlardı.*" (s.73, Akış Yay.)

sınıf ilişkilerine küçük-burjuva halkçılık penceresinden baktıklarını ortaya koyar.

Devrimci sınıf partisi, bilimsel sosyalizmle proletarya hareketinin devrimci bir örgüt temelinde birliğidir. Bu, hem partiyi kendiliğinden sınıf hareketinin bir ürünü olarak gören kuyrukçulukla ve hem de bir grup devrimciyi sınıfın yerine ikame eden komploculukla kesin ve kalın bir çizgi çökmesi anlamına geliyor.

b) Parti ve Profesyonel Devrimci Çekirdek

Leninist parti anlayışında profesyonel devrimci çekirdek temel bir rol oynar. Leninist parti anlayışına saldıranlar, her şeyden önce Leninist partinin profesyonel devrimci çekirdek üzerinde oluşturulması fikrine saldırmışlardır.

Parti işçi sınıfının bir parçasıdır; ama o bir işçi örgütü değildir. Bu nokta Leninist parti anlayışının, ekonomistlerle, anarko-sendikalistlerle ve urviyeristlerle temel ayırım noktasını oluşturur.

Leninist parti bir ihtilal örgütüdür. İhtilal örgütü ise kendini ihtilalle özdeşleştirmiş, bütün zamanını devrim için değerlendiren devrimcilerin varlığı koşullarında olanaklıdır. İşte partinin çekirdeği böyle devrimcilerden oluşmalıdır. *"Böyle bir örgütün üyelerinin bu ortak özelliği karşısında, işçilerle aydınlar arasındaki ve hele ayrı ayrı meslekler arasındaki her türlü ayırım kesin olarak silinmelidir."*⁽¹⁵⁾ Kuşkusuz, parti profesyonel devrimcilerin sınıfsal kimliğine özel bir dikkat gösterecek, işçilerin profesyonel propagandacı, ajitatör, örgütleyici olarak yetiştirilmesine çaba harcayacaktır. Ama, profesyonel devrimci vasıflarını taşımadan da, salt işçi olması nedeniyle amatörlükten kurtulamamış, ortalama işçilere dayanarak bir örgüt oluşturulamaz.

Lenin, profesyonel devrimci çekirdeğin örgüt fikrindeki yerini açıklarken şunları söylüyordu:

"İddia ediyorum ki: 1-sürekliliği sağlayan istikrarlı bir önderler örgütü olmadan hiçbir devrimci hareket varlığını sürdüremez; 2- hareketin temelini oluşturan ve ona katılan halk yığınları mücadeleye kendiliklerinden ne kadar büyük sayıda sürüklenirse, böyle bir örgüte olan gereksinme o ölçüde ivedileşir, ve bu örgüt de o ölçüde sağlam olmalıdır (yoksa demagogların yığınların daha geri kesimlerini peşlerinde sürüklemeleri daha da kolaylaşmış olur); 3-böyle bir örgüt esas olarak devrimci eylemi meslek edinmiş kimselerden oluşmalıdır; 4-otokratik bir devlette, böyle bir örgütün üyelerini devrimci eylemi meslek edinmiş kimselerle ve siyasal polisle mücadele sanatında profesyonel olarak eğitilmiş kimselerle ne denli sınırlarsak örgütü açığa çıkarmak, o ölçüde zorlaşacaktır; 5-harekete katılabilen ve orada etkin olarak çalışabilen işçilerin ve öteki toplumsal sınıflardan gelme öğelerin sayısı o ölçüde büyük olacaktır."⁽¹⁶⁾

Lenin'in örgüt teorisine yön veren iki temel düşünce vardır: Birincisi, öncü ile kitle arasındaki diyalektik ilişkinin açıklanması. İkincisi ise, dışardan bilinç ve kendiliğinden hareket ilişkisi.

Profesyonel devrimcilerden oluşan örgüt düşüncesi bu iki temel düşüncenin kritik halkasını oluşturur. Onsuz bir öncü örgüt düşünülemez.

Örgüt bütün üyelerinin görevleri profesyonelce yerine getirmesini ister, o temelde eğitir. Bu profesyonel devrimcilerle ortalama parti üyeleri arasında bilinç, etkinlik ve deneyim bakımından bir fark olmadığı anlamına gelmez. Profesyonel devrimci bir anlayışa sahip olmakla, onun gereklerini yerine getirmek, uzmanlık üzerinde yükselen etkin bir işbölümünü gerçekleştirmek ayrı ayrı şeylerdir. Parti asıl olarak anlayış ve eylemiyle profesyonel devrimciliğin gereklerini yerine getirecek üyelere dayanır, partinin çekirdeğini işte bu türden devrimciler oluşturur. İşçilerin görevlerini profesyonel devrimci olarak yerine getirmesine parti özel bir dikkat gösterir. Örneğin, Lenin'in örneğiyle "azıcık yeteneği olan ve bir şeyler 'vaadeden' bir işçi ajitatörün günde onbir saat fabrikada çalışmasına izin verilmemelidir."⁽¹⁷⁾

Kuşkusuz, sorunun özü, devrimci hareketimizde yaygın olan bir yaklaşımın tersine, bir devrimcinin geçimini partiden mi, yoksa çalışarak mı sağladığı değildir. Bu bir sonuçtur. Sorunun özü, yetenek, eğitim, deneyim, etkinlik ve gizli bir örgütte polise karşı savaşımında ustalık gibi temeli özelliklerin bir devrimcide bulunup bulunmamasıdır.

Parti öncülük görevini yerine getirebilmek için bu niteliklere sahip devrimcilerden oluşan bir çekirdeğe sahip olmak zorundadır.

Parti ideolojik olarak sınıfa öncülük edebilmek için, bütün zamanını bilimsel çalışmaya ayıran, hareketin önünü teorik olarak aydınlatan teorisyenlere, propagandacılara gereksinim duyar. Burjuva ideolojisi her gün her saat işçilerin sınıf bilincine ulaşmasını engellemek için sistematik bir faaliyet sürdürüyor. Partinin burjuva ideolojisinin bu bombardımanını tümüyle etkisiz hale getirmesi olanaklı değilse de, onun etkinliğini sınırlamak için yoğun, sistemli bir çaba göstermesi gerekir.

Sorun sadece burjuva ideolojisinin etkisini sınırlama da değildir. Devrimci hareket yoğun ve yılların biriktirdiği bir ideolojik bunalım içinde kıvrıyor, sağlam bir teorik temele sahip olmak yol yürümenin olmazsa olmaz koşullarından biridir.

Partinin ideolojik öncülük görevini yerine getirebilmesi için sadece sınırlı sayıda yetenekli teorisyen ve propagandacılara sahip olması da yetmez. İdeolojik sorunlarda tam bir uyum içinde olan, sağdan ve soldan esen rüzgarlar karşısında yolunu şaşırmadan ilerleyen bir kadro çekirdeğine de sahip olmak gerekir. Gündelik örgütsel ve politik çalışma içinde olan militan, ortalama işçi ve devrimciden daha yüksek bir bilinç düzeyine sahip olmadan gündelik çalışmada başarılı olamayacağı gibi, arayış içinde olan işçi ve devrimciye de güven veremez.

Örgütün her durumda, hiçbir gerekçeyle ertelenemez olan yerine getirmesi gereken pratik-örgütsel görevleri vardır. Sınıf hareketine ajitasyon ve propagandayla sistemli müdahale, merkezi ve yerel örgütsel-politik çalışmanın yönlendirilmesi ve koordine edilmesi, bu faaliyetin altyapısını oluşturan baskı ve dağıtım aygıtı bu türden görevlerdir. Bu görevler, boş zamanlarını, Lenin'in ifadesi ile "akşamdan akşama" vaktini devrimci çalışmaya ayıran devrimcilerle yerine getirilecek görevler değildir.

İşte profesyonel devrimci çekirdek bütün bu görevlerin yerine getirilmesi için gereklidir.

Son yıllarda, dünyada ve Türkiye’de sosyalist hareketin bunalımını derinleştiren gelişmelerin de doğrudan etkisiyle, burjuvazinin ve dönemlerin devrimci değerlere doludizgin saldırılarından, leninist örgüt fikri, gizli çalışma, profesyonel devrimcilik de nasibini alıyor. Gizli çalışmayı temel alanlar, devrimciliği meslek olarak seçenler, geçmişte devrimci hareketin kusurları da kullanılarak liberal solcular tarafından alaya alınıyor, gözden düşürülmeye çalışılıyor. Bu liberal dalga hem ideolojik olarak, hem de pratikte göğüslenmek zorundadır.

Yıllardır amatörlüğün esiri olan, 50 parçaya bölünmüş halde marjinal muhalefet hareketi olmaktan öteye geçemeyen, sürekli kan kaybeden solun, devrimci hareketin teori ve pratiği gözönüne alındığında, bir devrimci öncü örgüt yaratmak isteyenlerin örgütsel ve pratik çalışmayı profesyonelleştirmede profesyonel devrimci çekirdek fikri üzerinde ısrarla durmaları, daha önemlisi yaratmaları gerekir.

Bugün liberal sol, Lenin’in profesyonel devrimci örgüt fikrini, ekonomizme karşı savaşımı içinde geliştirdiğini bunun Rusya’ya özgü bir durum olduğunu, hiç de bunun leninist örgüt anlayışının evrensel ögesi olmadığını iddia ediyor.

Lenin’in örgüt fikrini Rusya koşullarının özgünlüğü içinde geliştirdiği, bir uca savrulmuş ekonomizmi düzeltme hedefi içinde oluşturduğu doğrudur. Ama bu onun burjuvazi ile proletarya arasındaki uzlaşmaz karşıtlık ve sert sınıf savaşımının deneyleri üzerine yükselen evrensel karakter taşıdığını da ortadan kaldırmıyor.

Parti sadece düzenli parti görevlerini yerine getirmek, uzmanlık üzerinde yükselen etkin bir işbölümünü gerçekleştirmek için değil, gerek devrim dönemlerinde, gerekse karşı-devrimin azgın saldırı, yenilgi dönemlerinde hareketin sürekliliğini sağlamak için de profesyonel devrimci çekirdeğe gereksinim duyar. Taktikleri hızla değiştirme yeteneği gösterecek, taktik değişikliğe uyum sağlayacak derecede esnekliği, her dönemde karışıklık ve dağılmaya izin vermeyecek derecede disiplinliliği, ancak uyumlu, kaynaşmış, bilinç düzeyi yüksek, devrimciliği meslek olarak seçmiş bir topluluk, profesyonel devrimci çekirdek gerçekleştirebilir. Bu çekirdeğin darlığı, genişliği, çalışma yöntemleri kuşkusuz ki, toplumsal, siyasal koşullara göre değişir. Ama bu değişiklik böyle bir çekirdeğin olup olmayacağı noktasında değildir.

Öte yandan, yasadışı çalışma sürdürmek durumunda olan partilerde gizlilik yaşamsal önem taşır. Düşman saldırıları karşısında direnmeyi, saldırıları en az kayıpla atlatmayı güvence altına alacak profesyonel devrimci çekirdeğin kendisidir. Doğal olarak, koşullara göre değişkenlik gösterse de böyle bir çekirdek dar olmalı ve üyeleri polise karşı savaşımında ustalaşmalıdır.

Türkiye, görünüşte gizli örgütlerin çok olduğu, ama bir o kadar da amatör çalışma yöntemleri sayesinde istikrarlı bir yapı göstermeyen, bu nedenle de sınıf bilinçli işçilerde ve devrimcilerde güven bunalımı yaratan bir pratiğin sergilendiği bir ülkedir. Bunda hareketin teorik ve politik kavrayışının yanısıra, profes-

yonel devrimci çekirdeğin gerekli kıldığı çalışma yöntemlerine ve üye bileşimine sahip olunamaması çok önemli bir rol oynamaktadır. Profesyonel devrimcilik bir nicelik değil, eğitim, deneyim, yetenek ve etkinlikte somutlaşan bir niteliktir.

Profesyonel devrimci çekirdek, sadece örgütün gizli kalmasının güvencesi değil, uygun çalışma yöntemleri ve araçlarıyla birleştiğinde illegal çalışmayla legal çalışmayı devrimci bir temelde birleştirmenin de güvencesidir.

Lenin, 1905 devrimiyle ortaya çıkan özgürlük ortamından en iyi yararlananın ve en erken davrananın bolşevikler olduğunu söyler. Yaşanan deneylerden sonra, *“siz profesyonel devrimciler örgütü düşüncesini abarttınız!”* diyenlerin iddialarını gülünç bulduğunu söyler ve sorar: *“Partimizin bu üstün birliğini, sağlamlığını ve dengesini kim sağlamıştır?”* Cevabı yine Lenin verir: *“Bütün bunlar, inşasında Iskra'nın en büyük katkıya sahip olduğu profesyonel devrimciler örgütü tarafından gerçekleştirilmiştir.”*⁽¹⁸⁾

Devrimci hareketimizin ihtilalci geleneğe sahip kesimlerinin profesyonel devrimciliğe, onlardan oluşan örgüt fikrine yabancı olduğu söylenemez. Özellikle '70'lerde bu kesimlerde profesyonel devrimcilik dejenre edilecek düzeyde yaygındı. Fakat, devrimci hareketin amatörükten kurtulamadığı, düşman saldırıları karşısında varlık gösteremediği, proletarya hareketine devrimci bilinç taşıma ve önderlik görevini yerine getiremediği, hatta gelinen noktada varlık-yoklukla karşı karşıya olunacak düzeyde kan kaybettiği de gerçeğin diğer yüzüdür.

Profesyonel devrimci çekirdek kendi başına bir amaç, bir teknik aygıt değildir. Partinin niteliğiyle doğrudan bağlantılı, onun varlık koşullarını oluşturan işlevlerden biri, derin bir ideolojik, politik içeriğe sahip komple bir faaliyetin bir parçasıdır.

Sadece belli yetenek ve niteliklere sahip üyelerden oluşarak, kendine özgün çalışma yöntemleri uygulayarak profesyonel devrimci çekirdek başarılı olamaz. O sağlam bir teorik temele, toplumsal yaşamın bilgisine sahip olmadan gerçek işlevlerini yerine getiremez. Kendiliğinden sınıf hareketine müdahale etmeden, sınıf hareketi içinde devrimci üslere sahip olmadan görevini yerine getiremeyeceği gibi. Bu iki koşul olmadan, profesyonel devrimci çekirdek bir oyuncağa dönüşerek yozlaşır, bir komplo örgütü haline gelir.

Oysa devrimci gruplarımızın en temel zaafı, tam da bu iki noktada düğüm leniyordu. Ne hareketin o günkü ve gelecekteki temel görevlerini aydınlatan sağlam bir teoriye sahiplerdi, ne de kendiliğinden sınıf hareketini ileriye çekecek, onun içinde örgütsel üslere sahipti. Teorisizlik ve halkçılık (sınıf-dışılık) onun en belirgin özelliği idi ve geçen on yıl bunu en çarpıcı bir şekilde gözler önüne serdi.

Devrimci sınıf partisini inşa etmek gibi acil ve yaşamsal bir görevle karşı karşıya olan komünistler için, sağlam bir teorik temel ve sınıf hareketine politik müdahale içinde yaratılacak güçlü bir devrimciler örgütü hareketin geleceği açısından bütün dikkatlerin yoğunlaştırılacağı iki temel görev durumundadır.

Lenin'in parti üyeliği tanımı, partinin sınıfla ilişkileri bakımından olduğu kadar, profesyonel devrimci çekirdek örgütlenmesinin niteliği bakımından da

özel bir önem taşıyordu. Görünüşe bakılırsa, bolşeviklerle menşeviklerin bölünmesine neden olan Lenin'in üyelik tanımı ile Martov'unki arasındaki farklılık, biçimsel bir ayrılık gibi görülüyordu. Lenin, parti üyesinin "parti örgütlerinden birine bizzat katılmasını" şart koşarken, Martov, "parti organlarının denetim ve yönetimi altında" olmasını yeterli görüyordu. Oysa daha sonra da açıkça ortaya çıktığı gibi, bu bir partinin öncülük sorunuyla doğrudan bağlantılıydı.

Lenin'in üyelik tanımı, parti üyesinin asgari bir bilinç ve örgütlülük düzeyine sahip olmasını şart koştuğu gibi, üyelerin düzenli eğitimini gerçekleştirmeyi de partinin bir görevi görüyordu. Bu ise, bir komite üyesi olmadan, düzenli olarak parti faaliyetlerine ve komite toplantılarına katılmadan, bireysel bir ilişkiyle olanaklı değildi. Lenin, "eğer gerçekten bilinçli bir sözcü olacaksa parti, bilinçlenmede kesin bir düzeyi sağlama bağlayacak ve bu düzeyi sistemli biçimde yükseltecek örgütlenme ilişkilerini ortaya koyabilmelidir."⁽¹⁹⁾ diyordu.

Lenin, başlangıçta Rusya'nın politik koşulları nedeniyle örgüt üyelerini sadece profesyonel devrimcilerle sınırlamasa bile, örgütün profesyonel devrimcilerle ne derece sınırlanır, o derece öncülük rolünün de artacağını düşünüyordu. Ağır gizlilik koşulları bunu zorunlu kılıyordu.

Lenin'e göre, politik koşullar profesyonel devrimci çekirdeğin dar veya geniş olmasını belirlemede belirleyici bir rol oynasa da, her devrimci sınıf partisinin öncülük görevini yerine getirmesi için mesleği devrimcilik olan bir çekirdek örgütlenme zorunluymuştu. Bu da onun bir ihtilal örgütüyle profesyonel devrimci çekirdek arasındaki doğrudan ilişkiye verdiği önemi ortaya koyuyordu.

Bu noktada devrimci hareketimizin belli kesimlerine egemen olan parti anlayışına da değinmek gerekiyor. Onlar, Lenin'in profesyonel devrimci örgüt fikrini alıyor, onu adeta fetişleştiriyor, ama onun hangi koşullarda gerçek işlevini oynayacağını kavramıyor.

Herşeyden önce, Lenin'in 1900'lü yılların başlarında profesyonel devrimci örgüt vurgusunu, henüz devrimci sınıf partisinin yaratılmadığı, marksist hareketin dağınık ve amatör bir çalışma içinde boğulduğu koşullarda yapışını gözardı etmemek gerekiyor. Bu koşullarda, Lenin için profesyonel devrimci bir örgüt yaratmak amaç değil, kendiliğinden sınıf hareketine müdahale etmenin, bağımsız bir sınıf hareketi yaratmanın aracıdır. Bu araç yaratıldıktan, böyle bir çekirdek örgütlenme temeli oluşturulduktan sonra, Lenin'in sürekli olarak partinin sınıf hareketiyle birleşmesinin, toplumsal kimliğini kazanmasının önemine yaptığı vurguyu gözden kaçırmamak gerekir.

Güçlü bir teorik temel ve kendiliğinden sınıf hareketiyle sistemli ve sağlam bağlar, profesyonel devrimci çekirdeğin devrimci bir işlev görmesinin olmazsa olmaz koşulunu oluşturur. Bu temelden yoksun devrimci çekirdek kaçınılmaz olarak önce kendi içinde darlaşarak kısırlaşacak, sonra da komplocu bir örgüt olarak yozlaşacaktır. Devrimci hareketimizin yıllardır yaşadığı kısırlık, gelinen noktada ise derin ve çok yönlü bunalımla birleşen hızlı kan kaybı, devrimci hareketimizin bu iki temelden de yoksunluğunun kaçınılmaz sonucudur.

c) Merkezîyetçilik ve Demokratik Katılım

Leninist parti anlayışında, merkezîyetçiliğin ve demokrasinin, daha uygun ifade ile demokratik katılımın yeri nedir? Bu soru, hem Leninist örgüt anlayışının şekillendiği dönemde muhalifleri, hem de daha sonra Leninizm adına uygulayıcıları en fazla meşgul eden sorulardan biriydi.

Leninist merkezîyetçilik ve demokrasi anlayışı bugün iki farklı koldan saldırıların hedefi yapılıyor. Liberaller, Leninist parti anlayışının zorunlu bir parçası olan merkezîyetçiliğin partiye bürokratik ve despotik bir karakter kazandırdığını, olayların da bunu kanıtladığını iddia ederek Leninist parti anlayışının reddedilmesi gerektiğini savunuyorlar. Dogmatik Leninizm savunucuları ise, Leninist merkezîyetçiliği bürokratik merkezîyetçilik olarak yorumlayıp uygulayarak, Leninist parti anlayışının ayrılmaz bir parçası olan demokratik katılım mekanizmalarını yadsıyarak, Leninist parti anlayışının gözden düşürülmesine katkıda bulunuyorlar.

Leninist parti bir devrim örgütü olarak burjuva düzene her alanda kafa tutan bir örgütlenmedir. Burjuva düzenin her alanda merkezi bir karakter kazandığı, en demokratik görülen ülkelerde bile devletin tekeli polis devletine dönüştüğü günümüzde, ona karşı iktidar savaşı sürdüren devrimci sınıf partisi de merkezîyetçi tarzda örgütlenmek zorundadır. Bu nedenle partinin merkezîyetçi tarzda örgütlenmesi bir tercih sorunu değil, devrimci olarak kalmanın da zorunlu bir gereği, ilkesel bir sorundur.

Merkezîyetçilik ilkesi, şu veya bu ülkede değişik koşullara göre, her ilke gibi değişik biçimlerde uygulanabilir. Ancak devrimci sınıf partisi hiçbir koşulda merkezîyetçilik ilkesinden vazgeçemez.

Leninist parti tek bir ideolojik hatta, tek bir program, taktik ve örgütlenme çizgisine sahip olması nedeniyle merkezîyetçi bir partidir. Parti, farklı program ve çizgilere sahip olanların bir koalisyonu değil, tek bir irade temelinde bir araya gelen devrimcilerin gönüllü olarak birleştikleri bir örgütlenmedir.

İkinci olarak parti, tepeden tırnağa kadar bütün üyelerin ve örgütlerin uymakla yükümlü olduğu disiplin kurallarına sahip olması nedeniyle de merkezîyetçi bir örgütlenmedir.

Üçüncü olarak, parti yukardan aşağı örgütlendiği için de merkezîyetçidir. Yerel faaliyetin tüm bilgilerinin bir merkezde toparlanması, kadroların politik faaliyetin gereksinimlerine göre mevzilendirilmesi, etkin bir işbölümünün gerçekleştirilmesi, boşluklara zamanında müdahale edilmesi, ancak yukardan aşağı örgütlenerek, alt organların üst organın kararlarına uymasını sağlayacak disiplin kurallarına sahip olarak başarılabilir. Partinin yönetim organları ister seçimle işbaşına gelsin, isterse atamayla oluşturulsun, partinin yukardan aşağı örgütlenmesi esastır.

Merkezîyetçilik ideolojik birliğin yanısıra, devrimci eylemin merkezîleştirilmesi anlamına gelir. Bu partinin eylemde bir bütün olarak davranması, savaşım gücünü en yüksek düzeyde ifade etmesi için zorunludur.

Lenin'in örgüt planında merkeziyetçilik özel ve belirleyici bir yere sahiptir. Çarlık despotizmine karşı savaşımlı sürdüren bir örgüt açısından bunda anlaşılacak bir şey yoktur. Öte yandan, Rusya'da partinin yeniden kurulması için, ülke çapına dağılmış mahalli bir özellik gösteren, amatör çalışmayı alışkanlık haline getiren grup ve çevrelerin tek bir partide birleştirilmesi gerekliliği de Lenin'in merkeziyetçiliğe özel bir önem vermesini gerektiriyordu.

Ne var ki, bu özgün koşullara rağmen, merkezi örgüt fikri sadece Rusya somut koşullarından hareket edilerek ortaya atılmamıştı. Lenin bunu marksist bir örgütlenme ilkesi olarak gündeme getiriyor ve muhaliflerine karşı savunuyordu.

Lenin, kendi örgüt planını "bürokratik bir örgüt" olarak niteleyen menşeviklere karşı merkeziyetçiliği savunurken şunları söylüyordu:

"Bürokrasiye karşı demokrasi, gerçekte merkeziyetçiliğe karşı özerklik demektir; devrimci sosyal-demokrasinin örgütlenme ilkesine karşı, oportünist sosyal-demokrasinin örgütlenme ilkesidir. İkincisi, tabandan yukarı doğru yürür, bu nedenle de nerede ve ne ölçüde mümkün olabilirse o ölçüde, (aşırı gayretkeşler tarafından) anarşizm noktasına vardırılan bir özerkliği ve 'demokrasi'yi yüce tutar. Birincisi tepeden aşağı doğru ilerlemeye çalışır ve parçalarla ilişkisinde merkezin haklarını ve iktidarını genişletmeyi öne alır."⁽²⁰⁾

Merkeziyetçilik leninist parti teorisinin olmazsa olmaz koşullarından biridir. Parti ancak bu ilke temelinde burjuvazi karşısında bir bütün halinde davranabilir, proletaryanın iktidar savaşımına önderlik edebilir.

Merkeziyetçiliğin bir örgütlenme ilkesi olarak benimsenmesi, leninist parti anlayışında demokratik katılıma engel oluşturmaz. Leninist partide merkeziyetçilik bürokratik değil, demokratik bir içerikte uygulanır ve bu leninist parti anlayışında demokratik merkeziyetçilik olarak tanımlanır.

Her şeyden önce partinin programı, temel taktikleri ve örgütlenme çizgisi bütün üyelerin ortak iradesi temelinde oluştuğu için parti demokratik tarzda kurulur. Bunlarda farklı düşünen parti üyesi, partinin üyesi olarak kalmak istemeyeceğinden kararını kendi iradesi doğrultusunda vermiş olur.

İkinci olarak, parti irade birliğinin temeli olan sorunlar dışında kalan sorunların kararlaştırılmasında etkin bir rol oynar. Karar alınana kadar bu konudaki görüşlerini özgürce ortaya koyar ve partiyi etkilemeye çalışır. Bunu sadece örgüt içinde değil, parti yayınlarında da görüşünü ortaya koyarak kamuoyu önünde dile getirir.

Leninist parti anlayışında üyelerin özgürce düşüncelerini ortaya koymalarını engelleyen hiçbir kural yoktur. Lenin, en katı merkeziyetçiliği savunduğu koşullarda bile bu hakkın savunucusu olmuştur. En katı merkeziyetçiliği savunduğu için muhalifleriyle 2. Kongre'de kavga eden Lenin, Kongre sonrasında muhaliflerine farklı görüşlerini parti basınında ortaya koyma çağrısı yapıyor, partinin her şeyinin tartışıldığı "Bir Adım İleri İki Adım Geri" kitabını yazarak da parti içindeki farklılıkların kamuoyunda tartışılmasının somut bir örneğini sergiliyordu.

Üçüncü olarak, demokratik merkeziyetçilik ilkesi, uygun koşullarda partinin bütün yönetim organlarının seçimle işbaşına gelmesini ve seçilenlerin seçenler

tarafından görevden alınmasını da öngörür.

Ayrıca Lenin'in merkezin haklarının genişletilmesini savunurken, sözkonusu edilen merkezin demokratik seçimle oluşan delegelerin biraraya geldiği Kongre olduğunu da gözden kaçırmamak gerekir. Lenin'e göre partinin bütün önemli meseleleri Kongrede karara bağlanmalı, iki kongre arasında Merkez Komitesi, Kongrenin çizdiği sınırlar içinde yönetim görevlerini yerine getirmelidir. Kongreler devrimci sınıf partilerinin demokratik karakterini ortaya koyan en önemli örgüt platformu durumundadır. Yaygın olarak yapıldığı gibi uzun süre MK'ların Kongre yerine ikame edilmesi, örgütte demokratik katılımı önleyen en önemli çarpıklıklardan biridir.

Partinin demokratik işleyişinde diğer bir önemli öge parti içinde azınlık haklarıdır. Lenin, II.Kongre'nin deneyimlerini yorumlarken, "*parti tüzüğü'nün azınlığın haklarına güvenceler içermesi zorunludur*"⁽²¹⁾ diyordu. Bununla da yetinilmiyor, menşeviklerin katılmadığı III.Kongre'de bir kararla azınlık hakları güvence altına alınıyordu. "*Kongre, partimiz içinde ekonomizmin eskimiş ve bir yana bırakılmış görüşlerinin hiss olunur derecede diriltilmesini yanlış buldu; aynı zamanda, tüm azınlığın haklarına kesin ve bütün üyelerini bağlayan güvenceler getirdi. Artık azınlık, tartışmalar ve uyuşmazlıklar örgütsel dağınıklığa yolaçmadığı, inşa çalışmasına engel olmadıkları, güçlerini bölmedikleri ya da otokrasi ve kapitalistlere karşı birlikte düzenlenmiş mücadeleyi engellemedikleri sürece, görüşünü öne sürmek ve bir ideolojik mücadele yürütmek için parti tüzüğü ile güvence altına alınan, kayıtsız şartsız haklara sahiptir. Tüzükçe, parti literatürü yayınlama hakkı her yetkili parti örgütüne tanınmalıdır.*"⁽²²⁾

Demokratik katılım, partinin birliğini ve eylem gücünü engellemediği ölçüde cleştiri özgürlüğü leninist parti anlayışının evrensel bir özelliğidir.

Leninist parti anlayışının anti-demokratik karakterine liberaller tarafından örnek verilen, X.Kongre'deki karara da burada değinmek gerekiyor.

Kongre'de anarko-sendikalist bir sapma tespit ediliyor ve bu sapma mahkum ediliyor. Sapma mahkum edilmekle de kalınmıyor, bu sapma temelinde parti çizgisi dışında bir platform temelinde fraksiyonların oluştuğu tespit ediliyor ve bunun dağıtılması kararı alınıyor. Bu karara uymayanların partiden atılacağı söyleniyor.

Dolayısıyla alınan karar "kendine özgü bir grup disiplini yaratma çabası gösteren grupların" dağıtılmasını istiyor. Partinin tek bir irade ve eylem birliğini korumak amacıyla yönelik olarak alınan bu karar, Lenin'in baştan bu yana "cleştiri özgürlüğü ve eylem birliği" olarak tanımladığı disiplin ilkesine de uygundur.

Bu karar alınırken, karar öncesinde "işçi muhalefeti"nin görüşlerini içeren platformun, parti merkez organında 250 000 adet basıldığını unutmamak gerekiyor. Ayrıca kararda, bu kararın farklı görüşlerin yasaklanması anlamına gelmediği belirtiliyor, farklı görüşlerin teorik tartışmasının "tartışma gazetesi" ve özel derlemelerde yapılabileceği de özel olarak ortaya konuyor. Parti farklı görüşlerin öncelikle hizip platformlarında değil, tüm parti ve kamuoyu nezdinde ortaya

konmasını istiyor⁽²³⁾

Ayrıca Lenin, aynı Kongre’de geleceği de içerecek tarzda tek bir konu üzerinde de olsa platformların oluşmasını yasaklamayı öneren Riyazanov’un önerisinin de reddedilmesini istiyor. “*Ama şartlar temele ilişkin görüş ayrılıkları doğurursa, bunların tüm partinin yararlanmasına sunulması yasaklanabilir mi? Bu yapılamaz.*”⁽²⁴⁾

Liberal sol ve troçkist çevrelerin “kanatlı parti”, “eğilim ve grup hakkı” gibi liberal gevezeliklerini bir yana bırakırsak, devrimci harekette leninist parti adına merkezizetçilik sorunu bürokratik bir kavrayışla ele alınıyor ve demokratik katılım mekanizmalarını ortadan kaldıracak tarzda uygulanıyor.

Her şeyden önce Leninizm iddiasındaki bir çok devrimci örgütte ideolojik birlik sorunu çarpık kavranıyor. Marksist-leninist partide ideolojik birliğin temeli Marksizm-Leninizmin evrensel ilkeleridir. Fakat, M-L’in ilkeleri soyut formüller halinde, bir reçete olarak herhangi bir kitapta yer almadığı gibi, ilkelere somut koşullara nasıl uygulanacağı sorunu da ayrıca bilimsel bir yaklaşım ve yaratıcılığı gerektirir.

Bu nedenle parti, belirsizliği ortadan kaldırmak için, ilkelerin somut koşullara uygulanmasının somut bir ifadesi olan kısa ve net bir programını, temel taktiklerini ve örgütlenme çizgisinin somut ifadesi olan tüzüğünü ortaya koyar. Üyeler bunları kabul ederek partiye üye olur ve bu amaçları gerçekleştirmek için bir parti örgütünde çalışmaya başlar.

Bu programın, taktiklerin, tüzüğün hiçbir şekilde tartışılmayacağı anlamına gelmez. Süreç içinde parti üyesi bu konularda farklı düşünebilir ve partinin eylem birliğini bozmayacak şekilde tartışma gündemine de getirir. Tartışma süreci ya ilgili üyenin ikna edilmesiyle, ya da iki farklı çizginin oluşmasıyla sonuçlanarak partiye üyenin yollarının ayrılmasıyla son bulur. Yok eğer farklılık parti ile üyesinin yollarını ayırmıyorsa bir zenginlik olarak parti içinde kalmaya devam eder.

Partinin programı, temel taktikleri ve tüzüğü dışında kalan güncel taktik sorunlara ve eylem kararlarına ilişkin sorunlarda ise, parti üyeleri karar alınana kadar özgürce görüşlerini ortaya koyar. Karar alındıktan sonra, eylem süresince hiçbir eleştiri ve tartışmaya izin verilmez. Eylem uygulama alanından kalktıktan sonra, eylemin sonuçlarından da hareketle farklı düşünen üyeler tartışma haklarını kullanmaya devam ederler.

Bütün bunların sonucu olarak, leninist partide partinin temel belgeleri ve çoğunluk kararları çerçevesinde tek bir irade vardır; ama leninist parti “tek sesli” değildir. Lenin’in partisi de hiçbir zaman tek sesli olmadı, böyle bir amaç da gütmeydi. Çünkü Lenin’e göre, “*disiplin bir parti üyesinin Merkez Komitesi’nin çıkardığı kararlara körce uyması değildir. Hiçbir yerde bir parti örgütünü kendine ait bir fikre sahip olma hakkından vazgeçmeye ve merkez komitesi kararlarının saf bir abonesi olmaya zorlayan bir kural yoktur.*”⁽²⁵⁾

Devrimci hareketimizde ideolojik birlik denildiğinde akla gelen MK imzalı tüm teorik, politik metinlerdir. Adeta parti üyelerine bu yazılara “saf bir abone”

olarak bakılıyor. Bu yazılar dışına çıkan herkes “disiplinsizlik”le eleştiriliyor ve aforoz edilmeye çalışılıyor. Yüzlerce sayfalık kongre raporları, kararları, MK imzasıyla çıkan kitaplar, broşürler partinin resmi görüşü ve ideolojik birliğinin unsurları olarak konuluyor. Parti üyesine düşen ise, bunları kavramak, daha uygun ifade ile ezberlemektir. Bunun sonucu ise, düşünsel kısırlık ve darkafallıktır, merkeziyetçiliğin ve disiplinin yozlaştırılmasıdır.

İkinci olarak, leninist partinin özelliği olarak tekrarlanan örgüt içi demokrasi ise, parti üyesinin farklı görüşlerini sadece örgüt içinde ortaya koyması olarak sunularak yozlaştırılıyor, adeta “çok din li” parti üyeleri yetiştiriliyor. Parti üyesi parti içinde farklı, parti dışında farklı görüşler savunuyor. Oysa leninist partide “eleştiri özgürlüğü” partinin temel görüşleri ve eylem kararları dışında tam bir özgürlüktür.

Örneğin, *“parti içinde yanlış bir düşünceye karşı düşünceyle mücadele yürütülür. Yeter ki, farklı düşünceyi savunan eylemde partinin birliğini bozmasın, yığınlara karşı ‘kişisel görüşlerini’ değil, parti çoğunluğunun benimsediği parti görüşünü savunmaya devam etsin, partinin tek sesliliğini ihlal etmesin”* veya *“her üye ... düşündüğü her sorunda, kendi örgütünden başlayarak bütün partiye görüşlerini açmada, bütün partiyi bu görüşlere ikna etmek için sözle ya da partinin yayın organları aracılığıyla çaba harcamada sınırsız bir biçimde özgürdür”* dedikten sonra, dipnot düşerek *“parti üyelerinin eleştirileri, önerileri ya da herhangi bir konudaki düşüncelerini yazdıkları yayın organlarının parti içi yayın organları olduğu açıktır”* (26) gibi düşünceler leninist parti anlayışına temelden aykırı görüşlerdir.

Kuşkusuz bir parti üyesi farklı görüşünü ilk önce beraber çalıştığı yoldaşlarına açar veya farklı görüşlerini parti basınında kamuoyuna açık olarak tartışma hakkına sahip olmasına rağmen yansıtıp yansıtılmamak onun sorunudur. Ama, leninist parti anlayışında bu görüşler parti basınında veya kitleler önünde açıklanamaz gibi bir kural yoktur ve bu sonrakilerin bir uydurmasıdır. Hiçbir durumda bir komünist, partinin eylem kararları dışında, parti dışında düşündüğünden farklı bir görüşün doğruluğunu işçilere propaganda edemez. En fazla susma hakkını kullanabilir. İçerde farklı, dışarda farklı görüşler savunmak, “çok dinlilik”, daha açık ifade ile politik olarak ikiyüzlülük bir komünistin katlanabileceği bir şey değildir.

Bugün duyuyoruz, bir çok grup kendi içinde bir dizi ideolojik sorunu tartışıyor, ama dışarıya karşı, hem de farklı görüş savunanlar “partinin, örgütümün görüşü” gibi birlik-beraberlik nutukları atıyorlar. Bir komünist buna katlanmamalıdır. Bu onun manevi dünyasından çok şey alır götürür...

Bunlar Leninizm adına yapıldığına göre, Lenin’in buna benzer bir durum karşısında, neler söylediğini açıklamak belki çok daha öğretici olacaktır.

Lenin, Parti Merkez Komitesinin bir kararında parti üyesinin kitle toplantılarında kongre kararlarına aykırı ajitasyon yapmasını yasaklamasını, ama parti basını ve toplantılarında farklı görüşlerini ortaya koyması için “tam özgürlük” tanınmasını eleştirirken şunları belirtiyordu:

"Kararı kaleme alanlar, parti içinde eleştiri özgürlüğü ile partinin davranış birliği arasındaki ilişkiyi tamamiyle yanlış anlamışlardır. Eleştiri, parti programının temel ilkeleri çerçevesinde tamamen serbest olmalıdır (örneğin, Plehanov'un RSDİP II. Kongresinde bu konuyla ilgili konuşmasını anımsıyoruz), ve sadece parti toplantılarında değil, kitle toplantılarında da (böyle olmalıdır-çn). Böylesi bir eleştiri ya da 'ajitasyon' (çünkü eleştiri ajitasyondan ayrılamaz) yasaklanamaz. Partinin siyasi davranışı bütünlüklü olmalıdır. Belirli eylemlerin birliğini yaralayan her türlü 'çağrı'ya hem kitle toplantılarında, hem parti toplantılarında, hem de parti basınında izin verilmemelidir.

"Merkez Komitesi açık bir şekilde eleştiri özgürlüğünü belirsiz ve çok dar, davranış birliğini ise belirsiz ve çok geniş tanımlamaktadır...

"Merkez Komitesinin kararı özü itibarıyla yanlıştır. Ve ayrıca parti tüzüğü ile çalışmaktadır. Demokratik merkezîyetçilik ve yerel birimlerin özerkliği ilkesi, belli bir eylemin birliğini sarsmadığı sürece, tamamen ve her yerde eleştiri özgürlüğü ve parti tarafından kararlaştırılan bir eylemin birliğini yokeden ya da zorlaştıran hiçbir eleştiriye izin vermemek anlamına gelir."(27)

Durum böyle olunca, bu gruplarda "azınlık hakları" diye bir haktan bahsetmek zaten anlamlı değildir.

Bu gruplarda düşünsel canlılık değil, farklı görüşlerin bastırılması, "tek seslilik" olağandır. Çünkü her farklılık kuşkuyla karşılanır ve eğer farklılık giderilemiyorsa da farklı düşünen parti üyesi, "oportünist, revizyonist, hizipçi..." ilan edilerek örgüt dışına çıkarılır.

Bu örgütlerde, ideolojik birlik, eylem birliği, eleştiri özgürlüğü Leninizme ters bir çarpıklıkla ele alındığı için, leninist merkezîyetçilik de bir karikatüre dönüştürülmüş, bürokratik bir yozlaşma olağan hale gelmiştir. Söylenildiği gibi, örgüt içinde de her türlü eleştirinin özgür olduğundan söz etmek de olanaklı değil. Çünkü, her eleştiriye yöneticiler kuşkuyla bakarlar. Dolayısıyla da demokrasinin sınırı da MK'ya, en fazla MK'nın bazı ayrıcalıklı üyelerine kadardır. Oysa leninist partide eleştiriden muaf bir kurum ve kişi olmadığı gibi, yığınlardan gizli bir politik tartışma da onun özüne yabancıdır.

Burada Engels'in şu sözlerini aktarmak anlamlı olacaktır:

"İşçi hareketi, varolan toplumun en sert biçimde eleştirilmesine dayanır, eleştiri onun yaşam ögesidir. Böyle olunca, kendi kendisi eleştiriden nasıl kaçabilir, tartışmayı nasıl önlemek isteyebilir? Başkasından kendimiz için söz özgürlüğünü, yalnızca bunu kendi saflarımızda ortadan kaldırmak için mi istiyoruz?"(28)

Kuşkusuz, devrimci hareketimizin bu kavrayışında bir art niyet aramak doğru değildir. Bu kökleri geçmişe dayanan bir politika kültürüdür ve kendisini her fırsatta ele verir.

Bu örgüt anlayışı en küçük düşünce ayrılığını çizgi ayrılığı olarak sunarak, sadece görüş ayrılıklarının parti basınında tartışılmasını engellemekle kalmaz, parti çizgisini resmi bir din düzeyine yükselterek, partinin düşünsel gelişiminin de önüne barikat diker.

Mantık şöyle işler: Her düşünce ayrılığı parti çizgisine muhalefet demektir ve er geç çizgi ayrılığı ile sonuçlanır, bu ise bölünme ve parçalanma demektir. Bölünüp parçalanmamak için düşünce ayrılığı daha baştan engellenmelidir. Böylece, parti içinde de olsa, düşünce ayrılıkları tartışılmaz denmez, ama fiilen tartışma ortamı ortadan kaldırılır.

Hatta sık sık yöneticiler, parti yayınlarına eleştirel yaklaşma çağrıları bile yaparlar. Ama yukarıda özetlenen kültür egemen olduğu için, bu çağrılara yanıt almak neredeyse olanaksızdır.

Demokratik merkezîyetçiliğin bu çarpık kavranışı sadece düşünsel alanla da sınırlı değildir. Benzer bir durum örgütsel ve politik çalışmada da, bağımsız düşünen, tartışan, parti çizgisi ve kararlarını yaratıcı tarzda anlayan ve uygulayan, haklarını kullanma ve görevlerini yerine getirmede tam bir sorumlulukla hareket eden üyeler ve örgütlerden oluşan bir parti yaşantısının yaratılmasında da kendini ortaya koyar. Bu örgüt kültüründe olağan olan, bağımsız yaratıcılık ve sorumluluk duygusuyla politik ve örgütsel çalışmanın sürekliliğini sağlama değil, en küçük sorunun çözümünü yukardan bekleme, kendine ve yoldaşlarına güvensiz, sorumluluk almaktan ve vermekten kaçınma, disiplinsizliğe düşmekten korkma gibi bürokratlara özgü ruh hali ve davranış biçimidir. Teoride tersi söylene ve sık sık şikayetlere konu olsa da, bu yöneticilerden normal üyelere kadar herkese egemen bir anlayıştır.

Böyle bir örgüt anlayışı ve uygulamasının kaçınılmaz sonucu teoride skolastizm, politikada kısırlık, örgütte bürokratik yozlaşmadır. Böyle bir partinin proletaryayı zafere götürdüğü, devrimci sınıf iktidarını uzun süre ayakta tuttuğu görülmemiştir.

d) İlegal Çalışma ve Legalite

Şu dönem Türkiye solunun en fazla tartıştığı konulardan biri legalite-illegalite sorunudur. Aslında bu tartışma şimdi yeniden yoğunlaşsa da, 3-4 yıldır sol hareketi meşgul ediyor.

'70'lerde devrimci hareket için sorun büyük ölçüde çözülmüş bulunuyordu. Reformist sol legal örgütlenmede, devrimci sol ise illegal örgütlenmede karar kılmıştı. Reformist soldan TKP yasalar karşısında illegaldi, ama devrimci hareket onu doğru olarak yasal bir parti sayıyordu.

12 Eylül devrimci hareket için dönüm noktası oldu. İki bakımdan: Birincisi, karşı-devrimin saldırıları devrimci hareketi deyim yerindeyse ezdi. Sadece politik ve örgütsel olarak da değil, ideolojik ve manevi bakımdan da devrimci hareket ezildi. İkincisi, 12 Eylül yenilgisi solun kendi kendini muhasebeden geçirmesi sonucunu doğurdu. İlegal örgütleriyle övünenler fazla sürmeden karşı-devrimin saldırıları karşısında büyük ölçüde dağıldılar.

Her iki durumun da ortak sonucu, devrimci hareketin, genel olarak solun sağa savrulması gerçeğiydi. Reformist sol, Gorbaçovculuk rüzgarının da doğrudan etkisiyle tümüyle düzen saflarına iltihak etti. 12 Eylül öncesinde, yükselen

devrimci dalganın etkisiyle reformist soldan devrimci bir temelde kopan kesimler bir ölçüde kendini koruyabildiler bu akibetten.

Devrimci solda ise büyük bir çürüme, döncklik ve yozlaşma yaşandı. Geçmişin muhasebesi devrimci bir temelde değil, devrimciliği sorgulayacak bir liberal çerçevede ele alındı. İlegal örgütün örgütlenme biçimi, idolojik, politik içeriği değil, kendisi sorgulandı. Legalizm cereyanı her tarafı sardı. Kısacası, illegalite ve legalite sorunu devrimci hareketin gündemine sağlıklı tarzda girdi. En radikal kesimler bile, öncelikle bir illegal örgüt yaratma perspektifini “tersyüz edilmiş menşevizm”, “her türlü yasal çalışmayı reddetme” olarak yorumlayarak devrimcilere saldırdılar.⁽²⁹⁾ Devrimci hareketin bugün de bu sağlıksızlıktan kurtulduğunu söylemek olanaklı değil.

Devrimci hareketin, sağlıksız tarzda da olsa bu sorunu tartışma gündemine almasının bazı olumlu yanları da oldu. Örneğin, teoride illegal, pratikte ise, yarı-menşevik, legalist tasfiyeci örgütlenmeleri sorgulama olanağı doğdu. Legalite ve illegalite ilişkisine daha soğukkanlı yaklaşımların unsurları ortaya çıktı.

Kuşkusuz tartışma sadece, Türkiye’de nasıl örgütlenmek gerekir gibi dar bir eksende yürümedi. Devrimci hareketin kendisi ortadoks Leninizm iddiasında olduğundan, onlar şahsında, uluslararası gelişmelerle de birleşerek Leninizm, leninist parti anlayışı sorgulandı. Anti-leninistler çoğaldı, gizli anti-leninistler ise boy göstermeye başladı.

Tartışma önce “legal bir sosyalist parti kurulur mu, kurulmaz mı” diye başladı; sonra “leninist parti legal olur mu, olmaz mı?” diye devam etti.

Bu yanıyla tartışma, sahte bir tartışmaydı; legal bir sosyalist parti kurulabilir kuşkusuz. Ancak, bu sosyalist partinin nasıl bir sosyalist parti olacağına bağlıdır.

Bir marksist-leninist, sorunu sosyalist parti legal kurulur mu, kurulmaz mı, diye ortaya koyamaz. Onun amacı, burjuvazinin iktidarını yıkmak, proletaryayı iktidar yapmaktır. Dolayısıyla soru, bu amaca götürecektir araç olarak parti nasıl örgütlenmelidir şeklinde olmalıdır.

Leninizimde koşullardan kopuk sabit bir örgütlenme biçimi yoktur. Amaç, araç ilişkisinde leninistlerin yaklaşımı, her durumda aracın amaca hizmet etmesi gerektiğidir.

Koşullar uygun ve amaca hizmet ediyorsa, legal bir parti kuşkusuz kurulabilir. Ancak, parti eğer devrim partisiyse, her durumda onun görüşleri ve politik faaliyeti düzen sınırlarına sığmaz, bu anlamda da o özünde illegaldir. Çünkü o düzeni devirmeye çalışmaktadır, düzen ise kendini ortadan kaldırmaya çalışanları tasfiye etmeye çalışır. Güçler dengesi, sınıf savaşımının gelenekleri nihai kapışmanın zamanını erteleyebilir veya erkene alabilir. Ama er veya geç çatışma kaçınılmazdır.

İşte asıl sorun, devrimci sınıf partisinin bu nihai çatışmaya nasıl hazırlanacağı, ona uygun örgütlenme biçimine sahip olup olamayacağıdır. En demokratik burjuva iktidar koşullarında bile, devrimci sınıf partisi tümüyle yasal olamaz. O nihai savaşta, elini kolunu bağlamamak için hazırlanmak, illegal ve gizli çekirdeklerle sahip olmak durumundadır. Aksi halde, tümüyle legal olan partiler kritik

anda illegaliteye istese de geçmez, II.Enternasyonal partilerinin akibetiyle karşı karşıya kalır.

Dolayısıyla, koşullar legal bir parti kurmaya olanaklı olsa da, leninist parti bütün örgütleriyle legal olamaz, düşmanın bilgi ve denetiminden uzak gizli ilişki ve örgütlere sahip olmak zorundadır. Bu bir tercih değil, sınıf savaşımının zorunlu kıldığı ilkesel bir sorundur. Bunu ancak iktidar perspektifinden yoksun, kendini düzeniçi reformlarla sınırlayanlar reddedebilir.

Lenin, II.Enternasyonal partilerinin deneylerinden de hareketle, III.En-ternasyonal partilerinin görevlerine ilişkin tezlerinde şunları söylüyordu:

"12- Bütün ülkelerde, hatta sınıf mücadelesinin en az keskin olması anlamında en özgür, en 'legal' ve en 'sakin' olan ülkelerde bile legal ve illegal çalışmayı, legal ve illegal örgütleri sistemli bir şekilde birleştirmek, artık her komünist parti için kesinlikle zorunlu olmuştur. Burjuva demokratik sistemin en 'istikrarlı' olduğu, en aydın ve en özgür ülkelerin hükümetleri bile, yalan ve ikiyüzlü beyanlarına rağmen, sistemli ve gizli bir şekilde komünistlerin kara listelerini hazırlamakta, gizli ya da yarı gizli olarak beyaz muhafızları, bütün ülkelerde komünistleri öldürmeye teşvik etmek için anayasalarını devamlı olarak ihlal etmekte, komünistleri tevkif etmek için gizli hazırlıklar yapmakta, komünistler arasına ajan provokatörler sokmaktadırlar vb. vb."⁽³⁰⁾

Sorun Türkiye'deki devrimci sınıf örgütlenmesi olduğunda durum daha da değişiktir. Politik gericilik Türk burjuvazisinin sürekli yönetim tarzıdır. Son 30 yılda üç askeri darbe yaşanmış olması bu konuda burjuvazinin nasıl bir durumda olduğunu yeterince ortaya koyuyor.

Burjuvaanlamda olsa Türkiye demokratik bir toplum geleneğine yabancısıdır. Türkiye'de çelişkiler gergin, burjuvazinin istikrarlı yönetim olanağı sınırlıdır. Yığınların baskısı nedeniyle nispi demokratik ortamlar ise kalıcı bir özellik göstermemekte, liberalleşmenin arkasından, eskisinden daha gerici yönetim tarzına geçilmektedir.

Özellikle de bugün, burjuva iktidarın devrimci bir Kürt ulusal hareketi ve kendiliğinden sınıf hareketi tarafından zorlandığı, burjuvazinin ise ekonomik ve politik olarak fazla manevra alanına sahip olmadığı koşullarda, legal bir parti alternatifleriyle sınıfın bilincini çarpıtmak, onu silahsız ve savunmasız bir şekilde burjuvaziye teslim etmek anlamına gelir.

Bugün sınıf hareketinin ve devrimci hareketin en büyük zaafı illegal devrimci sınıf partisinden yoksunluktur. Komünistler dikkatlerini bu alana yöneltmek zorundadır. Sorun legal bir parti kurma sorunu değil, illegal bir örgütün inşası ekseninde legal olanaklardan en geniş şekilde yararlanmak sorunudur. İlegalite stratejik bir görevdir, legalite ise bu stratejik görevi güçlendirecek tarzda ele alınması gereken taktik bir görevdir.

Legal parti kurarak, legal araçlardan yararlanarak sözde illegal örgüt kurmaya çalışanlar sadece kendi kendilerini değil, sınıf bilinçli işçilerin örgüt arayışını sömürerek, onları da kandırmaya çalışıyorlar. Legal araçlarla illegal örgüt kurmayı devrimci hareket '70'lerde denedi ve sonuçlarını 12 Eylül'le

gördük.

Birileri illegal çalışmada bunalmış veya böyle bir örgütün yaratılması için gerekli yetenek ve iradeyi gösteremiyorlar olabilir. Ancak kimsenin kendi güçsüzlüğünü ve zaafını, illegal parti için tek yol, legal partiyi kurup güç toplamak, kadro yetiştirmek diyerek sunmaması gerekir. Kuşkusuz sorun ne güçsüzlük, ne yetenek eksikliği, “teorik ihtilalcilik”ten bahsedenerin pratik ihtilalci bir perspektife, iktidar perspektifine sahip olmamasıdır. Yetenek ve güç çabayla kazanılabilir, ama iktidar perspektifinden yoksun olunca bunlar da kendiliğinden bir güçlük olarak ortaya çıkabiliyor.

Bugün devrimci harekette bir “illegalite fetişizmi”nden söz etmek mümkün değildir. Hatta en illegal alanların legalist bir eçilimesi sahip olduklarını söylemek bile mümkündür. Fakat illegalite örgütün bir dizi işlevlerinden biri değil de, tek işlevi ve siyasal içeriğinden koparılan bir aygıt olarak görülüp, uygulanınca sorun illegalite fetişizmi şeklinde ortaya çıkabiliyor.

Devrimci sınıf partisi için illegalite, daha dar anlamıyla gizlilik bir amaç değildir. Devrimci çalışmanın sürekliliğini sağlamak, devrimci çalışmayı sınırlamadan, burjuvazinin bilgi ve denetimine tabi tutmadan proletaryayı iktidar savaşına hazırlamak için başvuru bir araç ve ilişkiler sistemidir. Partinin gizlilik dışında, proletaryayı iktidar savaşına hazırlamak için yasal, yarı-yasal yöntemlerden ve araçlardan yararlanmak gibi işlevi de vardır. Bu nedenle sorun legal ve illegal çalışmayı karşı karşıya koymak değil, bizim gibi ülkelerde illegal temel üzerinde legal olanaklardan en iyi ve en geniş olarak yararlanmaktır. Bu bir legal parti olur, bu yasal yayın, dernek, parlamento grubu vb. olur. Her aşamada gözetilmesi gereken aracın amaca uygunluğudur.

Örneğin, Türkiye'nin siyasal koşulları legal olanaklardan yararlanmak bakımından bir Rusya koşullarıyla karşılaştırılmaz. Bu açıdan daha geniş olanaklar vardır. Bolşevikleri taklit çabası boş bir çabadır. Ama Rusya koşullarını taklit edenler bile, bolşevikler kadar legal olanaklardan yararlanamıyor, illegaliteyle legaliteyi birleştirme ustalığını gösteremiyorlar.

Bundan çıkarılması gereken sonuç, bazılarının yaptığı gibi legal olanaklara balıklama atlamak değildir. Çıkarılması gereken asıl sonuç, devrimci gruplarımızın legaliteyi en iyi kullanacak temelden, sağlam, istikrarlı ve disiplinli bir illegal-gizli çekirdekten yoksun olmalarıdır. Bu çekirdeğe sahip olanların, illegalite ve legalite ilişkisini ustaca düzenleyenlerin legal olanakları en geniş şekilde kullanmalarından çekinilecek bir şey yoktur. Ama temel olmadan, işreti bir temel üzerine çatı kurmaya çalışanlar, en küçük rüzgarın bu çatıyı alıp götürceğini de bilmeleri gerekir. Fazla uzağa gitmeye gerek yok, bugün legaliteye “kitle, kitle” diyerek soyunanların, geniş kitle ilişkilerine sahip olmasına rağmen, gizli bir örgüt yaratamayanların 12 Eylül’le ne hale geldiklerini bilmeleri gerekiyor.

İlegali olmayanın legal olamaz; ama bu söz illegalitenin stratejik, legaliteden yararlanmanın ise, taktik bir görev olduğu unutulmadan, tersinden de ifade edilebilir; legal olmayanın illegalitesi de olamaz. Her ikisi birbirini tamamlar. Nasıl geniş yığın çalışması olmadan parti yaratılmazsa, legal araçlarla yığınlar

seslenmeden, illegal örgüt geniş yığın ilişkileriyle örtülmeden de gerçek bir illegal çalışma da olamaz. Bu ikisi arasındaki diyalektik birliği doğru anlamak gerekiyor. Sorunun özü partinin farklı işlevlerini iyi tanımlamak, bu işlevleri illegal örgütü besleyecek tarzda tek merkezde birleştirmek sorunudur.

Geniş yığın çalışması, bunun en etkin araçlarından biri olan açık çalışma ve onun bir biçimi olan legal olanakları kullanmak bugün bir başka açıdan da önemlidir. Sosyalizmin prestiji bugün dünyada ve Türkiye’de en düşük düzeydedir. Burjuvazi sistemli olarak sosyalizmi kötülemeye, gözden düşürmeye çalışıyor. Buna etkin bir şekilde karşı koymayanlar sosyalizmin prestijini yükseltmezler. Bu açıdan legal olanaklardan, burjuvazinin güçsüzlüğü ile nesnel olarak ortaya çıkan boşluklardan devrimci sosyalistler yararlanmak zorundadır. Bu yapıldığında mevcut illegal temel daha fazla güçlenecek ve işlevlerini yerine getirmede rahatlayacaktır.

Tekrarlamak gerekirse, bu görevler yerine getirilirken, asıl olarak, bazen illegalite fetişizmine, bazen legalizme savrulan devrimci hareketin teorik, politik ve örgütsel eksenden yoksunluğu üzerinde yoğunlaşmak, öte yandan da, bugün legalizme eğilim gösterenlerin bu eğilimine gerekçe gösterdikleri, devrimci hareketin “tıkanıklığı”, “yasal partinin katalizör” rolü oynayacağı, “arı” sosyalist kimlik peşinde olmama”, leninistler için “açığa çıkmak ve açık çalışma koşullarını yakalama(nın) daima güdülen bir amaç” olduğu⁽³¹⁾; leninist partinin ancak devrimci durum koşullarında kurulabileceği, “örgüt+hareket” ilişkisinde önceliğin hareket yaratmak olduğu, “legal sol partinin” işlevinin “bolşevikleşme sürecinin maddi altyapısındaki boşlukları doldurmak”⁽³²⁾ olduğu gibi aydın oportünizmine özgü düşünceler de legalizmin yeni biçimi olarak teşhir edilmiştir.

III-Partileşme Süreci ve Kısaca Görevler

Partileşmek, komünist hareketin ideolojik, politik örgütsel alanda olgunlaşma ve hazırlık sürecidir. Ama bu kendiliğinden bir süreç değil, komünistlerin her adımda görevlerini, görevler içinde önceliklerini planlayarak yerine getirdiği pratik bir süreçtir.

Sürecin sağlıklı bir temelde ilerlemesi, nasıl bir parti sorusunu doğru olarak yanıtlamayı zorunlu kıldığı gibi, partiye götürecektir olanak ve güçlükleri de doğru değerlendirmeyi zorunlu kılar. Görevler ancak bu temelde doğru olarak belirlenebilir, mevcut güçler ona uygun olarak seferber edilebilir.

Türkiyeli komünistler için bugün en acil görev devrimci sınıf partisini inşa etmektir. Onsuz, diğer görevlerin yerine getirilmesinde kalıcı adımlar atmak olanaklı olmadığı gibi, proletarya hareketini burjuvazi karşısında bağımsız bir kimliğe kavuşturmak da olanaklı değildir. Son yüzyılın olumlu ve olumsuz örnekleriyle kanıtlandığı gerçek budur.

Türkiye komünistleri için sorunun aciliyeti, sadece partinin proletaryanın iktidar savaşımında vazgeçemeyeceği bir silah olmasından gelmiyor.

Bugün Türkiye, bir türlü çözüm bulunamayan ekonomik ve politik çelişkiyle, düzeni zorlayan devrimci Kürt ulusal hareketiyle, hala sendikal çerçeveyi aşmamış da olsa sınıfın yaygınlaşan ekonomik ve politik eylemiyle, politik canlanma eğilimi içine giren toplumun alt gelir grubuna sahip ara tabakaları ve gençliğin eylemiyle devrimci bir döneme doğru ilerleyen bir devrim ülkesi durumundadır.

Bu duruma hazırlıksız yakalanan komünistler, daha fazla zaman kaybetmeden partileşmek zorundadır.

Türkiye işçi sınıfı ve devrimci hareketi devrimci parti geleneğinden yoksundur. Kendine parti adı veren bir dizi grubun varlığına rağmen gerçek budur.

Partileşme sözkonusu olduğunda, reformist solun uygun bir yasal boşluk olduğunda düzen içinde yerini alan örneklerini bir kenara bırakırsak, devrimci harekette aynı özden kaynaklanan iki sağlıklı yaklaşım sözkonusudur.

Birincisi, partinin sözünün bol edildiği, ama partileşme süreci adı altında partinin belirsiz bir sürece bırakıldığı, müzminleşmiş "partileşme süreci"dir. Bu partileşmenin değil, partisiz yaşamın bir alışkanlık haline geldiği, sürece köle olan bir yaklaşımı ifade ediyor. Bu o derece köklü bir hastalıktır ki, Leninizm adına leninist geleneğe yabancı bir şekilde, adeta parti teorisinin dışında bir "örgüt ve hareket teorisi" oluşmuş durumunda. Politik geçmişi 15-20 yılı bulan bir dizi hareket hala partileşme süreci yaşıyor.

Parti fikrine yabancılaşmayı, kendiliğindenliğe esir olmayı ifade eden bu yaklaşım, en kaba haliyle THKP-C geleneğinde görülmesine rağmen, ondan da öte devrimci hareketin bir hastalığı durumundadır. Bunun içinde, Türkiye'nin en yığınsal hareketi ("örgütü" değil!) haline gelmesine rağmen hala "partileşme sürecini" tamamlayamayan Dev-Yol gibilerinden, 15-20 yıldır bir mezhep olmaktan kurtulamayan bir dizi örgüt var.

Dün "Dev-Genç'den parti çıkarıma"ya çalışan Dev-Yol, bugün de ne idüğü belirsiz* Dev-İşçi'den parti çıkarınaya çalışıyor. Dün "toplumsal muhalefetin nabızı gençlik hareketinde atıyordu", onun için Dev-Genç'i örgütlemişlerdi; bugün ise, "toplumsal muhalefetin nabızı işçilerde atıyor", öyleyse Dev-İşçi örgütlenmelidir. Partileşme sürecini yozlaştırmanın, aynı zamanda ideolojik, politik eksenden yoksunluğun, kısacası kendiliğindencilik teorisi ancak bu kadar başarılı yapılabilir.

İkinci yaklaşım ise, sınıf-dışı öğelerin biçimsel bir program ve tüzük üzerinde kendini parti ilan etmesi şeklinde ortaya çıkıyor. Bu tür bir parti anlayışı, devrimci sınıf partisinin, komünistlerin proletarya hareketine sistematik bir

* "Dev-İşçi bir çözümdür" diyen *İşçilerin Sesi*, Dev-İşçi'yi şöyle tanımlıyor: "Ama Dev-İşçi ne olmalıdır, nasıl bir çözüm olmalıdır? Demokratik küle örgütü mü? Hayır! Dar kadro örgütü mü? Hayır! Parti mi? Hayır! Cephe mi? Hayır! Gizli örgüt mü? Hayır! Yasal örgüt mü? Hayır! Sendikal örgüt mü? Hayır!"

"Çünkü tek tek bunların hepsi ama tek başını hiç biri." (Devrim! Hemen Şimdi, 26.sayı eki, 17 Haziran 1991)

müdahale, onun en devrimci öğeleriyle birleşme süreci içinde yaratılacağını reddettiği ve aynı anlama gelmek üzere partinin toplumsal kimliğini yadsıdığı ölçüde sınıf-dışı ve politik boyutuyla da kendiliğindendir. Bu tür partilerin uzun geçmişlerine rağmen bir mezhep olmaktan kurtulamaması ve kendiliğinden hareketin kuyruğunda sürüklenmeleri de bunu gösteriyor.

Her iki yaklaşım da komünistlerin parti anlayışına yabancıdır. Onlar için partileşme süreci, ne bitmez tükenmez bir “partileşme sürecidir”, ne de bir grup devrimcinin kendini parti* ilan ederek sınıfın karşısına çıkmasıdır.

Parti her şeyden önce bir program sorunudur. İçinde yaşanan dünya ve ülke koşullarının, sınıf ilişkilerinin bilimsel analizine dayanan program komünistlerin partileşmesinde ilk adımdır. Bütün teorik çaba bu ana görev üzerinde yoğunlaşır. Bunun ötesinde bütün teorik sorunlar çözülmeyen partileşilemez gibi bir yaklaşım müzminleşmiş “partileşme sürecine” kapı aralayacağı gibi, parti sorununun politik ve örgütsel boyutunun da ihmal edilmesi tehlikesini doğurur.

Ama partileşmek bir program oluşturmaya indirgenemez. Komünistler bir yandan teorik çabalarını program oluşturmaya, onun üzerine yükseldiği temel ideolojik sorunlara yöneltirken, öbür yandan da propaganda ve politik ajitasyonla işçi hareketine müdahale ederek, sınıfın en devrimci öğelerini parti çalışmasına katar.

Program partinin ideolojik kimliğini oluşturma çabasıysa, sınıf hareketine müdahale de onun toplumsal kimliğini kazanma çabasıdır.

Programın oluşturulması ve sınıf hareketine müdahale çabası, aynı zamanda partinin taktik ilkelerini netleştirme, sınıf hareketini bu ilkeler çerçevesinde politikleştirme, kendi öz deneyleri ile bunları benimsetme çabasıdır.

Parti bilimsel sosyalizmle proletarya hareketinin birliğidir. Bu özlü tanım hem partinin ideolojik kimliğini, hem de toplumsal kimliğini dile getirir.

Bu birliğin boyutu ve birleşme biçimi her ülkenin koşullarına göre değişiklik gösterir. Örneğin, bundan bir kaç işçi kazandım ve birliği sağladım gibi gülünç bir sonuç çıkarılamayacağı gibi, proletarya hareketini yönetmek, üyelerin çoğunluğunu işçilerden oluşturmak gibi abartılı sonuçlar da çıkarılamaz.

* Lenin, Komünist Enternasyonal’de İngiliz sol’larıyla tartışırken, partiyi; “en iyi örgütlenmiş ve en devrimci işçileri temsil eden bir azınlık” olarak tanımladıktan sonra şunları söylüyordu:

“Nedir bu örgütlenmiş azınlık? Eğer bu azınlık gerçekten sınıf bilincine sahipse, kitlelere liderlik etmeye gücü yetiyorsa, gündemdeki her soruya doğru cevap vermeye gücü yetiyorsa, o zaman bu, gerçekte partidir...”

“Eğer azınlığın, kitlelere liderlik etmeye ve onlarla sıkı bağlar kurmaya gücü yetmiyorsa, kendine ister parti desin, isterse Mağaza Memurları Ulusal Komitesi desin - bildiğim kadarıyla İngiltere’deki Mağaza Memurları Komitelerinin bir ulusal komitesi, merkez organı vardır ve bu partiye doğru bir adımdır- parti değildir ve genel olarak hiçbir değeri yoktur.” (Komünist Enternasyonal’in İkinci Kongresi’nde Komünist Partinin Rolü Üzerine Konuşma, Kitle İçinde Parti Çalışması, s.136-138, Ekim Yayınları)

Önemli olan en baştan komünistlerin partileşme çabalarını proletarya hareketine müdahale ekseninde ilerletmeleri ve partinin sınıf içinde kendini üretecek kadar güçlü dayanaklara sahip olmasıdır. Mekanik ölçüler konulmadan bu sorun diğer görevlerle bağlantı içinde somut olarak karar verilecek bir sorundur.

Partileşmenin diğer temel boyutu, sosyalizmle proletarya hareketinin birliğinin gerçekleştiği, ama ondan öte partinin sınıfa öncülük görevini yerine getirmesini sağlayacak, onun sürekliliğini güvence altına alacak kendine özgü ilişki ve işlevlere sahip ihtilalci bir örgüt yaratma sorundur. Partiye gerçeklik kazandıracak, yaşam içinde rolünü oynamasını sağlayacak, daha ötesi diğer görevlerin de yerine getirilmesinde, şekillendiği andan itibaren partileşme sürecinin sağlıklı ilerlemesini sağlayacak kilit nokta örgüt sorundur. Onsuz parti düşünülemez, süreç sağlıklı tarzda ilerletilemez. Bu yanıyla da örgüt sorunu partileşme sürecinin sonuna ertelenemez. O en baştan adım adım ilerletilecek, olgunlaştırılacak bir alandır.

Proletarya hareketine müdahale içinde leninist ilkeler temelinde oluşturulması gereken örgütün, biri etkin bir işbölümüne dayanan ve görevlerin profesyonelce yerine getirilmesini sağlayacak, örgütün omurgasını oluşturacak profesyonel devrimci çekirdek; diğeri ise örgütü sınıf hareketine bağlayacak, ona öncülük etmede temel dayanak noktası olacak fabrika hücreleri olmak üzere iki alanı vardır. Bunlar partileşmenin zorunlu gereği olan temel örgütsel görevlerdir.

Açıktır ki, ülkenin politik koşulları böyle bir örgütün sıkı gizlilik kurallarına sahip illegal temelde örgütlenmesini, legal olanaklardan ise etkin bir şekilde yararlanmasını zorunlu kılıyor. Gizlilik bir tercih değil, örgütün ihtilalci karakterinin vazgeçilmez bir unsuru, stratejik ve ilkesel bir sorundur.

Partileşmenin diğer bir önemli alanı dağınık olan komünist güçleri birleştirme sorundur. Bu, içinde çok güçlü zayıflıkları barındırır da devrimci hareketimizin gelişmesinin ortaya koyduğu nesnel bir olanaktır. Bunu değerlendirme çabası içinde olmayan bir hareketin başarı şansı zayıftır. Parti devrimci hareket ve işçi hareketi içinde birikmiş potansiyeli kucaklayarak oluşacaktır.

Türkiyeli komünistler, partinin potansiyel güçlerinin yoğunluğu bakımından, dünyada ender görülebilecek şansa sahiptir.

Yıllardır sınıf hareketinin öne çıkardığı ve yeni dönemdeki gelişmelerin ürünü olan sosyalist, sosyalizme yakın yoğun bir öncü kuşağı vardır bugün.

Öte yandan, dünyada ve Türkiye’de yakın geçmişte sosyalist hareketi sarsan önemli olaylara rağmen, bir kısım sosyalist aydınlar ve örgütlü devrimci gruplar Leninizm ve sosyalizm iddiasıyla gerici rüzgarlar karşısında direnebilmiştir. Kuşkusuz bu önemli güç kayıpları ve ideolojik, politik tutarsızlıklarla içiçe yaşanmıştır. Ama her şeye rağmen, bu kesim kendi içinde saflaşmaya gebe olsa da partileşmede önemli bir olanaktır.

Bu kesimlerin teorilerini halkçı, dogmatik, bulaşık, pratiklerini ilkel ve tutarsız bulabiliriz; ama Leninizm ve sosyalizm iddialarında direnmede bu kesimlerin marksist bir damardan güç aldıkları da kesindir. Devrimci hareketin mevcut düzeyini aşmış olan komünistlerin görevi bu damarı güçlendirmeye,

zayıflıklarından arındırmaya çalışmak, dargörürlülüğe düşmeden ileriye çıkan güçlerle görevleri birlikte omuzlamaktır.

Birlik olanağını iyi değerlendirmek, önce zayıf ve güçlü yanlarıyla güçleri doğru tanımlamayı, konjonktürel olmayan sağlam ve ilkeli bir birlik politikasını da zorunlu kılıyor. Deneyler göstermiştir ki, birlik yapmak isteyenler öncelikle kendine güvenmek, hiç kimseyle birleşilemeyecek gibi bütün görevleri kendi görevleri olarak yerine getirmeye çalışmak zorundadır. İktidar perspektifini yitirmek ve varolanla yetinmek gibi politik dargörürlülüğe düşülmediği sürece gerisi kendiliğinden gelecektir.

Görüldüğü gibi, partileşme sürecinin görevleri, kendiliğinden gerçekleşecek görevler değil, durumun bilincinde olan komünistlerin bilinçli-planlı, enerjik çalışmasıyla yerine getirilecek görevlerdir.

Ayrıca, bugün parti sorununun çözümü konusunda geleceğe yönelik soyut görevler belirleme, temennilerde bulunma dönemi de geride kalmıştır. Bugün gelişmesinin ilk evrelerinde olmasına rağmen, bu görevlerin bilincinde olan, daha ötesi hem ideolojik, hem de örgütsel olarak bir odak haline gelmiş komünistler de vardır. Bu güç artık sürecin asli bir ögesi, parti arayışında somut bir şans durumundadır.

Bu tablodan da görülebileceği gibi, partileşme sürecinin görevleri çok yönlü ve günümüz koşullarında oldukça ağır görevlerdir. Partileşme çabasında ciddi ve iddialı olanların bunlardan birini seçerek ona yoğunlaşması düşünülemez. Partileşme çabası komple bir çabadır, öncelikler saptanabilir, güçler ona göre yoğunlaştırılabilir, ancak bunlardan biri geleceğe ertelenemez.

Görevler bu derece çok yönlü ve kapsamlı; ama öte yandan güçler tam buna zıt şekilde yetersiz. Bu dengesizliğe son vermek de olanakları ve güçlükleri doğru değerlendirmeyi, olanakları güce dönüştürmeyi zorunlu kılıyor.

Öte yanda, devrimci hareket içinde değişik odaklara dağılmış önemli potansiyele, bu potansiyeli maddi güçlere dönüştürmek gibi bir soruna rağmen, hareket toplam olarak güçsüz ve daha ötesi yoğun bir bunalım içinde bulunuyor.

Bunalımın kendisi hareketi güçsüz kılmasına rağmen, hareketin saflaşması, diri güçlerin öne fırlaması bakımından da önemli bir olanak sunuyor.

Devrimci hareketin bunalımı gelip geçici bir olgu değil, yapısalıdır.

Devrimci hareket, gelinen noktada hem ideolojik, hem de toplumsal zemini bakımından boşluğa düşmüştür.

Halkçı ideoloji, 70'lerde yaygın bir küçük-burjuva hareketliliği içinde kendine bir toplumsal zemin buluyor, bu da politik olarak onun ayakta kalmasını sağlayabiliyordu.

Bugün artık toplumsal muhalefetin başını işçi sınıfı çekiyor, doğal olarak da devrimci hareketi de kendisine çekiyor. Ama burada da yerleşik ideolojik yapılarla yönelim arasında derin bir çelişki çıkıyor, bu çelişki çözülemediği ölçüde temel bir bunalım etkeni oluyor.

Devrimci hareketin ideolojik olarak şekillenmesinde değişik uluslararası otoriteler son derece önemli bir rol oynamıştır. Bir kısmı Çin'den, bir kısmı

Arnavutluk'tan, bir kısmı ise Sovyetler Birliği'nden güç alıyordu. Gelinen noktada bu otoriteler çökmüş, deyim uygunsuz ona büyük umut bağlayan taraftarlarını yüzüstü bırakmıştır. Bir kısım gruplar uluslararası dayanaklarının çöküşü karşısında gelinen noktayı revizyonizm ve kapitalist restorasyon olarak mahkum ederek ayakta kalmayı başarmıştır. Ama bu bir süre ayakta kalmak için yeterli olsa da, bu süreç bilimsel olarak açıklanmadığı, daha da önemlisi revizyonizmi doğuran, kendini de şekillendiren ideolojik çizgi ve pratiklerin kendi üzerindeki etkileriyle köklü bir şekilde hesaplaşmadığı ölçüde bu sorun temel bir bunalım etkeni olarak kalmaya devam edecektir.

Bunalımda üçüncü temel faktör, bu hareketlerin yakın zamanda, 12 Eylül'le büyük bir yıkımla karşı karşıya kalmalarına rağmen, sorunun ideolojik, politik boyutuna girmeden, bazı pratik-örgütsel sorunlar üzerine yoğunlaşarak süreci izah ettiklerini sanmalarındır. Oysa bu süreç, devrimcilerin ve sınıf bilinçli işçilerin zihinlerinde (sağlıksız tarzda da ortaya çıksa) derin izler bırakmıştır. Bu derin iz, hem devrimci hareketin eski ve birikmiş güçlerinden kan kaybı şeklinde, hem de bu süreci yaşayanların bu örgütlere güven duymayarak uzak kalmaları şeklinde kendini ortaya koyuyor.

Kısacası, devrimci hareket için her yönüyle bir dönem kapanmıştır; geçmiş dönemin yerleşik teorik, politik ve örgütsel kavrayış ve pratikleriyle yeni dönemin gereksinmelerine yanıt vermek olanaksızdır. Bunalım eski yapılar ve yeni gereksinimler arasındaki çelişkinin bir sonucu olarak ortaya çıkmasına rağmen devrimci hareket henüz bunun bilincine varamamış, kendi kendisiyle hesaplaşmaktan korkmaktadır. Bu ise gündelik çıkışlar ve politikalarla durumu idare etmeye götürüyor. Oysa idare politikasının kendisi bunalımı daha da derinleştiriyor.

Devrimci hareket sadece kendi durumunun değil, yaşadığı toprakta mayalanan devrimin de bilincinde değildir. Devrimci hareket en kısır ve güçsüz dönemini yaşıyor, geleceği değil bugünü görüyor. Bu ise devrimci enerjiyi sınırlamakla kalmıyor, kendi kalıplarını yıkmaya, bu anlamda devrimcileşmeyi de önlüyor. Bu, aynı anlama gelmek üzere, devrimi değil, gruplarını, yıllardır esiri oldukları kalıplarını kurtarma gibi bir miyopluk anlamına geliyor.

Bu hareketleri oluşturan kadroların en azından önemli bir kesimi, içinde buldukları örgütsel yapılara ve ideolojik konumlarına büyük ölçüde inancını kaybetmiş, ama mevcut yapı ve kalıplar içinde kalarak da ileriye sıçramayı gerçekleştirememektedir.

Sorum bu şekilde kendini ortaya koyduğu durumda, bazı grupların geçmiş alışkanlıkla tek doğru biziz, partileşmek isteyenler bize katılsın söylemi; gerek bunalım içindeki grupları eski teori ve pratikler zemininde birleştirme çabaları; gerekse de bir kısım aydın çevrelerde görülen bunalıma çözüm için legal parti arayışları, seçmeci bir mantıkla görevler arasında en kolayından tercihler yaparak marjinalliği benimsemeleri sadece bunalım karşısında çaresizliğin feryatları durumundadır. Bunalım karşısında ya yeni dönemin gereklerine uygun devrimci bir çıkış, ya da teslimiyet! Devrimci hareket için orta yol kalmamıştır.

Bu durum karşısında bunalımı anlayan, teoride ve pratikte aşma çabasına giren komünistlere büyük bir sorumluluk düşmektedir. Bir yandan devrimci hareketteki arayışları hızlandırmak ve sağlıklı bir kanala yönelmesini sağlamak, ama öte yandan da bu çabayı anlamlı kılacak ideolojik açılım ve pratik-örgütsel planda sağlam adımlarla partileşme görevlerini büyük bir enerji ve kararlılıkla yerine getirme çabası yaşamsal önemdedir. Bu-tarihin omuzlarımıza yıkıldığı zor, ama o derece de onurlu bir sorumluluktur.

Kaynakça:

- 1- Programımız, *İşçi Sınıfı Partisi Üzerine*, Marx-Engels-Lenin, s.165
- 2- *III.Enternasyonal, Belgeler*, s.65-66, Belge Yayınları
- 3- *İlk Bolşevik Kongre*, s.110, Tan Yayınları
- 4- *Ne Yapmalı?*, Lenin, Sol Yayınları, s.165
- 5- Rus Sosyal-Demokratlarının Bir Protestosu, *Marx-Engels Marksizm*, s.131
- 6- *Ekonomizm Taraftarlarıyla Konuşma*, Yurt(kitap-yaym), s.75-76
- 7- Programımız, *Marx-Engels Marksizm*, s.133
- 8- *Ne Yapmalı?*, s.43
- 9- A.g.e., s.43
- 10- Rosa Luxemburg, *Spartakistler Ne İstiyor?*, Belge Yayınları, s.129-130
- 11- *Ne Yapmalı?*, s.141
- 12- *Bir Adım İleri, İki Adım Geri*, Sol Yayınları, s.80
- 13- A.g.e., s.84-85
- 14- A.g.e., s.77
- 15- *Ne Yapmalı?*, s.139
- 16- A.g.e., s.154
- 17- A.g.e., s.163
- 18- 12 Yıl Derlemesine Önsöz, *Ekonomizm Taraftarlarıyla Bir Konuşma*, s.93, Yurt Yayınları
- 19- *Bir Adım İleri, İki Adım Geri*, s.95
- 20- A.g.e., s.245
- 21- Partiye, *Partileşme Süreci*, s.146 (1904)
- 22- RSDİP III.Kongresi Üzerine Rapor, *Partileşme Süreci*, s.163
- 23- Bak, *Örgütlenme Üzerine*, Lenin-Stalin, (derleme), s.114, İnter Yayınları
- 24- A.g.d., s.140
- 25- İşçiler Karar Versin, *Örgütlenme Üzerine*, s.111, İnter Yayınları
- 26- *Özgürlük Dünyası*, İşçi Sınıfı Partisinde Disiplin ve Demokrasi, sayı:37, s.21, a.ç.yazar.
- 27- Eleştiri Özgürlüğü ve Eylem Birliği, *Örgütlenme Üzerine*, s.105, İnter Yayınları.
- 28- G.Tric'e Mektup, *İşçi Sınıfının Partisi Üzerine*, s.143
- 29- *Özgürlük Dünyası*, Proletarya Partisi ve Tasfiyecilik, sayı:4
- 30- Komünist Enternasyonal'in II.Kongre'sinin Temel Görevleri Üzerine Tezler, *Kitle İçinde Parti Çalışması*, s.126
- 31- *Emek*, S.Akın, Yasal Parti: Mümkün ve Gerekli, sayı:26.
- 32- *Gelenek*, C.Hekimoğlu, Sosyalist Örgütlenmede Olanaklar ve Olasılıklar, sayı:26.

EMPERYALİZMİN METROPOLLERİNDE

AŞILAMAYAN BÜYÜK BUNALIM

(Bay Phillippe Herzog'a Açık Mektup)

Orhan İYİLER

"Halkı yüreklendirmek için ona kendi gücünden de korkması gerektiği öğretilmelidir"⁽¹⁾

K.Marks

Bay Philippe Herzog, sizi halkımıza, devrimci kadrolarımıza tanıtmalıyım. Değersiniz buna... Onların tartıştığı bir çok şeyi çok daha özgün bir biçimde vurguluyorsunuz. Eh tabii, alışık olduğunuz o yüksek Batı standartlarında... Doğu Blokunun çöküşü, komünizmin ilkeleri, leninist parti modeli, pazar ekonomisi ve sosyalizm gibi nice konularda. Hemen şunu söylemeliyim bay Herzog, aslında bizim solumuzun bir kesimi bu konuları sizlerden daha da özgün bir biçimde geliştiriyor. Ne ki sizin konumunuz başka. Siz orada, Paris'te hapsirsiniz, burada İstanbul'da örneğin 95 aydın gripal enfeksiyona yakalanıp ateşli sayrılıklar içinde düşlerle, hallüsinasyonlarla bildiriler yayınlıyorlar gazetelerde...

Bay Herzog, siz Fransız Komünist Partisi'nin en etkin konumundasınız. 25 yıldan bu yana, benim özenle izlediğim bu partinin ekonomik seksiyonu başında bulunuyorsunuz. Teorik çalışmalarınız *Ekonomi ve Politika* dergisinde sürekli yayınlanıyor, iki yoldaşınız Paul Boccara ve Bernard Marks'ın da katkılarıyla. Avrupa Parlamentosu üyesisiniz. Etkin kişiliğiniz başında bulduğunuz Komünist Partinin listesini Avrupa Parlamentosu seçimlerinde tümünden kazandırdı. Bu sizin yurttaşlarınızda ve yoldaşlarınızda nasıl etkin bir güven uyandırdığınızı kanıtlar. Onlar besbelli ki, sizin çok sağlam, çok güçlü eğitiminizle de dehşetli güveniyorlar. Çünkü Fransa'nın çok ünlüyü yetiştirmiş, son derece seçkin eğitim veren ünlü Politteknik okulundan mezunsunuz. Ayrıca bir önemli diplomanız daha var. Firmalar Yönetimi Ulusal Okulu'ndan... Ve de Paris Üniversitesi - X Nanterre'de ekonomi profesörsünüz. Nasıl inrenilmez size bay Herzog... hem komünistsiniz, hem de üniversitede öğretim görevlisisiniz. Benim ülkemde daha bu yıl komünist parti kurmayı kesinlikle yasaklayan ceza maddeleri yeni kaldırıldı. Kaldırıldı kaldırılmasına da devletin güvenlik güçleri uygulamalarını yine de bu madde varmış gibi sürdürüyorlar. Sözüm ona kendine komünist adı verdiği için

-aslında komünistlikle falan hiç ilgileri kalmamış- bir takım zavallıların partilerini kapayıp, kendileri hakkında koğuşturmalar açıyorlar. Bizim üniversitelerimizde bir komünistin atanmasına, böyle saçına yanlışlıkların yapılmasına hiç olanak yoktur. Ünlü adıyla YÖK diye bilinen -12 Eylül darbesinin faşist generallerince oluşturulmuş -Yüksek Öğrenim Kurumu bir yardımcı görevlinin ilk atamasını yapmadan önce ünlü Milli İstihbarat Teşkilatımıza (ünlü kısaltmasıyla MİT'e) taş çıkartacak bir güvenlik *tahkikatında* bulunmaktadır. Onun için biz de sizdeki gibi hem komünist hem üniversitede öğretim görevlisi gibi saçmalıklar olmaz. Hiç kuşkusuz bay Herzog bunları kendimizden şikayet için dile getirmiyorum. Az sonra değineceğim, sizinle tartışacağım çok önemle vurguladığınız sizin "tarihsel hukuk devletinin" kazanımlarının nasıl sorumlucu kullanılması gerektiğine bir bakıma parmak basabilmek için değiniyorum.

*

Doğu Avrupa halk cumhuriyetleri ile *Sovyet* rejiminin 21.yüzyıla girerken *bozguna* uğraularak Batı kapitalist devletlerince teslim alınmalarından, özellikle de 19 Ağustos Moskova provakasyonunun yenilgiye uğratılmasından sonra, partinizde, Fransız Komünist Partisinde, yoğunluğunu sosyal demokratların saldırılarıyla da artıran *karşıtçı* gelişimlerin kendini son zamanlarda hissettiren en önde gelen en önemli bir adı olarak belirginleştiriyorsunuz. Gerçi siz öteden beri, partiyi Stalinci despotik bir merkezizetçilikle yönettikleri için MK'yı şiddetle eleştiren, Mitterand kabinesinde bakanlık yapmış Charles Fiterman, Anicet Le Pors, Jack Ralite gibi adlardan bazı eleştirel yaklaşımınızla ayrılıyorsunuz ama örneğin yine de aranızda, onların "partinin işleyişindeki merkezizetçilik konusundaki eleştirileriyle bir birlik ve benzerlik olduğunu" *Le Monde* gazetesinde 24 Eylül'de yayınlanan söyleşinizde yadsımıyorsunuz. Asıl gerçekse şu bay Herzog: Gerek Fransız, gerek bazı öteki Batılı komünist parti üyelerinin bir bölümünde yoğunlaşan tartışma, sorunu artık "Stalinci Merkezizetçi" anlayışların çok ötesine taşıyarak komünizmin temel ilkelerini, temel bakış açısını çatlatmaya yönlüyor. Bunu söyleşinizde bütünüyle görüyorum. Ve de önemli bulduğum için üzerinde duruyorum. Yanılgılarınızın önüne geçilmez bir virüs gibi tüm dünyamızın düşünen beyinlerine nasıl hızla bulaştığını bildiğim için... Kızacaksınız belki ama tıpkı AIDS virüsü gibi... Böylesine sayrıklık oluşumlarla *ilişki* bütünüyle koparılıp atılmazsa, insanları crite.crite çekip alıyor...

I

Halk ve Sovyet rejimlerinin yenilgisinden mutlu bir komünist

Le Monde'un sizinle söyleşiyi gerçekleştiren yazarı Alain Rollat'ın, tüm bunalımlara ve büyük yenilgiyi amaçlayarak sorduğu: "Herşeye karşın bir komünist olarak mutlu musunuz?" sorusunu şöyle yanıtlıyorsunuz:

“Ben bir komünistim. Hem de her zamankinden daha da çok. (...) Zorluklar çok büyük ama bunları aşabilmek beni yönlendiriyor. Doğu’da olup bitenleri bir felaket olarak değil, bir şans olarak almamız. Mutluluk sorununa gelince... evet mutluyum. Kendimi bir ipotekten kurtulmuş gibi duyarlıyorum. Ve de çok daha gerçek bir komünizmi belirleme şansını ele geçirdiğimize inanıyorum. Ben ve dostlarım otuz yıldan beri hep girişimlerinde bulunduğumuz, kimsenin aracı olmamak, yaratıcılığımızı zincirleyen yöntemlerden kendimizi çekip çıkarmak gibi bir olanağın önümüzde açılması karşısında belirgin bir özgürlük duyuyoruz. (...) Kendimizde daha büyük cesaretler gösteren komünist deviminin rönesansına katılmada daha da özgürüz.”

“Komünist deviminin rönesansını yaratmak”da, yalnızca ve yalnızca pek sakız edilmiş “partiyi demokratikleştirme” vurgulamasını yapmasaydınız ve de bu demokratikleşmedeki amacınızı yalnızca ve yalnızca işletmelerde “işçilerin yönetimi ele almalarını”, “kendi kendini yönetimi” yani “Autogestion”na şans vermekle sınırlamasaydınız bay Herzog sizinle birlikte ben de halk demokrasi-lerinin ve de Sovyet rejimlerinin yıkılmasından belli ölçülerde belki mutluluk duyabilirdim. Yani derdim ki, “Evet, yanlış uygulamaların sürgütmesine izin vermemeliyiz. Bu bizim savaşımçı geleneğimizle hiç ilgili değil... Komünizmin yeniden doğuşunu hazırlamalıyız...”

Evet komünizmin yeniden doğuşunu hazırlamakla sorumluyuz hiç kuşkusuz. Ama sizin gerekçelerinizle değil. Tam da karşıtı, hem de alabildiğine, noktasına virgülüne karşıtı gerekçelerle bay Herzog...

Ama önce isterseniz “Doğu’da olup bitenleri bir felaket olarak” görmeyen yaklaşımınızın altını biraz kurcalayalım. Yaşadıklarımız olayın böyle olup olmadığını kanıtlamalıdır bize...

İşte size içinde yaşadığımız olaylardan yalnızca iki kanıt: Birincisi: 31 Ekim’de Madrid’te gerçekleştirilen Barış Konferansı. İsrail devletiyle Filistinlileri ve öteki Arap ülkelerini bölgede, yani Ortadoğu’da, yani 74 yıldır petrol kavgalarının çıkar tapınaklarına Arap halklarının kanlarının kutsanarak oluk oluk akıtıldığı bölgede yaşanan küçük bir ayrıntı. Ayrıntılara takılıp kaldığımızı söylemeyin bana bay Herzog... Dialektik oluşum bu ayrıntılarda yoğunlaşarak yarını belirler çünkü. Ortadoğu’ya barış getireceği umuduyla pek gösterişli biçimde Madrid’in kraliyet salonlarında, terazili adalet tanrıçasının hemen karşısındaki yuvarlakça masada başlatılan konferansta karşılıklı söylevler verilirken Batı Şeria’da, İsrail’in işgali altında bulunan topraklarda, hem de en katı *İntifada* yanlılarının ağırlıklı olduğu Ramallah’da önemli bir olay yaşanıyordu. 2 yılı aşkın bir süredir süren taşlı başkaldırıda 2000 çocuğun ergenlik yaşına gelmeden öldürüldüğü o kanlı sürecin perşembe sabahında, Madrid’te konferans başlayınca, Arap çocukları, gençler, yaşlı ve genç Arap kadınları o sabah, her zamanki gibi taşlarıyla çıkmadılar sokağa Ramallah’da... Hepsinin ellerinde zeytin dalları vardı. Umut dolu şarkılarını söylemeye başladılar. Ve tepeden tırnağa silahlı İsrail askerlerine o sabah taş yerine umut dolu şarkılarıyla zeytin dallarını uzattılar... Çocukları, kocaları öldürülmüş Arap kadınları pencerelerden, evlerinin damlarından zeytin

dalları fırlattılar tepeden tırnağa silah donanımlı İsrail askerleri üzerine... Ve Ramallah sokaklarında güneşin batımına dek “kardeşlik”, “çitlik”, “özgürlük”, “barış” şarkıları söyleyerek dansettiler...⁽²⁾

Ama aynı gün Almanya'nın Hamburg limanında bir başka gerçek yaşanıyordu. Limandaki bir gemide, İsrail'e gönderilmek üzere “zirai malzeme” olarak deklare edilmiş yüklerin Sovyet tanklarıyla Doğu Almanya kökenli savaş araç gereçleri olduğu salt bir rastlantı sonucu ortaya çıkıyordu. ⁽³⁾ Bay Herzog burada vurgulamak istediğim Barış Konferansı adı altında halklara ikiyüzlüce oynanan oyun değil. Hayır bu değil. Bu alışık olduğumuz bir şey... Vurgulamak istediğim şey, üzerinde şimdi yeni boyutlarıyla durmamız gereken olgu şu; ve bu olguyu alabildiğine önemsemenin “komünistlerin çöküşünden sonra” bunu bir felaket olarak nitelendirmeyen Batılı komünist yoldaşların gözardı etmeleri gerçeğinin, bunun sahiden bir *felaket* olduğu konusundaki üstelememdir.

Ele geçirilen tanklar 12 tane. Ve de hepsi Sovyet yapımı. Henüz dökümü çıkarılmamış bir gemi dolusu öteki silah, araç ve gereçlerin hepsi de Doğu Alman kökenli. Tüm bu silahlar Doğu Almanya teslim alınınca (evet bay Herzog, bu bir teslim alınmıştır olayın diyalektik gerçeğinde) işte tüm bu araç, silah ve tanklar Batı Alman İstihbarat Teşkilatı, ünlü kısaltmasıyla (BND)'ye teslim edilmiş. Bir istihbarat teşkilatının tanklarla, toplarla, uzun menzilli Doğu Alman füzeleriyle ne ilgisi var...? Alman hükümet sözcüsü gazetecilere yaptığı açıklamada, içinde bulunduğu paniği gizlemeyerek bu silahların Alman İstihbarat Örgütünün İsraililere gönderilmek üzere olduğundan teşkilatın kendisinin de haberi olmadığını söylemeye çalışıyor kemküm. Savunma Bakanı neden bu silahların teşkilata, BND'ye verildiğinden haberi olmadığını, gerekçesini bilmediğini kaçamak yapa yapa açıklamaya çalışıyor.

Bir kez yenildiniz mi öteki yenilgileri de hazırladığınızın bilincinde ve sorumluluğunda olmak zorundasınızdır. Amerika'nın dayatmasıyla Ortadoğu bölgesinde gerçekleştirilmeye çalışılan “Pax Americana” başarıya ulaşamazsa, Ramallah'da İsraili askerlere zeytin dalları uzatan Filistinlilerin bir zamanlar kendi dostları olan Doğu Alman silahları ve Sovyet tankları ile ezileceğini bu olay kadar hiçbir şey belki de kanıtlayamaz. O nedenle bay Herzog yarın bir Filistinli genç Sovyet tankı altında ezilirken sizin “Doğu Bloklarının yenilgiye uğratılmasından” bir komünist olarak kıvanç duymanızı, bunu bir şans olarak görmeyi anlaması ne denli olanaksızdır. Ve sizin onu kavrayamamanız, bu sorumluluğu duymamanız bir komünist olarak nerelerden, hangi oluşumlardan hızla uzaklaştığının üzerinde durulması gereken önemli bir büyük gerçeğidir. Çünkü bu gerçek sizin ve öteki komünistlerin artık bizim bölgemiz Ortadoğu'da 74 yıldır, yani sizin Fransız burjuvazisi ile İngiliz burjuvazisinin çıkar dengesini temellendiren *Sykes-Piko* antlaşmasından bu yana halkların gerçek mücadelesine gözlerinizi ve kulaklarınızı tıkadığınızı göstermekte, komünist sorumluluğunuzdan nasıl bir eldiveni elinizden çıkarır gibi çıkarıp attığınızı kanıtlamaktadır. İşte o nedenle siz Bekaa vadisindeki Filistinlilerin en yaşlılarından olan Şeyh Ata Wehedi'nin şu sözlerini artık duymamaktasınız: “Biz alabildiğine politize olmuş bir halkız.

(Madrid'te) sözkonusu olan bizim geleceğimiz. En küçük bir ışık umutlarımızı peşinden sürüklüyor. Ama Madrid'in beklentilerimize yanıt verebileceğini sanmıyorum. Çünkü bu barış süreci tümüyle Amerikalıların kendi boyunduruğu altına aldığı bir süreç. Amerikalılar Arapları ve Yahudileri böylesi bir masaya sürüklediler ve de önlerine yemeleri için gereken şeyi koydular. Amerika yansız bir arabuluculuk gerçekleştiremez, tüm ahlaksal değerlere sırtını döndüğü gibi sözkonusu olan da yalnızca kendi çıkarı..."⁽⁴⁾

Bay Herzog, Madrid Barış Konferansında, dut yemiş bülbül gibi susan bir Birleşmiş Uluslar temsilcisi ile ikinci, üçüncü dereceye düşürülmüş bir Sovyet liderinin göstermelik olarak oralarda dolaştırılmasından, "Doğu'nun yıkılmasından memnun olan bir komünist" olarak mutluluk duyup duymadığınızı da açıklamak zorundasınız. Çünkü bu yıkıntının getirdikleri budur. Yani artık şunları da söylemekle sorumlusunuz: "Ben Amerika'nın egemenliğinden mutluyum. Ben Birleşmiş Ulusların geriye itilip, silinip gitmesinden hiç şikayetçi değilim. Ben Sovyet yöneticilerinin Amerikan yöneticileri tarafından kendi doğrultularında orada burada dolaştırılmalarının, kendi çıkarları doğrultusunda kullanılmalarının gezegenimizin geleceği için daha doğru olduğundan da kuşku duymuyorum..." gibi...

Yenilgiden duyduğunuz mutluluğu gölgelemek istiyor değilim sayın komünist parti ideologu, ama siz hem de bir Avrupa Parlamentosu üyesi olduğunuz için şu örneği ikinci bir kanıt olarak, yaşadığımız güncel gerçeklerden çekip çıkararak önünüze sergiliyorum.

Size Afgan halkının gözlerden kaçan destanlaşmış savaşımından söz etmek istiyorum. Herkesşuna inanıyordu: Sovyet orduları çekilir çekilmez Necibullah'ın kukla hükümeti Afgan direnişçileri ve milliyetçileri karşısında diz çökecek. Üç yıla yakın dayanıyor Afgan halkı, ABD ve Pakistan desteğindeki gerici mücahitlere karşı. Afgan ordusunda dün peçe altındaki genç kızlar çarpışıyor. En öndeki delikanlılar mücahitlerin topraklarında ana-babalarıyla köle gibi çalıştırılan topraksız köylüler, küçük topraklılar, boğaz tokluğuna fabrikalardaki işçiler... Ama artık Kabil Amerikan füzeleriyle bombalanmıyor bay Herzog, Sovyetlerin Stinger füzeleriyle bombalanıyor. Ve öteki ağır donanımlı, uzun menzilli bombalar ve makineleriyle... Irak yenilgisinden sonra Irak ordusunun elinde bulunan tüm bu silahlar özenle bir bir toplanarak bir CIA yetkilisi tarafından mücahitlere teslim edildi.⁽⁵⁾ Hem de üç-dört ay gibi kısa bir sürede. Ama bu kez ABD işi sıkı tuttu. Silahları özel bir CIA yetkilisini Peter Tomsen'i özel görevlerle yükümlü geçici büyükelçi olarak Pakistan'a atayarak. CIA yetkilileri biliyorlar çünkü: gönderilen silahların bir bölümünü Pakistan kendisi iç ediyor. Bu kez özel görevli Peter Tomsen, Pakisanlıları hiç hesaba katmadan mücahitleri oluşturan İslam Camiası, Hizb-i İslami ve İttihat fraksiyonlarıyla doğrudan karşılıklı ilişkiye geçerek Sovyet ve öteki Doğu Avrupa kökenli silah donanımlarını teslim etti. Özel elçinin işinin yine de kolay olduğu söylenecekti. Çünkü Körfez savaşında bu örgütler Irak'ın yanında olduklarını açıklamışlardı. İç içe yaşanan çelişkileri görüyor musunuz bay Herzog...? Ama "düşmanımın düşmanı benim dostumdur"

ilkeleri aralarındaki tartışmaları son derece başarılı bir biçimde sonuçlandırarak Sovyet menşeli silahlar, Stinger füzeleri Taciklerle, öteki mücahit liderlerine özellikle de büyük bir güvenle Gulbettin Hikmetyar ile Ahmet Şah Messud'a teslim edildiler. Necubullah sizin kapitalist metropollerinizden duyulabilmesi için tüm gücüyle sesleniyor: *"Silahları susturun. Seçim yapalım. Seçimin sonuçlarına herkes katlansın"*. Demokrasiyi seçimle eş tutan Batılılar Necubullah'ın bu sesini hiç mi hiç duymuyorlar. Çünkü emperyalist Kuzeyliler orada, Afgan halkını topla tüfekle yenemeyenler *seçimle* de yenemeyeceklerini biliyorlar. Herkes de yaşanan son olayları doğru dürüst gözlediğinde şu gerçeği zaten beş aşağı beş yukarı seziniyor: seçimle yeniden yönetime gelmiş olan komünistleri Kuzeyliler tanımıyorlar. Onların demokrasi diktatoryasının böylesi bir özgürlüğü halkların kullanmasına da hiç tahammülü yok aslında.

Şimdi bay Herzog, Afgan halkının geleceğini, aydınlığını, ortaçağ karanlığından sıyrılıp çıkma mücadelesini utkuya götürmek için mücahitlere karşı en ön cephe-lerde çarpışan bir Afgan gencine, sizin, yani Fransız Komünist Partisi sorumlusu ve Avrupa Parlamentosu etkin komünist üyesi olarak *"Doğu'daki rejimlerin yıkılmasını bir şans"* olarak gördüğünüzü yanına sokulup söyleyebilsem, biliyo- rum ki, başını kaldırıp Kabil'i bombalamak için tepesinin üstünde uçuşan Sovyet Stinger füzelerine bakacak ve şöyle diyecektir: *"Tüm yasal güvencelerin konforu içinde ve Avrupa Parlamentosunun sıcak lüks salonlarında yaşayan o Parisli ideologa git söyle: Gelip dünyaya bir de buradan baksın"*.

Bir kez yenildiniz mi, onun boşluğunu karşınızdaki güç bütün yoğunluğu ve şiddetiyle doldurur. Tüm yaşanan bunun tanığı. 1871 Komünü yenilince onun yerini Thiers'in gerici cumhuriyeti doldurdu. 1905'in yenilgisinden Çar güçle- nerek çıktı. Spartaküslerin yenilgisini sağlayan sosyal demokratlar Hitler rejimi- nin temellerini atması için ilk hafif işlerini yaptılar. Ve Franko rejiminin 40 yıllık faşist saltanatı Cumhuriyetçilerin yenilgisiyle sağlandı. Allende'nin Şili'deki yenilgisini kanlı Pinochet iktidarı doldurdu. Ekim devriminin yenilgisini ulus- suzlaşma aşamasındaki emperyalizmin parçalayıp bölen ve pazar doğmalarının tüm gezegenimizde oluk oluk kan akıtan diktatoryası doldurma aşamasında... Şimdi bu süreç yaşanıyor bay Herzog... Yenilgiyi bir şans olarak görmeyin, yooo, yenilgiyi alkışlamayın, yenilgiden mutlu olmayın bay Herzog... Bir komünist olarak bundan mutluluk duyarsanız İsrail askerlerine zeytin dalları uzatan Filis- tinli çocukların, Kabil'in Stinger füzeleriyle yıkılan binalarında ölen insanların ve tüm Sovyetlerde akıtılan kanların büyük ve temizlenemez kanı yakanıza yapışır...

Ekim teslim alınmasaydı bay Herzog Irak'ta bunca kolay 300 bin kişi öldü- rülemezdi. Bunca kolay ve bunca acımasızca Kürtler ve Şiiler ayaklandırılıp, sonra 100 bin kişinin ölümüne neden olan iç savaş gerçekleştirilemezdi. Ve bunca kolay Mirage'a karşı savaşarak Irak halkları ve tüm direnen halklar Amerikan Pax'ın önüne parçalayıcı bir hayvanın önüne atılır bir yem gibi atılmazlardı. 21. yüzyıla bay Herzog koskoca bir halkın, Irak halklarının emperyalizmle köleleş- tirilmiş, geleceklerine ipotek konmuş, çocukları bu ipotecin açlığında yüzbinlere

yakın ölümleriyle giriyoruz...

Yooo, yenilgiyi kutsamayın. Örneğin, Sovyet Komünist Partisi'nin komünistlikle hiçbir ilgisi kalmamıştı. Jean-Marie Chauvier'nin *Le Monde Diplomatique*'in Eylül 1991 sayısında değindiği bir gerçeklik var. Bu parti ne Leninist, ne bolşevik, ne stalinci, ne kruşçevci, giderek düz anlamda bir parti bile olma niteliğini yitirmişti. Yalnızca yönetsel bir aygıt durumuna gelmişti. İçinde stalinciler, milliyetçiler, anti-komünistler, en uç liberaller, mesleğinde ilerlemek isteyen uzmanlar, Mihail Gorbaçov ve Aleksandr Yakovlev gibi reformcular birlikte yan yana yaşıyorlardı. 1985'ten sonra işte bu yan yana yaşama dönemi bitmiştir. Yenilgiyi bütün boyutlarıyla düşünelim. Yenilgiden ders çıkarın bay Herzog. Öğretileri ilkeleştirin ama hayır yenilgiye alkış tutmayın. O yenilgi tüm güzelliklerin, gördüğümüz düşlerin üzerine toprak dökmektir. Bunu yapmanız gerekiyorsa bay Philippe Herzog komünist partiden istifa edin. O zaman sizin elinize tutuşturulacak küreğe bizim diyecek bir şeyimiz yok. Ama kendinize "ben komünistim, hem de her zamankinden de çok" demeyin. Yenilgimize yanlıgıları katmayın... İstifa edin bay Herzog... istifa... Ve, Mitterand'ın yakını, Parlamento İle İlişkiler Bakanı Jean Poperen'in çağrısına yönelin. Sol demokratlarla sosyalistlerin birlikte oluşturmayı düşündükleri yeni sol partide yerinizi alın. Ama komünist adını bize bırakarak.

II

*"Siz tüm geride sağ kalacak olanlar, ölüme giden
biz yirmi-yediler'e layık olunuz"*

Guy Moquet

(Vichy hükümetince kurşuna dizilen "Genç Komünistler" örgütünden 17 yaşındaki direnişçinin mektubundan)

Doğu Avrupa ülkelerinde ve Sovyetlerde rejimin yıkılmasıyla artık başlatılması gereken komünist rönesansın şu temellerde gerçekleşeceğini tam bir öğretim üyesi açıklığında belirtiyorsunuz. Yani yeni komünist projenizin içeriğini sunuyorsunuz:

"Sosyalizm ile demokrasi...? Ne demek bu? Hukuk devletinin tarihi kazanımlarına sırtımızı dayayarak daha ilerisini ve daha değişimini gerçekleştirmek zorundayız. Kendi kendini yönetme (Autogestion'a) kendi şansını verilmelidir. Merkezizetçilikten arındırılmış özerk kuruluşlarda ve her kademedede sistemli bir biçimde işçilerin ve yurttaşların katılımını yetkin bir biçimde örgütlemek; tanınmış yapılmış bir çoğulculuk ve herkesin katkısını gözetmek. Ekonominin devlet tarafından buyurgan yönetimi dönemi artık bitmiştir. Peki pazarla sosyalizm, bu ne demek? Kapitalist pazarın kusurları olarak bugüne değin getirdiklerini aşabilmek için biz, yeni tecimsel ölçütler ile oluşturulmuş özerk ve sosyal etkinliği olan işletmelerde işçilerin işletmelerin yönetimine girerek katılmalarını öneriyoruz. Böylece özerk (işçi) işletmeleri kapitalist verimlilik ölçütlerine karşı

çıkarken hem onlara karşı savaşıacak, hem de birlikte yaşayacaklardır. (...) İşverenleri şeytanlaştırmamak gerek. Ama hırslı bir savaşım, değişik bir karma ekonomide sosyal ve kamu üstünlüğünü gerçekleştirmek gerek.

Peki nasıl bir dünya kavramı? Karşılıklı kamplar dönemi bitti artık. Sorunun canalcı noktası halklar adına ve onlar için egemenlik kurmadan işbirliğini gerçekleştirmektir. Bu da, Avrupa'da ve dünyada egemen halkların sıkı sıkıya ortaklaştığı yeni kurumları gerektiriyor."

Böyle bir yaklaşımın Marksizm ile ne gibi bir bağlantısı olabileceğinden hayli kuşkuya düşen Alain Rollat'ın sorusunu da şöyle yanıtlıyorsunuz:

"Marks'tan destek alınabilir, alınmalıdır da. Marks fizik bilimindeki Newton gibidir aşağı yukarı... Newton'dan destek alınarak kendisini aşma olanağı vardır. Marks için de aynı şey... Marks bir ekonomik teori yarattı ama bu yapı Marks'ın pazar ve yerinden yönetim sorunlarını son derece ileri bir biçimde ele alıp geliştiremediği için, Marks'ın yapısı tamamlanmamıştır. (...) Öte yandan Lenin'i yeniden gözden geçirmek gerektiğini düşünüyorum. Lenin aslında politik bir projenin insanı oldu. Rusya'nın tarihsel ve alabildiğine geri koşullarında son derece yaratıcıydı da. Ama bizim koşullarımız kesinlikle çok farklı ve ben yalnızca proletarya diktatörlüğünün değil ama, leninist parti kurgusunun da bütünüyle geçerliliğini yitirdiğini düşünüyorum. (...) Doğu'da olup bitenlerin kökleri Stalinizmden daha da ötedir. Proletarya diktatoryası, leninist parti görüşü, özellikle buyurucu bir merkeziyetçiliği kendi tohumunda ileride gelişecek biçimde kendisinde taşıyordu. Bizim her komüniste, yenilenme eylemliliğine ve kararlara katılmaya olanak verecek bir başka işleyiş biçimini tartışıp düşünmemiz gerekiyor. (Politik oluşum, yatay ilişkiler ve yukardan aşağıya kumanda aygıtını parçalamak gibi...)"

Ne denli erdemli düşünceler bunlar bay Herzog..., ne denli kanatlı düşler... Bizde size benzeyen bir politikacı var. Bay Ecevit... adını duymuşsunuzdur belki de. O da "Kapitalist olmayan liberalizm, devletçi olmayan bir sosyalizm" projesiyle yola çıkmıştı da sonunda zavalılık, Türkiye'nin gerçeklerine ters düşe düşe son yapılan 20 Ekim 1991 seçimlerinde yalnızca 7 arkadaşıyla Meclis'e girebildi. Bir zamanların başbakanlığından 7 milletvekilliğine... İnsan, bir politikacı, kendi gerçeklerine gözlerini yumar da düşlerine kapılıp giderse daha başka bir sonuca da varamaz.

Ama ben sizin projenizi, o çok önem verdiğiniz komünizmin rönesansını yaratacak olan projenizin bel kemiğini oluşturan "yerinden yönetim" projenizi, üretim güçlerinin siyasal erkteki konumlarını hiç değiştirmeden olduğu gibi kabul edeceğim aşağıdaki üç küçük gerçeğin aydınlatılması koşuluyla:

1) İşçiler kendi kuruluşları olan işletmelerde kendi yanlarında kaçak işçi çalıştırabilecekler midir?

Şimdi bu da nereden çıktı demeyin. Ülkenizin yalnızca sizin değil, tüm kapitalist ülkelerin işin altından nasıl kalkacaklarını bir türlü bilemedikleri bir kaçak işçi sorunu olduğunu biliyoruz. Çalışma bakanınız bayan Martine Aubry kaçak işçilerle ilgili bir yasa önerisini hazırladı Eylül ayı ortalarında. Yakında

meclise sunulacağını açıklarken de şu önemli açıklamayı yaptı anımsarsanız: “Öylesine bir yasa önerisi getiriyoruz ki kaçak işçi çalışıran firmaları şiddetle cezalandıracak olan bu yasaya muhaliflerimizin oy verip vermeyeceklerini doğrusu çok merak ediyorum.” Bu açıklaması şu demektir: Batılı firmalar sigortasız, asgari ücretten de düşük ücretlerle, boğaz tokluğuna, tüm sendikal haklardan mahrum yüzbinlerce kaçak işçi çalıştırmaktadırlar ve onların bu tutumunu sağ partiler gizliden gizliye desteklemektedirler.

Yanlarında boğaz tokluğuna ve de tüm sosyal haklardan mahrum kaçak işçi çalıştıramayan işçi özerk kuruluşları nasıl öteki **meleklesni** patronların firmalarıyla o pek ünlü **pazar** ekonomisinin özgür koşulları içinde **yarışabileceklerdir?**

2) İşçi kuruluşları da tıpkı patronlarınızın firmaları gibi vergi kaçırabilecekler midir? Ülkenizde son derece ince mekanizmalarla vergi kaçakçılığının gerçekleştirildiğini biliyoruz. Bu vergi kaçakçılığı firmaların özellikle subvansiyonlarında tüm örtülülüğünü yitirerek zaman zaman ortaya çıkmaktadır.

Vergi kaçırmayan, yanında kaçak işçi çalıştırmayan işçi firmalarının, bunları sisteminizde kitabına uydurarak yapanlarla yarışabilmesini sağlayacak bir üçüncü olanaksızlığın olanaklaştırılarak **devletçe** sağlanıp sağlanmayacağını da öğrenmek istiyorum. Yani:

3) Sosyalist cumhurbaşkanınız Mitterand bayan Edith Cresson’u başbakan olarak atarken, ona iki büyük hedef gösterilmişti: a) 1993’te yapılacak seçimlere sosyalist partiyi hazırlamak. b) Yine 1993’te gerçekleşecek tüm sınırları kaldıran, tek para birimine geçecek olan Avrupa Birliği’ne Fransız sanayiini hazırlamak. Bu şu demektir: Subvansiyon ötesinde de bir kaynak aktarımı bu firmaların, yani büyük sanayi kuruluşlarının kendilerini yeniden örgütlemelerine, teknoloji transferine ve öteki tüm mali olanakların kendilerince kullanılmasını sağlamaktır. Bayan Cresson’un bu yönde aldığı önlemlerin nasıl ortalığı karıştırdığını yakından izliyoruz. Bu yakınmalar ve dehşetli başkaldırılar Marks’ın sınıfları çözümlerken onları kendi içlerinde de diyalektik bir biçimde konumlandırmasının doğruluğunun en eşsiz, en belirgin, en gelişkin örneklerini vermektedir. Bay Herzog Marks’tan hala saygıyla söz açtığınıza göre söyler misiniz bana, aynı sınıf içinde bile zaman zaman siyasal erkin el değiştirmesini belirleyen dehşetli pay kavgaları güncel yaşamınızda böylesine yoğunlaşmış giderken, bu sınıflar kendi düzenlerine karşı çıkacak işçi kuruluşlarının reorganizasyonuna neden ceplerinden para ayırarak yardımcı olsunlar? Hangi gerekçeyle...? Neden, hangi gerekçeyle onlar, hem de ulussuzlaşma aşamasına gelmiş bir burjuvazi “bir karma ekonomide sosyal ve kamu üstünlüğünün gerçekleşmesine” izin versinler, neden bunun yolunu açıp bindikleri dalı kessinler?

Doğu Bloğunun bozguna uğratılmasından, sözcüğün tam anlamıyla teslim alınmasından sonra pek görkemli bir görünüm vermesine karşın kapitalist sisteminizin hala karma ekonomiye dayanan bölümünün nasıl derin bunalımlar içinde olduğunu görmezlikten mi geliyorsunuz, yoksa sahiden mi görmüyorsunuz? Başkanlık seçimlerinde bile devletten alınan paraların seçime değil de nasıl kişisel çıkarlara harcandığını bilmiyor musunuz? Bayındırlık Bakanlığının

piyasadan her yıl 400 milyar franklık satın almasının, halk işletmelerinden kamu işletmelerinden değil de kendilerine rüşvet veren öteki firmalar kayırılarak gerçekleştirildiğini benim mi anımsatmam gerek sizce?⁽⁶⁾ “En küçük bir şikayette bile bulunmaktan yönetimin tüm şimşeklerini üzerine çekeceği için bir türlü cesaret edemeyen bu işletmeleri” siz, devletin el değiştirmesini sağlamadıkça hangi gerçekçi ve geçerli önemlerle yarışmacı pazar ekonomisine hazırlayabilirsiniz?

Bunun olanaksızlığını, Avrupa Topluluğu Komisyonu başkanı Jacques Delors’a Avrupa Topluluğu kamu işletmeleri yöneticilerinin dosyalarla getirdikleri şikayetler de göstermiyor mu? Bay Herzog, Avrupa topluluğu bünyesinde kamu işletmesi olarak çalışan firmaların, zirai üretim dışında sanayi üretimi olarak ürettikleri, tüm topluluğun ürettiğinin ve yatırımlarının %17’sini oluşturmaktadır. Ve bu işletmeler topluluk bünyesinde çalışan işçilerin 7 milyon 400 bini gibi önemli bir ücretliyi de bağrında toplamışlardır. Topluluğun bu 8 milyona yakın işçisi taşımacılık, enerji, telekomünikasyon ve halk ve devlet bankalarında çalışmaktadırlar.⁽⁷⁾ Ve Avrupa Komisyonu Başkanı ve de belki de sosyalistlerinizin önümüzdeki seçimlerde bay Mitterand’ın yerine cumhurbaşkanı adayı olarak ileri çıkaracakları Jacques Delors’un önüne koydukları dosyada kamu kesimi yöneticisi özel girişimcilerle özgür koşullarda yarışabilmenin hiç olanağı kalmadığını kanıtlıyorlardı. Avrupa topluluğuna bağlı 8 milyona yakın kamu işçisi yarılarının ne olacağını bilemez, tüm subvansiyonlar ve kaynaklar *pazar* ekonomisinin burjuva yöneticilerine kaydırılırken, siz bir komünist olarak, partinin önde gelen bir ideologu ve ekonomi sorumlusu olarak onlara “işçi işletmeleri kapitalist verimlilik ölçülerine karşı çıkarken, hem onlara karşı savaşıyor hem de birlikte yaşayacaklardır...” projesini sunuyorsunuz. İlerisini bırakın bay ideolog, 8 milyon işçiye bugünden kapitalist işletmelerle yanyana yaşama olanağını yaratın. Avrupa Topluluğu komünist milletvekilisiniz. Bay Jacques Delors’dan dosyayı isteyin ve inceleyin. Bakın bakalım hiç olanak var mı bugünkü yeni aşamasında kapitalist sistemlerinizin kamu ve işçi kuruluşlarını yaşatması? Yoksa tam karşıtı bir politikayla kamu işletmelerini özelleştirme yöntemi mi izleniyor? Hemen belirtmeliyim: Ulussuzlaşma aşamasındaki metropollerinizin burjuvalarının geçerli tek bir ekonomik politikaları vardır: Kamu işletmelerini *rekabet* politikası içinde eritmek ve tasfiye etmek. Tarihsel gelişimin, burjuvazının dünyayı yönetme politikasının yeni süreci de bundan başka olamazdı

*

NEP politikası ise bunun tam karşıtıydı. Yani orta ve küçük işletmeleri işçi devletinin denetiminde sosyalizm sürecinde yedire yedire tasfiye etmek. Yani Lenin küçük toprak işletmeciliğini de içeren bir büyük projeye altında şunu söylüyordu: Ya kapitalizme tam entegre olarak hem üretim kargaşası hem işsizliği yaşamak, ya da işçi devletinin denetiminde komünist aşamaya yönelen bir sistem içinde kolektiviteye katılmak... NEP uygulamasının nasıl tarihsel bir

dönem ve son derece de önemli bir keşif olduğunu geçenlerde bir Japon ekonomisti de yazmıştı bir Fransız meslektaşınızla birlikte... Onlar yalnızca ekonomist olarak, bu müthiş keşfin ekonomiye nasıl ivme kazandırdığını Sovyet toplumunun temellerini, kolonlarını nasıl oluşturduğunu belli bir hayranlık ve saygıyla dile getiriyorlardı. Anlıyorum siz artık, Lenin'i geri kalmış bir topluma politik proje sunan insan olarak nitelendirdiğiniz için kendi gelişmişlik koşullarınızda onu yeniden yeniden okumayı, insanoğlunun mücadelesinde neleri gözden kaçırdığını ya da kaçırtıldığını saptamak gerektiğini duymuyorsunuz. Yine de size "NEP Perestroyka değildir" incelememi iletmek isterdim. Biliyorum, siz Lenin'i bile artık aştığınıza göre bir üçüncü dünya ülkesi aydınının çalışmalarına hiç gereksinim duymazsınız... Duymayın duymasına da kendi toplumunuza, adınız komünist kaldıkça, sorumlu projeler sunma işlevini yerine getirin. Ne bizi ne kendinizi aldatmayın. Sizin halklarınızı ve devrimci kadrolarınızı aldatmanız biliyoruz burada bizim işimizi de oldukça zorlaştırıyor... O nedenle Autogstion konusundaki eşsiz (?) düşüncelerinizi kamuoyu önünde komünizmin kendisini yenilemesi biçiminde sergilemeden önce ben size yine de Lenin'in Avrupa toplumlarını da içeren sorunların tartışıldığı ve ekonomik politikaların tümüyle marksist dinamiğini yakaladığı "Komünist Enternasyonal'in III.Kongresi"nde yaptığı konuşmayı ve sunduğu raporu okumanızı salık veririm.

Gülünç olmamanız için bay Herzog, gülünç olmamanız için...

Tıpkı "sosyalizm ile demokrasi"den sözederken, "hukuk devletinin tarihi kazanımlarına sırtımızı dayayarak daha ilerisini ve daha değişimini" gerçekleştirmekten sözederken düşüştüğünüz acınası gülünçlüğe düşmemeniz için...

Pazar dogmalarının paranın egemenliğini bayraklaştırdığı metropollerde hukuk devleti kazanımlarından sözedilebilir mi?

Siz ediyorsunuz. Ben de size katılacağım küçük bir koşulla... Mademki hukuk devletinin tarihsel kazanımlarından sözediyorsunuz, öyleyse bay Herzog, 1793 Anayasasının 35.maddesini de içeriyor demektir bu görüşünüz. Bu madde aynen şöyle der: "*Hükümet halkın haklarına karşı geldiğinde ayaklanma (isyantihtilal) halkın tümü ya da bir bölümü için hakların en kutsalı, ödevlerin en kaçınılmazıdır*".

Burjuvazinin 1793'ün bakir isyancılarını peşine takarak gerçekleştirdiği ihtilalden sonrabu maddenin hükmünü nasıl 1830, 1848, 1871'de kan içinde boğa boğa geri aldığı içinde yaşadığınız son iki önemli olayda da görmek olası.

Bu yılın Eylül sonlarıyla Ekim başında Paris kentiniz köylülerin isyanıyla dolup taşı. Nation-Bastille-Voltaire-Nation alanlarının 6 kilometrelik üçgenini 200bini aşkın köylü, inekleriyle, tavukları, domuzları ve omuzlarında tırpanlarıyla yürüyerek günlerce Paris sokaklarında haykırılarını sürdürdüler. Paris caddelelerini barikatlarla kapayan, sokaklarında inek ve domuzlarıyla günlerce süren gösterilerde dolaşan, Doğu Blokundan et getiren kamyonların yolunu kesip,

kimini ateşleyen, vergi dairelerini taşıyıp, hükümet üyelerinin toplantılarından çıkmalarını, dolaşım özgürlüklerini bile engelleyen bu çağdaş Vendéen*lere tıpkı 1793'teki gibi Bastil'i basmalarını öneren politik liderler bile vardı. Bu öneriyi faşist partinizin ya da köylülerle yürüyenlerin Chirac, Giscard d'Estaing gibi sağcı parti liderleri olduğunu söyleyerek işin içinden çıkamazsınız bay Herzog. Çünkü bu isyanın diyalektik gerçeği, köylülerin sendika liderleri Philippe Mangin ile Raymond Lacombe'un şu sözlerinde bir nabız gibi atıyordu:

"Doğru Avrupa'da ve (Sovyetlerle) Asya'da aç halklar ayaklanırken biz çok ürettiğimiz için kınanıyoruz. Bizi yönetenlere pek keyifle izledikleri kırsal görünüşlerin, üzerinde keyifle adımladıkları yolların kaçta çıktığını soruyoruz. Hiçbir şeyden haberleri yok onların. Hiçbir şeyi de doğru dürüst anladıkları yok. O yolları, ağaçları yapan, bakan biz köylüleriz. Ama bugün artık 'hizmet bitmiştir' diyoruz. (...) Ağaçları seviyorsunuz. Haklısınız baylarım. Ama doğayı seyre dalma, onu yaşatanları dinlemesini bilince ancak o zaman anlamlıdır."

"Tüm değerlerini yitirmiş görünen bir dünyada, insanları kendi bireysellikleri içine tutsak eden, toplumsal yaralarını açığa vuran çılgın bir kentleşme dünyasında, bizim köylü toplumumuzda dayanışma ve insanlık kavramlarının sürekli koruyucusu olmamızın önemli bir anlamı vardır. (...) Amerikalıların amaçları çok açık ve basit: Yeni pazarları ele geçirmek ve dünya üzerinde tam bir egemenlik kurabilmek için Avrupalı ziraatçıların damarlarını kesmek. Ne yazık ki Amerikalılar bu hüznü verici işi gerçekleştirmek için, kararsız ve bölünmüş Avrupa'nın bağrında kendi bağlaşıklarını bulabildiler..."⁽⁸⁾

"Hukuk devletinin tarihi kazanımlarına sırtını dayıyarak..." hiç de daha "değişimini" gerçekleştirmek niyetinde olmadığını kanıtlayan Fransız burjuvazisi Paris'teki köylü isyanına, seçkin sözcüsü cumhurbaşkanı sosyal-demokrat Mitterand ağzıyla yanıt verdi. Mitterand "düzeni korumakla görevli ve kararlı güvenlik güçlerine" Thiers alanında toplanmış köylülere *hücum* etmeleri ve *dağıtmaları* buyruğunu verdi. Sınıf savaşımının nasıl sürekliliğini izleyerek ve 21. yüzyıla girerken aslında daha da yoğunlaşarak sürdüğünü Thiers alanının kendisi bile size anımsatmıyor mu bay Herzog? 1871 Komününü dağıtan ve gerici cumhuriyeti kuran Thiers'i o zamanın köylüleri desteklemiş ve komünarların yenilgisinde başlıca etkinliği onlar göstermişlerdi. Lenin zaman zaman bu konuya özellikle işçi-köylü bağlaşıklığının işçi devletinin geleceği konusunda oynayacağı etkinliğe hep değinme gereği duymuştur. Şimdi Thiers alanında 120 yıl sonra bir sosyalist başkan barikatlar kurmuş köylüleri darmadağın ediyor, güvenlik güçlerinin kararlı ve tepeden turnağa savaş aygıtlarıyla donatılmış saldırısı, kanlı sonucu elde ettikten sonra, bence özellikle sizin, yani "bir komünist olarak mutluluk" duyduğunu söyleyen bir ideologun üzerinde durması gereken şu açıklamaları yapıyordu: *"Zaman zaman çok üretiliyor, bazı bölümlerde üretim şişti bile. Çünkü bir yanda garanti altına alınmış fiyatlar var, yani ektiğiniz her*

* Vendéen: 1793'de Vendée bölgesinde gelişen ve 300 bin köylünün katıldığı köylü isyanı. 1832'ye dek süren periyodlarla kendini köylü isyanları adı olarak simgeleştirmiştir.

şey otomatikman satın alınıyor... (...) Eh o zaman da, madem üretilen her şey otomatikman satın alınıyor, ben de daha çok üretime geliniyor. Ondan sonra da öyle bir durum geliyor ki, ne tüketici var, ne dıştüketicisi, ne dışsata malıcıları... O zaman kısır döngü, stoklama başlıyor. Ne ki stoklama çok pahalı bir iş, boşboşuna satın almak da öyle. Bu konuda aklımızı başımıza biraz toplamamız gerekiyor.”⁽⁹⁾ Size Mitterand’ın Avrupa Topluluğu ve bu toplulukta Fransız köylülerinin durumu konusundaki sözlerinden alıntı yapmıyorum. Onları özenle incelediğinizde görmeniz kaçınılmaz olan bir gerçek vardır: Topluluğa entegre olarak Fransız köylülerinin yaşam düzeylerini bugünkü koşullarda tutmak söz konusu edilirken bugünkü koşullar Fransız köylülüğüne kesinlikle yetmemektedir. Ve bu Fransız burjuvazisinin yıllardır çözemediği köylülük sorununun aşılabilir boyutlarda olduğunu gösteren belirgin kanıttır da. Bay Mitterand hem dünyaya açılma, serbest pazar ekonomisinin en önde savunuculuğunu yapmakta, hem de “eğer Avrupa Topluluğundan çıkarsak Fransız köylülerinin ürettikleri dünya piyasalarının fiyatları ile karşı karşıya kalır ki bu da bugün ellerine geçen yarısı demektir. Bu onların önlenemez açlığını ve sefaletini getirir” diyebilmektedir. Bay Herzog özgür pazar ekonomistlerinin içine düştükleri çıkmaz ve hiçbir zaman çözemeyecekleri, aşamayacakları derin uçurum, işte bu ikiyüzlüce gizlenmeye çalışılan derin uçurumda yatmaktadır. Ve dünya burjuvazisi bu uçuruma kesinlikle yuvarlanma durumuyla karşı karşıyadır.

Tüm bunlar bir yana ben asıl üzerinde şunun vurgulanmasına yapmak istiyorum size: FAO’nun son raporuna göre yalnızca Afrika’da 30 milyon insan açlık sorunuyla karşı karşıyayken, dünyamızda milyonlarca insan kötü beslenmeden ve de çocuklar açlıktan ölümlerine Fransız köylülerinin “biz çok ürettiğimiz için cezalandırılıyor” gerçeğine siz o pek ünlü özdeyişle “Kapitalist pazarın kusurları olarak bugüne değin getirdiklerini” dünya halklarına karşı sorumluluğunuzu” unutmadan sahiden nasıl aşarak gerçekleştirebileceksiniz? Nasıl aşacaksınız Doğu Blokundan, örneğin Polonya’da et üreten köylülerle Fransız köylülerini karşı karşıya getiren bir üretim anarşisini gıdasızlıktan Varşova’da, Prag’da, Afrika’da, Asya’da ve Moskova’da milyonlarca insan açlık sınırında beklerken, üretim güçlerinin yerini hiç değiştirmeden, yani üreticilerin devlet aygıtını yönetmelerine olanak tanımadan bu karmaşayı nasıl netleştireceksiniz? Siz dünyaya, gezegenimize sorumluluğunuzu unuttunuz mu yoksa? Ama hemen şunu anımsatmamda kaçınılmazlık vardır: Artık dünyamızı, gezegenimizi düşünmeden komünist olmak olanağı da kalmadı. Bay Herzog, Fransız köylülerinin “aç bir dünyada çok ürettiğimiz için cezalandırılıyor... Amerika tarım politikasıyla tüm dünyayı egemenliği altına almak istiyor” diye haykıran Fransız köylülerinin isyanına ya en doğru çözümleri getirmek zorundasınız, ya da Thiers alanında coplanan köylüler sizin “hukuk devletinin tarihsel kazanımlarından” sözeden komünist formülasyonunuzun hesabını çok ters bir yoldan, örneğin, faşist Le Pen kanalıyla önünüze koyarak sorgulayacaklardır. Başka hiçbir seçeneğinizin olmadığını görmekte ivedi davranmanız belki de çok şeyin gecikmesini hala önleyebilir...

Ne ki Fransız işçilerinin içinde bulunduğu durum Fransız köylülerinin durumundan hiç de ayrıcalıklı değil... Onlar sizin “hukuk devletinin tarihsel kazanımlarından” yola çıkan formülasyonunuzun geçerliliğini nasıl yitirdiğini kendi yaşamlarında yaşaya yaşaya görmektedirler. İşte çözmeniz gereken çetin örneği: 17 gündür, Renault-Cléon fabrikasında direnişte bulunan işçiler, tıpkı Thiers alanında dağıtılan köylüler gibi, 5 Kasım sabahı saat 3.30’da fabrikanın ünlü kapısı P4’ten polis ve güvenlik güçlerinin tepeden tırnağa silahlı saldırısına uğradılar. Çatışma yalnızca iki saat sürdü. Ve bu iki saat sonrasında güvenlik güçleri yeniden zırhlı arabalarına binerken fabrikada ışıklar yeniden yandı ve işçiler yaralı arkadaşlarını toplamaya başladılar. Çalışma bakanınız bayan Martine Aubry o günün sabahı zafer kazanmış bir kumandan edasıyla 200 yıldan beri burjuvazinin yineleye yineleye gittiği sözlerini basına açıkladı: *“Renault Cléon fabrikasında çalışma özgürlüğü yeniden sağlanmıştır”*⁽¹⁰⁾ *Çalışma özgürlüğünün* ne anlama geldiğini “pazar ekonomisinin” “pazarla sosyalizmi birleştirmek” şarkılarının en çok söylendiği bir zamanda Renault fabrikasının bir işçisi eline geçirdiği megafonda, güvenlik güçlerinin darmadağın ettiği yaralı arkadaşlarının ortasında tıpkı 200 yıldan beri haykırılan bir biçimde vurguluyordu: *“Savaşımız bitmedi. Şimdi işimiz sabah vardiyasına gelecek ekipteki yoldaşlarımızı silahlarını sırtlarına asmadan işe başlamamalarına inandırmak ve eylemimizi dimdik ayakta tutmaktır. Bize dimdik ayakta durmak ve kararlılık yaraşır.”*⁽¹¹⁾

Bu ses “silahlanmadan işe başlamamak” haykırışı “tarihsel kazanımlardan” söz eden bir Fransız komünistine hiç de yabancı değildir. Bu ses 1830 isyancılarının, 1848 ihtilalcilerinin, 1871 komünarlarının, 21.yüzyıla girerken taşıdıkları, Cheabriant alanında “Yaşasın dünya proletaryası” diye yoğunlaşa yoğunlaşa omuzladıkları tarihsel oluşumun sesidir. Bay Herzog, bu ses barikatlar gerisindeki komünarların sesinden bunca ayrı değil, bunca özdeşleşmişken 200 yıldır ne köylülerin, ne işçilerin sorununa gerçekten çözüm getirememiş burjuvalarınızın bundan sonra hiç de “şeytanlaşmayarak” ve de coplanan işçiler ve köylülerle birlikte nasıl barış içinde, eşsiz bir karma ekonomi modelinde yaşayabileceğini işçilerinize ve köylülerinize nasıl söyleyebilmektesiniz? Kendi yaşadığınızı gerçeklere bunca mı uzaksınız? Ve siz sahiden nasıl komünistsiniz? Ve siz kendinizi nasıl marksist olarak tanımlarsınız, Marks’ın “benim asıl keşfim proletarya diktatoryasıdır” tümcesine kendi gerçeklerinizde sırt dönerek...?

Aslına bakarsanız pazar dogmalarının paranın egemenliğini bayraklaştırdığı, malların, alım-satımın fetişleştirildiği yalnızca Fransa’da değil, tüm Avrupa’da sözkonusu olan “hukuk devletinin tarihsel kazanımları” değil, ırkçılık, despotizm, savaş ve işsizlik ve hortlayan her türden gericiliktir. Mallar, alım-satım, para, insansal değerleri değil, yukarda adını ettiğim ikincileri beraberinde getirir. Yeğlenmiş bir yaşam biçiminin doğal sonucudur bu. Tunuslu filozof Muhammed-

Allal Sinaceur, Belfort'ta yapılan "Satıcıların Avrupası mı, Yoksa İnsan Haklarının Avrupası mı" toplantısında⁽¹²⁾ durumu tam da üçüncü dünya ülke aydınlarının uyanık sorumluluğunda özetliyor: "1789'un idealleriyle hiçbir ilgisi kalmamış bir biçimde yüzüne insan hakları maskesi takmış bir pazar ekonomisi her yeri adım adım ele geçiriyor" diyor. Filistin ve Körfez savaşının sonuçlarına değinen Filistinli hukukçu Abu Sada "Arap-müslüman dünyasının parçalanmasından Avrupa sorumludur" diyor. Avrupa'nın içine düştüğü ideolojik boşluğu ve sonuçlarını felsefe profesörü Dominiçue Lecourt, Sovyet devriminin Fransız devriminin ideallerini aşarak yerine getireceği savı Doğu Avrupa ülkelerinin ve Sovyetler rejiminin yıkılmasıyla, şimdi Avrupa'da katolik restorasyon yolunun açıldığını söyleyerek, bunu gerçekleştirmek için de Papa Jean-Paul II'nin "Aydınlanma felsefesini yeniden yakalamak için" uğraş verdiğini vurgulamasında görmek olası. Ama bence en önemli betimlemeyi İrlandalı tarihçi Hugh Gough yapıyor: "1919'un Avrupasındayız baylar" diyor. "Alabildiğine kararlı bir ırkçılık ve milliyetçilik dalgasının yükselmesiyle karşı karşıyayız. Bu Fransız biçimi ulusal kimlik düşüncesine, yani bireyin kendini bütünleştirmek istediği liberal ve bireye açık ulusalcılık kimliğine tümüyle aykırıdır". Siz tüm bunlara bir komünist olarak kulağınızı tıkıyorsunuz. Siyaset bilimcisi Sami Nair'in salonda çılginca alkışlanan şu sözlerini de o nedenle duymuyorsunuzdur: "Sosyal, kültürel ve etnik dışlama olayları, yalnızca emirleri seven ve kendi dışındaki tüm başkalarına kan ırkçılığının bariyerlerini ören günümüz Avrupa'sında gitgide yoğunlaşıyor." Siz tüm bu tehlikeleri görmüyorsunuz bay Herzog ... en önce bir komünistin görmesi gerekirken siz görmüyorsunuz. Bir komünist için görmenin yetmediğini, bu korkunç tehlikelerle savaşmak için gerek ideolojik gerek örgütsel temelde savaşım verme zorunluluğunu da gözardı ediyorsunuz. Bu durumunuzla eski dışişleri bakanınız Claud Cheyson'dan bile geri düşüyorsunuz. O hiç olmazsa gerçekçi bir gözünleme yapıyor: "Yeniden XIX.yüzyıla döndük" diyor. Ve Guizot'nun özdeyişindeki konumdayız: "Zenginleşin".

Avrupa Topluluğu Bilimsel ve Teknoloji Program (FAST) direktörü İtalyan Ricardo Petralla her zamanki gibi gezegenimizin durumunu tam bir sorumlulukla açıklıyor, siz komünistleri aşarak: "Avrupa topluluğunun bağrında oligarşilerin yarışmacı ve hegemonyacı tutumu başka dünya tasarımlarının üstüne çıktıklarında demokrasi büyük bir tehlikeye girecektir. Bu anlamda böylesi bir Birleşik Avrupa, dünyalaşmayı ve insanlık koşullarının çeşitliliğini düşünmeme, gözetmeme riskini taşımakta, bu tutumumuz da Kuzey-Güney bölünmüşlüğünün derinleşerek kendi içine gömülmesini daha da çok gerçekleştirecektir."

Bizim, Güneyli komünistlerin gözünde Avrupa 1919'un da çok gerisinde ve tarihinin hiçbir döneminde olmadığı kadar tehlikeler içindedir. 1919'da bolşevikler vardı. Dünyamızı arıtacak ilkelerle örgütlenmeleri tüm güçleriyle sağlıyorlardı. Lenin o dönemde gerçekleştirdiği ilkelerle daha sonra Alman Nazizmini yenecek, dünyamızı kurtaracak, onun çağlar gerisine yuvarlanıp gitmesini engelleyecek birikimleri sağlıyordu. Dünyamız hiçbir döneminde yalnızca böylesine *zenginlerin* egemenliğine terk edilmiş değildi. Bolşevikler

yenilmiş değildi.

Ve Avrupa'da komünistler enternasyonal uyanıklıkları içinde görevlerini "melekleşmiş patronlarla birlikte yaşamak", "hukuk devletinin tarihi kazanımları" gibi, "sırtlarını dayamak" gibi aldatıcı düşlerin içinde tıkanıp kalmış değillerdi. Ünlü politik tiyatronun kuramcısı Piscator bile ilkelerini saptarken "İşçi sınıfının bilincinde ikircimlik yaratacak kurgulardan kesinlikle kaçınılmasını" vurguluyordu.

Bay Philippe Herzog, size bu satırları yazdığım sırada Mete Ekşi adlı bir Türk gencinin Alman faşistlerince öldürülen cesedi geldi ülkemize. Mete Ekşi Almanya'da teknik okuldaydı ve Alman-Türk Gençliği Dostluk Cemiyeti'nin etkin bir üyesiydi. Kafası neo-faşistlerin beyzbol sopalarıyla parçalanarak öldürüldü.

Televizyon ekranlarında günboyu Lenin'in parçalanmış yontularının vinçlerle başı gövdesi birbirinden ayrılmış kamyonlara yüklenen görüntüsünü yaşıyoruz. Kaldırılan her yontunun altından ırkçılık, faşizm, yabancı düşmanlığı, haçlar hortluyor. Haçlara gamaların takılması zamanının uzak olmadığını gösteren olaylar yaşanıyor Avrupanızda. Utanç duvarı diye nitelendirilen Berlin duvarının yıkılmasının ikinci yılıyla Hitler'in iktidara gelişini sağlayan ünlü Kristaller gecesinin yıldönümü aynı güne, 9 Kasım'a rastladı. Dazlak neo-faşistler sabaha dek ellerinde meşalelerle Kristaller gecesini "Reich Şehitleri"ne dönüştürerek kutladılar. Doğu Almanya'nın Halle ve Vismar kentlerinde tam bir terör estirdiler. Alman polisi izledi yalnızca... sizin izleyişiniz gibi. Göçmen işçilerin ya da sığınmacıların kampları basılır, evleri ateşe verilir, küçük çocukları öldürülürken de bu Alman polisi hep olayı bastırmaya sonradan yetişme yöntemini kullanır oldu. Bir yetkili "Alman polis şeflerinin yeni-nazilere sempatiyle baktıklarını" söylemesini umursamazlıkla mı karşılıyorsunuz...? Ya sizdeki durum bay Herzog... Le Pen'le nasıl başedeceğinizi bilemez duruma düşüşünüzün yarınki sorumluluklarını düşüneceğinize insanlarınıza hangi ninnileri söylüyorsunuz...? Tüm kent dışı mahalleleriniz içten içe gümbürdeyen volkanlar gibi... Harkislerin sorununu daha çözemediniz. Le Pen'in önünü kesebilmek için sağcı liderlerinizden Chirac yabancı işçilerden "pis kokulular", "domuz gibi çoğalanlar" diye söz ederken D'Estaing yerleşme hakkını daha geri formülasyonlarda "kan hakkında" çözülemeye çalışıyor. Faşist Le Pen kahkahalarla gülüyor bunlara: "Biliyorum ben" diyor, "Fransızlar bir şeyin aslını kopyasına yeğleler..." Ve siz düşler içinde "çoğulculuktan" "proletarya diktatoryasının" söz konusu olamayacağını söylerken Fransız burjuvazisi 10 yıl önce kaldırdığı idam cezalarını yeniden canlandırmak için meclise hazırlık dosyaları getiriyor. Bu idam cezalarının bir süre sonra Giscard d'Estaing'in sözünü ettiği "Fransa'yı istila eden yabancılar"dan kurtarmak için kullanılmayacağını güvencesini kim verebilir? Ooooo... çok mu abarttığımı söylüyorsunuz...? O zaman bana bay Herzog, Avrupa Parlamentosu üyesi de olduğunuzu anımsatarak, 1989 yılında Yeni-Kaledonya'da Fransız jandarmalarının sorgusuz sualsiz bir köşecikte kurşuna diziverdikleri üç gencin dosyasının ne olduğunu söyleyiniz. Bay Mitterand bu

dosyayı inceleyeceğini ve gerekeni yapacağını söylemiştir. İzliyorum ve üç genç köylünün adlarını veriyorum: Weneceslas Levelloi, Alphose Dianou, Waina Amossa. Paris'te bir Cezayirli kurtuluşçunun idamını onaylayan bir zamanların içişleri bakanı bay Mitterand, 1989'un sömürgeciliğinde kendi jandarmalarının cinayetinden hesap soracak bir erdemliliğe ulaştı mı, pek merak ediyorum doğrusu... Ama daha doğrusu adını ettiğiniz "hukuk devletinin tarihi kazanımları" bu hesabı izleyecek güce erişti mi yani?

*

Durum yalnızca sizde *vahim* değil. Majestelerinin 400 yıllık demokrasisinde durumlar içaçıcı değil. 1985 kelle isyanını zar zor atlatabilmiş Majestelerinin hükümetleri şimdi Birmingham endüstri kentinde olup bitenlerle nasıl baş edeceğini bilemiyor. İngiltere'nin bu en önemli endüstri kentinde etnik çatışmalar almış başını gidiyor. Bura halkının yarısı yoksulluk sınırında. %37'si ise yoksulluk sınırının da altında. %13'ü toplumdaki tam anlamıyla kopmuşluk içinde yaşıyor. Bu toplumdaki kopma ve marjinalleşme tüm adanın güney bölgesini kötü bir hastalık gibi sarıyor. Bu bölgeler bir papazın dediği gibi "majestelerinin Güney Afrika Cumhuriyetleri..."

Avusturya'da Neo-faşist Parti oylarını 3 kat artırarak Viyana Kent Meclisine 24 üye sokmayı başarıyor. Üzerinde durulması gereken çok önemli çarpıcı yan da şu: Adı özgürlük olan faşist partinin oylarının böylesine patlatmasına neden de, Avusturya hükümetinin Hırvatları desteklemesiyle Yugoslav federal ordusuna yenilen Hırvatların çoğunun, çoluk çocuk Viyana'ya sığınmaları. Onları "domuzlar evlerinize" diye kovan neo-faşist parti hiçbir partiye nasip olmayacak biçimde birdenbire oylarını 3 kat arttırıyor. Avrupa burjuvazisi yönetimin çıkılmaz sokağını belki de bu örnek en iyi biçimde sergiliyor. Hem komünistlere karşı savaşım verenleri destekliyor, hem de ondan kaçanları nereye sokacağını bilemiyor, faşizmin güçlenmesini sağlıyor. Bundan, eski bir nazi, Wehrmacht subayı olan bugünün Avusturya Cumhurbaşkanı Kurt Waldheim'in mutsuz olduğunu söylemeye cesaret edebilir misiniz? Komünist vicdanınızın tedirginliğinde...?

İrkçılık akımları gittikçe örgütlenerken ve kan dökerek yalnızca Fransa'da, İngiltere'de, Avusturya'da değil... Belçika'da yabancı düşmanlığı azgın bir deniz dalgası gibi kabarıken, 212 koltuklu Meclis'e Sosyal Hristiyan Francophone'lar 18, Sosyal Hristiyan Flamand'lar 39 milletvekili sokabilirlerken, aşırı sağcı neo-faşistler 13 milletvekili sokmayı başarabiliyorlar ve koalisyon hükümeti Flamlarla Francophon'ların en gericisi bir biçimde birbirlerine düşmeleri nedeniyle çatlıyor. Belçika'nın dağılıp dağılmayacağından bile kuşku duyanların sayısı az değil.⁽¹³⁾

Ancak bunca olumsuzlukların içinde olumlu şeyler de olmuyor değil bay Herzog... Örneğin Avrupa'nın çok ötesinde, bize yakın bir bölgesinde Tacikistan eski komünist devlet başkanı Rahman Nabiev oyların %58'ini alarak islamcılarının ve demokratik güçlerin adayı Nazarov'un %25'lik oyunu çok gerilerde bırakıyor,

ayrıldığı devlet başkanlığına yeniden seçiliyor. Ama görüyorum bir süre sonra metropollerinizde bu seçimi küçümseyecek, giderek demokratik olmadığını söyleyecek, belki sizin de içinde yer alacağınız görüşler sık sık ortaya atılacaktır. Tıpkı Doğu Blokunun Batılılarca teslim alınmasından sonra yapılan o pek önemsemediğiniz özgür seçimlerde komünistlerin kazanması gibi. Örneğin Arnavutluk'ta... Örneğin Bulgaristan'da... Bir bakıma Romanya ve Azerbeycan ile öteki Doğu Sovyet Cumhuriyetlerinde yapılan seçimleri hep komünistlerin kazanması gibi... Son örneği Tacikistan, Kazakistan ve Ukrayna... Ukrayna'yı tanıyıp tanımamak ta kapitalist başkentler sakıncalarını apaçık belirtiyorlar. Çünkü Ukrayna Cumhurbaşkanı hala, siz Batılı komünistlerin Lenin modelinin geçersizliğini deklare etmenize karşın o Lenin'den saygıyla sözaçıyor... "Lenin büyük bir hümanistti her şeyden önce", diyor ve ekliyor "... İnsanın insan tarafından sömürülmesinin de amansız ve yeminli bir düşmanıydı..." Polonya'da bile seçimi komünistler aslında yitirmiş değiller bay Herzog... En sağcısından, en liberaline dek 27 partinin katıldığı Polonya seçimlerinde, Batı tüm desteğini Demokratik Birlik Partisine vermesine karşın, onlar 62 sandalye elde ederlerken, eski komünistlerin oluşturduğu parti 60 sandalye ile siyasal erkin nöbetinde bekliyor. Sizin hangi partiniz, hem de toplumsal yapılanmalarda köklü ve toptancı değişiklikler yapmış olsun da 45 yıl ülkeyi yönettikten sonra seçimlerden yine de burnu kanamadan çıkabilsin, hangi partiniz gerçekten bu gücü gösterebilir yaşadığınız toplumsal nesnellikleri irdelerseniz...

"Türlü hile ve vesiselerle" siyasal erkten uzaklaştırılmış, partileri yasaklanmış komünistler Doğuda direnirlerken Avrupa'da, hem de sizin burnunuzun dibinde, örneğin İtalya'da da seçimleri faşistler kazanıyor.⁽¹⁴⁾ ... Lombardia Cephesi'nin kazandığı başarıdan Mussolini geleneğinin canlı anılarını yaşamlarında hala sürdürenler dehşete kapılıyorlar. Lombardia Cephesi faşist eğilimli ama bir parti bile değil... Büyük ölçüde mafya etkinliğindeki bir oluşum... Hristiyan demokratlar 7,6 puan yitiriyorlar, sosyalistler geriliyorlar ve Achille Occhetto'nun komünist adını silip attığı demokratik sol partisi göçüyor. Brescia'daki sonuçlardan sonra şimdi faşistler ilk hedefleri belediye başkanlığına yöneliyorlar büyük ölçekte örgütlenerek... "Hukuk devletinin kazanımlarının" belki de en tipik örneğini İtalya oluşturuyor bay Herzog, burnunuzun dibindeki İtalya... Dışişleri Bakanı Gianni de Michelis Berlin duvarı çökertilince "sosyal demokrasi komünizmi yendi" diye sevinç çığlıkları atıyordu.⁽¹⁵⁾ Faşistler Avrupanızda hiçbir zaman siyasal erkten uzağa düşmediler bay Herzog, sizin tüm özgürlük, tüm hukuk devleti kazanımlarından sözetmenize karşın. Onlar yeni kılıklarda Avrupa demokrasilerinin illegal, görünmeyen su altındaki kadrolarını oluşturmayı sürdürdüler. Cumhurbaşkanı Cossiga Nato'nun yeraltı uzantısı Glodia'nın İtalya'daki yasadışı eylemlerinden kendisinin sorumlu olduğunu söylemesi bunun en tipik örneği. Cossiga'nın bu davranışı açık yüreklilikten değil, cumhurbaşkanlığından istifa etmemekle Glodia'nın yeraltı eylemselliklerini bütünüyle gizleyebilmek. Sicilyalı yazar Leonardo Sciascia mafya ile başa çıkabilmek için "Hristiyan Demokrat Partiyi kapatmak gerek" diye yazmıştı.⁽¹⁶⁾ Bir başka görevli, Umberto

Santino açıkça “Mafyanın bir numaralı partisi Hristiyan Demokratlardır” diyor-du. Ama Mafia konusunda gerçekten en yetkili yargıç, o nedenle de en yetkin uzman olan Giovanni Falcone bence asıl üstünde durulması gereken özdeyiş biçimindeki şu açıklamasını yapıyordu: “Mafya’dan daha çok devletten korkuyorum.”

Hristiyan demokratların dışişleri bakanı sosyalist de Michelis “sosyalizm komünizmi yendi” diye etekleri zil çalarken sosyal demokrasinin halklara karşı ihanetinin en tipik örneğini vere dursun, bay Cossiga kendisini hesap vermesi için Cumhurbaşkanlığından istifaya çağırın partisinin amblemini bile değiştirmiş, komünist adını atmış Achille Occhetto’yu “utanç verici saldırılarından dolayı” kınıyarak “bu yöntemlerin yıkılan reel sosyalizme nostaljik bağlantıdan, Stalinizmesinlenmelerinden kaynaklandığını” söyleyerek istifa etmeyeceğini açıklıyor.

Komünistler adlarını değiştirse bile kendilerini yeryüzünden silip atıncaya dek savaşımalarını sürdüreceklerin kimler olduğunu görüyor musunuz bay Herzog? Bu örneği, Fransız Komünist Partisi’ni demokratikleştirme adı altında iyice sulandırıp, sosyalistlere teslim girişimlerinde bulunan siz “yeniden temellendiriciler”in de başına gelmemesi için veriyorum.

Hayır bay Herzog, içinde yaşadığınız Avrupa, tarihçi Hugh Gough’un “1919 Avrupasındayız” saptamasından daha da geri. Ben 1919 Avrupasına bile razıyım. Yugoslavya’da oluk oluk kanlar akıyor burnunuzun hemen dibinde... Vukovar ve Dubrovnik kentleri Hitler Almanyasının Yugoslavya’ya saldırmasındaki yıkıntı görünümüleri ve cesetleri taşıyor televizyon ekranlarına... 70 yıldır hiçbir milli gün kutlamamış, ama hep enternasyonalist şölenni kutlamış olan Sovyet cumhuriyetlerini parçalayıp böldükten sonra oralarda şimdi milliyetçilerin birbirlerinin kanını nasıl oluk oluk akıttıklarına değinmeyeceğim ama, Paris’te yere göğe koyamadığınız, her yazdığını hemen çevirip yayınladığınız Çekoslovakya Cumhurbaşkanı yazar Vaclav Havel’in Slovaklarla Çeklerin birbirlerine düşmeleri, cumhuriyetin bir kan gölü içinde boğulup gitmemesi için gösterdiği çabalara “demokrasi”ye “hukuk devletin tarihi kazanımlarından” sözeden düşlerinizden sıyrılıp yardımcı olmanız, kendisine -gücünüz varsa- el uzatmanız gerektiğini söylemekle yetineceğim.

Ve bay Herzog, kan döke döke faşizme kararlı bir biçimde yürüyen böyle bir Avrupa hergün korkunç biçimde silahlanıyor. NATO yetmiyor kendisine. Batı Avrupa Birliği’ni oluşturuyor. Silahlı güçlerini yeniden düzenliyor. O da yetmiyor. “İvedi Müdahale Gücü” oluşturuyor. Ve bu gücün 100 bine yakın silahlı gücünün bir erdeki savaş gücü NATO standartlarının tam beş katına ulaştırılıyor. Avrupa Topluluğu ayrıca Avrupa savunması için kendi silahlı gücünü oluşturma ilkesini NATO’nun son toplantısında onaylatıyor. Sosyalist başkanınız nükleer silah üretimini yasaklayan kararlara imzasını atarken tam bir ikiyüzlülük örneğiyle Fransa’nın kendi gereksinimi için nükleer bomba üretimini sürdüreceğini açıklıyor. Çağımızın belki de en teknolojik yeniliklerle donatılacak Hades (cehennem) bombardıman uçaklarının yapımından cayılmayacağı hükümetinizce açıklanıyor. Boris Yeltsin’in kendisini “sizi 74 yıldır Kremlin’de görmek için

bekledik” dediği sağıcı parti lideri ve Paris Belediye Başkanı Jacques Chirac, hükümetinizin askeri bütçeyi arttırmasını destekleyerek daha da ileri gidiyor, bunu yeter görmüyor: “Fransa askeri bütçesine yeni ekler yapmak zorundadır” fetvasını veriyor.⁽¹⁷⁾ İngiltere nükleer başlıklı Trident füzelcrinin yapımından caymayacağını, tam karşıtı, projeyi hızlandırdığını açıklıyor. Amerika tüm silah indirimi antlaşmalarına karşı bölgesel savaşıları içeren “Çok Seçenekli Caydırıcı” stratejisine kaynak aktarmayı sürdürüyor. Yıldızlar Savaşı projesi kendi kaynaklarından yoksun bırakılmıyor...

Görünürde düşmanın kalmadığı bir dünyada bu azgın silahlanma sayrılığı neden peki bay Herzog? Nedenini düşündünüz mü? Çünkü dünya burjuvazisi kendi içinde müthiş bir entegrasyonun süreçlerini yaşarken teslim aldığı dünyayı yönetemeyeceğini, kendisiyle gezegenimiz arasındaki uçuruma yuvarlanıp gitme tehlikesini önlemek için, her zaman yaptığı gibi silahlarına daha çok sarılıyor... daha çok silahlanıyor kendi faşizminin önünü aç aça... kendi derin humması içinde.

Ama hummanın nöbetleri içinde başka sesler de duyuluyor. Renault fabrikasının işçisi: “savaşımız bitmedi...” diye haykırıyor fabrikasının kapısı önünde... “Silahlarımızı sırtımıza asarak tüm gücümüzle direnmeliyiz...” Ve Paris sokaklarını dolduran yüzbinlerce köylü haykırıyor: “Aç bir dünyada çok ürettiğimiz için cezalandırılıyorz”... Ve sizin, kapitalist metropollerdeki demokrasinin tarihi kazanımlarını vurgulayan sözlerinizden çok metropollerin işçisiyle köylüsünün haykırıları üçüncü dünya ülkelerinin devrimci mücadelelerine daha çok yansıyor, oralarda yankılanıyor gezegenimizin yarınını, insanoğlunun tüm geleceğini belirleyecek olan yeni oluşumlar içinde...

III

*“Danimarka (Avrupa diye algılayınız) bir hapishanedir dostum;
duvarlarında kulaklar olan bir hapishane...
Ama insanların kulakları yok...”*
Hamlet

21.yüzyıla girerken, “nasıl bir dünya kavramı?” diye soruyorsunuz. “Karşılıklı kamplar dönemi bitti artık” diye yanıtıyorsunuz yeni dünya kavramınızı. “Halklar adına ve onlar için egemenlik kurmadan işbirliğini gerçekleştirmektir” sizce sözkonusu olan. “Bu da Avrupa’da ve dünyada egemen halkların sıkı sıkıya ortaklaştığı yeni kurumları gerektiriyor”. Böyle bir kurum var bay Herzog, 7 Kuzeyli zengin ile dünyanın tüm öteki halklarını alabildiğine sıkı sıkıya bağlayan bir kurum: Emperyalizm. Hergün kendi kendini yenilemesini bilen, şimdi ulus-suzlaşma aşamasına uzanan bir emperyalizm.

Tarihinin hiçbir döneminde insanoğlu böylesine iki büyük kampa bölünmedi. Doğu Avrupa ve Sovyetlerin dağıtılmasından sonra bu kampın, sizin yadsımanıza karşın, “karşı karşıya düşmüş kamplar dönemi bitti” demenize karşın, bu iki

büyük kamp yiyeceklerinden içeceklerine, ısınmalarından barınmalarına, hayat ortalamalarından üretimlerine, üretimlerinden tüketimlerine değin Montherland'ın "Ölü Kraliçe"de dediği gibi "nefretlerinden sevgilerine değin karşı karşıya düşmüş iki dünya" olarak hiç bunca belirlenmemiş, hiç böylesine karşı karşıya düşmemişlerdi. Örneğin Paris'in herhangi bir banliyösünde yaşayan orta halli bir ailenin kazancı Güneydoğu Asyalı, kırsal kesimde oturan bir ailenin gelirinden 100 kat daha çok. Bir New York'lu avukatın yalnızca bir saatte kazandığını, örneğin bir Filipinli köylünün kazanabilmesi için tam tamına iki yıl çalışması gerekiyor. Abarttığımı mı sanıyorsunuz yoksa bay Herzog... O zaman size Otowa Üniversitesi'nde sizin gibi ekonomi profesörü olan Michel Chossudovsky'nin *Le Monde Diplomatique*'in Eylül sayısındaki, Dünya Bankası verilerine ve tümüyle istatistiklere dayanan incelemesini öneririm.

Amerikalıların bir şeyler atıştırdıkları fast-food restaurant'larında ve süpermarketlerinde 1 yılda tükettikleri Pepsi ve Coca Cola tutarı 30 milyar dolar. Bu, örneğin zavallı Bangaldeş halkının bir yıldaki üretiminin hemen hemen iki katı. Ve bu yılın muson hortumlarında 300 binden çok Bengaldeşli sellere kapılıp boğulurken, Amerikalılar fast-food'larında cola tüketimlerini sürdürüyorlardı. Veba salgınında ölenlerin dökümünü Avrupa Parlamentosu üyesi olarak elde etmeniz hiç kuşkusuz zor değildir. 50 Haitilinin bir yılda tükettiğini tek bir Amerikalı tüketiyor. Hiç kuşkusuz bu 1 Amerikalı Harlem ya da Baby Doc Duvalier'de oturan yoksul, sokaklarda yatan, uyuşturucu tutkunu Amerikalı değil. Olayı bu boyutuyla da düşündüğünüzde bencil tüketimin kimlerde nasıl oranlarda yoğunlaştığını görürsünüz. Ve bu yumağın çözülmesi çağdaş marksistlerin hep gözden kaçırdıkları bir olgu olarak üzerine eğilinmesi gereken bir görev gibi onları bekliyor. Latin Amerikalı yazar Eduardo Galeano ilginç bir soru yönlendiriyor: Bu 50 Haitili bir gün tıpkı Kuzey Amerikalı gibi tüketmeye karar verirse, dünyamızın hali nice olur?(18) Hiçbir şey okumadım Eduardo Galeano'dan, ama sezinlediğim kadar bir komünist değil Galeano... Sizin gibi partinin ekonomi seksiyonu başında bulunan komünistleri düşününce, insanın "aman iyi ki komünist değil" diyesi geliyor. Okuyunuz bay Herzog, lütfedip okuyunuz Galeano'nun o incelemesini. Göreceksiniz ki bu 50 Haitilinin böylesi bir olanağı yoktur. Çünkü yalnızca 7 zengin dünyamızı hallaç pamuğu gibi atıp, dehşetli yoksullaştırırken, dünyamızın üçüncü dünya insanların ülkelerine Kuzeyliler gibi yaşama olanağını vermesi zaten fiziksel olarak olanaksızdır... Ayrıntılarına girmiyorum... Okuyunuz diyorum...

Yoksa Dünya Bankasının 1988 yılını içeren ve de 1990 yılında yayınlanan "Dünya Gelirlerinin Paylaşılması" raporunu da mı görmediniz? 5 milyar 101 milyon insanın yaşadığı gezegenimizde yoksullar 4 milyar 317 milyon nüfuslarıyla yeryüzünün %84,6'sını oluştururken, gelirden aldıkları pay yalnızca %21,8. Böyle bir dünyada yaşayan 784 milyon zengininin oluşturduğu Kuzeylilerin ise dünya gelirinden aldıkları pay %78,2.

Bay Herzog 784 milyon insan dünya gelirinin %78'ine el koyarken ve de 4 milyar 317 milyon insan bu gelirin yalnızca %21'ini alırken, nasıl olur da bir

komünist olarak “karşı karşıya düşmüş kamplar dönemi bitti” der ve yeni dünya kavramınızı böylesine gerçek dışı varsayımlara oturtmaya kalkışsınız? Hele bu yoksulluk içinde yaşayan 4 milyar insanın konumunu biraz daha açarsanız, göreceğiniz gerçekler, gözlerinizi yummaya çalışsanız bile bir süre sonra Paris’in kendini örmeye çalışan faşist duvarlarını bile aşip, önünüze düşecektir: Yoksullar diye gruplandıklarıımızın da yoksulları var. Yani: 4 milyar yoksulun asıl çoğunluğunu oluşturan 2 milyar 884 milyon insan -ki dünya nüfusunun %56,5’ini oluşturmaktadır- yılda yalnızca kişi başına 320 dolar gelirle yaşamlarını sürdürmektedirler. Öteki -orta gelirli ülkelerin- 1 milyar insanı da yalnızca kişi başına 1930 dolarla yaşamaktadır. Bu rakam bir avuç zengin ülkede kişi başına 17 080 dolar olarak kendini göstermektedir... İşte bay Herzog dünya burjuvazisi bu uçurumdan korkmaktadır. Bu uçuruma yuvarlanıp gitmekten. Tüm silahlanmaların ardı arkası kesilmeyen o humması böyle bir dünyada yaşamaktan ve bu dünyayı silahların denetiminde tutmaktan başka çözüm getirememekten kaynaklanmaktadır. Çünkü Dünya Bankasının raporuna göre bu yüzyılın sonunda, yani 21.yüzyıla girerken dünya nüfusu 6 milyar olacak ve bu 6 milyarın 5 milyarından çoğu daha da yoksullaşmış koşullarda yaşayacak.

Bay Herzog böyle bir dünyaya İSYAN edilir. Böyle bir dünyada insan olarak yaşamın tek onurlu yolu *sürekli isyan* içinde yaşamaktır. Bir komüniste düşense, bu isyanı tüm dünya halklarının mutluluğuna götürecek ideolojik ve örgütsel çalışmaları tamamlamak ve dünya halklarına bu komünistlerin dünyayı nasıl algıladıklarını net bir politik ve ekonomik projeye sunabilmektir. Size bir de kapitalist metropollerdeki insan sefaletlerinden söz etmek istemiyorum. Yalnızca şunları söylüyorum: İngiltere’de 140 bin kişi evsiz barsızdır. Yalnızca NewYork kentinde 80 bin kişi sokaklarda barınmaktadır. Ve başkanınız bay Mitterand 90 milyar bütçe açığıyla “Biz kalkınmış ülkelerin en az borçlusuyuz” diye övünmektedir. İşsizlik oranlarını ve bu oranları sübvans eden mekanizmaları nasıl güvence altına alacağını bilemeyen bir sistem yeryüzünden “hukuk devletinin tarihi kazanımlarına” yani: 1793 Convention’undaki “*Halkın haklarına karşı gelindiğinde ayaklanma halkın tümü ya da bir bölümü için hakların en kutsalı, ödevlerin en kaçınılmazıdır*” ilkesine “*sırtımızı dayayarak*” silinip atılmalıdır.

Böyle bir dünyada sizin “birlikte yaşama” düşünüzün olanaksızlığına Lenin’in 1 Mayıs 1919’da devrimin 1.yıldönümünde, metalurji işçilerine söylediği şu sözlerdeki düşün diyalektik gerçeğini yeğliyor, bu düşün gerçekleşmesinden başka hiçbir çözümü kalmamış insanoğlunun yeryüzü mücadelesinin sorumluluğunu yüklenmeyi yeğliyoruz:

“Torunlarımız kapitalist çağın kalıntılarıyla, belgelerini büyük bir merakla izleyecekler. Nasıl olur da özel kişilerin ellerinde bulunabilir yiyecek-içecek maddelerinin alım-satımı; fabrikalar ve işletmeler nasıl olur da özel kişilerin ellerinde bulunabilir... Bir insan başka bir insanı nasıl sömürebilir; çalışmadan nasıl sırtüstü yaşayabiliyordu bir takım insanlar? İşte tüm bunları kafalarında canlandırmakta zorluk çekecek torunlarımız...”⁽¹⁹⁾

Kaynakça:

- (1) *Critique du droit politique hégélien*, Paris, 1975, s.201.
- (2) *Le Monde*, 2 Kasım 1991
- (3) *Le Monde*, 1 Kasım 1991
- (4) *Le Monde*, 8 Kasım 1991
- (5) *Le Monde*, 26 Temmuz 1991
- (6) *Le Monde*, 11 Ekim 1991
- (7) *Le Monde*, 21 Kasım 1991
- (8) *Le Monde*, 1 Ekim 1991
- (9) *Le Monde*, 23 Ekim 1991
- (10) *Le Monde*, 6 Kasım 1991
- (11) *Le Monde*, 6 Kasım 1991
- (12) *Le Monde*, 25 Eylül 1991
- (13) *Le Monde*, 28 Kasım 1991
- (14) *Le Monde*, 28 Kasım 1991
- (15) Bkz: Orhan İyiler: *Kuzeylilerin Pyrrhus Zaferi Ya da İtalyan Dışişleri Bakanına Açık Mektup*, 10 Eylül Dergisi, Şubat 1990
- (16) *Le Monde Diplomatique*, Mart 1991, *Klanların ve Gizli Güçlerin Elindeki İtalya*, François Vitrani
- (17) *Le Monde*, 1 Ekim 1991
- (18) *Le Monde Diplomatique*, Ekim 1991
- (19) Orhan İyiler, *Bir Gün Bile Yaşamak*, Eksen Yayıncılık, İstanbul, 1992

BİRGÜN BİLE YAŞAMAK

Orhan İyiler

EKSEN YAYINCILIK

Guraba Hüseyinağa Mah., Şekerci Sk., Emel Apt., No:25 / 2,

Aksaray / İSTANBUL Tel: 525 59 61

ÇIKTI

Politik birliğe giden yolda Avrupa Topluluğu*

1.Bölüm: Ortak Dış ve Güvenlik Politikası

Savaş sonrasında iki karşıt kutuplu düzeninin yıkılışı, Almanya'nın birleşmesi ve Sovyetler Birliği'nin parçalanıp yıkılmasından sonra, bir yandan ABD ve Batı Avrupa arasındaki ilişkilerin, diğer yandan da bunların Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği ile ilişkilerinin yeniden yapılanması sözkonusudur. Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği'nde pazar ekonomisine dönüşümle birlikte bir bölünme, parçalanma ve yeni ulusal devletlerin oluşum süreci cereyan etmesine karşılık, Batı Avrupa'da birleşme süreci devam ediyor. Avrupa Topluluğu'nun standartlarına uygun olarak büyük serbest ticaret bölgelerinin oluşturulması doğrultusunda 12 AT ülkesi ve 7 EFTA (Avrupa Serbest Ticaret Birliği) ülkesi arasında kısa bir süre önce yapılan anlaşma, - ilerleyen entegrasyona ve aynı şekilde iki Almanya'nın birleşmesinden sonra, Almanya'nın Avrupa Topluluğu Politik Birliğini federe devletler topluluğu olarak güçlendirmeye şimdi daha fazla hazır olmasına dikkat çekmektedir. Başbakan Kohl, çok daha güçlü büyük bir Almanya'ya karşıtlığın yalnızca Almanya'nın kendisini AT çerçevesine çok daha sıkı bağlamaya hazır olmasıyla frenlenebileceğini biliyor.

Politik birlik hedefiyle Almanya kendi üstünlük çıkarlarını gözetmektedir. Ortak bir para birimi ve merkezi bankayla, ortak bir dış ve güvenlik politikasıyla (GASP), ortak bir içpolitika ve anayasal haklar politikasıyla (iltica ve göçmen yasası, Avrupa polisi, terör ve uyuşturucuyla savaş, ortak sınır kontrolü vs.) ve Avrupa Parlamentosu'nun haklarının genişletilmesiyle ekonomi ve para birliğinin (WWU) yaratılması arasında politik bir bağlantı kuranlar Kohl ve Genscher'di.

Hollanda'nın Maastricht kentinde (9-10 Aralık 1991) yapılacak AT Zirvesinde, politik bir birliğin oluşturulmasına ilişkin önceden yapılmış AT sözleşmeleri genişletilecektir. Almanya'nın amaçlarıyla ölçüldüğünde, bu, kısmen, önemli bir geri adım atma olacaktır, zira her zaman olduğu gibi farklı politik alanlarda, kısmen aşılamayan çıkar karşıtıkları ve çelişkiler mevcuttur. Mamafih Maastricht, AET

* İki bölüm halinde "D./Batı Berlin" imzasıyla yayınlanan bu yazı Almanya'da yayınlanan "Arbeiterkampf" dergisinin 336 (Kasım 1991) ve 337. (Aralık 1991) sayılarından çevrilmiştir.

6' lısının yaptığı Roma anlaşmalarının "Birleşik Avrupa Sözleşmesi"nde (1985) ilk revizyonundan sonra, Avrupa Birliği'nin entegrasyonuna giden yolda yeni bir yapı taşı olacaktır.

Bundan sonrası, tamamıyla AT entegrasyonunun en önemli bölümü "ortak dış ve güvenlik politikası"yla (GASP) ilgilidir. Burada, yalnızca AT içindeki farklılıklar ve farklı çıkarlar sözkonusu değildir, tersine bununla ABD ile ilişkilere de halel getirilecektir.

Avrupa Topluluğu'nun ortak dış politikası

Dublin (Nisan 1990) ve Roma (Aralık 1990)'daki Avrupa Topluluğu zirvelerinden bu yana, 12 AT devletinin başbakanları ortak bir dış ve güvenlik politikası (GASP) geliştirme niyetlerini açıklamışlar ve dışişleri bakanlarını Maastricht'te imzaya hazır bir anlaşma taslağı sunmak üzere hazırlık yapma konusunda görevlendirmişlerdi.

Bu 12 devlet ortak dış politika konusunda "Avrupa Politik İşbirliği" (EPZ) çerçevesinde sıkı bir işbirliği içinde çalışıyorlar, maaafih oybirliği prensibi ve anlaşmada sözü edilmemiş durumlarda veto hakkı hala geçerlidir. Böylece dışişleri bakanları yalnızca en küçük ortak tabanda anlaşabilecekler. AT ortak dış politikasının sınırları Körfez savaşında, ancak en belirgin şekliyle güncel Yugoslavya sorununda ortaya çıkmıştır. Öyleki, örneğin FAC kendi istemlerini, kısa bir süre önce Sırbistan'a karşı kararlaştırılan yaptırımlar çerçevesinde gerçekleştiremedi ve bunlardan kısıntılar yapmak zorunda kaldı.

Bugüne kadar Almanya, Slovenya ve Hırvatistan'ın diplomatik tanınması konusunda diğer AT ülkelerinin ağırlıklı bir çoğunluğu tarafından durduruldu. Ama burada yalnızca diplomatik tanımın zamanı bir rol oynamıyor, tersine bu işin devamında ortaya çıkacak sonuçlar ve etkilenmelerle ilgili farklı tahminler de rol oynuyor. AT ülkeleri arasındaki görüş ayrılığı, Yugoslavya'nın şimdiye kadarki biçimiyle devam etmeyeceği noktasında değildir, Hollanda ve İngiltere dışişleri bakanları, şu anda diplomatik bir tanımın Sırlar ve Hırvatlar arasındaki çatışmaları daha da keskinleştirebileceğinden hiç de haksız yere korkmuyorlar.

Bu iki ülke, sonunda Slovenya ve Hırvatistan'ın devletler hukuku kurallarına göre tanınacağı, Yugoslavya'da konfederatif bir devletler birliği çerçevesinde politik bir çözümü öne çıkarıyorlar. Buna karşılık Almanya ise, tamamen ters bir yolu, Birleşmiş Milletler bayrağı altında barış birliklerinin oraya yerleştirilmesini de kapsayan, diplomatik tanıma temelinde politik müzakereleri tercih ediyor.

Yugoslavya sorunu, AT'nin hala ortak bir dış politikadan ne kadar uzak olduğunu ve farklı dış politik çıkarların tek bir şemsiye altına toplanmasının ne kadar zor olduğunu göstermektedir.

Bu arada ortada, şimdiye kadarki EPZ'yi (Avrupa Politik İşbirliği) geçersiz kılacak, Hollanda'nın hazırladığı ortak bir dış politikaya ilişkin bir anlaşma taslağı var. Bu taslağa göre, 12 ülkenin başbakanı daha sonra kendi dışişleri bakanlarının uygulayabilecekleri ortak ana çizgileri belirlemelidir. AT'nin yükümlülüklerini

kapsayan dış politik alanlar KSZE-Süreci'ni, Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa'yla, Akdeniz bölgesi ve Ortadoğu'yla ilişkiler, silah ihracatı ve bunun kontrolü, silahsızlanma ve "Avrupa Silah Acentası"nın kurulması gibi potansiyel "Ortak Eylemler" olarak adlandırılabilir şeyleri kapsayacaktır.

Bu teklifte yeni olan, yukarıda tanımlanan alanlarda gelecekte oybirliği prensibinin kaldırılıp, yerine "mutlak çoğunluk" prensibinin geçerli kılınmasıdır. Ortak dış politik adımlarda karar vermek için 8-9 oy yeterli olabilecektir. Bu tasarıya İngiltere'nin ulusal devlet egemenliğine halel getireceği gerekçesiyle prensipte itirazları vardır. Aynı şekilde Danimarka ve Portekiz de yedek olarak kullanılmaktan korkmaktalar.

Buna rağmen 12 AT ülkesinin başbakanı, İngiltere'nin de birlikte hareket etmeye hazır olacağı dış politika alanlarında birleşebilirlerse, Maastricht'te bir birlik düşünülebilir. Ama bu, bu somut durumda Yugoslavya anlamına gelecektir ki, bu alan (şimdilik) parantez içinde kalacak ve uzun süreli görüşmeleri gerektirecektir.

"Avrupa Savunma Birliği"nin çekirdeği olarak BAB (Batı Avrupa Birliği)

Ortak güvenlik ve savunma politikasında AT ülkeleri bugüne kadar, özellikle bu sorun NATO'yla ilişkilere ve böylece de ABD'yle ilişkilere dokunacağı için, ortak bir görüşe varamadılar.

Avrupa Topluluğu Komisyonu Başkanı Jaques Delors, bu yılın bahar aylarında AT'nin "Hızlı Müdahale Birlikleri"nin kurulmasını teklif etmişti; bu teklifi İtalya ve İngiltere ortak bir girişimde ele aldılar. Ama böylece de diğer AT devletlerinin reddiyle karşı karşıya kaldılar.

Nihayet Ekim ayında, Almanya ve Fransa'nın "Avrupa güvenlik ve savunma ortaklığı" için bir girişimi oldu. Kohl ve Mitterrand, Strasburg'daki halihazırda varolan 5 bin kişilik Alman-Fransız taburunun dışında, diğer AT üyesi devletlere de hizmete hazır 20 bin askerden oluşacak ortak bir kolordunun da kurulacağını açıkladılar.

Ayrıca onlar, her iki kurum arasındaki "organik ilişkilerle" AT'nin "savunma politikası ortaklığı"nın bir çekirdeği olarak "Batı Avrupa Birliği"nin (BAB) genişletilmesini talep ediyorlar. Burada BAB, hem AT ülkelerinden Yunanistan ve Danimarka'nın, hem NATO ülkeleri olan Türkiye, İzlanda ve Norveç'in daha ilerideki katılımlarına açık olmalıdır. İrlanda veya İsveç'e gözlemci statüsü verilebilir.

BAB'ın esas güçlüğü AT ve NATO'yla ilişkisidir. Alman-Fransız girişimi, bu güçlüğü gidermek için BAB'ın "tamamlayıcı yapılanması"nın teklif ettiler. Onlara göre BAB'm oturum merkezi Londra'dan Brüksel'e kaydırılmalıydı. BAB'ın kurulmakta olan Planlama ve Koordinasyon Kurmayı NATO ile sıkı bir işbirliğine girmek zorundaydı.

Askeri alanda özel BAB-güvenlik güçleri oluşturulmasına gerek yoktur. Alman

tümeninin kendisi Fransa'yla birlikte oluşturulan ortak kolordunun bir parçası olarak NATO'nun yetki alanında kalacaktır. Yalnızca NATO'yla sıkı bir uzlaşma içinde ve belirli şartlar altında NATO-güvenlik güçleri özel BAB-komutasına verilmelidir. BAB, lojistik, keşif ve nakliye alanlarında daha sıkı bir işbirliği istemektedir.

Kohl ve Mitterand'ın görüşüne göre, İngiliz-İtalyan girişimi karşısında Alman-Fransız girişiminin yararları, AT-NATO-BAB üçgenindeki net politik sınıflandırma ve dikkatli düzenlemede bulunmaktadır. BAB'm açık bir şekilde NATO'yu politik ve askeri bakımdan tamamlayıcılığı, hem ABD'nin "Avrupa'nın hüviyeti"ni, hem de Fransa'nın NATO'yu ortak Avrupa güvenliğinin tartışmasız politik kurumu olarak kabul etmesini olanaklı kılacaktır. Tersi olarak, Fransa ve Almanya'nın bakış açısından ayrılarak, "Avrupa Savunma Ortaklığı" yönünde mümkün ilk adım AT çerçevesinde atılmıştır.

Alman-Fransız teklifinde İngiliz-Fransız atom silahlarından kesinlikle sözedilmiyor. Uzun vadeli amaçlarını korumaya yönelik çabaları sözkonusu olduğunda, Almanya şu ara uyuyan köpekleri uyandırmamaya hazır görünüyor. "2+4" sözleşmelerine de bağlı olarak Almanya atom silahları olmaksızın yaşamak zorunda olmayı ve atom silahına sahip bu iki Batı Avrupalı gücün atom silahları üzerinde karar verme gücünü sessizce onaylamaktadır.

Mamaafih, Alman-Fransız teklifinin kendisi BAB'a üye ülkeler arasında tartışmalı kalıyor. BAB ülkelerinin 9 dışişleri bakanının yaptığı konferansta iki itiraz ileri sürüldü. Birincisi, İngiltere'nin BAB'ın AT'nin bir organına dönüşmesini açıkça reddetmesidir. Hollanda ve İngiltere birlikte "Avrupa opsiyonu"nu (kimliğini) lüzumsuz ve NATO'yu da ortak bir birleştirici kurum olarak tamamiyle yeterli buluyorlar. İngilizler bundan başka "tamamlayıcı yapılanmalara" işaret ederek, burada gereksiz yere NATO'ya rakip olabilecek çifte bir yapılanma inşa edileceğini ileri sürüyorlar.

İkinci itiraz yine İngilizlerden geldi. Bu itiraz BAB'ın çok geniş alana yayılan hareket alanı üzerindedir. Gerçi bu prensipte selamlandı, -müdahale birlikleri üzerine İngiliz-İtalyan teklifine bakınız- ama böyle bir şey ABD ile ilişkilere olumsuz, ters bir etki yaratabilirdi.

Para birliğinde benzer bir birlik düşünülebilirdi: BAB'a katılmak isteyen her ülkenin bu birliği oluşturabileceği, bu para birliğini istemeyen (İngiltere) veya istese de yapamayan (örneğin tarafsız statüsü yüzünden İrlanda) diğer ülkelerin de askeri birleşmeyi engellemeksizin bunun dışında kalabileceği "iki vektörlü Avrupa".

NATO-AT-BAB

Yukarda belirtilen Alman-Fransız girişimi, bu girişimi gerçekleştirenlerin itiraf ettikleri gibi, Amerika'yla sıkı bir işbirliği ve görüşmeler yoluyla gerçekleşti. Gerçekte GASP dolaysız olarak Avrupa-Atlantik ilişkisine temas etmektedir. Bu durum NATO çerçevesinde de çok sık tartışılmıştı. Daha da ötesi, gelecekteki

Avrupa-Atlantik ilişkileri NATO içindeki tartışmaları giderek daha çok belirleyecektir.

Roma'daki (7-8.11.1991) NATO zirvesinde bir uzlaşma bulunabilmişti. Fransa, Atlantik ötesi bağlaşığı, güvenlik politikasındaki işbirliğinin "esaslı bir forumu" olarak tanımlanmasında NATO'nun sonuç açıklamasını onaylamıştı; ve bu ilişki içinde Amerikan güvenlik güçlerinin (azaltılan) varlığını ve Batı Avrupa'daki havadan atılabilir atom silahlarını "esaslı, politik ve askeri bağlantı zinciri" olarak takdir etmişti.

Fransa, "şimdi bizim sahip olduğumuz ve savunmamızın ona bağlı olduğu bu stratejik ilişkiyi" tartışmasız kabul ediyor -karşı taraftan ABD, "hem Avrupa'nın birleşmesi sürecinin bir parçası olarak, hem de İttifak'ın Avrupa kolunun kuvvetlendirilmesinde bir araç olarak BAB'ın canlı tutulması niyet ve planına" razı oluyor. (*Frankfurter Allgemeine*, 9.11.1991)

Böylelikle ABD, AT ülkeleri oyunu kuralına göre -yani NATO'nun güvenlik politikasında tayin edici bir araç olarak kabul edilmesi- oynadığı sürece, bilindiği üzere hiç kimse tarafından paylaşılmayacak kendi uzun vadeli amaçları için AT'ye yeşil ışık yaktı.

Fransa gibi Amerika'nın da uzlaşmaya hazır tutumunun diğer bir nedeni, açıkça ifade edemedikleri büyük, hegemonyacı Almanya kaygılarıdır. Her iki taraftan (ABD ve diğer AT ülkeleri) yönetici kapitalist ülkeler, çifte yapılanmaya bağlı kalacak olan Almanya rizikosunu karşısında güvenlikte olmak da istiyorlar.

Varlık hakkını arayan NATO

Esasen, NATO'nun Roma Zirvesi, NATO'nun varlığının nedeni olan Doğu tehdidi ortadan kalktıktan sonra, onun tarihinde yeni bir bölüm açmalıydı. İki karşıt kutuplu savaş sonrası düzenin ve Varşova Paktı'nın ortadan kalkması, Sovyet güçlerinin Doğu Avrupa'dan çekilişi, Almanya'nın birleşmesi, atom silahları alanında (START) ve konvansiyonel silahlar alanında (VKSE) silahsızlanma anlaşmaları, bu arada 38 ülkenin serbest, politik forumu olarak KSZE'nin rolü, (Kanada ve ABD dahil) Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği ile ortak çalışmanın yeni biçimleri ve aynı şekilde Batı Avrupa birleşme süreci; bütün bunlar eski düşman tablosu ortadan kaybolduktan sonra, NATO'nun yerini bulmaya çabaladığı aktüel çerçeveyi çizmektedirler.

1.Silahsızlanma

Bu yılın Ekim ayında (1991) ABD Başkanı Bush, NATO Nükleer Planlama Grubu'nun da onayladığı yeni bir silahsızlanma girişiminde bulundu. ABD'nin geleneksel olarak üstün olduğu deniz ve havadan atılan stratejik silah yığınlarını dışta tutmasına rağmen, Bush, stratejik atom silahları alanında Sovyetlerin karadan atılan atom silahları potansiyelinin azaltılmasını teklif etti.

Bush'un girişimi, Avrupa kıtasında kısa menzilli taktik atom silahlarının

tamamiyle yokedilmesini öngörüyor, aynı şekilde havadan atılan saldırı sistemleri de azaltılmalıdır. Böylece ABD Batı Avrupa'da, her şeyden önce İngiltere'ye yerleştirilmiş atom bombalarını son kalan yıldırma potansiyeli olarak muhafaza edecektir. İngiltere ve Fransa da ilk defa olarak kendi atom silah depoları üzerine müzakereye hazır bulunuyorlar.

Konvensiyonel silahlar alanında, 22 NATO ülkesi ve şu anda dağılmış bulunan Varşova Paktı arasında daha önceden yapılmış bir anlaşma -Viyana VKSE sözleşmesi- mevcuttur. Bu bir yıl önce Paris'teki KSZE Zirvesinde kararlaştırılmıştı. Ama şimdiye kadar bu anlaşmayı yalnızca ancak beş ülke (Kanada, Danimarka, Macaristan, Çekoslovakya ve Almanya) devletler hukukuna bağlı olarak onayladılar.

Sovyetler Birliği'nin politik parçlanmasıyla birlikte VKSE-Sözleşmesi başarısızlığa uğrama tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Fransa hükümetine göre, anlaşmanın esası geçerliliğini yitirmiştir ve Fransa hükümeti artık anlaşmayı imzalamayacaktır. Burada en önemli nokta, Sovyetler Birliği'ndeki durumdur: Viyana sözleşmeleri diğer şeylerin yanısıra Sovyet birliklerinin Doğu Avrupa'dan çekilmesini öngörüyordu.

Bu koşul Sovyetler Birliği tarafından yerine getirilmesine ve buna uymaya devam edilmesine karşılık konvensiyonel silahsızlanma alanında durum başka gözüküyor. VKSE Sözleşmesine göre Sovyetler Birliği, uluslararası planda da onaylanabilir olan tam tanımlanmış bölgelerde, miktarı belirlenmiş silahsızlanma adımlarını atmakla yükümlüdür. Muhtelif bağımsızlık ilanları ve Sovyet Cumhuriyetleri Birliği'nden ayrılma süreçleri, bu anlaşmanın varlığını tehlikeye düşüren sorunlar yaratıyor.

Böylece, yalnızca şimdiki VKSE-sözleşmesi değil, tersine kararlaştırılmış olan daha sonraki anlaşma ("VKSE-1 a") da tehlikeye düşüyor. Her şeyden önce "2+4" sözleşmeleri nedeniyle ordusunu 370 bin askere indirmekle yükümlü olan Almanya, başka bölgelerde de konvensiyonel birliklerin kaldırılması amacıyla bu görüşmelerin devamında ısrar etti. Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği'nde bölünme sürecinin ne kadar uzun süreceği ve bunun getirecekleri öyle pek açık bir şekilde tahmin edilmediği sürece, ABD, Fransa ve İngiltere'nin bu müzakerelerin devamından yana olmadıkları ortadadır. Eski Doğu tehdidinin yerini alan yeni belirsizlikler NATO tarafından şimdilik Avrupa'daki silahsızlanma sürecini durdurmanın argümanı olarak kullanılacaktır.

2-Şimdiden sonra tehdit yerine riziko ortaklığı

Geçtiğimiz yıl Londra'da yapılan NATO Zirvesinde 16 ülke, amaç birliğinin şimdiye kadarki nedenini, doğudan gelen tehdit'i resmen gömdüler, Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği'ne işbirliği için dostluk ellerini uzattılar.

Roma'da şimdi yeni bir stratejik taslak kararlaştırılmıyordu. Gerçekten de, Roma Zirvesi, Kapanış Bildirisinde yeni bir "riziko sıralaması" yaptı: Bu rizikolar, Sovyetler Birliği'nde ve oradaki atom silahlarının kontrolü sorununun belirsizliği durumundan Doğu Avrupa'daki politik istikrarsızlığa, etnik sorunlara, göç hare-

ketlerine ve hatta NATO'nun güncü kanadındaki Kuzey-Güney çelişkilerine ve Ortadoğu'ya kadar uzanıyor. Hatta 3.Dünya ülkeleri ve bölgelerindeki kitle imha silahlarının tehdit edici boyutta yayılması da geleceğin rizikosunu olarak öngörülüyor.

Özellikle Sovyetler Birliği'ndeki gelişme NATO ülkelerini kaygılandırıyor, bu ülkenin gelecekteki durumu "tahmin edilemez", bir kaç NATO ülkesi tarafından da "patlamaya hazır" olarak değerlendiriliyor. Gorbaçov'un atom silahlarının, devamlı olarak merkezi bir kontrol altında tutulacağı güvencesine rağmen, NATO barışa pek öyle inanmıyor ve Avrupa'daki kendi atom yıldırıncılığının varlık nedenini atom tehlikesi rizikosunun hala varolmasında gösteriyor.

3. NATO ve Doğu Avrupa / Sovyetler Birliği

Ekim başlarında ABD ve Almanya dışişleri bakanları daha önce Roma'da kararlaştırılan kendi "sıkı işbirliği taslağı"ni sundular. NATO ve Sovyetler Birliği/Doğu Avrupa arasındaki işbirliği "Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi" çerçevesinde dışişleri bakanlarının düzenli bir biçimde buluşması ile kurumlaştırılmalıydı. Her şeyden önce ilişkiler, özellikle de NATO'ya girmek isteyen Polonya, Çekoslovakya ve Macaristan gibi ülkelerle olduğu gibi, Bulgaristan, Romanya, Sovyetler Birliği ve 3 Baltık ülkesiyle de geliştirilmelidir.

Bu noktada çeşitli emperyalistlerarası çelişkiler ortaya çıkmaktadır. Birincisi, Almanya Sovyetler Birliği için uzun vadeli ekonomik yardım talebini kabul ettiremedi. Zira, diğer NATO devletleri daha çok çekimser kalmayı, Sovyetler Birliği ve Sovyet cumhuriyetlerinde tahmini zor muhtemel gelişmeler bakımından beklemeyi tercih etmekte. NATO, böylece yalnızca, G-7 ülkeleri daha önceden neyi işaret ettilerse, onu yaptı. İlk önce, Sovyetler Birliği ve Sovyet cumhuriyetlerinde pazar ekonomisi yönünde atılacak adımların tam olup olmayacağı çok açık ve somut olmalıydı. Açlara yardım, evet - ama bu hususta Batılı kredi kaynakları cephesinde pek büyük ekonomik çaba görünmüyor.

İkincisi, "Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi"ni pek öyle sevgiyle karşılamayanlar sadece Fransızlar değildi; onlar bu işbirliğinin kurumlaştırılmış biçiminin NATO çerçevesinde KSZE'ye karşı rakip bir kurum olabileceğinden korkuyorlar. Gerçi NATO, KSZE'nin yapısal olarak oluşturulmasını destekleyeceğini özellikle belirtmişti; ama gerçekte, burada yerleştirilecek paralel bir kurumlaşma sözkonusudur.

Açıkça her şey akışkandır ve büyük ölçüde belirsizdir. Zira hangi kurumun hangi görev için sorumlu olacağı, KSZE ve NATO arasında işbölümünün nasıl bir biçim alacağı belirsiz kalıyor vs. Roma'da yalnızca tek bir noktada birleşilebildi: Doğu Avrupa devletlerinin NATO'ya kabulü hala sözkonusu değildir.

4. Yeni NATO-Stratejisi

'60'lı yıllardan bugüne kadar "esnek mukabele" olarak tanınan, "MC 14/3" adlı gizli belgede ve "yoğun karşılık" hakkındaki askeri dökümanda saklı ve politik olarak güvenlik ve gerginliklerin ortadan kalkması hakkında 1967 yılında hazırlanan

“Harmel raporu”na dayalı NATO stratejisi, Roma’da yenisiyle değiştirildi.

NATO’nun bu yeni savunma politikasının üçlü yönü, bundan sonra klasik “savunma yeteneğinin korunması”ndan oluşuyor, diyalog ve işbirliği politik hedefleriyle tamamlanıyor.

NATO’nun en yüksek amacının toprak bütünlüklerine bir hanel gelmemesi ve potansiyel bir saldırganı “mümkün olduğu kadar başlangıçta durdurma”(ön savunma) üstünlüğü olması gerektiği söyleniyor.

ABD kuvvetlerinin ve hava saldırganı esnek birlikler biçimindeki stratejik atom silahlarının varlığı, ABD ve Batı Avrupa arasında “esaslı politik ve askeri bir bağlantı zinciri” olarak görülüyor, zira eskiden olduğu gibi şimdi de ABD’nin atom silahları NATO’daki bağlaşıkları için “en üst seviyede garanti”yi oluşturacakmış.

Buna karşılık İngiliz ve Fransız atom silahlarının “kendi bağımsız yıldırma fonksiyonu” kabul ediliyor. Atom silahlarının bugüne kadar mümkün olan ilk kullanımına gelince, ABD ve İngiltere, teklif edilen “last resort”- Option / “son araç” olarak atom silahlarının kullanılması formülünde Fransa’nın direnişi yüzünden başarısızlığa uğradılar. Çünkü Fransa hiçbir şekilde muhtemelen ne zaman ve nasıl atom silahlarına başvuracağı konusunda kural altına alınmak istemiyor. Atom silahları stratejisi bakımından NATO Roma’da yel değirmenleriyle savaşmaya karar verdi. Atom silahlarının caydırıcılık fonksiyonunun en alt seviyede muhafaza edilmesi gerekmesine rağmen, her şey eskiden olduğu gibi bırakılıyor. Pratikte eski atom stratejisindeki bu yeni düzenleme şimdiye kadar pek bir rol oynamadı, çünkü basitçe ifade edilirse eski düşman tablosu ortadan kalktı. Buna karşın, politik bakımdan ABD’nin ve onun Avrupa-Atlantik ittifakındaki entegrasyonunun gerçekte yönlendiricisi olan askeri-stratejik rolünün tanınması önemini koruyor.

Çerçevesi ve yapısı değişen ve görevleri Şubat ayındaki NATO zirvesinde tam olarak belirlenmiş olan konvensiyonel NATO güvenlik güçlerinin gelecekteki rolleri çok önemlidir. Buna göre NATO güvenlik güçleri üç kategoriye ayrılıyorlar: Sınırlı bir saldırıyı karşılamak zorunda olan reaksiyon birlikleri; NATO potansiyelinin en büyük bölümünü oluşturan ve şu anda somut bir tehdit senaryosu olmaksızın beklemek zorunda olan ana savunma güvenlik güçleri; ve başka bölgelere gönderilebilecek, hem de hızlı müdahale birlikleri olarak kurumlaşacak İngiliz komutası altında -ancak Fransa’nın katılımı olmaksızın- olan kuvvetlendirici güçler.

Bütün bunlar, “strateji” ve daha önce açıklanan “büyük düzenleme” olarak nitelendirilemezler. Çünkü Avrupa kıtasında halihazırda en “muhtemel olmayan”dan daha büyük bir ihtilaf tahmin edilmektedir. Esasında bu açıklamalar, yeni “rizikolar” üzerine NATO’da henüz bir fikir birliğinin olmamasına karşılık, eski NATO ortak görüşünü yeni jeostratejik şartlar altında muhafaza etmektedirler.

Roma Zirvesi’ndeki kapanış bildirisinde, roketlerin, kitle imha silahlarının ve kriz ocaklarının yalnızca Doğu Avrupa’da ve Sovyetler Birliği’nde değil, tersine, her şeyden önce 3.dünya ülkelerinde de yayıldığı, genişlediği belirtildi. Bu sonuçlar için NATO artık kendisini eskisi gibi sorumlu hissetmiyor, tersine -İrak

saldırısı durumundaki gibi- Birleşmiş Milletler üzerinden, NATO'nun dışında anlaşacak.

Toplam olarak NATO uzlaşmaları bir geçişin manuskriptini taşıyorlar. Son Irak savaşı yalnızca ABD'nin kendi başına büyük güç politikasına yetenekli olduğunu gösterdi. Batı Avrupa'daki gelişmeler ABD'nin gittikçe daha az süper güç statüsüne sahip olduğunu, ama AT devletlerinin ise henüz hiç sahip olmadığını gösteriyor. Buna tamamiyle kesintiye uğrayan NATO'nun fikir beraberliği de uygun düşüyor.

2. Bölüm: Maastricht Zirvesi

Kendini kanıtlamış AT'deki Fransız-Alman ikilisi, başlangıçta geniş çaplı talepler sunmuşlardı. Her iki hükümet, geçtiğimiz yılın Haziran ayında yapılan Dublin AT-Zirvesinde, oluşması beklenen iç pazarı ekonomi-para birliği (WWU) ve bir politik birlikle tamamlamak istemeleri Roma ve Lüksemburg'daki iki hükümet konferansı'nda çatışmalara yolaçtı. İlk olarak Maastricht'teki AT-Zirvesinde 12'linin farklı ulusal çıkar çatışmaları bütün keskinliğiyle karşı karşıya geldi.

Beklendiği gibi Almanya ve Fransa'nın maksimal talepleri büyük ölçüde azaltıldı. Bunda her şeyden önce Thatcher sonrası İngiltere'nin önemli ölçüde payı vardı. Bu yüzyılın sonunda Almanların Alman Markından, Fransızların Fransız Frankından ve Yunanlıların Drahmiden vazgeçip geçmeyeceği bilinmiyor.

Avrupa Parlamentosu (AP) artık gelecekte, karlı bir işsizliği giderme alanı olmaktan başka bir şey olmayacak; ve diğer politik alanlardaki -dış ve güvenlik politikasından, sığınma haklarına ve sosyal politikaya kadar- kararlarda ulusal devletin veto hakkı saklı kalacaktır.

Bir yanda WWU ve diğer yanda politik birlik arasındaki zorunlu "paralellik"ten ve AT-entegrasyonu sürecinin geri dönülemezliği fikrinden oluşmuş Alman planı kafi derecede sulandırıldı. Bu işten yalnızca Avusturya ve İsveç memnun olabilirler; onlarla gelecek yıl için katılım görüşmelerine başlanabilir, çünkü onlar üyelik için şart olan okul ödevlerinin büyük bir kısmını tamamladılar.

Maastricht'in belki de en önemli sonucu, 12'lerin sessizce, varlığını eşsiz gelişmeye ve eskiden beri varolan ve birbirinden gittikçe uzaklaşan politik çıkarlara borçlu olduğu "farklı vektörlerin Avrupası"na doğru yol alıyor olmalarındadır.

Diğer bir AT anlaşma reformu da -4 yıl önce "Birleşik Avrupa Dosyası"nın kararlaştırılmasından sonra yapılan ikincisi-, direk olarak iki Almanya'nın birleşmesinden çıkmaktadır. Bu birleşme, reel sosyalizmin iktidar olduğu alanlarda bölünme ve parçalanmanın yarattığı etki gibi, aynı şekilde bu kıtada güçlerin paralelleştirilmesini geciktirdi.

Batı Avrupalı komşu halkların tarihi nedenlere dayalı güvensizliği, Alman rönesansına açılan özel kanallar için yeni şanslar, her şeyden ama her şeyden önce Doğu'daki artan rizikolardan duyulan güncel korkular, Alman başbakanının geçen yılın Nisan ayında politik bir birlik ve buna bağlı olarak da ilerleyen Batı Avrupa

Birliği gibi cüretkar bir girişimi talep etmesine neden oldu.

Almanya'nın AT entegrasyonuna bağlı olduğunu ve Batıyı tercih ettiğini açıkça belirterek, Kohl diğer 11 ülkeyi yatıştırmak istedi. şimdi bu ülkeler yalnızca iki kötüden birini seçmek zorundalar: Ya onlar AT-entegrasyonunu seçecekler, yani 12'lerin birliği içinde Almanya'nın egemen rolünü; yakında 14 devlet olacak, yani Avusturya'nın dahil olduğu pan-germanistik bir bloku, ya da Almanların iç politikadaki milliyetçiliği dış politikada da şekillenecek. Almanlar, Prusya İmparatorluğuyla başlayan ve daha sonra faşızmin yenilgişiyle sona eren Avrupa'da hakim güç olma - Büyük Almanya politikasını AT'nin içinde olmanın getirdiği kurallara kulak asmaksızın pervasızca sürdürüyorlar. Almanya'nın bu yeni süper güç olma isteği, ki bu Herbert Kremp tarafından "*die Welt*" gazetesinde açıkça ifade ediliyor, diğer 11 ülkeye hiç uymamaktadır, ama bu istek Alman politik hakim sınıflarının şimdiki dış politikadaki temel fikriyle çakışıyor (1). Sorun Almanya'nın büyük güç olma politikasını AT içinde, Yugoslavya krizinde olduğu gibi bir takım uzlaşmaları kabul etmek zorunda kalsa bile, dışarda olduğundan daha iyi gerçekleştirebileceğinden ibarettir. Zira Almanya'nın Doğudaki öncelikli yeni çıkarları ekonomik alanda olduğu gibi politik rizikolar bakımından da hesaplanamaz ve daha az fayda getiriyor.

Bonn bağlantısı

İki yıl önce oluşturulmaya başlayan Ekonomi ve Para Birliği(WWU)'nin yaratılması ile politik birlik arasındaki bağlantının yaratıcısı Başbakan Kohl idi. İlhakçı Başbakan Kohl Batı Avrupalı komşularını sakinleştirmek için, AT-entegrasyon sürecinin geri dönölmez olacağına söz verdi.

Diğer ülkelerin bütün politik egemenliğinden vazgeçmesi karşılığında, Almanların da, jokerlerinden -D-Mark egemenliği- vazgeçmesi - Kohl'vari ticaret böyle tanımlanabilir. Maastricht'ten bir kaç hafta önce Kohl, hükümet kabinelerinde süren görüşmeler esnasında bu cüretkar projenin başarısızlığı görüldüğünde her iki entegrasyon sürecinin paralelleştirilmesi talebini bir daha ağzına almadı. Mamaafih bu paket Maastricht'te tekrar açıldı ve bir kaç, kısmen de belirsiz uzlaşma çıktı.

Ekonomi ve Para Birliği (WWU)

1 Haziran 1990'dan bu yana değiştirilen 1989-Delors Planı'nın temel alındığı WWU'nun ilk aşaması sürüyor. Bu safha "yakınlaşma safhası" olarak nitelendirilebilir. Zira, ekonomik politikada bir ahengi, oniki AT ülkesinde üretkenliğin, kalkınmanın, enflasyon ve faiz oranlarının, kamusal borçlanmaların vs.nin adım adım eşitlenmesini yalnızca ortak bir Avrupa Merkez Bankası ve ortak para birimi olanaklı hale getirir.

Para birliği sağlanarak, 11 AT ülkesinin para birimlerinin dış değerleri (Lüksemburg değişim ve ödeme aracı olarak Belçika Frankını kullanıyor) tampon

fonksiyonlarını kaybedebilir, para değerindeki yükseliş ve düşüşler ortadan kaldırılır ve böylece ekonomik olarak zayıf AT ülkeleri için kesin sonuçlar sağlanabilirdi. Bunun gibi bir durumda ne olabileceği, Federal Almanya'nın eski Demokratik Almanya'yla yaptığı para birliğiyle göze batan bir ön tecrübesi yapılmıştı. Bunun tıpkısı Portekiz, Yunanistan ve İrlanda'nın, şayet onlar kendi faiz ve kur politikaları olmaksızın serbest iç pazardaki serbest rekabete maruz kalsalardı, başına gelecekti.

WWU'nun ilk aşaması sermaye ilişkilerinin liberalleşmesi ve sermaye ilişkileri üzerindeki devlet kontrolünün kaldırılmasıdır. Sermaye üzerindeki devlet kontrolünün kaldırılması için İspanya, Portekiz, Yunanistan ve İrlanda'ya 2-4 yıl arasında bir geçiş süresi verildi.

Bunun ötesinde, sözkonusu ülkelere karşı emir yetkisi olmayan ortak "Para Birliği Komisyonu"nda 11 AT Merkez Bankası şefinin para, faiz ve kur politikasında bir işbirliği mevcuttur. Ama, Avrupa Merkez Bankasının bu ilk çekirdek biçimi önemlidir. Çünkü bu işbirliği, oybirliğiyle onaylanan bir tüzüğün oluşmasını başardı. Bu tüzük esasta Alman Bankalar Yasasına uygun düşüyor: Hükümetten ve emirlerden bağımsız olarak para değerini stabil tutmakla yükümlü olma.

Ayrıca bu ilk safhada 11 para biriminin hepsi 1978-79'da oluşturulan "Avrupa Para Sistemi"ne katılmalılar. Bu para birliğinde hemen bütün ülke paraları birbiri üzerine sabitlemiştir, öyle ki para değerindeki dalgalanmalar uzun zamandır durduruldu. İngiliz Poundu Avrupa Para Sistemine geçen yılın Ekiminde katıldı. Bu sistemin dışında, yalnızca şu anda Yunan Drahmisi ve Portekiz Escudosu kalıyor.

Zaten Avrupa Para Sistemi, WWU çevresinde dönen tartışmaların temelidir. Çünkü Avrupa Para Sistemi bünyesinde tayin edici para birimi -D-Mark ve Alman Merkez Bankası politikası- başlama işaretini verdi ve diğer ülkeleri gitgide ölçülü bütçe politikasında ve enflasyonla savaşmadaki üstünlüğüyle kendi istikrar politikasını izlemeye zorladı.(2)

Bu, üç Benelux ülkesini (ve AT dışındaki Avusturya'yı) dolaysız olarak Alman bankalarının ıslığıyla dans etmeye götürdü. Her faiz yükselişi, Frankfurt-Merkez Bankasının belirlediği her diskont ve döviz işlemlerindeki artış oralarda da dolaysız olarak uygulandı. Fransa gibi bir kaç başka ülke de Bonn'daki para politikasını takip ediyorlar, ama, politik nedenlerden dolayı öyle açık bir şekilde Alman Markının diktatörlüğüne ve Alman terbiyecibaşı rolüne tabi olmuyorlar. Hegemonyal Almanların monetarist amaçlarına diğer 11 ülkenin bağlandığı, ekonomi ve para birliğinin ilk safhasının ilerlediği ve kabaca 1979'dan beri süren bu yakınlaşma safhası, şu anda üretkenlik ve gelişme farklılıklarını içermektedir. Böylece de, varolan farklılıkların kaldırılmadığını, tersine üstünün kapatıldığını söyleyebiliriz.

Bir tarafta, diğerlerinin çevresinde gruplaştığı yukarıda belirtilen 4 ülkeden oluşan güçlü Alman Markı bloğunun varlığı sürüyor. Burada çok ilerlemiş bir yakınlaşma, önemli ekonomi göstergelerine girmiştir. Diğer yanda ise 1988'den beri zengin "güçlü paraya sahip ülkeler" ve yoksul "güçsüz paraya sahip ülkeler" (İrlanda, Yunanistan, İspanya, Portekiz) arasındaki mesafe büyümektedir.

Maastricht'in WWU kararları bu zeminde incelenmeli. Resmi olarak bu küçük

Hollanda şchrinden WWU sürecinin “geri dönülmez” yapıldığı söyleniyor. Gerçekten öyle mi? Öncelikle İngiltere ve Danimarka, şayet iş kesin söz vermeye kalırsa, 1996’da, ekonomik nedenler gibi politik nedenlerle de buna katılmak zorunda olmamak için, bu birliğe katılıp katılmamaya karar verme hakkını elde tutuyorlar.

Eğer ekonomik yakınlaşmayla ilgili 5 yıllık bilanço çıkarılırsa, bu şimdiki kullanıma yarayabilecek 4 kriterden oluşmalıdır. Tabloya bakılırsa, yalnızca iki ülkenin (Fransa ve Lüksemburg) üçüncü aşama için gerekli şartları yerine getirdikleri görülür.

Kriterler, en istikrarlı 3 ülkenin seviyesinden, enflasyon oranının %1,5’den daha fazla, ana faiz oranının %3’den daha fazla olmaması gerektiğini gösteriyorlar. Devlet bütçesinin yeni borçlanma oranı gayri safi milli hasılanın %3’ünü, toplam borçlanma oranı ise %60’ını geçmemelidir.

Bu tasarlanan hedefler pek öyle ciddiye alınmamalıdır. Çünkü bu şartların 5 yıl içinde AT ülkelerinin çok azı tarafından yerine getirilebileceği daha şimdiden görülebiliyor. İtalya gözönüne alınarak - bu ülke gayri safi milli hasılda rekor olabilecek %107’li toplam borçlanmaya sahiptir- ölçülü bir bütçe politikası için İtalyan hükümetinde sadece iyi niyet isteklerinin varlığının görülmek istenmediğine dikkat çekildi.

Başka bir ifadeyle, WWU’nun üçüncü aşamasının ateşlenmesi en erken ilk 5 yıl içinde politik olarak kararlaştırılacak. Eğer orada bu aşama atlamasında herkesçe onaylanan bir anlaşma çıkmazsa, 1998’de basit çoğunlukla bir karara varılabilir.

AT ülkeleri	Kriter 1	Kriter 2	Kriter 3	Kriter 4 (hepsi % olarak)
Belçika	6,5	128,1	2,5	9,2
Danimarka	1,3	62,3	1,8	9,1
Almanya	4,6	45,4	4,1	8,3
Fransa	1,8	37,3	2,9	9,0
Yunanistan	18,3	86,0	18,0	-
İngiltere	2,2	44,5	5,6	10,2
İrlanda	3,8	97,4	3,2	10,2
İtalya	10,1	103,3	6,2	15,1
Lüksemburg	-1,6	4,7	3,6	9,2
Hollanda	4,6	83,0	4,6	8,8
Portekiz	5,5	63,8	11,4	15,0
İspanya	5,7	43,0	6,0	14,0

Kriter 1: Yıllık yeni borçlanma (Gayrisafi milli hasılda yüzde olarak)

Kriter 2: Gayrisafi milli hasılda toplam borçlanma

Kriter 3: Yıllık enflasyon oranı

Kriter 4: Uzun süreli faizlerin yıllık tutarı

(Kaynak: Avrupa Komisyonu, Brüksel, İstatistik)

Bununla, Maastricht'te, Ekonomi ve Para Birliği'nin oluşturulması için, ancak o zaman aşağıdaki rizikoların altedilebileceği, 1996 yılı kararlaştırıldı: Birinci olarak, Portekiz, İrlanda ve Yunanistan tarafından desteklenerek, İspanyollar "destekleme fonu" elde etti - bu fakir ülke ve bölgeler için yakınlaşma sürecine hizmet edecek bir araç olarak hazırlanan bir nevi denkleştirme fonudur.

Bugüne kadar bu 4 ülke, ama diğer gelişmemiş bölgeler de (bunlar arasında en yeni olarak DDR'de var) AT'nin Yapılanma ve Bölgesel Fonu'ndan 1989 ve 1993 arasında finans denkleştirmesi olarak 124 milyar DM tutarında bir fon alacaklar. 1996'ya kadar, İspanya'nın ciddi hesaplamalarına göre buna bir kez daha 250 milyar DM ekleniyor -yalnızca Almanya'nın 65 milyar daha göndereceği söyleniyor. Ama bu paraların sağlanması üzerine somut görüşmeler ilk olarak gelecek yılın sonunda yapılacak. Fakirlere daha somut bir söz verilmedi.

İkinci olarak, Portekiz ve Yunanistan henüz Avrupa Para Sistemi'ne girmediler ve daha ilk aşamanın gereklerini yerine getirmediler. Üçüncü olarak, Almanların hükümetlerden bağımsız bir merkez bankası talebi, yalnızca Almanya ve Hollanda tarafından gerçekleştirildi, diğerleri ise ilk önce ülkelerindeki yasal şartları yaratmak zorundalar. "Bağımsızlık" sözcüğü yoruma açık olduğu için -gerçekte Alman Merkez Bankası da bağımsız olmadığı için- burada potansiyel bir çelişki uykuya yatmıştır.(3)

Dördüncü olarak, ekonomik ve konjonktürel gelişmeler tam olarak tespit edilemezler. AT bakımından 1980-82'dekine benzer krizlerin entegrasyon sürecini ileri götürmekten çok bloke ettiği görülüyor.

Kriter kataloğu 3.aşamaya karar vermede hiçbir rol oynamadığına göre, bu istikrarlı olma ev ödevlerini yeterince yapmayan her ülkeye ekstra olarak *disiplinli* bir fonksiyon yüklüyor. Aksi davranışlarda, olası suçlulara karşı, pratikte üstesinden çok kolay gelinebilir yaptırım tedbirleri öngörülüyor. Tam da şimdi Almanya, bu işin nasıl yapılacağını gösteriyor: Gerçek yıllık bütçe borçlarını değişik göstermek ve istatistikleri güzelleştirmek için Almanya'nın muazzam ilhak/birleşme masrafları bir kaç gölge ve ek bütçeye aktarıldı.

Beşinci olarak Maastricht AT-Zirvesi öyle açıkça ifade edilmese de, uzun zamandan beri Alman Merkez Bankası tarafından ileri sürülen "çeşitli vektörlerin Avrupası" talebini kesinleştirdi. Bu pek öyle İngiltere'nin ve Danimarka'nın gelecekte artacağından çok azalacak olan politik itiraz kayıtları için değil, tersine ekonomideki üretkenlik dalgalanmaları için geçerlidir. Sıfırsonuçlu toplamaoyunun olamayacağı, kapitalizmin tunç bir yasıdır: İş Almanya ve diğer ülkeler tarafından şiddetle karşı konulan büyük Kuzey-Güney Transferi'ne gelmedikçe, ekonomik olarak güçlü, üretken bir ulus burada daima kazanacak, güçsüzler ise daima kaybedeceklerdir.

Üçüncü aşamaya gelmesi halinde, ki bu, eskisi gibi soru olarak kalıyor, çünkü,ekonomi-politikalarında zayıf ülkeler (İspanya, Portekiz, İrlanda, Yunanistan) öyle ya da böyle onları bekleyen zorlu ekonomik politikalar yüzünden, muhtemelen buna katılamayacaklar.

Hatta Avusturya ve İsveç, şayet katılma görüşmeleri 1996'ya kadar bitirse, eski

AT ülkelerinden daha önce Ekonomi ve Para Birliği'ne kabul edilecekler. Zira bu iki yeni ülke, ülkelerinde bu birliğe girmek için gereken uyum şartlarını gerçekleştirmek üzere büyük çaba sarfediyorlar. Bu çabalar, örneğin İsveç'te, şimdiye kadarki sosyal devlet modelinden radikal bir geri dönüşe götürüyor. Kararlaştırılan 2. aşama görel olarak problemsizdir: Önceden oluşmuş "Para Birimi Komisyonu" 1994'ten itibaren "Avrupa Parabirimi Enstitüsü"ne dönüşecek. 12 Merkez Bankası şefi bir başkana ve başkan yardımcısına kavuşacak ve şüphesiz tek tek ülkelerin ulusal devlet egemenliğine müdahale etmeksizin Avrupa Merkez Bankası'nın filizlenmiş biçimini oluşturacaklar.

Temel felsefeleri ve prensipleri dikkate alınır, para değerindeki istikrar ve Merkez Bankasının emirlerden azade olma ayrıcalığını Almanlar özde tümüyle gerçekleştirebildi, diğer ülkeler ise "DM hegemonyasını" kabul etti.

Politik Birlik

Alman-Fransız ortak düşüncesine göre, bu politik birlik, bir yandan ortak bir hedefe ilerleme, diğer yandan önemli politik alanların süreç içinde birleştirilmesi sayesinde bir içerik kazanacak. Bundan, genel anlamda, oybirliği prensibi yerine çoğunluk kararlarının uygulanması olanağıyla bağlantısı içinde ulusal devlet yetkilerinin AT-kurumlarına devredilmesi anlaşılıyor.

AET'nin Roma sözleşmelerinin 6 yıl önce yapılan ve 4 yıldan bu yana geçerli olan Birleşik Avrupa Dosyası biçiminde ilk reformundan bu yana, iç pazarı tamamiyle sona erdiren bir kaç politik alan çoğunluk kararlarına tabi oldu (4)

Maastricht'te ele alınan konuların ötesinde, her şeyden önce şu problemler ortadadır: Ortak bir vergi sistemi, enerji politikasında liberalleşme, AT bütçesi, ortak tarım politikasında ve GATT anlaşmasındaki en önemli sorunda zorlayıcı bir reform.(5)

Bundan başka Almanya Avrupa Parlamentosu'nun yetkilerinin genişletilmesi açısından özel istemlerini de açıkladı. Zira AT'nin parlamenter yasama hakkına ihtiyacı vardır.

AT ve demokrasi

Bu son noktadan başlayalım: Bir kez Avrupa Parlamentosu geçici olarak burjuva-parlamenter demokrasi örtüsünü terkedemez. AP, eskiden beri tüm önemli alanlarda kanun yapma yetkisine sahip değildir. Bakanlar konseyiyle birlikte karar verme yetkisi, yerleşme özgürlüğü, çevre, bilimsel araştırma programları, sağlık, kültür ve trafik ağı alanlarında genişletildi.

Maastricht'te belirtildiği gibi, bu temaya AT'nin 1994'deki seçimlerden sonra tekrar dönülmesi isteniyor. Öyleki, kararlaştırıldığı gibi, AT-entegrasyonu Prusya modeline göre işleyecek, her iki yanında AT komisyon ve bürokrasisinin bulunacağı bakanlar konseyi karar verecek.

AT ve demokrasinin ortadan kalkması

Ortak pazarda iç sınırların kaldırılmasının getireceği -resmi gerekçe böyledir- “güvenlik açığı” tüm AT'nin bir uyumuyla tamamlanmalıymış. Buna sınır ötesi polisiye takibat, kişiler -özellikle de uyuşturucu ve ağır suçlar ve terörizm alanlarında- hakkında bilgi toplama alanları da dahil edilmelidir.

Ortak bir iç politikanın yapı taşı da, şu anda süren ve daha da beklenen göç hareketleri karşısında “sağlam bir Avrupa”nın kurulmasıymış. Yalnızca Bonn hükümeti bu noktalarda ortaklığı istedi, ama öncelikle İngilizlerin direnişi sonunda başarısızlığa uğradı.

Bunun yerinc, bu alandaki ortaklık gelecekte de muhtelif, az ya da çok gizli, kuruluşlar varsıtasıyla gerçekleşiyor. Buna, AT dışında oluşturulmuş, resmi olmayan TRE VI kuruluşu aittir. Bu kuruluşu AT ülkelerinin, birkaç EFTA ülkesinin, Doğu Avrupa'dan ABD ve Kanada'ya kadar bir çok ülkenin iç işlerden sorumlu şefleri ve polis şefleri katılıyorlar.

AT için *Schengen Grubu*'nun tartışmasız bir önemi vardır. Ortalama 8 AT ülkesiyle (Yunanistan, İrlanda, İngiltere ve Danimarka hariç) ortak oluşturulan bu grup, “iltica haklarında ortak bir uyum” bakımından epey işler başardı. Ayrıca AT içişleri bakanlığının ve buna uygun olarak bakanlar kurulunun “Ad-hoc-göçmenlik grubu” mevcuttur.

Birleşme olmaksızın da bu uzman gruplarıyla son zamanlarda ilticacılar ve iç politika alanında epeyce bir mesafe katedildi. Böylece tüm AT-içişleri bakanları geçtiğimiz yıl tüm ilticacıların iltica taleplerini ilk ayak basıtları ülkede vermeleri zorunluluğunun kararlaştırıldığı büyük “Dublin görüşmesi”nde anlaşmaya vardılar. AT-içişleri bakanları, aynı şekilde AT ülkelerine seyahat etmek isteyen vatandaşları için vize zorunluluğu olan Avrupa dışı ülkelerin bir listesinde de anlaşılabilir. Şimdi AT sınırları kapatma bakanları, ilticacıları AT ülkelerinden kesinlikle gönderebilmek için, iltica hakkı arayanların iltica talebinin kabulünde ortak bir kriter oluşturmak üzere ve politik veya başka nedenlerle baskı ve takibin sözde olmadığı “özgür ülkeler” listesinin çıkarılmasıyla severek uğraşmaktalar.

Bu ortak sınırları kapatma politikasına “Schenger-Bilgi Merkezi Sistemi”nin (SIS), sığınmacıların parmak izinden diğer başka (gizli görevlerle ilgili) özelliklerine kadar her şeyin kaydedildiği bilgi toplama merkezinin oluşturulması da dahildir.

AT'nin 12 ülkesi bu arada, sözkonusu “Ad-hoc-Grubu” bünyesinde bir Batı Avrupa FBI'si olacak şekilde “EUROPOL” (Avrupa polisi) oluşturmada anlaşılabilir. Öncelikle bir Europol-uyuşturucuyla savaş biriminin kurulması öngörülüyor. “İç güvenlik” ve ilticacılar akınına karşı mücadele alanında, AT, -burada bu alanlarda 8-”Schengen ülkesi” ve diğer 4 ülke arasında farklı vektörler görülüyor- “ortaklık”ta nitelikli bir sıçrama olmaksızın da kendi kendine yeterlidir.

Şurası açıktır ki, bu sekiz ülke sonuca bağlanmış işleri ve politik “sınırlamaları” başarıyorlar ve diğerlerinin hoşuna gitsin gitmesin bunları onaylamak zorunda kalacaklardır.

Maastricht'te 12 AT ülkesi "ortaklaşma"da anlaşamadılar. Tespit edilmiş listedeki ülkeler için ortak Avrupa vizesi 1996'dan itibaren gerçekleştirilecek. Schengen-Anlaşması 1993 başına kadar AT ülkeleri içinde göç ve ilticacılar akınını Batı Avrupa'da durdurmalıdır.

Sosyal politika, çevre ve endüstri politikası

3 yıl önce AT, İngilizlerin karşı oyuna rağmen, AT ülkelerinde bağımlı çalışanlar için "asgari koruma standartları"yla genel "sosyal yasa"yı kararlaştırdı. *Sosyal politika* alanında çoğunluk kararları, AT çerçevesinde yalnızca işyerlerindeki sağlık ve güvenlik alanlarındaki asgari standartlar için geçerlidir. Bütün diğer problemler alanlardaki anlaşmalar-azami çalışma saatinden başlayarak, tatil günleri çalışma yasağı, personel temsilciliği, kadın ve erkeğin eşit muamele görmesi, sakatların meslek hayatına adapte edilmesinden AT düzeyinde tekellerin işçiler tarafından seçilerek oluşturulmuş işletme meclisine kadar- büyük ölçüde İngiltere'nin veto etmesi yüzünden başarısızlığa uğradı.

12 ülkenin sendikal ve sermaye kuruluşlarının birlikte oluşturdukları anlaşma taslağının bir bölümünü İngilizler üstleniyor: Buna göre, bakanlar konseyi çok uluslu tekellerde ülke sınırlarını aşan toplu sözleşme anlaşmalarını geneli bağlayıcı olarak ilan edebilir. Sermaye ve çalışanlar arasında AT-çelik endüstrisi alanında çalışma şartlarıyla ilgili bir toplu sözleşme anlaşması yapılacaksa, onlara bunun, tüm çelik işletmeleri tarafından uyulacak şekilde geneli bağlayacağı sözü verilebilirdi.

Son olarak, Maastricht'te, Ekonomi ve Para Birliği'nde İngiltere için "opting-out" (katılma hakkı) şartı sosyal politikaya da aktarıldı. İngilizler diğer 11'in çoğunluk kararlarına uymak zorunda değiller, ama buna rağmen bunun içinde kalmaktadırlar.

İngiliz bakanlar kurulu, niçin bu alanda İngilizlerin onayı olmayabileceğini açıkça anlattılar. Bağımlı çalışanlar için AT-sosyal standartları yalnızca işsizliği kısıtlarabilir ve kendi endüstrisinin rekabet yeteneğini ortadan kaldıracabilirdi.

Maastricht'te çevre politikasında çoğunluk kararları prensibinin uygulanması genel onay gördü. Vergisel sınırlamalar (örneğin çevre vergileri), çevre düzeni ve toprağın kullanım şartları bunun dışında kalıyor.

Endüstri politikasında İngiliz-Alman azınlığı 10 oyluk çoğunlukla karşı karşıya kalmıştır. Fransa'nın girişimi üzerine, AT, geleceği olan endüstriler lehine alınacak tedbirlerle ilgilenmeliydi. İngiliz ve Almanlar burada, serbest rekabet, daha az devlet ve serbest pazar felsefeleriyle çelişen, Japon örneğine göre oluşmuş bir Batı Avrupa "MITI"nin kendilerine doğru ilerlediğini görüyorlar.

Gerçi, hemen hemen her AT ülkesi kendi endüstrisinde teşvik tedbirleri uyguluyor ve AT bünyesinde, silahlanma, uzay araştırmaları alanında ve "Evraka" programında devletin endüstri politikası işliyor. Bu gelecekte de böyle kalmalıdır.

Bunun arka zemini farklı girişim stratejileridir. İngiliz tekelleri gibi hakim Alman tekelleri de, dünya pazarındaki hisselerinin sınırlarının belirlenmesi ve yeni

teknolojik ve üretimsel gelişmeler nedeniyle stratejik müttefiklerini (Daimler-Mitsubishi işbirliği) aramaktalar. Fransa buna karşın kendi “planlaması”ndan - devletçe desteklenen ve sık sık da genelleştirilen endüstri politikası- vazgeçmiyor. Dünya ölçüsünde bir genişleme sözkonusu olduğunda, Alman tekelleri Avrupa’nın sınırlarını zorlarken, Fransa’nın bu girişimi kendi endüstri güçlerinin ortak iç pazarıdan hisse alması ve ortak projeler bakımından kuvvetli bir “Avrupa konsantrasyonu”na ulaşma amacına sahiptir.

Endüstri alanında gelecekte daha sıkı bir işbirliği isteğini dile getiren ortak bir açıklama dışında, Maastricht’te, başka bir şey çıkmadı.

Ortak dış ve güvenlik politikası (GASP)

Batı Avrupa Birliği’nin rolü bakımından NATO ve AT içindeki çelişkiler bu makalenin ilk bölümünde daha yakın bir şekilde incelendi.

Almanların ısrarlı dış politika “ortaklığı”nda, “Avrupa Politik İşbirliği” şimdiye kadarki biçimini halen koruyor. Yalnızca, 12 ülkenin tümünün görüş birliği altında ve yalnızca belirli olaylarda, dışişleri bakanlığı konseyi “ortak eylemler” kararlaştırabilir; bu eylemlerin nasıl uygulanacağına ise çoğunluğun kararı yeterlidir.

Belirli sorunlarda birleşilemezse, tek tek AT ülkeleri kendi dış politikalarını da yürütebilirler. Bunun büyük pratik etkileri yoktur: Yugoslavya çelişkisinde her şey eskisi gibi kaldı, çoğunluk kararları da o durumda hiçbir şeyi etkilemezdi. Zira o zamanki duruma göre 6 ülke (bunlar arasında Almanya’da var) Slovenya ve Hırvatistan’ın daha bu yıl içinde politik olarak tanınması lehinde görüş açıkladılar. Öte yandan ise, diğer 6 ülke (Fransa ve İngiltere’de dahil) bunu reddediyorlar.

“Avrupa savunma ortaklığı” sorununda, bir yandan Almanya ile Fransa, diğer yanda İngiltere, İtalya ve Portekiz çevresinde oluşan “Atlantikçiler” arasında esaslı ayrılıklar görülmektedir. AT-hükümet başkanları arasında NATO-formülünde anlaşılabilir. Bu formüle göre NATO’nun “Avrupa ayağı” kuvvetlendirilmelidir.

Batı Avrupa Birliği’nin rolü ayrı görüşler nedeniyle tartışmalı kaldı. BAB, NATO’yla bilgi alışverişi içinde olmalıdır. BAB birliğin gelişmesinde “entegre bir yapı taşı” olarak tanımlanmaktadır. Bunun arkasında ise bir uzlaşma gizlenmektedir; İngilizler ve İtalyanlar, BAB’ın AT’nin bir kurumu olarak genişletilmesini engellemeyi başardılar. Böylece BAB’la, yarım kalmış ve daha sonra sürdürülecek bir santraç partisi sürüp gidiyor.

BAB’ın dışında kalan diğer bütün NATO ülkeleri “ortak üyeler” olabilirken, Yunanistan’ın BAB’akabul edilmesine karar verildi. Yunanistan-Türkiye çelişkisi nedeniyle, Yunanistan’ın BAB’a girmesine karşı çıkan İngilizler, bu kararla uzlaşmak zorunda kaldı.

İngilizler, BAB’ın AT devletlerinin sert çekirdeğinden ve bunun çevresinde yeralan AT üyesi olmayan ülkelere de oluştuğunu da kabul etmek zorundaydı. Böylece, Almanya ve Fransa, BAB’ın bir AT kurumu olarak kesin belirlenmesi olmaksızın, BAB içinde AT’nin askeri kanadına katılıp-katılmama hakkını saklı

tutabiliyorlar.

Burada belki de en önemli nokta, AT-Bakanlar Konseyi'nin BAB'a pratikte, NATO anlaşmalarının dışında BAB bünyesinde askeri güçlerin kullanımı anlamına gelebilecek askeri görevler verebileceğidir.

Asıl karara, esas AT anlaşma reformu gündeme geldiğinde, tahminen ancak 5 yılda varılacak. Zira bir yandan BAB anlaşması 1998'de bitiyor, diğer yandan bu, Almanya ve Fransa'nın ortak oluşturacağı kolordu üzerine prensip anlaşmalarının ilerleyip ilerlemeyeceğine ve buna diğer ülkelerin katılıp katılmayacağını çok bağlı olacaktır.

Ortak hedefte anlaşmazlık

AT entegrasyon sürecinin plan hedefiyle ilgili olarak 12 ülkenin çıkarları ve görüşleri zaman zaman birbirinden epeyce ayrılıyor. Almanlar kendi modellerini AT'ye taşımak istiyorlar ve içinde tek tek devletlerin eriyeceği federal birleşik devletten söz ediyorlar.

Mitterand belirsiz bir şekilde bir konfederasyondan, birbirleriyle ekonomik ve politik olarak çok sıkı bağlanmış devletler birliğinden söz ediyor. İngilizler buna karşın, en iyisi, genişletilen serbest ticaret alanları biçimiyle yetinmek istiyorlar ve politik alanda, politik alanlardaki devletlerarası karşılıklı güven ve işbirliğinin başarı sağlayacağını iddia ediyorlar.

Mamaafih, yakında yapılacak seçimlerden sonra İngiltere'nin pozisyonunun AT entegrasyonu lehine değişebileceği hesaplanmalıdır. İngiliz Paundunun Avrupa Para Sistemine girişi ilk sinyaldi. Tayin edici banka ve endüstri kuruluşları uzun zamandan beri, uzun vadeli bir bakış açısıyla bakılınca İngiltere'den, kendi rekabet pozisyonunun devamlı azalması anlamına gelebilecek engelleyici pozisyonundan uzaklaşmasını talep ediyorlar.

Yeni AT anlaşmasına bir ön açıklama konacak. Bu açıklamaya göre, Maastricht anlaşması, "Avrupa halkları arasında daha sıkı bir birliğin gerçekleşmesinde yeni bir aşamayı -ki bunda kararlar mümkün olduğu kadar vatandaşlar tarafından alınacak- gösteriyor". (Frankfurter Allgemeine, 11.12.1991)

"Federatif" sözcüğü İngilizlerin arzusu üzerine kaldırıldı. Zira "federal" in İngilizceye çevirisinde bu kelime "merkezci" anlamına geliyor. Ama sade dilbilimsel yorumlamanın arkasında çok daha başka bir şey yatıyor. Çünkü İngilizler kendilerini geniş kapsamlı bir entegrasyon hedefine kapalı tutuyorlar.

Maastricht - nasıl devam edecek?

Maastricht Zirvesi sonuçlarının değerlendirmeleri başarı ve başarısızlık arasında gidip geliyor. Almanya ve Fransa'nın talepleri ölçü alındığında, bir başarısızlıktan sözedilebilir.

Ama bu, AT entegrasyon sürecinde şimdiye kadarki tecrübeleri ve iç çelişkileri inkar etmek olurdu. Birleşik Avrupa Dosyası'nın onaylanması hakkında da pek çok

defa bir başarısızlıktan konuşulmuştu.

Kohl tarafından talep edilen “nitelik sıçraması”ndan hiçbir netice elde edilmediği ve tekrar en küçük paydalarda bir birliğin yapıldığı doğrudur. Ama bu, AT içinde bugüne kadar hiçbir zaman istisna değildi, tersine daima kural olmuştur.

Şayet Maastricht önemli şeyler ortaya çıkardıysa, bu ekonomik ve politik entegrasyon sürecinin, engelleyicileri, bloke edenleri ve güçsüzleri artık dikkate almayacağı görülmüştür. Bu da iç sorunun durumuna göre, entegrasyonun temposunu hızlandırmak isteyenlerle, arkadan yürüyen ya da buna hazır olmayan diğerleri arasında farklı birlik kurma girişimlerine varıyor.

Çeviren: Filiz Yalçın

Dipnotlar:

1)Kremp'e göre Doğuda yeni olanaklar açıldıktan sonra entegrasyon sürecinin derinleşmesi ölmüştür. Şayet AT 20 ya da daha fazla ülkeye genişletilirse, “politik birlik balonu aşırı basınç altındaymış gibi patlayacaktı. Daha sonra geriye herkes için en yararlı olan şey kalacaktır: Büyük, refah yayan serbest ticaret bölgesi... serbest ticaret bölgelerinin Büyük Avrupa (SİC) ile sınırlanması, entegrasyonun zorlu amacı olan Almanya'nın kontrolü hedefinden vazgemektir.” (H.Kremp, Avrupa'nın çifte yaşamı, “Die Welt”ten, 20.6.91) Kremp ve diğer gerici Alman milliyetçileri AT'yi yalnızca büyük Almanya'ya yönelik çabaların önünde engel olarak görüyorlar. Bu türden tartışmaların Almanya'da daha da artması ve resmi politikaya da girmesi endişe yaratmaktadır.

2)Avrupa Para Sistemi ve Almanya'nın egemen rolünün işleme biçimi üzerine bu gazetenin başka bir yerinde detaylı olarak değinildi.

3)Tabii ki, Alman Merkez Bankasının politikası genel hükümet felsefesini izliyor. Ama tam da son zamanlarda hızla gelişen farklılıklar mevcuttu: Biri, Merkez Bankasının “felaket” olarak gördüğü DDR'le para birliği sorununda; ikincisi, buradaki Merkez Bankası eskiden beri WWU'ya karşıdır ve bu birlik için bağlayıcı bir zaman planına karar verilmesiyle ilgili Kohl'un açıklamasını eleştirmiştir. Ama her defasında “son söz” hükümetindi. Böylece, geleceğin Avrupa Merkez Bankasının AT bünyesinde nasıl bir yol izlemesi gerektiği, bugünkü bakış açısından tamamiyle belirsizdir.

4) AT komisyonu ve bakanlar iç pazara geçmek için karara bağlanması gerçeken yaklaşık 300 AT-kuralının yaklaşık 3/4'ü üzerindeki çalışma tamamlandı.

5) GATT, genel gümrük ve ticaret anlaşmasıdır (General Agreement on Tariffs and Trade). Bu anlaşma; hemen hemen bütün devletler (reel sosyalist ülkeler istisna) arasında dünya ölçüsündeki ticaretin uluslararası “oyun kurallarını” tespit etmektedir. Her şeyden önce, ABD, AT'yi tarım ürünleri için dünya ölçüsündeki satış pazarları çerçevesindeki kavgada AT'nin zorunluluktan uyguladığı subvansiyon yarışını sona erdirmesi için sıkıştırıyor. Bu nedenle AT-tarım politikasında bir revizyon için yeni bir hamle görülecektir.

6) Wolfgang Schauble'nin “Sınırsız Avrupa-Güvenli Ortaklık” makalesiyle karşılaştır. Avrupa Arşivi, Folge 6/1990

Eski Sosyalist kampın uzun süren bir yozlaşma ve başkalaşma süreci sonunda ekonomik, sosyal ve politik olarak dağılıp çökmesi, eski Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa ülkelerinin artık tamamen kapitalist sistemin bir parçası haline gelmesi, uluslararası ilişkilerde bugüne kadar kullanılan bir dizi kavramı pratik olarak geçersiz kıldı. Soğuk savaş sona ermiş, Doğu ve Batı arasındaki rekabet bitmiş, uluslararası ilişkilerde uzun süre devam ettirilen ideolojik saflaşma ve tercihler ortadan kalkmış, bir Yeni Dünya Düzeni oluşturmak gündeme gelmiştir. Uluslararası burjuvazi tarafından nankörce ve beklenmedik bir anda unutulmuş Gorbaçov'un '80'li yılların sonuna doğru kullandığı bu kavram çok geçmeden ortak bir kabul görmüştü. Gorbaçov, Sovyetler Birliği'nin devlet bütünlüğünü koruyarak bozuk, melez sisteme aşamalı bir tarzda fiilen kapitalist bir kimlik kazandırmayı hedefliyor, buna karşılık SSCB'nin süper güç sıfatıyla sahip olduğu imtiyaz ve siyasi etkinliği korumayı umuyordu. Gorbaçov iki ipi aynı anda oynamayı denedi; kapitalizmi geliştirerek sosyalizmi "pekiştirmek" istedi. Fakat olaylar kendi gerçek doğalarına uygun bir başka seyir izlediler. Bu kavramı aynı

dönem olumlu karşılayan ve koro halinde kullanmakta tereddüt etmeyen emperyalist burjuvazinin ileri temsilcileri, bununla birlikte ona daha farklı bir anlam atfediyorlardı: Yeni Dünya Düzeni salt kapitalist sistemin çıkarları doğrultusunda ve onun mimarları tarafından oluşturulan bir düzen olmalıydı. Sonuçta kimin ve neyin baskın çıktığını gelişmeler çok geçmeden gösterecekti.

Şimdi yaşadığımız bu tarihsel bağlamda sözkonusu duruma ilişkin orta yerde duran somut bir sorun var. Kapitalist sistemin, henüz ilk oluşum sürecini yaşayan ve şimdilik ABD önderliğinde ve onun çıkarları doğrultusunda dünya çapında örülmeye çalışılan bir egemenlik ve ilişki ağı var. Adına "Yeni Dünya Düzeni" deniliyor. Bu vesile ile, oluşturulan sistemin niteliğinden, içeriğinden, biçiminden öte, insanlığın toptekün geleceğine, daha yaratılmamış, yazılmamış tarihinin ilişkin spekülasyonlar yapıyor, hatta kimi kesin yargılar pervasızca ileri sürülüyor.

Fakat işin garip tarafı, yeni oluşumun mimarları yaratmaya çalıştıkları eserin niteliğine, içeriğine ve biçimine ilişkin bugüne kadar henüz herhangi bir dişe dokunur açıklama getiremediler.

Yeni Dünya Düzeni bir soyut kavram olarak ortaya atıldı ve hala tartışılıp duruluyor. Herkes kendi çıkarına teka-bül eden bir içerik yüklemeye çalışıyor, ama bir türlü bu içeriğin, kapitalist sistemin ortak çıkarları açısından muh-tevası, işleme kuralları açıklık kazan-madı. Bir benzetme yapmak gerekirse bu yeni düzen bir İspanyol hanına benzeyecek; kim ne getirirse o buluna-cak!

* * *

Yeni Dünya Düzeni tartışmalarını ve manevralarını başlatan başka faktör-ler nelerdir?

1985'lerden itibaren glasnost ve perestroyka sayesinde Doğu Bloğunun gerçek durumu tamamen gün ışığına çıktı. ABD, IDS denilen yıldızlar savaşı projesiyle SSCB'yi silahlanma alanında yeni bir rekabete davet ederek onun, genel anlamda, kudretini denedi ve sonuç bu ülkenin artık başa güreşecek güçten yoksun olduğunu gösterdi. Dolayısıyla Doğu Bloku tahmin edilen düzeyde bir tehlike kaynağı olmaktan çıkmış, sorunlarını çözemez bir duruma düşmüştü. SSCB'nin zayıflığının daha açık anlaşılmasıyla birlikte üzerindeki baskı kademe kademe artırılarak etkin-lik alanı çözüme sürecine sokuldu. Polonya ve Macaristan'ın saf değiştirmesinin ardından, F. Mitterand, "*Moskova'da başlatılan süreç dönüp dolaşip seyrini tamamladıktan sonra, yine Moskova'ya dönüp orada sonuçlanacaktır*" derken, gerçekte sürecin isabet-li bir tanımlamasını yapıyordu. Dolayısıyla, Batı emperyalizmi için Doğu'nun çöküşü her halükarda başlamıştı ve bir çok endişeye rağmen, sonu belli bir yörengeye girmiş durumdaydı. Geliş-

inlerin seyrine doğrudan, fiilen müda-hale olanakları sınırlı olduğundan Batılı emperyalist devletler, olayları teşvik edip ivme katınayı ihmal etmeden, her ihtimali göze alarak, kendi mekanla-rında, yani kapitalistler arası rekabet ve çekişme arenasında mevzilerini sağ-lamlaştırmak yoluna koyuldular. Çün-kü yapılan propagandanın tam tersine, Doğu Bloğunun çöküşü kapitalist dünyanın sorunlarını hafifletmek, ulus-lararası ilişkileri sadeleştirmek yerine daha da karmaşıklaştırıyor, kapitalist sistemin iç çelişkilerine yeni ve tehlike-li bir faktör daha ekliyordu.

Fakat, Doğu Bloğunun dağılma-sının uluslararası ilişkiler açısından bu tartışma götürmez önemine rağmen, kapitalist sistemin kendi öz çıkmazı, Yeni Dünya Düzeni sorununun esas kaynağını oluşturuyor. İkinci emperya-list savaştan bu yana kapitalist dünyanın her bakımdan önderliğini, jandarma-lığını ABD yürütüyor. Bu rol ABD'ye ikram edilmiş bir görev değil, kapitalist cenahta savaş sonrası koşulların doğal bir sonucuuydu. Savaşta İngiltere tama-men yıpranmış, nüfuz alanı daralmış, Fransa burjuvazisi iğrenç bir çaresizlik sergilemiş (bu nedenle De Gaulle'ün Yalta Konferansı'na çağrılmasına karşı çıkan Stalin'i, Roosevelt ile Churchill onaylamak zorunda kalmışlardı), Al-manya ve Japonya tamamen harap ol-muşlardı. Geriye her bakımdan güçlü, kudretli ve atak durumda olan ABD kalmıştı. Kapitalist dünyanın önderliği-ni bundan böyle ABD üstlenecekti.

Ama, aradan yarım yüzyıla yakın bir süre geçti. Biçimsel olarak statükoya riayet edilmesine rağmen, o zaman olu-şan güçler dengesi değişmiş bulunuyor ve mevcut statükoyla çelişiyor, ona teka-bül etmiyordu. Bu nedenle kapitalist dünyanın gündeminde, Doğu Bloğun-

daki gelişmelerden önemli ölçüde bağımsız olarak, yeniden bir görev dağılımı kendisini daha güçlü bir biçimde hissettiriyor, dayatıyordu. Bu gereklilik usul gereği bazı 'bağımsız' ağızlar tarafından açıktan telkin edilmeye dahi başlandı: "*Almanya ve Japonya'ya Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi daimi üyeliği vermek gerekir.*" deniliyordu. Ayrıca Japonya, "*Ancak çek imzalamaya sözkonusu olunca bize başvuruluyor*", "*ekonomik alanda bir deviz ama politik alanda bir cüce muamelesi görüyoruz, bu dengesizliği gidermek gerekir*" vb. türünden çıkışlarla mesajlar iletiyordu. Bu tür taleplerin yaygınlaştığı bir ortamda, iktisadi olarak zayıf konumda bulunan, jandarmalık rolü ise zaman zaman şikayet konusu olan ABD emperyalizmi, gitgide kaygılanmaya ve telaşlanmaya başladı.

İktisadi zayıflığının bilincinde olan, dünya jandarmalığı rolünü haklı olarak tartışma ve pazarlık konusu ettirmek istemeyen ABD emperyalizmi, Doğu Blokunun çöküşü ile doğacak yeni koşulları gözönünde bulundurarak, zaman kaybetmeden, süreci kendi lehinde hızlandırmanın yollarını aradı. ABD'nin bu perspektif dahilinde başlattığı manevralar, bir bakıma Yeni Dünya Düzeni denilen yapılanmanın ilk adımlarıdır. ABD ilk aşamada arka bahçesi saydığı Latin Amerika kıtası ile ilişkilerini gözden geçirdi. Panama işgali, Nikaragua'nın baştan çıkarılması, Kolombiya ve El Salvador'da ki devrimci muhalefete indirilen ağır darbeler vb. bu ilişkilerin bir boyutu. İkincisi ise, ne tesadüfse, Körfez savaşı başlatılmadan önce imzalanan ekonomik işbirliği antlaşmalarıdır. ABD burjuvazisi bu pazarı rakiplerine kaptırmamak için örümcek ağı gibi bağımlılık ilişkileri geliştiriyor. 1990 yılında, Yani Körfez

krizinin arifesinde, Başkan Bush'un Latin Amerika kıtasının baştan başa ABD ve Kanada'nın çıkarları için bir serbest gölgeye dönüştürülmesini öngören "Amerikalılar için girişim" projesinin bölge devletlerine onaylatılması bu plan gereği gerçekleşti. Ve böylece dünyanın bu kıtası ABD açısından sağlama alınmış oldu.

Bu ön hazırlıklardan sonra, ABD'nin büyük ölçekli esas manevrasını, hiç kuşkusuz, Körfez savaşı oluşturuyor. Petrol bölgesi üzerinde tek başına denetim kurmak, rakiplerini petrol gibi canalcı bir enerji kaynağı bakımından kendisine bağımlı kılmak, onlarla güçlü konumda pazarlık etmek için ABD buruvazisi gözünü kırpmadan tek çırpıda yüzbinlerce insanın canına kıydı, bölgeyi baştan sona talan etti. Körfez savaşı, ABD'ye aynı zamanda, SSCB'nin uluslararası düzeyde iyice yıpranmış siyasi itibarına son bir öldürücü darbe vurma fırsatını da sağladı.

İnsanlığın yüzkarası bu "temiz" savaşın burada sadece bir boyutu bizi ilgilendiriyor ve onu da ABD yetkilileri en iyi biçimde tanımlıyorlar. Savunma Bakanı Dick Cheney: "*Savaşı mümkün olduğu kadar erken kazanmakla Amerika bütün dünyanın gözünde daha güçlü gözükcektir. Ve yeni bir dünya düzeni oluşturmak için gerekli kudrete sahip olduğunu kanulamış olacaktır.*" (*La Tribune*, 5 Şubat 1991) "*Birleşik devletlerin uzun vadeli istemleri olduğunu düşünüyoruz. Dünya okyanuslarını kontrol etmek, Avrupa'daki, Pasifik'teki vaadlerimizi yerine getirmek, Güney Batı Asya'da olsun Panama'da olsun, beklenmedik olaylara karşı Amerikalıların canlarını ve çıkarlarını korumak için güçlerimizi seferber edebilecek kapasitemizi muhafaza etmek zorundayız*" (*Le Monde*, 6 Şubat 1991).

Dışişleri Bakanı James Baker: *"Birleşik Devletlerin önderliğinin güvenlik ve politik alanlarla sınırlılığına inanmıyorum. Bu önderliğin ekonomik alana da yayılması gerektiğini düşünüyorum"* (International Herald Tribune, 21 Şubat 1991).

Bu açıklamalar yorum gerektirmiyor. Yalnız öneminin altını yeniden çizmek açısından şu da eklenmelidir: Bu sözler bir konferansta veya bir pazarlık masasında sarfedilmiş değil, Körfez'de silahlar konuşurken, anlamı iyice anlılsın diye onların eşliğinde açıklanmış bir hedef, savrulmuş birer tehdittirler.

* * *

Dünya işçi sınıfının önderlikten yoksun, örgütsüz, zayıf, dağınık ve bölünmüş bir durumda bulunduğu, ezilen ve sömürülen halkların ilerici, devrimci mücadelelerinin benzer bir zayıflıkla yüzyüze olduğu ve dolayısıyla uluslararası kapitalist sisteme karşı mücadelelerinin oldukça cılız kaldığı böylesi bir tarihsel bağlamda, burjuvazinin dünyayı çıkarları doğrultusunda yeniden biçimlendirmeye girişince bir tesadüf değildir. Birincisinin içinde bulunduğu nesnel durum ve koşullar ikincisinin sergilediği hareket serbestliğini olanaklı kılıyor, ona bu fırsatı tanıyor.

Emperyalist sisteme muhalif güçlerin bu durumda oldukları bir ortamda, yukarıda genel hatlarıyla özetlemeye çalıştığımız iki faktörün (Doğu Bloğunun çöküşü ve kapitalist sistemin bunalımı) aynı tarihsel kesite tekabül etmeleri sonucu, burjuvazinin Yeni Dünya Düzeni tartışmasını dünya politik gündeminin ilk sırasına sokması, geleceğe yönelik hesaplı bir yatırımdır. Burjuvazi koşulların ve ortamın elverişliliğinden

yararlanarak, kendi iç hesaplaşmasının yanısıra, dünya proletaryası ve sömürülen halkları üzerindeki egemenliğini daha katı, daha cıtraflı bir biçimde pekiştirmek istiyor. O geçmişte acısını iyi tattığı tarihin zikzaklı ilerleyişinin bilincinde olduğu için, zaman kaybetmeden, konjonktürel üstünlüğüne kalıcı bir yapı kazandırmanın uğraşını veriyor.

Kapitalizme karşı yeni devrimci mücadele döneminin er geç açılacağını burjuvazi çok iyi biliyor. Bu bilincin verdiği telaşladır ki, büyük bir hızla mevzilerini sağlamlaştırıyor, sosyalizme karşı başlattığı saldırıya her gün yeni cepheler ekleyerek, üstünlüğüne geriye dönüşü imkansız bir nitelik kazandırmayı amaçlıyor. Bu toplu taa-ruzun ilginç bir örneğini ABD'de yayınlanan ve büyük bir şamata ile tanıtılıp tartışılan bir kitapta yer alan düşünceler oluşturuyor.

Sözü edilen kitap, 1989 yılı sonlarına doğru, Berlin Duvarı'nın yıkıldığı günlerde, Francis Fukuyama imzası ile yayınlanmış bir makalenin genişletilmiş biçimi. F. Fukuyama Japon kökenli ve ABD Dışişleri Bakanlığında üst düzeyde görev yapan genç bir memur. "Tarihin sonu ve son insan" başlığını taşıyan ve politik deneme kategorisine sokulan bu kitapta yazarın ileri sürdüğü ve hararetle savunduğu tezlerin esaskonusu şu: *"Doğu Bloku ve özellikle de Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte kapitalist sistemin üstünlüğü ve alternatifsizliği tarih tarafından tartışmasız bir biçimde kanıtlanmıştır. Artık dünyaya tek başına egemen olan ekonomik sistem kapitalizm, politik sistem ise liberal demokrasidir. İnsanlık tarihi bundan sonra kapitalizmin tarihi olarak yaşanacaktır. Kapitalizmin önünde duran görev geliş-*

mek, yayılmak, pekişmek, zaaflarından arınmaktır. İnsanlık ise, başka alternatif olmadığından, kapitalist sisteme uyum sağlama, onun kurallarını en iyi bir biçimde uygulama görevi ile karşı karşıyadır. Bu sürecin önünde engeller olacak, sorunlar çıkacaktır. Fakat, kapitalist sistem ve liberal demokrasinin zaferi, alternatifsizliği ve bu konuda oluşacak ortak konsensüs, her halükarda yerel ve küresel olacak bu engelleri aşmakta zorluk çekmeyecektir. İnsanlık tarihi artık kapitalizmin eşliğinde tekdüzen bir gelişim ve ilerleme seyrine girmiştir.”

F. Fukuyama bu tezleri, antik Yunan felsefesinden Hegel'e, Hegel'den çağdaş filozoflara kadar her kesimden aşırıldığı bir yığın düşünce ve kavramla süsleyerek, soruna vakıf bir tarihçi gözüyle ve "tarihsel bir perspektif" içinde sunuyor. (Bu "başarının" ortaya çıkardığı ilginç bir soru var. Bu kadar ayrıntılı bir felsefe, tarih ve antropoloji bilgisi olan, karmaşık olayları bu kadar serinkanlı biçimde politik bir irdeleme ve analize tabi tutma kapasitesi olan bir insan neden acaba düşün dünyasına adını bu kadar geç duyurdu. Şöhrete kavuşmak için Berlin Duvarı'nın yıkılmasını mı beklemesi gerekiyordu? Bize kalırsa sözkonusu kitap, büyük bir ihtimalle, Pentagon veya CIA gibi bir kuruluşun uzman bir heyete sipariş ettiği ve F. Fukuyama'nın da boynuna astığı bir propaganda, ideolojik saldırı silahıdır.)

Kitapta işlenen tezler Yeni Dünya Düzeni tartışmalarına burjuvazi adına önemli açıklamalar getiriyor. Burjuvazinin F. Fukuyama'nın ağzından dile getirdiği geleceğe ilişkin hesaplarını, beklentilerini ve umutlarını burada bırakarak dünya ölçeğinde yaşanan belli başlı bazı gelişmeleri, bir kaç ülkenin somut durumu ile birleştirerek irdele-

mek istiyoruz.

Amerika Birleşik Devletleri

Heybetli militarist çıkışlarına karşın ABD'nin iktisadi bakımdan büyük bir darboğazda olduğunu artık herkes biliyor. ABD ekonomisinin yaşadığı köklü yapısal bunalım, onu başlıca rakipleri Almanya ve Japonya karşısında kudretsiz bırakıyor. Örneğin 1990 yılında ABD otomobil pazarının %31'ini ele geçiren Japon tekelleri 1991'de bu oranı %37'ye çıkarabilmişlerdir. Buna karşılık ABD kökenli dünyanın üç dev otomobil tekeli General Motors, Ford ve Chrysler'in 1991'deki mali kaybı 1990'a göre 6 kat artarak 6 milyar doları bulmuştur. Üstelik General Motors 4 Ocak 1991 günü yaptığı bir açıklama ile gelecek iki yıl içinde personelinin %15'ine (15 bin kişi) çıkış vereceğini duyurmuştu. Ama çok geçmeden 18 Aralık 1991 günü yapılan ikinci bir açıklama ile, Kuzey Amerika'daki (ABD ve Kanada) toplam 38 fabrikasından 21'ini kapatmak ve 74 bin işçinin işine son vermek zorunda kaldığını bildirmiştir.

Bilgisayar sektöründe de durum benzer bir seyir izliyor. 1991 sonuna doğru IBM 20 bin kişiyi işten atmaya karar verirken, diğerleri, UNISYS 10 bin, DEC 10 bin, COMPAQ 1440 olarak hedef saptamışlardır. 1992 yılında aynı oranda işten atılmalar bekleniyor. Şu anda çalışır nüfusun %7,1'ini oluşturan işsizlik oranının 1992 sonuna doğru %10'u bulacağı tahmin ediliyor.

ABD'nin iktisadi olarak çöküşünü en açık biçimde yansıtan rakamları vermek gerekirse;

'60'lı yıllarda %4,1 olan Gayri Safi Milli Hasılanın on yıllık ortalama artış hızı '70'li yıllarda %2,8'e, '80'li yıllarda

ise %2,6'ya düşmüştür. Aynı şekilde, üretkenliğin on yıllık ortalama artış hızı '60'lı yıllarda %2,9 iken, burakam '70'li yıllarda %1,4'e, '80'li yıllarda ise %1,2'ye inmiştir. 1980 yılında 52 milyar dolar olan bütçe açığı 1990 yılında 220 milyar dolara fırlamıştır. ABD ekonomisinin diğer bir çıkınası da borçlanmadır. 1980'de toplam kamu borcu 1.250 milyar dolar iken, 1990'da 4.050 milyar dolar olmuş; 1980'de 829 milyar dolar olan işletmeler borcu, 1990'da 2.100 milyar dolara çıkmıştır. Tüketici borcu ise 1980'de 1.300 milyar iken, bu rakam 1990'da 3.000'e yükselmiştir. Toplam olarak 1980'de 3.400 milyar dolar olan borç 1990'da 9.150 milyar dolara çıkarak ABD'yi dünyanın en borçlu toplumu konumuna getirmiştir. Son olarak da ABD'nin dış borcunun 900 milyar dolar civarında olduğunu ekleyelim.

Kapitalist sistemin sınırları çerçevesinde, olağan veya olağanüstü ama salt ekonomik önlemlerle ABD ekonomisini bu dar boğazdan kurtarmanın çaresi yoktur. Uzman iktisatçı olmak gerekmiyor, ortada basit ama kısır bir döngü var. İkişim şu: Faiz oranı düşürülerek ekonomik atılımın yolunu açmak gerekiyor. Fakat boğazına kadar borçlu ABD'de yatırıma dönüştürülecek sermaye yok. Bu durumda ikinci seçenek kalıyor; faiz oranlarını yükseltip dışardan sermaye çekmek ve bu sermaye girdisi ile atılımı finanse etmek. Bu durumda ise ABD ekonomisinin zaten cılız olan rekabet gücü tamamen tükenme tehlikesi ile karşı karşıya kalacaktır. Kısacası sakal ve bıyık hikayesi! Bu durumda ABD'lilere bugüne kadar hiç bir sivri zekalının beceremediğini başarmak kalıyor: Faiz oranını aynı anda hem düşürmek hem de yükseltmek!!!

Böylece ekonomik önlemlerle iktisadi çöküşünün önüne geçemeyen, olumsuz süreci tersine döndüremeyen ABD burjuvazisi, politik ve militarist yöntemlerle pazarlarını korumaya çalışıyor. Örneğin ABD Chrysler otomobil firması başkanı, Körfez savaşı döneminde Japon rekabetine ilişkin görüşlerini açıklarken, ilginç bir ilişki kurarak, "*Amerikalı çocuklarımız dünyanın Japonya'nın en fazla petrol ihtiyacını karşılayan bir bölgesinde özveride bulunuyorlar*" diyerek Japonya'yı aşıktan suçlama gerçeği duyabildi. Bu yaklaşımla nereye kadar gidileceği açıktır ve ABD ekonomisinin güçlü olduğu tek sektör de (silah sanayii) bu anlayışa tekabül ediyor. Bush'un Orta Doğu'ya modern silah satışına son verilmesi gerektiğini önerdiği bir dönemde, ABD bu bölgeye Mayıs 1991'den Aralık 1991'e kadar 6 milyar dolar tutarında silah sattı. ACA (Arms Control Association)'un yayınladığı bir rapora göre, ABD 2 Ağustos 1990 Kuveyt'in işgalinden 31 Aralık 1991 tarihine kadar, Orta Doğu'ya 19 milyar dolarlık silah satışında bulundu.

Paylaşılan Doğu Avrupa pazarında ABD burjuvazisi kayda değer bir pay alamamıştır. Yukarıda temel göstergelerini sıraladığımız bir iktisadi yapı ile başkatiürlü olması da beklenezdi. Bu güçsüzlükten dolayıdır ki, ABD karşılaştığı sorunları sürekli politik ve son çare olarak militarist alana çekmek zorunda kalıyor. Bunun örneklerinden birisi Türkiye aracılığı ile eski SSCB'ye yönelik sahnelemeye çalıştığı senaryodur. İran'a karşı tavrı ve Körfez savaşının etkisi ile müslüman cemahta bozulan imajı elverişsiz olduğu için, sadık dostu Türkiye'yi maşa olarak kullanarak, Türk şovenizmini, milliyetçiliği ve dinciliği teşvik ederek, müslü-

man ve Türk kökenli eski SSCB topraklarında kendisine dolaylı yoldan bir nüfuz alanı oluşturmaya çalışıyor.

Bir başka örnek ise, Afrika kıtasına yönelik tavrıdır. İslami Selamet Cephesi Cezayir’de, burjuva demokrasininin kurallarına uyararak, iktidarın eşiğine dayandıktan sonra, bir askeri darbe sonucu şimdilik geri püskürtüldü. Cezayir Fransız emperyalizminin nüfuz alanı, modern bir sömürgesidir. Görkemli kurtuluş savaşı 150 yıllık bu ilişkiye son veremeden yozlaştırıldı. Fransız sömürgeciliğine karşı allerjileri bilinen islamcılar iktidarın eşiğinden kovalanınca, Fransız burjuvazisi rahat bir nefes almıştı. Fakat, ABD Fransa’yı rahatlıkla gözüne kestirebildiği için, askeri darbeye sıcak bakmadığı mesajını vermiş, dolaylı yoldan islamcılara ittifak vaademiştir. Zaten bir kaç yıldır ABD’nin Kuzey Afrika’daki geleneksel Fransız nüfuz alanına göz diktiğine dair işaretler artmaya başladı. CIA, Çat eski devlet başkanı Hissen Habre ile Kaddafi’ye karşı işbirliğinin dozunu fazla artırdı diye Fransa Habre’nin devrilmesini kolaylaştırmak zorunda kalmıştır.

Avrupa’daki varlığı gittikçe azalan, Asya’daki pazarlarını düzenli olarak kaybetmeye devam eden, Doğu’da beklediğini bulamayan ABD’nin elinde petrol bölgesi ve Latin Amerika kıtası kalıyor. Bu nedenle ABD’nin bu çıkmazdan nasıl kurtulmaya çalışacağı önümüzdeki yılların en önemli tehlikeli bilinmeyenlerinden biridir. Belki de çok geçmeden Kaddafi gibi birilerinin şahsında yeni bir Saddam arama ve mutlaka bulma ihtiyacı gündeme gelecektir.

Almanya

Son bir kaç yıldır dünyada yaşanan

değişmelerden hiç kuşkusuz en karlı çıkan ülke Almanya’dır. Doğu Almanya’nın çok ucuz bir fiyatla satın alınması Alman burjuvazisine büyük bir iç pazar temin etmiş, aynı zamanda dünya politik sahnesine güçlü bir giriş yapmasının ortamını sağlamıştır. Japonya hariç büyük ölçekli ileri kapitalist ülkelerin hepsi mali sıkıntı içinde olmalarına, sürekli dış ticaret açıklarını kapatmanın çaresizliğini yaşamalarına karşın, Almanya hiç sıkıntı çekmeden 1990 yılında 135, 1991’de ise 166 milyar markı, Doğu Almanya’yı sindirmede kullanabilmiştir. Körfez savaşı için ödediği “haraç” ona dokunmadığı gibi SSCB’ye yapılan yardımın %80’ini de o üstlenmiştir.

Alman burjuvazisinin bu cömertliği önce uzun vadeli hesaplar, sonra da iktisadi yapısının rakiplerinkine kıyaslanmayacak derecede dinamik olmasından kaynaklanıyor. 1990 yılında GSMH’sı %4,5’luk bir artış göstermiş ve bu oran 1991’de, birleşmenin faturasına rağmen, %3,2’de pozitif düzeyde kalabilmiştir. Sanayi üretiminin 1991’deki ortalama artış hızı Almanya’da %3,7 olurken, Fransa’da %0,4’ü zor bulmuştur. ABD %-2, İngiltere ise %-4,4 oranında negatif bir sonuç almışlardır. 1991’de dış ticarete Almanya 20 milyar dolarlık bir fazlalık sağlarken ABD 72, İngiltere 17, Fransa 10,5 milyar dolarlık açık vermişlerdir.

Alman ekonomisinin tartışılmaz dinamizminin yanı sıra, onun jeo-stratejik konumu da Doğu pazarlarında aslan payını kapmasını kolaylaştırmıştır. Fakat uçsuz bucaksız Doğu pazarının paylaşılmasının ilk evresinde yaşanan kargaşalık, gittikçe Alman işverenlerinin lehine gelişen bir seyir izleyecektir. Zira Alman burjuvazisinin iktisadi, mali, coğrafik avantajlarının yanısıra, henüz

devreye sokma fırsatı bulamadığı hazır bir kadrosu da bulunuyor. Bu kadro, Doğu Avrupa'yı ve eski SSCB'yi başta dil olmak üzere her bakımdan iyi bilip tanıyan, hazır ilişkileri olan ve yetiştirme gereği olmayan Doğu Almanya kökenli elemanlarından oluşmaktadır.

Ve en önemlisi Almanya'nın uzun dönem mahrum kaldığı politik gücüne gitgide kavuşuyor olmasıdır. Alman burjuvazisi, bu eksikliğini gidermek için çok kısa bir süre içinde dev adımlar atmış bulunuyor. Almanya politik gücünü ilk kez Yugoslavya'da sınamış ve bu ülkenin gerici bir iç savaşa sürüklenerek dağılmasını sağlamıştır. Kaldı ki Alman burjuvazisinin Avrupa'daki yeniden politik nüfuz alanı arama seferinin Yugoslavya topraklarında başlaması bir tesadüf değildir. Nazi-Hırvat tarihi işbirliğinin yeni bir versiyonu yeniden hortlatılmış bulunuyor. Dikkat edilirse Almanya'nın Yugoslav iç sınırlarını yeniden çizme girişimine kimse karşı çıkmıyor. Oysa geleneksel Alman-Hırvat işbirliğine Fransız-Sırp ittifakı ile karşılık verilirdi. Fransa, bu kez Almanya'yı karşıya almamak, Avrupa Ekonomik Topluluğu içinde bunalıma yolaçmamak için, böyle bir maceryi göze alamadı; Hırvat milliyetçilerinden ve faşistlerinden yana tavır takındı.

Bugüne kadar politik alanda Fransa'yı izleyen, AET'ce yamanarak ekonomik alanda güçlenip yayılmanın yolunu seçen Alman burjuvazisi, politik ideallerini parantez içinde tutmuştu. Geline aşamadan sonra Alman burjuvazisinin politik kompleksi artık bitmiştir, kimsenin himayesine ihtiyacı kalmamıştır. AET oluşumu Almanya'nın çıkarlarına denk düşen bir seyirde

ilerlediği oranda bir değer taşır, yoksa objektif olarak ona ihtiyaç duymuyor. Son bir kaç yıldır onun AET ortakları, özellikle de Fransa, Alman faiz oranlarının düşürülmesini aralıksız ve ısrarla talep ediyorlar, ama Bundesbank'a bir türlü söz dinletmiyorlar.

Almanya mevcut ekonomik potansiyeli ve yaşlı kıtadaki rakiplerine göre sahip olduğu avantajlar sayesinde Avrupa'nın tartışmasız motor gücüdür. Eskiden sadece iktisadi açıdan öyle görülüyordu; şimdi ise ona politik boyutunu da teslim etmek gerekiyor. Yaşlı kıta adına ABD ve Japonya ile başa güreşebilecek kudrete sahip tek ülkedir. Fransa'nın sahip bulunduğu bir kaç parça nükleer silah bu objektif gerçeği değiştirmiyor. Bu perspektif içerisinde, Alman burjuvazisi, Avrupa'da kendisine yalnızca ekonomik bir pazar değil (ki, bu konuda hiç sıkıntı çekmiyor), politik bir nüfuz alanı da oluşturup geliştirmeye ihtiyaç duyacaktır. Yugoslavya'nın iç işlerine yapılan kaba ve küstah müdahale ile bundan elde edilen ilk sonuçlar bu açıdan vurucu bir örnek oluşturmaktadır.

Japonya

Japon stratejisi ile Alman stratejisi arasında bir parça benzerlik görmek mümkündür. Her iki ülke de ikinci emperyalist savaştan yenilmiş ve tamamen harap olmuş halde çıkmışlardı. Neredeyse simetrik bir kalkınma ve gelişme seyri izleyen Almanya ve Japonya, şimdi de aynı tarihsel bağlamda dünyanın iktisadi bakımdan en kudretli devletleri olmuş durumdadır. Basite indirgenirse aralarındaki fark denebilir ki jeo-politik niteliktedir. Almanya,

dünyanın kalbi denilebilecek, her bakımdan hareketli ve hararetle bir çoğ-
rafi mekanın özgün koşulları içinde, Ja-
ponya'dan daha önce etkili bir güce dö-
nüme sürecine girmek olanağı buldu.

Japonya ise, her ne kadar Güney-
Doğu Asya'daki yerel politik sorunlar
hakkında söz sahibi olmayı talep etmiş
ve hatta Kamboçya sorunu ile ilgili
konferansın ev sahipliğini üstlenmişse
de, henüz açıktan boy göstermemeye,
bölge halklarının kökenleri eskiye
dayanan hassasiyetlerini tahrik etme-
meye özen gösteriyor. Büyük bir ihti-
malle ekonomik yayılmaya öncelik
tanıyarak, konumun bu açıdan bölgede
ve dünyada daha da sağlamlaştırılmayı
sürdürecektir.

Japonya ekonomisinin dinamiği
Almanya'dakiyle global olarak aynı ka-
tegoriye konabilmesine rağmen, bilgi-
sayar, otomobil, ileri teknoloji gibi bir
çok sektörde çok daha ileri düzeydedir.
Tokyo'nun ticaret fazlası 1990'da 52,4
milyar dolar iken, 1991 yılında 78,2
milyar dolara yükselmiştir. Japonya ile
ABD arasındaki ticari açık konusunda,
Japon Alt Meclis Başkanı Yoshio Saku-
rauchi, ABD burjuvazisi için aşağılayıcı
ama hak ettiği bir üslupla, "*Fabrika
müdürlerimiz ABD'ye yazılı direktif
veremiyorlar, çünkü Amerikan işçileri-
nin %30'u okuma yazma bilmiyor.
Bundan dolayı üretimlerinin kalitesi dü-
şüktür*", diyor. Yani cahiller, kaliteli
üretim yapamadıklarından bizimle
yarışmıyorlar diyerek soruna kısmen
rasyonel bir açıklık getiriyorlar.

Japonya'nın iktisadi gücünün astro-
nomik rakamlarını sıralayacağımıza
ülkenin otomobil iş kolu sendikasının
önerisini aktaralım. ABD General
Motors veya Fransız Peugeot'nun yöne-

ticileri duysalar kulaklarına inanamaz-
lar. Rengo sendikası, Japonya'nın aşırı
rekabet gücünü kabul edilebilir düzeye
getirmek için, otomobil iş kolunda yıllık
çalışma süresini 2016 saatten 1800saate
indirmeyi öneriyor. Bu arada, Japon
işçisinin diğer ileri kapitalist işçisine
göre yılda ortalama 150 ile 350 saat
fazla çalıştığını da ekleyelim.

Japonya'nın ekonomik yayılması-
nın detaylı envanterini yapmak kolay
değildir. Zira devletsırrı gibi saklıyorlar.
Fakat elimizde Nisan 1991 tarihli Japon
gazetesi *Nikkei Sangyo Shimbun*'un
yayınladığı bir liste var. Nikkei tekeli-
nin günlük yayın organı olan bu gazete,
ilk kez olarak Japonya'nın ülke dışında
gerçekleştirmek istediği projelerin içe-
riğini ve ülkelere göre dağılımını
açıklıyor. Halen ihale veya onayda
bulunan sözkonusu projelerin dağılımı
şöyle:

Çin, Vietnam, Tayland, Endonezya,
Malezya, Filipinler ve Singapur gibi
ülkelerde gerçekleştirilmesi planlanan
ve petrol, doğal gaz, termik santral ve
kimya sanayii sektörlerini içeren toplam
19 proje için Japonya 10,3 milyar
dolarlık yatırım öngörüyor.

Hindistan, Pakistan ve Bengaldeş'-
te termik santral ve kimya sanayiinde
toplam değeri 3,2 milyar dolar olan 9
proje incelemede.

Katar, İran, Birleşik Arap Emirlik-
leri, Bahreyn, Suudi Arabistan, Mısır,
Nijeriya, Türkiye, Cezayir ve Tanzanya
için termik santral, kimya sanayii, doğal
gaz, çimento, demir-çelik vb. sektörleri
içeren 18,3 milyar dolar değerinde 26
Japon projesi sunulmuştur.

Şili, Meksika, Arjantin ve Kosta
Rika, toplam değeri 2,2 milyar dolar
olan sülfürük asit, kurşunsuz benzin

metanol, termik santral vb. sektörleri kapsayan 7 Japon projesine müşteri olmuşlardır.

Eski SSCB ve Macaristan'a toplam değeri 4 milyar dolar olan kimya ve petrol işletmelerine ilişkin 5 proje sunulmuştur.

Ayrıca 1988/1990 arası Japonya, Hon-Kong'a 5.35, Tayvan'a 1.31, Singapur'a 3.49, Tayland'a 3.29, Malezya'ya 1.79, Endonezya'ya da 2.30 milyar dolar tutarında doğrudan yatırımda bulunmuştur. Japonya'nın bölgede sinsice geliştirdiği bu yayılımı *Newsweek* dergisinde bir makalede değerlendiren Bill Powell'in bitiş cümlesi ilginçtir: "*Doğu Asya'nın her yerinde olduğu gibi Malezya'da da mesaj gün be gün netleşiyor: Hello, Tokyo! ve Sayonara, Amerika!*" (Merhaba Tokyo! Güle güle Amerika!)

ABD burjuvazisi bu yeni yetme rakibinin engellenemeyen yükselişi karşısında ne yapacağını bilemiyor. Japonya'da kalp krizi geçirip ölümün eşiğinden dönen Bush'un ziyaretinde elde ettiği tek sonuç, Japon işverenlerinin, yine ABD için bir zamanın o görkemli işgal gücü için oldukça aşağılayıcı sözlü vaatleridir. "*ABD'ye yardımcı olmaya çalışacağız!*" Kaldı ki, ABD artık Japonya'yı kolay kolay hizaya getiremeyecektir. ABD'ye karşı alışılmamış tepkiler artık Japonya'da duyulup görülmeye başlandı. Körfez savaşı "haracına" ilişkin meclisteki tartışmada (Şubat 1991), Sosyalist Partisi lideri Bayan Tatako Doi, bu tepkiyi şöyle dile getirmişti: "*Amerikalılar 13 milyar dolarla yetinecekler midir? Daha fazla talep etmelerinden onları kim alıkoyacaktır? Savaş bitince bizim elimize ne geçmiş olacak? Bu sa-*

vaşbir Kuzey-Güney savaşıdır, açıktan ırkçı, kültürel, dinci nitelikleri vardır ve biz Bush'u desteklersek savaşı kaybedenlerden oluruz. Washington'un bahsettiği bu yeni dünya düzeni nedir ve kim ödeyecek?"

* * *

Bu üç emperyalist mihrakın yaratacakları üç kutuplu saflaşma, şimdiden tanık olunan ve gittikçe sertleşerek ilerleyecek acımasız bir rekabet, çekişme ve eğer engellenemezse kaçınılmaz olarak bir gün uç noktaya sıçrayacak olan hegemonya yarışması, Yeni Dünya Düzeninin temel bir özelliği olacaktır. Bu üç büyük ölçekli emperyalist güç arasındaki çekişmeyi kızıştırma potansiyeline sahip orta ölçekli kapitalist devletlerden bahsetmedik. Zira bu üçlünün dünya düzeyinde gerçekleştirecekleri saflaşma, orta ve küçük ölçekli emperyalist kapitalist devletlere son tahlilde onlardan birinin yedeğine girmekten başka bir seçenek bırakmayacaktır. Aynı olgu tek tek tekelleri firmalar düzeyinde de görülmektedir. Dünya pazarının gittikçe daralışı orta ve küçük ölçekli güçlerin yaşam alanını sınırlıyor. Fransız bilgisayar tekeli BULL'un IBM'e emanet edilmesi, Renault'un Volvo ile gerçekleştirdiği evliliği bozarak daha güçlü bir muhatap aramaya başlaması, bu olgunun yarattığı ihtiyaçlardan kaynaklanıyor.

Kimi ana çizgileriyle verdiğimiz, adına Yeni Dünya Düzeni denilen bu tablonun altına şunu yazabiliriz: Sayonara soğuk savaş! Hello olgunlaşan bu-
nalım!

“Saçı uzun, aklı kısa”, “clinin hamuruyla erkek işine karışmaz”, “kadının sırtından sopayı, karnında sıpayı eksik etmeyeceksin”, “kızını dövmeycen dizini döver” vb. gibi deyim ve atasözlerini hepimiz duymuşuzdur. Kadın, yani ana-mız, bacımız, yarımız veya kendimiziz sözkonusu olan. Bu deyimler yanı-mızda, içimizde, çevremizde yaşayan kadını, toplumdaki kadını anlatır; okutulmayan, mutfığa mahkum edilen, bebek beşiğine bağlanan, en geri işlerde en düşük ücretle fabrikada sömürülen, tarlada karın tokluğuna çalıştırılan, evde emeği dayakla, zulümle ödenen, alınıp-satılan kadını... Anlatmakla da kalmaz, savunur, destekler, yüceltir bu kadını. “Kadın kutsaldır” denilir; oysa bahsedilen yukarda sözügeçen kadındır yalnızca...

Sadece deyimlerde değildir, kadının aptal, değersiz, güçsüz ve ahlaksız olduğu fikri. Gelenekler, görenekler (örneğin bir çok yerde kadının sofradaki yeri hala öküzden sonra gelir, başlık parasına satılır); din (örneğin İslamın peygambere Muhammed'e göre en günahsız kadın bile kargalar arasında alaca karga gibidir); eğitim (örneğin ilkökul kitaplarında babalar doktor, mühendis, anneler ev

kadındır); hukuk (örneğin bir hakim, dayak yediği için boşanma davası açan bir kadına;” kadının sırtından sopayı, karnından sıpayı eksik etmeyeceksin” şeklinde cevap verebilmektedir); televizyon - radyo- basın - sinema gibi iletişim araçları (örneğin kadın vücudu reklamlarda pazarlama aracı olarak kullanılır) vb. gibi kurumlar tarafından öyle sunulur ki, yansıtılan bu kadın imajını gerçek sanırız; kadınsak eğer bu imajla bütünleşir, yaratılmak istenen kadına dönüşürüz. Gerçek böyle değil oysa...

Bilim kadının beyni gelişmemiş, fiziği güçsüz olduğu savını çoktan çürüttü. Biyoloji, tıp ve onun uzmanlık dalları, kadının beyninin, erkeğinkine nazaran geri olmadığını, zeka bakımından eşit düzeyde bulunduğunu gösterdi. Aynı şekilde, kadının fizik yapısının doğası gereği erkeğinkinden farklı olmasının, onun daha güçsüz ve gelişmemiş olduğu sonucunu vermediğini de ispatladı. Örneğin erkek vücudunun daha büyük oranda kasdan oluşması ona kol gücüne dayanan ağır işlerde ve sporda üstünlük sağlarken, kadın vücudundaki yağ oranı, ona soğuğa ve açlığa karşı avantaj sağlar. Kadının her ayki regl döneminde, düzenli bir kan kaybı-

mesi zannedildiği gibi fiziksel olarak daha zayıf olmasına değil, vücudun kaybedilenin yerine taze kan üretmesi sonucu daha uzun yaşamasına neden olmaktadır vs. Kısacası kadın hem zeka, hem fiziksel nitelikler bakımından erkek kadar zengin donatılmıştır. Tarih, antropoloji, arkeoloji gibi insanlık tarihini geçmişten bugüne inceleyen bilimlerin ise kadının bir zamanlar bu zengin donatımdan faydalandığını, onu hayata geçirdiğini ve onun ürünlerini yarattığını gün ışığına çıkarttılar. Kadının üretime aktif olarak katıldığı, akrabalık ilişkilerinin kadına göre düzenlendiği, sosyal yaşamda, evde söz hakkına, karar yetkisine sahip olduğu, dilediği zaman dilediği kişiyle evlendiği, dilediğinde boşandığı, doğurganlığının ona saygınlık verdiği, fakat çocuğun sorumluluğunu (eğitimi, bakımı, yetiştirilmesi) toplumun tüm öteki bireyleriyle paylaştığı, kimsenin sömürüsü ve egemenliği altında yaşamadığı, toplum içinde tümüyle özgür olduğu **anaerkil dönem** uzun bir tarihsel dönemi kapsadı. İlginçtir ki kadının ezildiği, sömürüldüğü, baskı altında tutulduğu ve halen sürmekte olan tarihsel süreç, yıllara vurulsa, daha kısa bir tarihsel kesiti kapsar. Bu karşılaştırma bile, kadının güçsüz, eksik, zayıf yaradılıştaki olduğu masalının yalan ve uydurma olduğunu göstermektedir.

İnsanlık tarihinin en erken dönemlerinde, insanların kurduğu ilk sosyal organizasyon olan **anaerkil toplum** yapısını incelediğimizde gözümüze çarpan en önemli olgu, **üretimin ortaklaşa yapıldığı ve elde edilen ürünlerin toplumun bireylerince ortaklaşa paylaşıldığıdır**. Bu zorunluydu, çünkü insanlar doğaya karşı henüz öylesine

korumasızdı ki, topluluk içinde, birbirlerine kenetlenmiş olarak yaşamaları şarttı. Öte yandan, henüz gelişmiş üretim araçlarına da sahip değillerdi; beraberce ve doğal bir işbölümü yaparak topladıkları kökler, avladıkları hayvanlar ancak geçimlerini sağlıyordu. Birinin çalışmaması veya gereksindiğinden fazla alması, ötekini kaldırabileceğinden fazla çalışmasına ve aç kalıp ölmesine neden olacaktı. Bu ise zamanla neslin tükenmesi, toplum yaşamının devam edememesi anlamına gelecekti. İnsanlık tarihinin bu erken aşamasına tekabül eden anaerkil dönemde, üretilen malların tüm toplumun bireylerince paylaşıldığı, üretim fazlasının (toplumun yaşaması için asgari gereksinimden fazla olan, kısacası artan üretim), dolayısıyla özel mülkiyetin (üretim fazlasının bir bireyin veya zümrenin eline geçmesi) de olmadığı, hiçbir bireyin veya zümrenin ötekisi üzerinde egemenlik sağlayamadığı ilkel komünal (ortaklaşacı) toplumsal yapı egemendi. Anaerkil dönem kadının üstünlüğüne ve baskı unsuru olmasına dayanamazdı. Anaerkillik, kadının doğurganlığıyla (o zamanlar henüz babanın fonksiyonu keşfedilmemişti) neslin yeniden üretimi için taşıdığı önemin ve üretimde kapsadığı saygın yerin üzerinde yükseliyordu...

Zaman içinde insanlar daha gelişmiş üretim araçları (aletler) yarattı, yerleşik hayata geçti. İnsanların ürettiği mallar gittikçe artarken, üretim araçları da sürekli gelişti. Bunun sonucunda insanlar asgari gereksinimlerinden fazla ürün elde etmeye başladı. Bakır, demir gibi madenlerin işlenmesi öğrenildi, bunlarla yeni ve daha yetkin üretim araçları, ayrıca da silahlar yapıldı. Üretim araçlarının gelişimi üretimin tarzının

değişmesine, toplayıcılık ve avcılıktan, tarımcılık ve hayvancılığa geçişi sağladı.

O güne kadar hamilelik, doğum, çocuk emzirme gibi biyolojik özellikler kadını yerleşik hayata bağlayarak, onun -insanlığın ilk önemli buluşu olan ateşin korunmasından, çanak çömlekçiliği geliştirilmesinc, tarımcılıkta ustalaşmasına, bitkiler üzerinde elde ettiği bilgilerle tarihte ilk doktor olmasına kadar üretim ve toplumun yeniden üretiminde son derece önemli bir yer kaplamasına neden olmuştu. Ne var ki giderek işbölümünün erkeğe göre şekillenmesi ve nihayet özel mülkiyetin ortaya çıkmasıyla süreç kadının aleyhine işlemeye başladı. Kadın evle, bağla uğraşırken erkek yerleşim alanının dışında bulunduğu madenleri işledi, madenlerle yapılan gelişmiş üretim araçlarını sahiplendi, yaptığı silahlarla savaşa çıkarak ganimet aldı, köle tuttu. Kısacası üretim araçları, özel mülkiyet ve onunla birlikte başkaları üzerinde egemenlik kurma gücü ve olanağı ilk önce erkeğin elinde toplandı. Toplum yeniden, bu sefer **özel mülkiyet** ve onun sahibi olan erkeğe göre düzenlendi. Özel mülkiyetin miras yoluyla babadan oğula geçmesini sağlamak için akrabalık sistemi erkeği temel aldı. Babanın saptanması, kadının tek erkekle evlenmesini zorunlu kıldı. Tek eşlilik dediğimiz monogami kadın, ama sadece kadın için tarih sahnesine çıktı. Ailede, toplumda söz ve yetkinin tek sahibi erkek oldu. Kadın mirasçı yetiştiren, erkeğin cinselliğini tatmin eden, ev hizmetçisi konumuna düşürüldüğü gibi, babasına, kocasına bağımlı kılındı, bütün özgürlükleri, hakları gaspedildi...

Özel mülkiyet tarihte kadının büyük yenilgisi oldu. Ama sadece kadının değil. Özel mülkiyet aynı zamanda

cinsiyete bakmaksızın toplum egemen ve ezilen olmak üzere sınıflara böldü.

İçinde yaşadığımız kapitalist toplumda işçi-emekçi kadının hem fabrikada, tarlada emeği sömürülmektedir, hem de kadınlığından dolayı bu sömürü ikiye katlanmaktadır. İşçi-emekçi kadının bu çifte sömürülüşünün yanında öteki sorunlar tali kalmaktadır. Özel mülkiyetin doğuşu kadının büyük tarihi yenilgisi olmuştur ama yine aynı özel mülkiyetin kaldırılması onun kurtuluşu olacaktır. Burjuva kadını özel mülkiyeti tekelinde bulunduran kapitalist sınıfın bir üyesi olarak, doğası gereği, sınıfının ve onu ayakta tutan sistemin yanındadır. O çıkarını kadın olarak kurtulmaktan çok, özel mülkiyet düzenini korumakta görüyor. Burjuva kadının, kadının kurtuluşu adına verdiği feminizm mücadelesi bunun içindir ki hedefini yanlış seçmekte, sorunun özünde yatan kapitalist sistem yerine onun uzantısındaki egemen erkeği ve ataerkil toplum yapısını görmektedir. Nasıl ki burjuva kadının mücadelesi kapitalist sistemin içinde ve onu korumaya yönelik bir mücadele ise, işçi-emekçi kadının mücadelesi de kapitalist sistemi hedef alan, onu yıkmaya yönelik olan sınıf mücadelesi, işçi sınıfının kuracağı sosyalizm mücadelesidir. Bu gerçeğin ışığında sınıflı toplum sistemlerinin en gelişmiş ve bugünün Türkiye'sinde egemen olan kapitalist sistemde işçi-emekçi kadının durumunu inceleyelim.

Kapitalist sistem kadını ucuz işgücü olarak piyasaya sürerek çok yönlü çıkar elde eder. Hem kadın emeğinin ucuzluğundan kazanç sağlamakta, hem de bu durumu öteki işçilere karşı tehdit aracı olarak kullanmaktadır. Böylece sesini çıkarmak isteyen, hak arayan işçi

“senin yerine çalıştıracağımız ucuz işgücü var” tehditi ile sindirilmek istenmektedir. Öte yandan bu, ailenin geçiminden sadece erkeğin değil, onunla birlikte kadının ve hatta çocukların sorumlu olması durumu, kapitalistlere ücretleri düşürme olanağını verir. Kadın gittikçe yoksullaşan ve artık geçimini sağlayamayan ailesine katkıda bulunmak amacıyla bir yandan fabrikada/işletmede/atölyede çalışırken, öte yandan ev içi işlerin ve çocuk bakımının ücretsiz hizmetçisidir. Kapitalist sistemin ev içi bedava emekten elde ettiği çıkar çoğu kez gözardı edilir. Sosyalizmin sağlayacağı: fabrikalarda ücretsiz kreş /çocuk yuvalarının, emzirme odalarının açılması, kadın ve /veya erkeğe en az 1 senelik ücretli doğum izninin verilmesi, ücretsiz çamaşırhanelerin, aşevlerinin, lokantaların açılması vb. gibi uygulamaların karşısınakadının ücretsiz ev içi emeğini koyarsak kapitalist sistemin çıkarı, tüm boyutuyla ortaya konulamazsa bile, daha anlaşılır olacaktır. Kapitalist sistem işçi-emekçi kadını sömürmede bununla da kalmaz. Kadın nitelsiz, ilerleme imkanı olmayan işlerde çalıştırılır. Kadının çalıştığı makineler onun fizyolojisine uygun imal edilmemektedir, kadının meslek hastalıklarına yakalanmasına, zamanla sakat kalmasına neden olmaktadır. Kriz dönemlerinde ilk önce işten çıkarılan kadın işçilerdir. Kadın hamileyse işe alınmaz, hamile kalırsa işine son verilir. İşçi-emekçi kadın işyerinde sürekli cinsel tacizlere maruz kalır, emeği ile beraber sanki bedeni de satın alınmış-çasına aşağılık muamelelerin hedefi olur. Kadının yoğun olarak çalıştırıldığı tekstil sektöründeki küçük /büyük dikiş atölyelerinde olduğu gibi, çoğu

işyeri kadına en ufak sosyal hakkı dahi tanımaz vs.

Kırsal kesimdeki emekçi kadın ise, aile işçisi olma konumundan dolayı zaten sigorta, emeklilik, senelik izin vb. gibi temel sosyal haklara sahip değildir. Dahası bu tür haklardan haberi bile yoktur. Hepsi bir yana çoğunlukla tarlada / bahçede ücretsiz olarak çalışır. Tarladaki, bahçedeki üretime dolaysız olarak katılan kadın, üstüne üstlük onunla birlikte çalışanların ayak işlerini yapma, ihtiyaçlarını karşılama durumundadır. Feodal baskının yoğun olduğu kırsal alanda kadının emeği bir köleninkinden farksızdır, başka bir anlatımla hiçbir değere sahip değildir. Kadına kaşık düşmanı, besleme olarak bakılır. Kadın aile fertlerinin hizmetkarlığını yaparak “kör yılan gibi beslenme” fiyatını ancak bir nebze ödemiş sayılır, aile içinde görüş bildirme, aile ekonomisi üzerinde karar verme ise onun uzanamayacağı haklardır. Başlık parasına satılması, çocuk yaşta evlendirilmesi, kuluçka gibi çocuk doğurması, dayak yemesi hayatının doğal parçalarıdır. Kırsal kesimde hala ağırlığını sürdüren feodal değerler ve aile ilişkileri kadını her yönden cendereye alır. Öyle ki kadın okutulmaz, ailede egemen otorite olan erkeğin hükmü dışına çıkamaz, evleneceği kişiyi değil sevmek, önceden tanıyamaz, doktora götürülmesi günah sayılır, kadın ve çocuk ölümleri had safhadadır, çocuk ve /veya erkek çocuk doğuramayan kadına evde fazlalık gözüyle bakılır, üstüne kuma alınır, kadının cinsel kimliği yok sayılır vs.

Kırsal alandaki kadının yanısıra, toplumda ev kadını olarak işlev gören kadının emeği de göze görünmez. Ev

kadının ev içi üretimi sayılmaz, bu üretime değer biçilmez, ücret ödenmez. Bir çok istatistik ve araştırma ortalama bire ev kadınının ağır bedeni işçisine oranla daha fazla emek harcadığını ortaya koymaktadır. Ev kadınının iş saatleri belirsiz ve sınırsızdır, kısacası ev kadını 24 saat işbaşındadır. Ev kadınının yemek, temizlik, çocuk bakımı, kocaya karşı cinsel görev ile ancak çerçevesi çizilebilen hizmetkarlığı kadınlığın doğal vecibesi olarak ele alınır, öyle yansıtılır. Devletin ev kadınına yönelik herhangi bir güvencesi, uygulaması yoktur. Kapitalist sömürü sistemi ev kadınına ücret, sigorta, yıllık tatil, hukuksal güvence vb. haklar yerine “kutsal anne”, “kutsal eş” imajını pompalayarak kutsallık bahşetmektedir. Kapitalist sistemin gelişmesi oranında, kırsal alandaki feodal üretim ilişkileri gittikçe tasfiye olmakta, hızla mülksüzleşen yoksul köylülük proleterleşme sürecine girmekte, iş bulma umuduyla kentin kenar mahallelerine göç eden kırsal kesim işçi sınıfına katılmaktadır. Kırsal alandan göç eden kadın gibi işçi-emekçi sınıflarına ait ev kadını da geçim zorluğu ile debeleşen ailenin bütçesine katkıda bulunmak amacıyla ve sanayideki üretici güce olan ihtiyaç doğrultusunda sanayideki üretime çekilmektedir.

Kapitalist sistem kadını böylesine pervasızca sömürürken, onu üretime sokarak özgürlüğü doğrultusunda atacağı ilk adımının zeminini de oluşturmaktadır. Kadın üretime katılarak, erkeğe olan ekonomik bağımlılığını kopardıya başlamıştır. Erkeğe ekonomik olarak mecbur olmayan, hatta ailenin geçiminde önemli bir yer elde eden kadın, aile içinde ve toplumda daha fazla söz sahibi olma, erkeğin baskısını kırma,

hak elde etme kapasitesi aralamıştır. Öte yandan kadın sanayideki üretime katılarak, işçi sınıfının bir parçası haline geldi. Ve o işçi sınıfının parçası olmakla, onun misyonunu paylaşma durumundadır. Kapitalist sistemi yıkmak, özel mülkiyet ile birlikte sınıflı toplumları tarih sahnesinden silmek, sınıflararası sömürünün olmadığı gibi cinsler arası sömürünün de olamayacağı sosyalist sistemi kurarak, “herkesin yeteneğine göre, herkesin ihtiyacına göre” ilkesinin yaşayacağı komünist toplumun mimarı olmak, işçi sınıfının misyonu budur. İşçi sınıfının bu zorunluluk doğrultusunda kadın-erkek omuz omuza örgütlenmesi ve ihtilalci komünist partisinin işçi sınıfının bağrında, onun öncü ve sınıf bilinçli unsurlarının çekim merkezi olarak inşa edilmesi önemli ve vazgeçilmez görevlerdir. İşçi sınıfının, ihtilalci komünist partisi öncülüğündeki örgütlü gücü kapitalist sistemin korkulu rüyasıdır. Ve bunun içindir ki, kapitalist sistemin egemen sınıfı olan burjuvalar sesini duyurmaya başlayan, hak isteyen, özgürlük isteyen kadına karşı erkeği kalkan gibi kullanılmaktadır. Kadının mücadelesi kendilerine yönelmeden, erkeğe karşı kanalize edilmek istenmektedir. Bunun en somut ifadesi burjuva “ideolojisi” kapsamına giren **feminizmdir**. Feminizm kadını sömüren erkektir diye ortaya çıkarken, bu sömürüden erkekten çok kapitalist sistemin çıkar sağladığını gözardı etmektedir. Verceğimiz bir kaç örnek bu gerçeğin görülmesine yarayacaktır.

Ev içi iş ve çocuk bakımının kadının omuzunda yükseldiği, kadının sıkıcı, bıktırıcı ve karşılıksız ev işiyle bunaldığı, işçi-emekçi kadının fabrikadaki /

tarladaki /işletmedeki işinde olduğu zaman çocukların kendi halinde kaldığı bugünkü durumu, sosyalizmin kazandıracacağı: ev içi üretimin toplumsallaştığı, yemeklerin aşevlerinde yapıldığı, çamaşırların çamaşırhanelerde yıkandığı, kreş/yuva gibi kurumlarda çocukların uzman kişiler tarafından bakıldığı, kadın ve erkeğin boş zamanlarını beraber geçirdiği, üretkenliklerini başka alanda ortaya koydukları ve paylaştıkları, düşünsel ve duygusal iletişimin mümkün olduğu ortamı bu sefer erkek açısından karşılaşturalım. Açıktır ki erkek lehine gösterilmek istenen (kadının bedava ev içi emeği) aslında onun da aleyhinedir. Karlı olan tek taraf kapitalizmdir. Erkekle eşit işi yapan kadının erkekten daha düşük ücret alması yine erkek lehine gösterilmek istenmektedir. Yukarda da gösterdiğimiz gibi kadının erkeğe karşı tehdit aracı olarak kullanılması, öte yandan kadın ve erkeğin kazandığı ücretle geçinen ailenin yoksullaşmasının erkek için olumlu tarafı yoktur. Feminizm tarafından sıkça vurgulanan kadının cinsel nesne /meta olarak gösterilmesi nedense erkeğin icadı olarak yansıtılır, oysa fahişeliğin sınıflı toplumların bir ürünü olduğu bilimsel gerçeği bir yana, kadının cinselliğini erkeği, halkı, gençliği ve tabii ki, işçi sınıfını oyalamak için uygulayan, malını pazarlamak için kullanan, çarpık temelde “kültür”, “bilim”, “sanat” konusu yapan yine kapitalizmdir. Annelerini /karılarını / kızlarını para karşılığında pazarlayanlar erkekler değil, halkın bu derece yoksullaşmasına, yozlaşmasına, değer yargılarının çürümesine neden olan kapitalist sistemdir. Feminizm bu gerçekleri ortaya koymaz /koyamaz istemez, kadının kurtuluşunu

savunur görünse de, işlevi kadını erkekle kör bir dövüşe sokmaktır. Kadın işçi sınıfıyla birleşmez, mücadele enerjisini yanlış platformda harcar, erkek de sözde kazançlarına sahip çıkarak ataerkil düzenin bekçiliğini yapar. Burjuva sınıfın amacı budur, işçi sınıfının bütünlükçü, örgütlü gücünü engellemek, bölmek...

Kadının Ucuz İşgücü Olması

Kadının hamilelik, doğum, emzirme vb. gibi fiziksel özellikleri kapitalist sisteme, kadına düşük ücret ödenmesi için son derece elverişli bir bahane sağladı. Bugün burjuva demokrasinin en gelişmiş olduğu ülkelerde bile kadın eşit iş için erkekten daha düşük ücret almaktadır. Türkiye’de durum ise daha vahimdir. ’91 Şubat’ında *Güneş* gazetesinde çıkan bir haber Türkiye’de çalışan kadınların %56’sının aylık ücretinin net 100 bin TL’nin altında olduğunu belgelemektedir. Bu rakam, kefen bezi, helva ve cenaze masrafı gözönünde tutulursa, “yaşamak için az, ölmek için fazla” tanımına bile uymamaktadır. Aile geçimine katkıda bulunmak için üretime katılan kadının düşük ücreti bir yandan onun ekonomik güçsüzlüğüne neden olurken, öte yandan hem erkeğin, hem de kadının ve çoklukla da çocukların kazandığı paralarla geçinen ailenin git-tikçe yoksullaşmasına neden olmaktadır. Kadın emeğinin daha ucuz olması, daha iyi koşullar (daha iyi ücret, daha fazla sosyal hak, daha iyi bir iş ortamı vs.) talep eden, sesini yükseltmeye başlayan erkeğe karşı bir tehdit de oluşturur. Kapitalist sistemde kadının ucuz işgücü bu doğrultuda sıkça kullanılmaktadır. Açıktır ki, kadının “eşit işe eşit ücret” talebi sadece kadının

yararına bir istem değil, tüm işçi sınıfını ilgilendiren, uğruna sınıfça mücadele edilmesi gereken bir taleptir. İşçi sınıfı, sendikalarda bu talebin dile gelmesi, toplu sözleşmelere ilke olarak “eşit işe eşit ücret” ibaresinin konulması doğrultusunda harekete geçmelidir. Öte yandan “eşit işe eşit ücret” talebi önemli olmakla beraber, kendisine erkeğin ücretini ölçüt aldığı zaman tehlikeli de olabilmektedir. Mücadele kadın ile erkeğin ücretini yarıştırmaya mücadelesi değildir, bütün işçi sınıfının daha insanca bir ücret için verdiği ekonomik mücadele de ancak kadın-erkek tüm proletaryanın ve gittikçe proleterleşen emekçi kesimlerin gerçek kurtuluş mücadelesi olan sosyalizm kavgasında bir alt unsur olabilir. “Eşit işe eşit ücret” şiarının bu bilinçle yükseltilmesi, bu bilinçle işçi sınıfı ve emekçi kesimleri arasında, sendikalarda, grev alanlarında, kadınların yoğunlukta olduğu fabrikalarda /işletmelerde vs. bu talebin işlenmesi, dar çerçeveyi kırmada, mücadeleyi özünce kavuşturmada etkili olacaktır.

Kadının İlerleme İmkânı Olmayan, Yetkinlik İstemeyen İşlerde Çalıştırılması

Kapitalist sistemde kadınlar büyük çoğunlukla, eğitim istemeyen, ustalık gerektirmeyen, geri ve ilerleme imkânı olmayan işlerde çalışmaktalar. Bu gerçek, kadının yedek işgücü olmasına sıkı sıkıya bağlıdır. Kadın kapitalist sistemin ihtiyacına göre gerektiğinde üretime çekilir, gerektiğinde işten atılır. Kriz dönemlerinde işten çıkartılan ilk önce işçi-emekçi kadınlardır. Kadının mesleki eğitiminin olmaması, ustalık istemeyen işlerde çalıştırılması, yani kolaylıkla

ve masrafsız yeni bir emek gücü ile değiştirilebilmesi, onun rahatlıkla işten atılabilmesini sağlamaktadır. Öte yandan kadına verilecek mesleki eğitim kapitalist sistem için altına girmek istemediği bir masraf kapısıdır. Ayrıca eğitimsiz, özel beceriler ve ustalık gerektirmeyen, en ağır ve bıktırıcı işlerde çalışan kadını sosyal haklardan mahrum etmek, düşük ücretle çalıştırmak, keyfi uygulamalara maruz bırakmak daha kolaydır. Açıktır ki kadının geri işlerde çalıştırılması feministlerin iddia ettiği gibi “ileri, ustalık gerektiren işleri (meslekleri) işgal eden” erkeğin çıkarına değil, kapitalist sistemin çıkarıdır. Kadının düşük ücretle çalıştırılması örneği olduğu gibi, kadının geri işlerde çalıştırılması da tüm işçi-emekçilerin aleyhinedir. Her an işten çıkarılabilen emekçi-işçi kadını demek zaten çökme noktasına gelen aile bütçesinin her an bozguna uğraması demektir. İşçi-emekçi kadının geri işlerde çalıştırılması, daha düşük ücret alması, daha az sosyal hakka sahip olması, daha ağır ve yorucu işlerde çalışması anlamına geldiği için, ekonomik olarak katkıda bulunduğu ailenin yoksullaşmasına, aile geçiminin sürekli sallantıda olmasına, bütün aile fertlerinin, özellikle de çocukların faydalandığı sosyal haklardan mahrum kalmasına, kadının yorgunluğu ve bitkinliğinden tüm ailenin etkilenmesine neden olmaktadır. **Kadının daha yetkin iş, mesleki eğitim ve meslekte yükselme olanağı için mücadelesi tüm işçi sınıfı tarafından benimsenmeli, desteklenmelidir.** Sendikalarda bu talep işlenmeli, kadının diğer talepleri ile birlikte ses bulması, dayatıcı bir güce dönüşmesi için eylemler düzenlenmeli, işçi sınıfıyla, işçi-emekçi kadının işbir-

liği kamuoyuna yansıtılmalıdır.

Çocuk Bakımının ve Eviçi Üretim Kadının Omuzunda Olması

Kapitalist sistemde kadınlar fabrikada /atölyede / tarlada/ işletmede üretime katılmalarının yanısıra, ev içi tüm işleri de yüklenmiş durumundalar. Kapitalizm, aile, eğitim, din, hukuk, iletişim araçları vb. gibi üst kurumlar aracılığıyla kadının kutsal eş, kutsal anne imajını sürekli pompalar. Ne varki kapitalist gerçek bu ikiyüzlüce çabanın örtmeyeceği ölçüde acıdır. Annesi fabrikada günde 8 saat + bitmek bilmeyen mesailer boyunca çalışırken, çocuk kendi haline bırakılmış büyümektedir. "Kutsal anne şefkatini" ise ancak, anne eve yorgun argın çalışarak geldiği, çoğunlukla çocuklarını son gücüyle yedirip, yatağa yatırdığı zamanlarda hisseder. Çocukların yatırılmasıyla, kadını yeni bir iş alanı, evi bekler. Görülen o ki kapitalist sistem kendi uydurduğu yalanı, kendi bozmaktadır. Kapitalist sistem içinde çelişkinin çözümü mümkün olmadığı içindir de yeni yalanlar uydurur. Burjuva ideolojisinin bir uzantısı olan feminizm meseleyi çarpıtmakta ustadır. Suçlu yine erkektir. O değil midir ki kadına ev işlerinde yardımcı olmamakta, kadından cinsel nefisini doyurmasını beklemekte, çocuklarıyla ilgilenmemektedir. Erkeğin kadın ile ev işleri paylaşması, çocukların bakımına katılması, kadının cinsel kimliğine saygı göstermesi demokratik ve haklı taleplerdir. Ancak bu taleplerin arkasına, kadının ev içi işlerde, çocuk bakımında vs. sömürülmesinde kapitalizmin çıkarı ve bu

çıkarcının sorunun özü olduğu gerçeği gizlenemez. İşçi-emekçi kadınlar bir yandan fabrikada /işyerinde kreşlerin -yuvaların, emzirme odalarının açılması, ücretsiz çamaşırhanelerin, aşevlerin kurulması doğrultusunda talep yükseltmeliler, evde ise ev içi işlerin ve çocuk bakımının kadın-erkek ortaklaşa yapılması için kocasının/babasının atar-kil konumuna karşı durmalıdır. Öte yandan sorunun özüne inmeli, ev içi emeği ve çocuk bakımını toplumsallaştıracak olan sosyalizm için mücadele edilmelidir. İşçi-emekçi erkeğin, kadının ücretsiz ev hizmetçisi, çocukların bedava dadısı olmasında çıkarının göreceli olduğunu yazımızın önceki bölümlerinde görmüştük. Kadının aleyhine olan durum, erkeğinde aleyhinedir. Erkek kadının istemlerini desteklemeli, talebin etrafında örgütlenecek eylemlerde kadınla omuz omuza olmalıdır. İşçi-emekçi erkek kurtuluşunun sosyalizmde olduğunu kavradığında, sosyalizm mücadelesinde yerini alacaktır. Oysa sosyalist devrim ancak kadının aktif katılımıyla mümkündür. Bu bilinç erkeğin, işçi-emekçi kadının taleplerini benimsemesini, bu talepler doğrultusunda kadınla omuzomuzla mücadele etmesini gerektirmektedir.

Kadının Fizyolojik Yapısına Uygun Olmayan İş Koşullarında Çalıştırılması

Kadının ucuz işgücü olarak çalıştırılmasını kadının fiziksel özelliklerine dayandıran kapitalist sistem, aynı fiziksel özelliklere, ona uygun işkoşullarının sağlanması söz konusu olduğunda gözü-nü kapatır.

Kadın kendi vücut ölçülerine

uymayan, erkek bedenine göre imal edilen makinalarda sakatlanma pahasına çalıştırılır. Kadın için doğum çoğu kez işine son verilmesi anlamını taşır. Kapitalist sistem çalışan anneye, babaya çocuğun ilk dönemdeki bakımı için en az 1 sene olması gereken ücretli izni vermez. Küçük bebeği olan işçi-emekçi kadını çocuğunu gerektiği gibi her 2 saatte bir emzirme olanağı yoktur. Hamile kadının ve doğacak çocuğun sağlığı özel beslenme şartlarına bağlıdır. Ancak zaten son derece yetersiz ve kötü bir mutfaka sahip olan fabrikalar /atölyeler/işletmeler kadın için özel bir tablot hazırlamaz, ona besin ihtiyacını karşılaması için özel bir ücret ödemez. İşçi-emekçi kadının çalıştırıldığı fabrikalarda, işletmelerde, bebek bakımı konusunda eğitimli bir hemşire gözetiminde emzirme odalarının açılması, emziren anneye her 2 saatte bir yarım saatlik izin verilmesi, hamile kadının besin ihtiyaçlarının karşılanması, ayda bir ücretsiz doktor kontrolünden geçmesi, anne veya babaya en az 1 senelik ücretli, gerektiği kadar da ücretsiz doğum izninin verilmesi, hamile kadınların işten atılmamasının güvence altına alınması, kadının çalıştırıldığı makinaların kadın bedenine uygun olması vb. gibi taleplerin işlenmesi, bu taleplerin sendikaya götürülmesi ve sendikaya benimsettirilmesi, kadının fizyolojisine uygun olmayan işkollarına karşı mücadelenin yükseltilmesi doğrultusunda atılacak önemli adımlardır. Ancak işçi-emekçi kadının biyolojik özelliklerinden kaynaklanan sorunları, kadının ve tüm işçi sınıfının kapitalizm tarafından sömürülüşünün bir parçasıdır ve öyle işlenmesi gerekir. İşçi-emekçi kadının özgül sorunlarının teker teker

ele alınması ne kadar önemliyse, bu sorunların gerçek kaynağına işaret edilmesi, kurtuluşunun sosyalizmde olduğuna vurgu yapılarak işçi-emekçi kadının özgül sorunlarının çözümünü de olanaklı kılacak sosyalizm mücadelesine çekilmesi de o ölçüde gereklidir.

Kadının Cinsel Tacizlere Maruz Kalması

Çalışan kadının işyerinde, patron ve diğer çalışanlar tarafından cinsel yönden rahatsız edilmesi, aşağılanması sıkça rastlanılan bir olgudur. Kadının işini kaybetme korkusuyla çoklukla sesini çıkarmaması ve karşı çıkma cesaretini gösterememesi bu tür vakaların gizli kalmasına, yaygınlığının ancak tahmin edilebilmesine neden olmaktadır. Kadının işyerinde (ve dışarda) maruz kaldığı, cinselliğine yönelik fiili veya sözlü saldırılar kapitalist sistemin kadını cinsel meta olarak yansıtmasının bir ürünüdür. Kapitalizm bir yandan pornografi, fuhuş gibi sektörlerden ve kadın cinselliğini pazarlama aracı, reklam nesnesi olarak kullanmaktan büyük karlar elde eder, öte yandan pornografiyi uyuşturucu gibi topluma sunmakla, kadını erkeğin zevk aracı, bedeniyle özdeş süs bebeği olarak yansıtmakla toplumun yozlaşmasına neden olmaktadır. Kapitalist sistemde kadın mesleği sayılan sekreterlik, hosteslik, hemşirelik gibi meslekler kadının yeteneklerinden çok cinselliğine dayandırılır. Sekreterin patronun metresi, hostesin pilotun sevgilisi, hemşirenin ise doktorun gönül eğlendirdiği kişi olması kuraldan sayılır. Toplumda çalışan kadının hoş karşılanmaması kapitalizmin yarattığı "çalışan kadın" imajıyla sıkı sıkıya

bağlıdır. Kapitalizm kadını erkeğin zevk aracı, pazarlanacak metaların reklam nesnesi, cinsel meta vs. olarak lanse ederken, sadece erkeğin kadına olan bakış açısını etkilemez, aynı zamanda kadını da kendi çıkarları doğrultusunda biçimlendirmeye çalışır. Kapitalizmde kadın her zaman güzel, her zaman süslü, her zaman genç olmalıdır. Makyaj, moda, güzellik ürünleri sektörleri kapitalizme devasa boyutlarda kazanç sağlar. Kapitalizm bir yandan kadını son derece aşağılayan pornografiyi sektör haline getirip yaygınlaştırırken, diğer yandan “kutsal anne”, “kutsal eş” saf-satalarını üreten kurumuş din ve ahlakın da sözcülüğünü yapmaktan geri durmaz, bunda bir çelişki de görmez. Sonucunda cinsellik çok sevilen deyimle arabeskleşir. Bir yandan babalar kızlarını, kocalar eşlerini, ağabeyler kızkardeşlerini eve hapsederek “namuslarını” korur, öte yandan yine babalar, kocalar, ağabeyler sokakta gördükleri kadını gördükleri pornonun başrolüyle özdeş görür, kendi aralarında konuşurken kadından “mal, parça” olarak bahseder, aynı ortamı paylaştığı kadına yan gözle bakar vs.

İş yerinde veya dışarda cinsel tacize uğrayan kadının karşı çıkması, cinsel kimliğine ve kişiliğine saldıran kişiyi teşhir etmesi için ilk önce yalancı “namus” kavramını kırması gerekir. Öyle ki günümüzde hala saldıran anlayışa veya saldıran kişiye değil, saldırıya uğrayan kadına kötü gözle bakılır. Tecavüze uğrayan kadın “kirletilmiş”, cinsel yönden rahatsız edilen kadın bunu hak etmiş sayılır. Halkımızı derinden etkileyen din bile kadını, erkeği kandırmaya çalışan şeytan olarak göstermez mi? Bu tür anlayışların kırılması için kadınlar ve sadece kadınlar değil, özellikle erkekler arasında cinsel taciz

olgusunun irdelenip, açıklığa kavuşturulması gerekir. Cinsel taciz olgusu ekonomik, sosyal, kültürel boyutuyla toplumun tüm alanlarında teşhir edilip, hedef alınmalıdır. Genellikle ekonomik çalışmayla sınırlandırılan sendikal faaliyetin, siyasal ve sosyal alana genişletilmesi doğrultusunda bu konunun da sendikaya taşınması önem taşır. İşyerlerinde bu tür olaylar karşısında açık tavır alınması, mağdur durumdaki kadının, kadın-erkek tüm çalışanlar tarafından desteklenmesi açısından sendikanın tavrı etkili olacaktır. Kadına sözlü veya fiili saldıran kişinin teşhir edilmesi, cinsel tacize karşı mücadelenin yalnızca bir bölümünü teşkil eder, asıl teşhir edilmesi gereken saldıran kişinin temsil ettiği anlayış ve toplumda kadına bakış açısıdır. Bu ise ancak sorunun kökeninde yatan kapitalist sisteme inilmesi ile mümkündür. Sorunun kökeninde kapitalist sistemi gören ve kapitalist sistemi teşhir etmekle kalmayıp onun yok oluşunu hedefleyen ihtilalci komünist partisinin yaratılıp örgütlenmesinde ileri ve sınıf bilinçli kadınların aktif rol alması, kadınları, hiçbir sömürünün olmayacağı gibi cinsel sömürünün de olmayacağı sosyalizmi kurmak için sınıf partisi saflarına katılmaları, cinsel taciz ile birlikte kadınların cinsel kimliğini ilgilendiren tüm sorunlara karşı verilebilecek en doğru ve etkili mücadeledir.

Devlet, Aile, Din, Hukuk vb. Kurumlar İle Çevrelenmiş Kadın

Özel mülkiyetin ve sınıflı toplumların en önemli ve kaçınılmaz ifadelerinden biri de devlet ve uzantısındaki kurumlaşmadır. Devlet özel mülkiyetin ve onun sahibi hakim sınıfların kalesi olarak örgütlenmiştir. Devletin beraberrinde getirdiği aile, din, eğitim, hukuk,

ordu, siyaset vb. gibi kurumlaşmalar ise sömürücü sınıfların çıkarları doğrultusunda inşa olmuşlardır. Aileden başlayarak çocuk daha küçüçük yaşta cinsiyetine göre eğitilir. Cinsiyete denk düşen rol aslında biyolojik cinsiyetten bağımsız, toplumsal bir roldür. Bu rolün belirlenmesinde en önemli faktör yine sermayenin ihtiyacı/çıkarıdır. Hitler'in faşist gayeleri uğruna savaşacak askere ve savaşta ölenlerin yerini alacak yeni bir Alman ırkına ihtiyacı vardı. Kadının rolü anında: "doğurgan, çok çocuklu, çocuğunu vatana adayan anne" olarak belirlendi. Daha sonra kapitalizm kalifiye elemana ihtiyaç duydu: "Kariyer yapan kadın" gündeme geldi. Kadınlar üretime çekildi ancak bu sefer doğum oranı düştü, serbest birliktelikler arttı, ev içi üretim yaya kaldı. Bugün Almanya'da "kadınlığa dönüş, aileye dönüş, çocuğa dönüş" sloganları atılmaya başlandı bile.

Ataerkillik erkeği temel alan bir yapılaşma değil, özel mülkiyeti temel alan bir yapılaşmadır. Erkek sadece toplumun en küçük hücresi olan ailede özel mülkiyetin sahibi, mirasçısı olduğundan, özel mülkiyetin bekciliğini yaptığından ataerkil toplum yapısında "baş yerine" oturabilmiştir. Kısacası ailede erkeğin egemen, buyurgan, baş olması onun ekonomik gücü temsil etmesine bağlıdır, öbür tarafta kadının ezilen, itaatkar, geri olması onun ekonomik olarak erkeğe bağımlı olmasına dayanır. Kurumlaşmış din, hukuk, eğitim vs. gibi oluşumların ataerkil yapısı ve üretimleri hep bu temele dayanır. Böyle olduğu içindir de kadın kendisini çevreleyen, boğan, geri konumuna bağlayan üstkurumlara ve bu kurumların anası olan devlete karşı mücadelesini iki yönlü yürütmelidir. Bir yanda bu kurumların kendi aleyhine olan

uygulamalarına ve yönelik savaşmalı, öte yanda ise bu kurumların temelinde yatan özel mülkiyeti ve bu kurumların kendilerini hedef almalıdır. Saydığımız bu ikinci yön, kadının kurtuluş mücadelesinin özünü ve esasını oluşturur ve işçi sınıfının sosyalizm kavgasıyla özdeştir. Kadın lehine kazanımlar elde etmeye yönelik mücadele ise, sorunun kaynağından ve vurgulanan özden kopartıldığı sürece (feministlerde olduğu gibi) içi boşaltılmış bir reformizme dönüşecektir. Doğru olan kapitalist ilişkilerin tasfiye edilmesi yolunda, erkek-kadın tüm işçi sınıfının savaşması, proletarya öncülüğünde toplumun tüm ezilen kesimlerinin kurtulması, sosyalizmin kurulmasıdır.

Kadının Sömürülmesinde Erkeğin Rolü

Tüm sınıflı toplum sistemleri gibi, kapitalist sistem de kadının sömürülmesinde erkeğe önemli bir rol biçer. Geleneksel ailede ekonomik güç erkeğindir, kadın ve çocuklar erkeğe ekonomik olarak bağımlıdır. Erkeğe, hukuk, din, eğitim, gelenek-görenekler aracılığıyla ekonomik gücün ötesinde ama ona dayanarak bir çok avantajın sağlanması, erkeğin elinde, kadını hem maddi, hem de manevi olarak ezme gücünün toplanmasına yolaçtı. Kadın sadece erkekten geri bırakılmamış, kadının geriliği erkeğin üstün konumunun sağlanması ve pekiştirilmesi için erkeğin hizmetine de sunulmuştur.

İster egemen burjuva, ister ezilen proleter-emekçi sınıflara ait olsun, erkek kendisinde olan bu gücü her zaman kullanmıştır. Ancak işçi sınıfına ait erkek, burjuva erkekten farklı olarak, bu gücü kullanırken kendi sınıfının çıkarları ile çelişir. Bir yandan özel mülkiyet

üstünde yükselen ataerkil ailede rolünü muntazam olarak yerine getirmeye çalışırken, kendisinin değil, burjuvazinin sahip olduğu özel mülkiyeti korur, kendisine karşı işleyen özel mülkiyet merkezli sınıflı toplum yapısının bekçiliğini yapar, öte yandan işçi sınıfının özel mülkiyeti ve sınıflı toplumları yıkmaya, baskısız, sömürsüz, sınıfsız sosyalist sistemi kurmayayönelik tarihsel misyonunun vazgeçilmez önşartı olan kadın-erkek tüm proletaryanın birliğini zedeler. Nasıl ki feminizm, kadının karşısına sömürülüşünün kaynağı olan kapitalist sistemi değil, onun sonucu ve aracı olan ezen erkeği diktiği için, son tahlilde burjuvaziye hizmet veren bir "ideoloji" olarak yargılanacaksa, aynı şekilde erkek şovenizmi de, kadın-erkek tüm işçi sınıfının omuz omuza vererek kapitalizme karşı birleşmesinin önünde engel teşkil ettiği için dolaysız olarak egemen burjuvazi yararına işleyen bir olgu olarak ele alınması gerekir. Bu anlamda da erkek şovenist anlayışın teşhir ve mahkum edilmesi önemlidir. Daha da önemli olan erkek şovenist uygulamalara karşı yürütülecek somut ve pratik mücadeledir. İşçi-emekçi kadın ile birlikte tüm sınıf bilinçli unsurlar ailede kadının söz ve karar hakkı, ev işlerinin kadın ve erkek arasında doğal bir biçimde bölüşülmesi, kadın ve çocuğa dayak atılmasının önüne geçilmesi, kadının özgür iradesi doğrultusunda evlenmesi ve boşanabilmesi, cinselliğinin erkeğin ve sadece erkeğin tatmin aracı olmaktan çıkarılması, sosyal yaşam kadının katılması vb. gibi taleplerin hayata geçirilmesi doğrultusunda pratik oluşturulmalıdır.

İşçi-emekçi kadını üretime katılarak kendi ekonomik bağımsızlığını kazanmaya yönelik önemli bir adım

atmıştır. Temsil ettiği ekonomik güç ve ailenin geçimine sağladığı katkı oranında, aile içinde erkek şovenist anlayışa ve uygulamalarına karşı yürüteceği mücadeledenin maddi zemini vardır. Ancak tüm sınıflı toplumlar boyunca aile içinde kadın ile erkeğin ilişkisi ekonomik bir ilişkidir ve temelinde özel mülkiyet yatmaktadır. Özel mülkiyetle birlikte, kadın ile erkek arasındaki ekonomik ilişkinin tasfiye edilmesi, yani modern ataerkil ailenin çöküşü, ancak sosyalizm ile gerçekleşecektir. Sosyalizm komünizm aşamasına geldiği noktada ekonomik bir yapı olan aile tarih sahnesinden tamamen silinecek, yerini kadın ile erkeğin doğal ilişkisine, insanlararası sevgi ve dayanışmaya dayanan yeni, şimdiden tanımı yapılması mümkün olmayan bir yapıya devredecektir.

Kadının Örgütlenmesi

Kadın ya egemen ya da ezilen sınıflara aittir. Sınıflar üstü bir kadın olamayacağı gibi, sınıflar üstü bir kadın mücadelesi de olamaz. Feministlerin öne sürdüğü "bağımsız kadın mücadelesi" bu nedenledir ki safsatadır, yanıltmadır. Kadının kurtuluşu sosyalizmde, dolayısıyla mücadelesi sosyalizm, hedefi kapitalist sistem olacaktır. İşçi-emekçi kadını saf alırken, proletaryanın yanında yer alacak, örgütlenirken proletaryanın sınıf partisinde, ihtilalci komünist partisinde örgütlenecektir. İşçi sınıfının bağrında, onun öncü unsurlarını kendinde toplayan sınıf partisini örgütlemek; işte önümüzde duran en acil görev budur. Bu görevin yerine getirilmesinde sınıf bilinçli kadınlara, kadının kurtuluşunun sosyalizmde olacağını bilen kadınlara düşen sorumluluk büyüktür.

KAMU ÇALIŞANLARI SENDİKALARINA GENEL BİR BAKIŞ

Ayşe ÖZDAMAR

**Tüm-Sağlık Sen
Eğitim Sekreteri**

Çok değil bundan iki-üç yıl önce muhalefetteki burjuva düzen partisini bile açtıktan destekleyemeyen ve en ufak bir başkaldırısında 657'nin kalın duvarlarıyla çarpışan memurlar, bugün artık duvarları yıkıyorlar. Ocak ayında Tüm-Sağlık Sen'in Sirkeci Garı önündeki basın açıklamasında olduğu gibi içlerinden bazılarının sessizce gözaltına alınmasına katlanamıyorlar. "Ya hepimizi gözaltına alın, ya da hiçbirimizi". İşte sağlık çalışanlarının arkadaşlarına yönelik polis saldırısı karşısında verdikleri yanıt... Kısacası devletin memurları, devlet karşısında artık boyun eğmeyeceklerini ve her şeyin bir bedeli olduğunu kavıyorlar.

1960'lı yıllardan beri Türkiye'de devlet memuru olmanın getirdiği ayrıcalıklar hızla yokolmakta. Bir yandan devlet dairelerine bilgisayar, fotokopi makinaları vb.nin girmesi bir çok işi bir tek memurun yapabilmesi olanağını doğururken, öte yandan orta eğitimin olanaklarından çok daha yaygın bir kesimin yararlanabilmesi tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de devlet görevlerini hemen herkesin yapabileceği bir iş konumuna getirdi. Nitekim

dünya kapitalist sisteminin doğası gereği ve bir parçası olarak ülkemizde de memurların önemli bir kısmı ekonomik olarak oldukça hızlı bir yoksullaşma sürecine girdi. Bu olgu özellikle 1980'li yıllarda kamu çalışanlarına yönelik neredeyse bir saldırı şeklinde kendini gösterdi. Örneğin 1979'da ortalama günlük net ücret endeksi 100 olarak alındığında, 1989'da endeks 42.0 olmuştur.⁽¹⁾

Bugün artık kamu çalışanları kendilerini ya işçi olarak görüyorlar ya da sınıfa yakın olduklarını, onların sorunları veya kurtuluşlarıyla kendi kaderlerinin birbirine alabildiğine bağlı olduğunu ifade ediyorlar. Nitekim 1950'li yıllardan beri dünyada kamu çalışanlarının hızla sendikalaşması, bu örgütlülüklerini güçlendirmesi sözü edilenin somuta yansımından başka bir şey değildir. Örneğin Avrupa Topluluğu ülkelerinin tümünde kamu çalışanlarının sendikaları bulunmaktadır. Almanya dışında ise grev hakkını kullanabilmektedirler. Ve yine AT ülkelerinde hükümetlerin sendikal hak ihlallerinden ILO'da şikayete konu olanların önemli bir kısmını kamu çalışanlarına

yönelik saldırılar teşkil etmektedir.

“- İngiltere’de Devlet İletişim Merkezi’nde çalışanların sendikalaşma haklarının ellerinden alınması (Şubat 1984).

- İngiltere’de öğretmenlerin toplu pazarlık hakkını sona erdiren yeni mevzuatın kabul edilmesi (Şubat 1987)

- İrlanda’da hükümetin öğretmenlerin hakeme başvurma prosedürüne müdahalesi (Kasım 1986)

- Yunanistan’da Kamu Hizmet Sendikaları’nın demokratik bir biçimde seçilmiş yöneticilerinin hükümetçe görevden alınması (Ekim 1983)”⁽²⁾

Bu örnekler AT ülkelerinde de devlet ile kamu çalışanları arasında mücadelenin şu ya da bu şekilde sürdüğünü göstermektedir.

Kamu çalışanları sendikalarının oluşum süreci

Bilindiği gibi ülkemizde 1960’lı yıllarda kamu çalışanlarına sözde de olsa sendika kurma hakkı tanınmıştı. Ancak yöneticilerinin yasal güvencelerinin olmadığı, toplu sözleşme ve grev hakkının bulunmadığı bu sendikaların hemen hiçbir işlevi olmadı. Bu şekilde kurulan 600 kadar sendikanın, 1971’de 624 nolu yasanın ve anayasanın memurların sendika kurma hakkını güvence altına alan maddesinin yürürlükten kaldırılmasıyla, sonu gelmiş oldu. 1970’li yıllardaki dernekçilik sürecinin ise 1980 faşist askeri darbesiyle noktalandığı biliniyor. Tüm bu 20 yıllık süreç içerisinde öğretmenlerin TÖS ve TÖB-DER deneyimi dışında diğer memurlardan önemli birikimler kalmadığı bir gerçek...

1980’li yılların ikinci yarısında

Alpaslan Işıklı, Mesut Gülmez gibi hukukçuların öncülüğünde Mülkiyeli-ler Birliği vb. gibi yerlerde yapılan tartışma, panel, sempozyum türü toplantılar, ilk başlarda yalnızca bilim adamları, aydınlar ve sendika bürokratlarının ilgisini çekiyor gibi görünüyordu. Aslında bu tartışmalar bir çok işkolunda kıvılcımı çakmaya yetti.

Yine aynı yıllarda kurulan ve temel hedeflerini sendikalaşma olarak belirleyen Eğitim-Der, TSD, Ma-Der gibi memur dernekleri hızla kitleselleşti, amaçlarına kanımca oldukça kısa sürede ulaştı. Başka bir deyişle aldığı ücretle asgari yaşam koşullarını bile karşılayamayan kamu çalışanları kendiliğinden bir biçimde de olsa idamesiyle yükümlü bulunduğu devlet organından uzaklaşmaya, ona yabancılaşmaya, hatta ona karşı örgütlülüğünü yaratma çabası içine girmeye başladı. Bunun varolan devlet mekanizmasını yıkmak yerine proletarya diktatörlüğünü koymak sorunuyla karşı karşıya olan proletaryanın savaşımlı açısından ne kadar önemli bir olgu olduğu ve ne gibi olanaklar sunduğu sanırım oldukça açıktır.

Kaldı ki kamu çalışanlarının aslında “örgütlenme özgürlüğü” talebinden başka bir şey olmayan ve somut koşullarda kendini “sendika” bağlamında ifade eden istemlerinin yakıcı bir şekilde kamuoyunun gündemini oluşturması 1990 Temmuz eylemlilikleriyle birliktedir. Bu eylemlerin yaratıcısı ise 1989’daki işçilerin Bahar Eylemsellikleri olmuştur. Kamu çalışanları 1989’da işçilerden çok şeyler öğrenmişler, en önemlisi de varolan olumsuz koşulları değiştirmenin en birincil adımının kitlesel olarak otoriteye

başkaldırmadan geçtiğini kavramışlardır. İşte bu nedenle işçi sınıfının ekonomik platformda süren mücadelesinin memur kitlesini kendine yaklaştırdığını ve onu yedeğince aldığını söyleyebiliriz. "Memurların Baharı" olarak da ifade edilen Temmuz dönemi özellikle eğitim, sağlık, belediye, tarım, demiryolu, PTT, Maliye çalışanları içerisinde bir hareketlilik oluşturmuştur. Tartışmalar, bölünmeler, eylemsellikler vb. ile oldukça hızlı geçen ve gelincin noktada 12 tane memur sendikasının varlığıyla somutlanan bu süreçte damgasını vuran belirli özellikleri şu şekilde özetleyebiliriz.

Her şeyden önce kamu çalışanlarının sendikal mücadelesi kendiliğinden başlayan ve gelişen bir süreci oluşturmaktadır. Ancak süreç içerisinde hareketin gelişmesiyle birlikte gitikçe artan oranda devrimci demokratların ve sosyalist unsurların şu ya da bu şekilde katkısı olmuştur.

Hareket sürekli meşruluğu temel almış ve böylelikle önüne engel olarak çıkarılan yasaları çiğneyebilmiştir. Varolan hukuk sisteminin açıklarından yararlanmayı, onu sonuna dek zorlamayı ihmal etmeyen kamu çalışanları esas olarak fiili örgütlülüklerini yaratmaya çalışmışlar ve hiçbir şekilde kendilerini yasal duvarlar içerisine hapsedmemişlerdir. Öyle ki kuruluşlarından bir kaç ay sonra valilik tarafından genel merkezleri kapatılan sendikalar, "kapatılanın sendika değil, bina" olduğunu ifade ederek mücadelelerine devam etmişler, hatta örgütlülüklerini güçlendirmişlerdir.

Devlete şirin görünmeyi kendine ilke edinen ve devlet güçleri nezdinde tanınmayı bir onur sayan Genel Sağlık-

İş ve Eğitim-İş dışındaki diğer tüm sendikalar her zaman için sendika olmanın olmazsa olmaz koşulu olarak toplu sözleşme ve grev hakkını öne sürmüşler ve bu konuda ödünsüz olduklarını ilan etmişlerdir.

İşveren olarak devletin memur sendikalarına bakışı

Kanımcıca TC devleti memur hareketini oldukça yakından izlemektedir. 1960'lı yıllarda kurulan memur sendikalarının karşısına naylon devlet sendikaları çıkararak memur kitlesini bölmekten, sendika yöneticilerine milletvekili koltuğu sunmaya dek oldukça bilinçli ve kapsamlı bir karşı savaşım yürüten devletin uyanık olmadığını ve bin türlü oyun sergilemeyeceğini düşünemeyiz.

1990 Temmuzunda aniden ortaya çıkan eylemsellikler karşısında bir an çaresiz kaldığı doğrudur. Eylemlerde önceleri hiç müdahale etmemiş ya da memurların polislerle sokak çatışmasına girmesine pek istekli görünmemiştir. Ancak ardından gelen bir dizi soruşturma, açığa alma ve sürgün memurları yıldırmaya yetmemiştir. 1991 kışında birer birer kamu çalışanları sendikalarının ortaya çıkması ve hızla üye kaydetmeleri⁽³⁾ nedeniyle bu kez açıktan bir saldırı yürütmüş genel merkezlerini kapamış ve bunu protesto eden memurları polislerine dövdürmüştür.

Yönetici ve militan konumundaki unsurlarla genel memur kitlesinin arasındaki iletişimi koparmak, başka bir deyişle sendikal hareketi marjinalleştirip dahasonra desteksiz kalan aktif sendikacılara gereken cezayı uygula-

mak... Sanırız devletin Mart ayındaki planları bunlar idi. Ancak evdeki hesap çarşıya uymamış, yukarıda da belirttiğim gibi varolan sendikalar örgüt-lülüklerini daha da geliştirmişlerdir.

Bugün gelinen noktada kamu çalışanlarının sendikaları bir gerçeklik-tir. TC devleti ister tanısın, ister tanıma-sın kamu çalışanları bu hakları kendi bileklerinin gücüyle kazanmışlardır. Öyle ki artık örgütlü oldukları işkolla-rında insiyatif kurabilecek güçtedirler. Kısacası meşruluklarını kanıtlamış-lardır. İşte bu nedenle TC devleti bu örgüt-lülükleri kabul etmek zorundadır.

Bugünkü hükümetin memurlara yönelik politikası ikili bir özellik gös-teriyor olsa da aslında oldukça açıktır. Bir yandan sendikaları tanıdığını ifade eden hatta grev ve toplu sözleşme hakkının gerekliliğini savunan hükü-met, öte yandan Tüm-Sağ-Şen'in basın açıklamasında olduğu gibi memurların üzerine polisi salabilmektedir. Aslında devletin işçilere yönelik politikası da aynıdır. İşçi hakları üzerine sürekli gevezelik eden hükümet en doğal eko-nomik hakları için direnişe geçen Yurtiçi Kargo işçilerinin üzerine polisi sürmüş ve işçileri sıra dayacağından ge-çirtmiştir.

Devlet, kendisini onun bir parçası gibi gören, çalışanların haklarını sav-unmaktan çok, daha iyi yönetim adına sürekli resmi makamlara öneriler gö-türen kamu çalışanlarının düzensiz arayışlara yönelmesini engelleyecek, "yalancı meme" misali bir sendikaya artık çoktan razı durumdadır. Böyle-likle hem kamu çalışanları kendilerini sendikalı hissedecekler, hem de TC devletinin üst düzey bürokratları ve kapitalistlerin yürekleri hop oturup, hop

kalkmayacaktır. İşte bu nedenle Eğitim-İş, Genç-Sağlık-İş çoktan pazara sü-rülmüştür bile. Eğitim-İş Sendikası İstanbul İl Temsilcisi H.Selim Hacı-oğlu, sendikasını anlatan bir yazısında; anayasanın II.Maddesinde "Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin demokratik ... sosyal hukuk devleti" olarak belir-tildiğini anımsatarak, bunun koşullarını yerine getirmesini TC devletinden bek-lemektedir. Ona göre; "*dün en temel insan hak ve hürriyetleri 'iktidar' mü-cadelesine manüple edilmiş, bu alanda sağlanan birliktelik heder edilmiştir.*" Ve Eğitim-İş bugün bu yanlışlığı yap-mamaya özel önem vermektedir.

Eğitim-İş, "*...üyelerinin ve gide-rek bütün kamu çalışanlarının özgürce siyaset yapma ve siyasi partilere üye olma hakkını*" savunmaktadır, çünkü aksi durum, "*yasal olarak kurulan dernek, sendika vb. kurumları hızla siyaset odağı haline getirmektedir. Bu durumda dernek, sendika vb. kuruluş-ların kuruluş amaçları dışına taşma-larına yol açmaktadır.*"⁽⁴⁾ TC devleti için bundan iyisi can sağlığı değil midir? Ancak sorun bu sendikaların bir türlü kendi işkollarındaki memurların güveni-ni kazanamamış olmalarıdır.

Yapılan ikili görüşmelerde bakan-lar sürekli memur sendikalarına vaad-lerde bulunmaktadır. Bu sözlerin yeri-ne getirilmesi bir yana, örneğin Ocak ayı maaş zammı, (siz "belirlemesi" diye okuyun) saptanırken, bu örgüt-lülükler yok sayılmış, %17-20'lik sözde artış uygulamaya konulmuştur. Üstelik İstanbul, Adana, Bursa'da olduğu gibi sendikaların meşru eylemleri polis saldırısıyla karşılaşmıştır. Nitekim amaçlanan azgın devlet terörü karşı-sında bir yandan kamu çalışanlarını

ylgınlılaştırmak, öte yandan ise yöneticileriyle birlikte sendikaları uslandırmaktır.

Sırf bu nedenle de olsa, bugün kamu çalışanları sendikaları oldukça önemli görevlerle karşı karşıyadır. Bu zor ve karmaşık süreçte direngenlik ve kararlılık gelecek saldırıları püskürtmede sendikaların en önemli silahlarıdır. Bir yandan kitle bağlarını güçlendirmek, sağlamaştırmak, öte yandan onları eğitmek ve devlet terörünün sistemin kendi doğal yapısından kaynaklandığını bıkmadan usanmadan anlatmak gerekmektedir.

Bugünkü durum ve görevlerimiz

Yukarıda ana hatlarıyla belirtmeye çalıştığım gibi yaklaşık genel tablo budur. Memur hareketinin hızlı bir gelişme izlemesi siyasal yelpazenin tüm akımları için bir çekim gücü oluşturmaktadır. Nitekim dinci grupların da sendikal örgütlenme hazırlıkları içerisinde olduğu kulağımıza çalınmakta...

İktidar ortağı SHP varolan sendikaların yönetici kesimine şirin gözükme çabasında. Koalisyon ortağı olmasıyla kamu çalışanlarının örgütlülüklerinin güçlenmesine hizmet edeceği imajını sürekli yaymaktadır. Öyle ki bir çok kesimde “bekleyelim, görelim” anlayışı ne yazık ki kabul görmektedir. Oysa ülkedeki ekonomik bunalım bellidir ve bunun faturasının her zaman olduğu gibi işçi ve emekçi kesime çıkartıldığı görülmektedir. Başka bir deyişle uygulanan ekonomik politikalar hükümetin bu yeni sendikalarla hiçbir şekilde kendiliğinden toplu

iş sözleşmesi masasına oturmayacağını göstermektedir. Gerisi ise demagojiden başka bir şey değildir.

Eğitim-İş, Genç-Sağlık-İş gibi devletin el altından desteklediği uzlaşmacı sendikalardan ve anlayışlardan daha önce sözetmeye çalıştım. Bunlar için burada söylenecek tek şey SHP'nin bile gerisine düşmüş olmalarıdır.

Daha çok “Mücadele”ci görüşe uygun bir biçimde örgütlenen kamu çalışanları içerisinde suni bir bölünme yaratan Kam-Sen, Bem-Sen, Sağlık-Sen, kendi tabanlarının dahi “Neden ayrı bir sendika?” sorusunu yanıtlamamaktadırlar. Aceleye getirilmiş tüzükleri, anti-demokratik örgütsel yapıları, ciddi bir çalışmadan uzak sendikal politikaları, “bir gürültü koparalım, sendikamızın adı duyulsun” mantığıyla sürücü götürmeye çalışmaları, her ne kadar kendileri reddetseler de, belli bir siyasi akımın yan kolları biçiminden kamuoyunayansımaları, bu arkadaşların kimi zaman sekter, kimi zaman da oldukça sağda bir yol izlemelerine neden olmaktadır.

“ILO denetim organlarının temel hizmetler”deki ve kamu görevindeki grev kısıtlamalarına ilişkin yerleşik kararları özetle şöyledir: “*Kesintiye uğraması, halkın tümünün ya da bir bölümünün yaşamını, güvenliğini ya da sağlığını tehlikeye koyabilen hizmetler, temel hizmetlerdir. Grev hakkı, kimi koşullarla temel hizmetlerde kısıtlanabilir, hatta yasaklanabilir.*”⁽⁵⁾

Hal böyleyken, “657 sayılı devlet memurları yasasının kaldırılarak yerine ILO ve diğer uluslararası sözleşmeler doğrultusunda yeni düzenlemelerin yapılması”⁽⁶⁾ni demokratik talepler

başlığı altında istemek Kam-Sen, Bem-Sen, Sağlık-Sen türü sendikalar için tam bir talihsizliktir.

Kanımcıca bu sendikaların, varolan meşru memur sendikalarıyla birleşmeleri örgütlülüklerin daha da güçlenmesine yolaçacaktır.

Eğit-Sen, Tüm-Bel-Sen, Tüm-Sağlık-Sen, Tarım-Sen, Tüm-Ray-Sen, Tüm-Haber-Sen, Tüm-Maliye-Sen içerisinde bir çok değişik görüşten memur bulunmaktadır. Tüm bu anlayışlar her ne kadar belli bir tüzük ve ilkeler çerçevesinde anlaşılıyor olsalar da, önemli farklılıklar taşıdıkları gerçektir. Şimdilik tüm bu görüşleri iki ana gruba ayırabiliriz. Daha çok "Demokrat!" kesimin başını çektiği birinci grup, kiteselleşme adına bazı ilkelerden ödün verilebileceğini savunanlardır. Kürt sorunu, SHP'ye karşı tavır, cylemliliklerin yükseltilmesi vb. gibi konuların gündemde olması nedeniyle tartışmalar bu zeminde ortaya çıkmaktadır. Bu arkadaşlara göre, Kürtlerin ulusal kurtuluş hareketinin desteklenmesi, üstelik Kürtlere uygulanan baskı, zulüm ve asimilasyon politikalarının teşhiri sendikal örgütlülüğün dışına taşmaktadır. Kamu çalışanlarını biraraya getiren ana unsur çalışma ve yaşam koşullarının kötülüğü olduğuna göre, kiteselleşmek için sendikanın temel vurguları bunlar olmalıdır. Memur kitlesi şimdilik politika yapmaya uygun değildir vb. vb. Yine aynı şekilde SHP'nin açıktan teşhiri onun "demokrat" unsurlarından yararlanmamızı güçleştirebilir, ya da "hazırlıksız" ve "örgütsüz" olarak eylem yapmak sendikaları marjinalleştirebilir. Bu şekilde leninist literatürde "ekonomizm" olarak adlandırılan bu

görüşler, sendikaların meşrulaşmasıyla birlikte ne yazık ki, hızla taban bulabilmektedir. Eğitim-Sen Genel Merkez Yönetim Kurulu'nun 20 Ekim genel seçimlerindeki tavrı, Ocak ayı maaş artışları dönemindeki yasalıcı, icazetçi, pasifist tutumu bu anlayışın pratiğe yansımalarıdır. Kürt halkını seven, bu düzenin değişmesini içten istediklerini belirten bu sendikacılar farklı söylemler kullanmalarının nedenini kitlelerin varolan geri bilincine dayandırmaktadırlar.

Görüşlerince katıldığım ikinci grup, uzlaşmaz sınıf karşıtlıklarının temel olduğu ülkemizde emekten ve ezilenden yana sermayeye karşı direngen bir şekilde tavır almanın önemli olduğu vurgusunu yapmaktadır. Kiteselleşmeyi salt onlara ulaşmak değil, sorunların kaynağını göstererek onları eğitmek ve bu bağlamda gerçekleri kitlelerin hoşuna gitsin gitmesin, söylemek şeklinde algılamaktadırlar. Sanılanın aksine böylesi bir çaba hem kiteselleşmeyi arttırmakta, hem de kitlelerin sendikal mücadeleye daha aktif katılımının zeminini yaratmaktadır. Üstelik Kürt ve Türk kamu çalışanlarının eşit, özgür, kardeşçe birlikte örgütlülüklerinin yaratılması çabasında olumlu örnekler sergilenebilmektedirler. Ancak böylesi bir birlikteliğin Kürt çalışanlarının kendi özgürlük taleplerini sendikalarımızda rahat bir şekilde ifade edebilen olanaklarının yaratılmasıyla mümkün olduğunu savunmaktadırlar.

Bu hareketin içerisinde başından bu yana sosyalist unsurlar yer almaktadır. Diyebiliriz ki, grevli, toplu sözleşmeli sınıf ve kitle sendikacılığı anlayışının ödünsüz bir şekilde savunul-

masında kitlelerin kendi özdeneyimleriyle devlet mekanizmasını öğrenmelerine neden olan eylemliliklerin geliştirilmesinde, gruplar arası rekabetin devrimci bir potada birleştirilmesinde sosyalistlerin önemli bir katkısı olmuştur. Bundan sonra da bu hareketi etkileyebilecek olanaklara sahip oldukları görüşümdedir.

Her şeyden önce kiteselleşmek salt onlara ulaşmak değil, sınıf bilincini götürebilmektir. Bu nedenle kamu çalışanlarının çalışma ve yaşam koşullarını çok iyi bilmek, onların en temel sorunlarına sahip çıkmak, bununla kalmayıp sorunların nihai çözümünü göstermek, kısacası anti-kapitalist bilinci götürmek sosyalistlerin bu sendikalarındaki birincil görevi olmalıdır. Bu sanıldığı kadar kolay değildir. Kamu çalışanlarının zengin bir mücadele tarihi, örgütsel birikimi olmadığı gibi halen daha bazı durumlardan kendilerini devletin bekçisi gibi görebilmektedirler. Üstelik çoğu zaman "bekçilik" etmektedirler de...

Memurların düzenden ve partilerden beklentilerinin kofluğunu göstermek, kendi özgüçlerini tanımasına yardımcı olmak için eylemlilikleri gündeme getirmeleri sosyalistlerin bu sendikalarındaki bir başka görevidir. Burada sözkonusu olan eylemlerin niceliği değil, örgütlülüğün ve mücadelenin öğretici ve geliştirici olmasıdır.

Kamu Çalışanları Sendikaları içerisinde Kürt ulusunun haklı savaşımının desteklenmesi için çalışma yürütmenin vazgeçilmezliğinin üç temel nedeni vardır. Her şeyden önce bu savaş haklı bir savaştır. Ayrıca hem devlet mekanizmasının teşhirini yapmada elimizde oldukça önemli bir malzeme-

dir, hem de Kürt devrimcilerinin Türkiye devrimci hareketine güvensizliğini kırmada ve birlikte örgütlülüğün sağlam zeminini yaratmada bir adım oluşturabilmektedir.

Belirli ilkeler doğrultusunda sosyalistler kanımca devrimci-demokratlarla güçbirliğine gidebilmelidirler. Böylesi bir tavır küçük-burjuva unsurların dükkancı anlayışlarını kırdığı gibi, bu yapılar içerisindeki tek tek sosyalistlerin doğru bir perspektife yönlendirilebilmelerini sağlamaktadır.

Yalnızca tepeden gelen emirleri uygulamakla yükümlü, amirlerine itaati her şeyden üstün tutan memurların ister istemez bu tüm düşünce yapısını ve yaşamını etkilemektedir. Bu yapılar soran, tartışan, sorunlarını ortaya koyan insan tipini yaratmaya da destek olmaktadır. Kendi kendisini, devleti ve düzeni sorgulayan insanın oluşumu için örgüt içi demokrasi kurallarına sonuna dek uyulmalıdır.

Sosyalistler işyerlerindeki temel sorunlara sahip çıkmalı, ancak verili sorunları mutlaklaştırmamalıdır. Çoğu zaman sendika binalarında değişik akımların politik tartışmaları, işyerlerindeki faaliyete göre çok verimsiz ve sonuçsuz kalabilmektedir. Sanırım bugün özellikle vurgu sendika içerisindeki reformist anlayışlara karşı, "şimdiye dek olduğu gibi, taleplerimizi elde etmenin yolunun yalnızca kendi mücadelelerimizden geçtiği" doğrultusunda olmalıdır. Bu bağlamda dostlarımız da bize şu ya da bu türden sözler veren SHP milletvekilleri değil, Şırnak'ta, İdil'de, Cizre'de ayaklanan Kürt halkı, Yurtiçi Kargo İşçileri, belediye işçileri, kısacası işçi sınıfının ve Kürt ulusunun haklı mücadelesidir.

Çünkü kamu çalışanlarının nihai kurtuluşu için proletaryaya, proletaryanın da savaşımında memurlardan gelecek desteğe ihtiyacı vardır.

Kaynakça:

- 1- *İktisat Dergisi*, Ocak 1991, sayı:311, s.45
- 2- *Marksizm ve Gelecek*, Kış 1990, Avrupa Topluluğunda İşçi Hakları ve Türkiye, Yıldırım Koç
- 3- Kam-Sen, Bem-Sen, Sağlık-Sen,

Tüm-Sağlık-Sen, Tüm-Bel-Sen, Eğitim-Sen o dönemde faaliyetlerini yürütmekteydiler.

4- *İktisat Dergisi*, Ocak 1991, H.Selim Hacıoğlu, Kamu Çalışanlarının Sendika Hakkı, Eğitim-İş

5- *Memurlar ve Sendikal Haklar*, Prof.Dr. Mesut Gülmez, s.209

6- *Memur Gerçeği*, Aralık-Ocak 1991, Kamucemkçilerinin Ankara görüşmelerinde hükümet sözcülerine sundukları talepler.

Yeni Ülke:

Provokasyon Teorileri Devrime Hizmet Etmez

M. Can YÜCE

Son günlerde bazı dostlarımız provokasyon teorileri yazmaya başladı. Böylece, devlet terörünün sorumluluğunun bir bölümü, devrimci yurtsever mücadeleye yüklenilmeye çalışılıyor. (İngiştir; bu dostluk ve kardeşlik adına yapıyor.

Örneğin bir dost yayın organı bu konuda şunları yazıyor:

“PKK yaptığı açıklamalarla ve uluorta ayaklanma sözleri ile devlet terörüne zemin hazırlıyor.”

Devlet terörü yeni bir olgu mu? Özel savaş yıllardır yoğunlaştırılarak tırmandırılıyor. Kitlesele kırım denemeleri her dönemde gündemde olmuştur. Serhildanların kazandığı boyutlar ve kaydedeceği aşamalar özel aygıtı ürkütüyor. Devrimci mücadelenin gelişme yasalarını kavrayabiliyorlar. Bunların önüne geçmeye çalışıyorlar. Düşündükleri önlemler, özel savaşı daha da tırmandırmak ve kitlesele kırımlarla boyutlandırmak oluyor.

Devrim yasalarını kavrayanlar ve TC’yi tanıyanlar için bu, çok fazla şaşırtıcı değildir.

Bu noktada, tedip ve tenkil hazırlıklarının ve pratiğinin sorumlusu kimdir? Hiç kuşkusuz, tarihin en haksız, kuralsız ve ölçüsüz savaşını veren ve bunu daha da tırmandırmaktan çekinmeyen özel rejimin kendisidir.

Peki, provokasyon teorilerinin anlamı nedir? Bu teori, bize yabancı değildir. 12 Eylül öncesinden biliyoruz,

zindanlardan tanıyoruz. **“Aman provokasyon olur!”** yaklaşımı, reformismin, pasifizmin ve teslimiyetin teorik gerekçesi/mazereti yapılmıştır. 12 Eylül’ü Sol’un pratiği ile açıklamaya çalışanlar da az olmadı...

Evet, dostça eleştiriler yapılır; bu başkadır. Ancak devletin bazı yönelimlerini **“bazı uluorta sözler”**le açıklamaya çalışmak, sorumluluğu paylaşarak dahabaşka bir şeydir. Hele bu yaklaşım **“kardeşlik”** gibi tutkulu sözcüklerle süslenirse daha kafa bulandırıcı oluyor.

Provokasyon teorilerine gerekçe yapılan açıklamalar nedir? Bir kez şunu çok açıkça ortaya koyalım: Hak savaşımı, kendi yasaları doğrultusunda yol alıyor. Bu anlamda gerillanın büyüyerek yaygınlaşması, hareketli savaşa doğru bir yönelim içinde olması anlaşılır bir şey değil mi? Serhildanların süreklilik kazanarak büyümesi, yeni aşamalar kaydetmesi doğal değil midir? Anılan bu iki dinamiğin tüm halkı kavraması ve kücadelenin mantiki sonucuna doğru yürümesi istenen değil midir? Bundan sevinç duymak gerekmiyor mu?

’91 Serhildanlarının ’90’a göre büyük bir gelişme göstermesi, ’92’deki Serhildanların katlanarak bir büyüklüğe ulaşacağıının işaretidir.

Savaş hükümeti, ulusal kongre gibi projeler büyüyen mücadeleye verilmesi gereken yanıtlardır. Herhalde hiç kimse şunu diyemez: Kendinizi tekrarlayın,

büyüme, çoğalmayın, aşamayı kaydetmeyin, yerinizde sayın!...

Mücadelenin gelişme stratejisi biliniyor. Ancak hayat, şemaları da pek takmıyor; hesapta olmayan bir dizi gelişme yaşanabiliyor. Buna hazırlıklı olmak ve anında yanıtlar geliştirmek önderlik sorumluluğudur. Önderlik, mücadelenin dinamiklerine, potansiyellerine olası gelişmelere hazırlıklıdır...

Bahar atılımları salt '92'ye özgü, bu yıl ortaya çıkacak bir durum mudur? Hayır! Her yıl yaşanan bir olgu. Karşı-devrim de devrimin gelişme düzeyine göre kendini örgütlemeye çalışıyor.

Bu noktada karşı-devrimin haksız, meşru olmayan, ölçsüz ve kuralsız savaşını teşhir ve tecrit etmek; biçimi ve düzeyi ne olursa olsun halkın ulusal demokratik atılımlarını alkışlayıp desteklemek devrimci tavidir; gerçek kardeşlik ve devrimci enternasyonalizm budur.

Unutulmasın ki, tüm ulusal ve demokratik haklardan, dahası en basit insani yaşam koşullarından yoksun bırakılmış bir halkın verdiği onur ve insanlık kavgası kadar meşru ve haklı bir şey olamaz!

Kafalarını biraz komplo teorileriyle bozan bu dostlarımızın provokasyon teorilerini geliştirmelerinin nedeni nedir? Bir kez bu arkadaşlar, ulusal devrime ve onun zaferine inanmıyorlar; inançsızdırlar. Bu inançsızlığın teorik nedenleri var: Ulusal kurtuluşu, "üç dinamige sahip Türkiye devriminin bir dinamiği" olarak görüyorlar. Dolayısıyla Türkiye devrimi gerçekleşmeden devrimci yurtsever mücadelenin zafer kazanabileceğini düşünemiyorlar. Bu, ipotekçi bir anlayıştır. Aynı zamanda ertelemecilik. Ayaklanma teorisi ile

ilgili Lenin ve Mao'yu imdada çağırmak, bu ipotekçi ve ertelemeci anlayışı gizlemiyor; kurtaramıyor da...

Bir hatılatma yapalım: 3. Kongre kararları yeniden okunsun. Orada provokasyon teorilerine malzeme yapılabilecek çok sayıda "uluorta söz" var. O zaman o sözler, sadece bir sözdü, bugün ise gerçekliğin kendi oluyor, gerçekliğe dönüşüyor.

Yoksa, devrimci yurtsever mücadele kendilerini mi beklemelidir? Beklemek, kendini tekrarlamak, büyüme sorunlarına yanıt getirmemek imha ve tasfiyenin kendisidir. Beklemek önerilmiyorsa, o halde, bu yürüyüşe omuz vermek ertelenmez görevdir. Devrimlerin eşzamanlı olması en çok arzulanan bir şeydir. Bunun için gerekenler yapılıyor. Fakat eşzamanlılık yakalamıyorsa, "bekleyin" denilemez!

Dostlardan istenen şudur: Özel savaş psikolojik, propaganda ve halkı ikircikliğe iterek kafa bulandıracak çabalarına destek olabilecek tavırlardan kaçınılmalı... Provokasyon teorilerinin böyle bir yönü var.

Özel savaş, hava bombardımanlarıyla, yoğun kırım hazırlıklarıyla yeni boyutlar kazandı. Dost ve kardeşçe tavır, özel savaş bütünü boyutlarıyla teşhir etmek ve karşısında demokratik bir karşı duruşu örgütlemek; bugün çeşitli biçimlerde ve düzeylerde büyüyen süren devrimci yurtsever mücadelenin haklılığını, meşruluğunu bilinçlere kazımak; kitleleri bu temelde eğitmek, kafalardaki şovenizm zehirini akitmanın yoğun çabası içinde olmak vazgeçilmezdir! Özetle, provokasyon teorileri ile kardeşliğe hizmet etmiyorsunuz! Tabii ki, devrime de...

El Salvador'da yaşananlardan çıkarılacak dersler

Mücadele dergisinin 1 Şubat tarihli 37.sayısında yer alan "FMLN'nin Uzlaşmaya Yönelmesi El Salvador Halkına Daha Büyük Acılar Yaşatacaktır" başlıklı yazının son bölümünü yayınlıyoruz

Halka ve kendi gücüne güvensizliğin ifadesi olan reformizmin El Salvador'da gelinen aşamada uzlaşmayı seçmesi, bu politikada ısrarlı olması El Salvador'daki mevcut devrimci dinamiklere büyük darbe vuracaktır.

Bugüne kadar El Salvador halkı devrim mücadelesinin kendi oligarşileriyile olduğu kadar emperyalizmle de hesaplaşması gerektiğini yaşadı. Bugün El Salvador'da yaşananlar ise tam tersidir. ABD işgalinden korkularak devrimi belirleyen temel etmenin iç dinamikler olduğu, dış etkenlerin belirleyici olamayacağı unutulmuş, yeni bir Vietnam yaratmaktan ürküntü duyulmuştur. Oysa El Salvadorlu devrimciler, Salvador'da gerçekleşecek bir devrimin, değil Nikaragua devrimini boğmak; başta L.Amerika devrimci hareketleri olmak üzere dünya devrimci hareketlerini soluklandırıp güçlendireceği perspektifiyle hareket etmeliydiler.

El Salvador devrimini uzlaşmacılığa götüren şey, kaynağını revizyonizmden alan "sağ" politik hattır. Dağılan S.Birliği ve diğer sosyalist ülke politikaları ve bu ülkelerde yaşanan olumsuzluklar uzlaşmacı "sağ" çizgiyi iyice derinleştirmiş, sorunların çözümünü devrimde değil, faşist iktidarla "masabaşı"nda "politik çözüm"(!) de aramaya yöneltmiş, "görüşme" çağrılarına hız vermiştir. Devrime

inançsız, kendine güvensiz bu politikanın El Salvador halkının gerçek kurtuluşunu sağlamadan uzlaşmaya varması, faşist iktidar karşısında halkı silahsızlandırmaktır. Bu durum ise El Salvador halkının en ağır bedeller ödeyerek kazandıklarını kısa sürede yitirmesini beraberinde getirecektir.

1981 saldırısı sonrasında derinleşen reformizmin bir diğer nedeni de, gelişen sağcılığa karşı ideolojik mücadeleden kaçınmak veya yeterince önemsememek, başarı sağlayamamaktır. İdeolojik mücadelenin geliştirilip, yanlış politikaların üzerine gitmede gösterilen cesaretsizlik, emperyalizmin 1980'ler sonrası gündemine aldığı "demokrasi", "insan hakları" gibi demagojilerle dolu politikalarına angaje olmayı getirmiştir.

El Salvadorlu devrimcilerin yanılgılarından biri de, uzun süreli halk savaşı söylemlerine karşın, Nikaragua benzeri devrim beklentilerinin üst boyutlara tırmanmasıdır. Bu amaçla gerçekleştirilen saldırılar ya kitlelerin ayaklanma çağrılarına yanıt vermemesi nedeniyle, ya da kitlesel eylemlilikte kabarışın yaşandığı koşullarda saldırı yerine, yönetimi "Ulusun çoğunluğunun katıldığı bir seçim yenilgisine uğratmak" sevdasına kapıldıkları için kitlelerle buluşmalarının önünde engel oluşturmuştur. Yanlış politikalarının

sonucu olan bu durum umutsuzluğu, umutsuzluk da daha da sağa kaymalarının zeminini oluşturmuştur.

El Salvador'un ABD'nin "arka bahçesi" olması dolayısıyla emperyalizmin devrimi boğmak için olağanüstü güç harcaması, uluslararası durum vb. gibi dış etkenler de El Salvador Devrimi'nin uzlaşmayı seçmesinde etken olsa da, belirleyici olan devrimci cephenin iç durumu, reformizmin iktidar perspektifini yitirmesidir. Yenilgiyi esas olarak burada aramak gerekir.

El Salvador halkının gerçek kurtuluşu masa başında değil savaş alanlarında kazanılacaktır

Bugün El Salvador'da yaşananlar emperyalizmin "yeni dünya düzeni" politikasıyla çakışmaktadır. Çünkü ABD emperyalizmi kendi çıkarlarını tehdit eden ulusal ve halk kurtuluş mücadelelerini silahsızlandırmak istiyor. Bu amaçla silahlı-silahsız her türden yöntemi deniyor, deneyimlerini ve hatta gücünü işbirlikçilerinin hizmetine sunuyor.

Salvador'da silahlı mücadele ile elde edilen mevziler ve kitle desteği iktidarın alınmasını çabuklaştırmak yerine "diplomasi"ye yöneldiğinde, emperyalizmin ve işbirlikçilerinin oyunlarına gelmek kaçınılmazdır. El Salvador'da FMLN'nin ülkenin 1/3'ünü kontrolü altında tutması ve silahlı güçlerinin varlığı yönetimle masaya oturmalarının koşullarını sağlamıştır. "Demokratik açılımlar"ın yapılacağı da vaat edilmiş, anlaşma protokolünde yer almıştır. FMLN'nin "kazanç" olarak değerlendirildiği "değişimler" in belli başlıları

şunlardır:

"Silah bırakışma", "ordunun küçültülüp yeniden örgütlenmesi", "ordu dışı sivil kolluk kuvvetlerinin kurulması", "FMLN'nin denetiminde olan bölgelerdeki mülkiyet biçiminin korunması", "FMLN'nin legalleşmesi"...

Evet, "değişim"lere ilk bakıldığında bunlar kazanım gibi görünebilir. Ancak gerçekler bu yönde değildir. En başta FMLN'nin silah bırakması, yapılacağı vaat edilen değişimlerin dahi takipçisi olmasını engelleyecektir. Diğer yandan, FMLN'nin 1984'den bu yana halkta oluşturduğu "ateşkes" ve "uzlaşma" düşüncelerinin de etkisiyle devrimci dinamiklerin yokolup halkın büyük bir bölümünün düzene entegre olması tehlikesi vardır. "Ordunun küçültülüp, yeniden örgütlenmesi" vb. şeyler, halk nezdinde ve hatta dünya kamuoyu nezdinde fazlasıyla teşhir-tecrit olan Ölüm Mangalarının yerine yeni militarist kurumların oluşturulmasından başka bir sonuç doğurmayacaktır. Burjuva basında yer aldığı gibi Ölüm Mangaları vd. militarist kurumlar, mevcut konumları nedeniyle emperyalizmin ve işbirlikçilerinin çıkarlarını korumaktan ziyade tehlikeye soktuğu için "reform" a ihtiyaç duyulmaktadır. O nedenle, FMLN'nin 6 bin kişilik jandarma ve vergi polisinin dağıtılacağından hareketle, bunun "Ölüm Mangalarının temel sığınağının kaldırılması" nı getireceği değerlendirilmeleri bir anlam ifade etmemektedir.

Uzlaşma sonrası oluşacak "demokratik ortam" da "seçimler aracılığıyla yeni toplumu inşa etme" yi (FMLN İngiltere Temsilcisi D. Victor Amaya, aktaran: Özgür Halk Dergisi, sayı:3, s.39, 15 Ocak 1991) amaçlayan

FMLN'nin böylesi bir şansının olmadığı ise açıktır. Bu, bir çok nedenden dolayı böyledir. Başta, "yeni toplumu inşa etmek" için yukarıdan aşağıya iktidarın ele geçirilmesi ve bunun için de iktidarı koruyacak güçlerin olması gerekir. İkincisi, yüzyılların devlet/iktidar bilincine sahip El Salvador burjuvazisinin iktidarı seçimlerle teslim etme gibi bir hataya düşmesinin zemini geçmişte de yoktu, bugün ise hiç yoktur.

El Salvadoregemenleri ve emperyalizm siyasi bir zafer kazanmıştır, taktik olarak güçlenmişlerdir. El Salvador halkına kimi demokratik hak ve özgürlükler tanınacağı söylene de bunların kalıcılığı yoktur. Çünkü El Salvador oligarşisinin böylesi hak ve özgürlüklere uzun vadede tahammül göstermesi düşünülemez, buna gücü de yoktur.

El Salvador'da yaşananlar ve yaşanacak olanlar tüm dünya devrimcileri için derslerle doludur. İç savaş koşullarında Yunan Komünist Partisi'nin, 1975'lerde İKDP'nin, bugün FKÖ'nün, L.Amerika'da M-19 vb. birçok hareketin yaşadığı trajedinin yaşanması istenmiyorsa, uzlaşmacı politikalarından vazgeçilmelidir. Silah seslerinin gürültüsü kimi zaman reformizmin ürkek adımlarının sesini bastırmakta, savaşan bir gücün uzlaşmaya boyun eğmesi anlaşılammaktadır. Oysa savaş meydanlarında uzlaşma çağrılarının yükselebileceğine en yakın örnek El Salvador devrim mücadelesidir.

Halkların gerçek kurtuluşunun masa başlarında değil, savaş alanlarında kazanıldığı unutulmamalıdır.

Yalçın Küçük:

"Hep Birlikte Hep!" Çeşitlemesi

"Şimdi Kürdistan'da bir mevzi var. Sağlamdır.

Şimdi buradan yürüme zamanıdır. Ve zaman "hep birlikte hep" deme zamanıdır.

...

Çok acı değil mi? Aynı zamanda korkutucu buluyorum doğrusu, bölgedeki Marksist-Leninistlerin bir bölümünden korkuyorum; çok dinli olabileceklerini düşünüyorum. Görüntüde Marksizm-Leninizm ile işçi sınıfına tutkun bir bağlılık ve bunun altında koyu ve derin bir atalet dini yatabiliyor. Marksizm-Leninizmle bağlılığı, hareketin freni yapabiliyorlar.

Hiçbir iş yapmadan Marksist-Leninist olabiliyorlar.

İş yapmadıkları için de işçi sınıfının

kuşatılmış olduğunu göremiyorlar. Demagogik yanıltmalarla, radyo, televizyon ve MİT'in bir dairesi haline gelmiş basının yanıltmalarıyla, işçi sınıfının giderek gericilik ve şovenizmin dayanaklarından birisi haline geldiğini de göremiyorlar; "yaşasın işçi sınıfı" dalkavukluğu bu görmezliği örtmeye yarıyor. Şimdi işçi sınıfı başarıya, güce ve eylemliliğe muhtaçtır, göremiyorlar.

Engeldir. Aşılabileceğini umuyorum. Sağlam mevziden hareketle tüm emekçilerin partisiyle, bu kuşatmanın da yarılabilceğini de görüyorum. Bu nedenle de "Hep Birlikte Hep" demek gereğini duyuyorum.

Hep Birlikte Hep.

(Yeni Ülke, 24-30 Kasım 1991)

Ülke ve bölge, bir yanda Misak-ı Milli partileri ve diğer yanda diğer parti olmak üzere ikiye ayrılıyor.

Diğer parti, tüm emekçilerin, işçilerin, aydınların, öğrencilerin partisi, önde duruyor: Büyük bir sorumluluk ve cesaret işidir. İmkanları ve şansı var; her gün arttığını görüyorum. Kısaca bir süre sonra yönetimi Çankaya tepesine aktarılan ve 1923 sınırlarını çizen Haklar Savunma Partisi'ni, Müdafai Hukuk Fırkası'nı hatırlıyorum; sadece bir-iki dermekle başlamakla kalmıyor ve aynı zamanda başlangıcında bir Nuh'un Gemisi izlenimini veriyor. Her türden yaratık ve akım var; eylemle büyüyerek ve ayıklanarak birbirlerine benziyorlar.

Model mi, hayır. Gelecek mi, hayır, Ancak öğreticidir.

Ve öğretici olan "hep birlikte hep" demektir.

Bu ise bir ufuk, bir yürek ve sorumluluk işi olarak ortaya çıkıyor.

(Yeni Ülke, 15-21 Aralık 1991)

Yalçın Küçük kısa bir süre önce yayınlanan *Sovyetler Birliği'nde Sosyalizmin Çözülüşü* başlıklı kitabında "kapitalist olmayan yol" ve halk cephesi formülleri hakkında şunları yazıyor:

"Dört: Her ikisi de Marksizmin özünden büyük bir kopuşu temsil ediyorlar. Marksizmin, işçi sınıfının iktidarı kendisine temel alan olarak seçmesi, yalnızca işçi sınıfının devrimci gücüne ve misyonuna güvenmekten kaynaklanmıyor; aynı zamanda işçi sınıfı alanının dışının bozulma kesimleri olarak tanımlanmasından ileri geliyor. Marksizmin özüne göre, devrimci süreçte, politikada, ahlakta, felsefede, işçi sınıfının dışı, bir dejenasyon alanıdır; buradan herhangi bir olumluluk beklenmemesi gerekiyor. Her iki formül ise, olumluluğu, işçi sınıfı dışı alanlara çekiyor ve arıyor." (Tekin Yayınevi, s. 544)

Özgürlük Dünyası:

Bir Adım İleri İki Adım Geri

ya da

Değişmeyen Saplantının Değişen Gerekçeleri

Özgürlük Dünyası'nın 37. sayısında (Kasım 1991) "Nisan Tezleri ve Ekim Devrimi" başlığı altında, Lenin'in Nisan Tezleri'ni yorumlayan bir yazı yayınlandı. Başlangıçta "özü toprak devrimi" olan bir demokratik devrim tezi savunulur ve bu Mao'nun Yeni Demokrasi'si ile gerekçelendirilirdi. Sonra aynı şey bazı önemsiz farklılıklarla Lenin'in İki Taktik'inin

geriye dönük yorumu üzerinden yapılmaya çalışıldı. Demokratik devrimin bir zamanlar olmazsa olmaz koşulu olarak ileri sürülen sosyo-ekonomik yapı tahlilleri çökünce, *İki Taktik'ten* de vazgeçildi. Şimdilerde yalnızca "siyasal demokrasi" sorununa dayalı bir demokratik devrim görüşü savunuluyor ve bu yeni versiyona bu kez Lenin'in *Nisan Tezleri'nin* geriye dönük yoru-

muyla bir dayanak oluşturulmaya çalışılıyor. Değişmeyen saplantılarını sık sık değişen mevzilerden savunmaya çalışanların bu yeni mevzide de çok tutunacaklarını zannetmiyoruz. Her şeye rağmen *Nisan Tezleri*'ne kadar gelmiş olmak önemli bir ilerlemedir. Buradan sonrası denizin bittiği yerdir. *Özgürlük Dünyası*'nın bahsi geçen yazısından bir bölümü aşağıya alıyoruz:

“*Nisan Tezleri*'nde ileri sürülen taktikler ve program çok önemli iki tespiti dayanmaktadır. Bunlardan birincisi, demokratik devrim programı olarak önceden ilan edilmiş hedeflere, herhangi bir yasal biçim altında değil, bizzat kitlelerin eylemiyle, fiilen ulaşılmış olması ve bu hedeflerin yaşanan devrimci ortam içinde aşılmış olmasıdır. Demokratik devrimin başlıca hedeflerinden birisi olan ve bir sosyalist devrime geçiş için önkoşul olarak görülen siyasal demokrasi, işçi sınıfı ve köylülüğün somut ve hukuki bir biçim kazanmış iktidarı doğmadan, ama onların doğrudan silahlı eylemi ve ayaklanması sonucunda oluşan sokak iktidarlarının eseri olarak gerçekleşmiştir. Böylece, *İki Taktik*'te siyasal iktidarın bir kurum olarak gerçekleşmesine bağlı olarak ele alınmış olan demokratik devrimin başlıca hedefleri, bu anda, pratik ve yaşanan bir gerçeklik olarak fakat o zaman öngörülenden farklı bir biçim altında ele geçirilmişti. Lenin'in bu tespiti, *Nisan Tezleri*'nde 'eski bolşevikler' olarak anılan bir grup tarafından kolay kolay anlaşılamadı. Bu

grup, hala eski formüle uygun olarak demokratik cumhuriyetin kurumsal bir biçim altında gerçekleşmesini, demokratik devrimin ekonomik programının uygulanmasını ve ondan sonra demokratik devrimden sosyalist devrime geçilmesini önermeye devam ediyorlardı. Bu noktada Lenin, *İki Taktik*'te öne sürdüğü tezlerle çelişmeksizin, ama onların gerçekleşmesinin değişik biçimine işaret ederek, yeni sosyalist devrim perspektifini ortaya koydu.”

*

Nisan Tezleri'nin özü, “Her devrimin temel sorunu iktidar sorunudur” düşüncesinde odaklaşır. (*Özgürlük Dünyası*'nın göremediği ya da görmek istemediği can alıcı nokta budur.)

Lenin bu düşünce çerçevesinde *Nisan Tezleri*'nde sorunu şöyle koyar: “*Şubat-Mart 1917 Devriminden önce devlet iktidarı, Rusya'da, eski bir sınıfa, başında Nikola Romanov'un bulunduğu feodal toprak soylularına aitti.*

“*Bu devrimden sonra iktidar, başka bir sınıfa, yeni bir sınıfa, burjuvaziye ait bulunuyor.*

“*İktidarın bir sınıftan ötekine geçişi, sözcüğün salt bilimsel anlamıyla olduğu kadar, politik ve pratik anlamıyla da bir devrimin birinci, başlıca ve esas belirtisidir.*

“*Burjuva devrimi ya da burjuva-demokratik devrim, Rusya'da, bu bakımdan tamamlanmıştır.*” (s.23)

ORAK-ÇEKİÇ Neyi Eleştiriyor?

TİKB Merkez Yayın Organı *Orak-Çekiç* "Partiyi ve Devrimi Birlikte Örgütlemek" başlıklı başyazısında (sayı:79, Eylül 1991), aşağıdaki eleştiriye yer vermektedir:

"Çeşitli devrimci örgütler bir ölçüde gerçeği içinde taşımakla birlikte, devrimci bir özlemin ifadesi olmanın yanında nesnel durumun bir ölçüde abartulmasını da yansıtan Türkiye'nin "devrim ülkesi" olduğu değerlendirmesini yapmaktadırlar. Siyasal, örgütsel, pratik alandaki görevlere ise bu iddialı değerlendirmeye denk, hatta yaklaşan bir sarılış ise görmek mümkün değildir. Sınıf mücadelesinin nispeten yavaş bir gelişme seyri izlediği dönemlerden farklı olarak devrimci bir yükseliş içerisine girilen bir dönemde, programatik alanda bir gelişme sağladığı, örgütsel bir temel yarattığını ileri süren komünist olma iddiasındaki bir örgütün "...teorik atılım, partileşme sürecinin esas halkasıdır", "Konferansımız teorik faaliyeti, teorik sorunlarda gelişme ve yetkinleşmeyi Hareketimizin tüm faaliyetinin en canalıcı bir halkası olarak değerlendirmektedir." (Ekim, 1.Genel Konferansı Bildirisi) demesini nasıl değerlendireceğiz? Bu belirleme, siyasal, örgütsel, pratik alanlardaki görevleri daraltmaktadır. "Ekim" buradasadece bir örnektir. Üstelik çeşitli mazaret ve biçimler altında devrimci pratik eylemden, örgütsel ve siyasal görevler bütünlüğünden kaçışın günümüzdeki tek örneği değildir.

Bu örgütsel görevlerin işçi sınıfı hareketiyle bağların geliştirilmesiyle sınırlanması, siyasal ajitasyonun

kapsamının öncü işçilere yönelik propagandaya doğru daraltılması ve devrimci eylemle bağının zayıflatılması gibi yanlışlar zincirinin ilk halkasını oluşturmaktadır. Tasfiyecilik kalıntısı, mücadelenin sertleşmesiyle örgütlü örgütsüz yeni örneklerini göreceğimiz aydın oportünizmine özgü bir misyon üstlenilmektedir.

Proletaryanın öncü komünist partisinin inşası uzak, belirsiz bir geleceğin sorunu olmaktan çıkarılmalı, bilinçli bir faaliyet olarak sürdürülmelidir. Partinin inşası ve devrimin örgütlenmesi her zamankinden fazla sürecin içiçe geçmiş iki görevidir. Parti inşa sorununa bu perspektiften yaklaşmayan bir anlayış şu ya da bu yönde oportünizme saplanmaktan kurtulamaz."

Eleştiriye konu "EKİM 1. Genel Konferansı Bildirisi" , Orak-Çekiç'in eleştiri konusu ettiği hususlara ilişkin olarak şu perspektifi taşımaktadır:

"Türkiyeli komünistler bugün ciddi teorik, politik ve örgütsel sorunlarla yüz yüzedir. Evrenseli kucaklayan bir teorik gelişme ve yetkinleşme; politik sorunlarda ve görevlerde netlik; işçi sınıfının temel alan ve tüm topluma hitap eden etkin bir siyasal faaliyet; böyle bir faaliyetin güvencesi ve yürütücüsü olarak ihtilalci bir sınıf örgütlenmesi; ve tüm bunların cisimleşmiş birliği ve ifadesi olarak, leninist bir sınıf partisi."

"Tüm bunlar aynı görevler ve sorunlar zincirinin kopmaz halkalarıdır; bir bütün oluşturmaktadırlar."

“...Önderlerin ödevi, özellikle, bütün teorik sorunlar üzerinde gitgide daha çok bilgi edinmek, günü geçmiş dünya görüşlerinin geleneksel lakırtılarının etkisinden kendilerini gitgide daha çok kurtarmak, ve sosyalizmin bir hüim durumuna geldiğinden bu yana, bir bilim olarak yürütülmek, yani irdelenmek istediğini hiç mi hiç unutmamak olacaktır. Buna göre, böylece kazanılan gitgide daha açık görüşleri, işçiyiğınları arasında artan bir çabayla yaymak, ve parti ve sendikalar örgütünü gitgide daha güçlü bir biçimde sağlamlaştırmak önem kazanacaktır. ...”

Engels

“Bizim öğretimiz - demiştir Engels, kendini ve ünlü dostunu kast ederek- bir dogma değil, bir eylem klavuzudur. Bu klavuz tümce, marksizmin çok sık gözden kaçırılan bu yönünü, dikkat çekici bir güç ve anlamla vurgulamaktadır. Ve bu yönü gözden geçirirsek, marksizmi tek yanlı, çarpıtılmış ve cansız bir şeye döndürmüş oluruz; onu hayat kanından yoksun bırakmış oluruz; onun asıl teorik temellerini -diyalektiği- her şeyi kucaklayan ve çelişkilerle dolu tarihsel gelişim öğretisini- altüst etmiş oluruz; tarihin her yeni dönemeciyie değişebilen, dönemin belirli pratik görevleriyle olan bağıntısını yıkmış oluruz.”

Lenin